

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLOVENICA

RAZRED ZA ZGODOVINSKE IN DRUŽBENE VEDE
CLASSIS I: HISTORIA ET SOCIOLOGIA

RAZPRAVE
DISSERTATIONES

44

Janez Höfler

HISTORIČNA TOPOGRAFIJA
PREDJOŽEFINSKIH ŽUPNIJ
NA SLOVENSKEM: KRANJSKA

LJUBLJANA
2025

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLOVENICA

RAZRED ZA ZGODOVINSKE IN DRUŽBENE VEDE
CLASSIS I: HISTORIA ET SOCIOLOGIA

RAZPRAVE
DISSERTATIONES

44

Janez Höfler

HISTORIČNA TOPOGRAFIJA
PREDJOŽEFINSKIH ŽUPNIJ
NA SLOVENSKEM: KRANJSKA

LJUBLJANA
2025

SPREJETO NA SEJI RAZREDA ZA ZGODOVINSKE IN DRUŽBENE VEDE
DNE 22. MAJA 2024
IN
NA SEJI PREDSEDSTVA
SLOVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI IN UMETNOSTI
DNE 28. JANUARJA 2025

RAZPRAVE I. RAZREDA SAZU
DISSERTATIONES CLASSIS I
44

Janez Höfler

HISTORIČNA TOPOGRAFIJA
PREDJOŽEFINSKIH ŽUPNIJ
NA SLOVENSLEM: KRANJSKA

Izdala in založila
Slovenska akademija znanosti in umetnosti

Recenzenta
akad. Rajko Bratož in akad. Peter Štih

Prelom, priprava in tisk
Setzer, Danilo Radanović s.p.

Naklada:
300 izvodov

Ljubljana, 2025

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-774(497.452)(091)

HÖFLER, Janez

Historična topografija predjožefinskih župnij na Slovenskem: Kranjska / Janez Höfler. –
Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2025. – (Razprave / Slovenska
akademija znanosti in umetnosti, Razred za zgodovinske in družbene vede = Dissertationes /
Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis I: Historia et sociologia ; 44)

ISBN 978-961-268-113-5
COBISS.SI-ID 238873091

VSEBINA

Pojasnilo	5
Uvod	7
1. Okrajšave nahajališč virov	19
2. Okrajšave virov	21
3. Okrajšave objav virov, periodike in citirane literature	23
4. Kronološki popis večkrat citiranih virov sistematičnega značaja	34
5. Druge okrajšave	42
Sinopsis točk	44
Razpored župnij	45
Župnije	49
Abecedno kazalo župnij	387
Zusammenfassung	391

Pojasnilo

Predložena publikacija v knjižni obliki sledi dvema predhodnima izdajama z naslovom *Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij a Slovenskem: Kranjska*, ki sta v elektronski obliki izšli pri založbi Viharnik leta 2015 ter v revidirani in dopolnjeni izdaji leta 2017.¹ Vsebuje gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij, to je župnij, ki so se izoblikovale do cerkvene reforme cesarja Jožefa II. v prvih osemdesetih letih 18. stoletja, na Kranjskem. Upošteva meje dežele Kranjske v 18. stoletju, vendar brez tistih delov, ki so sodili pod goriški arhidiakonot oglejskega patriarhata oziroma, po letu 1751, goriške nadškofije ter pod tržaško škofijo. Gradivo za te župnije je bilo objavljeno posebej.² Prav tako nista upoštevani župniji Žumberk in Vivodina onstran Gorjancev, ki sta po delitvi patriarhata sicer prišli pod goriško nadškofijo, a je bilo njuno ozemlje že po ustanovitvi Vojne krajine v 16. stoletju Kranjski odvzeto.

V primerjavi s predhodnima elektronskima objavama je gradivo v tej publikaciji obsežnejše, z več novimi ali ponovno preverjenimi in po potrebi korigiranimi arhivskimi in bibliografskimi podatki, kolikor ne presegajo okvir zadane naloge te publikacije. Njena naloga namreč ni, da obnovi zgodovino posameznih župnij in cerkva, marveč, da posreduje ključne podatke zanjo. V soglasju z naravo publikacije je besedilo strnjeno z okrajšavami, katerih ključ je podan v nadaljevanju. Skrajšani so tudi bibliografski podatki, vendar le do mere, ki še omogoča njihovo preverjanje.

Glede novih župnij se topografija drži stanja pred ustanovitvijo škofije v Novem mestu leta 2006.

¹ Janez Höfler, *Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem: Kranjska*, Ljubljana 2015 in Ljubljana 2017.

² Janez Höfler, *Historična topografija predjožefinskih župnij na Slovenskem: Primorska (Oglejski patriarhat, Tržaška škofija)*, Ljubljana 2022. Temu je treba dodati še obisk Zgornje (Nemške) Idrije leta 1757, ki ga je nadškof Karel Mihael Attems opravil med vizitacijo bistrskega arhidiakonata in katerega zapisnik je vrnjen v vizitacijski zapisnik dolenskih župnij (gl. J. Volčjak, *Vizitacijski zapisniki*, 2022, str. 691–694). Ta cesarska župnija je bila sicer neposredno podvržena goriškemu nadškofu, vizitirana pa je bila običajno v okviru tolminskega arhidiakonata. Ta zapis iz leta 1757 pri objavi *Historične topografije za Primorsko* ni bil upoštevan. Ne prinaša nič takšnega, kar ne bi bilo znano, razen podatka o posvetitvi cerkve sv. Antona Padovanskega 12. avgusta 1757.

Uvod

Na začetku velja na kratko ponoviti, kaj je bilo doslej ugotovljeno o začetkih cerkvene teritorialne ureditve na Slovenskem, kakršna se je kontinuirano razvijala v srednji in novi vek, in sicer na tistem ozemlju južno od Drave, ki je od leta 811 sodilo pod cerkveno oblast oglejskega patriarha.³ Ti segajo v drugo polovico 10. stoletja, v čas po zmagi bodočega cesarja Otona I. leta 955 nad Madžari na Leškem polju (Lechfeld) pri Augsburgu. Njeno ogrodje tvorijo tako imenovane pražupnije. Na osnovi redkih, a dovolj povednih indicov je mogoče ugotoviti, da je pražupnije ustanavljal patriarh po nalogu vladarja na kronskih posestvih, ki jih je ta izoblikoval po zmagi nad Madžari in ponovni zasedbi slovenskega ozemlja. Teh je bilo malo, a so bile zelo obsežne. Na prvotnem območju kranjske mejne grofije jih je bilo šest, in sicer pri cerkvi sv. Klemenca na Rodinah pri Radovljici, v Kranju, Mengšu, Stari Loki pri Škofji Loki, pri cerkvi sv. Petra v Šentpetru pri Ljubljani in v Cerknici na današnjem Notranjskem. Tem šestim pražupnijam se pridružujeta še dve na Dolenjskem med Krko in Savo, ki je bilo do okoli leta 1036 del savinjske mejne grofije, nato pa se je zanj uveljavilo poimenovanje Marka: v Šentvidu pri Stični in Leskovcu pri Krškem. Območje Svibnega in Radeč je pripadalo pražupniji v Laškem na štajerski strani. Kam je sprva sodilo ozemlje južno od Krke, ni dokumentirano, a je leta 1091, ko je madžarski kralj Ladislav I. zavzel Slavonijo, prišlo pod oblast Madžarske in po ustanovitvi škofije v Zagrebu okoli leta 1094 pod zagrebškega škofa, dokler ni deloma že v 12. stoletju, a najkasneje do okoli leta 1200 z osvajanjem Spanheimskih in Višnjegorskih prišlo pod Kranjsko in posledično pod oglejske patriarhe.

Konkretnih datumov ni veliko. Prva je posredno dokumentirana pražupnija v Stari Loki pri Škofji Loki, in sicer z letom 973, ko je cesar Oton II. v dveh darovnicah freisinškemu škofu Abrahamu podelil v last loško gospodstvo. Podelitev cerkniškega okoliša leta 1040 oglejskemu patriarhu Poponu s strani kralja Henrika III. kot datum »ante quem« časovno opredeljuje obstoj cerkniške pražupnije. Dolenjski pražupniji se povezuje z dvema vladarjevima darovnicama savinjskemu grofu Viljemu II.

Leta 1016 je cesar Henrik II. Viljemu podelil ozemlje »med Savo in Mirno«, s katerim je določena župnija v Šentrupertu na Dolenjskem, ki se je dokazano izločila iz pražupnije v Šentvidu pri Stični, za katero pa takšnega podatka ni, leta 1025 pa kralj Konrad II. ozemlje »med Krko in Savo«, ki ga je pokrivala pražupnija s sedežem, ki ga domnevamo v Leskovcu pri Krškem. V vseh teh primerih

³ Janez Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem: K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku*, Ljubljana 2013; druga izdaja (elektronski vir) Ljubljana 2016. Gl. tudi Janez Höfler, *Historična topografija predjožefinskih župnij na Slovenskem: Primorska (Oglejski patriarhat, Tržaška škofija)*, Ljubljana 2022, Predgovor, str. 5–6, in Uvod, str. 7 in dalje.

gre z izjemo obrobnih predelov, o katerih bomo še govorili, za podelitve celotnih kronskih posestev, katerih meje se ujemajo z mejami pražupnij. Meje pražupnije se z mejami prvotnega kronskega posestva ujemajo tudi v primeru pražupnije v Mengšu, saj gre za ozemlje, ki je bilo v lasti kranjskega mejnega grofa. Kdaj je to ozemlje prišlo v njegove roke, pa ni izpričano. Ozemlje pražupnije v Kranju je ostalo državno in v upravi kranjskega mejnega grofa, kronski posestvi, ki sta ga pokrivali pražupniji Rodine in Šentpeter pri Ljubljani, pa je vladar razdelil in ju po kosih podelil raznim fevdalcem. Velik del rodinskega posestva je pridobila briksenska škofija, šentpetersko pa so Spanheimski z nakupi in zamenjavami skoraj v celoti združili v svoje ljubljansko gospodstvo.

Iz besedila pogodbe, ki jo je leta 1074 oglejski patriarh sklenil s freisinškim škofom o postavitvi cerkve na Vinjem Vrhu na Dolenjskem, je razvidno, da je bil ustanovnik cerkve v Stari Loki freisinški škof in ne patriarh. Na tej podlagi lahko sklepamo, da gre za lastniško cerkev kraljevega dvora, ki jo je vladar skupaj z loškimi ozemlji leta 973 neposredno podelil freisinškemu škofu. V tem primeru torej ne gre za patriarhatsko pražupnijo. V vseh drugih primerih pa kot ustanovnik cerkve in pražupnije po vladarjevi volji nastopa patriarh, ki so mu pripadle tudi vse pravice pri njih (*pleno iure*). Nadaljnja pomembna ugotovitev je, da so bile te pražupnije ustanovljene še pred podelitvijo pripadajočih posestev cerkvenim in laičnim fevdalcem. Dokaz za to je cerkniška pražupnija. Ob podelitvi cerkniškega okoliša oglejskemu patriarhu leta 1040 je morala že obstajati, saj patriarh takrat ni prejel v last celotnega ozemlja, ki ga je pokrivala. Zunaj podelitve je ostal delček pražupnije na severovzhodu, z vasmimi, ki so ležale v poznejši škocjanski in dobrepoljski župniji, ki sta se izločili iz cerkniške pražupnije in jih je kralj Henrik III. skupaj z nekaj drugimi vasmimi v mejah iz šentpeterske pražupnije izločene župnije v Šmarju pri Ljubljani leta 1058 in 1062 podelil svojemu vazalu Anzu in že pred letom 1062 nekemu Ruodpertu, ki ga še ni bilo mogoče identificirati. Enako velja za območje Preserja in Borovnice. To je pripadalo spanheimskemu ljubljanskemu gospodstvu. Ko je vladar to območje neznanu kdaj, morda prav tako sredi 11. stoletja, prepustil fevdalcu, od katerega so si ga pridobili Spanheimski, je že bilo v mejah cerkniške pražupnije, a zunaj tistega posestva, ki ga je leta 1040 prejel patriarh.⁴

⁴ Podobno je bilo s pražupnijo Marija na Zilji na Koroškem. Ko je cesar Henrik II. verjetno leta 1007 kronsko posestvo, ki sta ga pokrivali pražupniji v nekdanjem Št. Janžu pod Dobračem in Mariji na Zilji, podelil bamberškemu škofu, je majhen obrobni del tega posestva z Belo Pečjo in Ratečami zadržal in ga je šele njegov naslednik Konrad II. leta 1033 skupaj z Dovjem in Kranjsko Goro, ki sta ležali v mejah rodinske pražupnije, podelil freisinškemu škofu.

Pojem pražupnija torej pomeni patriarhatsko ustanovo in prvo župnijo na določenem, praviloma obsežnem ozemlju, ki je z vsemi pravicami (*pleno iure*⁵) pripadala patriarhu. Patriarh je sam izbral in potrjeval župnika ter pobiral celotno desetino, od katere je ena tretjina šla župnijski cerkvi. Meje pražupnije so bile določene – določene so bile že s kronskimi posestmi, za katera so nastale – in so zajemale tudi še neobljudena ali ne kolonizirana območja. To dejstvo je bilo doslej še premalo znano in upoštevano. Tako je cerkniška pražupnija pokrivala obsežno in ob njeni ustanovitvi neobljudeno območje vse do Kolpe. Ob ustanovitvi župnije v Ribnici je to območje pripadlo tej župnji, in ko je bilo Kočevsko v 14. stoletju poseljeno, je bila župnija novih naseljencev v Ribnici. Tudi prvi vikariat, in sicer v Kočevju, je bil sprva podrejen ribniškemu župniku, dokler se ni osamosvojil in bil povzdignjen v župnijo.⁶

Poleg pražupnij so v tem zgodnjem času obstajale tudi lastniške cerkve. To so bile cerkve, ki jih je na svoji zemlji sezidal zemljiški gospod za svoje dušne potrebe in dušne potrebe svojih podložnikov; pri njih se je krščevalo in pokopavalo. Praviloma so stale na zemljišču upravnih dvorov ali mu kakorkoli pripadale in imele so duhovnika.⁷ Najstarejše cerkve pri nas, ki jih lahko označimo kot lastniške, so bile cerkve vladarjevih upravnih dvorov, ki so bili postavljeni za upravljanje kronskih posesti po njihovem oblikovanju v drugi polovici 10. stoletja. Poleg cerkve sv. Jurija v Stari Loki sta to po vsej verjetnosti bili cerkev sv. Jurija v Starem trgu pri Ložu in sv. Petra v Gorenjem Mokronogu. Poleg plemiških laikov so jih ustanavljali tudi škofje tuje dieceze (eksteritorialni škofje), ki so tu imeli posestva, kot freisinški in briksenški škof. Nekaj teh lastniških cerkva je bilo med patriarhatsko reformo v 11. stoletju ali še kasneje preoblikovano v patronatne župnije, nekaj jih je prevzel patriarh, nekaj pa jih je v pravnem pogledu propadlo. Na slednje lahko sklepamo po obstoju grobišč z najdbami staroslovanske karantansko-köttlaške skupine. Ker med

⁵ Nadrobneje o cerkvenih (kanoničnih) pravicah pri posamezni župnji ali duhovnji gl. Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah*, str. 28 in dalje. Najpomembnejši pravici sta bili izbira in predstavitev (prezentacija) župnika ali duhovnika ter njegova potrditev (konfirmacija). Kadar so bile te pravice v rokah krajevnega škofa, v našem primeru patriarha, govorimo o polnih pravicah (»*pleno iure*«), dobesedno: s polno pravico, ali »*omni iure*«).

⁶ Kot ilustracijo in dokaz za to se lahko tudi v tem primeru obrnemo na Koroško. K pražupnji v kraju St. Daniel v Zgornji Ziljski dolini je sodilo tudi neobljudeno območje v dolini reke Lesach v smeri proti Lienzu. Ko je bilo to območje nenaseljeno, ni prinašalo desetini, a s kolonizacijo okoli leta 1300 so se razmere spremenile. Za dušno oskrbo naseljencev so nastali trije vikariati, a je desetina pripadla župniku v St. Danielu. Ker novo gospodstvo Pittersberg, ki je imelo patronat nad temi vikariati, desetine ni hotelo oddajati, je prišlo do spora, ki ga reševalo patriarhovo sodišče v Vidmu; Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah*, str. 111.

⁷ Gl. Janez Höfler, Lastniške cerkve zgodnjega srednjega veka na Gorenjskem in njihovo zgodovinsko ozadje, v: *Varstvo spomenikov* 49, 2016, str. 64–73; Janez Höfler, *Lastniške cerkve v Sloveniji: raziskana, registrirana in potencialna zgodnjerednjeveška grobišča*, Ljubljana 2019.

reformo niso bile preoblikovane v patronatne župnije, so izgubile pravico pokopa in se zato pri njih ni več pokopavalo; govorimo, da so v cerkvenopravnem pogledu propadle in s tem zdrsnile na raven podružnice. Drugi moment, po katerem lahko sklepamo na lastniške cerkve, je, da so stale v okviru zgodnesrednjeveških dvorov v lasti velikih fevdalcev, ki jih je v določenih primerih mogoče identificirati. Na Gorenjskem so po sedanjih ugotovitvah takšne juridično propadle lastniške cerkve stale v Mostah-Žirovnici, v Spodnjih in Zgornjih Dupljah, v Lužah, Zgornjem Brniku, v Šmartnem pri Cerkljah, Šentpavlu pri Domžalah, morda tudi v Zbiljah in na Gostečem. Na Dolenjskem zahodno od reke Krke, ki za sedaj ostaja brez ugotovljene zgodnesrednjeveške lokalitete, je tak primer cerkev v Dvorski vasi pri Velikih Laščah, morda Sinji Vrh pri Vinici, ki danes sodi k Beli Krajini. Na Dolenjskem vzhodno od reke Krke je bila doslej ugotovljena le ena cerkev z nesporno zgodnesrednjeveškim grobiščem, in sicer na Muljavi, ki bi jo lahko opredelili kot propadlo lastniško cerkev, vendar kaže, da je bila cerkev postavljena na obstoječem starejšem grobišču, na novo pa je kot takšna opredeljena cerkev v Gorenjem Mokronogu. Sicer pa lahko glede na teritorialne in zgodovinske okoliščine med propadle lastniške cerkve na Dolenjskem vzhodno od Krke uvrstimo tisti na Selih pri Šumberku in na Raki.

Naslednjo fazo v izoblikovanju župnijske mreže je zaznamovala patriarhatska reforma, ki je doživela vrhunec v drugi polovici 11. stoletja. Potekala je sočasno v dveh smereh. Na eni strani je sprožila preoblikovanje lastniških cerkva v patronatne župnije. To je potekalo tako, da je lastnik cerkve predal patriarhu vso desetino in nekaj druge posesti, patriarh pa mu je v zameno vrnil del desetine in njegovi cerkvi podelil župnijske pravice, najprej pravico krsta in pokopa. Lastnik je še naprej izbiral duhovnika, a ga je moral dati patriarhu v potrditev in ga s tem podvreči njegovi duhovni oblasti. V tem procesu se je lastništvo cerkve preoblikovalo v patronat. Na Gorenjskem so takšne patronatne župnije – praviloma z manjšim teritorijem – Kovor, Zgornje Gorje, Zasip, Mošnje, Komenda in morda Ihan, na Dolenjskem Gorenji Mokronog, medtem ko sta tisti na Svibnem in v Boštanju verjetno šele ustanovi 12. stoletja. Na drugi strani pa je reforma zaradi učinkovitejše dušne oskrbe zajela delitev pražupnij na manjše enote, ki so ostale v polnih patriarhovitih pravicah. Imenujemo jih patriarhatske župnije. V mejah mengeške pražupnije so tako nastale župnije v Cerkljah, Vodicach, Dobu in Moravčah, v šentpeterski Šentvid nad Ljubljano. Za slednjo obstaja podatek o njeni ustanovitvi leta 1085, za župnijo v Vodicach pa je izpričano, da je okoli leta 1100 že obstajala, saj se omenja med letoma 1093 in 1106, kar pomeni datum »ante quem«. Iz pražupnije Šentvid pri Stični so se pred letom 1136 izločile župnije Šentrupert, ta med letoma 1045 in 1072, Trebnje in Dobrnič, iz leskovške Mirna Peč in Bela Cerkev, ta kmalu po letu 1074. Nove župnije pa je patriarh izoblikoval tudi tako, da je prevzel dotedanje lastniške cerkve, ki jih ni hotel pretvoriti v patronatne župnije, in jim z dodajanjem sosednjih

območij določil obsežnejše ozemlje. Takšne reformne patriarhatske župnije so Bohinj-Srednja vas in pozneje Bled-Grad v rodinski pražupniji, Šmartin pri Kranju, Šenčur in Naklo v kranjski pražupniji, Nevlje v mengeški, Šmarje pri Ljubljani v šentpetski pražupniji. V to vrsto sodi tudi župnija v Beli Cerkvi: cerkev je tu – najprej na Vinjem Vrhu – po pogodbi iz leta 1074 dal postaviti zemljiški gospod, freisinški škof, a jo je patriarh prevzel in pri njej ustanovil župnijo, katere meje so presegle tamkajšnja freisinška posestva, saj je zajela tudi spanheimsko Rako. Poseben primer pa je cerkniška pražupnija: tu patriarh ni bil le duhovni, ampak tudi zemljiški gospod. Ker je dokazano, da je pražupnija ob podelitvi leta 1040 že obstajala, lahko njeno ustanovitev pomaknemo za desetletje ali več nazaj.⁸ Kaže, da je patriarh na tem obsežnem ozemlju najprej, že pred letom 1040, ko je bilo ozemlje še vladarjevo, postavil krstne cerkve s patrocinijem sv. Janeza Krstnika, katerih prva je bila glede na zgodovinske okoliščine in najnovejša arheološka izkopavanja tista v sami Cerknici. Od drugih jih je mogoče identificirati na Malem Ločniku pri Turjaku, v Strugah, ki je ni več, saj jo je, pač leseno, kmalu nadomestila nova cerkev, pozneje posvečena sv. Avguštinu, in na Sinjem vrhu pri Vinici, sprva seveda vse lesene. Za cerkev s tem patrocinijem, poznejšo grajsko kapelo v Ribnici, ni jasno, ali je bila postavljena pred nastankom dvora ali gre že za lastniško cerkev, medtem ko je zadnje za tisto v Dvorski vasi pri Velikih Laščah glede na krstno cerkev v Strugah skoraj gotovo. Po letu 1040 je patriarh kot zemljiški gospod za novo izoblikovana gospostva postavil lastniške cerkve, katerih patronat je predal tamkajšnjim vazalom, s tem, da ga je lahko glede na okoliščine vzel nazaj. To so predhodnice župnij sv. Kancijana v Škocjanu pri Turjaku, sv. Križa v Dobrepolju, sv. Štefana papeža v Ribnici in sv. Križa v Starem trgu pri Poljanah. Vse te cerkve oziroma župnije so bile do sredine 13. stoletja, do izumrtja rodu, pod patronatom starih visokosvobodnih Turjaških. Peta lastniška cerkev na tem območju je bila cerkev sv. Jurija v Starem trgu pri Ložu, po vsej verjetnosti vladarjeva iz časa pred podelitvijo Cerknice oglejskemu patriarhu; njen patronat so patriarhi okoli leta 1160 podelili koroškim Vovbržanom, imenovanim tudi po Strmcu (Sternberg) na Koroškem ali Ložu.

Posebno usodo je doživela cerkvena ureditev ozemlja južno od Krke in Bele Krajine. To ozemlje je ležalo zunaj prvotnih meja cesarstva, tudi ne poznamo vladarjeve darovnice, ki bi segla vanj. Po zasedbi Slavonije s strani madžarskega kralja Ladislava I. leta 1091 je prišlo v okvir madžarske Slavonije in je bilo po

⁸ Nekaj novih ugotovitev o razvoju župnijske mreže v cerkniški pražupniji prinaša članek Janez Höfler, Razmisleki ob novi monografiji o Turjaškem gradu in Turjačanih, v: *Zgodovinski časopis*, 76, 2022, str. 336–351, sicer pa gl. Janez Höfler, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem: Pražupnija Cerknica, v: *Acta ecclesiastica Sloveniae*, 26, 2004, uvod str. 27 in dalje.

ustanovitvi škofije v Zagrebu leta 1094 priključeno zagrebški diecezi.⁹ Po zavzetju in kolonizaciji s strani Višnjegorskih in Spanheimskih je tu nastalo več župnij. Prva, najkasneje iz sredine 12. stoletja, je bila župnija v Šmihelu pri Novem mestu, ki je pokrila višnjegorsko ozemlje z upravnim središčem pri gradu Mehovo. Bila je ustanova in zatem patronatna župnija Višnjegorskih in njihovih naslednikov na Mehovem. Vzhodno od te sta se zvrstili župniji v Šentjerneju in Podbočju-Sv. Križ, katerih cerkvi, ki so ju postavili Spanheimski, je prevzel patriarh. Datirati ju je mogoče v drugo polovico 12. stoletja. Prav tako stara je ustanova v spanheimski Kostanjevici, ki je ostala njihova patronatna župnija.¹⁰ Vojvoda Bernard jo je leta 1249 sicer podelil kostanjeviškemu cistercijanskemu samostanu, a je do inkorporacije pravno prišlo šele leta 1283 pod vojvodo Albertom Habsburškim. Četrta spanheimska ustanova je bila cerkev v Žumberku na drugi strani Gorjancev, morda iz prve polovice 13. stoletja, z župnijo, katere patronat je ostal pri žumberškem gradu. Okoli leta 1200 so Višnjegorski osvojili še Belo krajino. V tem času je Bela krajina že imela svojo cerkveno organizacijo v okviru zagrebške škofije s središčem v Črnomlju. Višnjegorski so prevzeli obstoječe cerkve, poleg njih morda zgradili še kakšno novo in vse obdržali v svoji lasti do leta 1228, ko jih je njihova zadnja dedinja Zofija predala oglejskemu patriarhu Bertoldu Andeškemu. Ta jih je združil pod novo cerkvijo sv. Petra v Črnomlju in njihov patronat podelil Zofiji – dejansko gre za zadnji znani primer pretvorbe lastniških cerkva v patronatne župnije. Iz poznejših virov vemo, da so to bile cerkve Pri treh farah pri Metliki, v Podzemlju, Semiču in na Vinici. Že leta 1268 pa jih je njihov takratni patron, vojvoda Ulrik III.

Spanheimski, podelil nemškemu viteškemu redu v Ljubljani.

Z osvajanjem Višnjegorskih in Spanheimskih je bilo ozemlje južno od Krke in Bele krajine priključeno Kranjski, v cerkvenem pogledu pa – ne na povsem legalen način – oglejski diecezi. To je izpričano tudi v popisu papeških dajatev za križarske vojne na območju oglejskega patriarhata iz leta 1296, v tako imenovanem papeškem desetinskem seznamu, ki na koncu dolenskih župnij (»v Marki«) navaja

⁹ Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah*, str. 289 in dalje, z bibliografijo. Tej je treba dodati še Miha Kosi, Na meji imperija: Kostanjevica in oblikovanje državne meje na Dolenjskem v srednjem veku, v: *Vekov tek: Kostanjevica na Krki 1252–2002* (ur. Andrej Smrekar), Kostanjevica na Krki 2003, str. 77–95. Ponovno je treba opozoriti na to, da so meje teritorialnih cerkvenopravnih enot, v tem primeru zagrebške škofije, vključevale tudi nenaseljena ali slabo naseljena območja, kar velja tudi za ozemlje južno od Krke in Gorjance pred njihovo kolonizacijo. Prvotna meja zagrebške dieceze nasproti cesarstvu je morala biti identična s prvotno državno mejo in takšna pravno ostati tudi po kolonizaciji ne glede na to, iz katere smeri je ta potekala.

¹⁰ Kostanjevica je v zemljepisnem pogledu sicer ležala na levem bregu Krke, a je stala na območju zunaj ozemlja »med Krko in Savo«, ki ga je leta 1025 prejel savinjski grof Viljem II. in ga je pokrivala pražupnija v Leskovcu pri Krškem. Razen tega je njena zgodovinska usoda povezana z ozemljem južno od Krke.

Šmihel, Šentjernej, Kostanjevico, Sv. Križ, Žumberk, Tri fare in Črnomelj. Spori, ki so glede pripadnosti teh župnij zagrebški škofiji izbruhnili v prvi polovici 14. stoletja, tega stanja niso mogli spremeniti.

Tako imenovani desetinski seznam iz leta 1296¹¹ zrcali cerkveno teritorialno ureditev slovenskih dežel južno od Drave na pragu poznega srednjega veka. Na Kranjskem (Gorenjskem) so našete župnije Zasip, Bohinj, Radovljica, kamor je bil malo pred tem prenesen sedež rodinske župnije, Mošnje, Kovor, Sora, Stara Loka pri Škofji Loki, Šmartin pri Kranju, Naklo, Kranj, Šenčur, Cerklje, Komen-da – ta v upravi viteškega reda johanitov (ivanovcev) –, Mengeš, Vodice, Šmartno pod Šmarno goro, Kamnik, ki je nasledil župnijo v Nevljah, Dob, Ihan, Moravče, Ljubljana, to je Šentpeter pri Ljubljani, Šentvid nad Ljubljano, Preserje, Šmarje pri Ljubljani, v oddelku »na Krasu« še Lož in Cerknica. Poleg teh župnij ima ta seznam tudi že župnijske vikariate: Poljane nad Škofjo Loko v starološki župniji, Dol pri Ljubljani, Vače, Čemšenik in Zagorje v mengeški župniji, Logatec in Ig v šentpeterski ter Polhov Gradec v šentviški župniji. Zabeležene so tudi »kapela«, poznejša župnijska cerkev na Bledu-Grad, proštija na Blejskem otoku in plemiška kapelanija v Mekinjah. V upravi menihov iz cistercijanskega samostana Vetrinj na Koroškem sta bili cerkvi v Preddvoru in v Špitaliču v Tuhinjski dolini. V Marki (na Dolenjskem) si sledijo župnije Šentvid pri Stični, Šentrupert na Dolenjskem, Boštanj, Gorenji Mokronog, Leskovec pri Krškem, Kostanjevica na Krki, Sv. Križ-Podbočje, Žumberk, Tri fare, Črnomelj, Poljane (Stari trg ob Kolpi), Šentjernej, Bela Cerkev, Šmihel pri Novem mestu, Mirna Peč, Dobrnič in Trebnje. Na Gorenjskem so po pomoti izostale Zgornje Gorje. Prav tako ni patronatne župnije na Trati pri Velesovem, ustanovljene že leta 1163, a inkorporirane ženskemu samostanu v Velesovem ob njegovi ustanovitvi leta 1238. Navedene niso tudi tri župnije cerkniške pražupnije: Škocjan pri Turjaku, Dobropolje in Ribnica. Ker so dokazano že obstajale, lahko domnevamo, da jih je patriarh še zadržal zase in jih takšnih ni hotel pripoznati.¹² Omeniti je treba še navedbo križnikov v Ljubljani ter samostanov Stična in Bistra, medtem ko samostan v Kostanjevici manjka.

Desetinski seznam iz leta 1296 je pomemben tudi zato, ker kaže, da je že v 13. stoletju prišlo tudi do ustanavljanja vikariatov. To so duhovnije v mejah obstoječih župnij in v duhovnem pogledu podrejene župnikom teh župnij. Zaradi lažje dušne oskrbe so jih ustanavljali župniki ali pa zemljiški posestniki – govorimo o župnijskih ali plemiških vikariatih. Ti iz 13. stoletja so vsi župnijski, v 14. stoletju pa se jim pridružijo še plemiški, h katerim prištevamo tudi tiste, ki so jih ustanovili eksteritorialni škofje kot zemljiški gospodje. Ti so imeli pravico izbire duhovnika-vikarja, ki jih je sprva potrjeval pristojni župnik Na območju radovljiške župnije

¹¹ Zadnja kritična objava: France Baraga, v: Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah*, str. 431–468.

¹² Gl. op. 8.

sta tako leta 1362 nastala vikariata v Dovjem za freisinško in v Kranjski Gori za ortenburško posest. V mejah župnije Stari trg pri Ložu datira z začetka 14. stoletja vikariat na Blokah. Ortenburžani so na svojem novo koloniziranem, a župniji v Ribnici podrejenem ozemlju na Kočevskem leta 1339 ustanovili kapelanijo v Kočevju, ki je bila leta 1363 povzdignjena v vikariat, takrat pa so bili ustanovljeni vikariati tudi na Velikih Poljanah, v Osilnici, v Kočevski Reki in Kostelu (Pri Fari). Na Loškem je freisinški škof v 14. stoletju ustanovil še vikariate na Suhi – tega so pozneje prenesli k cerkvi sv. Jakoba v Škofji Loki – ter v Selcih in Žireh. Novi župnijski vikariati 14. stoletja so še Smlednik na območju Vodice (pred 1341), Šmartno v Tuhinju v mejah kamniške župnije – ko so v poznem 13. stoletju sedež župnije v Nevljah prenesli v Kamnik, so Nevlje zdrsnile na raven vikariata, medtem ko je vikariat v Zgornjem Tuhinju bržkone šele iz 15. stoletja – ter Krašnja na območju Doba. Vikariat iz 13. stoletja v Logatcu pa je moral pred letom 1318 svoje mesto odstopiti novemu vikariatu na Vrhniki. V 14. stoletju se kot nova pojavi tudi župnija v Trziču. V mejah kranjske župnije so bržkone šele v 15. stoletju nastali vikariati v Podbrezjah, Križah in Preddvoru. Na Dolenjskem datirajo iz 14. stoletja vikariati obsežnih župnij v Šentvidu pri Stični in Beli Cerkvi. V prvi so to Šmartno pri Litiji, Višnja Gora in Krka, v drugi Št. Peter-Otočec, Šmarjeta, Otok (Gutenwerth), katerega sedež so pozneje prenesli v bližnji Škocjan, in Raka. Župnija sv. Križa v Podbočju pa je dobila vikariat v Čatežu ob Savi. Večina teh starih in novih vikariatov je bilo najkasneje v 15. stoletju povzdignjena v župnije, natančneje vikariatne župnije, katerih župniki so še vedno bili podrejeni župnikom matične župnije, nekateri pa so se povsem osamosvojili v polnopravne župnije, kot npr. Kranjska Gora in Kočevje. Vendar pa je treba opozoriti na to, da označevanje vikariatnih župnij v virih niha. Enkrat so zabeležene kot župnije, drugič kot vikariati. Razlog za to je tudi termin za župnijo »fara« (»pharr«, Pfarre), ki nastopa v nemško pisanih listinah in lahko pomeni le vikariat ali celo samo teritorij, ki ga je oskrboval kaplan. Prav na pragu novega veka, okoli leta 1500 ali kmalu zatem, je nastalo še troje župnij na Kočevskem, ki jih še beleži seznam cerkvenih dragocenosti iz leta 1526: Mozelj, Koprivnik in Črmošnjice. Okoli leta 1500 je bila v župnijo povzdignjena tudi plemiška kapelanija, ki so jo leta 1280 (1286?) v Polšniku v mejah šentrupeške župnije bili ustanovili Jablaniški (Apfaltrerji).

V poznem srednjem veku se srečamo še s pomembnim cerkvenopravnim pojavom, podeljevanjem patronatov s strani oglejskega patriarha ali papeža velikim fevdalcem na osnovi njihove svetne oblasti nad župnijskim območjem kot tudi cerkvenopravnim osebam, kot so bili samostani. V zadnjem primeru govorimo o inkorporaciji (vtelesenju, vtelesitvi).¹³ Leta 1356 ali 1365 so Habsburžani pridobili patronat nad ljubljansko šentpetsko župnijo, leta 1392 Celjani na Kranjskem patro-

¹³ Nadrobnosti Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah*, str. 30–34.

nata nad župnijami Vodice na Gorenjskem ter Šentrupert in Leskovec pri Krškem na Dolenjskem, leta 1394 Ortenburžani patronate nad župnijami Radovljica, Zgornje Gorje, Naklo in Stari trg pri Ložu – župnija v Mošnjah je bila njihova že od prej, leta 1448 pa je kralj in poznejši cesar Friderik III. po volji papeža Nikolaja V. prejel patronate nad župnijami Kamnik, Mengeš, Kranj, Šmartin pri Kranju in Trebnje. Ker so ortenburške patronate po izumrtju rodu leta 1418 podedovali Celjani, po njihovem izumrtju leta 1456 pa skupaj s celjskimi cesar Friderik III., so Habsburžani kot deželni knezi na Kranjskem zbrali večino patronatov, ki še niso bili v samostanski posesti. Na osnovi tako pridobljenih patronatov je cesar Friderik leta 1461 ustanovil ljubljansko škofijo in leta 1493 kolegiatni kapitelj v Novem mestu. – Ne vselej, a običajno so samostani kakšno župnijo za svojo gmotno podlago dobili že ob ustanovitvi. Tako je cistercijanski samostan v Kostanjevici leta 1249 prejel župnijo v bližnjem mestu, ženski samostan v Velesovem pa leta 1238 tamkajšnjo župnijo na Trati in šenčursko župnijo, ki jima je po volji patriarha Nikolaja Luksemburškega leta 1353 sledila še župnija v Cerkljah. Kostanjeviške cistercijane je leta 1331 avstrijski vojvoda Oton obdaril z župnijo v Gorenjem Mokronogu, leta 1333 pa koroški vojvoda Henrik Goriško-Tirolski z župnijo Kovor. Stiški samostan se je po patriarhovi volji leta 1384 okreпил z bližnjo župnijo v Šentvidu in leta 1454 z župnijo Bela Cerkev, leta 1399 pa je z vojvodo Viljemom svojo župnijo v Trziču zamenjal za župnijo Dobrnič z vikariatom v Žužemberku. Kartuzijani v Bistri pa niso imeli takšne sreče. Patriarh Ludovik della Torre (1359–1365) jim je sicer inkorporiral župnijo v Cerknici, a inkorporacija zaradi raznih razlogov ni bila izvedena vse do leta 1618. Omeniti je treba še podelitev župnije Sora cistercijanskemu samostanu Vetrinj na Koroškem leta 1342.

Najobčutnejši rez v strukturi Cerkve na Slovenskem v srednjem veku je pomenila ustanovitev ljubljanske škofije leta 1461. Za gmotno podlago nove škofije je njen ustanovitelj, cesar Friderik III., uporabil velik del svojih župnijskih patronatov na Koroškem, Štajerskem in Kranjskem, a ne vse. Na Kranjskem je škofija prejela radovljiško župnijo z župnijami in vikariati v obsegu nekdanje pražupnije v Rodinah (Kranjska Gora z Belo Pečjo, Dovje, Bled-Grad, Zasip, Zgornje Gorje, Mošnje, Bohinj-Srednja vas), župnije Šmartin pri Kranju, Naklo, Vodice s Smlednikom in Šmartnim pod Šmarno goro, Šentvid nad Ljubljano s Polhovim Gradcem, ljubljanski Šentpeter z Igom in Vrhniko, Svibno in Šentjernej na Dolenjskem. Šentjernejska župnija je bila nekaj let pred tem sicer vtelesena kostanjeviški opatiji, a jo je cesar odškodoval z župnijo Sv. Križ-Podbočje. Končni predjožefinski obseg pa je škofija dobila šele pod neumornim škofom Tomažem Hrenom. Že leta 1545 si je škofija na osnovi svetne oblasti s pogodbo z vetrinjskimi cistercijani dokončno priključila župnijo v Sori, leta 1620 pa je Hren pridobil Kranj z vikariati v Preddvoru, Križah in Podbrezju ter pred letom 1624 Dob s Krašnjo. Leta 1628 je Hren prejel tudi patronat nad Kamnikom, a je župnija ostala pod oglejsko škofijsko oblastjo.

Leta 1493 je cesar Friderik III. ustanovil še kolegiatni kapitelj v Novem mestu in mu namenil župnije Šentrupert, Mirna Peč, Šmihel pri Novem mestu, Poljane (Stari trg ob Kolpi) ter Ponikva na Štajerskem.

Iz leta 1526 datira prvi, čeravno še nepopoln seznam cerkva na Kranjskem.¹⁴ Nastal je kot popis dragocenosti, kelihov, paten in drugega obrednega posodja ter z zlatimi ali srebrnimi nitmi sešitih paramentov, ki so jih posamezne cerkve morale oddati kot prispevek za vojno proti Turkom, da jih prekujejo v denar. Žal ni urejen po župnijah, marveč po deželskih sodiščih in gospostvih, ki so morala izpeljati oddajo, katerih meje pa se niso ujemale z mejami župnij. Za nekatera sodišča so podatki nadrobni, pri drugih pa je navedena le skupna bera brez navedbe posamičnih cerkva ali samo za župnijske cerkve. Samo s skupno bero so navedena deželska sodišča Ig, Turjak, Ortnek, Ribnica, Poljane (Stari trg ob Kolpi), Kostel, Višnja Gora, Boštanj, Gamberk in Mehovo. Ta so pokrivala velik del Dolenjske vzhodno in zahodno ter južno od Krke ter Zagorje ob Savi. Za nekatera pa podatkov sploh ni, kot npr. za freisinško posest na Loškem in v župniji Šmartin pri Kranju. Kljub temu je zgodovinska vrednost tega vira velika. Čeravno je marsikatera nedvomno srednjeveška cerkev zbiralcem ušla, vir navaja takšne, ki so zatem izginile ali pa spremenile patrocinj.

Po burnem obdobju protestantizma se je razvoj župnijske mreže na Kranjskem nadaljeval v obdobju protireformacije in katoliške obnove. Na zahodnem Gorenjskem se je zaradi razvoja železarstva pokazala potreba po novih župnijah: v času škofa Tomaža Hrena so bile ustanovljene župnije na Jesenicah (1616; na osnovi vikariata iz leta 1523), v Kropi (1620) in Železnikih (1622; realizirana leta 1628); škof Hren naj bi ustanovil tudi župnijo v Beli Peči, a je prišlo le do ustanovitve vikariata leta 1682. Na območju ljubljanske škofije so še v 17. stoletju nastali vikariati Gornji Logatec (ok. 1649), Šentjošt nad Horjulom (1681) in Rovte pri Hlevnem Vrhu nad Logatcem (1694). Na freisinškem Loškem je bil leta 1656 ustanovljen vikariat v Sorici. Na območju nekdanje cerkniške pražupnije iz 17. stoletja datirajo vikariati v Velikih Laščah (ž. Dobropolje, 1662), Loškem Potoku (ž. Bloke), Starem Logu (ž. Kočevje, oboje 1666) in na Sinjem Vrhu (ž. Stari trg ob Kolpi, 1658), medtem ko je srednjeveški vikariat ribniške župnije na Velikih Poljanah morda že v 16. stoletju propadel. Do leta 1645 načrtovanega vikariata v Kresnicah (ž. Šmartno pri Litiji) ni prišlo, pač pa so stiški cistercijani v tej župniji

¹⁴ ARS, AS 2, Deželni stanovi za Kranjsko, I. reg., fasc. 48b; slovenski povzetek s komentarjem Anton Koblar, *Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526, IMK V* (1895), v nadaljevanjih. Pri Koblarju manjkajo deželska sodišča Bela Peč, Radovljica, Bled in Kranj, ki pokrivajo severozahodno Gorenjsko, Goričane (in župnija Sora) ter metliški del Bele krajine. Popis gospostva Tržič, ki se v tem dokumentu ni ohranil, je po prepisu v tržiškem župnišču objavil F. Komatar, Carniola 1914, 178–180.

že do leta 1590 ustanovili vikariat v Prežganju. Leta 1596 se v virih prvič omenja vikariat v Dolenjem Mokronogu; kljub temu, da je občasno označen kot župnija, je bil v župnijo povzdignjen šele malo pred letom 1783. Enako je z vikariatom v Mirni trebanjske župnije. Med zgodnjimi vikariati severne Dolenjske je tudi tisti v Gabrovki-Sv. Križ (ž. Trebnje), ki se prav tako omenja leta 1596, medtem ko je mirnopeška župnija dobila vikariat v Dolenji Straži že pred letom 1581, leskovška pa v Cerkljah pri Krki, ki se prvič omenja leta 1654. Sredi 17. stoletja sta bila v mejah župnije Šmihel pri Novem mestu ustanovljena vikariata v Podgradu (tako imenovani mehovski vikariat; ok. 1662 ali že pred tem) in v Vavti vasi (omenjen leta 1667).

18. stoletje je na območju ljubljanske škofije prineslo vikariate v Brezovici (1702), Dobrovi pri Polhovem Gradcu (1723), Godoviču (1724), Lipoglavu (1736), Ovsišah (1731), Hotedršici (1746) in Kamni Gorici (1751). Zunaj ljubljanske škofije so zgodnejši vikariati v Špitaliču v Tuhinjski dolini (po 1704), Hinjah (ž. Krka, 1706) in Kresnicah (ž. Šmartno pri Litiji, 1737 ali 1738). Vendar kaže, da se je na območju oglejskega patriarhata ustanavljanje novih vikariatov intenziviralo šele po njegovi delitvi in ustanovitvi nove nadškofije v Gorici (1751), v času njenega prvega nadškofa Karla Mihaela Attemsa († 1774), ki je z rednimi vizitacijami poskrbel tudi za red v svoji dotlej zanemarjeni diecezi.¹⁵ Tako sta v šentruperški župniji leta 1752 nastala vikariata Dole pri Litiji in Šentjanž. Leta 1752 je nastal tudi vikariat župnije Vače v Šentlambertu, ki mu je leta 1753 sledil vikariat v Kolovratu. Iz leta 1753 datirajo še vikariati Sostro (enklava šmarske župnije), Kopanj, Sodražica, Sv. Vid nad Cerknico (oba potrjena 1755), Primskovo na Dolenjskem, Studenec v župniji Raka (ta dokončno ustanovljen sicer šele leta 1771) in mestni vikariat Krško. Leta 1753 je bil načrtovan tudi vikariat v Travi (Obergrass) v župniji Osilnica, o katerem se sicer nič ne ve, a je leta 1761 že obstajal. Iz leta 1757 izvirata vikariata v Tržišču in Logu pri Sevnici. Tem sledijo vikariati Borovnica (1759), Šentgotard (1760), Struge (1762), Grčarice (1762, potrjen 1765), Rakitna (1766), Črnuče (1767 om. kot nov), Peče na moravškem koncu (1768), Šentlovrenc trebanjske župnije (1768), Ambrus (1770), Sela pri Ajdovcu (1770), Dobovec (1777). Leta 1767 je bila ustanovljena župnija v Stopičah, ki je prevzela del podružnic šmihelske župnije in takrat ukinjenega mehovskega vikariata v Podgradu. Kakšen je bil status cerkve v Dolenjskih Toplicah, ni jasno. Srednjeveška plemiška kapelanija (z dušno oskrbo?) naj bi bila povzdignjena v župnijo leta 1617, a je tu obstajala le kuratna kapelanija, leta 1753 zabeležena kot vikariat. S podobno negotovostjo v virih se srečamo tudi v Soteski in Radečah, vendar sta obe duhovniji – tako kot Dolenjske Toplice – dosegli formalno stopnjo župnije še pred jožefinskimi reformami. Omenimo še nove vikariate na loškem gospostvu, za katere je na pobudo sosesk poskrbel freisinški

¹⁵ Jure Volčjak, *Goriška nadškofija*, str. 97ss.

škof: Stara Oselica (1752 oz. 1753), Dražgoše (1756), Leskovica (1762), Javorje (deloval od leta 1765 do leta 1788), Zali Log (1762) in (ponovno?) Sorica (1763). Freisinški škof je dal pobudo tudi za leta 1761 ustanovljeni vikariat na svojem ozemlju zunaj Kranjske, v Novi Oselici v župniji Cerkno.¹⁶ V ljubljanski škofiji je bil v tem obdobju ustanovljen le en vikariat, in sicer na Šenturški Gori leta 1761, a ni zaživel. – Po doslej zbranih podatkih v Beli krajini pred jožefinskimi reformami ni nastala noben vikariat.

Podlaga župnijski mreži na Kranjskem je bila postavljena z ustanovitvijo pražupnij v drugi polovici 10. stoletja, njen razvoj v srednjem in novem veku pa sloni na stanju, ki ga je ta doživela s patriarhatsko reformo v 11. in 12. stoletju. Takrat izoblikovane župnije so zunanje meje z zelo redkimi izjemami ohranile vse do jožefinskih reform, nove duhovnije, vikariati in vikariatne župnije, so nastajale z njihovo notranjo delitvijo. Zadnja stopnja njihovega razvoja tik pred jožefinskimi reformami, s popisom cerkva z župnijami, vikariati in kapelanijami, bolj ali manj izčrpno dokumentira gradivo, ki ga je za potrebe reforme zbralo deželno glavarstvo leta 1783.¹⁷ Reforme, ki jih je v novem razsvetljenem duhu po letu 1783 na področju cerkvene teritorialne ureditve izpeljal cesar Jožef II., so na eni strani obsegale prilagajanje škofijskih meja deželnim, na drugi racionalizacijo župnijskih meja in ustanavljanje novih duhovnij kot tudi župnij z namenom učinkovitejše dušne oskrbe. Leta 1786 je ljubljanski škof salzburškemu nadškofu odstopil župnije na Koroškem in Spodnjem Štajerskem, ta pa jih je dodelil krškemu in lavantinskemu škofu. Ko je naslednje leto papež Pij VI. ljubljansko škofijo povzdignil v nadškofijo in metropolijo, jo je povečal z župnijami dotedanje goriške nadškofije na Kranjskem, z bulo z dne 4. aprila 1787 pa potrdil takratne spremembe škofijskih meja. Novo stanje v ljubljanski škofiji je dokumentirano v popisu dekanatov iz leta 1788.¹⁸

¹⁶ Natačneje 3. avgusta 1761. Gl. Attemsov vizitacijski zapisnik iz leta 1761, v objavi J. Volčjaka (2023), str. 251–252. Ta podatek podpisanemu pri pripravi Historične topografije predjožefinskih župnij za Primorsko (2022; gl. tam str. 69) še ni bil znan. Zanimivo je, da je bil vikariat ustanovljen, še preden je bila zgrajena nova cerkev sv. Janeza Nepomuka, za katero se je obvezal freisinški škof, kar je v ustanovitvenem dekretu posebej zapisano. Seveda je vikariat lahko začel delovati, šele ko je bila zgrajena vikarjeva hiša in končana cerkev, kar se je zgodilo leta 1764. Če je cerkev v Novi Oselici res stala že leta 1747, kot piše na citiranem mestu, na podlagi povedanega verjetno ne drži.

¹⁷ *Consignation deren bis 25 August 783 rückständigen Fassionen aller Kirchen und Kapellen in dem Herzogthume Krain*; ARS, AS 7, Deželno glavarstvo, Eccl., zap. št. 222, Lit. F No. 8.

¹⁸ *Protocollum decanatum Archidioecesis Labacensis anno 1788*; parafrazirana objava po izvodu v NŠAL Frančišek Pokorn, *Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji l. 1788*, Ljubljana 1908 (ponatis iz ZZ, 1011ss, v nadaljevanjih).

Okrajšave

1. Okrajšave nahajališč virov

AAG

– Archivio arcivescovile, Gorizia/Gorica, Italija.

AAU

– Archivio arcivescovile, Udine/Videm, Italija.

AAU, Acta

– Archivio arcivescovile, Udine/Videm, Italija; protokoli patriarhatske kurije (A. P. C.) 1472 – (citirano po zaporedni številki volumna).

AAU, Chiese

– Archivio arcivescovile, Udine/Videm, Italija; zbirka listin v oddelku *Chiese a parte imperii* (citirano po datumih).

AAU, Collationes

– Archivio arcivescovile, Udine/Videm, Italija; Collationis beneficiorum liber I (1472–1475).

ARS

– Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana; navedbe brez posebne označbe se nanašajo na fond listin AS 1063 pod zadevnim datumom, v katerem so tudi listine, ki so po arhivskem dogovoru prišle iz Avstrije.

ASU/AN

– Archivio statale Udine, Archivio notarile, Udine/Videm, Italija; navedbe s številko fascikla in imenom notarja.

BAU

– Biblioteca arcivescovile, Udine/Videm, Italija; notarski zvezki z navedbo imena notarjev.

BCU

– Biblioteca comunale »Vicenzo Joppi«, Udine/Videm, Italija; notarski zvezki z navedbo imena notarjev.¹⁹

BHStAM

– Bayerisches Hauptstaatsarchiv, München, Nemčija.

¹⁹ Posamezni viri v videmskih arhivih so tu citirani po signaturah, ki so jih imeli v času avtorjevega raziskovanja v letih 1978–1982, zato se te v posameznih primerih razlikujejo od današnjih in tudi od tistih, ki jih navaja Božo Otorepec za obdobje svojega raziskovanja 1971–1975 (Otorepec). Kadar je vir objavljen pri Otorepcu, izvirnika ne navajam.

DOZA

- Deutschordenszentralarchiv, Dunaj/Wien, Avstrija (posnetki listin dosegljivi na internetni bazi MOM [<http://vdu.uni-koeln.de:8181/mom/fonds>]).

HHStAW

- Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Dunaj/Wien, Avstrija.

KAL

- Kapiteljski arhiv v Nadškofijskem arhivu, Ljubljana; popis fasciklov 1–60 Lilijana Žnidaršič Golec, *Kapiteljski arhiv Ljubljana*, Ljubljana 2006; papeške listine (brevi), večinoma iz 17. in 18. stol., zdaj zbrane v posebnem oddelku (gl. lit. Čipić Rehar).

KLA

- Kärntner Landesarchiv, Klagenfurt/Celovec, Avstrija (posnetki listin večinoma dosegljivi na internetni bazi MOM [<http://vdu.uni-koeln.de:8181/mom/fonds>]).

MA Kranj

- Mestni arhiv Kranj; listine so zdaj v Gorenjskem muzeju, Kranj. Objava in regesti posameznih listin Franc Komatar, Kranjski mestni arhiv, v: *Jahresbericht des k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums in Krainburg für das Schuljahr 1912/1913*, Krainburg 1913, str. 3–24; *für das Schuljahr 1913/14*, Krainburg 1914, str.

3–32.

NšAL

- Nadškofijski arhiv, Ljubljana; navedbe brez posebne označbe se nanašajo na zbirko listin pod zadevnim datumom; z označbo I in številko so označene listine, objavljene v registru v Jure Volčjak, *Listine Nadškofijskega arhiva Ljubljana (1140–1500)*, Ljubljana 2020, z označbo II in številko pa tiste, objavljene v registru v Marija Čipić Rehar, *Listine Nadškofijskega arhiva Ljubljana 1501–2015*, Ljubljana 2016.

NšAL/ŠAL

- Nadškofijski arhiv, Ljubljana, najstarejši fond škofijskega arhiva, imenovan po urejevalcu Jožefu Keku, zdaj z oznako ŠAL I; gl. Julijana Visočnik, *Škofijski arhiv Ljubljana*, Ljubljana 2012.

StAM

- Staatsarchiv München, Nemčija.

StLA

- Steiermärkisches Landesarchiv Graz/Gradec, Avstrija.

VOAug

- Arhiv samostana avguštinskih korarjev (Augustiner-Chorherrenstift) Voral, Avstrija (posnetki listin dosegljivi na internetni bazi MOM [<http://vdu.uni-koeln>]).

de:8181/ mom/fonds]; objava regestov Ferdinand Hutz, *Die Urkunden des Stiftes Vorau 1161-1600* (Quellen aus den steirischen Archiven 1, Graz 2000).

WNOCist

- Arhiv cistercijanskega samostana Sv. Trojice v Dunajskem Novem mestu/Wiener Neustadt (Neukloster), Avstrija (posnetki listin dosegljivi na internetni bazi MOM [http://vdu.uni-koeln.de:8181/ mom/fonds]; objava regestov Heinrich Meyer, FRA II 86, 1986; prim. tudi A. Koblar, IMK 1900, 119–127).

ZAC

- Zgodovinski arhiv Celje, Celje.

ZAL

- Zgodovinski arhiv Ljubljana, Ljubljana.

ZANm

- Zgodovinski arhiv Novo mesto, Novo mesto.

ŽA

- Župnijski arhiv (zdaj praviloma v NšAL; listine v ŽA Polhov Gradec, Stari trg pri Ložu in Vače objavljene v regestu v Čipić Rehar).

2. Okrajšave virov²⁰

avstr. fevdi

- Notranjeavstrijska fevdna knjiga 1424–1433, Spodnjeavstrijska fevdna knjiga 1440–1441, Notranjeavstrijska fevdna knjiga 1443–1469; Spodnjeavstrijska fevdna knjiga 1470–1480, 1481–1497; HHStAW, Ms B 22, Ms. W 724, 1470, in Niederösterreichisches Landesarchiv Wien, Ms. 17/5 in Ms. 17/7. Datiranje posameznih vpisov po HTK.

celjski fevdi

- Fevdna knjiga grofov Celjskih 1436–1461; HHStAW, Ms. B 313, in StAL, Ms. 242.

fevdi Jamskih.

- Fevdna knjiga Jamskih (Lueggerjev) 1453–1480 (prepis iz 1546 in dva poznejša prepisa); ARS, AS 11, Komisija za fevdne zadeve, fasc. I, zv. 17; objava A. Dimitz, *Der Luegger »alt Lehenbuch« vom Jahre 1453*, MMVK 1866, 247–264, in GZL XI, št. 44.

kart. Bistra

- Kopiajna knjiga samostana Bistra, 14.–15. stol.; ARS AS 1073/57; parafrazirana objava F. Komatar, MMVK XIII (1900), str. 33–69.

kart. Celje

²⁰ Če ni drugače navedeno, citirano po M. Kosu, GHTS, in HTK.

- Kartular listin o fevdnih podelitvah celjske posesti iz let 1456-1467; HHStAW, Ms. B 360.

Reg.Buch Görz

- Registrska knjiga goriških grofov (Registraturbuch der Grafen von Görz); HHStAW, sign. W 594.

Pucelj

- P. Pavel Pucelj, *Idiographia sive Rerum memorabilium monasterii Sitticensis descriptio* (1719), rokopis v ARS, AS 1073, zbirka rokopisov št. 402 (prej 148r). urb. Gornji Grad

- Odlomek splošnega urbarja za posest samostana v Gornjem gradu, 1420; nekdanj StLA, sign. 3323, zdaj v NšAL.

urb. Kamnik.

- Dohodki in izdatki deželnoknežje posesti na Kranjskem 1437–1439; Landesregierungssarchiv Innsbruck (Avstrija), sign. 275/1; objava Matjaž Bizjak, *Srednjeveške računске knjige za Slovenijo 1: Deželnoknežji obračuni za Kranjsko 1436–1448*, Ljubljana 2016.

- Urbar deželskega sodišča Kamnik 1477; nekdanj HHStA (sign. B 518), zdaj ARS, AS 1074/187; objava za Belo krajino D. Kos, Urb.

urb. Koč. Reka

- Urbar deželnoknežjega gospostva Kočevska Reka 1498; ARS, AS 11, komisija za fevdne zadeve, šk. 23.

urb. Kostanjevica

- Urbar za posest samostana v Kostanjevici na Dolenjskem iz ok. 1350; ARS, AS 1074/17; objava Mlinarič, Kostanjevica, str. 529–535.

urb. Loka

- Urbar za posest freisinške škofije okoli Škofje Loke, 1500; HStAM, Freising, Hochstift, Nr. 519.

urb. nem. reda

- Urbar gospostev nemškega viteškega reda 1490; DOZA Cod. 164; objava za posest ljubljanske komende v Ljubljani in njeni okolici GZL XII, Urbarji 1490–1527, in za Belo krajino D. Kos, Urb.

urb. Polhov Gradec

- Urbar urada in gradu Polhov Gradec 1498; ARS, AS 1, Vicedomski arhiv, fasc. I 43.

urb. Radovljica

- Urbar urada Radovljica, 1498; ARS, AS 174, št. 246 (Rektificirani dominikalni akti fasc. 282).

urb. Svibno

- Urbar graščine Svibno z urbarji gospostev Kamnik, Kranj in Postojna, ok. 1420; ARS, AS 1074/186; objava W. Milkowicz, Beiträge zur Rechts- und Verwaltung-

gsgeschichte Krains, v: MMVK II (1889), str. 3–40, in III (1890), str. 41–52 (z datacijo ok. 1400).

urb. Turjak

- Urbar gospostva Turjak 1463; nahajališče neznano.
- Urbar gospostva Turjak 1485; ARS, AS 1074/48; objava za Belo krajino D. Kos, Urb.

urb. Velesovo

- Urbar samostana v Velesovem, 1458; ARS, AS 1074/104.

urb. Višnja Gora

- Urbar za deželnoknežjo posest v uradu Višnja gora, 1460; ARS, AS 1, Vicedomski arhiv, šk. 123.

urb. Šumberk

- Turjaški urbar gospostva Šumberk 1463; HHStAW, Fürstlich-Auerspergisches Archiv.

viced. urbar

- Urbar vicedomskega urada za deželnoknežjo posest na Kranjskem, 1496; ARS, AS 1, Vicedomski arhiv, fasc. 54a.

3. Okrajšave objav virov, periodike in citirane literature

AES

- *Acta Ecclesiastica Sloveniae*, Ljubljana.

AH I, II

- Franz Schumi, *Archiv für Heimatkunde*, Ljubljana 1882/3, 1887.

AHAS

- *Acta Historiae Artis Slovenica*, Ljubljana.

AT

- *Archeografo Triestino*, Trst.

AV

- *Arheološki vestnik*, Ljubljana.

Arhivi

- *Arhivi: Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije*, Ljubljana.

Baraga

- France Baraga, *Kapiteljski arhiv Novo mesto: Regesti listin in popis gradiva* (AES 17), Ljubljana 1995.

Benedik/Kralj

- Metod Benedik, Angel Kralj, Škofijske vizitacije Tomaža Hrena 1597–1629 in poročilo o stanju škofije leta 1607, v: *Acta Ecclesiastica Sloveniae* 20, Ljubljana 1998, str. 9–95.

Bernhard

- Günther Bernhard, *Documenta patriarchalia res gestas Slovenicas illustrantia. Listine oglejskih patriarhov za slovensko ozemlje in listine samostanov v Stični in Gornjem Gradu (1120–1251) / Patriarchenurkunden von Aquileia für Slowenien und die Urkunden der Klöster Sittich und Oberburg (1120–1251)*, Wien/Dunaj & Ljubljana 2006.

Bianchi, Doc. I, II

- Giuseppe Bianchi, *Documenti per la storia del Friuli: I. dal 1317 al 1325*, Udine 1844; *II. dal 1326 al 1332*, Udine 1845.

Bianchi, Reg. I

- Giuseppe Bianchi, *Documenta Historiae Forojuliensis Saeculi XIII. ab anno 1200 ad 1299 summam regesta* (posebni odtis iz: *Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen*, XXI, XXII, XXIV in XXVI, Wien 1861).

Bianchi, Thes.

- Giuseppe Bianchi, *Thesaurus Ecclesiae Aquilejensis Opus Saeculi XIV*, Udine 1847.

Bizjak, Urb.

- Matjaž Bizjak, *Urbarji briksenske škofije / Die Urbare des Hochstifts Brixen 1253–1464 (Srednjeveški urbarji za Slovenijo 5)*, Ljubljana 2006.

Bizjak 2016

- Matjaž Bizjak, *Srednjeveške računske knjige za Slovenijo 1: Deželnoknežji obračuni za Kranjsko 1436–1448*, Ljubljana 2016.

Biz./Preinf. I, II

- Matjaž Bizjak, Miha Preinfalk, *Turjaška knjiga listin, I: Listine zasebnih arhivov kranjske grofovske in knežje linije Turjaških (Auerspergov), I: 1218–1400*, Ljubljana 2008; *II: Dokumenti 15. stoletja*, Ljubljana 2009.

Blaznik

- Pavle Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo (973–1803)*, Škofja Loka 1973.

Blaznik, Urb.

- Pavle Blaznik, *Urbarji freisinške škofije (Viri za zgodovino Slovencev IV, Srednjeveški urbarji za Slovenijo IV)*, Ljubljana 1963.

Brunner/Otorepec 1995

- Walter Brunner, Božo Otorepec, *Das ältere Gallenberger Urkundenarchiv*, v: *Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs* 44/45 (1995), str. 61–208.

CC

- *Catalogus cleri et beneficiorum ecclesiarum dioecesis Labacenensis*, Ljubljana.

CDI I–V

- Pietro Kandler, *Codice diplomatico istriano*, izhajalo kot priloga časopisa *L'Istria* v letih 1851–1852, druga, izpopolnjena izdaja v petih zvezkih Trieste 1862–1865, ponatis Trieste 1986; oštevilčenje po tej izdaji.

CS

- *Cerkev na Slovenskem*, Ljubljana 1971.

Čipić Rehar

- Marija Čipić Rehar, Listine Nadškofijskega arhiva Ljubljana II.: brevi, župnije, uršulinke, prepisi listin, Ljubljana 2018 (na 289ss listine župnijskih arhivov).

Dopsch

- Alfons Dopsch, Die landesfürstlichen Gesamturbare der Steiermark aus dem Mittelalter (= Österreichische Urbare I, 2), Wien & Leipzig 1910.

Erl. II 8/1

- Erläuterungen zum Historischen Atlas der österreichischen Alpenländer, II. Abt. Die Kirchen- und Grafschaftskarte, 8. Teil Kärnten, 1. Kärnten südlich der Drau (W. Fresacher), Klagenfurt (2. izdaja) 1966.

Etnolog X/XI

- Milko Kos, Iz metliškega mestnega arhiva, v: Etnolog X–XI (1937–1939), 25–49.

EAG 2005–2009

- Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence, v: *Arhiv Republike Slovenije, Obvestila* XXI/2 (2005, v letu 2004); XXII/2 (2006, v letu 2005), XXIII/1 (2007, v letu 2006), XXIV/1 (2008, v letu 2007); XXV/1 (2009, v letu 2008).

EAG 2010–2012

- Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini: zbrana dokumentacija slovenskih arhivov o arhivih v tujini, ki se nanaša na Slovenijo in Slovence, v: *Arhiv Republike Slovenije*, 6/1 (2010, v letu 2009); 7/1 (2011, v letu 2010); 8/1 (2012, v letu 2011).

FRA II 31, 35, 36, 40

- Fontes rerum Austriacarum, II. Abtheilung, Diplomataria et acta, Dunaj. Citirani volumni: 31 (J. Zahn, Codex Diplomaticus Austriaco-Frisigensis I, 1870); 35 (J. Zahn, Codex Diplomaticus Austriaco-Frisigensis II, 1871); 36 (J. Zahn, Codex Diplomaticus Austriaco-Frisigensis III, 1871); 40 (J. Zahn, Austro-Friulana, 1877.)

Ferenc, Zupan I, II

- Mitja Ferenc, Gojko Zupan, *Cerkve na Kočevskem nekoč in danes* (I), Ljubljana 1993; *Cerkve na Kočevskem nekoč in danes*, II, Ljubljana 2006.

Fidler V, VII

- P. Marian (Andreas Fidler), *Austria Sacra: Oesterreichische Hierarchie und Monasteriologie. Geschichte der ganzen österreichischen Klerissey beyderley*

Geschlechten, III Th., V Bd. (= V) Bd., Wien 1783; IV Th., VII (= VII), Wien 1786.

GHTS (I, II)

– Milko Kos, *Gradivo za historično topografijo Slovenije (za Kranjsko do leta 1500)*, dva kontinuirano paginirana zvezka, Ljubljana 1975.

GMD

– *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo*, Ljubljana.

GZL I–XII

– Božo Otorepec, *Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku*, 12 zvezkov, Ljubljana 1956–1968.

GZS I–V

– Franc Kos (in Milko Kos), *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku I–V*, Ljubljana 1902–1928.

GZS VI,1; VI,2

– France Baraga, *Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku: 6/1 (listine 1246–1255)* (na podlagi gradiva Boža Otorepca), Ljubljana 2002; Miha Preinfalk, *Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku: 6/2 (imensko kazalo)*, Ljubljana 2007.

Gianni

– Luca Gianni, *Fragmenta disiecta di Gaudiolo di San Vito al Tagliamento scriba patriarcale (1360–1378)*, Roma 2010.

Gradovi I/1–5, II/1–5, III/1–3

– Ivan Stopar, *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji, I: Gorenjska*, pet zvezkov, Ljubljana 1996–2000; *II: Dolenjska*, pet zvezkov, Ljubljana 2000–2007; Igor Sapač, *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji, III: Notranjska*, trije zvezki, Ljubljana 2005–2007.

Greiderer I

– Vigil Greiderer, *Germania Franciscana seu Chronicon geographico-historicum Ordinis s. Francisci*, Tom. I, Innsbruck 1777.

Grebenc

– Jože Grebenc, *Gospodarska ustanovitev Stične ali njena dotacija iz leta 1135*, Samostan Stična 1973.

Gruden

– Josip Gruden, *Cerkvene razmere med Slovenci v petnajstem stoletju in ustanovitev ljubljanske škofije*, Ljubljana 1908.

HTK

- Miha Kosi, Matjaž Bizjak, Miha Seručnik, Jurij Šilc, *Historična topografija Kranjske (do leta 1500)* (= Slovenska historična topografija 1), elektronski vir, druga izdaja, Ljubljana 2021.

Härtel/Scalon, Urkunden

- Reinhard Härtel, Cesare Scalon, *Urkunden und Memorialquellen zur älteren Geschichte des Klosters Rosazzo*, Wien 2017.

Höfler, Cerkve

- Janez Höfler, O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem: K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku, Ljubljana 2013; druga, revidirana in dopolnjena izdaja (elektronski vir), Ljubljana 2016.

Höfler, Vikarji

- Janez Höfler, Oglejski generalni vikarji in drugi patriarhovi pooblaščenci na Slovenskem v poznem srednjem veku (1300–1535), Ljubljana 2018.

Höfler, Lastniške

- Janez Höfler, Lastniške cerkve v Sloveniji: Raziskana, registrirana in potencialna zgodnesrednjeveška grobišča, Ljubljana 2019.

Hormayr Archiv 1810–

- Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst (ur. Joseph Freyherr von Hormayr), Wien 1810–.

IMK

- Izvestja muzejskega društva za Kranjsko, Ljubljana.

KLS

- Krajevni leksikon Slovenije I–IV, Ljubljana 1962–1980.

Kebe

- Janez Kebe, Loška dolina z Babnim Poljem: zgodovina župnij Stari trg pri Ložu in Babno Polje, Ljubljana 1996.

Kemperl, Cerkve

- Metoda Kemperl, Romarske cerkve – novogradnje 17. in 18. stoletja na Slovenskem: arhitektura, arhitekturni tipi, poslikava, oprema (doktorska disertacija), Ljubljana 2001.

Kemperl, Romanja

- Metoda Kemperl, Romanja in romarske cerkve 17. in 18. stoletja na Slovenskem. Gorenjska z Ljubljano, Ljubljana 2011.

Knific/Mlinar

- Timotej Knific, Miha Mlinar, Najdbe iz 10. in 11. stoletja v zgornjem Posočju – vpetost v evropski prostor. Najdišče Sv. Urh v Tolminu, v: *Arheološki vestnik* 65 (2014), str. 423–462; zaporedne številke se nanašajo na seznam lokalitet, str. 442–443, seznam št. 4, z bibliografijo za posamezno najdišče.

Komelj

– Ivan Komelj, Gotska arhitektura na Slovenskem, Ljubljana 1973, pregled spomenikov str. 275 in dalje.

M. Kos, Ljubljana

– Milko Kos, Srednjeveška Ljubljana, Ljubljana 1955.

D. Kos, Listine

– Dušan Kos, *Celjska knjiga listin, I: Listine svobodnih gospodov Žovneških do leta 1341*, Ljubljana & Celje 1996.

D. Kos, Urb.

– Dušan Kos, Urbarji za Belo krajino in Žumberk (15.–18. stoletje), 2 kontinuirano paginirana zvezka (Viri za zgodovino Slovencev 13), Ljubljana 1991.

Lavrič, Hren

– Ana Lavrič, Vloga ljubljanskega škofa Tomaža Hrena v slovenski likovni umetnosti (Dela 32 Razreda za zgodovinske in družbene vede SAZU), Ljubljana 1988.

Lavrič, Scarlicchi

– Ana Lavrič, Ljubljanska škofija v vizitacijah Rinalda Scarlicchija 1631–1632 (Acta Ecclesiastica Sloveniae 12), Ljubljana 1990.

Lavrič, Vizitacije

– Ana Lavrič, *Ljubljanska škofija v vizitacijah 17. stoletja: Vizitacije kot vir za umetnostno zgodovino* (elektronske izdaje Umetnostnozgodovinskega inštituta Franceta Steleta), Ljubljana 2007.

Lavtižar, Radolica

– Jožef Lavtižar, *Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolica*, Ljubljana 1897.

Lavtižar, Kranj

– Jožef Lavtižar, *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*, Ljubljana 1901.

Letopis

– *Letopis Cerkve na Slovenskem 2000. Stanje 1. januar 2000*, Ljubljana 2000.

Levičnik/Pokorn

– Podatki o posvetivah cerkva; NšAL, Razno, ordinacije, fasc. 8.

LR

– *Loški razgledi*, Škofja Loka.

MC I–IV

– August von Jaksch, *Monumenta Historica Ducatus Carinthiae*, Klagenfurt 1896–1915; posamezni zvezki: I. *Die Gurker Geschichtsquellen 864–1232* (1896); II. *Die Gurker Geschichtsquellen 1233–1269* (1898); III. *Die Kärntner Geschichtsquellen: Dritter Band 811–1202* (1904); IV,1: *Die Kärntner Geschichtsquellen: Vierter Band 1202–1269. Erster Teil 1202–1262* (1906); IV,2: *Die Kärntner Geschichtsquellen: Vierter Band 1202–1269. Zweiter Teil 1263–1269* (1906); IV,3: *Ergänzungsheft, I*, Klagenfurt 1915.

MC V–XI

- Hermann Wiessner, *Monumenta Historica Ducatus Carinthiae: Geschichtliche Denkmäler des Herzogtums Kärnten*, Klagenfurt 1956–1972; V: *Die Kärntner Geschichtsquellen 1269–1286* (1956); VI: *Die Kärntner Geschichtsquellen 1286–1300* (1958); VII: *Die Kärntner Geschichtsquellen 1300–1310* (1961); VIII: *Die Kärntner Geschichtsquellen 1310–1325* (1963); IX: *Die Kärntner Geschichtsquellen 1326–1335* (1965); X: *Die Kärntner Geschichtsquellen 1335–1414* (1968); XI: *Die Kärntner Geschichtsquellen 1414–1500* (1872).

MHVK

- Mittheilungen des Historischen Vereins für Krain, Ljubljana.

MHVSt

- *Mittheilungen des Historischen Vereines für Steiermark*, Graz

MMC

- Metod Benedik, Franc Trunkelj, *Mati mnogih cerkva: Župnije ljubljanske nadškofije v sliki in besedi*, Ljubljana 2012.

MMVK

- Mitteilungen des Musealvereins für Krain, Ljubljana.

Maček, Ustanove

- Jože Maček, Mašne in svetne ustanove na Kranjskem in v Avstrijski Istri: Urejanje, državni nadzor in premoženje duhovnih in svetnih ustanov pri cerkvah na Kranjskem in v Avstrijski Istri do leta 1809: Prispevek k obravnavi državnega cerkvenstva na Kranjskem, Ljubljana 2005.

Maček, Sklad

- Jože Maček, *Kranjski verski sklad: organizacijski, gospodarski in premoženjskopravni posegi državnih organov in Kranjskega verskega sklada v cerkvene strukture na Kranjskem in v Avstrijski Istri od 1782 do 1809*, Celje 2008.

Marolt

- Marijan Marolt, Dekanija Vrhnika. Topografski opis, Ljubljana 1929 (Umetnostni spomeniki Slovenije II).

Miklavčič

- Maks Miklavčič, Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave, inaug. dis., Ljubljana 1945, separatni natis iz GMD.

Mikuž, Top.

- Metod Mikuž, Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije, Ljubljana 1946.

S. Mikuž

- Stane Mikuž, Umetnostnozgodovinska topografija grosupeljske krajine, Ljubljana 1978.

Mlinar, Urb.

- Janez Mlinar, *Urbarji belopeškega gospostva* (= Novejši urbarji za Slovenijo 2), Ljubljana 2018.

Mlinarič, Top.

- Jože Mlinarič, *Topografija posesti kostanjeviške opatije 1234–1785*, Maribor 1972.

Mlinarič, Pleterje

- Jože Mlinarič, *Kartuzija Pleterje 1403–1595*, Ljubljana 1982.

Mlinarič, Kostanjevica

- Jože Mlinarič, *Kostanjeviška opatija 1234–1786*, Kostanjevica na Krki 1987.

Mlinarič, Stična

- Jože Mlinarič, *Stiška opatija 1136–1784*, Novo mesto 1995.

Mlinarič, Bistra

- Jože Mlinarič, *Kartuzija Bistra*, Ljubljana 2001.

Notbl.

- Notizenblatt: Beilage zum Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsforschung.

Opis

- gl. Zemljevid.

Orožen II/1, II/2, IV/1, IV/2

- Ignac Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant*, II/1: *Das Benediktinerstift Oberburg, Marburg 1876*; II/2: *Das Dekanat Oberburg, Marburg 1877*; IV/1: *Das Dekanat Fraßlau, Cilli 1880*; IV/2: *Das Dekanat Tüffer, Marburg 1881*.

Otorepec

- Božo Otorepec, *Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma(Udine) 1270–1405*, Ljubljana 1995 (SAZU, Viri za zgodovino Slovencev 16).

Otrin, Visočnik

- Blaž Otrin, *Julijana Visočnik, Topografsko-zgodovinski opisi župnij ljubljanske škofije 1821–1823*, Ljubljana 2021 (*Acta Ecclesiastica Sloveniae* 43).

Peskar

- Robert Peskar, *gesla v razstavnem katalogu Gotika v Sloveniji*, Ljubljana, Narodna galerija, 1995.

Peskar, Arhitektura

- Robert Peskar, *Arhitektura in arhitekturna plastika okoli leta 1400 v Sloveniji*, doktorska disertacija, Ljubljana 2005.

Prelovšek

- Damjan Prelovšek, *Ljubljanska arhitektura 18. stoletja*, v: *Zgodovina Ljubljane, Prispevki za monografijo* (ur. F. Gestrin), Ljubljana 1984, str. 177–188.

RG II, IV, V, VI, VIII, IX

- *Repertorium Germanicum: Verzeichnis der in den Registern und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien*; posamezni zvezki: II: *Urban VI., Bonifaz IX., Innocenz VII. und Gregor XII. 1378–1415* (Gerd Tellenbach), Hildesheim 2000; IV: *Martin V.*

1417–1431, *Textband* (Karl August Fink), 3 zvezki, Hildesheim 2000; V: *Eugen IV. 1431–1447* (Christoph Schöner), Tübingen 2004; VI: *Nikolaus V. 1447–1455, Textband* (Josef Friedrich Abert (†), Walter Deeters), Tübingen 1985; VIII: *Pius II. 1458–1464* (Dieter Brosius, Ulrich Scheschkewitz), dva zvezka, Tübingen 1993; IX: *Paul II. 1464–1471* (Hubert Höing, Heiko Leerhoff, Michael Reimann), Tübingen 2000; izvedba online <http://194.242.233.132/denqRG/index.htm> (sneto 12.–13. 4. 2015).

Rant

– Guido Rant, *Die Franziskaner der österreichischen Provinz: ihr Wirken in Nieder-Österreich, Steiermark und Krain*, Stein in Krain 1908.

Sadek

– Mitja Sadek, Poročilo o upravljanju ribniškega arhidiakonata (1633–1638), v: *Kronika* 66, 2018, str. 461–478.

Santonino

– gl. Vale.

Smole I–VI

– Majda Smole, Vicedomski urad za Kranjsko 13. stol. –1747: *Cerkvene zadeve I–VI*, Ljubljana 1985–1997.

Smole, Graščine

– Majda Smole, *Graščine na nekdanjem Kranjskem*, Ljubljana 1982.

Stelè, Kamnik

– France Stelè, *Politični okraj Kamnik: Topografski opis*, Ljubljana 1929.

Stelè, Zap.

– France Stelè, *Terenski zapiski, izvornik in pretipkana verzija v shrambi Umetnostnega inštituta Franceta Steleta ZRC SAZU v Ljubljani; pretipkana verzija dosegljiva na internetu:*

Šilc

– Jurij Šilc, *Župnije in njihov krajevni obseg v ljubljanski škofiji sredi 19. stoletja*, v: *Arhivi* 29 (2006) št. 2, str. 305–336.

Štukl I–III

– France Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki, I–III*, Ljubljana & Škofja Loka 1981, 1984, 1996.

Šumi/Sapač

– Nace Šumi, Igor Sapač, *Arhitektura 18. stoletja na Slovenskem. Obdobje zrelega baroka/18th Century Architecture in Slovenia. Mature Baroque* (katalog razstave Arhitekturnega muzeja Ljubljana na gradu Fužine v Ljubljani od 10. maja do 20. avgusta 2007), Ljubljana 2007.

Top. Jesenice

- Blaž Resman (ur.), *Umetnostna topografija Slovenije: Upravna enota Jesenice*, Ljubljana 2011.

Top. Kočevje

- Blaž Resman, Helena Seražin (ur.), *Umetnostna topografija Slovenije: Upravna enota Kočevje*, Ljubljana 2010.

Top. Logatec

- Blaž Resman, Helena Seražin (ur.), *Umetnostna topografija Slovenije: Upravna enota Logatec. Občina Logatec*, Ljubljana 2014.

UBHA I

- Leo Santifaller, *Die Urkunden der Brixner Hochstiftsarchive 845–1295* (Schlern-Schriften 15), Innsbruck 1929.

UBHA II

- Leo Santifaller, Heinrich Appelt, *Die Urkunden der Brixner Hochstiftsarchive 1295–1336*, 2 zvezka, Leipzig 1941/43.

UBKr I–II

- Franz Schumi, *Urkunden- und Regestenbuch des Herzogtums Krain, I. Band: 777–1200*, Laibach 1882/3; *II. Band: 1200–1269*, Laibach 1884, 1887.

UBSt III

- Joseph von Zahn, *Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark, III. Band: 1246–1260*, Graz 1903.

UBSt Erg

- Hans Pirchegger, Otto Dungern, *Urkundenbuch des Herzogtumes Steiermark. Ergänzungsheft zu den Bänden I–III* (Veröffentlichungen der Historischen Landeskommission für Steiermark 33), Graz 1949.

UBSt IV

- Heinrich Appelt, Gerhard Pferschy, *Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark, IV. Band*, izšlo v treh kontinuirano paginiranih zvezkih (1260–1265, 1266–1270, 1270–1276), Wien 1960–1975.

VS

- Varstvo spomenikov, Ljubljana.

Vale

- Giuseppe Vale, *Itinerario di Paolo Santonino in Carintia, Stiria e Carniola negli anni 1485-1487* (Codice Vaticano Latino 3795) (Studi e Testi 103), Città del Vaticano 1943.

Valv. 1689, I–XV

- Johann Weickhard Valvasor, *Die Ehre des Herzogthums Krain*, 4 zvezki, knjige I–XV, Ljubljana & Nürnberg 1689 (če ni drugače navedeno, izvirajo podatki iz drugega zvezka, osma knjiga [VIII]).

Valv. Top. Carn.

- Johann Weikhard Valvasor, *Topographia Ducatus Carniolae Modernae, Wagensperg in Crain 1679* (faksimile München 1970), in *Topografija Kranjske 1678–1679: skicna knjiga* (faksimile izvirnika v Zagrebu, Metropolitanska knjižnica, Ljubljana 2001).

Volčjak

- Jure Volčjak, *Goriška nadškofija na Kranjskem v času apostolskega vikarja in prvega nadškofa Karla Mihaela grofa Attemsa (1750–1774)* (*Acta ecclesiastica Sloveniae* 39), Ljubljana 2017

ZČ

- *Zgodovinski časopis*, Ljubljana.

ZUZ

- *Zbornik za umetnostno zgodovino*, Ljubljana.

ZZ

- *Zgodovinski zbornik, Priloga »Laibacher Diözesanblatt-u«*, Ljubljana 1888–1908 (kontinuirana paginacija).

Zadnikar

- Marijan Zadnikar, *Romanika v Sloveniji*, Ljubljana 1982.

Zadnikar, Arhitektura

- Marijan Zadnikar, *Romanska arhitektura na Slovenskem*, Ljubljana 1959.

Zadnikar, Kočevsko

- Marijan Zadnikar, *Gradivo za umetnostno topografijo Kočevske*, Ljubljana 1968 (šapirografino; Zavod za spomeniško varstvo SR Slovenije).

Zemljevid 1–7

- *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787 (1804) / Josephinische Landesaufnahme 1763–1787 (1804) für das Gebiet der Republik Slowenien* (ur. Vincenc Rajšp), 7 zvezkov, Ljubljana 1995–2001; okrajšava za tekstovni del: Opis.²¹

Zenarola Pastore

- Ivonne Zenarola Pastore, *Atti della cancelleria dei patriarchi di Aquileia (1265–1420)*, Udine 1983.

ZD

- *Zgodnja Danica*, Ljubljana.

Žnidaršič Golec, Urbarji

²¹ V posameznih primerih je bilo treba pritegniti boljše čitljiv digitalni posnetek verzije vojaškega zemljevida iz let 1784–1785 v Avstrijskem državnem arhivu na Dunaju, dosegljiv na medmrežju pod <https://mapire.eu/en/map/firstsurvey-inner-austria>. V tem primeru je to v besedilu označeno z Zemljevid II. To je deloma dopolnjena in aktualizirana kopija, ki ima tu in tam označene cerkve, ki jih v originalu ni.

- Lilijana Žnidaršič Golec, Vodnik po urbarjih Arhiva Republike Slovenije, 5. zvezek, Ljubljana 2021 (str. 37 in dalje: zbir podatkov o urbarjih v vseh petih zvezkih).
- Čipić Rehar (in drugi), Urbarji
- Marija Čipić Rehar, Tone Krampač, Blaž Otrin in Julijana Visočnik, Urbarji Nadškofijskega arhiva Ljubljana, Ljubljana 2019.
- Žontar
- Josip Žontar, *Zgodovina mesta Kranja*, Ljubljana 1939; ponatis z uvodnimi dodatki: Kranj 1982.

4. Kronološki popis večkrat citiranih virov sistematičnega značaja

1247

- Popis papeških kolekt za oglejski patriarhat pod patriarhom Bertoldom, objavljen v: Giacomo Marcuzzi, *Sinodi aquileiesi: ricerche e ricordi*, Udine 1910, 326–331, in Janez Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem: K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku*, Ljubljana 2013, 431–468 (transkripcija France Baraga).

1296

- Popis papeških kolekt za oglejski patriarhat, objavljen v: Karl Kovač, Ein Zehentverzeichnis aus der Diözese Aquileia vom Jahre 1296, v: *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung* XXX (1909), 607–673; Pietro Sella, Giuseppe Vale, *Rationes decimarum Italiae nei secoli XIII e XIV*, Vatikan 1941 (Studi e testi 96), 3–30; in v: Janez Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem: K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku*, Ljubljana 2013, 431–468 (transkripcija France Baraga).

1323

- Seznam papeških kolekt za oglejski patriarhat, objavljen v: Pietro Sella, Giuseppe Vale, *Rationes decimarum Italiae nei secoli XIII e XIV*, Vatikan 1941 (Studi e testi 96), 39–42.

1334

- Popis župnij in cerkva zagrebške škofije po arhidiakonatih; po objavi F. Rački, Popis župa zagrebačke biskupije 1334 i 1501 godine, v: *Starine: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti* IV (1872), 201–229. V lit. datiran tudi po obstoječem prepisu v statutarni knjigi zagrebškega kapitlja iz leta 1354.

1464

- Seznam cerkva in ključarjev v radovljiškem gospostvu; ARS, AS 1, Vicedomski arhiv (gl. F. Gestrin, ZČ 1991, 531–532). Podružnične cerkve našete le v župniji Radovljica, v drugih samo izjemoma.

1468

- Matrikula župnije sv. Petra v Radovljici; NšAL, rokopisi št. 20.

1501, »1501«

- Popis prošenj pri posameznih cerkvah loškega gospostva, vpis verjetno iz dvajsetih let 16. stol. (med 1517 in 1529) v urbarju loškega gospostva iz leta 1501 (ARS, AS 783, Gospostvo Škofja Loka, Gr A II/6, 204r–206r), objavljen v: Pavle Blaznik, *Urbarji freisinške škofije* (Viri za zgodovino Slovencev IV, Srednjeveški urbarji za Slovenijo IV), Ljubljana 1963, 358–362; omembe cerkva v jedru urbarja iz leta 1501 so navedene z letnico brez narekovajev.

1526

- Inventarium ober die kirchen Cleinodien in ganzen Land Crain (Popis dragocenosti, odvzetih cerkvam na Kranjskem); ARS, AS 2, Deželni stanovi za Kranjsko, I. reg., šk. 82, fasc. 48b, snopič 3; slovenski povzetek s komentarjem Anton Koblar, *Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526*, *IMK V* (1895), 20–33, 77–83, 116–118, 143–153, 195–205, 237–259. Za gospostvo Tržič F. Komatar, *Carniola 1914*, 178–180.

1571

- »Examination« župnikov v dekanatu Radovljica glede obhajila v dveh podobah; KAL, fasc. 21/1.
- Popis prošenj pri župnijskih in podružničnih cerkvah kamniškega gospostva, v urbarju gospostva Kamnik (Oberstein) iz leta 1571 (ARS, AS 1074/134, 217–226).

1573

- Izvleček iz urbarja gospostva Lož z dne 10. aprila 1573 z navedbo odvetščine pri nekaterih župnijskih in podružničnih cerkvah župnij Stari trg pri Ložu, Bloke in Cerknica (prepis z dne 4. maja 1643); ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, *Cerkvene zadeve* (prim. Smole IV, 452).
- Reformirani urbar gospostva Ribnica; ARS, AS 774, knj. 1; popis cerkva v dodatku (v A. Skubic, *Zgodovina Ribnice in ribniške pokrajine*, 1976, citirano z letnico 1576).

1581

- Popis cerkva na Kranjskem oglejske dieceze, ki ga je napravil kotorski škof in sufragani oglejskega patriarha Pavel Bizancij; BAU, No. 737,13, objavljen v: Janez Höfler, *Trije popisi cerkva in kapel na Kranjskem in Slovenskem Štajerskem s konca 16. stoletja*, Ljubljana 1982 (Viri za zgodovino Slovencev 6, SAZU, Ljubljana). Izvlečki v Vale 1943, opombe na ustreznih mestih.

1583

- Vizitacijski zapisnik župnijskih cerkva škofa Janeza Tavčarja, 1581–1583 (nepopoln); KAL, fasc. 21/2; objava: France Martin Dolinar, v: *Acta Ecclesiastica Sloveniae* 3, 1981, 57ss. Vizitacija kranjskega dela škofije je bila opravljena leta 1583.

1589

- Popis proščenj pri župnijski in podružničnih cerkvah gospostva Polhov Gradec, v polhograjskem urbarju iz leta 1589 (ARS, AS 1074/138).

1592–1596

- Popis cerkva na Dolenjskem arhidiakona Polidorja Montagnane, nastal med letoma 1592 in 1596; BAU, No. 737,1, objavljen v: Janez Höfler, *Trije popisi cerkva in kapel na Kranjskem in Slovenskem Štajerskem s konca 16. stoletja*, Ljubljana 1982 (Viri za zgodovino Slovencev 6, SAZU, Ljubljana).

1601

- Fragment vizitacijskega zapisnika škofa Tomaža Hrena, zadevajoč župnijo Bled, 1601 25/7; NŠAL/ŠAL, fasc. 34/10.

1609

- Vizitacijski zapisnik župnije Šentjerneje generalnega vikarja Adama Sontnerja; KAL, fasc. 23/1. – Objava Benedik/Kralj.

1620

- Popis proščenj pri župnijskih in podružničnih cerkvah kamniškega gospostva, v urbarju gospostva Kamnik (Oberstein) iz leta 1620 (ARS, AS 1074/135); popis se povsem ujema s popisom v kamniškem urbarju iz leta 1571.

1621

- Seznam podružničnih cerkva župnije Selca, dodan spisom ob ustanovitvi župnije Železniki, 1621/1622; AAU, Chiese a parte imperii, kamniški arhidiakonot, fasc. Železniki.

1624

- Vizitacijski zapisnik generalnega vikarja Adama Sontnerja; KAL, fasc. 43/9. – Objava Benedik/Kralj.

1631

- Vizitacijski protokol škofa Rajnalda Scarlicchija, 1631–1632; NŠAL/ŠAL, Viz., fasc. 1, št. 1. – Objava Lavrič, Scarlicchi; gl. tudi Lavrič, Vizitacije.

1641

- Vizitacijski zapisnik škofa Otona Buchheima; KAL, fasc. 21/8. – Obravnava in izvlečki Lavrič, Vizitacije.

1648

- Urbar župnije Mengeš z vikariati (1543 in 1648/1650, prepis iz druge pol. 17. stoletja, slej ko prej v povezavi s prodajo župnije 1668/1669); NŠAL, ŽA Mengeš, RK, fasc. 1.

1652

- Vizitacijski zapisnik župnije Dob; KAL, fasc. 22/3.
- Vizitacijski zapisnik župnije Krašnja; KAL, fasc. 22/4.
- Vizitacijski zapisnik župnije Naklo; KAL, fasc. 23/7.
- Matrikula župnije Cerklje; NšAL, ŽA Cerklje na Gor., RK.

1653

- Vizitacijski zapisnik župnije Kropa; KAL, fasc. 21/11.
- Vizitacijski zapisnik župnije Šentjernej na Dol.; KAL, fasc. 23/9.
- Dolgovi in obračuni cerkva župnije Lož (in ene v cerkniški župniji) v odvetništvu gospošte Šteberk in Lož, v ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, Cerkevne zadeve (prim. Smole IV, 452, 453).

1654

- Vizitacijski zapisnik župnije Bohinj; KAL, fasc. 22/4a.
- Vizitacijski zapisnik župnij Podbrezje in Križe; KAL, fasc. 21/13.
- Vizitacijski zapisnik župnije Preddvor; KAL, fasc. 21/12.
- Vizitacijski zapisnik župnije Sora; KAL, Fasc. 43/11.
- Vizitacijski zapisnik župnije Ig pri Ljubljani; KAL, fasc. 43/18.
- Vizitacijski zapisnik župnije Šentvid pri Ljubljani; KAL, fasc. 51/16.
- Vizitacijski zapisnik župnije Vrhnika; KAL, fasc. 22/5.

1655

- Vizitacijski zapisnik župnije Jesenice s Koroško Belo; KAL, fasc. 22/6.
- Vizitacijski zapisnik župnije Kranjska Gora; KAL, fasc. 23/11.
- Seznam cerkva »superioris Carniolae visitandae«; KAL, fasc. 51/22.

1657

- Vizitacijski zapisnik župnije Radovljica; KAL, fasc. 22/15.

1661

- Vizitacijski protokol župnijskih in vikariatnih cerkva škofa Otona Buchheima 1661–1662; NšAL, Viz., fasc. 1, št. 2. – Obravnava in izvlečki Lavrič, Vizitacije.

1665

- Vizitacijski protokol škofa Jožefa Rabatte; NšAL, Viz., fasc. 1, št. 3. – Obravnava in izvlečki Lavrič, Vizitacije.

1665

- Popis župnij, inkorporiranih cistercijanskemu samostanu Kostanjevica, v konvolutu *Beschreibung oder Matricula der geistlichen Lehenschaften ...*; StLA, Handschriften Buergergasse, Kirchliche Angelegenheiten, III.a.4., 272r–274v.

»**1667**«

- Popis župnij (vendar brez podružnic), inkorporiranih kartuzijanskemu samostanu Bistra, ter ribniškega arhidiaconata, v konvolutu *Beschreibung oder Matricula*

der geistlichen Lehenschaften ...; StLA, Handschriften Buergergasse, Kirchliche Angelegenheiten, III.a.4., 231v–235r; popis ni datiran, vendar je nastal okoli leta 1667.

- Popis župnij oglejskega gorenjskega arhidiakonata, brez župnij, inkorporiranih cistercijanskemu samostanu v Dunajskem Novem mestu (Mengeš z vikariati) in kartuzijanskemu v Bistri (Cerknica z vikariati), ter eksemptne župnije malteškega reda v Komendi; KAL, fasc. 10/17. Nedatiran koncept, nastal najverjetneje v povezavi z drugimi popisi iz let 1665–1667.²²

1667

- Popis župnij, inkorporiranih cistercijanskemu samostanu Stična (Extract aus dem I. D. Regierungs und Hof-Kammer Prothocoll der geistlichen Lehenschafft in Crain und Friaul); ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 8.
- Popis župnij, inkorporiranih cistercijanskemu samostanu Stična, v konvolutu *Beschreibung oder Matricula der geistlichen Lehenschaften ...*; StLA, Handschriften Buergergasse, Kirchliche Angelegenheiten, III.a.4., 201r–223v.
- Popis župnij kolegiatnega kapitlja v Novem mestu in župnij, podrejenih novomeškemu arhidiakonu, prav tam, 237r–249v.

1668, 1669

- Vizitacijski protokol podružničnih cerkva ljubljanske škofije škofa Jožefa Rabatte; NšAL, Viz., fasc. 2, št. 4. – Obravnava in izvlečki Lavrič, Vizitacije.

1672

- Vizitacijski zapisniki župnij; KAL, fasc. 43/27.

1677

- Vizitacijski zapisnik stiških župnij Raka, Škocjan, Bela Cerkev, Šempeter in Šmarjeta; ARS, AS 781, fasc. 8.

1680

- Vizitacijski zapisnik župnije sv. Petra v Komendi; NšAL, ŽA Komenda, spisi.

1684

- Specifikacija dohodkov župnij in vikariatov Šenčur, Cerklje na Gor., Komenda, Tržič, Kamnik, Nevlje, Šmartno v Tuhinju, Zgornji Tuhinj, Moravče, Ihan, Stara Loka, Selca, Sorica, Poljane in Žiri; KAL, fasc. 105/8.²³
- Specifikacija dohodkov župnij in vikariatov novomeškega arhidiakonata; KAL, fasc. 106/3.
- Specifikacija dohodkov župnij in vikariatov Vače, Sv. Križ-Gabrovka, Prežganje in Mirna na Dol.; KAL, fasc. 105/7.

²² V Moravčah navaja kot župnika Petra Frančiška Pistorija, zoper katerega se je v letih 1658–1670 odvijal proces zaradi nemoralnega življenja (KAL, fasc. 56/60), kar omenja tudi ta popis. Kot datum »post quem« nastopa omemba cerkve sv. Matije v Zalogu, ž. Cerklje, zidane leta 1666.

²³ Popisi premoženja v KAL, fasc. 105 in 106, cerkva brez premoženja v več primerih ne navajajo. Poročila nekaterih župnikov ali vikarjev tudi ne vsebujejo popisov cerkva ali pa se ti niso ohranili.

- Specifikacija dohodkov župnije Cerknica in vikariatov Planina in Preserje; KAL, fasc. 105/14.
- Poročilo župnika Matija Ložarja v Starem trgu pri Ložu; KAL, fasc. 102/14, št. 11 (cit. po Kebe, 223–224).

1684, 1685

- Vizitacijski protokol ljubljanskega dela škofije (župnijskih in vikariatnih cerkva) škofa Sigismunda Krištofa Herbersteina, 1684–1685; NšAL, Viz., fasc. 2, št. 5; fasc. 8, št. 5. – Obravnava in izvlečki Lavrič, Vizitacije.

1689

- J. W. Valvasor, *Die Ehre des Herzogthums Krain*, Nürnberg-Ljubljana; če ni drugače navedeno, izvirajo podatki iz popisa župnij v osmi knjigi.

1690

- Specifikacija dohodkov župnij in vikariatov Stara Loka, Selca, Sorica, Poljane, Žiri, Cerklje, Šenčur, Velesovo, Komenda, Tržič, Kamnik, Nevlje ter Šmarje pri Ljubljani; KAL, fasc. 105/4.
- Specifikacija dohodkov župnij, vikariatov in beneficijev Šentrupert, Mirna Peč, Dolenjske Toplice, Dolenji Mokronog, Šmihel, Soteska, Vavta vas, Leskovec pri Krškem, Cerklje ob Krki, Boštanj, Polšnik in Stari trg ob Kolpi; KAL, fasc. 105/5.
- Specifikacija dohodkov župnij Dobrepolje, Ribnica, Lož, Bloke, Črmošnjice in Kostel, vikariata Stari Log in beneficija Nemška Loka; KAL, fasc. 105/6.
- Specifikacija dohodkov župnij Vače, Šmarje pri Ljubljani, Šentvid pri Stični, Šmartno pri Litiji, Krka na Dol., Žužemberk, Šmarjeta na Dol., Bela Cerkev, Škocjan pri Novem mestu, Raka; KAL, fasc. 105/7.

1693

- Vizitacijski zapisnik župnije Dob; KAL, fasc. 82/16.
- Vizitacijski zapisnik župnije Vodice; KAL, fasc. 82/16.

1694

- Vizitacijski zapisnik župnije Smlednik; KAL, fasc. 82/16.

1704

- Vizitacijsko poročilo gorenjskega arhidiakona Janeza Andreja Flachenfelda; AAU, Chiese a parte imperii, Visite. Izvlečki v Vale 1943, opombe na ustreznih mestih.

1709

- Vizitacijski zapisnik župnije sv. Petra v Komendi; ARS, AS 1073, Zbirka rokopisov, št. 203 (prej I/122r).

1712

- Matrikula župnije Čatež; ARS, AS 746, Sam. A II, fasc. 15.

1713

- Seznam cerkva župnije Stari trg pri Ložu iz poročila o zaslišanju faranov in cerkvenih ključarjev glede gospodarskega stanja pred vicedomskim tajnikom dne 2. julija 1713; ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, Cerkevne zadeve (prim. Smole IV, 65–66).

1719

- Popis župnij, inkorporiranih cistercijskemu samostani v Stični; Pucelj, str. 451 in dalje.

1731

- Inventar in urbar ribniškega župnišča; ARS, AS 1, Viced. urad za Kranjsko, Lit. R VII, I/32a.

1736

- Matrikula župnije Cerklje; NšAL, ŽA Cerklje na Gor., RK, fasc. 4.

1741

- Vizitacijsko poročilo ribniškega arhidiakona Karla Sigismunda Petazzija. Parafrazirana objava A. Skubic, *Zgodovina Ribnice in ribniške pokrajine*, 1976, 45–54.

1747

- Matrikula župnije Šentjernej; NšAL, Matrike, fasc. 1.

1750

- Urbar ž. c. Šmarje pri Ljubljani in njenih podružnic: ARS, AS 1074/102.

1752, 1753

- Vizitacijski zapisnik goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa (Kranjska); AAG, No. 6 in 7. Za Attemsove vizitacijske protokole (1752–1771) gl. L. Pillon, *Atti delle visite pastorali*, v: *Carlo Michele d'Attems primo arcivescovo di Gorizia (1752–1774). Studi introduttivi*, 1988, 111–175. Objava: Jure Volčjak, *Vizitacijski zapisniki kranjskih arhidiakonov goriške nadškofije 1752–1757* (= Vizitacijski zapisniki goriškega nadškofa Karla Mihaela grofa Attemsa 1752–1774, zv. 5), Ljubljana 2022; gl. še: za Belo krajino (1753, tako tudi iz viz. 1761 in 1771) v J. Volčjak, *Kronika*. 58/3, 2010, 729–764; seznam cerkva in kapel ter oltarjev, obravnavanih v tem zapisniku in v naslednjih Attemsovih vizitacijskih zapisnikih, J. Volčjak, *Goriška nadškofija*, 2017, 284ss, in z izvirne iz zapisnikov za bistrskim gorenjski in metliški arhidiakon J. Volčjak, *Cerkve goriške nadškofije na Kranjskem v času nadškofa Karla Mihaela grofa Attemsa*, v: *Acta Historiae Artis Slovenica* 24/1 (2019), 135–185.²⁴

1753

²⁴ Nadškof Attems ni opravil vseh vizitacij sam, ampak so to občasno storili visoki goriški metropolitanski duhovniki, včasih pa tudi domača duhovščina. Pregled Attemsovih sodelavcev pri

– Urbar župnije Komenda (P. P. Glavar); ARS, AS 1074/77.

1754

– Popis prebivalstva ljubljanske dieceze na Kranjskem 1754 (Status animarum; KAL, fasc. 116–119 in 127–128; delne objave: T. Krampač (in drugi), *Gorenjske družine v 18. stoletju*, 2016; *Ljubljanske družine v 18. stoletju*, 2018; *Notranjske družine v 18. stoletju*, 2020; *Družine v 18. stoletju od Doba do Šentjerneja*, 2021.

1755/1756

– Obračuni kolegiatnega kapitlja v Novem mestu ter njemu podrejenih beneficijev in cerkva na Kranjskem, 1755–1756; ARS, AS 7, Deželno glavarstvo, Eccl. P-2-1 (škafca 255).

1756

– Vizitacijski protokol celjskega (savinjskega) arhidiakona Martina Sumpichlerja po pooblastilu goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa; AAG, No. 9; objava: Anton Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiakonata goriške nadškofije 1751–1773* (= Vizitacijski zapisniki goriškega nadškofa Karla Mihaela grofa Attemsa 1752–1774, zv. 2), Ljubljana 1991.

1757

– Vizitacijski zapisnik goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa (Dolenjska); AAG, No. 11. Gl. tudi zgoraj, 1752, 1753.

1761

– Vizitacijski zapisnik goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa (arhidiakonati Cerknica, Ribnica, Stična in Gorenjska, komisariat Metlika nemškega viteškega reda); AAG, No. 15. Objava: Jure Volčjak, *Vizitacijski zapisniki kranjskih arhidiakonotov goriške nadškofije 1761-1771* (= Vizitacijski zapisniki goriškega nadškofa Karla Mihaela grofa Attemsa 1752–1774, zv. 6), Ljubljana 2023. Gl. tudi zgoraj, 1752, 1753.

1763

– Vizitacijski zapisnik goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa (novomeški, kostanjeviški, stiški in bistrski arhidiakonati); AAG, No. 18. Gl. tudi zgoraj, 1752, 1753 in 1761.

1764

– Matrikula župnije Cerklje; NšAL, ŽA Cerklje na Gor., RK, fasc. 4.

»**1765**«

– Matrikula župnije Komenda, po 1765; ni ohranjena; objava v izvlečkih Ph. J. Rechfeld, MMHV 1848, 43.

1767

posameznih vizitacijah ima J. Volčjak, *Vizitacijski zapiniki*, str. 46–52, in za obdobje 1761–1771 J. Volčjak, *Vizitacijski zapisniki*, 2023, str. 44–52.

- Vizitacijski zapisnik goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa (Gorenjska); AAG, No. 22. Gl. tudi zgoraj, 1752, 1753 in 1761.²⁵

1771

- Vizitacijska poročila župnikov ljubljanskemu škofu koadjutorju Karlu Herbersteinu 1771–1772; NŠAL, Viz. 6.
- Vizitacijski zapisnik ribniškega arhidiakonata ribniškega župnika in arhidiakona Janeza Krstnika Kobala po nalogu goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa; AAG, No. 25.
- Vizitacijski zapisnik goriškega pomožnega škofa Rudolfa Jožefa Edlinga po nalogu goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa (Kranjska); AAG, No. 26. Gl. tudi zgoraj, 1752, 1753 in 1761.

1774

- Zapisnik vizitacije župnije sv. Petra v Komendi, ki jo je po naročilu deželnega komturja malteškega reda Karla Venčeslava Herbersteina opravil kamniški žpk. in komisar goriške nadškofije Ferdinand Apfalter; NŠAL, ŽA Komenda, spisi.

1783

- *Consignation deren bis 25 August 783 rückständigen Fassionen aller Kirchen und Kapellen in dem Herzogthume Krain*; ARS, AS 7, Deželno glavarstvo, Eccl., zap. št. 222, Lit. F No. 8. Popisu so dodani še popisi škofij, proštij, kanonikatov in beneficijev simplex (cit. kot 1783/I), zatem župnij in lokalij (1783/II) in bratovščin (cit. kot 1783/III). Popis je urejen po abecednem redu krajev in župnij, z izjemo tistih, ki imajo podružnice navedene samo s patrociniiji.

1788

- *Protocollum decanatum Archidioecesis Labacensis, anno 1788 sub regimine Celsissimi ac Reverendissimi Dni Dni Archiepiscopi Labacensis*; parafrazirana objava po izvodu v NŠAL Frančišek Pokorn, *Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji l. 1788*, Ljubljana 1908 (ponatis iz ZZ, 1011ss, v nadaljevanjih).

5. Druge okrajšave

blagosl. – blagoslovljen

cit. – citirano

dat. – datirano

des. (seznam) – desetinski

dok. – dokumentiran

²⁵ Pri podružnicah se viz. večinoma sklicuje na viz. 1761 in jih ne našteva.

gen. (vikar) – generalni
lit. – literatura
ljubl. – ljubljanski
lok. – lokalija
matr. – matrikula
obj. – objava, objavljen
ogl. – oglejski
ok. – okoli, okrog
olt. – oltar
om. – omenjen, omemba
pol. – polovica
posv. – posvečen, posvetiti, posvetitev
prez. – prezidan
sr. – sredina
upod. – upodobitev, upodobljen
ust. – ustanovljen, ustanovitev
vik. – vikariat
viz. – vizitacija, vizitacijski zapisnik
z. – zidan, sezidan
zač. – začetek
ž. – župnija
žpk. – župnik

Sinopsis točk

- 1 Okoliš župnije po krajih v abecednem redu, povzet po popisu Maksa Miklavčiča, *Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave*, inaug. dis., Ljubljana 1945, separatni natis iz GMD, str. 48 in dalje. Ker ta popis ni povsod popoln in zanesljiv, je tu, kjer je bilo mogoče, dopolnjen s podatki iz popisov župniščnih desetih oz. kolektur v razpoložljivih urbarjih župnišč in tudi po popisu prebivalstva iz leta 1754 (Status animarum; KAL, fasc. 116–119 in 127–128; gl. zgoraj kronološki popis virov). Vse avtorjeve dopolnile lokacije so dane v oglati oklepaj. Pri bolj problematičnih Miklavčičevih zapisih krajevnih imen so v okroglem oklepaju dodane današnje oblike in druga pojasnila.
- 2 Prva omemba kraja s sedežem župnije v arhivskem gradivu, z morebitnimi relevantnimi variantami in po potrebi s komentarjem.
- 3 Prva omemba župnijske cerkve in najpomembnejši arhivskimi podatki, ki se posredno ali neposredno nanašajo na njihovo stavbno zgodovino, z oltarji oz. bratovščinami in morebitnimi beneficiji, omenjenimi že v srednjem veku.
- 4 Kratek oris zgodovine župnije.
- 5 Kanonične pravice (patronat z ius praesentandi, potrditev oz. ius confirmandi ter odvetništvo oz. advokatura, kadar za to obstajajo podatki) in njihova zgodovina.
- 6 Oštevilčen popis podružničnih cerkva s prvo omembo kraja v oklepaju in prvo omembo cerkve, kadar je ta starejša od prve omembe v virih sistematičnega značaja, ter morebitnimi podatki o njeni stavbni zgodovini. V zadnji vrstici vsake podružnice so v oklepaju kronološko naštetih viri iz vizitacijskega in sorodnega sistematičnega gradiva, ki jo navajajo.
- 7 Oštevilčen popis kapel z isto sistematiko kot v prejšnji točki.
- 8 Morebitne redovne hiše oz. samostani v mejah župnije.

Viri vizitacijskega in sorodnega sistematičnega značaja so citirani le z letnicami; njihov ključ je podan spredaj v kronološkem popisu večkrat citiranih virov.

Razpored župnij

- I. Župnija Marijinega vnebovzetja v Kranjski Gori
- II. Župnija sv. Mihaela v Dovjem
- III. Župnija sv. Lenarta na Jesenicah
- IV. Župnija sv. Petra v Radovljici
- V. Župnija sv. Janeza Krstnika v Zasipu
- VI. Župnija sv. Jurija v Zgornjih Gorjah
- VII. Župnija sv. Martina na Bledu (Grad)
- VIII. Župnija sv. Martina v Bohinju (Srednja vas)
- IX. Župnija sv. Andreja v Mošnjah
- X. Župnija sv. Lenarta v Kropi
- XI. Župnija sv. Martina v Šmartinu pri Kranju
- XII. Župnija sv. Jakoba v Podbrezjah
- XIII. Župnija sv. Križa v Križah
- XIV. Župnija sv. Petra v Naklem
- XV. Župnija sv. Petra v Preddvoru
- XVI. Župnija sv. Kancijana in tov. v Kranju
- XVII. Župnija sv. Janeza Krstnika v Kovorju
- XVIII. Župnija Marijinega oznanjenja v Tržiču
- XIX. Župnija sv. Jurija v Šenčurju
- XX. Župnija sv. Marjete v Velesovem (na Trati)
- XXI. Župnija Marijinega vnebovzetja v Cerkljah na Gor.
- XXII. Župnija sv. Petra v Komendi
- XXIII. Župnija sv. Marjete v Vodicach
- XXIV. Župnija sv. Urha v Smledniku
- XXV. Župnija sv. Martina v Šmartnem pod Šmarno goro
- XXVI. Župnija Marijinega oznanjenja v Kamniku
- XXVII. Župnija (vikariat) sv. Jurija v Nevljah
- XXVIII. Župnija (vikariat) sv. Martina v Šmartnem v Tuhinju
- XXIX. Župnija (vikariat) Marijinega vnebovzetja v Zgornjem Tuhinju
- XXX. Župnija sv. Martina v Dobu
- XXXI. Župnija sv. Tomaža v Krašnji
- XXXII. Župnija sv. Martina v Moravčah
- XXXIII. Župnija sv. Jurija v Ihanu
- XXXIV. Župnija sv. Mihaela v Mengšu
- XXXV. Župnija sv. Marjete v Dolu pri Ljubljani
- XXXVI. Župnija sv. Andreja na Vačah
- XXXVII. Župnija sv. Petra in Pavla v Zagorju ob Savi

- XXXVIII. Župnija Marijinega vnebovzetja v Čemšeniku
XXXIX. Vikariat sv. Jurija v Motniku
XL. Župnija sv. Jurija v Stari Loki
XLI. Župnija sv. Petra v Selcih
XLII. Župnija sv. Antona op. v Železnikih
XLIII. Župnija sv. Martina v Poljanah pri Škofji Loki
XLIV. Župnija sv. Martina v Žireh
XLV. Župnija sv. Štefana muč. v Sori
XLVI. Župnija sv. Vida v Šentvidu nad Ljubljano
XLVII. Župnija sv. Petra (Šentpeter) pri Ljubljani
XLVIII. Stolna župnija sv. Nikolaja v Ljubljani
XLIX. Župnija Marijinega rojstva v Šmarju pri Ljubljani
L. Župnija sv. Martina na Igu
LI. Župnija Marijinega rojstva v Polhovem Gradcu
LII. Župnija sv. Pavla na Vrhniki
LIII. Župnija sv. Vida v Preserju
LIV. Župnija sv. Marjete v Planini pri Rakeku
LV. Župnija Marijinega rojstva v Cerknici
LVI. Župnija sv. Jurija v Starem trgu pri Ložu
LVII. Župnija sv. Mihaela na Blokah
LVIII. Župnija sv. Kancijana v Škocjanu pri Turjaku
LIX. Župnija sv. Križa v Dobropolju (Videm-Dobropolje)
LX. Župnija sv. Štefana papeža v Ribnici na Dol.
LXI. Župnija sv. Petra in Pavla v Osilnici
LXII. Župnija sv. Janeza Krstnika v Kočevski Reki
LXIII. Župnija Marijinega vnebovzetja Pri Fari
LXIV. Župnija sv. Jerneja v Kočevju
LXV. Župnija sv. Lenarta v Mozlju
LXVI. Župnija sv. Jakoba st. v Koprivniku
LXVII. Župnija Marijinega vnebovzetja v Črmošnjicah
LXVIII. Župnija sv. Križa v Starem trgu ob Kolpi
LXIX. Župnija sv. Martina v Šmartnem pri Litiji
LXX. Župnija sv. Egidija v Višnji Gori
LXXI. Župnija sv. Vida v Šentvidu pri Stični
LXXII. Župnija sv. Kozma in Damijana v Krki na Dol.
LXXIII. Župnija sv. Jurija v Dobrniču
LXXIV. Župnija sv. Mohorja in Fortunata v Žužemberku
LXXV. Župnija Marijinega vnebovzetja v Trebnjem
LXXVI. Župnija (vikariat) sv. Janeza Krstnika na Mirni
LXXVII. Župnija sv. Križa na Svibnem

- LXXVIII. Župnija sv. Petra v Radečah
LXXIX. Župnija sv. Helene v Loki pri Zidanem Mostu
LXXX. Župnija Marijinega rojstva na Polšniku
LXXXI. Župnija sv. Ruperta v Šentrupertu na Dol.
LXXXII. Župnija sv. Križa v Boštanju ob Savi
LXXXIII. Župnija sv. Egidija v (Dolenjem) Mokronogu
LXXXIV. Župnija sv. Petra v Gorenjem Mokronogu
LXXXV. Župnija sv. Kancijana v Mirni Peči
LXXXVI. Kapitelj sv. Nikolaja v Novem Mestu
LXXXVII. Župnija sv. Erazma v Soteski
LXXXVIII. Župnija (vikariat) sv. Petra v Otočcu (Št. Peter-Otočec)
LXXXIX. Župnija sv. Marjete v Šmarjeti na Dol.
XC. Župnija sv. Andreja v Beli Cerкви
XCI. Župnija sv. Kancijana v Škocjanu pri Novem mestu
CXII. Župnija sv. Lovrenca na Raki
XCIII. Župnija Marijinega vnebovzetja v Leskovcu pri Krškem
XCIV. Župnija Matere božje (zdaj sv. Ane) v Dol. Toplicah
XCV. Župnija (vikariat) sv. Jakoba st. v Vavti vasi
XCVI. Župnija sv. Mihaela v Šmihelu pri Novem mestu
XCVII. Župnija Matere božje (oznanjenja) v Stopičah
XCVIII. Župnija sv. Jerneja v Šentjerneju
XCIX. Župnija sv. Jakoba v Kostanjevici na Krki
C. Župnija sv. Križa v Podbočju
CI. Župnija sv. Jurija na Čatežu ob Savi
CII. Župnija sv. Nikolaja v Metliki
CIII. Župnija sv. Petra in Pavla v Črnomlju
CIV. Župnija sv. Štefana muč. v Semiču
CV. Župnija sv. Martina v Podzemlju
CVI. Župnija sv. Križa na Vinici

Župnije

I. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V KRANJSKI GORI

1. Gozd (Martuljek), Log, Podkoren, Podkuže (= Podkluže pri Belci), Rateče, Srednji Vrh; *vikariat Bela Peč* (zdaj v Italiji): Ahleti, Koprivnik, Zagrad.

2. Chrainow, 1326 18/4 (ARS).

3. C. s patrocinijem prvič om. 1326 18/4 (gotshovs Vnsereen vrown in der Chrainow; kot zgoraj). 1362 z. na novo (gl. spodaj, t. 4). Sedanja zgradba poznogotsko koroško delo iz ok. 1520 (Komelj), v načinu Jerneja Viertalerja (isti sistem rebrastega obokanja v ladji kot pri ž. c. sv. Jurija v Bistrici na Dravi/Feistritz a. d. Drau). Severna bočna kapela 1758, južna 1838 (Lavtižar, Radolica).

4. Ozemlje Zgornjesavske doline od Dovjega do Bele Peči je bilo po darovnici cesarja Konrada II. freisinškemu škofu Egilbertu iz leta 1033 (listina 1033 9/5 znana le iz izgubljenega registra listin na škofjeloškem gradu) v posesti Freisinga, a je od Kranjske Gore do Bele Peči postopoma prešlo v posest ortenburških grofov (J. Mlinar, *Slepo črevo Kranjske*, ZČ 2005, 332–334; Mlinar, *Urb.*, uvod, 19–24).²⁶ Vik. radovljjske ž., ust. 1362 na zahtevo ogl. patriarha Ludovika (BCU, *Coll. Bianchi* 899, 47, 17v; *Notbl.* 1858, 487; Lavtižar, *ib.*); takrat (1362 30/11) je bila c. na novo zgrajena (ecclesia [...] de novo constructa). Ž. ust. pred 1390, ko se tu določno om. žpk. (plebanus) in ž. (plebs) (rector parochialis ecclesie sancte Marie in Kranaw, plebs; 1390 13/5, 1390 12/11; 1390 8/12; vse insert v 1467 28/1; NŠAL I/411).²⁷ Tega leta so k ž. pripojene Rateče s cerkvijo, izločene iz župnije Marija na Zilji z dotacijo grofa Friderika Ortenburškega (cit. inserti v 1467 28/1; NŠAL I/411). Rateški okoliš tedaj očitno zajema tudi Belo Peč in morda Podkoren. 1461 ž. prek Radovljice vključena v novo ust. ljublj. škofijo.

5. Vik. ust. za ortenburško posest zahodno od freisinškega Dovjega ob Savi Dolinki navzgor. Po ust. vikariata prezentacijska pravica duhovnika na strani Ortenburžanov (1363 1/5 patriarh Ludovik podeli patronat nad vikariatom grofu

²⁶ Obstaja še druga možnost, namreč, da je Freising do te posesti (in loco Lenginvuelt) prišel med letoma 1029 in 1045 z darovnico Adalberta II. Ebersberškega, kranjskega mejnega grofa, ki jo navaja freisinška tradicijska knjiga (UBKr I/163; GZS III/85), a je ta malo verjetna, ker je del podeljene posesti ležal na Koroškem. Takšno posest, razdeljeno med dve deželi, je lahko podelil le vladar. Na drugi strani pa se toponim Lengenfeld (ali tudi Lengfeld) najde večkrat v Avstriji, na Bavarskem in na Saškem, tako da lahko pomeni marsikaj, ne nazadnje tudi kakšno izgubljeno lokaliteto na Gornjem Bavarskem, kjer je stal matični grad Ebersbergov. Sicer pa sta znani in ohranjeni dve darovnici Konrada II. freisinškemu škofu Egilbertu iz približno istega časa, iz let 1033 in 1034 (gl. FRA II 31, št. 73 in 74), ki kažeta, da mu je bil ta posebej pri srcu. Povedno je tudi to, da J. Zahn omenjene darovnice Ebersberškega ni vnesel v svoj popis freisinških listin (FRA II 31), čeravno mu je bilo Dovje znano. Očitno sam ni vedel, za kateri kraj gre, če pa bi šlo zanje, bi to gotovo storil.

²⁷ Nemška omemba »župnika« v Kranjski Gori 1364 16/5 (pfarrer in der Cranaw, insert v 1467 28/1; NŠAL I/411), le leto po ustanovitvi vikariata, zelo verjetno pomeni le vikarja.

Otonu Ortenburškemu; AH I, 30–31, št. 14), potrditev radovljiški žpk. Od 1418 patronat celjskih grofov, 1456 Habsburžanov (cesarja oz. deželnega kneza). Od 1461 potrditev v rokah ljublj. stolnega prošta kot radovljiškega župnika (1571; 1636: Mlinar, Urb., 128), kasneje škofa (viz. 1684).

6. Podružnice:

(1) sv. *Andreja* v Podkorenu (Potchorna, 1497 13/2; AAU, Acta 16, 364v), v listinskem gradivu se ne omenja. Barokizirana srednjeveška ladja z ostanki fresk zadnje četrtine 14. stol. na zunanjščini.

(1526, 1571, 1631, 1668, 1689, 1783)

(2) sv. *Duha* v Ratečah (v urb. Bela Peč 1636 sv. *Duha* in sv. *Trojice*; Mlinar, Urb., 112), 16. stol., prez. 1786, 1791 podaljšana, obokana, prizidan zvonik, »mundata et mutata« (matr. ž. Kranjska Gora 1805; NšAL). – Lok. 1785, ž. ust. 1848. (1571, 1631, 1668, 1689, 1783)

(3) sv. *Tomaža* (prvotno sv. *Janeza Krstnika*) v Ratečah (Ratazach, 1150 [prim. J. Mlinar, ZČ 2005, 335–337]; Ratschach vnder dem Chrainperg; 1385 8/4, HHStAW), om. brez patrocinija 1390 13/5 (insert v 1467 28/1; NšAL I/411). Krstna c. prazupnije Marija na Zilji za njen skrajni jugovzhodni konec in ozemlje, ki je bilo od leta 1033 dalje v posesti freisinškega škofa (J. Mlinar, ZČ 2005), s prvotnim patrocinjem sv. Janeza Krstnika, na katerega spominjajo praznovanje 24. junija, stranski olt. in praznovanje Obglavljenja sv. Janeza Krstnika (29. 8.) (Valv. 1689; matr. Kranjska Gora 1777 v NšAL; shod 24. 6. pri sv. Tomažu v Ratečah se navaja tudi v matr. Bela Peč 1748; NšAL). 1467 in 1471 dok. Marijina in Apostolska (sv. Tomaža) bratovščina (A. Ogris, Arhivi 2004/2, 304). V srednjem veku je bila verjetno oskrbovana. V osnovi romanska ladja in gotski prezbiterij (sredina 15. stol., s sočasno poslikavo; odkopani temelji polkrožne romanske apside; Zadnikar, 235ss). V severni steni prezbiterija tabernakeljska niša. Barokizirana. Ustanovitev Apostolske bratovščine gre povezati z upodobitvami apostolskih mučeništev v prezbiteriju. (1526, 1571, 1631, 1668, 1689, 1783)

(4) sv. *Lenarta* v Beli Peči (Fužine; Weißenfels, Fusine in Valromana, It.), om. 1404 6/10 (zu St. Lienhardt zu Ratschach) in 1407 12/10 (zu Ratschach bei sannd Lienhart; oboje B. Golec, Kronika 2016, 390–391; toponim Rateče je takrat očitno še pokrival okoliš Bele Peči). Gotska (letnica 1463 na zunanjščini prezbiterija; L. Podlogar, Vrtec 1920, 54; ladja morda 1516; dopis fužinarjev Bele Peči s. d.; Smole VI, 322). V i k a r i a t . 1390 je okoliš kasnejšega vik. skupaj z Ratečami prešel iz prazupnije Marija na Zilji pod ž. Kranjska Gora in 1461 v okvir ljubljanske škofije. C. morda z. šele po letu po 1390, ker se v cit. dokumentih ne navaja (grad v Beli Peči naj bi bil z. šele pod Celjani leta 1431), in posv. svetniškemu zavetniku fužinarjev in železarjev. Po CS beneficij ust. 1439 (pač po celjskih grofih; prim. viz. 1771).

1465 20/12 dogovor med sosesko sv. Lenarta in župnikom Štefanom v Kranjski Gori, da soseska vzdržuje kaplana z vso dušno oskrbo, vendar z obvezo, da se ob štirih praznikih v letu udeležuje bogoslužja v ž. c. (potrditev župnika Filipa 1483 24/4 [Smole VI, 316, prepis], ki je sledila pritožbi kranjskogorskega župnika 1483 17/4, da je soseska v Beli Peči v c. sv. Lenarta vrnila kaplana brez župnikovega privoljenja in »kapelo odtegnila pravicam župnijske c. v Kranjski Gori«; NŠAL I/465). Po zapisku škofa Hrena iz leta 1604 naj bi bila ž. v Beli Peči ust. sočasno s tisto v Kropi z dotacijo nadvojvode Ferdinanda (ok. 1601; J. Barlè, IMK 1895, 114, op. 8; gl. tudi Hrenovo poročilo apostolskemu sedežu o stanju škofije iz leta 1607; A. Kralj, AES 20, 1998, 62), vendar verjetno zaradi premajhne dotacije ni obstala. V virih nastopa tu le kapelanija, zaradi oddaljenosti od ž. c. v Kranjski Gori in jezika (nemščina) (ponovno) ust. na prošnjo sodnika, sveta in soseske 1629 15/6 (B. Golec, Kronika 2016, 298). V letih 1676–1678 sledi prizadevanje svetnih oblasti, da bi se na prošnjo tržanov c. sv. Lenarta izločila iz kranjskogorske ž. in pri njej ustanovila župnija, a zaman (Smole VI, 317, 323). Vik. ust. 1682 (Lavtižar, Radolica, 127), om. v viz. 1684 (v viz. 1668 tu še filialis curata), in sicer po ljublj. škofu, ki je postal prezentator in konfirmator. – Ž. ust. 1820. 1933 izločena iz ljubljanske škofije in dodeljena videmski nadškofiji. (1526, 1571, 1631, 1668, 1684, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* v gradu Bela Peč (Weißenfels). (1689)

(2) sv. *Janeza Nepomuka* na pristavi pri c. sv. Lenarta v Beli Peči (Podklancem, Rechbach). Om. v matr. vikariata Bela Peč 1748 (NŠAL, Matrike 1). (1771)

II. ŽUPNIJA SV. MIHAELA V DOVJEM

1. Belca, Jama, [Mežakla], [Mlake], Mojstrana, [Ravne], Zgornja Radovna (del) [?].

2. »Lengenfeld«, 1033 9/5 (UBKr I/164); Lengenuelt, 1160 (Blaznik, Urb., 128).²⁸

3. C. brez patrocinija (ecclesia) om. v freisinškem urbarju 1291 (Blaznik, Urb., 165), patrocinij 1486 (Vale, 181). 1362 z. na novo (30/11; isto kot Kranjska Gora). 1489 25/3 posv. olt. sv. Sebastijana in rekonciliacija cerkve (BCU, ms. Joppi 611).

²⁸ Citata »in loco Lengenvuelt dicto«, med 1029 in 1045 (UBKr I/163; GZS III/85), in »Lengenvelt«, med ok. 1065 in ok. 1075 (GZS III/232), se po mnenju podpisanege ne nanašata na Dovje.

Po viz. 1655 dvoladijska. 1829 prez., posv. 1831. Na nekdanji južni zunanjščini freska Križanja iz sr. 15. stol. – Po Valv. 1689 patrocinijs sv. Sebastijana. Bratovščina sv. Mihaela.

4. C. je postavil freisinški škof na svojem leta 1033 pridobljenem ozemlju (gl. ž. Kranjska Gora, t. 3). Pri njej je bil leta 1362 (30/11; kot zgoraj) na zahtevo patriarha Ludovika ust. vik. v okviru radovljiške župnije. Samostojna ž. pred 1491 (Lavtižar, Radolica, 52). 1461 c. skupaj z Radovljico vključena v novo ust. ljublj. škofijo.

5. Vik. in patronatna ž. v prezentaciji freisinškega škofa oz. v njegovem imenu župnika v Stari Loki (?; tako 1486 Santonino; Vale, 180–181; 1653 3/2 prezentira škof; KAL, fasc. 6/22). Vikarja oz. župnika je po listini 1362 30/11 potrjeval radovljiški žpk. (po 1461 ljublj. stolni prošt?), kasneje vsekakor ljublj. škof (viz. 1684).

6. Podružnice:

(1) sv. *Klemena* v Mojstrani (1689: sv. *Janeza Krstnika*; po viz. 1631 in 1668 Krstnikovega olt. v c. ni). Ob viz. 1631 lesena (capella lignea in Moistregna S. Clementis) in jo je škof dal nemudoma podreti. Ok. 1640 že zidana (viz. 1655, 1668). Konec 18. stol. baročno predelana. (1631, 1655, 1668, 1689, 1771, 1783)

III. ŽUPNIJA SV. LENARTA NA JESENICAH

1. Javornik, Javorniški Rovt, Hrušica, Koroška Bela, Planina (pod Golico), Sv. Križ, Plavž, [Plavški Rovt], Potoki, Prihodi, Rovte, Rudnik, Sava.

2. Assnighk, 1381 24/8 (insert v 1452, 10/1, v prepisu 1496 7/3; Kreisarchiv München, v StAM).²⁹

3. C., prvotno posvečena sv. Mariji Magdaleni, om. prvič leta 1460 v neki listini kot radovljiška podružnica (viz. 1655), zatem v popisu cerkva in ključarjev 1464 kot c. sv. Lenarta ter zatem v radovljiški matr. 1468 s patrocinijem 22. julija (patrocinium in Assenik) in praznovanjem posvetitve na dan sv. Lenarta (dedicatio in Asinck). Na novo z. in posv. s tremi oltarji 1523 24/6 po škofu Krištofu Ravbarju patronu železarjev sv. Lenartu (viz. 1655; Valv. 1689); v popisu 1526 kot radovljiška podružnica z Lenartovim patrocinijem. V urb. Bela Peč 1636 (Mlinar, Urb., 156) proščeni na binkoštni ponedeljek in na dan sv. Marije Magdalene, dedikacija cerkve na ta dan tudi pri Valv., čeravno njenega oltarja v njej ni bilo več. Barokizirana in predelana.

²⁹ »Villa de Jesinicza«, »Jeseniz«, 1337 1/9 (Otošec št. 801; gl. GHTS I, 230), je Jesenica pri Cerknem.

4. Sprva podružnica radovljiške ž., ki naj bi jo škof Ravbar leta 1523 povzdignil v župnijsko c. (Lavtižar, Radolica, 71, govori o nadvojvodi Ferdinandu leta 1526); v popisu 1526 še kot radovljiška podružnica. Vendar je bil takrat ust. le vik., om. 1571, ko naj bi bil podvržen ž. v Kranjski Gori. Verjetneje pa gre za prenos domnevnega vikariata s Koroške Bele (gl. tam). Ž. ust. prejkone kmalu po 1616 s strani škofa Tomaža Hrena (gl. spodnjo točko), navedena v viz. 1631.

5. Vik. radovljiške župnije in tako župnijska ustanova in ne škofijska ali deželnega kneza. 1571 pleno iure (collatio et confirmatio) ljublj. stolnega prošta kot radovljiškega župnika; prezentacijo ljublj. prošta navaja tudi Hrenovo poročilo na papeža 1616 (MHVK 1854, 62ss). 1669 (viz. 1669) župnika prezentira soseska (populo praesentatus), po Valv. 1689 pleno iure ljublj. škofa.– Odvetništvo ž. c. gospostvo Radovljica (izvlečki iz urb. 1755 in iz sr. 18. stol. Žnidaršič Golec, Urbarji, 173), p. c. na Koroški Beli verjetno briksenško blejsko gospostvo.

6. Podružnice:

(1) *sv. Ingenuina in Albuina* na Koroški Beli (in Chernischem Velach, 1253; Bizjak, Urb., 187), glede na patrocinijsko ustanova, morda že iz 13. stol. Posv. 1361 26/4 po Janezu, škofu urbinskem(?) in papeževem(?) gen. vikarju (Höfler, Vikarji, 40–41), posv. kora in enega oltarja (velikega?) 1454 18/8 po škofu Martinu Pičenskem (viz. 1655), sicer pa določno om. 1467 12/4 (sand Jenoweins kirchen zu Velach; ARS). Sedanja c. z. do 1754 domnevno po načrtu Matije Perskega (letnica na portalu; Šumi/Sapač), po požaru 1761 obnovljena, posv. 1771 3/9 po škofu Karlu Herbersteinu (Lavtižar, Radolica, 35). – Še v srednjem veku om. olt. *sv. Ahacija*, posv. s podelitvijo odpustkov 1362 16/4 po om. škofu urbinskem (Höfler, Vikarji, ib.), ponovno posv. 1437 26/6 po Martinu, škofu pičenskem, in po profanaciji s strani Turkov 1486 2/10 po škofu Žigi Lambergu (viz. 1655, 1668). – V srednjem veku verjetno sedež v i k a r i a t a . O starem izročilu, da je bila c. nekdanj župnijska (quasi [...] antiqua parochia), poroča viz. 1655. Vizitator za kaj takega v dokumentih sicer ni našel opore, in tudi ob posvetitvi 1437 26/6 je c. navedena kot radovljiška podružnica, vendar dejstvo, da je radovljiška matr. iz leta 1468 nima, govori o njeni samostojnosti v odnosu do matične župnije. Na to navaja omemba tabernaklja v viz. 1648 (KAL, fasc. 23/2), o rabi tabernaklja, krstilnika in svetih olj je govor tudi v viz. 1655, ki jo je vizitator prepovedal, a jo je škof Buchheim zopet dovolil, ker naj bi c. veljala za staro ž. c. (viz. 1668). Iz te cerkve izvira tudi medeninast gotski krstilni pladenj, ki ga je muzej Rudolfinum prejel v dar leta 1907 (Carniola 1908, 11). – V odvetništvu blejske gosposčine (prim. ZUZ 1924, 198ss). – Lok. 1788, ž. ust. 1875. (1526, 1631, 1655, 1668, 1685, 1689, 1771, 1783)

(2) *Marijinega vnebovzjetja* (pozneje tudi *sv. Roka*) na Savi, ustanova Julija in njegovega brata Orfeja Buccellenija, z. in posv. 1606 26/11 po škofu Tomažu Hrenu. Pred 1655 z. nova ladja, ob viz. 1668 še ne posv. (fuit quondam capella consecrata, nunc autem solo eius antiquo choro remamente. Navis ampliata tota de novo constructa est, et nova indiget consecratione [...]). Po Levičnik/Pokornu posv. ok. 1720. (Kemperl, Romanja, 181s.) – Od 1951 v občinski lasti in namenjena muzejskim potrebam.

(1631, 1655, 1668, 1685, 1689, 1783)

(3) *sv. Barbare* na Plavžu (in forno novo), ustanova Orfeja Buccellenija in njegove soproge, z. 1615/1617 (posv. temeljnega kamna 1614), posv. 1617 9/4 po škofu Tomažu Hrenu. 1667 tu om. kaplan (ZZ, 380). Po jožefinski reformi opuščena in podrtá. (Kemperl, Romanja, 182.) Na njenem mestu kapela Marije Pomočnice iz leta 1910. (1631, 1655, 1668, 1685, 1689, 1783)

(4) *sv. Križa* na Planini, ustanova ljublj. stolnega prošta Oktavija Buccellenija in njegovega brata Janeza Andreja na mestu, kjer je škof Tomaž Hren leta 1624 postavil znamenje, z. 1683 in ob viz. 1685 še ne posv. Po Valv. 1689 posv. 1685. – Lok. 1844, ž. ust. 1899.

(1685, 1689)

IV. ŽUPNIJA SV. PETRA V RADOVLJICI

1. Begunje, [Brda], Breg (pri Žirovnici), Breznica, Brinje, [Češnjica pri Kropi, samo del brez cerkve (?)], [Dobro Polje], Doslovče, [Drnča], Dvorska vas, [Globoko], Hlebce, Hraše, Kolnica, Lancovo, Lesce, Leše, Lipnica (Zgornja in Spodnja), Mlaka, Moste (pri Žirovnici), Mošnja (= Ravnica), Nova vas (pri Lescah), Paloviče, Peračica, Poljče, Predtrg, Rodine, Selce, Selo, Slatna, Smokuč, Studenčice, Sv. Lucija (= Zadnja vas), [Vrba], [Vošče], [Wallenburg], Zabreznica, Zapuže, Zgoša, [Žaga na Savi], Žirovnica; *vikariat Kamna Gorica*.

2. Radilidorf, 1050 do ok. 1065 (GZS III/169);³⁰ Ratmarsdorf, 1169 24/3 (GZS IV/501);³¹ Radmansdorf, 1296 (des. seznam).³²

³⁰ Radili je ljubkovalna oblika staronemškega osebnega imena Radman.

³¹ Pomislek B. Otorepca (Radovljiški zbornik 1995, 12), da bi ta Ratmarsdorf bila lahko Rotmana vas (Rottmansdorf) pri Otmanjah na Koroškem, ki se kot »Ratmersdorf« om. v Otmanje zadevajoči listini iz leta 1134 (2/12; MC I/74; GZL IV/119), ni upravičen. Listino iz leta 1169 je nastavil in izdal oglejski patriarh Ulrik II. in ni verjeti, da bi se ta s svojim spremstvom mudil v neki nepomembni vasi na salzburškem delu Koroške. Enako velja za drugo možnost, Radmansdorf pri Feldkirchnu. Listina je bila torej nastavljena v Radovljici, kar potrjuje domnevo o obstoju tamkajšnjega dvora, in izdana v Beljaku.

³² Dostavek v desetinskem seznamu pri župnikovem imenu, ki jo je M. Kos, GHTS, 499, po K. Kovaču povzel kot »cum prebenda civitatis«, je v resnici »cum prebenda Ciuitat(is)« ali »Ciuitat(ensi)«, kar se nanaša na župnikov kanonikat v Čedadu in nima povezave z Radovljico.

3. C. prek župnije in župnika (plebs, plebanus) om. v des. seznamu 1296, patrocinij (plebs sancti Petri de Ramansdorfh) om. 1326 13/10 (Otošec št. 528). 1400 3/11 prejela odpustke iz Rima (RG II št. 06567). – Sedanja zgradba sestoji iz ladje v načinu t. i. gorenjske dvoranske cerkve (gradnja zaznamovana z letnico 1495 nad zahodnim portalom), prizidana k nekoliko starejšemu gotskemu zvezdasto obokanemu prezbiteriju (?; po Komelju ok. 1460). Gotska kapela na južni strani ob prezbiteriju om. z olt. Matere božje v viz. 1631, kjer se navaja tudi »chorus cantorum« z opuščeni olt. sv. Lenarta. – V srednjem veku om. oltarji: (1) sv. *Petra in Pavla* (matr. Radovljica 1468); (2) sv. *Rešnjega telesa* z bratovščino, ust. pred 1417 (viz. 1631; Lavtižar, Radolice, 24) (tu in pri olt. sv. Rešnjega telesa beneficium simplex); (3) sv. *Trojice* z bratovščino, ust. 1469 (1469 16/9 potrjena po škofu Žigi Lambergu; NšAL, knj. form. 1, 243r–252r; Lavtižar, Radolice, 24; Gruden, 100). 1509 26/12 cesar Maksimilijan I. potrdi ust. kaplanskega mesta (prepis NšAL/ŠAL, fasc. 4/3). – V letih 1661–1665 (viz. 1661, viz. 1665) so olt. sv. Trojice, ki je bil v posebni »kapeli« (najbrž v severni stranski ladji), premestili in tu namestili nov olt. sv. Barbare, ustanovo grofov Thurnov, posestnikov radovljiške graščine, ki so si tu uredili privatni oratorij, od zunaj prek mostovža dostopen iz gradu.

4. Ž. ust. kot pražupnija verjetno v drugi pol. 10. stol. pri Sv. Klemenu na Rodinah (om. ok. 1115–1121) in enkrat v 13. stol. prenesena v Radovljico, kjer se določno navaja v des. seznamu 1296. – C. sv. Petra v Radovljici je bila bržkone lastniška c. Askvincev, tj. rodu Heme Breško-Seliške, ali kranjskih mejnih grofov na posestvu vzhodno in zahodno od Save med briksenško in freisinško posestvi, z dvorom (iz zač. 11. stol.?), katerega pravice so Ortenburžani v 12. stol. prenesli na stari Lipniški grad (Pusti grad, Waldenberg, Wallenburg itd.) (Höfler, Lastniške, 54s). Premestitev sedeža pražupnije v Radovljico je po vsej verjetnosti izposloval Friderik Ortenburški, potem ko mu je v delitvi družinskih posesti leta 1263 25/4 pripadel del od Karavank do Sore, z izjemo gradu Kamen pri Begunjah, ki ga je dobil njegov brat Henrik (MC IV,2/2805). – Da je ž. pri sv. Klemenu na Rodinah pokrivala ozemlje kasnejše radovljiške pražupnije, je razvidno iz dokumentov iz ok. 1115–1121 (gl. spodaj, podružnice št. 7), ko sta ji bili podrejeni lastniški c. v Lescah in Zgornjih Gorjah. S tem se ujema tudi ustno izročilo, da so na Rodinah pokopavali mrliče iz vse gorenjske Doline (Lavtižar, Radolice, 43).

5. Ž. je bila patriarhatska ustanova pleno iure (tako še ob podelitvi 1346 [= 1345] 26/12; Otošec št. 1025), čeravno so si patronat nad njo kmalu poskušali prilastiti Ortenburžani (tako 1348 6/7, ko so nasprotovali župniku, ki ga je pleno iure v Radovljico poslal patriarh; Notbl. 1858, 347). 1394 10/6 patriarh Janez patronat nad c. v Radovljici končno podeli Frideriku II. Ortenburškemu (insert v poizvedbeni listini papeža Bonifacija 1403 26/4; MHVK 1862, 48–50). Od tedaj dalje patronatske pravice v rokah Ortenburžanov, od 1418 celjskih grofov in od 1456 cesarja oz. deželnega kneza. Ž. 1461 vtelesena z vsemi podrejenimi župnijami

in vikariati stolnemu kapitlju ljublj. škofije kot menzalna posest stolnega prošta, ki postane s tem naslovni radovljiški žpk. (v prezentacijski pravici cesarja oz. deželnega kneza). Potrditev župnika do 1461 v rokah ogl. patriarha, od tedaj dalje ljublj. škofa (tako določno tudi 1571), s tem da se je cesar Friderik III. leta 1466 odrekal tudi pravici, da prezentira stolnega prošta (J. Turk, ČZN XXXII, 1937). – 1377 v odvetništvu Ortenburžanov (MHVK 1854, 90), sicer pa (večinoma) radovljiške gosposčine (viz. 1771).

Lit.: Lavtžar, Radolica; F. Gestrin, ZČ 1991, 517–547; B. Otarepec, F. Dolinar, B. Resman, v: Radovljiški zbornik 1995; S. Adam, Nastanek trga in župnije v Radovljici, 2000; Kemperl, Romanja, 241–244.

6. Podružnice:³³

(1) *sv. Urha* (tudi *sv. Urha in Mihaela*) v Begunjah na Gorenjskem (Begûn, 1050/ok. 1065; GZS III/164, 165), om. s patrociniem 1403 30/4 (gen sand Vle-ich gen Vegawen; HHStAW). V popisu cerkva in ključarjev 1464 *sv. Urha in sv. Mihaela*, enako v zaslišanju podložnikov radovljiškega gospostva 1584 (Smole V, 206–207). Glede na lego ustanova dvora, predhodnika gradu Katzenstein. »Kapela *sv. Mihaela*« (Valv. 1689) ni kostnica, kot bi pričakovali, ampak kapela, zgrajena v pritličju stolpa na južni strani prezbiterija z istoimenskim olt. in laiško bratovščino (viz. 1631; in parte inferiori turris ad modum capellae conformatae, viz. 1657; ob viz. 1631 ukaz, naj se olt. odstrani, kar pa se ni zgodilo; pač pa bi bil lahko ta olt. iz morebitne podrte kostnice ali pa so stolp zgradili nad njo.). V srednjem veku morda oskrbovana. V viz. 1631 om. tabernakeljska omarica. Sedanja zgradba iz 1740–1743, posv. 1743 na angelsko nedeljo (nekdaj prva nedelja v septembru, tj. 6. septembra); že 1743 12/7 pa je papež Benedikt XIV. podelil odpustke obiskovalcem bratovščinskega olt. *sv. Mihaela* (NšAL II/1023). – Olt. *sv. Jurija*, om. 1421 27/3 (ARS), z beneficijem Kacijanarjev (viz. 1657). – Lok. 1783, ž. ust. 1787. (1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(2) *sv. Petra* nad Begunjami, om. 1353 10/8 (HHStAW) ter 1367 13/9 (Hormayr, Archiv 1822, 466). V tradiciji t. i. gorenjske dvoranske cerkve z. dvoladijska c., po 1500 (Kornelj), posv. 1523 (matr. 1468). Poslikava Jerneja iz Loke iz ok. 1530–1540. (1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

³³ Od 17. stol. dalje porazdeljene med nerezidenčna vikarja za Begunje (št. 1 do 6) in Rodine (št. 7 do 15); porazdelitev podružnic med oba vikarja om. v viz. 1668 in v Valv. 1689. V matr. 1468 so našteje že vse podružnice (brez Koroške Bele, Lesc in Kamne Gorice) s cerkvama na Jesenicah in v Kropi. V dokumentu 1571 podružnice radovljiške ž. niso posebej našteje, pač pa je navedeno njihovo število (15), prav toliko pa jih tudi našteva viz. 1631 (brez Janezove in Mihaelove kapele pri ž. c. in s prišteto p. c. v Kropi). V Consign. 1783 radovljiška ž. manjka.

(3) *sv. Jošta*, pozneje *sv. Lucije*, pod goro (Zadnja vas). Prvotno c. *sv. Jošta*, om. 1359 1/9, ko je Giselher s Kamna v njej ust. večno luč (Hormayr, Archiv 1822, 465), 1464 v briksenških urbarjih (Bizjak, Urb., 198), v radovljiški matr. 1468 (ad S. Jodocum, »pod gorÿe«, dedicatio chori 13/6, zapisano po 1468), v popisu 1526, v listini 1530 2/5 (ARS) in še v blejskem urb. 1602–1605 (Carniola 1911, 168). V Valv. 1689 kot *sv. Lucije*. Ker je dan patrocinijska *sv. Jošta* (13. december) padel na dan *sv. Lucije* in Otilije, je patrocinijska *sv. Lucije* izpodrnil prvotnega. V radovljiški matr. iz 1698 (NšAL, ŽA Radovljica, RK, fasc. 9, št. 44) srečamo oba patrocinijska, v viz. 1631 in dalje samo *sv. Lucijo*. Še v 15. stol. posvečen nov prezbiterij (po 1468, gl. zgoraj). Barokizirana. Letnica nad portalom 1663. Nova c. posv. 1743 po škofu Amadeju Attemsju (viz. 1771).

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(4) *sv. Jakoba* v Lešah (silva que Leschah nuncupatur, 1040, 16/1; GZS III/106, podelitev gozda briksenški škofiji; predium Lêscach, ok. 1050–1063; GZS III/143). Posv. ok. 1660 (Levičnik/Pokorn). Nova c. z. pod vikarjem Antonom Resmanom (1806–1822), posv. 1827 15/7 (Lavtižar, Radolica, 100). – 1745 vpeljan kaplan, 1783 vik., ž. ust. 1862.

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(5) *sv. Lamberta* v Lancovem (Lanzawe, 1296 [= 1295] 28/12; ARS; MC VI/365). Gotski prezbiterij z mrežastim obokom diagonalnega sistema, ok. 1510–1520 (Kornelj), s sočasno poslikavo. Ladja predelana in obokana sredi 17. stol. (viz. 1668: nova).

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(6) *sv. Trojice* v Kamni Gorici (Steinpu^hel, 1498; urb. Radovljica). V i k a r i a t . C. z. 1648 (ustanovno pismo NšAL/ŠAL, fasc. 23/12) do 1652, posv. 1656 14/8 (Verbajns, Zgodovina, 12) ali 1656 2/10 po pičenskem škofu Franč. Maks. Vaccanu (viz. 1657 in 1658; Lavtižar, Radolica, 76), razširjena 1754 (Lavtižar, ib.) oz. 1758 (viz. 1771) in posv. 1762 (viz. 1771). Vik. ust. 1751 14/12 (ž. 1787). (Lit.: A. Verbajns, ZZ, 669–700; A. Verbajns, Zgodovina kamnogoriške fare, 1898.) – V srednjem veku tu cerkve ni bilo. Navedba iz radovljiškega urbarja 1498 o rovtah, ki naj bi služile »der heiligen Driualtigkait« (GHTS I, 159), se nanaša na bratovščino *sv. Trojice* v radovljiški ž. c. oz. tamkajšnji olt.

(1657, 1668, 1689, 1771)

(7) *sv. Klemena* na Rodinah, om. s patrocinijskim in župnikom oz. ž. (plebanus, plebs) ok. 1115/1121 in 1163 (GZS IV/542, 462; k temu gl. Lesce), prvotni sedež radovljiške pražupnije iz druge pol. 10. stol. s sočasnim grobiščem (Knific/Mlinar, št. 40). Po preselitvi župnije v Radovljico pred 1296 podružnica radovljiške ž., tako tudi v radovljiški matr. 1468. 1523 2/6 škof Krištof Ravbar posveti stranska oltarja v čast *sv. Marjete*, Štefana in Tomaža (desni) ter Ane, Boštjana in Roka (levi) (viz. 1657). Sedanja c. z. po požaru, posv. po škofu Tomažu Hrenu 1601 26/7 (Lavtižar,

Radolica, 43). 1692 (letnica na slavoloku) nov prezbitarij (Kemperl, Romanja, 247s). V radovljiški matr. 1468 om. olt. sv. Ane, ponovno posv. 1523 (kot zgoraj), kasneje pri njem bratovščina, v odvetništvu radovljiškega gospostva (izvlečki iz urb. 1755 in iz sr. 18. stol. Žnidaršič Golec, Urbarji, 173).. Barokizirana, ponovno posv. 1762 (Top. Jesenice, 282). V Consign, 1783/III tu om. kuracija. – 1783 (?; 1785?) tu ust. ž., 1821 prenesena k novi cerkvi Žalostne Matere božje v Breznici, posv. 1821 28/8.

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(8) *Marijinega vnebovzvetja* na Lescah (Lezeza, ok. 1115/1121; GZS IV/542; glede datiranja in interpretacije listine gl. zdaj M. Bizjak, v: *Historia artis magistra*, 2012, 33ss), postavljena kot lesena kapela, verjetno že sredi 11. stol., zatem, ko je bila v lasti briksenškega ministeriala Nantwina (Mantwina), podrta, sezidana iz kamna in med 1115 in 1121 posvečena (GZS IV/542, kot zgoraj). Takrat tudi podvržena lastniški c. in poznejši ž. v Zgornjih Gorjah. 1352 30/11 je za eno kmetijo v Lescah (cze Lescz) rečeno, da leži v radovljiški ž. (ARS), a se cerkev v izvirnem jedru radovljiške matr. 1468 še ne navaja (verjetno gre posest zunaj posesti c.). Radovljiški ž. verjetno priključena v začetku 16. stol., kot njena podružnica prvič om. v popisu 1526. Prez. ok. 1398 (gl. spodaj), sedanja zgradba (deloma z gotskimi zidovi) posv. 1743 (27/8) po škofu Amadeju Attemsju (viz. 1771). – Leta 1398 ali malo pred tem grof Friderik Ortenburški pri c. ustanovi kapelanijo in jo osvobodi podrejenosti župniku v Zgornjih Gorjah (1398 10/5; listina v ARS), drugo kapelanijo (sv. Katarine) bržkone ustanovijo celjski grofje (po 1418), ki jim je po Ortenburžanih pripadla tudi prva kapelanija (Matere božje). Obe se om. brez patrocinijske v celjskem kartularju 1456–1467 (GHST, 314), s patrocinijem v dokumentih 17. in 18. stol., po 1456 v posesti cesarja oz. deželnega kneza (o »zemljiškem gospostvu« beneficijev zdaj M. Bizjak, *Kronika*, 2016, 315–326). 1469 se om. vikar v Lescah med ustanovniki bratovščine sv. Trojice v Radovljici (Lavtižar, Radolica, 24), kasneje ne več. (J. Höfler, *Kronika* 1984, 133ss.) Romarska (Kemperl, Romanja, 197ss). – Ž. ust. 1787.

(1464, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(9) sv. *Ruperta*, kasneje sv. *Florijana*, v Studenčicah (Studenczitsch, 1428 8/2; ARS), 1441 om. kot c. sv. Ruperta (zu Studentschitz bei Sannd Ruprecht; celjski fevdi). Prvotni patrocinijski sv. *Ruperta* dok. v popisu 1464, radovljiški matr. 1468, v popisu 1526 in v zaslišanju podložnikov radovljiškega gospostva 1584 (Smole V, 206–207). Ker je praznovanje dedikacije padlo na dan sv. Florijana, je c. prevzela tudi ta (aktualnejši) patrocinijski, om. prvič v viz. 1631 (viz. 1657: sv. Florijana in Ruperta, viz. 1668: sv. Florijana). 1480 26/1 škof Žiga Lamberg posveti kor cerkve in olt. v njem v čast sv. Ruperta, sv. Florijana in sv. Uršule (viz. 1657, 1668). V jedru romanska, ladja obokana 1656 (ib.). V čas ok. 1430 datirani ohranjeni gotski

prezbiterij (Komelj) slej ko prej iz časa posvetitve ok. 1480. – *Olt. sv. Uršule*, om. s patrocinijem v radovljiški matr. 1468.

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(10) *sv. Marka* v Vrbi (apud Velewen, 1247 19/4; UBKr II/141; GZS VI,1/35). Še romanska ladja (Zadnikar, 250s), odkriti temelji romanske apside, prezbiterij v gotski tradiciji z. na novo 1627 (viz. 1657; po Komelju sredina 16. stol.). Ostanke poslikave 14. –16. stol. Barokizirana.

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(11) *sv. Radegunde* na Bregu (ze Reine, 1348 4/8; HHStAW) (1526: am Rain; viz. 1631, 1655: in Dresch). Na arheološki lokaciji (poznoantična naselbina, zgodnjeresrednjeveško grobišče; Höfler, Lastniške, 53s). V jedru romanska ladja s freskami iz ok. 1420, v viz. 1657 om. polkrožna apsida (zdaj dokumentirana z arheološkim izkopavanjem) in lesen strop (Zadnikar, 264). Ob. viz. 1668 kor nov. Barokizirana.

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(12) *sv. Martina*, običajno poimenovna po Žirovnici (Zarnonice, 1253; Bizjak, Urb., 187), na levem bregu Save, ki sodi k vasi Moste na desnem bregu reke (gl. KLS I, 117) (in loco qui Hohenbruche dicitur, med 1154–1156; GZS IV/338). Prvič om. v popisu cerkva in ključarjev 1464.³⁴ Prvotno lastniška c. z grobovi köttlaške skupine (Knific/Mlinar, št. 39; Höfler, Lastniške, 52s), ki je pripadala domnevemu zgodnjeresrednjeveškemu dvoru, 1154–1156 (kot zgoraj) v lasti grofice Hedvike, matere grofa Bertolda Bogenskega. Romanska gradbena faza druge četrtine 12. stol. dok. z relikvijskim pečatom posvetitelja c., pičenskega škofa Gotebolda, gen. vikarja ogl. patriarha Peregrina I. (om. 1136; 1142 je posv. Marijino c. v Bitnjah v Bohinju; gl. tam), odkritim 2009 v menzi vélikega oltarja (M. Ambrožič, Arhivi 2011, 2, 235ss). Druga posv. olt. dok. z relikvijskim pečatom patriarha Janeza Moravskega (1387–1394), verjetno leta 1391 (Ambrožič, ib.; olt. naj bi posvetil generalni vikar, tržaški škof Henrik Wildesteinski; da bi bil takrat že z. in posv. današnji prezbiterij, je zaradi razvojne stopnje obočnega sistema izključeno). Gotski zvezdasto obokan prezbiterij iz ok. 1450 s sočasnimi freskami (Komelj: ok. 1430, na podlagi dotedanje datacije fresk).

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(13) *sv. Kancijana* na Selu (Zell, 1354 27/4; ARS), om. v radovljiški matr. 1468 (dedicatio sancti cancziani in Zell prope Sernawnicz). Posv. 1418 (Levičnik/Pokorn), stranska oltarja v čast sv. Trojice (levi) in sv. Kancijanile (desni) posv. 1430 po škofu Gregorju Pičenskem (viz. 1657, 1668). V viz. 1657 opisana romanska apsida (Zadnikar, 275), kmalu zatem nov kor. Barokizirana.

(1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

³⁴ C. sv. Martina »in Scheronnicz« iz leta 1392, GHTS, 774, je v resnici c. sv. Martina, zdaj Matere božje, na Ševnici, v ž. Trebnje; prim. BCU, ms. 892/V; Otorepec št. 1353; HTK, 1481–1482.

(14) sv. *Nikolaja* v Breznici, om. 1421 27/3 (in Fressnicz pey Sand Nikla; ARS). Ne stoji več. Podrta in namesto nje z. nova c. *Žalostne Matere božje* (posv. 1821 28/8), kamor so prenesli sedež nove župnije z Rodin (Lavtižar, Radolica, 42; M. Ambrožič, Zgodovina brezniške župnije, 2021; M. Ambrožič, Cerkve in božja znamenja v brezniški župniji, 2021).

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(15) sv. *Lovrenca* na Gori (nad Selom; nad Zabreznico), om. 1372 (= 1373) 20/2 posredno s hribom (St. Lorenzenberg; Hormayr Archiv 1822, 466), tudi v matr. 1468 (ad S. Laurentium [...] in monte ejus; Valv. 1689: auf dem Berge bey Sabresniza; 1464: v Zabreznici). Porušena ob zidanju nove c. v Breznici (1821), postavljena nova po zasebniku 1991–1993, blagosl. 1994 17/7 in predana ž. Breznica.

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

7. Kapele:

(1) sv. *Janeza in Mihaela* pri ž. c. v Radovljici, pač kostnica oz. romanska rotunda s krstno kapelo in kostnico pod njo (1631: capella sancti Joannis et Michaelis; Valv. 1689: kapela sv. Mihaela, opuščena). Om. 1475 24/2 kot kapela sv. Janeza Krstnika (sub parrochiali ecclesia sancti Georgii [!] in Botmanstarff Aquil. dioc.), ko je prejela odpustke iz Rima (ARS). Ne stoji več.

(1631, 1689)

(2) sv. *Pankracija* v gradu Waldenberg (Waldenburg, Wallenburg, Wallenburg, Lipniški ali Pusti grad) pri Radovljici (Waldenberch, 1228 3/11; GZS V/489), om. v radovljiški matr. 1468, kjer je izpričan tudi patrocini (11. ali 12. maj). Grad že za J. V. Valvasorja v ruševinah.

(1468)

(3) sv. *Valentina* v gradu Kamen pri Begunjah (castrum Lapis, 1263 25/4; MC IV,2/2805, kasneje Stein). Grad v ruševinah, kapela lokalizirana (Gradovi I/1, 84–85). V radovljiški matr. 1468 kakšna kapela na tem gradu ni om. Tudi glede na patrocini izvirata šele iz 16. ali 17. stol.

(1689)

(4) Viz. 1657 in Valv. 1689 navajata neko kapelo poleg c. sv. Petra nad Begunjami; prvi vir pravi, da je na pokopališču in neposv., drugi, da je posv. sv. Petru. Morebiti prvotna c. sv. Petra, ki je po gradnji nove v zač. 16. stol. niso takoj podrli.

(1657, 1689)

V. ŽUPNIJA SV. JANEZA KRSTNIKA V ZASIPU

1. [Mužje], [Piškovica], Zasip.

2. Zazip, ok. 1075–1090 (GZS III/312, 313), Aspe (des. seznam 1296).

3. C. omenjena posredno z ž. (plebs) v des. seznamu 1296, patrocinijski 1398 15/9 (ARS). Sedanja c. z. 1778 (domnevno po načrtu Lovrenca Pragerja; Šumi/Sapač) in posv. 1792 1/7 po škofu Jožefu Mikoliču, koadjutorju nadškofa Mihaela Leopolda Brigida (matr. Zasip 1730, ŽA Zasip v NšAL; Lavtižar, Radolica, 133).

4. Lastniška c. na ozemlju, ki je bilo ob koncu 11. stol. z raznimi darovnicami (GZS III/312, 313, 316, 372) prepuščeno briksenški škofiji, a ji je bilo kmalu tudi odtujeno, utegne pa biti še starejša (druga pol. 10. stol.) (Höfler, Lastniške, 60s), preoblikovana v patronatno župnijo. Prvič dok. v deset. seznamu 1296 kot plebs, zato ne velja izročilo, da so ž. ustanovili šele Lambergi, pač pa so si Lambergi, izpričani v Zasipu že v prvi polovici 14. stol., pridobili njen patronat. Prvi znani žpk. v Zasipu Martin (Možina) om. leta 1465 (Valv. 1689) oz. leta 1469 ob ustanovitvi bratovščine sv. Trojice v Radovljici (Lavtižar, Radolica, 24). Leta 1461 priključena k novoust. ljublj. škofiji.

5. Patronatna ž. Presentacija pridržana za ustanovnike ž. in njihove naslednike (po vsej verjetnosti neznani briksenški ministeriali, kasneje Lambergi, tako tudi 1398 15/9, ko prezentira Viljem Lambergar, listina v ARS; o presentacijski pravici Lambergov na ž. Zasip govori bogato gradivo od 15. stol. dalje). Konfirmacijska pravica sprva pač v rokah ogl. patriarha, zatem arhidiakona Kranjske in Marke, tako tudi leta 1377 (kot že prej v 14. stol.; 1377 16/4, Articutus, ASU/AN, fasc. 5125/2, 72v in dalje) in 1398 15/9 (kot zgoraj), kasneje ogl. patriarha (?; tako 1496 31/5, na presentacijo Gašperja Lamberga, glavarja v Smedniku, AAU, Acta 17, 213r; IMK 1894, 74) oz. ljublj. škofa (viz. 1669). Od 17. stol. dalje (?) so bili patroni ž. Lambergi na Kamnu (Hrenovo poročilo papežu 1616, MHVK 1854, 62ss; Valv. 1689).

6. Podružnice:

(1) sv. *Katarine* na Homu, še srednjeveška (freske iz ok. 1400 na fasadi), z bratovščino, ki jo je bil potrdil papež Aleksander VI. leta 1500 (Valv. 1689; viz. 1771; še obstajala leta 1773; A. Lavrič, Arhivi 2014/1, 136). Prezbiterij iz zgodnjega 17. stol. Barokizirana, posv. 1729 8/7 po škofu Feliksu Schratzenbachu (matr. Zasip 1730). (1526, 1631, 1668, 1689, 1771)

VI. ŽUPNIJA SV. JURIIJA V ZGORNJIH GORJAH

1. [Breg, na levem bregu Save?, samo nekaj njiv], Grabče, [Koritno, del], Krnica, Laze (= Sp. Laze), Mevkuž, Podhom, Pokljuka, Poljšica, Sebenje, Zabrezno, [Zagorica, del], [Zasip, samo nekaj njiv], Zatrnik, Zgornje Gorje.

2. Obinentiges felde, 1050–ok. 1065 (GZS III/165; po Pleterskem naj bi se ta toponim nanašal na Spodnje Gorje; A. Pleterski, *Nevidna srednjeveška Evropa: Župa Bled*, elektr. izd., 2011, 37), Goriach, ok. 1115/1121 (GZS IV/542; glede datiranja in vsebine listine M. Bizjak, v: *Historia artis magistra*, 2012, 33ss). V srednjeveškem in deloma tudi poznejšem gradivu nastopa kraj z ž. c. praviloma kot Gorje in ga je treba razlikovati od Spodnjih Gorij (Nider Gõriach, 1319 11/8; ARS), ki so sodile pod ž. Bled.

3. C. brez patrocinija om. ok. 1115/1121 (ecclesiola [...] Goriach; kot zgoraj), patrocinj izpričan 1398 10/5 (Göriach, pfarr [...] san Jorgen; ARS). V popisu cerkva in ključarjev 1464 kot c. sv. Jurija in sv. Nikolaja (podružnica v Mevkužu). Sedanja c. po CS z. in posv. 1687 (po uporabi vsaj sklepne stranice starega gotskega prezbiterija z ostanki fresk iz ok. 1460; Levičnik/Pokorn), prez. 1894.

4. C. nastala kot lastniška v okviru radovljiške pražupnije na zemlji, katere prvotno lastništvo glede na podatek, da se Obinentiges felde iz 1050–ok. 1065 lahko nanaša na Spodnje Gorje (gl. zgoraj), ni nedvoumno. Ok. 1115/1121 (kot zgoraj) je bila v lasti briksenškega ministeriala Nantwina (ali Mantwina) skupaj s c. v Lescah in glede na okoliščine že z lastnim duhovnikom; ob dejstvu, da je bila takrat podrejena rodinskemu župniku, že vključena v škofijsko župinjsko mrežo kot patronatna župnija; ob tej priložnosti označena kot »cerkvice« (ecclesiola). 1296 27/6 om. kot plebs; Otorepec št. 189. V des. seznamu 1296 izpadla. Leta 1461 priključena k novoust. ljublj. škofiji. – Do jožefinske reforme je ž. imela enklavo v Podhому v zasipski ž. Z nekaj njivami v Bregu je segla tudi prek Save (?); lastniku c. je očitno pripadal tudi tamkajšnji brod.

5. Patronatna ž. Prezentacijska pravica v začetku gotovo v rokah posestnika cerkve in ozemlja, na katerem je bila c. ust., je pa morala kmalu preiti v celoti v roke arhidiakona Kranjske in Marke ter s tem posredno ogl. patriarha. 1377 (kot tudi že prej) je ž. pleno iure podeljeval arhidiakon Kranjske in Marke (1377 16/4; Articutius, ASU/AN, fasc. 5125/2, 72r–75v), kar potrjuje tudi navedba v 1394 10/6 (kot spodaj; ž. je dotlej pleno iure podeljeval arhidiakon Kranjske). 1394 10/6 patriarh Janez podeli patronat nad c. Frideriku II. Ortenburškemu (insert v poizvedbeni listini papeža Bonifacija 1403 26/4; MHVK 1862, 48–50). Prezentacijska pravica tako do 1418 ortenburška, do 1456 celjska in od tedaj dalje v rokah cesarja oz. deželnega kneza. 1458 21/4 zabeležen spor okoli župnika, ki ga je v času vojne za celjsko dediščino postavil Jan Vitovec, in kandidata cesarja Friderika III. (ARS). Ob podelitvi patronata Ortenburžanom 1394 konfirmacija župnika

dodeljena radovljiškemu župniku (tako tudi v času spora leta 1458), čigar pravica je po ustanovitvi ljublj. škofije prešla na ljublj. stolnega prošta (v viz. 1571 kolator deželni knez, konfirmator prošt), že za Hrena ali pa pozneje je konfirmacijo prevzel ljublj. škof (viz. 1669). – Odvetništvo 1377 Ortenburžani (MHVK 1854, 90), pozneje njihovi dediči, po popisu 1754 gospostvo Radovljica, 1771 gorenjsko okrožno glavarstvo (viz. 1771).

6. Podružnice:

(1) *Marijinega vnebovzjetja* v Lescah, om. kot podružnica Gorij 1115/1121, 1398 deloma osamosvojena s kapelanijo oz. vikariatom, priključena ž. v Radovljici morda v 16. stol. (gl. ž. Radovljica).

(2) *sv. Nikolaja* v Mevkužu (1571: »auf der Vischanitz«, tj. Višeljnica, om. 1428 7/2; ARS), om. posredno ok. 1330 ([?]; huba v Spodnjih Gorjah »pro lumine sancti Nicolai«; Bizjak, Urb., 206; toda gl. Bled-Otok), na novo z. in posv. 1465 (prout constat ex scriptura in arcu chori videl. anno 1465; viz. 1668), z ostanki sočasne poslikave (Mojster Bolfgang iz Crngroba). Sedanja ladja (v jedru še gotska) in zvonik 1739. – Ohranjeni gotski prezbiterij z zvezdastim obokom (Komelj: ok. 1430) prejkone iz časa posvetitve 1465, s sočasnimi freskami. (1464, 1571, 1631, 1653, 1668, 1783)

(3) *sv. Trojice* (v ustanovnih listinah *Matere božje*) v Sebenjah (v podhonski enklavi; Zebeinzalo, ok. 1075–1090; GZS III/306), ustanova (capella z beneficijem) vdove grofice Ane Marije Lenkovič, roj. Thurn, ob njene dvorcu Brunnthurn. Z. 1606 (1606 12/8 prošnja škofu Hrenu za položitev temeljnega kamna; NŠAL/ŠAL, fasc. 17/24; 1606 14/9 Hren blagoslovi temeljni kamen; AES 10, 1988, 17, 43–44) do 1608, posv. 1608 25/11 (KAL, fasc. 107/6), posv. oltarja 1618 (viz. 1653). (1631, 1653, 1655, 1668, 1771)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* pri ž. c. (1631: sacellum sto Michaeli dicatum), kostnica. Ob viz. 1648 (KAL, fasc. 23/2) profanirana in naj se odstrani, na njene mestu pa postavi osiarij (carnarium). Je ni več. (1631)

VII. ŽUPNIJA SV. MARTINA NA BLEDU (GRAD)

1. Blejska Dobrava, Bodešče (Zgornje in Spodnje), Bohinjska Bela (Zgornja in Spodnja), Grad, Koritno, Kupljenik, Laze (= Zg. Laze), [Obrne], Radovna (del),

Rečica (in Grimšice), [Ribno], Selo, Slamniki (= Na Slamniku), Spodnje Gorje, Višelnica, [Vršana], [Zagorice], Želeče; pod *otoško proštijo* (eksemptno do 1688); Mlino (in Zazer), Otok.

2. praedium quo dicitur Ueldes, 1004 10/4 (GSZ III/17; UBHA I/14); del naselja s cerkvijo: Burch, 1253 (Bizjak, Urb., 188); in Angulo, in dem Winchle (v Kotu), 1306–1309 (Bizjak, Urb., 193).

3. C. om. brez patrocinija v des. seznamu 1296 (cappella de Veldis), s patrocini- jem 1343 19/1 (in dem dorfe dacz sand Martein in dem Winchel; ARS; gl. HTK II, 70). (Omemba cerkve na Bledu v popisu papeških dajatev iz leta 1247 se nanaša na Otok.) – Srednjeveška zgradba z gotskim zvezdasto obokanim prezbiterijem in ladjo s kasnejšima bočnima kapelama s freskami v ladji in prezbiteriju iz ok. 1445, podrti 1902–1903. Sedanja novogotska c. z. 1904 po načrtu Friedricha von Schmidta in v izvedbi Josipa Vancaša, posv. 1905 27/8.

4. Vladarjeva lastniška c. druge pol. 10. stol. za novo oblikovano naselje pod gradom, s sočasnim grobiščem (Knific/Mlinar, št. 38; Höfler, Lastniške, 55ss). 1004 10/4 (kot zgoraj) kralj Henrik II. Bled skupaj s cerkvami in drugimi pritiklinami podari säbenskemu (briksenškemu) škofu in njegovi škofiji, s tem, da desetine (omenjenih cerkva) dodeli stolnemu kapitlju, po smrti aktualnega škofa Albuina pa naj dve tretjini dohodkov pripadeta njegovim naslednikom, ena tretjina pa kapitlju. Tudi ko Henrik II. 1011 22/5 (GZS III/28; UBHA I/15) säbenskemu škofu preda v last blejski grad in 30 kraljevih kmetij med obema Savama, mu ponovno prepusti tamkajšnje cerkve z desetini. Med patriarhatsko reformo ž. Briksnu odzeta, a ne preoblikovana v patriarhatsko, zato zdrzne na raven podružnice rodinske oz. radovljiške pražupnije. V izvirnem jedru des. seznama 1296, na fol. 101r, je ni, le v vrivku na fol. 103r se pojavlja neka »cappella de Veldis«, ki je nedvomno identična s to, a njena oznaka razkriva naravo kapele oziroma vikariata. Ni je tudi v seznamu papeških kolekt 1323. Prvič se kak blejski žpk. (plebanus) om. leta 1405 (27/3; Otoresec št. 1444), zatem leta 1469 (Andrej »zu Vels« med ustanovniki bratovščine sv. Trojice v Radovljici; Lavtižar, Radolica, 24). Z vključitvijo v novoustanovljeno ljublj. škofijo (1461) ž., podobno kot bohinjska, polagoma spet zdrzne na raven vikariata v popolni lasti ljublj. stolnega prošta kot radovljiškega župnika, dokler je, kot v Bohinju, ljublj. škof (slej ko prej Tomaže Hren po 1616) ne odtegne proštu in tu ponovno ustanovi ž., om. v viz. 1631.

5. Kanonične pravice v srednjem veku niso znane (pleno iure radovljiškega župnika ali s potrditvijo ogl. patriarha?). 1571 pleno iure ljublj. stolnega prošta (kolator in konfirmator), tako še 1616 (Hrenovo poročilo papežu Pavlu V.; MHVK 1854, 62ss). Po ponovni »ustanovitvi« ž. (po 1616) pleno iure ljublj. škofa (viz. 1665: žpk. »promotus« po ljublj. škofu, »et confirmatus ab eodem, quem fatetur et reveretur ut legitimum suae parochiae patronum et collatorem«; viz. 1684). – Odvetništvo: gradivo govori za briksenško blejsko gosposčino (prim. ZUZ 1924,

197s; gl. tudi 1252 22/12, GZS VI,1/183), po popisu prebivalstva 1754 in viz. 1771 radovljiška gosposčina.

Lit.: F. Gornik, Zgodovina blejske župnije, 1990.

6. Podružnice:

(1) *sv. Andreja* na Rečici (Rieschisch, 1253; Bizjak, Urb., 186) (1631: Berda, 1655: in Werdu). Nova posv. 1563 v času briksenškega škofa, kardinala Krištofa Madruzzo (1542–1578; Gornik, 119; po napisu nad zakristijskimi vrati naj bi jo posv. kardinal osebno, kar spričo njegovih biografskih podatkov ni mogoče). Barokizirana, 1866 povečana.

(1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1783)

(2) *sv. Ožbalta* v Spodnjih Gorjah (Nider Go'riach, 1319 11/8; ARS), om. 1501 5/12 (ARS). Barokizirana in predelana 1844 (Lavtižar, Radolica, 59). Briksenški grb z letnico 1628 (prim. viz. 1631), ki pa ne zadeva gradnje cerkve (prim. ZUZ 1924, 198).

(1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1783)

(3) *sv. Štefana* (tudi *sv. Krištofa*) na (Blejski) Dobravi (Harde, 1253; Bizjak, Urb., 186), om. 1428 18/3 (Sand Stephan ze Hard; nekdanj ŽA Zasip, zdaj NšAL I, sub dato), v popisu cerkva in ključarjev 1464 kot c. *sv. Krištofa*, enako pri zaslišanju podložnikov radovljiškega gospostva leta 1584 (Smole V, 206–207) (kakšen olt. *sv. Krištofa* v c. ni dok.). Sedanja c. nova, posv. 1743 13/9 (Lavtižar, Radolica, 135; Gornik, 70). Kuracija že pred 1783 (Consign. 1783/II).

(1464, 1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1783)

(4) *sv. Jakoba* v Ribnem (Riuenere, 1245 11/4; GZS V/854), om. 1400 21/5 (chirchen Sand Jacob zu Reyffen; NšAL I/221). Barokiziran gotski prezbiterij s freskami iz ok. 1500. – Med 1789 in 1812 lok., ž. ust. 1901.

(1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1783)

(5) *sv. Lenarta* v Bodeščah (Podesich, 1185 3/12; UBHA I/46). Gotski zvezdasto obokan prezbiterij iz ok. 1440 s freskami (Komelj: ok. 1420–1430), srednjeveška tudi ladja, s freskami iz zgodnjega 16. stol.

(1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1783)

(6) *sv. Štefana* na Kupljeniku (Kapplenik, 1380 13/6; HHStAW; MHVSt 1858, 263, št. 207; Kuplenikch, 1422 4/1; ARS). V jedru še gotska, barokizirana.

(1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1783)

(7) *sv. Marjete* v Bohinjski Beli (Velach, 1253; Bizjak, Urb., 186; Vocheiner Velach, 1386; Bizjak, Urb., 194), na arheološki lokaciji iz rimske dobe, v notranjščini ladje odkriti zidovi gotske prednice (VS, poročila 43, 2007, 21–22). Nova baročna po CS z. ok. 1750 in posv. 1754 (po Levičnik/Pokornu ok.1770). – 1789 lok., ž. ust. 1876.

(1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* pri ž. c., v zvoniku, prislonjenem na južno stran prezbiterja, nad osilegijem. Po viz. 1648 (KAI, fasc. 23/2) naj se pobožnosti iz kapele prenesejo na kak drug oltar, a tu olt. še om. v viz. 1668.

(1631, 1655, 1668)

(2) *sv. Ingenuina in Albuina* na Blejskem gradu (castellum Veldes, 1011 22/5; GZS III/28). Gotska, prez. in rekonsolidirana 1582 2/7 po škofu Janezu Tavčarju (viz. 1601, sekundarna beležka v radovljiški matr. 1468). Barokizirana, nacionalizirana. Kaplan om. 1771 (viz. 1771).

(1601, 1689, 1771)

(3) *Marijinega vnebovzvetja* (prvotno *Marijinega rojstva*; 1483 1/3 z dodatnim patrocinijem *sv. Ingenuina in Albuina*; listina v Diecezanskem arhivu Brixen; HTK, 74) na Blejskem otoku, s proštom om. 1185 3/12 (prepositi sanctę Marię in lacu Veldes; ad honorem sancte et gloriose virginis Marię; UBHA I/46; Gornik, 150s), zatem v popisu papeških dajatev za ogl. patriarhat iz leta 1247 v skupini samostanov in proštij (ecclesia Valdensis) in v des. seznamu 1296 kot »proštija« (prepositura Insule, prepositura de Veldis), dejansko pa cerkev-kapela z rektorjem (kaplanom), om. 1309 10/10 (UBHA II/127). Srednjeveško gradivo patrocinija ne specifikira, iz kasnejšega gradiva pa je razvidno, da je bila c. posv. Marijinemu rojstvu (zabeležka 16./17. stol. v radovljiški matr. 1468 na dan 8/9: patrocinium in Werdt sub Vells; procesija iz bohinske župnije na vigilio pred Marijinim rojstvom, om. v viz. 1771, tako tudi v več drugih virih). – Še v srednjem veku om. olt. *sv. Nikolaja*, dok. ok. 1330 posredno s hubo v Spodnjih Gorjah, ki je služila »pro lumine sancti Nicolai«; Bizjak, Urb., 206. Po Hrenovem vizitacijskem zapisniku 1601 je v c. poleg štirih oltarjev obstajal še oltar *sv. Nikolaja* »in Basilica«, se pravi na zahodni empori, ki pa ga v času Scarlicchijeve vizitacije (1631) ni bilo več. Ker gre za hubo otoške proštie, je verjetnost, da gre za c. v Mevkužu (gl. tam), manjša. – Pomembna arheološka lokaliteta zgodnjega srednjega veka z grobiščem, ki naj bi se navezovala na staroslovanski predkrščanski kulturni prostor. Cerkev stoji nad temelji dveh ugotovljivih prednic, katerih druga je verjetno nastala v 11. stol., že v času briksenškega gospostva po letu 1004. V drugi pol. 12. stol. izdatno dotirana s strani briksenških škofov, začeni s škofom Hartmanom (1140–1164). Iz popisa 1247 in drugih dokumentov pa je razvidno, da si jo je medtem s polnimi pravicami pridobil ogl. patriarh. 1309 10/10 (UBHA II/127; Gornik, 195s) patriarh Otobon potrdi za rektorja kapele kandidata, ki ga je prezentiral briksenški škof, a obenem izjavi, da naj bi bil briksenški patronat nad kapelo sporen, medtem ko se je podoban spor 1337 21/10 (Otopec št. 802) iztekel v korist patriarhovega kandidata. Pozneje je obveljala briksenška prezentacija, briksenški škofje pa so v naslednjih dveh stoletjih eksemptnost od župnije razširili na eksemptnost od škofijske oblasti

(ogl. patriarha). 1459 17/3 spor med Briksnom in Oglejem glede jurisdikcije, ki se je v Rimu ob odsotnosti ogl. zastopništva razrešil v korist briksenške škofije. 1483 21/1 prošnja prošta kapele na papeža Siksta IV., da bi ta c. vtelesil mizi briksenškega kapitlja; inkorporacijska bula papeža Inocenca VIII. dat. 1485 3/9. Poskusi ljublj. škofije po ustanovitvi 1461, da pridobi cerkev, ki naj bi ji pripadla tako kot druge cerkve in kapele radovljiške pražupnije (1465 je škof Žiga Lamberg posvetil novo zgradbo ne oziraje se na pravice briksenškega škofa, tako tudi Krištof Ravbar leta 1523, 1601 jo je vizitiral Tomaž Hren), so vodili v nenehne spore med Ljubljano in Briksnom, ki so se končali 1688 10/6 s sporazumom: c. pripade ljublj. škofiji, briksenški škof pa sme v njej uporabljati pontifikalije. (F. Pokorn, IMK 1902, 85ss; Gornik, 195ss; gradivo v NšAL/ŠAL, fasc. 14.) – Med izkopavanji 1962–1965, ki niso bila sistematično objavljena (Knific/Mlinar, št. 37; Höfler, Lastniške, 58; vendar gl. zdaj B. Štular, Srednjeveški Blejski otok v arheoloških virih, 2020), naj bi na otoku odkritih več zgodnje- in visokosrednjeveških gradbenih faz cerkve, veljalo pa bo, da sta pred sedanjo zgradbo iz 15. stoletja nastali dve, obe enoladijski s polkrožno apsidno, prva v 9. in druga v 11. stoletju. 1431 21/4 krški škof Lovrenc v Brežah podeli c. (capella prepositure Insule Veldensis [...] in honorem gloriose et venerande virginis Marie genetricis dei fundata) odpustke (NšAL I/287). Posv. kora in oltarja 1465 15/12 po škofu Žigi Lambergu, z odpustki 1465 20/12 (NšAL I/403; obj. IMK 1894, 155–156). Na prošnjo Petra Knauerja, kasnejšega ljublj. stolnega prošta in radovljiškega župnika, dobi c. 1475 18/3 odpustke iz Rima za vzdrževanje in popravila (NšAL I/433). Popravljen po poškodbah v potresu ponovno posv. 1523 25/6 po škofu Krištofu Ravbarju (NšAL II/76). Postopoma barokizirana od 1679 dalje, 1690 bočna kapela sv. Ane, 1699–1700 v delu novi oltarji (F. Gornik, o. c., 154ss; ZUZ 1924, 152s), vendar ob uporabi starejšega zidovja (stari gotski prezbitarij z odkritimi freskami iz ok. leta 1470). V viz. 1601 in 1631 om. zidana zahodna empora. – Kapelanija v prezentaciji briksenškega prošta (viz. 1631, v dodatku). Po sekularizaciji na Bavarskem (1803) kot podružnica podrejena blejskemu župniku in ž. – C. po drugi svetovni vojni nacionalizirana, 1990 spet odprta za bogoslužje. – Lit.: F. Gornik, o. c., 147ss; Kemperl, Romanja, 139ss. (1526, 1601, 1631, 1689, 1771, 1783)

(4) kapela v graščini Grimšice, s kaplanom. Sacelan v graščini je zabeležen tudi v popisih 1754 in 1788. Sedanje poslopje prez. po letu 1869 (Gradovi I/1, 51), o kapeli ni podatkov. (1771)

(5) kapela v dvorcu Mlino (Seebach, Seepach). 1649 17/9 papež Inocenc X. dovoli obhajanje maš v kapeli »Seepoch [...] in montibus« v ljublj. diecezi (NšAL II/640). O tem dvorcu ni podatkov (prvotni sedež rodu Seepacher; upravno poslopje otoškega gospostva?). Kapela Matere božje v Mlinem (Seebach; CC 1892) je bila po vsej verjetnosti v novem dvorcu Windischgrätzov, zgrajenem na tem mestu

1883–1885 (poznejši kraljevi dvorec Suvobor, zatem Titova rezidenca, danes Vila Bled).

VIII. ŽUPNIJA SV. MARTINA V BOHINJU (SREDNJA VAS)

1. Bitnje, Bohinjska Bistrica, Brod, Češnjica (Bohinjska), Gorjuše, Jereka, Kamnje, Koprivnik, Laški Rovt, Lepence, Log, Nomenj, Nemški Rovt, Podjelje, Polje, Ravne, Ribčev Laz, Savica, Srednja vas, Stara Fužina, Studor, Sv. Duh, Sv. Janez, Žlan.

2. Bochingun, ok. 1065/1075 (GZS III/234). Ime se sprva praviloma nanaša na Srednjo vas (Mitrndorf[!], 1253; Bizjak, Urb., 185).

3. C. om. posredno z ž. v des. seznamu 1296, patrocinijski izpričan 1493–1501 (sannt Mert; zw Mitterdorf [...] der kirchen sannt Merten; MMVK 1889, 114, 125). V jedru še srednjeveška. Trije oltarji posv. po pičenskem škofu 1651 (viz. 1654, 1661). Prez. 1753–1755, posv. 1755 (napis nad glavnim vhodom; F. Ceklin, Planinski vestnik 1977/2, 70).

4. Prvotno lastniška c. na posestvu Blagosoda in Preslava, prešlo v last plemenitega Perchtolda, ki ga med 1065 in 1075 preda briskenškemu škofu (Höfler, Lastniške, 62ss). Med patriarhatsko reformo (po 1075) briksenškemu škofu odvzeta in preoblikovana v patriarhatsko ž., podrejeno župniku na Rodinah oz. v Radovljici. Izpričana v des. seznamu 1296 kot plebs, žpk. določno om. med ustanovniki bratovščine sv. Trojice v Radovljici 1469 (Lavtižar, Radolica, 24). Po vključitvi v ljublj. škofijo 1461 polagoma zdrsne na raven vikariata v polni lasti ljublj. stolnega prošta kot naslovnega radovljiškega župnika, dokler je škof Tomaž Hren (menda leta 1617) ne odtegne proštu in tu ponovno ustanovi ž. (MHVK 1854, 62ss).

5. Kanonične pravice v srednjem veku niso dokumentirane (pleno iure radovljiškega župnika ali s potrditvijo ogl. patriarha?). 1571 je bila ž. pleno iure (kolacija in konfirmacija) v rokah ljublj. stolnega prošta, tako tudi še 1616 (Hrenovo poročilo papežu Pavlu V.; MHVK 1854, 62ss). Po ponovni »ustanovitvi« župnije (menda 1617) pleno iure ljublj. škofa (viz. 1669, 1668, Valv. 1689). Odvetništvo: briksenška blejska gosposčina (viz. 1771).

Lit.: K. Rozman, Cerkevni spomeniki v Bohinju, v: Bohinjski zbornik, 1987.

6. Podružnice:

(1) sv. *Marjete* v Jereki (1526, 1631, viz. 1645 [KAL, fasc. 23/2]: v Češnjici, Chersdorf, 1253; Bizjak, Urb., 185), om. 1494 16/8 brez lokacije (ARS). 1502 3/10 ogl. gen. vizitator Hieronim de Franciscis (pač v imenu ljublj. škofa) posveti glavni

olt., 1523 6/6 posvetitev stranskega oltarja po škofu Krištofu Ravbarju (oboje viz. 1654). Sredi 17. stol. prez. (ob. viz. 1668 nova).

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(2) *sv. Pavla* pri Stari Fužini (1526: v Studorju; viz. zapisniki: ad antiquas fushinas), om. 1493–1501 (sannt Pawl; A. Kaspret, MMVK 1889, 114). 1652 posvetitev edinega oltarja (viz. 1668). Ladja še srednjeveška (freske na zahodni fasadi iz ok. 1460), prezbiterij 16./17. stol.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(3) *sv. Janeza Krstnika* ob jezeru (viz. jo lokalizirajo »na Poljano«), om. 1464 (von der bu^{er}d zu San Johannes; Bizjak, Urb., 199) in 1493–1501 (sannt Johannes; kot prejšnja točka). 1502 om. proščenci (kirchtag) na Vnebohoh in šentjanževo (A. Kaspret, MMVK 1889, 134). Stara krstna kapela bohinjskega okoliša. Romanska ladja (Zadnikar, 536s), poznogotsko obokana (ok. 1520, Komelj). Kratek gotski kor, ok. 1400 (Komelj). Freske od prve polovice 14. stol. dalje na zunanjščini in v ladji. (Po Levičnik/Pokornu posv. 1563).

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(4) *sv. Duha* (in *sv. Trojice*) ob jezeru, om. 1493–1501 (zw dem heyling geist; kot zgoraj). Sedanja zgradba baročna (1743; MMC, 587).

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(5) *sv. Nikolaja* v Bohinjski Bistrici (Vustris, 1253; Bizjak, Urb., 186). Nova z. (na drugem mestu) 1878–1881, a 1881 6/8 porušena zaradi zrušenega zvonika, ponovno z. 1883–1884 (blagosl. 7/12 1884; stavbenik Franc Faleschini ml.), posv. 1885 15/8 (Lavtižar, Radolica, 38). Stara še v rabi do zadnje maše 1884 15/6 (ZD 1884, 221), zatem podrta. 1609 načrt za ust. župnije (ZUZ 1924, 197) ni bil ureščen. – Ž. ust. 1788.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(6) *Marijinega vnebovzvetja* na Bitnjah (Pitenach, 1185 3/12; UBHA I, 55), posv. 1142 11/1 po pičenskem škofu Goteboldu in ogl. patriarhu Peregrinu I. (Höfler, Cerkev 2013, 216; 2016, 217s), sicer pa om. 1494 16/8 (ARS). Verjetno prva cerkev v Spodnji dolini. 1650 se lastnik fužin Janez Gašper Jerič ponudi, da tu ustanovi beneficij (ZUZ 1924, 198), nova z. do 1673 (letnica na portalu) na pobudo rožnovenske bratovščine (Kemperl, Romanja, 136s). Podelitev odpustkov 1748 (NŠAL/ŠAL, fasc. 37/53).

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(7) *sv. Ahaca* na Nemškem Rovtu (Boloix, 1253; Bizjak, Urb., 186; Gerute in Vochin, 1287 28/9; ARS). 1492 koprski škof in gen. vikar ogl. patriarha Jakob Valaresso posveti z dovoljenjem stolnega prošta Petra Knauerja stranski olt. v čast sv. Florijana in Sebastijana (viz. 1654, 1668). Barokizirana.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(8) sv. *Marije Magdalene* (1689: sv. *Jerneja*) na Brodu (Vurte, 1253; Bizjak, Urb., 185), om. 1503 4/12 (ARS), posv. 1521 26/6 po Krištofu Ravbarju (viz. 1654). sv. Jerneju posv. stranski olt. Še srednjeveška ladja in gotsko obokan kor, s freskami (Jernej iz Loke).
(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* pri ž. c. na pokopališču (karner), še om. 1645 v vizitacijskem zapisniku gen. vikarja Frančiška Vaccana (KAL, fasc. 23/2), ko je bilo zaukazano, naj se pobožnosti prenesejo na kak drug olt., 1654 podrta.
(1631, 1654)

(2) kapela v fužinarski (Zoisovi) graščini v Bohinjski Bistrici. 1742 7/4 papež Benedikt XIV. odobri Jožefu Pittoniju, lastniku fužin v Bohinju, obhajanje dnevne maše v njegovi zasebni kapeli (NŠAL/ŠAL, fasc. 35/22). V popisu 1754 om. »schlos caplan«. Za časa baronov Zois (1771) neoskrbovana. Poslopje iz 17. stol. še stoji, kapela ni lokalizirana.
(1771)

IX. ŽUPNIJA SV. ANDREJA V MOŠNJAH

1. Brezje, Črnivec, Dobrava, Dobravica (?), gl. ž. Šmartin pri Kranju), Dobro polje (del) (v ž. Radovljica!), [Dolenja vas pri Brezjah], Globoko (v ž. Radovljica!), Gorica, Mišače, Noše, Otok Zgornji in Spodnji, Podnart, Prezrenje, Vrbnje.

2. Mosnach, 1154 1/4 (GZS IV/323; Bernhard št. P5).

3. C. brez patrocinija om. 1154 1/4 (unam ecclesiam in loco, qui Mosnach dicitur, kot zgoraj), patrocinij izpričan 1345 13/1 (plebs sancti Andree in Mo^c schnach; ASU/AN, Gubertinus, fasc. 5120, zv. 11). 1405 5/7 om. bratovščina sv. Nikolaja (ARS) (patrocinij stranskega oltarja), z mašno ustanovo vdove Henrika z Gorice. – Sedanja zgradba v osnovi romanska triladijska slojna bazilika brez transepta, nekdanje ravno krita ali z odprtim ostrešjem, iz. 12. stol. (Zadnikar, 162ss). Obokanje stranskih ladij gotsko, prva pol. 15. stol. (Komelj), takrat verjetno tudi nov prezbiterij (barokiziran, freske iz sr. 15. stol) in kapela sv. Trojice, zaključek južne stranske ladje ob prezbiteriju. (Po Lavtižarju, Rad., 106, letnica 1399 pri glavnem vhodu v cerkev.) Ob viz. 1631 škof veli iz kapele sv. Trojice (in cornu epistolae) napraviti zakristijo. Obok srednje ladje zgodnjebaročen (pred viz. 1655).

4. Lastniška c. 10./11. stol., z grobiščem köttlaške skupine (Knific/Mlinar, št. 41; Höfler, Lastniške, 61s), v 11./12. stol. preoblikovana v patronatno ž. Žpk. (plebanus) om. 1283 19/6 (MC V/560), ž. (plebs) navedena tudi v des. seznamu

1296. 1461 skupaj z matično ž. (Radovljica) pripojena novoustanovljeni ljublj. škofiji.

5. C. je prejkone nastala kot lastniška, čeravno je prišla v patriarhove roke. Patriarh Peregrin I. jo 1154 1/4 (kot zgoraj) podeli Ulriku, bratu Majnhardu s Šumberka in bodočemu škofu v Trevisu, v zameno za njegovi cerkvi v Preddvoru in Tupaličah, ki ju je patriarh podelil vetrinjskemu samostanu. Patronat s prezentacijo v laičkih rokah, prvotno pač Šumberških, v 14. stol. Ortenburžanov (om. 1394 10/6 v podelitvi patronatov Frideriku Ortenburškemu s strani ogl. patriarha Janeza: in qua ius Patronatus vestri progenitores et vos ab antiquo habuistis; insert v poizvedbeni listini papeža Bonifacija 1403 26/4; MHVK 1862, 48–50), zatem (1418) celjskih grofov in (1456) Habsburžanov oz. deželnega kneza. Potrditev s strani radovljiškega župnika, vsaj od leta 1394 dalje (izrecno naročeno 1394 10/6, kot zgoraj), če že ne prej. Tako, analogno s Kranjsko Goro in Zgornjimi Gorjami, do 1461 ljublj. stolnega prošta (v viz. 1571 ni posebej navedeno), kasneje ljublj. škofa (viz. 1668, 1684). – 1377 v odvetništvu Friderika Ortenburškega (MHVK 1854, 90).

Lit.: D. Žnidaršič (ur.), Fara Mošnje skozi 850 let, 2004.

6. Podružnice:

(1) sv. *Vida* (zdaj Bazilika *Marije Pomagaj*) na Brezjah (Fresiach, 1350 9/6; ARS). 1800 prizidana kapela Marije Pomočnice, od 1814 (milostna podoba Marije Pomagaj Leopolda Layerja) vse bolj obiskana božja pot. Nova c. z. 1889–1900 (arh. Robert Milkowitz), z ohranjeno kapelo Marije pomagaj, posv. 1900 7/8. 1897/1898 priz. frančiškanski samostan, c. podrejena neposredno škofijskemu ordinariatu. 1988 papež Janez Pavel II. c. odlikuje s častnim naslovom basilica minor. 1999 7/9 Slovenska škofovsko konferenca razglasi baziliko za slovensko Marijino narodno svetišče. (Lavtižar, Radolica, 108; J. Dežman, Marija Pomagaj, 2014.) (1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1771, 1783)

(2) sv. *Janeza Krstnika* na Spodnjem Otoku (Werd, 1326 25/7; ARS), om. 1405 27/3 (Otošnica št. 1444) in 1413 23/9 (ARS) kot mošenjska podružnica. Patrocinij govori za krstno c. radovljiške pražupnije. Ladja (freske na zahodni zunanjsčini) in prezbiterij (v gotski tradiciji, 16. stol.; Komelj) še srednjeveška. Na portalu letnica 1694.

(1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1771, 1783)

(3) sv. *Križa* na Dobravi (Oberhard, 1351 28/8; ARS). Sedanja c. sez. ok. 1750 (1750 13/2 podelitev odpustkov papeža Benedikta XIV.; Čipić Rehar št. 491), ob viz. 1771 še neposvečena (viz. 1771). – Lok. 1788, ž. ust, 1876.

(1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1771, 1783)

X. ŽUPNIJA SV. LENARTA V KROPI

1. Kropa.

2. Cropp, 1474 22/7 (kot spodaj), Khroppa, 1481 (StAM, Kreisarchiv, fasc. 36; HTK, 672).

3. Prvotno c. sv. *Janeza Krstnika*, radovljiška podružnica, prvič om. v popisu cerkva in ključarjev 1464 kot c. sv. *Lenarta*, v radovljiški matr. 1468 s patrocinijem 24. junija in še enim olt. sv. *Barbare* (pač rudarskim!). Dalje zabeležena v nekem kupnem pismu 1474 20/7 kot c. »der Heiligen dreyualtigkeit, Sanndt Johanns gotstauffers und Sand Jeronime in der Cropp« (prepis 17. stol. v NšAL/ŠAL, fasc. 14/21). Po Valv. 1689 je c. dal sezidati Lenart Kacijanar leta 1481. Rekonciliirana 1575 (zabeležka v radovljiški matr. 1468), ob. viz. 1669 nova kapela sv. *Barbare*, med oltarji še vedno olt. sv. *Janeza Krstnika* (viz. 1661). Razširjena 1694 (poravnava stroškov 1694 6/5; NšAL II/886), ponovno prez., povečana in obokana 1768 (zabeležka v urbarju ž. c. iz 1760; NšAL, ŽA Kropa, RK fasc. 1.), 1863 podaljšana (ZD 1863, 179).

4. Lenart Kacijanar, po Valvasorju graditelj cerkve (sicer v nekem kupnem pismu cerkve 1482 28/10, prepis v NšAL/ŠAL, fasc. 14/22, naveden kot oskrbnik na gradu Waldenburg pri Radovljici), je verjetno v njej ustanovil tudi beneficij. Ž. ust. 1601 24/7 po nadvojvodi Ferdinandu, v čigar radovljiškem gospostvu je ležala c. (NšAL/ŠAL, fasc. 14/23–24), 1608 tu om. žpk. (Časopis za slov. jezik, književnost in zgodovino, 1927, 84). Vendar se je izkazalo, da je bila premalo dotirana. Med 1616 in 1618 so si prebivalci Kroke pri nadvojvodu in škofu prizadevali, da bi beneficija sv. Marije in sv. Katarine iz Lesc prenesli v Kropo (ib., fasc. 14/26; 25/3). Ž. dokončno ust. 1620 10/7 z dodatno dotacijo cesarja Ferdinanda II. (om. novo imenovani žpk.; NšAL II/509).

5. Patronat s prezentacijo cesar oz. deželni knez (Valv. 1689), potrditev ljublj. škof. Po viz. 1771 patron knezoškof ljublj.

6. Podružnice:

(1) *Device Marije (Marijinega obiskanja)* v Kropi (»v gozdu«), po najdenju čudodelne Marijine podobe (»z nagnjeno glavo«) 1705 29/6 (ali 1707 29/6; ZD 1872, 256–257) in postavitvi kapelice ust. 1712 7/4 in z. 1712/1713 (NšAL/ŠAL, fasc. 14/27), posv. 1729, od 1746 z beneficiatom (MMC). Glede na zaobljubo, da naj bo c. posv. prvemu Marijinemu prazniku po najdenju podobe 29. junija, posv. Marijinemu obiskanju (2. julij; ZD 1872, ib.), v indulgenčni listini papeža Benedikta XIV. 1744 23/4 Matere usmiljenja (Čipić Rehar št. 509). Povečana 1868 (MMC). Romarska (Lavtižar, Radolica, 91s; Kemperl, Romanja, 193s). (1771, 1783)

XI. ŽUPNIJA SV. MARTINA V ŠMARTINU PRI KRANJU

1. Besnica (Zgornja in Spodnja), Breg (ob Savi), Drulovka, Bitnje Zgornje in Srednje, [Gorenja Sava], Jama, Javornik, Mavčiče, Okroglo, Orehek, Podreča (del s cerkvijo), Pševo, Praše, [Rakovica], Stražišče, [Šrotenturm oz. Šentpeter], Sv. Jošt, [Šmarjetna gora], Zabukovje, Žeje (pri Podbrezjah); *vikariat Ovsiše*: Brezovica, [Češnjica, samo del s cerkvijo?], Dobravica, Poljšica, Rovte.

2. Kraj om. posredno župnikom ([...] S. Martini) leta 1163 (kot spodaj).

3. C. om. posredno z župnikom in patrociniem leta 1163 (kot spodaj). – Prvotna c. je stala poleg starega mostu prek Save (prim npr. *daselbst bey der prugkhen vor Crainburg, 1505 25/4; ARS*; lokacija potrjena z arheološkim izkopavanjem, staroslovansko grobišče, nekdanja kostnica; VS XXII, 1979, 319ss; Zadnikar, 483s; Knific/Mlinar, št. 44; Höfler, Lastniške, 70), zaznamovana tudi v Zemljevidu 4, sekc. 160, na lokaciji Gorenja Sava), torej je v poznem 18. stol. še stala. Nova z. v Stražišču 1728–1734, posv. 1737 13/10 (Lavtižar, Kranj, 227ss). – Marijin olt. z bratovščino, ust. 1445 (Lavtižar, *ib.*, 237), om. tudi 1475 35/6 (ARS).

4. Stara lastniška c. neznanega posestnika, morda iz druge pol. 10. stol., v mejah kranjske pražupnije, in zatem ž., domnevno nastala med patriarhatsko reformo v drugi pol. 11. stol. (Höfler, Lastniške, *ib.*). O prvotni lastniški naravi cerkve priča enklava (Žeje pri Podbrezjah oz. pri Naklem; kot enklava šmartinske župnije izpričana 1436 29/9; ARS) v mejah predjožefinske kranjske župnije, prek Save pa se je segla tudi pri Okroglem. O starosti cerkve na njeni prvotni lokaciji priča tudi staroslovansko grobišče (gl. zgoraj). Om. posredno z župnikom leta 1163 (GZS IV/462) in zopet 1248 19/2 (UBSt III, 78), kot plebs tudi v des. seznamu 1296, 1461 priključena k novoust. ljublj. škofiji.

5. Ž. bi kot patriarhatska morala biti oglejska pleno iure, a kaže, da se je patronat nad ž. pred 15. stol. moral v določeni meri povezovati s posestništvom ozemlja oz. gradu Wartenberg na pobočju Šmarjetne gore nad Stražiščem, ki so ga v 12. stol. postavili Ortenburžani, ga med letoma 1192 in 1197 odkupil freisinški škof in ga dal podreti; Ortenburžani so se gradu odrekli šele leta 1263. V 13. in v zač. 14. stol. so župnika prezentirali freisinški škofje (morda Viljema iz rodu loških ministerialov, izpričanega med 1280 in 1292; FRA II 31, št. 367, 395, 403; zagotovo Konrada, kanonika v Moosburgu na bavarskem in škofovega kaplana, 1311 16/3; Otorepec št. 279; FRA II 35, št. 484). Leta 1319 je prezentacijsko pravico izvajala grofica Beatrika Goriško-Tirolska, pač v imenu svojega soproga Henrika Goriško-Tirolskega, češkega kralja in koroškega vojvode, v svojstvu deželnega kneza (1319 21/3; Bianchi, Doc. I, 212). Med 1327 in 1330 dokumentirani spori med več pretendenti na župnikovo mesto (VI. Levec, IMK 1903, 21s), v katerih se je s pomočjo grofa Henrika Ortenburškega kot župnik uveljavil Henrik iz Gorij, žpk. v Mošnjah in grofov kaplan (om. 1342; IMK 1891, 30). Med zadevnimi dokumenti kakšne pra-

vice freisinških škofov niso omenjene. Vendar se tudi Ortenburžanom ni posrečilo, da bi za stalno pridobili patronat nad župnijo. Ž. je morala ostati bolj ali manj ogl. z vsemi pravicami do leta 1448, ko papež Nikolaj V. njen patronat podeli cesarju Frideriku III. (1448 30/8; J. Chmel, Regesta I, 1838, Anhang št. 82). Leta 1461 pa pod nominalnim župnikom Žigom Lambergom, prvim ljublj. škofom, v celoti preide v novoustanovljeno ljublj. škofijo kot škofova menzalna posest. Potrditev do 1461 ogl. patriarh, po 1461 pleno iure ljublj. škofa.

Lit.: Lavtižar, Kranj; Blaznik; (za Besnico) A. Grebenc, Besnica in njenih 750 let, 1991.

6. Podružnice:

(1) sv. *Uršule* v Srednjih Bitnjah (Vitingen, 1160; GZS IV/410) (Valv. 1689: Im Felde, Sorskupule). Po viz. 1631 nekdanj lesena, posv. temeljnega kamna 1612 26/8, z do 1618 (prošnja za posvetitev; KAL, fasc. 62/13), posv. 1619 5/5 po škofu Tomažu Hrenu v čast sv. Trem kraljem in sv. Uršuli. Sedanja zgradba v glavnem iz časa posvetitve.

(1631, 1668, 1689, 1783)

(2) sv. *Tomaža* v Zgornjih Bitnjah (Vitingen, 1160; kot zgoraj), om. ok. 1470 (ARS; IMK 1894, platnice zv. 5). Posv. z enim oltarjem 1521 11/11 po škofu Krištofu Ravbarju (ARS). Verjetno romanska ladja, gotski kor z zvezdastim obokom (Kornelj, 279: konec 15. stol.).

(1631, 1668, 1689, 1783)

(3) *Mater božje* (*Marije Pomočnice kristjanov*; prvotno *Marijinega oznanjenja?*) na Bregu ob Savi (zdaj Kranj – Drulovka/Breg) (an dem Rayn, 1464, 28/10; ARS). Posv. po pičenskem škofu Martinu sredi 15. stol. (viz. 1668). 1651 22/1 prejela odpustke s strani papeža Inocenca X., mdr. za spoved in prejem zakramentov na predvečer Marijinega oznanjenja (NŠAL II/655). 1874 obokana, barokizirana. (Kemperl, Romanja, 146s.) – Ž. ust. 1983.

(1631, 1668, 1689, 1783)

(4) sv. *Mihaela* v Drulovki (Drwlawitz, 1436; celjski fevdi). Ladja srednjeveška, barokizirana, prezbiterij zgodnje 16. stol. – 1526 v deželjskem sodišču Goričane.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(5) sv. *Jerneja* v Stražišču (predium Strasista vocatum, 1002 24/11; GZS III/9), om. 1454 30/6 (ARS; IMK 1894, platnice zv. 5). Prezbiterij v gotski tradiciji, zgrajen 1640 (viz. 1668). Ladja obokana 1842 (napis).

(1631, 1668, 1689, 1783)

(6) sv. *Jošta* na gori (Sv. Jošt nad Kranjem), om. 1436 (celjski fevdi). V osnovi srednjeveška, z gotskim prezbiterijem (poslikava Jerneja iz Loke, ok. 1430), barokizirana 1735 (letnica na slavoloku, pevski kor 1740). V 18. stol. ust. ekspozitura

(Maček, Ustanove, 491s). Zelo obiskana romarska pot že v srednjem veku (Kemperl, Romanja, 261ss).

(1631, 1668, 1689, 1783)

(7) sv. *Marjete* na Šmarjetni gori, om. posredno 1274 24/10 (cum monte sancte Margarete; FRA II 31, 329). 1342 10/8 šmartinski žpk. Henrik iz Gorij ustanovi tu kapelanijo v prezentaciji šmartinskih župnikov (Gubertinus, ASU/AN fasc. 5120, zv. 11, 81r; IMK 1891, 7, 30). Kor zgrajen 1668 (viz. 1668). Ob jožefinski reformi opuščena in propadla, 1989 z. nova.

(1631, 1668, 1689, 1783)

(8) sv. *Petra* pri Šentpetrskem gradu (Schrottenthurn) pod Šmarjetno goro, om. 1369 22/12 s krajem (Sand Peter; HHStAW; 1421, 1423: Sand Peter vnder Sand Margreten perg; Blaznik, Urb., 226, 230). Viz. 1631: profanirana po protestantih, rekonciliirana 1645 4/5 po izkopu trupel lastnikov gradu Siegersdorferjev (viz. 1668). V viz. 1771 posebej om. kot ena od dveh posv. kapel sv. Petra in Pavla pri gospostvu Schrottenthurn. Romanska osnova (arheološko dokumentirana polkrožna apsida). Po vojni profanirana in propadla, obnovljena. V Consign. 1783 ni om.

(1631, 1668, 1689, 1771)

(9) sv. *Janeza Krstnika* v Spodnji Besnici, om. 1291 (in Veznitz aput ecclesiam; Blaznik, Urb., 163; k identifikaciji cerkve gl. M. Kos, GHTS, 10, 11; HTK, 1311), s patrocinijem 1456 7/2 (in der Vessnitz, zu sand Johans, sand Johans kirchen; ARS), posv. (rekonciliirana) po škofu Frančišku Kacijanarju 1542 24/6 (ARS). Prva cerkev na območju Besnice v vlogi krstne c. Gotski kor z zvezdastim obokom (Komelj, 279: zač. 16. stol). Obokana 1843, zvonik 1755 (Lavtižar, Kranj, 263s).

(1631, 1668, 1689, 1783)

(10) sv. *Egidija (Tilna)* v Zgornji Besnici (Veznitz 1291; Blaznik, Urb., 163), om. 1481 skupaj s c. sv. Janeza v aktih o sporih med Kranjčani in Ločani glede meje deželnosodske oblasti, ki so jo Kranjčani želeli raztegniti na besniško ozemlje (im tall Vessnicz da sindt vier dörrffer vnnnd zwo khirchen; die gancz Vesnicz sandt Johans, sandt Gilgen darin gelegen; BHStAM; po M. Kosu, GHTS, 10; HTK, 1759). Posv. z dvema oltarjema 1521 11/11 po škofu Krištofu Ravbarju (ARS), olt. sv. Radekunde in sv. Elizabete Ogrske na evangelijski strani posv. 1651 (viz. 1668). Nova c. z. 1778–1779, posv. 1782 16/9. – Kuracija ali vik. (v resnici subvikariat, ker je v Šmartinu zaradi inkorporacije škofovi menzi takrat rezidiral vikar in ne žpk.) ust. 1779 11/12 (Maček, Ustanove, 479s), ž. ust. 1901. – Lit.: F. Pokorn, Besnica pri Kranju, 1909.

(1631, 1668, 1689, 1783)

(11) sv. *Pavla* v Mavčičah (Maltschitz, Maltzitsch, 1439, urb. Kamnik), om. 1444 30/5 kot c. sv. Pavla in sv. Petra in 1455 29/1 kot c. sv. Pavla (oboje ARS). Ok. 1669 nova ali obnovljena; 1669 2/7 posv. 3 olt. (viz. 1668, in margine; prim. 1671 19/11, NšAL II/786; tu datum 11/7). Po opisu c. 1821 (Otrin, Visočnik, 205)

c. v slabem stanju, ladja še neobokana. Sedanja ladja z. 1826 in posv. 1828 17/8, kor prezidan (Lavtižar, Kranj 124s), prenovljena do 1886 (ZD 1886, 292). – 1526 v deželskem sodišču Goričane, om. brez kraja kot c. sv. Pavla z bratovščino sv. Volbenka (patrocinij stranskega oltarja). – Lokalija 1787 (Otrin, Visočnik, 205), ž. ust. 1875.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(12) sv. *Lenarta* na Jami (Lu°ge, 1290 9/6; FRA II/35, 4, pod 1300[?] 9/6), om. 1433 10/5 (ARS). V osnovi romanska, barokizirana, ladja obokana 1858.

(1631, 1668, 1689, 1783)

(13) sv. *Kancijana* (tudi sv. *Primoža in Felicijana*) v Podreči (Patriarchsdorf, 1334 20/6; D. Kos, Listine, št. 151). Kot c. sv. Primoža in Felicijana navedena v popisu kranjskih cerkvenih dragocenosti 1526, in sicer pod smledniškim deželskim sodiščem (IMK 1895, 116), 1595 31/3 kot c. sv. Primoža in Kancijana (NŠAL II/380) (sv. Primožu in Felicijanu posv. olt. na evangelijski strani). Najdemo pa cerkev kot c. sv. Kancijana tudi v (pri Koblarju neobjavljenem) popisu deželskega sodišča Goričane, kar kaže, da tu pripadnost smledniškemu deželskemu sodišču ni bila nesporna (prim. J. Žontar, Razvoj deželskih sodišč na Gorenjskem, Slovenski pravnik 52, 1938, 224). Sedanja c. z. 1853, blagosl. 1854 (ZD 1863, 230; Lavtižar, Kranj, 130).

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(14) sv. *Marije Magdalene* v Prašah (Praschach, 1291; Blaznik, Urb., 140). Barokizirana. Ladja obokana 1858 (Lavtižar, Kranj, 130).

(1631, 1668, 1689, 1783)

(15) sv. *Marije Magdalene* na Okroglem (Ocho°lach[!], 1263 2/6, FRA II 31, št. 226; Ocroglach, 1274 24/10, FRA II/31, št. 307). Vas v posesti Ortenburžanov, ki so jo ti morali leta 1263 (2/6, ib.) odstopiti freisinškemu škofu. Valv. 1689 ima v tej ž. neko c. naše Ljube Gospe brez navedbe kraja. V osnovi romanska ladja z gotskim prezbiterijem, barokizirana konec 18. stol. V ladji nekdanj raven strop, po viz. 1668 datiran 1638.

(1631, 1668, [1689], 1783)

(16) sv. *Nikolaja* na Ovsišah (Olše) (Harlant, 1291; Blaznik, Urb., 163), om. 1481 s.d. (BHStAM; HTK, 1031). Barokizirana. V i k a r i a t ust. 1731 10/9 s podružnico na Češnjici (Maček, Ustanove, 484). – Ž. ust. 1862.

(1631, 1668, 1689, 1783)

(17) sv. *Tomaža* na Češnjici pri Kropi (Chersteten, 1291; Blaznik, Urb., 163), om. 1481 s.d. (kot zgoraj; HTK, 166). Po viz. 1668 kor nov, gl. olt. posv. 1665 po škofu Jožefu Rabatta. Ladja s konca 17. stol. (? , letnica 1696 nad portalom), popravljena 1763, obokana 1814 (Lavtižar, Radolica, 114)

(1631, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* pri nekdanji ž. c., kostnica. Om. v viz. 1631, ko je bilo v njej prepovedano maševanje, tudi na portatilu ne. Ob izkopavanju na lokaciji stare ž. c. s staroslovanskim grobiščem odkriti temelji romanske rotunde (Zadnikar, 483s). (1631)

(2) *sv. Trojice* pri župnišču v Šmartinu. (1771)

XII. ŽUPNIJA SV. JAKOBA V PODBREZJAH

1. Britof, Dobro Polje (del) (= Malo Dobro Polje), Dolenja vas, Ljubno, Otoče, Posavec, Praproče (in Ovše [Ovsiše]), Srednja vas, Tabor (= Podtabor), Zaloše, Zvirče.

2. Podfresyach, 1350 10/12 (ARS).

3. Na lokaciji Britof. C. s patrociniem om. v popisu cerkva in ključarjev radovljiškega gospostva 1464, z beneficijem 1471 27/5 in 1471 28/5 (AAU, Chiese). Sedanja zgradba posv. 1654 (?).

4. Beneficij kranjske ž., posredno dok. že z omembo 1464, saj bi v nasprotnem primeru c. popis obšel, v poznem 15. stol. povzdignjen v vik. 1494 7/10 se om. Florijan, plebanus ad S. Jacobum in pobresane (AAU, Acta 17, nefoliirano). (Darovnica iz leta 1502, ki jo Lavtižar, Kranj, 145s, razume kot začetek vikariata, se ne nanaša na to.) V popisu 1526 kot župnijska (v radovljiškem deželskem sodišču, pri Bizanciju 1581 kot plebs (pieve, non visitata). Pod Tomažem Hrenom z matično župnijo priključena ljublj. škofiji. Do jožefinske reforme se c. redno navaja kot župnijska, vendar je v njej rezidiral le od kranjskega župnika odvisen vikar.

5. Vik. in vikariatna ž. kranjske župnije v prezentaciji kranjskega župnika, po 1507 ljublj. škofa. Po priključitvi ljublj. škofiji pleno iure ljublj. škofa kot naslovnega kranjskega župnika (gl. tudi št. XIII in XV).

6. Podružnice:

(1) *sv. Benedikta (Žalostne Matere božje)* na Taboru (prvotno »Zgornje Podbrezje«; Oberpodfresiach, 1385 13/7; HHStAW; prim. HTK, 1061), om. 1502 (Lavtižar, Kranj, 145s). Prezidana 1682 (napis nad glavnim vhodom). 1770 ust. bratovščina Žalostne Matere božje (viz. 1771). Ob viz. 1771 tu dva beneficiata. V Consign. 1783 manjka. Romarska (Kemperl, Romanja, 284ss). (1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771)

(2) sv. *Lovrenca* (pozneje *Marije dobrega sveta*; ZD 1873, 4; zdaj *Marije pomočnice*) v Ljubnem (Lewfel, 1358 1/10; ARS), om. kupno pismo cerkve iz 1377 (viz. 1654). Iz ok. 1600, barokizirana. Ok. 1700 postala zelo obiskana Marijina božja pot (1704 5/7 ust. vplivna bratovščina Marije Pomočnice; Kemperl, Romanja, 220ss), po viz. 1771 tu dva beneficiata. – Ž. ust. 1786, sedanja c. po predelavi (po MMC) posv. 1824.

(1464, 1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(3) sv. *Antona op.* v Otočah (Ottosach, 1368 20/7; HHStAW). V jedru še gotska, s sekundarno obokano ladjo, barokizirana. Po viz. 1771 tu kurat.

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

7. Kapele:

(1) *Matere božje* na pokopališču v Podbrezjah, om. 1484 (capella beate Marie Virginis syta super carnario; AAU, Chiese), pač kostnica pri ž. c. Ne stoji več, v vizitacijah ni om.

XIII. ŽUPNIJA SV. KRIŽA V KRIŽAH

1. Bistrica (pri Tržiču), Breg, Brezje (pri Tržiču), [Golnik], [Gozd (pod Kriško goro)], Pristava, Retnje, Sebenje, Senično, Spodnje Duplje (del [s cerkvijo]), Vetrno, Žiganja vas.

2. Creutz, 1408 25/1 (kot spodaj); zum Krêwcz, ok. 1420 (urb. Svibno, 37v).

3. C. om. prek »župnika« 1408 25/1 (kot spodaj), določno ok. 1420 (zum Krêwcz beÿ der kyrchen; urb. Svibno, 39r); 1421 4/5 (Goczhaus des heiligen Chrewz), z dodatkom, da sodi k ž. c. v Kranju (NšAL I/263). 1494 10/6 jo, pred leti onečlašeno od Turkov, rekonciliira ogl. gen. vizitator škof Peter Carlo (NšAL I/493; tudi Lavtižar, Kranj, 109s). Sedanja zgradba posv. 1830 29/8.

4. Poznosrednjeveški vik. v okviru kranjske ž., prvič om. z »župnikom« (pharrer) 1408 25/1 (prepis v WNOCist; Koblar v IMK 100, 120), kot fara (phleg) 1427 25/11 (NšAL I/276), kot plebs 1455 31/350 (NšAL I/350). Kot pri drugih vikariatnih župnijah kranjske ž. (Podbrezje, Preddvor) se tu običajno navaja ž. (tudi 1581: pieve, ki je vizitator ni obiskal), vendar je pri njej rezidirale od kranjskega župnika odvisen vikar. Pod Tomažem Hrenom z matično župnijo priključena ljublj. škofiji.

5. S kranjsko ž. 1507 vtelešena mizi ljublj. škofa, ki ostaja prezentator in s Tomažem Hrenom tudi konfirmator župnikovega mesta.

Lit. (za Duplje): I. Vrhovnik, A. Koblar, Zgodovina nakelske, dupljanske in goriške fare, 1885.

6. Podružnice:

(1) *sv. Jerneja* v Seničnem (prvotno Stenično) (Guttenaw, Gutenau, 1340 2/11; listina nekdanj v ŽA Križe, insert v 1455 31/8; NšAL I/350), om. 1340 2/11, ko je bila posv. po kaprulanskem škofu Andreju (prav tam, tam tudi insert o podelitvi odpustkov s strani ogl. gen. vikarja Protive s.d., pač 1349 ali 1350; gl. Höfler, Vikarji, 38, 40). Posv. kora in oltarja po pičenskem škofu Martinu s podelitvijo odpustkov 1455 9/8 (insert v 1455 31/8, kot spredaj), ki tudi potrdi odpustke senjskega škofa Protive (s.d., insert prav tam) in om. škofa Andreja. 1500 7/5 prejme odpustke 12 rimskih kardinalov za popravila in vzdrževanje (NšAL I/524). 1502 26/9 posv. stranskega oltarja sv. Florijana (viz. 1654). – Ohranjeni gotski kor (Komelj: ok. 1430) prejkone iz časa posvetitve 1455, freske istrske smeri iz ok. 1500. (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(2) *sv. Nikolaja* v Gozdu (Wald, ok. 1400; MMVK 1890, 43, 44), posv. c. in oltarjev 1451 15/6 po pičenskem škofu Martinu (viz. 1654). Izvirni gotski kor še stoji (Komelj). (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(3) *sv. Duha* v Gozdu, posv. 1451 15/6 (kot zgoraj). Ob viz. 1649 (KAL, fasc. 23/3) v njej prepovedano maševanje. V viz. 1668 ni več om., izginula. (1581, 1631, 1654)

(4) *sv. Urha* v Žiganji vasi (Sidigoystorf, 1350 27/11; NšAL I/134), om. s patrocinijem, ko je 1350 27/11 (prav tam) bila obdarjena z odpustki, tako že 1327 (Lavtižar, Kranj, 120; listina izgubljena). – Ladja še romanska (Zadnikar, 567s), s freskami iz ok. 1420, neobaročno predelana. (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(5) *sv. Jurija* na Bistrici nad Tržičem (Fuistriza villam, 1050/1063; GZS III/143), om. posredno 1444 z »goro sv. Jurija« (avstr. fevdi). Posv. 1517 16/5 po generalnem vizitatorju Danielu de Rubeisu (viz. 1654; listina obj. v MHVK 1860, 76s; Lavtižar, Kranj, 114, ima 1512 16/5). V celoti še srednjeveška z gotsko obokanim korom (Komelj: zač. 16. stol.). – Ž. ust. 1971 25/3 pri novi kapeli sv. Marije Goretti v župnijskem domu. (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(6) *sv. Neže* na Brezjah pri Tržiču (Nabrezi, ok. 1050/ok. 1065; GZS III/169), om. 1436 (Bresyach bej sand Agnesen; celjski fevdi). Posv. 1437 po pičenskem škofu Martinu in 1517 po gen. vizitatorju Danielu de Rubeisu (viz. 1668). Nova z. 1736 (ob viz. 1771 zaradi potresa tako poškodovana, da je ni mogoče ponovno posvetiti) in zatem še 1864 (stavbenik Matej Medved), posv. na rožnovensko nedeljo (1. oktobra) 1865 (ZD 1865, 265). Zaradi talne vode razpadla in 1966 porušena (MMC), nova (arh. Tone Bitenc) posv. 1967 12/11. – 1526 v radovljiškem deželskem sodišču. (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(7) sv. *Vida in Martina* (1526, 1581, 1631, 1684 in 1654 samo sv. *Vida* oz. *Vida in Modesta* 1581, v viz. 1641 in 1649 [KAL, fasc. 23/2, 23/3] in pri Valv. 1689 samo sv. *Martina*, ob posv. 1454 in 1494 ter v viz. 1668, 1771 in Consign. 1783 oba patrocinija) v Spodnjih Dupljah (Duplach, 1205/1208; GZS V/96 (?);³⁵ ze Niderm Devplach, 1348 4/5; HHStAW). Posv. kora in oltarjev 1454 11/11 po pičenskem škofu Martinu (Vrhovnik/Koblar, 189–190; listina izgubljena). Ponovna posvetitev c. ter oltarjev sv. *Vida* in sv. *Martina* 1494 10/6 po gen. vikarju Petru Carlu (viz. 1654; isti datum kot zgoraj pri ž. c.: verodostojnost sporočila potrjuje ustrezna listina za Križe v NŠAL, ki je bila izdana v Spodnjih Dupljah!). – Prvotna cerkev je stala v bregu severovzhodno nad vasjo (gl. tudi Zemljevid 4, sekc. 151, v Opisu, 72, nadrobnosti ni), grobišče ob njej z najdbami köttlaške skupine (Knific/Mlinar, št. 42; Höfler, Lastniške, 65) pa kaže, da je to bila lastniška c. z zgodnjeresrednjeveškim dvorom, ki je propadel. Glede na to, da sta bila prva znana dupljanska viteza, om. 1205/1208 (kot zgoraj in op.), andeška ministeriala, njunega sedeža ne gre poistovetiti s tem dvorom. Tudi dupljanska (Posarellijeva) graščina, prvič izpričana morebiti 1348 4/5 kot »hof ze Niderm Devplach« (HHStAW), ne more biti naslednica tega dvora, saj je ležala na drugi strani vasi in v mejah nakelske župnije. – Sedanja c. z. v vasi leta 1789. Lok. 1785, ž. ust. 1876 s pridruženno p. c. sv. Mihaela v Zgornjih Dupljah. (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771. 1783)

7. Kapele:

(1) kapela v gradu Gutenberg (Gûotenberg, Gvotenberch, 1156; GZS IV/366), om. s kaplanom 1487 18/1 (AAU, Acta 12, 331r). Grad v razvalinah.

(2) *Matere božje (Marijinega brezmadežnega oznanjenja)* v gradu Golnik (Gallenfels). 1660 13/1 podelitev odpustkov iz Rima (KAL, fasc. 56/10). Porušena in na novo z., ko 1716 19/9 papež Klemen XI. Janezu Danielu Gallenfelsu dovoli, da se v njej mašuje (Čipić Rehar št. 725; tu tudi patrocinijski Marijinega oznanjenja). Stala naj bi ločeno od drugih poslopij. Grad v osnovi iz 17. stol., kapela lokalizirana (Gradovi I/1, 49). V popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 117/11) tu om. duhovnik. (1771)

³⁵ Ta navedba se bržkone nanaša na Zgornje Duplje v nakelski župniji, saj sta po tem kraju imenovana brata Albero in Bertold bila andeška ministeriala (gl. tam), zaradi česar je treba njun sedež postaviti v domnevni dvor pri tamkajšnji cerkvi sv. Mihaela. Raba kaže, da so bile s toponimom Duplje brez dodatne označbe praviloma mišljene Zgornje Duplje.

XIV. ŽUPNIJA SV. PETRA V NAKLEM

1. Bistrica (pri Podbrezjah), Cegelnica, Duplje Spodnje (samo graščina in 5 kajžarskih družin), Duplje Zgornje, Goriče, [Malo Naklo], [Peče], [Pivka], Polica, Srednja vas, Strahinj, Struževo, Svarje, Zadruga, Zalog (pri Golniku).

2. Nakel, med 1214 in 1220 (FRA II 31, št. 127; UBKr I/29; GZS V/232); Nachel, 1241 30/4 (GZS V/764).

3. C. om. posredno z župnikom 1271 27/10 (MC V/60), s patrociniem 1348 3/3, ko je zaradi množičnega obiskovanja prejela odpustke več kardinalov v imenu papeža Klemena VI. v Avignonu (NšAL I/127), ponovna podelitev odpustkov s strani ogl. gen. vikarja Protive 1352 26/11 (sočasni pripis prav tam). Posv. 1517 11/6 po ogl. gen. vizitatorju Danielu de Rubeisu v imenu ljublj. škofa Ravbarja (Vrhovnik/Koblar, 47, 177–178). 1709 prizidana in 1712 6/6 posv. kapela sv. Antona Pad. z bratovščino. Sedanja c. z. 1753–1755 po načrtih Matije Perskega (Šumi/Sapač) in posv. 1761 13/6. – Še v srednjem veku om. oltar *Matere božje* z bratovščino 1363 25/4 (NšAL I/148; še 1372 17/4, ARS, in 1422 10/5, NšAL I/268). – Prvotna c. naj bi po ustnem izročilu (Vrhovnik/Koblar, 45) stala na Gradišču nad Pivko, tako še ob posvetitvi leta 1517 (kot zgoraj, 47), ko je zanjo rečeno, da stoji na višini in da se do nje pride po kamnitih stopnicah. Ker je leta 1681 govor o novih stopnicah (Vrhovnik/Koblar, 48), je bila še v rabi, verjetno do zidave nove v vasi. – Arheološke raziskave na Gradišču so razkrile ostanke, ki so pripadali zgodnjerednjeveškemu dvoru, v rabi vsaj še do 13. stol., tisti del platoja, kjer lahko pričakujemo cerkev z grobiščem, pa je ostal neraziskan (Höfler, Lastniške, 64s).

4. Obsežna enklava v kranjski pražupniji, nastala bržkone med patriarhatsko reformo v drugi pol. 11. stol. na osnovi lastniške c. kranjskih mejnih grofov (že s konca 10. stol. pod Sempt-Ebersbergi? gotovo pa Weimar-Orlamünde; prim. Žontar, 15–16 in tam zemljevid str. 16; Höfler, Lastniške, ib.), ki je – analogno Kovorju – prek Andeških pristala v rokah Goriških, ki pa so z Majnhardom III. 1252 22/12 nakelsko posest zastavili Hermanu Ortenburškemu (GZS VI,1/183) in je niso mogli dobiti nazaj. Žpk. om. 1271 27/10 (kot zgoraj), ž. (plebs) tudi v des. seznamu 1296.

5. Četudi so že v 14. stol. prezentacijsko pravico izvajali posestniki ozemlja (Ortenburžani) (tako 1346 16/2; Otorepec št. 1029), je šele patriarh Janez 1394 10/6 izrecno podelil njen patronat Frideriku II. Ortenburškemu (insert v poizvedbeni listini papeža Bonifacija 1403 26/4; MHVK 1862, 48–50, s pripombo, da je ž. do tedaj bila v popolni patriarhovi lasti!). Prezentacija po 1418 celjski grofije, po 1456 Habsburžani. 1461 prešla v okvir novoustanovljene ljublj. škofije, s tem da so bili njeni dohodki odkazani mizi stolnega kapitlja, ki je tako prejel prezentacijsko pravico. Potrditveno pravico je patriarh Janez v aktu 1394 10/6 (kot zgoraj) prisodil radovljiškemu župniku. Najkasneje v 17. stol. je župnikovo mesto potrjeval ljublj. škof. (Da ž. ni bila kapiteljska pleno iure, priča tudi pripomba v viz. 1631 ob c. v

Goričah, ko vizitator iz predpisa za maše 1568 8/8 ugotavlja, da so ljublj. kanoniki v spiritualijah podvrženi škofu.) – 1377 v odvetništvu Ortenburžanov.

Lit.: I. Vrhovnik, A. Koblar, Zgodovina nakelske, dupljanske in goriške fare, 1885.

6. Podružnice:

(1) sv. *Nikolaja* v Strahinju (Strahein, 1260 1/11; UBKr II/272), po starih zapisih naj bi bila z. ok. leta 1382, om. 1391 6/3 in 1391 23/9 kot nakelska podružnica (Otošec št. 1347, 1350), kor in oltar posv. 1450 2/8 po pičenskem škofu Martinu ter podelitev odpustkov 1450 5/8 (NšAL I/335; Vrhovnik/Koblar, 184–186). 1496 10/5 rekondicija c. in vnovična posv. olt. sv. Nikolaja in stranskega sv. Lenarta po pičenskem škofu Juriju s podelitvijo odpustkov 1496 19/5 (NšAL I/504; Vrhovnik/Koblar, 186–187; ti podatki tudi v viz. 1668). Sedanja c. (ob delni uporabi starih zidov, freska sv. Krištofa Mojstra Bolfganganga ok. 1460–1465) z. 1769 in posv. 1771 21/9.

(1526, 1631, 1652, 1668, 1684, 1689, 1783)

(2) sv. *Mihaela* v Zgornjih Dupljah (Duplach, 1205/1208; GZS V/96), om. 1391 6/3, 1391 25/3 in 1391 18/5 kot nakelska podružnica (Otošec št. 1347, 1348, 1349). Prvotno po vsej verjetnosti lastniška c. zgodnjega srednjega veka z dvorom, izpričanim med 1205 in 1208 (kot spredaj) z andeškima ministerialoma Alberom in Bertoldom (Höfler, Lastniške, 65s). Barokizirana.

(1526, 1631, 1652, 1668, 1684, 1689, 1783)

(3) sv. *Andreja* v Goričah (Gorschach, 1221; GZS V/348), om. 1376 (Vrhovnik/Koblar, 158) ter 1391 6/3 in 1391 25/3 kot nakelska podružnica (Otošec št. 1347, 1348). Razširjena 1796 (Maček, Sklad, 363), na novo z. 1851/1852 in posv. 1852 26/9. Ob viz. 1771 tu duhovnik. – Lok. 1786, ž. ust. 1875. (Lit.: A. Rakovec (ur.), Pod Zaloško goro in križem sv. Andreja, 2022.)

(1526, 1631, 1652, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(4) sv. *Lamberta* v Zalogu pri Golniku (Salog, 1364 18/6; MA Kranj), om. 1493 (Vrhovnik/Koblar, 163), posv. 1521 30/11 po škofu Krištofu Ravbarju skupaj z velikim oltarjem sv. Lamberta in stranskim sv. Jurija (NšAL II/72). V jedru srednjeveška, prez. po 1901. Ob viz. 1771 tu duhovnik.

(1526, 1631, 1652, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

XV. ŽUPNIJA SV. PETRA V PREDDVORU

1. Babni Vrt, Bašelj, Bela Spodnja, Srednja in Zgornja, Bobovek, [Brdo pri Kranju], Breg (ob Kokri), [Britof], Čadovlje, Čirčiče (= Čirče), [Dol pri Hribu],

Gorenje, [Hraše], [Hrib, dvorec], [Huje, del], [Ilovka], [Kamnjek], Klanec, Kokra Spodnja, Srednja in Zgornja, Kokrica, [Krničar], [Laško pri Bašlju], Letenice, Mače, Mlaka, Nova vas, Orehovlje, Pangršica, [Podak (= Podagar)], Potoče, Povolje, Predoslje, [Prevola], Primskovo, Rupa, Srakovlje, Suha (pri Predosljah), Sv. Jakob (nad Potočami), Šavsovo, Tatinec, Tenetiše (Zgornje in Spodnje), Trstenik, Tupaliče, [Zavoda], Žablje, [Žaga].

2. Niwenhouen, 1147 (GZS IV/235), Predwor, 1262 7/8 (UBKr II/301), Hoff, Höfflein (od zač. 15. stol. dalje), ante curiam (1484 3/11; AAU, Acta 15, 719r), vorm hof (1488, urb. Vetrinj; HTK, 1130).

3. C. brez patrociniija (ecclesia quaedam apud Niwenhouen) om. 1154 1/4 (kot spodaj), s patrocinijem 1217 (super altare sancti Petri in grangia; GZS V/276). – Sedanja c. z. 1751, posv. 1752 (viz. 1771; bližina Candida Zulianija; Šumi/Sapač, 270).

4. Zgodovinske in zemljepisne okoliščine kažejo, da gre za lastniško c. v mejah kranjske pražupnije, ki so jo ob koncu 10. ali v zač. 11. stol. za svoj listinsko nedokumentirani »stari dvor« na desnem bregu Kokre ustanovili savinjski grofje, podedovali pa grofje s Šumberka (iz Heminega sorodstva) (Höfler, Lastniške, 68). Leta 1147 (kot zgoraj) je vetrinjski samostan verjetno od Spanheimskih prejel novi dvor (Niwenhouen), ki je predstavljal jedro nove vetrinjske posesti na tem koncu, leta 1154 (1/4; GZS IV/323; Bernhard št. P5) pa še ondotno cerkev skupaj s pripadajočo ji cerkvijo v Tupaličah onstran Kokre, in sicer iz rok ogl. patriarha. Pred tem je bila preddvorska cerkev v lasti Ulrika, brata Majnharda s Šumberka in poznejšega škofa v Trevisu, ki ga je patriarh odškodoval s c. v Mošnjah.³⁶ Dejanski položaj te c. pa je bil takrat vprašljiv. Ker med patriarhatsko reformo ni bila preoblikovana v patronatno ž., je kranjski žpk. očitno posegel v jurisdikcijo samostana. Zaradi tega je prišlo do sporov med njima, ki jih je razrešil šele patriarh Bertold 1226 15/12 (GZS V/450): četudi je samostan obdržal c. in pravico, da postavlja v Preddvor svetnega duhovnika, je patriarh kranjskemu župniku potrdil desetine c. in tudi preddvorski duhovnik je lahko zakramente opravljal le za samostanske podložnike. Tudi pozneje se vetrinjskemu samostanu, ki si je tu pridobil razmeroma obsežno posest, ni posrečilo, da bi pri cerkvi uveljavil patronatske pravice ali celo ustanovil župnijo. V des. seznamu 1296 se tu omenja le menih v Novem gradu (monachus in Newenburch).³⁷ – V poznem srednjem veku je c. morala v celoti pripasti kranjskemu župniku, ki je tu uredil vik., prvič om. z vikarjem 1477 4/12 (AAU, Acta

³⁶ Prepis v vetrinjski kopiaalni knjigi (MC III/928). Ker je bil Ulrik škof v Trevisu med letoma 1157 in 1179, je prepis, v tem smislu prirejen, nastal šele po letu 1179. K temu tudi S. Adam, Linhartovi listi 5, št. 20. 2006, 4.

³⁷ Gre za pomoto. Dandanes razvaljeni Novi grad (Pusti grad) nad Preddvorom ni bil nikoli v vetrinjski lasti, saj je sodil v staro andeško posest (Gradovi I/1, 106).

8, 12v), in mu postopoma dodelil obsežno območje vse do mesta navzdol. V 17. in 18. stol. se tu sicer že navaja ž. (v Bizanciju 1581 še vedno vik.), a je tako kot v Križah in Podbrezju dejansko obstajal le od kranjskega župnika odvisen vik.; v Consign. 1783 kot ž. – V odvetništvu vetrinjskega samostana.

5. Po ustanovitvi vikariata prezentacija slej ko prej v rokah kranjskega župnika, potrditve ordinarija »loci«, kar je tudi po ustanovitvi ljublj. škofije pomenilo ogl. patriarha, čeravno gradivo za to manjka. Ko je pod Tomažem Hrenom kranjska ž. dokončno pristala v ljublj. škofiji, je ž. oz. vik. v Preddvoru postal pleno iure v posesti ljublj. škofa.

Lit.: Preddvor – podobe minulih časov in ljudi, 2018; J. Volčjak, prispevki v: Župnija Preddvor, internetni vir, © 2020.

6. Podružnice:

(1) sv. *Lenarta* na Bregu ob Kokri (Rein, 1147/1154; GZS IV/246), om. 1426 17/9 (NšAL, prepis), sicer pa že 1403 obdarjena z odpustki (viz. 1654). Še v celoti srednjeveška, križnorebrasti obokan kratki kor iz ok. 1400 (Komelj: še 14. stol.), s poslikavo iz ok. 1420.

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(2) sv. *Egidija* na (Srednji) Beli (Velach, 1217 s.d.; GZS V/276), om. 1520 12/1 (Mittersellach [!] bey sandt Gilgen; ARS). Gotski kor ok. 1520 (Komelj).

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(3) sv. *Klemena* v Tupaličah, om. s krajem (ecclesia aput Tupalich) 1154 1/4 (GZS IV/323), patrocinij 1478 7/12 (tupalicz [...] S. Clementis que est filialis parochialis ecclesie S. Cantiani in Kramburga; AAU, Acta 8, 374v). S tisto v Preddvoru druga lastniška c. »Starega dvora« (Höfler, Lastniške, 68s). Romanska ladja (Zadnikar, 241s) s poslikavo (14. in 15. stol.), prezbiterij v gotski tradiciji, 16. stol.? (Komelj, 270); glede na stenski tabernakelj, ki naj se po viz. 1668 zazida, nekdam oskrbovana. Glavni olt. posv. 1652 (viz. 1668). – 1526 v kamniškem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(4) sv. *Nikolaja* na Mačah (Chacenberg, 1156; GZS IV/366). C. v jedru v celoti gotska enoladijska s kratkim korom, prva pol. 15. stol. (Komelj). Z letnico 1467 datirane freske Mojstra Bolfganga v ladji in na južni zunanjščini.

(1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(5) sv. *Jakoba* nad Potočami (1526: St. Jakobsperg ob Höfflein), izpričana z darom ene hube v Stražišču iz leta 1409 v viz. 1654, posv. 1415 s.d. po gen. vikarju škofu Eberhardu Tifliškem, dominikancu (prav tam), sicer pa om. 1433 8/9 prek »gore« v vetrinjski kopalni knjigi (Sanndt Jacobs perg; HTK, 1433). – Še srednjeveška ladja (freske iz ok. 1500), prezbiterij nov po ukazu škofa Scarlicchija (viz. 1631), 17. stol.

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(6) *sv. Lovrenca* nad Bašljem, om. med 1154 in 1156 (ad sanctum Laurentium super Montem; GZS IV/338). C. in glavni olt. posv. 1507 po gen. vizitatorju Hieronimu de Franciscis (viz. 1654, 1668), stranski olt. *sv. Ane* posv. 1535 14/7 po škofu Danielu de Rubeisu (ib.). Na južni strani prizidana kapelica Matere božje oz. *sv. Radegunde*, om. v viz. 1654. Obstoječi gotski kor (Komelj: ok. 1510) iz časa posvetitve 1507. Ladja romanska (Zadnikar, 538ss), s freskami iz ok. 1400. (1581, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(7) *sv. Martina* v Trsteniku (Rorbach, 1154; GZS IV/324; Rorbach, 1297 5/1; ARS). 1451 5/7 posv. Marijinega olt. po pičenskem škofu Martinu, 1507 11/8 posv. kora z velikim olt. po škofu Hieronimu de Franciscis (oboje viz. 1654, 1668). – Sedanja c. z. 1869–1871 (F. Faleschini), posv. 1874 11/10 (ZD 1874, 320). – Lok. 1787, ž. ust. 1876. (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(8) *sv. Štefana* na Suhi pri Predosljah (Zovch, 1260 1/11; UBKr II/272), om. kupni pismi cerkve iz 1366 in 1407 (viz. 1654). Pokopališče posv. 1581 5/6 po Pavlu Bizanciju (tudi viz. 1654). Barokizirana. (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(9) *sv. Lovrenca* na Suhi pri Predosljah; om. jo samo Bizancij (1581) pred cerkvi-jo *sv. Štefana* (Zauun la chiesa di S. Lorenzo et S. Steff^o). Identična z zgornjo ali samostojna zgradba poleg c. *sv. Štefana*? Kakšnega *sv. Lovrencu* posvečenega olt. v Štefanovi cerkvi na Suhi ni, dokaza o tem, da bi šlo za sopatrona, čaščenega na glavnem olt., tudi ni, pa tudi Bizancij v svojem popisu ne navaja cerkva z dvojnimi patrocinijem, celo tedaj ne, kadar je v resnici obstajal (prim. Čirčiče). Na drugi strani pa imamo v Bizancijevem popisu identične primere, ko si za »la chiesa« v enem kraju sledita dve ali tri cerkve, ki še stojijo ali so dokazljivo nekdanje stale (prim. Martinjak in Grahovo v cerkniški župniji). (1581)

(10) *sv. Tomaža* v Britofu (Vreythof, 1387 31/3; ARS), z. ok. 1512 (letnica v sočasni poslikavi izvirnega oboka v prezbiteriju, Komelj), posv. 1517 8/6 po škofu Danielu de Rubeisu (viz. 1654, 1668). Novogotska ladja z. 1888. (1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(11) *sv. Siksta* v Predosljah (Prerazel, 1304 23/2; ARS), najstarejše om. kupno pismo cerkve iz leta 1334 (viz. 1654). Sedanja c. z. 1822–1825/26, posv. 1826 24/9. – Ž. ust. 1787 21/5. (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(12) *sv. Lovrenca* v Kokrici (Kokricz, 1399, 12/9, MA Kranj), om. kupno pismo iz leta leta (viz. 1654). Sedanja c. z. 1868, prez. 1971–1972 (arh. Tone Bitenc), posv. 1976 31/10. – Ž. ust. 1970. (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(13) sv. *Dominika* (nekdanj tudi sv. *Lucije*; 1526: sv. *Nedelje*) v Tenetišah (Tenetsach, 1322 27/10; GZL I/22), om. brez patrocinija 1483 16/9 (ARS), a viz. 1654 navaja neko kupno pismo cerkve iz leta 1354. Posv. c. skupaj z velikim olt. sv. Dominika in sv. Lucije ter stranskih sv. Janeza Krstnika in sv. Nikolaja 1494 3/5 po gen. vikarju škofu Pietru Carlu, ponovna posv. c. (ecclesiam hanc S. Dominici) in olt. sv. Lucije 1517 12/6 po škofu Danielu de Rubeisu (oboje viz. 1654, 1668). Sedanja c. z. 1766 (?), letnica na oboku; Lavtižar, Kranj). – Iz zapisov o posvetitvah 1494 in 1517 je razvidno, da je cerkev nekdanj imela sopatrocinij sv. Lucije. Ker je v popisu 1526 c. posv. sv. Nedelji (Beÿ dem Heÿligen Sonntag zu Tenetisch), se postavlja vprašanje, če ni bilo tako tudi ob posvetitvah 1494 in 1517 in da je vizitator leta 1654 v listinah bral sv. Dominik namesto sv. Dominika (s. Dominica). Po sv. Nedelji (»Pri sv. Nedelji«) naj bi se po krajevem izročilu imenovala nekdanj sloveča božja pot (F. Pernè, ZD 1902, 254). Sicer pa naj bi patrocinij sv. Dominika nakazoval vpliv velesovskih nun, ki so tu imele nekaj posesti (ZD 1902, ib.; Lavtižar, Kranj, 273).

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(14) sv. *Andreja in Ožbalta* v Čirčičah (zdaj Čirče; Cschirschritsch, 1353 30/1; HHStAW; Cziczericz, 1363 24/8; GZL I/65). Gotska, barokizirana, obokana 1848. – V popisu 1526 ni om., z. po tem letu? Četudi je leta 1581 navedena kot c. sv. Ožbalta, je bila c. posv. obema svetnikoma (1631, 1654), ki sta do leta 1631 imela vsak svoj olt. v svojem koru. Ob viz. 1631 je škof videl še oba kora (duo reperti chori), ju ukazal podreti in sezidati samo enega z enim olt., kar pa se ob viz. 1654 in 1668 še ni zgodilo, četudi sta bila oltarja že nadomeščena z enim, posvečenim obema svetnikoma. Ob viz. 1668 om. namera soseske, da kora podre in ju nadomesti z enim. Praznovanje posvetitve c. na nedeljo po sv. Ožbaltu. Valv. navaja samo sv. Andreja, Consign. 1783 samo sv. Ožbalta.

(1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(15) *Marijinega vnebovzetja* (po KAL, fasc. 82/16, 1700, *Marijinega oznanjenja*) na Primskovem (Prymsko, 1428 8/2; ARS), v letih 1422, 1425 in 1446 prejela v dar po eno hubo v Klancu, Kokrici in Žejah (viz. 1654), podelitev odpustkov iz Rima 1479 9/3, ko se c. navaja s patrocinijem (capella beate Marie Virginis ville Pričmskou; NšAL I/459). Sedanja c. z. 1721–1729, zvonik še gotski. Romarska (Kemperl, Romanja, 240s). – Ž. ust. 1965. – 1526 v kamniškem deželjskem sodišču. (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(16) sv. *Marije Magdalene* na Rupci (Rvb, 1326 2/2; ARS), om. 1483 12/9 (ARS). Gotska, barokizirana, zvezdasti obok v koru (Komelj).

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(17) *Matere božje* (pozneje *Marijinega brezmadežnega spočetja*; ZD 1873, 4) v (Spodnji) Kokri (Choher, 1147/1154; GZS IV/247), om. posredno po cerkvi pripadajoči njivi 1490 20/7 (ARS) in določno 1498 6/6 (vnser lieben frauen khirchen

aus der Kannkher; ARS). V protokolu gorenjskega arhidiakona (ARS, AS 1073, rokopisi, 114, prej I/59r, 1760) in v viz. 1771 tu naveden beneficiat (1760: pri olt. sv. Duha). Romarska (Kemperl, Romanja, 184). Sedanja c. z. niže pod prvotno, ki je stala na skalnem griču nad sedanjo, 1797 (1795 om. nakup zemljišča; Maček, Sklad, 363), posv. 1802 27/6. – Lok. 1787, ž. ust. 1875. (1526, 1581, 1631, 1657, 1684, 1668, 1783)

7. Kapele:

(1) *Žalostne Matere božje* (CC 1892) v gradu Turn (pod Novim gradom). 1687 13/9 papež Inocenc XI. dovoljuje Adamu in Suzani Dinzl postavitve zasebne molilnice ali kapele za opravljanje dnevne maše (KAL, fasc. 49/24). Dovoljenje za dnevno mašo 1703, v popisu 1754 om. sacelan. Ok. 1760 z. poleg gradu kapela *Žalostne Matere božje* (Lavtižar, Kranj). (1771)

(2) sv. *Mihaela* v gradu Brdo (Egg) (Brdo pri Kranju), dovoljenje za mašo 1712 (Lavtižar, Kranj), vendar ob popisu 1754 kaplana tu ni bilo, bržčas zato, ker lastniki gradu (Brdski, Egg) tu niso prebivali. Dvorec v novejšem času večkrat prezidan, danes v vladnem protokolu. (1771)

XVI. ŽUPNIJA SV. KANCIJANA IN TOV. V KRANJU

1. Mesto s predmestji (s Kranjskim poljem).

2. Kreina, Chreina, 1050/ok. 1065 in dalje (GZS III/195 in dalje); Creinbvrč, 1221 s.d. (GZS V/348).

3. C. om. posredno z župnikom (plebanus) 1251 30/1 (GZS VI,1/128), patrocinijski izpričan 1309 1/5 (der phar von Chreinburch da der guot sant Cancian rast; MA Kranj). – Sedanja zgradba iz 15. stol.: 1413 29/10 (ARS) se gradi prezbiterij, leta 1433 (1434) se že omenjajo zvonovi in zvonik (campana, campanile; ÖNB, Dunaj, Cod. 4139, 307–308), medtem postavljeni tudi obodni zidovi ladje. Obokanje triladijskega dvoranskega prostora na osnovi sklepa mestnega sveta 1452 13/9 (vidimus 1452 25/11; NŠAL I/340), da se z zbranim denarjem iz prodaje imovine starejših bratovščin ustanovi kapelanija pri olt. sv. Jurija in del tako pridobljenega denarja porabi za obokanje cerkve in njeno opremo (pfarrkirchen [...] sannd Kanczian die zu gewelben vnd mit andren nottdurfften ze volbringen). Obokanje končano ok. 1455–1460 (freske na osrednji obočni enoti) (Peskar, Arhitektura, 207–212; nadrobneje R. Peskar, v: *Župnijska cerkev sv. Kancijana v Kranju*, 2017). Po regotizaciji posv. 1892 9/10 (ZD 1892, 243). – Še v srednjem veku om. oltarji

in bratovščine poleg vélikega olt.: (1) *Matere božje* sredi c., om. prek bratovščine 1350 s.d. (MA Kranj) in 1357 30/10 z istoimensko bratovščino, ko je le-ta prejela odpustke (ARS); 1399 5/6 nov (odpustki asolskega škofa Giberta, gen. vikarja ogl. patriarha Antona; MA Kranj); (2) *sv. Janeza Krstnika, sv. Janeza Evangelista in vseh svetnikov*, om. 1372 17/2 (MA Kranj); olt. iz stare krstilnice(?); (3) *sv. Duha in sv. Rešnjega telesa*, om. 1372 17/2 (kot zgoraj), pri katerem je 1445 3/6 ust. že pred desetletjem načrtovana kapelanija istoimenske bratovščine (NŠAL I/313, z datumom 2/6³⁸); (4) *sv. Jurija*, om. 1452 13/9, ko mestni svet pri njem ustanovi kapelanijo s kaplanom (kot zgoraj; dovoljenje kranjskega župnika isti dan; MA Kranj in insert v 1452 25/11; kot zgoraj); po nalogu škofa Rabatte naj se podre in z beneficijem prestavi na emporo (viz. 1665); (5) *sv. Ane in sv. Uršule* z bratovščino in novo ust. kapelanijo 1483 12/9 (ARS), v prezentaciji mestnega sveta in župnikovi potrditvi; (6) *sv. Katarine* z ustanovo kranjskega meščana Klemena Parilu, om. 1492 18/12 (AAU, Acta 15, 424v); pri olt. ust. kapelanija malo pred 1518 28/6, ko je bil potrjen prvi kaplan (MA Kranj); (7) *sv. Nikolaja*, kapelanija pri tem olt. ustanova Janeza Sluge 1494 25/4 (MA Kranj), potrjena v njegovem testamentu 1494 12/11 (AAU, Acta 16, 13v–14r). Viz. 1771 poleg tega med drugimi cehovskimi bratovščini v ž. c. navaja tudi bratovščino krznarjev *sv. Nikolaja in Urha*, ust. 1367, in bratovščino čevljarskega ceha *sv. Lovrenca in sv. Štefana*, ust. 1522. Gl. k temu tudi J. Žontar, Kranj.

4. Sedež pražupnije, ust. verjetno v drugi pol. 10. stol. v upravnem središču kranjske mejne grofije, nedvomno pred razdelitvijo v kranjski kotlini ležečega ostanka kronske zemlje med velike fevdalce, v starem cerkvenem središču, ki sega prek staroslovanske dobe nazaj v čas Langobardov. Arheološka lokaliteta (Knific/ Mlinar, št. 43). Leta 1502 (potrditev 1507 17/8; prepis Čipić Rehar št. 667; ZZ, 69s) jo cesar Maksimilijan I. vtelesi ljublj. škofiji kot škofovo menzalno posest, s tem da vsakokratni škof postane nominalni kranjski žpk.; prevzem 1511 29/8 (NŠAL/ ŠAL, fasc. 13/2). S Tomažem Hrenom je bila ž. z vikariati dejansko priključena ljublj. škofiji. Po odcepitvi župnij v Šmartinu, Naklem, Kovorju in Šenčurju v 11. stol. ali 12. stol. je kot ostanek kranjske pražupnije ostala vse do jožefinske reforme neokrnjena. Z razvojem vikariatov v Podbrezjah, Križah in Preddvoru je pod neposredno župnikovo oskrbo ostalo le mesto z neposredno okolico.

5. Ž. je v dobršnem delu srednjega veka pripadala z vsemi pravicami ogl. patriarhu (pleno iure). Sredi 14. stol. si je patronat nad njo poskusil pridobiti skupaj s tistim nad ž. sv. Petra pri Ljubljani vojvoda Albreht II. kot deželni knez. Medtem ko se mu je to za slednjo posrečilo, se je leta 1356 moral kranjski župniji odreči (BCU, ms. 892/I; FRA II 40, št. 78). Patronat nad kranjsko ž. si pridobi šele cesar Friderik III: leta 1448 mu jo papež Nikolaj V. podeli kot dosmrtno in leta 1459

³⁸ Na dan sv. Erazma. V srednjem veku so praznik sv. Erazma obhajali 3. junija.

papež Pij II. kot dedno pravico, vendar brez soglasja ogl. patriarha. 1507 17/8 Frederikov sin Maksimilijan I. kot dedni patron ž. inkorporira ljublj. škofiji, vendar le kot škofovo menzalno posest, tako da ž. glede škofijske jurisdikcije in spiritualnih pravic ostane v mejah ogl. patriarhata (še leta 1581 jo vizitira patriarhov odposlanec Pavel Bizancij, leta 1593 tudi bodoči patriarh Francesco Barbaro). Šele Tomažu Hrenu se je posrečilo, da je po večletnemu boju leta 1620 (na pravno ne povsem čist način) ž. tudi v tem pogledu pridobil za ljublj. škofijo (gl. Žontar, Kranj, 211–215). Prezentacijska pravica od 1448 oz. 1507 posredno cesarja oz. deželnega kneza (kot prezentatorja ljublj. škofa) oz. neposredno ljublj. škofa, kadar se je odrekel pravici biti hkrati tudi kranjski žpk., potrditev do Tomaža Hrena de iure v rokah ogl. patriarha. S Tomažem Hrenom (1620) ž. škofijska pleno iure.

Lit.: J. Lavtižar, Zgodovina župnij v dekaniji Kranj, I: Kranj, 1898; Žontar, Kranj; za zgodovino ž. c. zdaj R. Peskar, M. Sagadin, A. Šebalj, Župnijska cerkev v. Kancijana v Kranju: njeno obličje in pomen, 2017.

6. Podružnice:

Nobene.

7. Cerkve in kapele v mestu:

(1) kostnica *Matere božje* (prvotno verjetno *Marijinega oznanjenja*, pozneje *Marijinega obiskanja*) na pokopališču pri ž. c., om. 1308 25/3 (carnarium gloriose Virginis Marie in cimiterio plebis aput Chreinburch; ARS), 1366 27/1 z dodatnim patrocinjem sv. Janeza in Pavla muč. (ARS), ki se kasneje ne navaja več, v viz. 1665 kot Marijinega obiskanja, v podelitvi odpustkov papeža Aleksandra VII. 1662 18/8 Marijinega oznanjenja (Čipić Rehar št. 465). S kapelanijo om. 1308 25/3 (kot spredaj). 1319 4/6 kaplana umesti kranjski župnik (L. Gianni, *Le note di Guglielmo da Cividale*, 2001, št. 326, 327). Prvotno romanska rotunda, katere temelje so odkrili med zadnjimi izkopavanji severno od cerkve (Zadnikar, 474). Po letu 1467 podrta in skoraj na istem mestu 1471 z. nova enoladijska zgradba s petosminsko sklenjenim korom in kripto, z volilom Henrika in Pankracija z Brda iz ok. 1463, z grobnico v kriпти in beneficijem Brdskih (Egk in Hungersbach; gl. tudi Maček, *Ustanove*, 210). Patronat s prezentacijo Brdski, potrditev ogl. patriarh (prim. 1476 14/2, AAU, Acta 7, 84r; 1548 14/9 Magnus Egk prezentira beneficiata škofu Luki Bizanciju, gen. vikarju ogl. patriarha, MA Kranj). Podrta po odloku graškega gubernija iz leta 1789 (V. Steska, *Carniola* 1911, 148), 1795 je šla oprema na licitacijo (Maček, *Sklad*, 244). (A. Koblar, *Izobraževalna knjižnica* I, 1914, 43–55; Žontar, Kranj, 60–61). (1631, 1665, 1672, 1684 in 1685, 1689)

(2) sv. *Lenarta in Antona op. (Florijana in Valentina)* v nekdanjem špitalu, om. 1404 30/6 (an daz spytal zu Chrainburch da der heylig her sand Linhart vnd sand Antoni rastend; ARS); ok. 1400 sta Friderik Naimhofer iz Kranja in Klara, vdova po sodniku Fritzleinu, tu ustanovila kapelanijo, obnovljeno po meščanih 1483 16/9 (ARS). 1512 13/1 tu om. bratovščina sv. Lenarta (MA Kranj). Po popisu 1684 posv. sv. Florijanu, sv. Valentinu posv. stranski olt. Po odloku graškega gubernija iz leta 1789 namenjena za rušenje (V. Steska, Carniola 1911, 148), 1795 je šla oprema na licitacijo (Maček, Sklad, 244), prezidana v stanovanjsko poslopje. (1631, 1665, 1672, 1684 in 1685, 1689, 1783)

(3) sv. *Sebastijana in Fabijana* (kasneje tudi sv. *Roka*) na Pungartu, z. ok. 1478; 1478 29/3 volilo za dovršitev obokov (MA Kranj). 1494 19/4 ust. kapelanija (ib.). Ohranjena zgradba iz časa zidave . V Consign. 1783/I beneficium simplex. V Consign. 1783 izpadla. (1581, 1631, 1665, 1672, 1684 in 1685, 1689, 1783/1)

(4) *Matere božje rožnovenske*, om. 1512 11/5 kot »lieben frawen Rosenkranz Kirchen« (ARS). 1518 11/11 kranjski mestni svet seznanja ljublj. škofa, da so zgradili novo c. Matere božje, imenovano Rožnovenska, in ga prosijo za potrditev beneficija, s tem da mu prepuščajo patronat (MA Kranj; škof se je takrat mudil na Poljskem; gl. obvestilo cesarja Maksimilijana 1518 28/12, prepis Čipić Rehar št. 669). Bratovščina rožnega venca ust. 1621 (mdr. viz. 1771). 1892 prenovljena in posv. 1892 1/10 (ZD 1892, 243). (1581, 1631, 1665, 1672, 1684 in 1685, 1689, 1783)

8. Redovne hiše:

(1) samostan kapucinov s c. sv. *Mihaela* pred zgornjimi mestnimi vrati, ust. 1641. Samostansko poslopje začeto 1639 (Smole I, 72–75, c. z. 1640–1644 (posv. temeljnega kamna 1640 5/8 po pomožnem škofu Mihaelu Kumbergu), posv. 1644 26/9 po škofu Otonu Buchheimu. Ukinjen 1786, nato propadel in pogorel. (Žontar.)

XVII. ŽUPNIJA SV. JANEZA KRSTNIKA V KOVORJU

1. Brezje (? , Brezovo?), Hudo, Popovo, Vadiče, Zvirče (? , gl. ž. Podbrezje).
2. Couere (v izvorniku napačno Conere), 1050/1063 (GZS III/143); Cower, 1221 (GZS V/348), Kewer (1296, kot spodaj).
3. C. om. posredno z ž. v des. seznamu 1296, s patrocinijem 1428 5/4 (na veliki ponedeljek; nekdanji župnijski arhiv, Lavtižar, Kranj, 100). 1498 22/3 izdano dovoljenje za zbiranje miloščine za c. sv. Janeza Krstnika v Kovorju (BCU ms. Joppi 611, str. 2). 1517 14/5 (kot c. Matere božje in sv. Janeza Krstnika) prejela

odpustke s strani ogl. vizitatorja škofa Daniela de Rubeisa (ARS; v c. izpričan oltar Marijinega vnebovzetja); ker je bila listina izdana v sami cerkvi, je prav mogoče, da je bila takrat tudi posvečena. Sedanja c. z. 1746 (?; bližina Candida Zulianija; Šumi/Sapač, 268), ob viz. 1761 nova in še ne posv. Ker je bila c. ob viz. 1752 posvečena, je treba njeno gradnjo postaviti v čas po letu 1752. Posv. 1767 8/7 po nadškofu Attems (viz. 1767).

4. Lastniška c. zgodnj srednjeveškega dvora kranjskih mejnih grofov (Sempt-Ebersbergi?, gotovo pa Weimar-Orlamünde, om. 1050/1063; kot zgoraj; Höfler, Lastniške, 64), ki ga je nasledil grad Gutenberg (o njem M. Bizjak, Kronika 2020, 363–364; da dvor v Kovorju ni bil zapuščen, kaže vrsta po tem kraju imenovanih oseb, začenši s Konradom; 1221 s.d; UBKr II/42; GZS V/348), med reformami v drugi pol. 11. stol. ali v 12. stol. preoblikovana v patronatno ž. Takšna om. v des. seznamu 1296 (Kewer). 1333 25/3 jo koroški vojvoda Henrik Goriško-Tirolski podeli cistercijanskemu samostanu v Kostanjevici (insert v 1478 25/6; ARS).

5. Patronat je bil verjetno sprva v rokah ustanovnikov cerkve in njihovih dedičev (Weimar-Orlamünde, Andechs-Meranijski, Goriški, Goriško-Tirolski), dokler ni s podelitvijo Henrika Goriško-Tirolskega 1333 25/3 (kot zgoraj) prešel v roke kostanjeviškega opata in konventa. Potrditev je leta 1377 in že prej v 14. stol. izvajal arhidiakon Kranjske in Marke (1377 16/4; Articutus, ASU/AN, fasc. 5125/2, 72r–75v), kasneje ogl. patriarh (tako tudi 1475 18/1; AAU, Collationes, 41v, in 1500 26/8; AAU, Acta 24, 300v–304r; prim. tudi IMK 1891, 11, za leto 1375). Četudi ž. ni bila vtelesena samostanu pleno iure, si je kostanjeviški opat občasno lastil tudi potrditev in celo arhidiakonatsko oblast (1581 je Bizancij ni vizitiral; v Nomina plebanoru; AAU, Chiese, Visite, konec 16. stol., opat kolator in konfirmator; za Krištofa Plankla, Descriptio locorum; AAU, ib., ok. 1630, konfirmacija ni znana), dokler si je ni z ustanovitvijo kostanjeviškega arhidiakonata (1687) tudi formalno pridobil.

Lit.: (v povezavi s Kostanjevico) Mlinarič, Kostanjevica.

6. Podružnice:

Nobene.

XVIII. ŽUPNIJA MARIJINEGA OZNAJENJA V TRŽIČU

1. [Podljubelj], Sv. Ana pod Ljubeljem, Sv. Katarina v Lomu, [dolina Bistrice od Tržiča navzgor].

2. Mercatum novum, 1337 1/7 (GZL V/63).

3. C. om. posredno z župnikom (pfarrer ze Newenmarchtlein under dem Lewbel) 1383 12/7 (ARS), patrocinijske šole 1486 v zapiskih Paola Santonina (ecclesia S. Marie prope dictum Novum Forum; Vale, 187). Po viz. 1704 véliki olt. posv. Mariji Vnebovzeti, v viz. 1752, 1761 in 1767 ter v popisu 1754 (posest v Žirovnici in Selu pri Vodicach) se kot patrocinijske ž. c. navaja sv. Trojica (takrat patrocinijske vélikega olt., Marijinega ni; 1752: z istoimensko bratovščino), tako še v franciscejskem katastru (1827) v ARS (L171, list A02). Današnji patrocinijski (tako že Šilc, 314) je Marijino oznanjenje, kar bo glede na analogije tudi njen prvotni patrocinijski. – Sedanja c. z. 1808–1815, posv. 1836 12/6, ob uporabi delov stare gotske zgradbe. – Olt. sv. *Jurija* z beneficijem Lambergov om. brez patrocinijske 1486 (Vale, 188; patrona Lovrenc in Janez Lamberger) in s patrocinijskim 1503 (AAU, Acta 25, 259r, patron Krištof Lamberger) (naveden še v Valv. 1689 in viz. 1704).

4. Ž. je nastala na posestvu pod Ljubeljem, imenovanem Babindorf, ki ga je (po Grebencu, 210ss; posestvo se na splošno sicer lokalizira v Bodendorf na Zgornji Muri) leta 1152 (GZS IV/312) grofica Hema Trebenjska, sestra Majnhalma Višnjegorskega, podarila stiškemu samostanu skupaj z dvema hospicema, ki po Grebencu (ib.) nista identična s kasneje pridobljenim starim trgov (1261 12/3; UBKr II/278). Podatkov, ki bi dovoljevali sklepati na to, kdaj naj bi ž. nastala in iz katere starejše župnije naj bi se razvila, ni. Ni odveč misliti na zvezo s Koroško, določneje z ž. sv. Zena v Kapli ob Dravi, ki naj bi se razvila iz lastniške c. grofov Andeških (W. Fresacher, Erläuterungen zum Historischen Atlas der österreichischen Alpenländer II/8, 1, 2/1966, 155s) ali njihovih prednikov (iz Heminega rodu?); Andeškimi je namreč pripadala tudi c. sv. Lenarta na Malem Ljubelju na koroški strani, ki so jo le-ti 1239 2/11 podelili vetrinjskemu samostanu (GZS V/169), pa tudi »trg na Ljubelju« (stari trg), ki ga je malo pred 1261 12/3 (kot zgoraj) s pristankom svojega moža Ulrika Spanheimskega iz svoje dote Neža, hči Otona Andeškega, podelila stiškemu samostanu (prim. M. Grebenc, 208s). Začetek sedanje župnije lahko povežemo z razvojem novega trga v Tržiču in s prizadevanji stiškega samostana v prvih desetletjih 14. stol., da utrdi svojo postojanko na pomembni poti prek Karavank, s tem pa se ujema tudi za to dobo značilni patrocinijske cerkve. – Žpk. se v Tržiču prvič om. 1383 12/7 (kot zgoraj). 1399 25/10 samostan ž. s podružnicama sv. Ane in sv. Katarine prepusti vojvodu Viljemu, v zameno pa prejme habsburško ž. Dobrnič z vik. v Žužemberku (Fidler VII, 342–344).

5. Patronat sprva nedvomno stiški, in sicer do leta 1399, zatem za kratek čas habsburški, nato pa (pod vojvodom Ernestom Železnim, u. 1424; M. Bizjak, Kronika 2020, 366–368) preide na posestnike Gutenberga (Lambergi; Vale, 188) in na tržiško gospostvo Paradeiserjev (Neuhaus); ob koncu 16. stol. patron Lovrenc Paradeiser (Nomina plebanorum; AAU, Chiese, Visite). Tako tudi Valv. 1689 in viz. 1704; 1752, 1761: grofje Auerspergi (prim. Smole, Graščine, 505; druge podrobnosti EAG 2018, 35–36). Potrditev ogl. patriarh.

Lit.: V. Kragl, Zgodovinski drobci župnije Tržič, 1936; Iz zgodovine Tržiča (= Kronika 68/3), 2020; tu J. Volčjak, K razvoju oglejske arhidiakonatske mreže na Slovenskem. Gorenjski arhidiakonot in župnija Tržič v luči vizitacij gorenjskega arhidiakona Flachenfelda leta 1704, 489–504.

6. Podružnice:

(1) *sv. Andreja* v mestu (1704: v gradu). Om. 1486 med tremi neimenovanimi podružnicami ž., to je *sv. Andreja*, *sv. Ane* in *sv. Katarine* (Vale, 188). Olt. *sv. Eligi-ja*, om. v popisu 1526 posredno z bratovščino. 1689 13/12 ust. beneficij (Lavtižar, Kranj, 285). Sedanja c. z. 1865.

(1526, 1684, 1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

(2) *sv. Jožefa* nad mestom, z. 1702, posv. po 1704 (viz. 1704 sporoča, da je bila z. pred dvema letoma in še ne posv. ne blagosl.). Posv. 1730 7/6 (Kragl, 156). Consign. 1783 jo lokalizira na »Oberneumarkt«.

(1704, 1752, 1761, 1783)

(3) *sv. Ane* pod Ljubeljem (Valv. 1689: »v rovtah«), om. 1399 25/10 v zamenjavi župnije (kot zgoraj). Nekdaj gotska (prezbiterij, 1519), razširjena in prezidana.

(1526, 1684, 1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

(4) *sv. Katarine* v Lomu (Valv. 1689: »v rovtah«; Consign. 1783: Oberneumarkt), om. 1399 25/10 (kot zgoraj). Nekdaj gotska, prez. 1726, posv. 1730 5/6, ponovno prez. 1790. – Lok. 1785–1812, ž. ust. 1911.

(1526, 1684, 1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* (kasneje *Matere božje karmelske*) na pokopališču pri ž. c. Po viz. 1704 preimenovana ok. 1670, pri čemer so obdržali »staro podobo *sv. Mihaela*«, po opisu v viz. 1752 in 1761 dvojna, zgoraj *Matere božje škapulirske*, spodaj *Žalostne Matere božje*. Očitno dvonadstropna (poznoromanska?) kostnica. 1785 delno pogorela in odstranjena ob gradnji nove ž. c.

(1689, 1704, 1752, 1761)

(2) *sv. Lenarta* v gradu Neuhaus. Grad srednjeveški, od 1444 v lasti Paradeiserjev, leta 1811 do tal pogorel in sezidan niže pod starim nov manjši.

(1752)

XIX. ŽUPNIJA SV. JURIIJA V ŠENČURJU

1. Hotemaže, Hrastje, Huje, Mile, Luže, Prebačevo, Srednja vas, Visoko, Viševek (Olševek), Voglje, Voklo.

2. De sancto Georio, 1221 s.d. (GZS V/348); ad sanctum Georium, apud sanctum Georium, 1238 pred 11/12 (GZS V/698), 1238 11/12 (GZS V/699). Običajna dodatna oznaka »na polju« (in campestribus, im Felde ipd.).

3. C. s patrocinijem om. prek župnika kot priče 1221 s.d. (kot zgoraj) in 1238 pred 11/12 (kot zgoraj) oz. določno 1238 11/12 (ecclesia sancti Georgii, kot spodaj). Olt. sv. *Jakoba* om. 1426 13/12 (ARS). Sedanja c. z. 1747 in posv. 1752 11/9 po nadškofu Karlu Mihaelu Attems (viz. 1752) ali 1761 9/8 (?; Lavtižar, Kranj).

4. Patriarhatska ž., nastala na podlagi stare lastniške c. kranjskih mejnih grofov (Sempt-Ebersbergi, Weimar-Orlamünde) iz poznega 10. ali 11. stol. v mejah kranjske pražupnije, v kateri je pred jožefinsko reformo imela enklavo na Hujah pri Kranju, izpričano že leta 1283 (ARS; Žontar, Kranj, 51; nedatirana listina iz časa arhidiakona Peregrina, ki je znan vsaj med 1281 in 1288; HTK II, 450, z datumom 1283 s.d.) (Höfler, Lastniške, 70s). V prvi pol. 13. stol. je njeno ozemlje sodilo v obsežno posest andeškega gospostva, ki se je od tu razprostiralo na vzhod do štajerske meje, njena nekdanja pripadnost kranjski pražupniji pa postavlja vprašanje, če gre res za sestavni del prvotnega zasebnega ozemlja kranjskih mejnih grofov. Ob prvi določni omembi 1238 11/12 (GZS V/699; Bernhard št. P25) je bila c. župnijska in v rokah ogl. patriarha, in takrat jo patriarh (Bertold) z dovoljenjem ogl. kapitlja vtelesi novoustanovljenemu ženskemu samostanu v Velesovem kot menzalno posest. Kot plebs nastopa c. tudi v des. seznamu 1296 (Plebes in Sancto Georio).

5. Pred 1238 pleno iure ogl. patriarha, a si je patriarh Bertold po inkorporaciji župnije Velesovu glede na dikcijo v listini pridržal zase in za svoje naslednike pravico, da postavlja vikarje. Pozneje je prezentacijsko pravico izvajal velesovski samostan, potrđitev ogl. patriarh. Viz. 1704 sporoča, da je ž. ustanovila soseska (!).

6. Podružnice:³⁹

(1) sv. *Jerneja* v Voklem (Valv. 1689: »na Lokvi«, 1752: »Loqua«) (Hv^olwe, pred 1238; GZS V/698). 1526 z bratovščino sv. Martina. Sedanja c. z. 1862. (1526, 1581, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(2) sv. *Simona in Jude* v Vogljah (Winkeler, 1247 3/11; UBKr II/145). Viz. 1752 ima (pač napačno) sv. Mohorja in Fortunata. Sedanja c. z. 1750–1753, posv. 1761 9/8, po nadškofu Attems (viz. 1761). (1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

³⁹ V popisu »1667« so podružnice navedene le s patrociniiji.

(3) sv. *Križa* v Prebačevem (Pribêtsch, 1343 24/4; HHStAW). 1517 6/7 gen. vizitator Daniel de Rubeis rekonciliira c. in posveti levi stranski olt. v čast Device Marije (NšAL II/49). Sedanja c. z. 1855, prenovljena po potresu 1895.

(1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(4) sv. *Mateja* v Hrastjah (Krasst, 1412 2/2; ARS), om. 1508 8/4 (zw Chrestya pey sand Matheus Kirchen Stainer gericht Sand Jorgen phar bey Crainburgkh; NšAL II/18). Sedanja c. z. 1665 (?), bočna kapela na severu 1715 (?), bočna kapela na jugu 1817. V viz. 1704: sv. Matije.

(1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(5) sv. *Vida* na Visokem (Wizzoc, 1239; GZS V/718). Prez. 1665 (?; letnica na vzdianem kamnu na prezbitariju). Sedanja c. z. 1851 in posv. 1852 8/8 (ZD 1852, 180, 188).

(1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(6) sv. *Urha* v Hotemažah (Chotmosach, 1207; GZS V/123), om. 1403 23/12 (NšAL I/229). 1494 7/6 posv. kora in dveh oltarjev s strani kaprulanskega škofa Pietra Carla (NšAL I/492). Ladja srednjeveška (freske na zunanjščini), z baročnim zvonikom, v 19. stol. prez.

(1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(7) sv. *Mihaela* v Viševku (Olševke) (Olswich, 1154; GZS IV/335, 336), om. z volilom za večno luč 1333 9/6 (ARS). – V i k a r i a t ust. 1760 10 (oz. 17)/10, a ni zaživel (Volčjak, 101ss, 294; v viz 1761 še om. vikar in zabeležen dodatek k ustanovni listini vikariata z 1761 7/8). – Sedanja c. z. 1781 (začetek gradnje 1781 11/6, Anton Lipuš iz Kranja; računska knjiga cerkve v NšAL, ŽA Šenčur, fasc. 1) do 1791.

(1526, 1581, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(8) sv. *Janeza Krstnika* na Lužah (Lusse, 1154/1156; GZS IV/339). Barokizirana. Propadla lastniška c. kranjskih mejnih grofov pri zgodnesrednjeveškem dvoru, izpričanem med 1154 in 1156 z listino (kot spredaj), ki jo je v Lužah izdala izdala grofica Hedvika Bogenska (Höfler, Lastniške, 68ss). Hedvika Bogenska je dvor morala podedovati od kranjskega mejnega grofa Popona II., kar njegov obstoj pomika vsaj v prvo pol. 11. stol.

(1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(9) sv. *Radegunde* v Srednji vasi (Miterdorf, 1260 1/11; UBKr II/272), om. 1494 7/6 (AAU, Liber visitationum 1488, 43r; IMK 1893, 196). Ladja romanska (odkrito izvirno romansko okence v severni steni, s freskami iz ok. 1440; Zadnikar (1982) je ne citira, obokana 1853), kor gotski z mrežastim obokom diagonalnega sistema, druga pol. 15. stol. (Komelj). Že v srednjem veku božja pot (Kemperl, Romanja, 255s).

(1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(10) *sv. Katarine* v Srednji vasi. Na arheološki lokaciji iz rimske dobe. Poznogotska iz 1531 (letnica na glavnem sklepniku oboka v prezbiteriju; Komelj), z lesenim baročnim stropom v ladji.

(»1667«, 1684, 1689, 1690, 1752, 1761)

(11) *sv. Jožefa* na Hujah (Chuyach, 1283 s.d.; ARS; Chuiach, 1306; ARS). Enklava v kranjski ž. 1658 23/5 šenčurski žpk. Oktavij Amigoni prosi ogl. patriarha, da poskrbi za posv. temeljnega kamna nove c. sv. Jožefa v njegovi župniji (J. Höfler, ZUZ 1981, 95s; tu cerkev zmotno identificirana s c. sv. Jožefa v Preserju), 1658 31/5 patriarh izda dovoljenje za postavitve temeljnega kamna (EAG 2010, 86), ob popisu »1667« že stala, v popisu 1684 še ne posv., v popisu 1690 »[...] erecta [...] ante paucos annos ex pura elemosyna«; posv. 1686 5/5 po škofu Žigi Krištofu Herbersteinu (NšAL II/844; Lavtižar, Kranj, 13). Kor v gotski tradiciji 16. stol. (?; Komelj).

(»1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

XX. ŽUPNIJA SV. MARJETE V VELESOVEM (NA TRATI)

1. Adergas, Praprotna Polica, Trata.

2. Michelsteten, med 1147 in 1154 (GZS IV/246, 247)

3. C. om. 1163, ko je bila povzdignjena v župnijsko (kot spodaj). 1511 24/10 lavantinski škof Lenart Peuerl po pooblastilu ogl. patriarha posveti kor in olt. v čast sv. Marjete, Doroteje in Apolonije (ZZ, 231). Barokizirana 1756 in posv. s tremi olt. po nadškofu Karlu Mihaelu Attemsju 1761 7/8 (viz. 1761).

4. Patronatna ž. v mejah cerkljanske župnije, pri cerkvi, z. pred 1163 na zemlji velesovskih gospodov. 1163 s.d. (GZS IV/462; Bernhard št. P7) patriarh Ulrik II. dovoli na prošnjo Gerlocha iz Velesovega, da se c. izloči iz župnije v Cerkljah ter povzdigne v župnijsko. 1238 Gerloch iz Kamnika z bratoma in drugimi sorodniki prepusti c. s patronatom ženskemu samostanu, ki so ga le-ti nameravali ustanoviti v bližini omenjene cerkve (GSZ V/698; privolitev patriarha Bertolda 1238 11/12; GZS V/699; Bernhard št. P25). Že ob viz. 1752 so bili zakramenti preneseni v samostansko cerkev v Velesovem (Adergas), kjer se je za prebivalstvo redno maševalo, enako ob viz. 1761. Samostan je bil zatrt leta 1782, a je bil sedež župnije formalno tja prenesen šele po letu 1787 (1787 ž. c. še na Trati, 1790 prenos premoženja k novi ž. c.; Maček, Sklad, 323, 337).

5. Patronat (z odvetništvom) velesovski gospodje, ministeriali Andechs-Meranijskih, in njihovi dediči, do 1238 kamniški ministeriali, zatem ženski samostan v Velesovem, ki je prejel ž. v menzalni užitek. 1494 3/6 generalni vikar Peter Carlo, škof kaprulanski, dovoli prednici velesovskega samostana, da sme vikarja »ad nutum

amovibilem« dati v potrditev arhidiakonu Kranjske (J. Parapat, LMS 1872/73, 30), sicer pa ga je potrjeval patriarh.

Lit.: Pod Marijinim varstvom: 850 let župnije Velesovo 1163–2013, 2014.

6. Podružnice:

(1) *sv. Nikolaja* v (Praprotni) Polici (Velde, pred 1238 11/12; GZS V/698⁴⁰). Omenja jo samo Bizancij (1581); neidentificirana. (1581)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela*, pač kostnica. Om. kot olt. v ustanovni listini velesovskega samostana 1238 (pred 11/12; GZS V/698), ko je Rihca, iz družine ustanoviteljev, volila eno kmetijo v Polici za večno luč v cerkvi sv. Marjete in pri tem olt. Glede na formulacijo volila (debet lumen ecclesie sancte Margarete et altari sancti Mihahelis amministrare; gl. UBKr II/102) ta olt. ni stal v cerkvi. V viz. 1752 brez patrocinija (capella in coemeterio). Drugih podatkov o njej ni. (1752, 1761, 1767)

8. Redovne hiše:

(1) samostan s c. *Marijinega oznanjenja* avguštink oz. dominikank (Vallis sancte Marie; Adergas), ust. leta 1238 (GZS V/698) z dotacijo kamniškega ministeriala Gerlocha, njegovih dveh bratov in drugih sorodnikov, potrjen po patriarhu Bertoldu 1238 11/12 (GZS V/699), c. z. po tem datumu (v listini 1238 11/12 precizirane obveznosti ustanoviteljev glede gradnje samostana). 1271 27/10 om. samostanski kaplan (dictarum dominarum Vallis sancte Marie capellanus; GZL IX/4). 1299 8/12 (ARS) om. Marijin olt. v samostanu (Vnserr[!] frawen Sand Marein alter). 1454 20/7 prejme odpustke s strani Fortunata, generalnega vikarja ogl. patriarha (ARS; J. Parapat, LMS 1872/73, 28–29). – Sedanja c. z. 1766–1771 po načrtih Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 117), posv. s sedmimi olt. po škofu Rudolfu Jožefu Edlingu 1771 30/7 (viz. 1771). – V srednjem veku om. oltarji poleg ve-

40 Gre za volilo ene kmetije, ki jo je Rihca, iz družine ustanoviteljev velesovskega samostana, namenila za večno luč v cerkvi sv. Marjete in (kot kaže) v kapeli sv. Mihaela pri njej (gl. tam). Spričo tega je treba to Polico identificirati s Praprotno Polico, ki je pripadala velesovski župniji, in ne Pšenično, ki je ležala v mejah cerkljanske župnije. K temu gl. tudi HTK, 1125. Medtem je treba Polico, om. v potrditvi ustanovitve patriarha Bertolda 1238 11/12 (apud Velde; GZS V/699), postaviti v Pšenično Polico (HTK, 1159).

likega: (1) *sv. Janeza Krstnika in Janeza Evangelista*, om. 1384 24/8, ko Jakob Strmolški, žpk. v Šmarju pri Ljubljani ter kanonik v Trientu in Briksnu, pri njem ustanovi večno mašo s kaplanom ter pri tem izrazi željo, da si tam postavi grob in olt. »oboka«, se pravi, nad njim postavi kapelo oz. baldahin (auch mag ich den gennanten sand Johans alter mit aim gewelb, sarch und grab, und mit ander czir wolgepaw; izv. listina 1384 24/8 v NšAL (sub dato) in transumpt 1505 17/9; NšAL II/12; gl. J. Volčjak, *Kronika* 2006, 175–182); (2) kapela (olt.) *sv. Štefana*, om. 1396 15/9 in 1397 16/2 (oboje NšAL I/210 in 211; podelitev odpustkov s strani papeža Bonifacija IX. in gen. vikarja ogl patriarha škofa Bernarda), odpustki ponovno podeljeni 1419 5/6 (NšAL I/260, z datumom 4/6); (3) *sv. Katarine*, om. 1454 18/3 ob umestitvi beneficiata (ARS); (4) *sv. Dominika*, om. 1458 (urb. Velesovo); (5) *sv. Rešnjega telesa* z bratovščino in kaplanom, om. 1458 (urb. Velesovo); (5) *sv. Ane, sv. Roka in 14 pomočnikov*, blagosl. 1523 16/9 po škofu Danielu de Rubeisu (NšAL II/78; J. Parapat, *LMS* 1872/73, 30; *GMD* 1936, 147). – Kapele zunaj samostanske c.: (1) *sv. Tomaža* (1761: *sv. Jožefa in Tomaža*) om. 1248 16/4 v potrditvi dotacije (GZS VI,1/57: capelle sancti Thome apostoli site apud monasterium antedictum); gre za olt., ki naj se postavi v velesovskem samostanu (in aliquo latere claustru antedicti) po naročilu patriarha Bertolda iz leta 1239 ?/9 in nanj prenese beneficij iz istoimenske kapele na pokopališču pri ž. c. v Cerkljah (GZS V/718; *UBKr* II/104; gl. tam); 1523 17/9 posv. kapela in olt. po škofu Danielu de Rubeisu (*GMD* 1936, 147); v popisu »1667« om. kot beneficij, inkorporiran samostanu; (2) *sv. Marije Magdalene in drugih svetnikov*, ki jo je po profanaciji v imenu ogl. patriarha Francesca Barbara 1607 2/7 (ali 22/7) posvetil škof Tomaž Hren (Lavrič, Hren, 197, op. 1386). Ne stoji več. – Zaradi izvirnega Marijinega milostnega kipa iz 13. stol. tudi močno obiskovana romarska pot (Kemperl, *Romanja*, 289ss). – Po uredbi cesarja Jožefa II. 1782 12/1 samostan zatrt. Po 1787 sedež župnije, prenesene s Trate.

Lit.: F. Pfajfar (ur.), *Velesovo, zgodovinski in cerkveni opis*, 1938; J. Volčjak, *Das Dominikanerinnenkloster Velesovo/Michelstetten im Laufe seines Bestehens*, v: *Bettelorden in Mitteleuropa*, St. Pölten 2008, 211–232.

XXI. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V CERKLJAH NA GOR.

1. Apno, Brnik Zgornji in Spodnji, Češnjevek, [Davovec], Dobrava (Cerkljanska), Dvorje, [Gabrje, kje?], Glinje, Grad, Lahovče, Možjanca, Poženik, [Plenje], Pšenična Polica, Rebno, Ravno, [Sindraž], Stiška vas, Sv. Ambrož, Sv. Lenart, Šenturška Gora, Šmartno (pri Cerkljah), Štefanja Gora (Zgornja in Spodnja vas), Vašca, [Voglje, samo dve polji], [Vipovlje], Zalog (Zgornji, Srednji in Spodnji).

2. Sancta Maria, med 1147 in 1154 (GZS IV/246);⁴¹ Cirkelach, 1239 ?/9 (GZS V/718; Bernhard št. P26).

3. C. om. posredno z župnikom in patrocinijem (plebanus de Sancta Maria) 1147/1159 (kot zgoraj), c. (ecclesia sancte Marie in Cirkelach) določno 1239 (kot zgoraj). – Posv. s petimi imenovanimi oltarji 1511 26/10 (ZZ, 231). Ponovno posv. 1607 (KAL, fasc. 62/5), oltarja sv. Nikolaja in sv. Mihaela posv. 1691 18/10 (matr. 1736). 1777 zgrajena nova ladja, posv. 1783 7/9, glavni olt. posv. 1790 8/11 (matr. 1764). Sedanji prezbiterij z. 1818–1819 (Matej Medved; ZZ, 283; Šumi/Sapač, 224; Kemperl, Romanja, 148ss), blagosl. 1819 28/7. C. ponovno posv. 1833. – V srednjem veku om. oltarja poleg velikega: (1) sv. *Nikolaja* om. 1239 (kot zgoraj); (2) sv. *Rešnjega telesa*, om. 1381 24/4 (ARS).

4. Patriarhatska ž. v kraju, katere toponim govori o cerkvenem središču. Glede na staro izročilo, lego (na robu ravnega sveta), sledove iz rimskega obdobja, staroslovansko grobišče ob njej in patrocinijski pa je bila prva c. v cerkljanskem okolišju lastniška c. sv. Martina v bližnjem Šmartnem, medtem ko je za samo Cerklje izpričano (prvotno?) ledinsko ime Trnovlje (1239, 1248). Tako si je treba ž. glede na te okoliščine in na dejstvo, da sodi njeno področje v enotno posest kranjskih mejnih grofov in njihovih naslednikov Andechs-Meranijskih na osrednjem in vzhodnem Gorenjskem, razlagati kot rezultat patriarhatske reforme v 11. stol., ko je bila izločena iz mengeške pražupnije. Kot ž. prvič omenjena posredno z župnikom 1147/1154 (kot zgoraj), kot plebs tudi v des. seznamu 1296. 1353 4/1 (ARS; Lavrenčič, 154–156) jo patriarh inkorporira ženskemu samostanu v Velesovem kot menzalno posest. V Pšati s c. sv. Marije Magdalene enklava ž. sv. Petra v Komendi.

5. Ž. sprva patriarhatska pleno iure, tako še ob podelitvi 1335 12/3 (Otošec št. 725). Po inkorporaciji 1353 prezentacija v rokah opatinje in konventa v Velesovem, potrditev patriarhova, tako tudi 1739 16/9 (EAG 2010, 94).

Lit.: I. Lavrenčič, *Zgodovina cerkljanske fare*, 1890; NN, kritično dopolnilo k tej knjigi v ZZ, 233–240 in v petih nadaljevanjih.

6. Podružnice:⁴²

(1) sv. *Nikolaja* (1526: brez patrocinijski; 1689: sv. *Mateja*) na Možjanci (Mosi-ansberch, 1256; MC IV,1/486). Nova c. z. 1871. (1526, 1571, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

⁴¹ »He(i)nicus de Sancta Maria«, pisec listin iz kroga Andeških v dvajsetih letih 13. stol., notar in pisar istrskega mejnega grofa Henrika, ni poimenovan po Šmarju pri Ljubljani (prim. Bernhard, k št. P 20, str. 201), marveč po Cerkljah, kjer je užival župnikovo prebendo; GZS V, indeks str. 376; D. Kos, *Pismo*, pisava, pisar, 1994, 194–196.

⁴² V popisu »1667« so podružnice navedene le s patrocinijski.

(2) sv. *Štefana* na Štefanji Gori, om. posredno po letu 1132 (monte s. Stephani; GZS IV/116; Sand Stefans perg, 1346 15/6; ARS), kot kapela (zu sand Stheffans kappeln) izrecno 1407 17/4 (ARS). 1804 pogorela, 1805 obnovljena in 1806 blagosl. (matr. 1764).

(1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(3) sv. *Križa* v Stiški vasi, posredno om. 1384 24/8 (po gori: Chreyzperg itd.; NŠAL I, sub dato). 1751 z. nova na drugem mestu, blagosl. 1752 8/10 (matr. 1764). Lokacija prvotne (po ljudskem izročilu sv. Blaža) znana, a brez vidnih ostakov (EŠD 17401).

(1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(4) sv. *Ambroža* na gori (Ambrož pod Krvavcem) (1581: »na Vižnici«), posredno om. 1496 (s. Ambrosen perg; viced. urbar) in 1499 21/8 (zu St. Ambrosi auff St. Vlrichs perckh; NŠAL I, prepisi št. 59). V osnovi še srednjeveška, v viz. 1752: noviter reparata.

(1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(5) sv. *Urha* na Šenturški Gori, posredno om. 1368 8/4 (sand Vlreich perch; ARS). Razširjena 1764. Leta 1444 je zabeležena kot »fara« (avstr. fevdi), kar pomeni, da je bila v srednjem veku oskrbovana. 1761 8/8 nadškof Attems ustanovi v i k a r i a t (viz. 1761), ki pa ne zaživi (v viz. 1767 vikariat ni om., v viz. 1761 om. vikar v viz. 1767 te funkcije nima več). – Lok. 1789 (1787 tu provizor), ž. ust. 1875.

(1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(6) sv. *Lenarta* na Rebri (Narebri, 1499 21/8; NŠAL I, prepisi št. 59), om. s ključarji 1445 30/11 (J. Parapat, LMS 1872/73, 28, regest) in 1499 21/8 (NŠAL; ib.). Barokizirana (1752: na novo obnovljena).

(1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

(7) sv. *Martina* v Šmartnem pri Cerkljah, om. kot toponim 1387 31/3 (dacz Sand Merttlein; HHStAW). Prvotno lastniška z grobiščem (10.–11. stol.; Knific/Mlinar, št. 46; Höfler, Lastniške, 71s; o rimski naselbini zdaj Š. Tomažinič, D. Josipović, Šmartno pri Cerkljah, v: Manjša rimska naselja na slovenskem prostoru, 2020, 213–229; k temu tudi Lavrenčič, 24ss). Njeni sledovi še niso ugotovljeni, sedanja baročna z usmeritvijo sever-jug, blagosl. 1742 10/9 po arhidiakonu Maksimilijanu Leopoldu Raspu (matr. 1764).

(1581, 1689, »1667«, 1704, 1752, 1761, 1783)

(8) sv. *Simona in Jude* (1526: sv. *Urbana*) na Spodnjem Brniku (Uernich, med 1154 in 1156; GZS IV/338 [glede identifikacije kraja gl. spodaj]; 1235; Pernecke, 1238; GZS V/698). 1511 25/10 posv. stranski oltar (ZZ, 231). Rekonciliirana 1555 4/5 in 1581 (po Pavlu Bizanciju). Prez. 1641. Od 1752 tu duhovnik.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

(9) sv. *Janeza Krstnika* na Zgornjem Brniku (Uernich, med 1154 in 1156; GZS IV/338 [tu napačno identificirano z Vernekem ob Savi pri Litiji; gl. HTK, 1344,

1790]; Pernecke, 1238; kot zgoraj), om. 1404 (Lavrenčič, 58), sicer pa 1421 27/4 (Sand Johannis chirchen ze Oberuernikch; ARS). Prvotno lastniška c. kranjskih mejnih grofov z grobiščem (10.–11. stol.; Knific/Mlinar, št. 45; Höfler, Lastniške, 67s) in dvorom, izpričanim med 1154 in 1156 z Wolvoldom de Uernich (kot zgoraj), ki je bil ministerial Hedvike Bogenske (o tej listini in o Hedviki Bogenski gl. Luže, ž. Šenčur, št. 8). Posv. olt. 1652 22/5. Nova c. z. 1741–1742 (1741 19/4 arhidiakon Maksimilijan Leopold Rasp posveti temeljni kamen), 1742 10/9 blagosl. in 1743 13/7 posv. po Leopoldu Jožefu Petazziju, tržaškem škofu in gorenjskem arhidiakonu (matr. 1736; matr. 1764).

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

(10) sv. *Duha* v Češnjevku (Cherstetin, 1238; kot zgoraj). 1535 8/6 posv. kor in veliki olt. v čast sv. Duha, apostola Jerneja in sv. Dominika po generalnem vizitatorju škofu Danielu de Rubeisu (Lavrenčič, 157–158). Sedanja c. z. 1833.

(1526, 1571, 1581, 1684, 1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

(11) sv. *Nikolaja* v Dvorjah (Dworiach, 1395 23/8; ARS). Ok. 1485 posv. glavni olt. (Lavtižar, Kranj). Sedanja c. z. 1755.

(1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

(12) sv. *Helene* v Gradu (Nassern, 1300 9/10; AH II, 247; Brunner/Otorepec št. 1), om. 1494 19/4 in 25/4 (MA Kranj). Letnica v zvoniku 1426. Prenovljena 1640, posv. 1641 15/4 (matr. 1764). Z. nova 1857 (ZD 1857, 161).

(1526, 1581, 1684, 1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

(13) sv. *Florijana* in sv. *Roka* v Lahovčah (Walsdorf, 1324 29/6; ARS). Kor v gotski tradiciji dat. 1649, posv. na praznik sv. Trojice 1652 (matr. 1764), ladja povečana in obokana 1698 (Stelè, Kamnik), obnovljena in blagosl. 1830 14/9 (matr. 1764). (»1667«, 1684, 1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

(14) sv. *Matije* v Zalogu (Zalug, 1299 24/12; MC VI/452). C. z. leta 1666 (matr. 1764) (po Valv. 1689 ok. 1683).

(»1667«, 1684, 1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Tomaža* na pokopališču pri ž. c., ki sta jo ok. 1220 ustanovila kranjski dekan Bertold in njegov nečak Henrik in tam postavila duhovnika. 1239 ?/9 (GZS V/718; Bernhard št. P26) jo patriarh Bertold pokloni ž. c. za kostnico, s tem da se beneficij skupaj z zemeljskimi ostanki ustanovnikov iz nje prenese v novo kapelo sv. Tomaža, ki naj se postavi v velesovskem samostanu. V kostnici 1424 25/4 ponovno ust. beneficij (Maček, Ustanove, 145s), om. 1491 30/5 (ARS), in ponovno večna maša 1494 24/2 po velesovski priorici Barbari Myndorfer in soseski (auff dem freythoff vor der genannten pharrkirchen vnnser frawn in der capelln des karnier vnnder dem titel vnnd nam sannd Thoman des erlichen zwelfboten; GZL IX/94;

prepis v urbarju 1740; NšAL, ŽA Cerklje, RK, fasc. 1, z datumom 1494 21/12). Podrta konec 18. stol. Lavrenčič (Cerklje, 55) jo lokalizira »na severovzhodni strani c., nekako tam, kjer je danes šolsko poslopje«.

(1684, 1689, 1704, 1752, 1761)

(2) sv. Antona opata pri ž. c., om. 1395 23/8 (ARS), stala že 1239, ko se omenja »kmetija sv. Antona« (GZS V/718; kot zgoraj). Omenja jo tudi Valv. 1689 skupaj s še eno kapelo sv. Antona Padovanskega, ki pa je bila v notranjščini c. Stala je blizu vhoda v c. (viz. 1752: item poenes portam alia capella S. Antonii Abb.). Je ni več. (1689, 1752, 1761)

(3) kapela (oratorij) v gradu Strmol (Stermol, 1287 3/10; ARS). Kaplan om. 1667 (ZZ, 380). Poslopje v jedru iz druge pol. 15. stol., predelan v renesansi in baroku, zdaj v protokolu Vlade Republike Slovenije.

(1704)

XXII. ŽUPNIJA SV. PETRA V KOMENDI

1. Breg (pri Komendi), Dobrava (Komendska), Gora, Gmajnica, Klanec, Kapla vas, Križ, Mlaka, Moste, Nasovče, [Podboršt, samo polja], Potok, [Preserje pri Mengšu, del], Pšata (pri Cerkljah), Suhadole, Tunjice (del s c.), [Spodnji Zalog pri Cerkljah, samo del⁴³], Zapoge, Žeje.

2. de sancto Petro, med 1147 in 1154 (GZS IV/246).

3. C. om. posredno z župnikom med 1147 in 1154 (kot zgoraj). – Po zapisih je (novo) c. dal sezidati leta 1510 neki član rodbine Latern de Schalis, ki je bil v njej tudi pokopan (viz. 1704: huius ecclesiae fundator vel potius novus extractor fuit quondam Dominus Schalla quis etiam in ea sepultus iacet; matr. »1765«: a Dominis de Schalis vulgo Latern qua Fundatoribus erecta); po vsej verjetno gre za neznanega komturja iz bavarske veje veronskih Scaligerjev, preimenovane von der Leiter. Sedanja c. z. 1726–1728 (stavbenik Gregor Maček ml.) ob ohranitvi starega zvonika (Šumi/Sapač, 16), posv. s šestimi olt. 1729 25/7 (NšAL II/990); po potresu 1895 prez. 1896 po načrtu R. Jeblingerja, blagosl. 1896 29/11 (ZD 1896, 336), z novim prezbiterijem (Stelè, Kamnik, 357ss).

4. Lastniška c. v okviru mengeške pražupnije (10.–11. stol.), o čemer govorijo sledovi staroslovanskega grobišča ob cerkvi (Knific/Mlinar, št. 47; Höfler, Lastniške, 73) in patrocinj sv. Petra, v 11./12. stol. preoblikovana v patronatno ž., izpričano z župnikom med 1147 in 1154 (kot zgoraj). C. je pokrivala alod zunaj ozemlja kranjskih mejnih grofov, ki je domnevno prek Spanheimskih pristal v lasti smledni-

⁴³ Prim. tudi listino 1456 14/6, v kateri je za Spodnji Zalog zapisano, da leži v ž. sv. Petra (ARS; HTK, 1350).

ških Planinskih. Njihovi nasledniki Svibenski so c. kot njeni prvi dokumentirani in zadnji patroni okoli leta 1220 (1223) predali rodoškim (poznejšim malteškim) vitezom sv. Janeza Krstnika johanitom (ivanovcem), ki so tu ustanovili komendo s hospitalom, om. tudi v des. seznamu 1296 (hospitale sancti Petri). Ž. je imela enklave v Zapogah med župnijama Vodice in Smlednik, v Pšati v župniji Cerklje in v Preserju pri Mengšu; od teh je za Zapoge leta sicer 1332 (gl. tam) rečeno, da leže v vodiški župniji.

5. Po naselitvi johanitov žpk. vsakokratni komendant, ki ga je zaradi eksemptnosti reda od škofijske oblasti določal sam red, a je v ž. nameščal vikarja. Prav tako je bila ž. izvzeta od škofijskih vizitacij in podrejena vizitatorju generalnega komendatorja reda v Pragi (tako tudi navedba v viz. 1704). V Attemsovih viz. 1752, 1761 in 1767 vizitirana ž. c. brez podružnic (z izjemo v Križu in Zapogah).

Lit.: F. Stelè, Politični okraj Kamnik, 1926; J. Mlinarič, J. Höfler, A. Lavrič, v: E. Škulj (ur.), Glavarjev simpozij v Rimu, 1999; Kemperl, Romanja, 185ss.

6. Podružnice:

(1) *sv. Pavla* (prvotno *sv. Križa*) na Križu (villa que dicitur Chreutz, 1279 19/7; MC V/392; kot toponim še večkrat v 15. stol.), pač identična s c. sv. Križa, ki jo popis 1526 postavlja v Moste, ali njena naslednica. V kamniškem urb. 1571 že kot c. sv. Pavla. 1736 podrta in z. nova, ob viz. 1774 še ne posv. (Stelè, Kamnik). Izjemoma om. skupaj s kapelo v gradu Križ v Attemsovih viz. 1761 in 1767. (1526, 1571, 1581, 1680, 1684, 1689, 1690, 1704, 1709, »1765«, 1774, 1783)

(2) *sv. Sebastijana* v Mostah (Prukk, 1362 10/8; GZL I/64). Z. 1512 ali 1517 z dvoladijsko notranjščino (Stelè, ib.; Komelj), z zvezdasto obokanim korom, ki še stoji. 1722 priz. severna bočna kapela. Sredi 19. stol. na novo obokana v ladji (Stelè, ib.; gl. tudi Kemperl, Romanja, 230ss). (1526, 1581, 1680, 1684, 1689, 1690, 1704, 1709, »1765«, 1774, 1783)

(3) *sv. Nikolaja* v Zapogah (Sabaw, 1319 29/9; kart. Bistra, 57v; Zapaum, 1332 5/4; NšAL I/105; prim. tudi Orožen II/1, 108; vnder Vlednik in der pharre Wodicz [!]). Sedanja c. z. 1737–1739, posv. 1761 3/8 po nadškofu Attemsu (viz. 1761). – Po Attemsovi viz. 1761 tu načrtovan v i k a r i a t , ki pa, kot kaže, ni bil dovolj dotiran, saj naj bi tu šele po letu 1768 ust. kuratni beneficij (Maček, Ustanove, 387s). – Lok. 1789, ž. ust. 1876.

(1526, 1581, 1680, 1684, 1689, 1690, 1704, 1709, 1761, »1765«, 1774, 1783)

(4) *sv. Ane* v Tunjicah (Tevnicz, 1306 20/4; ARS), om. 1510 19/7 (ARS). Sedanja c. z. 1761–1766 po naročilu vikarja Petra Pavla Glavarja in po načrtih Lovrenca Pragerja. Romarska (Kemperl, Romanja, 288s). Da je c. že v 17. stol. imela poseben status, kaže njena označba v popisu 1684 kot »templja« (Templum Divae Matris

Annae), medtem ko so druge podružnice poimenovane kot »ecclesia«. Posv. 1835. – Lok. 1787–1810 in od 1831, ž. ust. 1875.

(1526, 1571, 1581, 1680, 1684, 1689, 1690, 1704, 1709, »1765«, 1774, 1783)

(5) sv. *Klemen* (1526: sv. *Antona*) v Suhadolah (Zuchoedol, in der pharren von sand Peter, 1322 2/10; ARS). Sv. Antonu (opatu) posv. stranski oltar (viz. 1680). Posv. 1611 22/10 po tržaškem škofu Ursinu de Bertisu (viz. 1709). Sedanja c. z. 1740, po potresu 1895 prenovljena (Stelè, ib.).

(1526, 1581, 1680, 1684, 1689, 1704, 1709, »1765«, 1774, 1783)

(6) sv. *Marije Magdalene* v Pšati pri Cerkljah (Pischat, 1238; GZS V/698), om. 1328 21/2 (Peyschad in Chrayn bey sant Marein chirchen; ARS). Enklava v ž. Cerklje. Posv. 1654 2/7 po Juriju Bieloviču, kninskem škofu (NšAL II/684; viz. 1709). Prenovljena 1738, posv. 1752.

(1526, 1581, 1680, 1684, 1689, 1690, 1704, 1709, »1765«, 1774, 1783)

(7) sv. *Križa* »na Gavšeku« (pri gradu Križ), z. 1717 po Francu Antonu grofu Auerspergu. 1761 z beneficiatom. Po požaru 1835 propadla. (Stelè, ib.).

(1761)

7. Kapele:

(1) bl. *Matere božje* na pokopališču pri ž. c., om. v viz. 1680, ko naj bi pritegovala številne romarje, in 1709. Prvotno kostnica? Podrta šele po potresu 1895 (?; v popisih ljubljanske škofije 19. stol. ni om.).

(1680, 1709)

(2) sv. *Jošta* v Tunjicah, om. v viz. 1709 poleg c. sv. Ane. Ne stoji več. (1709)

(3) sv. *Lucije* v gradu Križ, postavljena 1717(?), z. na novo ali obnovljena ob prezidavah gradu med 1730 in 1733 (1732; Stelè, 398ss); v viz. 1704 tu om. le oratorij brez patrocinja. Grad 1943 22/9 požgan, ruševine po vojni odstranjene (Gradovi I/2).

(1704, 1774)

8. Redovne hiše:

(1) komenda jeruzalemskega (rodoškega, malteškega) reda sv. Janeza Krstnika johanitov (ivanovcev), ust. ok. 1220 (1223) pri ž. c. Za ustanovitelje lahko veljajo Svibenski na Smledniku. Ti so bili tudi odvetniki komende, dokler jim niso po prodaji Smlednika leta 1328 sledili Celjski. Od leta 1772 dalje v zakupu, 1892 prodana.

XXIII. ŽUPNIJA SV. MARJETE V VODICAH

1. Bukovica, Dobruša, Koseze, Kot, Polje, Potok, Povodje, Pustince, Repnje, Selo, Skaručna, Šinkov Turn, Šmarna gora, [Utik], Vesca, Vojsko, [Zgornje Gameljne].

2. Om. med 1093 in 1106 z ž. (kot spodaj); Wodiz, 1257 13/12 (NšAL I/20; UBKr II/249; UBSt III/239).

3. C. om. posredno z ž. in patrocinijem med 1093 in 1106 (kot spodaj), ž župnikom (plebanus) in krajem 1257 13/12 (kot zgoreaj). 1526 om. bratovščine sv. Marjete, sv. Nikolaja in sv. Rešnjega telesa. Podelitev odpustkov 1652 (KAL, fasc. 56/5). Prez. 1739, posv. s petimi oltarji 1740 9/6 (viz. 1771), v potresu 1895 razdejana in zatem odstranjena, nova z. na prejšnjem mestu 1896 (1896 12/7 blagosl. temeljni kamen; blagosl. isto jesen; ZD 1896, 96, 160, 321; ZD 1900, 255), posv. 1900 12/7 (Stelè, Kamnik).

4. Patriarhatska ž. 11. stol., izločena iz mengeške pražupnije, om. med 1093 in 1106 (plebs sancte Margarete virginis; M. Kos in J. Žontar, GMD 1939; glede datiranja J. Šilc, Lastniške kapele na ozemlju vodiške župnije na prelomu 11. v 12. stoletje, v: Če spoštujemo preteklost, bo svetla naša prihodnost: Zbornik ob 900. obletnici prve pisne omembe Smlednika in Hraš, 2018, 26–36), sicer pa večkrat v drugi pol. 13. stol. in tudi v des. seznamu 1296 kot plebs. 1461 priključena ljublj. škofiji skupaj z vikariatnima župnijama v Smledniku in Šmartnem pod Šmarno goro.

5. Patriarhatska ž. pleno iure, tako ob podelitvah 1285 19/3 (ARS) in 1357 2/2 (ad nostram collationem pertinens pleno iure; Otorepec št. 1193). 1393 (= 1392) 28/12 patriarh Janez podeli njen patronat grofu Hermanu II. Celjskemu (Orožen IV/2, 13–15; gl. tudi MHVSt 1857, 248–251, št. 265, insert v poizvedbeni listini papeža Bonifacija IX. 1393 5/7), patronat od 1456 habsburški oz. deželno-knežji. 1461 ž. vtelešena s patronatom kot menzalna posest novo ustanovljenemu stolnemu kapitlju v Ljubljani. Potrditev pač ljublj. škof.

Lit.: F. Stelè, Politični okraj Kamnik, 1926; K. Jančar (in drugi, ur.), Dediščina ljudi in krajev. Zbornik občine Vodice, 2020 (za starejšo cerkveno zgodovino in cerkve J. Šilc, Starejša zgodovina Vodice in okolice, 68–84).

6. Podružnice:

(1) *Matere božje (vnebovzete?)* na Šmarni gori, om. posredno v des. seznamu 1296 z župnijo v Šmartnem (Sanctus Martinus sub monte Sancte Marie) in določno 1314 16/4 (Capella beatae Mariae Virginis in monte qui dicitur Cholempersch), ko je prejela odpustke patriarha Otobona (NšAL I, prepisi št. 8), tako še večkrat kasneje v 15. stol. (1403 3/5, 1411 14/5, 1475 22/3 itd.; NšAL I/226, 245, prepisi št. 50, itd.;

J. Šilc, v: Zgodovina za vse 2006/2, 5–16).⁴⁴ 1478 19/1 cesar Friderik III. naroči smledniškemu oskrbniku Gašperju Črnomaljskemu, naj ne ovira soseske, ki želi (ponovno) zgraditi cerkev in jo utrditi s taborom (V. Levec, Schloss und Herrschaft Flödnig in Oberkrain, separat iz MMVK 1896, 8, op. 2). Rekongiliacija in posv. dveh stranskih oltarjev 1499 22/6 po škofu Sebastijanu Nascimbenu v imenu ljublj. škofa Krištofa Ravbarja (NšAL I/517). Zelo obiskana in bogato dotirana romarska c., s sedmero oltarji v 17. stol. Verjetno že v zač. 14. stol. kapelanija, podvržena župniku v Vodicach. Marijina bratovščina om. 1419 16/3 in 1420 25/9 (NšAL I/258 in 262). – Sedanja zgradba baročna, iz let 1711/1712 (Gregor Maček) (Šumi/Sapač, 63), posv. 1729 31/5 po škofu Ernestu Amadeju Attems (?: viz. 1771, pravilno Sigismundu Feliksu Schrattenbachu). (J. Novak, Šmarna gora, Ljubljana 1928; Kemperl, Romanja, 273ss.)
(1526, 1631, 1668, 1689, 1771, 1783)

(2) sv. *Lucije* na Skaručni (Skorutsch, 1431 7/3; avstr. fevdi; Schkorucina; 1444; avstr. fevdi; GZL VI/1). 1660 29/7 grof Wernberg, lastnik smledniške gosposčine, oddeli vaščanom zemljo za zidavo c. (potrditev 1662 6/3; MHVK 1854; gl. tudi KAL, fasc. 62/27 in 136/12). 1664 dokončan prezbiterij, c. posv. 1667 10/7 po škofu Jožefu Rabatta (viz. 1668). Na novo z. 1744–1748, domnevno po načrtu Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 103), s poslikavo F. Jelovška (1748), posv. 1755 10/7 po škofu Ernestu Amadeju Attems (viz. 1771). Romarska (Kemperl, Romanja, 250ss; prim. tudi F. Stelè, ib.).
(1668, 1689, 1771, 1783)

(3) *Matere božje* v Šinkovem Turnu (Turen, 1314 10/8; ARS), om. 1337 6/12 v vasi Selo pri Šinkovem Turnu (dacz Vnser urawen cze Czel bei dem Turen; ARS). Ustanova bližnjega, 1943 požganega gradu (prim. upod. v Valv., Top., št. 221). Nova z. v prvi pol. 18. stol., posv. 1763 15/? (mesec manjka) po škofu Petazziju (viz. 1771) (Stelè, ib.). – 1795 ust. ekspozitura (Maček, Ustanove, 385ss).
(1526, 1631, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(4) sv. *Egidija (Tilna)* v Repnjah (Repnach, 1154; GZS IV/326), om. 1476 12/3 (NšAL I/438). Sedanja c. z. 1731 in posv. 1755 11/7 po škofu Attems (viz. 1771) (Stelè, ib.).
(1526, 1631, 1668, 1689, 1771, 1783)

(5) sv. *Štefana* v Utiku. V srednjem veku je tu obstajal vikariat vodiške župnije, om. 1391 z vikarjem (Jacobus spadicz de lok vicarius scti Stephani plebis in Wodicz, vicarius perpetuus scti Stephani plebis in Wodicz; Otorepec št. 1350, 1351, 1353). Poznejših podatkov o tem vikariatu ni. Ob viz. 1668 c. postavljena

⁴⁴ »Marienberch« (1216 1/10; GZS V/261) ni Šmarna gora, marveč popačeno za Maerenberch, tj. Marenberk/Radlje; gl. k temu zdaj še J. Šilc, Kronika 2015, 177ss.

na novo z uporabo tretjine starega zidu, s 3 še neposv. oltarji (viz. 1668), zvonik 1679, po 1726 ponovno prez. (Stelè, ib.). (1526, 1631, 1668, 1689, 1771, 1783)

7. Kapele:

(1) kapela pri romarski c. na Šmarni gori, z olt., posv. Materi božji, po viz. 1684 na pokopališču. (1631, 1668, 1684, 1689)

XXIV. ŽUPNIJA SV. URHA V SMLEDNIKU

1. Dragočajna, Hraše, Moše, Pirniče Zgornje in Spodnje, Podreča (del brez cerkve), Rocenj, Valburga, Tacen, Trboje, [Verje], [Vikrče], [Zavrh pod Šmarno goro], Zbilje, Žeje (danes del naselja Zbilje), [Žerjavka].

2. Flendnic, med 1093 in 1106 (kot spodaj).

3. C. (kot kapela) om. s patrocinjem med 1093 in 1106 (capella [...] ad honorem sancti Odalrici; M. Kos in J. Žontar, GMD 1939; glede datiranja J. Šilc, Lastniške kapele na ozemlju vodiške župnije na prelomu 11. v 12. stoletje, v: Če spoštujemo preteklost, 26–36). Sedanja c. z. 1847–1849 po načrtih dunajskega arh. Karla Rösnerja (F. Lazarini, AHAS 2008, 109–117; L. Fabjančič, v: Če spoštujemo preteklost, 36–49), posv. 1851 24/8.

4. Ustanova smledniških viteзов Heberarda in Bertolfa na ozemlju vodiške ž., med 1093 in 1106 skupaj s cerkvami v Trbojah, Hrašah, obeh Pirničah in Šmartnem pod Šmarno goro po patriarhu Ulriku in s soglasjem vodiškega župnika obdarjena s krstno in pogrebno pravico (kot zgoraj). Četudi se tu že v 13. stol. omenja žpk. (plebanus) (1228 18/10; GZS V/486; 1251 30/4; GZS VI,1/132; Bernhard št. P50; 1264 13/1; UBKr II/328), je tu pozneje rezidiral le vikar vodiškega župnika, om. ob podelitvi 1341 6/6 (Otopec št. 920) in 1355 21/10 kot večni (vicarius perpetuus; Otopec št. 1173). 1461 skupaj z matično ž. priključena ljublj. škofiji.

5. Vprašanje je, kdaj je c., med 1093 in 1106 obdarjena s krstno in pogrebno pravico, v resnici postala župnijska. Omembe župnika leta 1228, 1251 in 1264 (gl. zgoraj) govorijo, da se je c. začasno osamosvojila kot ustanova posestnikov smledniškega gradu (Planinskih oz. Svibenskih), vendar je morala kmalu zatem ponovno zdrsniti v odvisnost od Vodice, saj se v des. seznamu 1296 ne omenja. V drugi četrtini 14. stol., verjetno kmalu po letu 1328, ko so smledniški grad pridobili Žovneški, poznejši Celjski, ust. vik., ki je imel cerkveno (župnijsko) naravo in tako v podelitveni pravici nadrejenega župnika v Vodiceh in v patriarhovi potrditvi (tako tudi 1341 in 1355, kot zgoraj). S prehodom vodiškega patronata leta 1393

(= 1392) na celjske grofe je nanje prešel tudi patronat nad smledniško vikariatno ž., od 1456 habsburški oz. deželnoknežji, ob ustanovitvi ljublj. škofije 1461 prek Vodic dodeljen stolnemu kapitlju v Ljubljani. Potrditev ljublj. škof.

Lit.: M. Žebovec (ur.), Če spoštujemo preteklost, bo svetla naša prihodnost: Zbornik ob 900. obletnici prve pisne omembe Smlednika in Hraš, 2018

6. Podružnice:⁴⁵

(1) sv. *Jakoba st.* v Hrašah (Grasach, med 1093 in 1106; kot zgoraj), om. brez patrocinija med 1093 in 1106 (kot zgoraj). Gotski kor z zvezdastim obokom, pred 1500 (Komelj), barokizirana.

(1526, 1631, 1668, 1783)

(2) sv. *Mihaela* v Mošah (Pruck, 1334 20/6; D. Kos, Listine, št. 151). 1859 obokana (ZD 1859, 196), 1884 prez. in regotizirana.

(1526, 1631, 1668, 1783)

(3) sv. *Križa* v Spodnjih Pirničah (Bernhart, med 1093 in 1106; kot zgoraj), om. brez patrocinija med 1093 in 1106 (kot zgoraj), s patrocinijem 1392 16/3 (in 1392 30/3), ko je v njej rezidiral kaplan (perpetuus capellanus capelle sancte Crucis in Pernekk; Otorepec št. 1352, 1353). Sedanja c. z. 1873–1874, blagosl. 1874 20/9 (ZD 1874, 312). – Ž. ust. 1985 15/8 pri novi c. Marije Vnebovzete.

(1526, 1631, 1668, 1783)

(4) sv. *Tomaža* v Zgornjih Pirničah (Bernhart, med 1093 in 1106; kot zgoraj), om. brez patrocinija med 1093 in 1106 (kot zgoraj). Kor še gotski, čeravno brez izvirnega oboka (Komelj), prez. 1646.

(1526, 1631, 1668, 1783)

(5) sv. *Valburge* v Valburgi (1631: »na Pristavi«), om. kot toponim 1324 20/12 (von sand Walpurch; NŠAL I/95). Zgrajena kot kapela smledniškega gradu, kjer so graščinski imeli svoje maše (viz. 1771). Kor postavljen 1663 s sredstvi Štefana Butaliča in žene (viz. 1668). Sedanja c. baročna, z. 1763–1769 (Candido Zuliani) in končana 1771 (Leopold Hoffer).

(1526, 1631, 1668, 1783)

(6) sv. *Janeza Krstnika* v Zbiljah (Villach, 1216 1/10; 1311 18/2; oboje HHStAW; J. Šilc, Kronika 2015, 177ss), stara krstna cerkev mengeške pražupnije. Posv. 1496 10/5 po pičenskem škofu Juriju (viz. 1668). 1662 zgrajen nov kor (viz. 1668), glavni olt. dat. 1665. Sedanja c. z. 1883–1884 (ZD 1884, 309).

(1526, 1631, 1668, 1783)

(7) sv. *Martina* v Trbojah (Trebeshbach, Trebspach, med 1093 in 1106; kot zgoraj; Treboyach, 1436; celjski fevdi), om. med 1093 in 1106 (kot zgoraj). Ker v Marijini

⁴⁵ Valv. 1689 ima samo podružnico v Trbojah, imena drugih ni mogel izvedeti.

c. v Trbojah (gl. naslednjo št.) o kakšnem oltarju sv. Martina ni nič znanega, po vsej verjetnosti ne gre za njeno prednico. Izginula.

(8) *Marijinega vnebovzetja* v Trbojah. Baročna, z. 1743–1745 v slogu Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 269). – Lok. 1785, ž. ust. 1912.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(9) *sv. Jurija* v Tacnu (Taezzan an der Sawe, 1283 21/6; FRA II 31, 400). Ustanova rocenjske graščine z grobnico. V osnovi gotska. Kor z. 1653 (viz. 1668).

(1526, 1631, 1668, 1783)

7. Kapele:

(1) kapela v starem smledniškem gradu, izpričana v popisu grajskega inventarja iz leta 1569 (V. Levec, Schloss und Herrschaft Flödnig in Oberkrain, separat iz MMVK 1896, 75). Grad razvaljen.

(2) kapela v novem smledniškem gradu v vasi Valburga iz druge četrtine 17. stol., izpričana prek kaplana v popisu 1754, s patrocinijem *sv. Frančiška Asiškega* (ni v Šilc; CC 1892: *sv. Ane*). Dvorec v glavnem barokiziran 1764–1774 po načrtu Lovrenca Pragerja (Šumi/Sapač, 210; Gradovi I/3), s kapelo, poslikano (Anton Cebej).

(3) kapela v gradu Rocen (Rocenj, Rutzing) (Tacen). Baročna graščina prez., v njej zdaj Srednja policijska šola. O kapeli ni podatkov.

(1689)

XXV. ŽUPNIJA SV. MARTINA V ŠMARTNEM POD ŠMARNO GORO

1. Spodnje Gameljne, Srednje Gameljne, Zgornje Gameljne (?; ni izpričano, da bi bile v tej župniji; jih gre pomakniti k Vodiciam; gl. tam).

2. Villa sancti Martini (kot spodaj).

3. C. om. posredno z vasjo med 1093 in 1106 (kot spodaj). Nova c. zgrajena sredi 17. stol., posv. po škofu Jožefu Rabatta (1664–1683) (viz. 1771). Sedanja c. z. na drugem mestu ok. 1838–1841 (po načrtih Simona Foykarja iz leta 1832), posv. 1841 10/10.

4. Ustanova smledniških vitezov Heberarda in Bertolfa na ozemlju vodiške župnije, ki je med 1093 in 1106 (M. Kos in J. Žontar, GMD 1939; glede datiranja J. Šilc, Lastniške kapele na ozemlju vodiške župnije na prelomu 11. v 12. stoletje, v: Če spoštujemo preteklost, bo svetla naša prihodnost: Zbornik ob 900. obletnici prve pisne omembe Smlednika in Hraš, 2018, 26–36) dobila od ogl. patriarha krstno in pogrebno pravico. Kmalu zatem ali pozneje v 12. ali 13. stol. povzdignjena v župnijsko in izločena iz vodiške ž., v des. seznamu 1296 navedena kot plebs (Sanctus Martinus sub monte Sancte Marie). 1461 z matično ž. priključena ljublj. škofiji.

5. Kot plemiška ustanova sprva pač pod patronatom njenih ustanoviteljev, je pa vsaj v 14. stol. podobno kot nekaj drugih manj pomembnih lastniških cerkva na Gorenjskem prešla povsem (s prezentacijo in konfirmacijo župnika) v roke arhidiakona Kranjske in Marke (1377 16/4; Articutus, ASU/AN, fasc. 5125/2, 72r–75v). Če je s podelitvijo patronata vodiške župnije celjskim grofom leta 1393 (= 1392) prešel nanje tudi patronat nad to cerkvijo, ne vemo, a bržkone ni. Po podelitvi vodiške župnije menzi novo ustanovljenega stolnega kapitlja v Ljubljani 1461 bi moral z njo kapitulju pripasti tudi patronat nad Šmartnim, vendar je iz gradiva razvidno, da je bila ž. pleno iure ljublj. škofa (tako tudi ob podelitvi 1562 28/1; KAL, fasc. 6/5; gl. tudi 1540 14/5; NŠAL/ŠAL, fasc. 4/4; Šilc, Šmartno, 7–8; viz. 1624), kar je ostalo tudi po jožefinskih reformah (gl. CC 1892), čeravno Valv. 1689 (VIII, 765) njen patronat pripisuje kapitulju.⁴⁶

Lit.: J. Šilc, Zgodovina župnije Šmartno pod Šmarno Goro, 2001.

6. Podružnice:

(1) *sv. Andreja* v Srednjih Gameljnah (Gemlein, 1260 1/11; UBKr II, 213). Posv. 1520 22/2 s pooblastilom škofa Ravbarja po škofu Natalisu s Krka (viz. 1668), 1665 prezbiterij nov, še ne posv. (KAL, fasc. 22/8). V drugi pol. 18. stol. prezidana. Po poročilu vodiškega župnika v viz. 1771 naj bi bila c. podružnica ž. Vodice. (1526, 1631, 1668, 1689, 1771, 1783)

(2) *sv. Lenarta* v Spodnjih Gameljnah (Gemlein, 1260 1/11; kot zgoraj). 1665 kor nov, še ne posv. (KAL, fasc. 22/8). Prez. 1875–1877, blagosl. 1877 22/5 (ZD 1877, 139). (1526, 1631, 1668, 1689, 1771, 1783)

XXVI. ŽUPNIJA MARIJINEGA OZNANJENJA V KAMNIKU

1. Bela Peč, Bistrica, Bistričica, Brišče, Brezje, [Črni potok = Črna pri Kamniku], Godič, Gozd (v vik. Nevlje!), Hrib, Hudo, Kališe (v vik. Nevlje!), [Kamniško polje], Klemenčevo, Košiše, Kregarjevo, Kolovec, Laze, Markovo, Mekinje, Osredok, Palovče, Perovo, Podstudenc, Podjelše, Podlom, Podhruška, [Poreber], Radomlje, Rova, Rudnik (pri Radomljah), Sela (pri Kamniku, del[?]); gl. vik. Šmartno v Tu-

⁴⁶ Tako tudi P. Hitzinger, Die kirchliche Einteilung Krains, v: Archiv für die Landesgeschichte des Herzogthums Krain, II–III, 1854, 105. Prim. k temu Höfler, Cerkev (2013), 239; 2016, 240–241. – Ustanovna listina škofije Šmartnega (kot tudi Smljednika) posebej ne omenja. Razlog, da je Šmartno pripadlo škofu, je morda v tem, ker se je mislilo, da se je tamkajšnja župnija izločila iz šentpetske župnije (prim. CC 1892, 209). Ob ustanovitvi škofije je bila župnija že povsem osamosvojena in so bile njene vezi z matično župnijo zabrisane.

hinju), Slatina, Sovinja Peč, Srednja vas, Stahovica, Stolnik, Stranje, Sv. Primož, Sv. Florijan, Škrjanče, Trobelno, Tučna, [Tunjice, del brez cerkve],⁴⁷ Viševak (= Oševak), Zagorica, Zakal, Zduša, Znojile, Žaga, Žale, Žiče, Žubejevo, Županje Njive; *vikariat Nevlje*;⁴⁸ *vikariat Šmartno v Tuhinju*: Buč, Gradišče, Hruševka, Loka (= Loke), Kostanj, Sidol, [Sv. Neža (= Sela pri Kamniku)], Sv. Miklavž, Vaseno, Velika Lašna; *vikariat Zgornji Tuhinj*: Cirkuše, Črni Vrh, Golice, Laze, Planina (= Sv. Vid), Selo (= Stara Sela); *vikariat Špitalič*: Bela, Češnjice, Okrog.

2. Stein (za [Stari] grad), 1143/1147 (GZS IV/195), kot mesto posredno 1229 s.d. (GZS V/507), določno 1267 22/5 (UBSt IV/450).

3. Prvotno c. je dal sezidati neki Macilin v začetku 13. stol., om. 1232 (gl. spodaj), zatem 1277 26/4 (ecclesia sancte Marie apud Stein; ARS). V zidavi ali prezidavi 1513 (gl. listino 1513 14/6; NšAL II/35). Sedanja z. (južneje od nekdanje?) za župnika M. L. Raspa 1732–1734 (Gregor Maček ml.?, Šumi/Sapač), posv. 1735 27/6 (Stelè, Kamnik). V srednjem veku izpričan samo splošnejši Marijin patrocinj, po Valv. 1689 *Marijinega obiskanja*, nova posv. *Marijinemu oznanjenju* (napis na portalu, 1740, tako tudi viz. 1752 in 1761), kar bo njen prvotni patrocinj (pozneje *Žalostne Matere božje*, zdaj *Marijinega brezmadežnega spočetja*, ta naslov že v podelitvi odpustkov s strani papeža Klemen XIII. 1764 25/5; NšAL II/1087). 1864 30/9 še posv. oltar Marijinega obiskanja (ZD 1984, 257). – Še v srednjem veku om. oltarji in bratovščine poleg velikega oltarja:⁴⁹ (1) stranski *Marijin oltar* (Marijinega darovanja?; prim. Valv. 1689) (in der obseiten so man geet von spital in der pharrkirchen, 1459 27/4; NšAL I/370), om. 1390 9/10 (NšAL I/193), z Veliko Marijino bratovščino (tesarskega ceha?; 1459 27/4, ib; tudi Valv. 1689), v urb. 1755 inkorporirana kamniškemu špitalu (Žnidaršič Golec, Urbarji, 89); (2) *sv. Trojice* (in *sv. Lenarta*), s kapelanijo, ki jo je ustanovil Lenart Petschacher z Zgornjega Perova 1458 28/5 (nekdanj prepis v ŽA Kamnik; J. Parapat, LMS 1876, 134; tudi Valv. 1689), po izumrtju rodu v podelitvi kamniškega mestnega sveta (Smole VI, 111); (3) *sv. Duha* (z bratovščino čevljarskega ceha), om. 1488 28/8 (AAU, Acta 13, 317v–318r); z bratovščino čevljarskega (in usnjarskega) ceha še v urb. 1755 (Žnidaršič Golec, Urbarji, 88); (4) *sv. Ane*, om. s kaplanom 1448 10/8 (RG VI št. 02756), z bratovščino pekarskega ceha in beneficijem Hohenwartov 1477 19/12 (AAU, Acta 8, 232r–v); (5) *sv. Janeza Krstnika* s kapelanijo, last kamniškega špitala, ki naj bi ga leta 1228 ustanovila patriarh Bertold z bratom (gl. spodaj), om. 1304 4/5 s prebendarjem (IMK 1896, 131), v prezentaciji kamniškega župnika in

⁴⁷ Gl. tudi listino 1407 13/8 (ARS) in še več drugih (HTK, 1586).

⁴⁸ Miklavčičev popis krajev ima samo vikariat Nevlje brez drugih krajev, a je ta obsegal vsaj Kališe in Gozd.

⁴⁹ O kamniških beneficijah v cerkvi in zunaj nje v poznem 16. in 17. stol. z navajanje ustanovnikov in patronov v Smole VI, 111 in dalje, 165–166, 172.

patriarhovi potrditvi; patronat sredi 17. stol. prešel na deželnega kneza: leta 1671 škof Jožef Rabatta prosi cesarja Leopolda I., da mu prepusti patronat (KAL, fasc. 50/26; gl. tudi spodaj), vendar zaman; v popisu 1526 om. bratovščina; ob popisu 1684 v kapeli sv. Trojice; leta 1729 še v vicedomski upravi (Žnidaršič Golec, Urbarji, 87); (6) sv. *Marjete* z (Malo?) Marijino bratovščino, om. 1510 19/7 (ARS); (7) sv. *Bernardina*, 1463 2/7 dovoljenje vicedomu Juriju Raynerju za ust. beneficija (RG VIII, 208, št. 1429); o njem drugih podatkov sicer ni. Z beneficiji obdarjeni oltarji v ž. c. in v kapelah se om. tudi z beneficiatnimi hišami v popisu mesta 1516 (MMVK 1905, 59s), kjer je poleg zgornjih naveden še olt. sv. *Nikolaja* (tudi v popisu 1526; 1684 z beneficijem; pri Valv. 1689 olt. sv. Andreja in sv. Nikolaja, s krojaško bratovščino). Po štiftnem registru 1756 inkorporirana ž. c.

4. Patriarhatska ž., ust. morda v 11. stol. pri domnevni lastniški c. kranjskih mejnih grofov v Nevljah za severovzhodni konec njihovega teritorija med Kamniško Bistrico in kasnejšo štajersko deželno mejo. Patrocinj sv. Jurija in druge okoliščine govorijo, da je bila ta c. lastniškega porekla, zelo verjetno še iz 10. stol., in da je stala v mejah prvotne mengeške pražupnije. Leta 1232 (kot spodaj) je bil pri novi Marijini c. v Kamniku ust. vik. za kamniški okoliš, združen s kapelanijo kmalu po letu 1228 ust. špitala sv. Janeza Krstnika. Ž. se kot kamniška arhivsko prvič omenja leta 1207 posredno z župnikom (Olicus plebanus de Stain; GZS V/124), kar pa je slej ko prej še vedno pomenilo neveljskega župnika, imenovanega po Kamniku. Zaradi takšnega poimenovanja je težko ugotoviti, kdaj so neveljsko ž. formalno prenesli v Kamnik, lahko da enkrat v poznem 13. stol. V listini 1277 26/4 (ARS), s katero imenovani kranjski meščani velesovskim nunam dovolijo, da pokopavajo pri c. sv. Marije, žpk. ni om., zato lahko domnevamo, da je bila ž. takrat še vedno v Nevljah. Kot sedež kamniškega župnika (sancte Marie de Stain) prvič om. 1300 22/8 (AH II, 245), kot župnija (plebs sancte Marie de Stain) 1304 24/1 (AH II, 264). Z ž. (plebs) se Kamnik navaja tudi v des. seznamu 1296, poleg nje pa še z neko kapelo (capella sive altare de Stayn), ki pomeni špitalsko kapelanijo sv. Janeza. – Listina iz leta 1232, ohranjena le v kolacioniranem prepisu iz leta 1787 kolacioniranega prepisa iz leta 1741, prej znana le preko nezanesljivih nemških registrov (MHVK 1865, 110; GZS V/585), je zdaj dostopna v objavi B. Otorepca (Kamnik 1229–1979, Ljubljana 1985, 23–32; gl. s komentarjem tudi Bernhard št. P20). Iz nje se vidi, da je Marijino c. v Kamniku dal zgraditi neki Macelin v želji, da jo pokloni špitalu, ki sta ga bila v Kamniku ustanovila patriarh Bertold in njegov brat Oton Andeški v spomin na umrlega brata Henrika, istrskega mejnega grofa (zanj je znano, da je umrl 18. julija 1228), zdaj pa jo predaja omenjenemu patriarhu, da bi jo ta povzdignil v župnijsko. Pri tem je določeno, naj se zaradi nje matični cerkvi (sancti Georgii matri ex antiquo fundatae) ne dogodi pravno oškodovanje, v njej pa naj se iz dotacije špitalskega olt. sv. Janeza Krstnika in tretjine dohodkov Marijine c., ki jih dobiva (neveljski) žpk., nastavi poseben duhovnik

(sacerdos plebanus), podvržen (neveljskemu) župniku. V tej listini je patronatska pravica nad špitalsko kapelanijo oz. vikariatom še vedno v rokah ustanovnika c., tj. imenovanega Macelina, in njegovih dedičev, vemo pa, da je pozneje prešla na neveljskega oz. kamniškega župnika. – To listino so si v preteklosti razlagali tako, kot da je bila leta 1232 Marijina c. v Kamniku povzdignjena v »glavno župnijsko c. čez vse druge« oz. prevzela vlogo in pravice c. v Nevljah. Vendar formulacije v besedilu razkrivajo, da je v resnici šlo za ustanovitev vikariatne župnije v Kamniku, s tem da je vikariat podeljeval neveljski župnik. To potrjuje tudi poročilo ljublj. škofa Jožefa Rabatta leta 1671 na cesarja Leopolda I., kjer je rečeno: *Ecclesia quae nunc est parochialis in Stain, erat aliquando vicariatus tantummodo, et parochia fuit in ecclesia S. Georgij in Neill, quae civitate distat uno milliari italico; ide Parochus Neillensis conferebat hanc capellaniam tanquam suae parochie vicariatum* (KAL, fasc. 50/26). (Gre za prošnjo ljublj. škofa, da cesar, ki je leta 1628 podaril ljublj. škofom patronat nad kamniško ž., škofom prepusti tudi patronat nad kamniško špitalsko kapelanijo.) Škof Rabatta je nedvomno imel pri roki ustrezne srednjeveške listine, to pa govori za to, da je bil kamniški žpk. v resnici neveljski tudi po letu 1232. – V Nevljah se poseben vikar prvič om. leta 1309.

5. Kolikor vemo, je bila ž. patriarhatska pleno iure, tako, kot je moč razbrati iz obravnavane listine, leta 1232, kot še ob podelitvi župnikovega mesta leta 1311 24/3 (Otošec št. 281). 1448 30/8 papež Nikolaj V. (mimo Ogleja) njene patronatske pravice podeli cesarju Frideriku III. Od tedaj dalje prezentacija župnika v rokah cesarja oz. deželnega kneza, dokler si patronata leta 1628 za ljublj. škofijo ne pridobi škof Tomaž Hren (1628 10/8; KAL, fasc. 81/46: podelitev s strani cesarja Ferdinanda II, prepis: *jus praesentationis ad Parochiam in Stain, quod nobis tanquam Duci Carnioliae competit; 1629 10/11; KAL, fasc. 91/3: kopija ustreznega navodila kranjskemu deželnemu vicedomu*), pač pa popis »1667« kot prezentatorja še vedno navaja deželnega kneza. Ž. je seveda ostala v škofijski jurisdikciji ogl. patriarha oz. pozneje goriškega nadškofa, ki je ohranil tudi potrditveno pravico.

Lit.: Stelè, Kamnik.

6. Podružnice:⁵⁰

⁵⁰ V popisu 1526 so vse tu naštete podružnice (brez Sv. Primoža, neomenjene sv. Petra nad Sv. Primožem, sv. Urha v Vranji Peči in nove na Žalah) sodile pod neveljskoi »faro«, tako tudi v kamniškem urb. 1571 (in 1620) (brez neomenjene v Volčjem Potoku, a s Sv. Primožem). Razen cerkve pri Sv. Primožu, za katero je skrbelo mesto, a s cerkvijo v Volčjem Potoku, so bile v oskrbi neveljskega vikarja tudi v 17. in 18. stol. (tako Valv. 1689, popisa 1684 in 1690 ter viz. 1704 in 1752). Popis »1667« ima le podružnice pri Sv. Primožu, v Zakalu, Stranjah, Vranji Peči in na Rovih, vendar ni jasno, ali so bile oskrbovane iz Nevelj ali Kamnika. Vikariatov v Tuhinjski dolini v tem viru ni. V viz 1761 so kot podružnice in kapele mestne župnije naštete c. sv. Jožefa, kapeli na Malem in Starem gradu ter c. pri Sv. Primožu. Druge so pripadale župniku v Nevljah.

(1) sv. *Jožefa (Marijine in Jožefove zaroke)* na Žalah, z. 1677–1683, posv. 1686 (viz. 1704), že om. v popisu 1684, obokana kasneje (do 1749 6/10, ko je dobila odpustke s strani papeža Benedikta XIV.?.; NšAL II/1038; IMK 1869, 168). S kalvarijo in božjim grobom. 1731 ust. nekuratni beneficij (Maček, Ustanove, 180), beneficiat om. v protokolu gorenjskega arhidiakona 1760 (ARS, AS 1073, rokopis 114, prej I/59r). (1684, 1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

(2) sv. *Primoža in Felicijana* (prvotno sv. *Radegunde*, z relikvijami sv. Primoža in Felicijana) na Kamniških planinah (Sv. Primož), om. z bratovščino sv. Primoža 1380 5/5 (Otošec št. 1344). 1397 9/7 podelitev odpustkov s strani papeža Bonifacija IX. za pomoč pri popravilih in gradnji c. (NšAL I/213), 1475 23/3 zopet podelitev odpustkov (NšAL I/434). Posv. in ponovno obdarjena z odpustki po gen. vikarju škofu Jakobu Valaressu 1492 9/9 (NšAL I/485), ko se c. imenuje kot c. sv. Radegunde (in qua ante incursionem inmanissimorum turcorum corpora sanctorum Primi, et Feliciani servari et magna populorum devotione et concursu visitari conserverint). 1498 31/3 izda Sebastian Nascimbene, vizitator ogl. patriarha, dovoljenje za pobiranje miloščine (litterae quaestus pro Capella sanctorum Primi et felicianj in plebe stayn; BCU, ms. Joppi 611, str. 2). – Prvotno enoladijska romanska zgradba s pravokotnim prezbiterijem in zvonikom na zahodu (Zadnikar, 308ss), ob koncu 14. stol. podaljšana. Ok. 1459 (letnica na oboku severne ladje) in dalje nastal sedanji dvoladijski prostor v načinu »gorenjske dvoranske cerkve« s freskami Mojstra Kranjskega oltarja, dat. 1504 (severna stena; južna nekoliko mlajša). Novi gotski kor dat. 1507. (Stelè, Kamnik; E. Cevc, VS IX, 1965; Komelj; F. Šerbelj, Sv. Primož nad Kamnikom, 1995; Kemperl, Romanja, 266ss). Z beneficiatom. (1526, 1571, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

(3) sv. *Urha* v Vranji Peči (1581: v Palovčah) (Rabenstein, 1436, celjski fevdi;⁵¹ za Palovče Palobiczsch, 1346 24/4; ARS), om. 1423 6/2 v vasi Palovče (peÿ sand Vlreich ze Palewitsch; KLA AUR št. A 779; B. Otošec, v: Kamnik 1229–1979, 35), 1463 5/4 podelitev odpustkov iz Rima (NšAL I/385), posv. verjetno 1488 13/11 (ponovna podelitev odpustkov po pičenskem škofu Paskaziju; NšAL I/476). Sedanja c. z. 1742/1743 oz. 1798 (Stelè, ib.). – Lok. 1788, ž. ust. 1875. (1526, 1571, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(4) sv. *Katarine* na Rovih (Raw, 1359 1/3; ARS), om. 1508 27/11 (ARS). Posv. oltarja v koru 1511 28/10 in stranskega sv. Marije Magdalene in sv. Helene po lavantinskem škofu Leonardu Peverlu (ZZ, 232). Prez. 1741, posv. 1742. Ustanova kolovške graščine (»1667«: mit Stifft). 1783/II: beneficij Hohenwartov. – Lok. 1798 (prim. Maček, Ustanove, 184), ž. ust. 1875. (1526, 1571, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

⁵¹ Rabinsperch, 1238 11/12 (GZS V/699) je izginuli grad Rabensberg nad Dolskim ob Savi (HTK, 1166).

(5) *sv. Marjete* v Radomljah (Radočmel, 1353 21/7; ARS), om. 1391 kot podružnica kamniške ž. (Otošec št. 1347, 1348, 1349). 1501 21/10 posv. véliki olt. sv. Marjete in stranski sv. Uršule na desni po ogl. gen. vizitatorju škofu Hieronimu de Franiscis (NšAL II/3). Gotski prezbiterij 2. pol. 15. stol. ohranjen kot zakristija nove zgradbe iz ok. 1700 (?; Stelè, ib.; po MMC, 535, 1739–1740; Komelj). Za Krištofa Plankla, Descriptio locorum; AAU, Visite, 1619/1639, tu v i k a r i a t mengeške župnije, pozneje opuščèn. – Ž. ust. 1969.

(1526, 1571, 1581, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(6) *sv. Ožbalta* v Volčjem Potoku (Wolspach, 1220 7/4; GZS V/310). V jedru menda še gotska, barokizirana. V kamniškem urb. 1571 ni om.

(1526, 1581, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(7) *sv. Benedikta* (prvotno pač *sv. Martina*) v (Zgornjih) Stranjah (1581: v Zagorici) (ze Stranach, 1374 1/6; HHStAW; 1405 27/3; Zaegočricz, 1330 29/9; NšAL I/104; Orožen II/1, 107), om. 1405 27/3 s patrocinijem sv. Benedikta kot kamniška podružnica (Otošec št. 1444). Po tradiciji ustanova gornjegrajskih benediktincev, ki so tu prejeli posest (prim. tudi viz. 1704), morda na mestu neke starejše c. sv. Martina. 1499 31/5 posv. kora, vel. oltarja sv. Benedikta in sv. Martina ter levega sv. Mohorja in Fortunata ter sv. Roka po škofu Sebastijanu Nascimbenu (NšAL I/515), 1500 9/4 odpustki iz Rima (NšAL I/523; med prazniki naštetí sv. Benedikt, Martin, Marko in Mohor). Nova c. z. 1828–1834, posv. 1834 22/6. Po poškodbah med drugo vojno 1946–1956 obnovljena po načrtih J. Plečnika, posv. 1948 8/8. – Lok. 1788, ž. ust. 1875.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(8) *sv. Lenarta* (1690: *sv. Florijana*) v Zakalu (Za kalom) (1581: v Bistrici). 1457 12/4 prejme odpustke iz Rima (capella sancti Leonardi in parrochiali ecclesia Stayn vulgariter nuncupata Zachalom Acquilegen. dioc.; NšAL I/355). Večkrat prenovljena. Kot c. sv. Benedikta v Stranjah po tradiciji ustanova gornjegrajskih menihov.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(9) *sv. Petra* na Kamniških planinah (nad c. sv. Primoža). Gotska enoladijska z ravnim stropom in kratkim obokanim korom (Stelè, ib.; Komelj; druga pol. 15. stol.). (1689, 1704, 1752, 1761)

(10) *Matere božje (vnebovzjetja)* v Mekinjah (Minkendorf, 1143/1147; GZS IV/195), om. 1287 3/10 (ruralis capella sancte Marie de Minchendorf), ko Siegfried Gallenberški, potomec andeških ministerialov v Mekinjah, s privoljenjem kamniškega župnika tu ustanovi kapelanijo, potrditev ogl. patriarh Rajmund 1288 22/12 (oboje ARS). 1292 13/10 tu om. kaplan (rector; Otošec št. 106), om. tudi v des. seznamu 1296 (Cappella in Minchendorf). Leta 1300 je bil pri cerkvi ust. samostan klaris (dalje spodaj).

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* na pokopališču pri ž. c., om. 1349 25/4 s kaplanom (capella car-narij sci Michaelis sita in cimiterio plebis sce Marie de Stayn; Oturepec št. 1096; IMK 1893, 21), kostnica z beneficijem, nazadnje v podelitvi cesarja oz. deželnega kneza. Ob jožefinskih reformah zaprta in pogorela, po letu 1789 odstranjena (V. Steska, Carniola 1911, 148). V popisu 1562 om. posredno z bratovščino. (1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1752, 1761)

(2) *sv. Marije Magdalene* na pokopališču pri ž. c., om. 1455 28/4 s kaplanom (capella beatae Marie Magdalene in cimiterio ecclesie parrochialis gloriose Virginis Dei genetricis Marie site in oppido Stain; GZL X/66), ustanova družine Heritsch (Smole VI, 115). Po Valv. 1689 priz. župnišču. Z beneficijem. Ne stoji več (Steska, kot zgoraj). V popisu 1526 om. posredno z bratovščino. (1526, 1581, 1689, 1704, 1752, 1761)

(3) *sv. Sigismunda*, om. 1406 24/4, ko Neža, žena Marka Stüpelna, v njej ustanovi dnevno mašo (nekdaj ŽA Kamnik; J. Parapat, LMS 1876, 132). Ker se listina ni ohranila, ni jasno, ali gre za kapelo na pokopališču, morda predhodnico kapele sv. Doroteje, ali prostor v samem špitalu.

(4) *sv. Doroteje* (1752, 1761: *sv. Doroteje in sv. Sigismunda*) na pokopališču pri ž. c. Verjetno z. šele v 17. stol. (pred 1667). 1752 v oskrbi kamniškega špitala, z beneficiatom. Gl. tu prejšno št. Ne stoji več (Steska, kot zgoraj). (»1667«, 1689, 1704, 1752, 1761)

(5) kapela (cerkev) *sv. Jakoba* v mestu, om. 1423 26/2 (KLA AUR št. A 779; B. Oturepec, v: Kamnik 1229–1979, 21). Nova z. ok. 1475: letnico 1474 na oboku c. sporoča Valv. 1689, 1475 22/11 om. delo na cerkvi, posv. 1492 8/9 po ogl. gen. vizitatorju škofu Jakobu Valaressu (Stelè, ib., 50). 1493 cesar Friderik III. dovoli pri cerkvi ustanoviti frančiškanski samostan (gl. spodaj).

(6) *sv. Eligija* (ali *sv. Jerneja*), pozneje *Žalostne Matere božje* na Malem gradu v Kamniku. Grad om. skupaj s Starim gradom 1202 6/2 (GZS V/15), kapela sama om. brez patrocinija 1250 3/9 (GZS VI,1/118), že takrat kot dvojna (in capella superiori castris inferioris de Stain). 1516 20/10 podelitev odpustkov iz Rima (NšAL II/44; tu navedena kot kapela sv. Jerneja in drugih svetnikov). – Dvojna (dvonadstropna) romanska kapela s kripto, katere spodnji prostor nad kripto je bil (verjetno šele od poznega srednjega veka dalje) posv. sv. Eligiju, patronu kovačev, z. morda že v 11. stol. (?), v 13. stol. predelana, kasneje gotizirana in barokozirana (Stelè, ib.; E. Cevc, AV 1972; isti, Veronika z Malega gradu, Kamniški zbornik IV, 1958, 111–145). Ni verjeti, da bi kapela bila prvotno kamniška župnijska c., tudi začasno ne, tudi ni dokazov, da bi bila kdaj posv. sv. Marjeti (prim. E. Cevc, Kamniški zbornik 1958, 111ss): med shodi, navedenimi v listini 1516 20/10 (kot zgoraj), praznika sv. Marjete ni, pač pa je bil olt. sv. Marjete, ki je zašla v kamniški mestni grb, v

ž. c., om. že 1510 19/7 (gl. zgoraj, t. 3); vsaj za Valvasorja (Valv. 1689) se je pri njem vsake dve leti sestajal mestni svet z novoizvoljenim sodnikom. Pač pa se med prazniki v listini 1516 20/10 om. sv. Elizabeta vdova, kar bi govorilo, da je bil eden od prostorov kapele (v tem primeru najbrž za patriarha Bertolda, mogoče kasnejša spodnja kapela sv. Eligija) posv. tej svetnici. – Zgornja kapela je bila od 18. stol. dalje (viz. 1752) posv. Žalostni Materi božji; ker je bil v novozgrajeni ž. c. tudi olt. sv. Jerneja (viz. 1752), ki ga prej tam ni bilo, bi se dalo sklepati, da so ga v novo ž. c. prenesli z malograjske kapele, in to, glede na razpoložljive podatke, iz zgornje kapele, ki so jo morali takrat posvetiti Žalostni Materi božji (patrocinij izpričan v viz. 1752). Po viz. 1752 je bila kripta posv. sv. Petru apostolu v kesanju (in Eremo poeniten. agentis). – V kapeli sv. Eligija bratovščina kovačev, ključarjev in nožarjev (prim. IMK 1896, 177; potrjeno ob ustanovitvi večne maše 1684 4/2, NšAL II/836). (1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

(7) *Božjega groba* pri c. sv. Jožefa na Žalah, z. najbrž sredi 17. stol. (Stelè, ib.), ob viz. 1752 napol zaprta (capella, montis Calvariae dicta, semi clausa). (1704, 1752)

(8) *sv. Janeza Krstnika* na Starem ali Zgornjem gradu (grad om. 1202 6/2; GZS V/15). Om. 1277 s.d., ko Seifrid Gallenberški s strani patriarha Rajmunda della Torre dobi patronatno pravico nad kapelanijo, ki jo je ustanovil (regest neohranjene listine v gallenberškem arhivu; M. Bizjak, ZČ 2011, 271).⁵² Grad že za Valvasorja v razvalinah. Kapela naj bi bila urejena v severozahodnem stolpu (Valv. XI, 427s), njeni morebitni sledovi še vidni (Gradovi I/2). (1689, 1704, 1752, 1761)

(9) kapela *sv. Terezije* (Šilc, 318) v gradu Kolovec (Gerlachstein). Kapela (brez patrocinijske) om. že pri srednjeveškem gradu na hribu 1341 29/9 (zu capeln oberhalb Gärlastain in Stainer gericht und pfarr; ARS). Nova urejena ok. 1702 ob novi graščini, postavljeni leta 1530, in zatem 1683. Kaplan om. 1734 (ZZ, 430). 1943 grad požgan in po vojni porušen, kapela po 1986 obnovljena (Gradovi I/2). (1704)

(10) *Naše Ljube Gospe* v gradu Zaprice (Steinbüchel) (om. 1301 15/6 kot Apiz; AH II, 254; kot dvor [hof] 1359 7/1; ARS), ust. po Janezu Thalerju (po 1624). V sedanji baročni zgradbi sledovi kapele s še gotskimi elementi (Stelè, ib.). (1689, 1704)

⁵² Listini 1297 2/10 (MHKV 1855, 29) in 1298 22/12 (Valv. XI, 427; gl. GHST, 245s, in HTK, 536, pod 1287-10-02 in 1288-12-22) z isto vsebino sta ponaredka iz ok. 1673 (prim. KAL, fasc. 133/35; k temu B. Otorepec, v: Kamnik 1229–1979, 20), nastala po vzorcu listin o ustanovitvi kapelanije pri Marijini kapeli v Mekinjah. Da gre za ponaredek, se vidi po označbi kapele kot »ruralis capella« (kot je to v listinah za Mekinje), kar kapela na Starem gradu ni bila. Enaka je tudi dotacija (ena huba »in villa de Nawel«).

(11) oratorij v gradu (Zgornje) Perovo (Šmolčeva ali Tomšičeva graščina) (villa Perau prope Stain, 1241 8/5; GZS V/765; dvor kot »hof zu Peraw« om. 1428; avstr. fevdi). Kapela ohranjena (Stelè, ib.).

(1704)

(12) *Marije Pomočnice* v gradu Zduša. Grad iz 16. stol., prez. 1736 z dozidavo kapele (kronogram nad vhodom v kapelo) po načrtih v slogu Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 269). Zdaj p. c. župnije Mekinje.

8. Redovne hiše:

(1) frančiškanski samostan observantov v Kamniku, ust. 1493 po sodniku, mestnem svetu in meščanih Kamnika. 1493 s.d. dovoljenje cesarja Friderika III. (Rant, 126–127), prošnja za dovoljenje videmski kuriji 1494 18/8, dovoljenje izdano 1494 21/8 (izvirnik prošnje AAU, Chiese) pri obstoječi c. sv. *Jakoba* v mestu, ki jo je v ta namen prepustil žpk. 1538 16/11 samostan razpuščen, 1627 3/5 ga cesar Ferdinand III. ponovno vzpostavi po observantih (gl. tudi Smole VI, 48–53). C. in konventna poslopja povsem na novo z. 1695–1703 z dotacijo Jakoba Schella pl. Schellenburg, c. posv. šele leta 1730 (Valv. 1689; Stelè, ib.; Rant, 79–80).

(2) samostan klaris v Mekinjah (Minkendorf, 1143/1147; GZS IV/195), ust. po Seifridu Gallenberškem na arealu njegovega dvora 1300 9/10 (AH II, 246–247, št. 12) pri obstoječi c. sv. *Marije*. 1301 20/8 (ib., 257, št. 53) ustanoviteljevi dediči prepuste patronatsko pravico nad kapelanijo pri c. samostanu. 1301 13/12 papež Bonifacij VIII. potrdi ustanovitev (ARS). 1302 13/4 kardinal Matej naroči minoritskemu provincialu, da poskrbi za posvetitev in blagoslopitev samostanske cerkve ter pripadajočega pokopališča (AH II, 259–260, št. 63); najbrž gre za kapelo na pokopališču sredi samostana, verjetno z. 1301/1302, om. 1592 (Koblar, IMK 1892, 66s) in pozneje podrto. 1307 12/8 samostanu inkorporirana kapelanija Gallenberških v sami c. (ARS). – 1400 25/7 samostan (monasterium beate virginis marie in Minchendorff et in honore beate Chlare virginis) prejme odpustke (NšAL I/222), podelitev odpustkov ponovno 1447 29/11 (NšAL I/320). 1456 (napis) verjetno nov prezbiterij (Stelè, ib.). 1680 cesar potrjuje Gallenberškim odvetništvo in patronat nad samostanom (Smole V, 135–136). – V srednjem veku om. oltarji poleg Marijinega: (1) sv. *Marjete*, om. 1336 9/8 (ARS); (2) sv. *Križa*, om. 1337 1/3 (ARS); (3) sv. *Benedikta*, om. 1360 23/2, ko je Viljem Gallenberški pri njem ustanovil kapelanijo (Gallenberški arhiv v StLA; W. Brunner, v: Grafenauerjev zbornik, 1996, 315; Brunner/Otorepec št. 60); 1368 20/11 Nikolaj in Jurij Gallenberška pri oltarjih sv. Benedikta in sv. Marjete ust. večnega kaplana (ARS); (4) sv. *Ane*, sv. *Roka in štirinajstih pomočnikov*, posv. 1523 16/9 po gen. vizitatorju škofu De Rubeisu (NšAL II/78). – 1682 samostanska poslopja porušena in do 1686 z. nova. Sedanja c. z. 1686–1701 ob uporabi starih obodnih zidov, pri tem podrt in zamenjan

stari kor, dat. (?) 1456. Ob viz. 1704 še ne posv. Ponovna dela 1722–1733 (Valv. 1689; Stelè, ib.). – O kapeli na pokopališču gl. zgoraj, ne stoji več. – Samostan z dekretom 1782 12/1 razpuščen. – Lok. 1787, ž. ust. 1875. Od 1902 tu samostan uršulink. (Stelè, ib.; D. Hančič, Sedemsto let klaris na Slovenskem, 2000; D. Hančič, Klarise na Kranjskem, 2005.)

XXVII. ŽUPNIJA (VIKARIAT) SV. JURIIJA V NEVLJAH

1. (Za obseg gl. Kamnik.)

2. Nawel, 1287 3/10 (ARS).

3. C. om. s patrocinijem 1232 (gl. Kamnik, t. 4; ecclesia sancti Georgii matrix ex antiquo fundata), s krajem 1476 13/4 (filialis ecclesia S. Georgij in neula; AAU, Acta 7, 113r–114r). – Po starem izročilu, ki ga posreduje Valvasor v opisu mesta Kamnik (XI, 541s), se je c. po bližnjem jezeru, ki naj bi segalo celo do samega mesta, nekdanj imenovala »Sv. Jurij ob jezeru«. (V tej zvezi Valvasor poroča tudi o strahotni povodnji, ki naj bi jo povzročilo jezero ob neki hudi uri.) Po strateško poudarjenem položaju cerkvene stavbe v okviru arheološko še neraziskanega terena (platoja nad tokom Nevljice oz. nad nekdanjim domnevnim jezerom), ki daje videz utrdbeno urejene površine s še dvema na prvi pogled zelo starima zgradbama (še danes v cerkveni posesti), bi se dalo sklepati, da je c. nastala v okviru nekega že v visokem srednjem veku propadlega kompleksa – zgodnjerednjeveškega dvora, o katerem pa zgodovina molči; gre slej ko prej za upravni sedež kranjskih mejnih grofov pred postavitvijo Malega gradu v Kamniku. Vhodna odprtina na južni strani zvonika s predromanskimi razmerji in ostenje nad njo dajeta slutiti, da tu še tiči del prvotne cerkvene zgradbe iz poznega 10. ali 11. stol. V gotiki prez. (zahodni portal). – 1727/1728 nov prezbiterij, 1733 bočna kapela, 1868 obokana ladja, 1910 c. prez. (Stelè, Kamnik). – Po Steletu (ib.) naj bi bila pokopališka kapela prezidana iz stare kostnice, ki pa je vizitacije in drugi popisi župnije ne omenjajo.

4. Lastniška c. kranjskih mejnih grofov iz 10. stol., preoblikovana v patriarhatsko reformno ž. (Höfler, Lastniške, 73). Prvotni sedež kamniške ž. (gl. tam), kasneje njen vik., izpričan z vikarjem 1309 21/12 (verweser ze Newel; NšAL I/65). V drugi pol. 15. stol. večni vik. (1476 13/4, kot zgoraj) in celo navedena ž. (plebs Neule, 1487 10/7; AAU, Acta 12, 395v) in žpk. (plebanus in Newla, 1495 4/11; AAU, Acta 16, 121v). Četudi se neveljski vikar tudi v 17. in 18. stol. nekajkrat navaja kot žpk., je kraj vse do ustanovitve ž. 1783 ostal kot. vik. v odvisnosti od župnije v Kamniku. 1783/III: Pfarrvicariatskirch.

5. V prezentaciji kamniškega župnika in v patriarhovi potrditvi, izpričano 1363 31/1 (ARS), tako tudi Nomina plebanorum, konec 16. stol. (AAU, Chiese, Visite) in viz. 1704; gl. tudi EAG 2018, 34 (1718 21/4 in 1730 18/2). Odvetništvo kamniški žpk.

6. Podružnice:

(1) *sv. Ane* na Gozdu (Spizholz, 1257 13/12, ARS: toda gl. zdaj HTK, 1237, 383; Walt, Wald, 1309 21/12; NŠAL I/65; IMK 1896, 131), om. leta 1420 (am Wald, prope sanctam Annam; urb. Gornji Grad). Posv. 1520 2/11 (NŠAL, prepis [?]; gl. Stelè, ib., 148). 1753 zgrajena nova (Stelè, ib.), sedanja posv. 1838 15/7. – Lok. 1792, ž. ust. 1875. (1526, 1571, 1581, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(2) *sv. Ahaca* v Kališah (1581: Vzurna) (Kalischnak, 1332 15/8; Brunner/Otorepec št. 4), v jedru še gotska, z gotskim zvezdasto obokanim korom druge pol. 15. stol., freske (Stelè, ib., Komelj). (1526, 1571, 1581, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

XXVIII. ŽUPNIJA (VIKARIAT) SV. MARTINA V ŠMARTNEM V TUHINJU

1. (Za obseg gl. Kamnik.)

2. Sand Mertan, 1404 24/2 (kot spodaj).

3. C. om. 1404 24/2 posredno s krajem (zw Sand Mertan in Staynr phar; prepis v ARS, AS 730, fasc. 179; Mlinarič, Top., 82). – Baročna zgradba iz 1734–1735, posv. 1742 28/5 (Stelè, Kamnik), ponovno posv. 1829. 1944 s partizanske strani minirana. Nova z. 1958–1960, posv. 1960 29/6.

4. Vik. kamniške župnije, bržčas ust. že v 14. stol., izpričan s »faro« (Tucheiner pharr) 1403 31/12 (GZL IX/49) in 1404 28/11, ko se v njej om. neka vas (Hruševka) (NŠAL I/234); vikar določno om. 1481 2/4 v sporu z Lenartom Seydlom, vikarjem ž. c. v Kamniku (vicarius ad Sanctum Martinum in valle tuchain; AAU, Acta 10, 353v). Četudi se šmarski vikar pozneje navaja občasno tudi kot žpk., je kraj vse do ust. župnije 1783 ostal vik., odvisen od kamniškega župnika. 1761: vicarius parochialis. 1783/III: Pfarrvicariatskirch.

5. V prezentaciji kamniškega župnika in v patriarhovi potrditvi (gl. Nevlje, t. 5; še EAG 2018, 34: 1711 12/10, 1730 20/10).

Lit.: B. Šimenc, Šmartinska kronika, 2020.

6. Podružnice:⁵³

(1) *sv. Tomaža* na Lokah (prvotno Sv. Tomaž) v Tuhinju, om. prek toponima ok. 1420 (Sand Thomas; urb. Svibno, 23v). Sedanja c. z. 1723–1725 (Stelè, Kamnik). (1526, 1684, 1689, 1704, 1783)

⁵³ Podružničnih cerkva tuhinjskih vikariatov (Šmartno, Zgornji Tuhinj) v Attemsovih vizitacijah ni, prav tako ni vikariata v Špitaliču.

(2) sv. *Doroteje* v Kostanju (Chestinberch, 1258 s.d.; UBKr II/255). – 1725 prez. Ohranjen gotski zvezdasto obokani prezbiterij iz kamniške delavnice (Komelj; Stelè, ib.).

(1526, 1684, 1689, 1704, 1783)

(3) sv. *Nikolaja* na Gori (Greben) (Gradišče v Tuhinju) (Gradichs, 1291 13/7; IMK 1896, 131). 1721–1722 prez., z novim prezbiterijem (Stelè, ib.).

(1526, 1684, 1689, 1704, 1783)

(4) sv. *Neže* na Selih pri Kamniku (Zel, ok. 1260; UBKr II, 214). Sedanja c. z. 1859–1861, blagosl. 1861 4/8 (ZD 1861, 137; Stelè, ib.) – Lok. 1789/1790 (Maček, Ustanove, 186), vik. 1793, ž. ust. 1875.

(1526, 1684, 1689, 1704, 1783)

(5) sv. *Nikolaja* v Beli (kot reka: Uelach, 1229; GZS V/507). Gotska (ladja obokana 1904) z gotskim zvezdasto obokanim prezbiterijem (ok. 1470, kamniška delavnica ?, 16. stol.?, Komelj). Zvonik po 1724 (Stelè, ib.). 1728 predelana.

(1526, 1684, 1689, 1704, 1783)

(6) sv. *Antona opata* v Špitaliču, om. kot hospital (hospitale Sancti Antonii) na »Kozjem hrbtu« (Pokkesruke) leta 1229 s.d. (GZS V/507). Verjetno ust., nedvomno pa obdarjen po leta 1228 umrlem istrskem mejnem grofu Henriku Andechs-Meranijskem in potrjen leta 1229 (ib.) po njegovem bratu Otonu. 1243 26/1 patriarh Bertold potrdi ustanovitev beneficija in hospitala (Bernhard št. P31). Špital ok. 1251 grof Oton z vso posestvijo podari vetrinjskemu samostanu (potrditev njegovega zeta Ulrika Spanheimskega 1257 12/4; UBKr II/241; MC IV,1/2647). Z menihom om. tudi v des. seznamu 1296 (monachus in Poksruk). V samostanski lasti do 1608, ko ga vetrinjski opat proda Janezu Jožefu Thalerju; od tedaj v raznih plemiških rokah. Hospitalna dejavnost verjetno zamrla v času protestantizma. – Sedanja c. z. 1728–1736 ob uporabi starih zidov in zvonika, prezbiterij nov na zahodu, posv. 1742 24/5 (Stelè, Kamnik). – V odvetništvu lastnika bližnjega gradu, imenovanega Neuthal (tako tudi viz. 1704). – V i k a r i a t ust. po kamniškem župniku v zač. 18. stol. (po letu 1704 in pred 1711; CS), s priključeno c. pod št. 5. Po CS ž. ust. 1762, a najbrž šele z reformo 1783 (kot vik. om. še ob prezentaciji vikarja 1765 20/4; NšAL II/1092). (V Consign. 1783 še kot vikariat, a tega leta naj bi po popisu 1788 tu začel službo takratni žpk.)

(1526, 1684, 1689, 1704, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* na pokopališču pri c. sv. Antona op. v Špitaliču, om. pri Valvasorju. Izginula.

(1689)

XXIX. ŽUPNIJA (VIKARIAT) MARIJINEGA VNEBOVZETJA V ZGORNJEM TUHINJU

1. (Za obseg gl. Kamnik.)

2. Tuchain, ok. 1420 (urb. Svibno).

3. C. om. 1507 25/10 (ecclesia gloriosissime Virginis Marie in Turchina[!]; Vale, 267, op.) in nato v popisu 1526, po Valv. 1689 ustanova celjskih grofov, v 15. stol. (za celjske grofe?; leta 1456?) prez. v dvoladijsko in gotsko obokana (Komelj, 23, 110). Sedanja c. prez. 1846–1856. (Stelè, Kamnik).

4. Vik. ust. nedvomno že v srednjem veku, a om. šele 1526; tradicija pripisuje ustanovitev »cerkve« (t. j. beneficija) celjskim grofom. Ozemeljske karakteristike vikariata, ki deli nekdanji vik. v Šmartnem na dva dela, kažejo fevdalno teritorialno pogojenost. Četudi naj bi bil tu žpk. že leta 1776 (Pokorn po popisu 1788), je bila ž. tu dejansko ust. šele po reformi 1783 (v Consign. 1783 še kot vik., tako tudi po gradivu, ki ga je uporabil Miklavčič, 1945: 1761: vicarius parochialis), a pred 1787, ko se že omenja v buli o ustanovitvi ljublj. nadškofije (ZZ, 260).

5. V prezentaciji kamniškega župnika in v patriarhovi potrditvi (gl. Nevlje, t. 5).

6. Podružnice:

(1) sv. *Vida* na Planini. Prez. 1733 in posv. 1742 28/5, prenovljena 1889 (Stelè, ib.), zatem propadla in obnovljena 2004–2007 (MMC). (1526, 1571, 1689, 1704, 1783)

XXX. ŽUPNIJA SV. MARTINA V DOBU

1. Brdo (pri Lukovici, graščina in soseska), Brezje (pri Dobu), Brezovica (pri Dobu), [Brezovica pri Zlatem Polju, Brezovica pri Domžalah Spodnja in Zgornja], Čeplje, Češenik (graščina in soseska), Črnelo, Dolenja vas, Dupeljne, [Gorica, Gorišek, Gorjuša, Gradišče pri Lukovici (del)], Imovica, Količevo, Krtina, [Krumperk (graščina)], Lačni (= Račni) Vrh, [Laze pri Domžalah], Lukovica, [Mala (nekdanj Spodnja) Lašna], Obrše, [Podpeč], Podrečje, Prapreče (Zgornje in Spodnje), [Preloge, Preserje pri Zlatem Polju, Prevoje pri Šentvidu], [Rača], Rafolče, [Rapolče, pri Domžalah], Straža, Studenec (pri Krtini), [Šentvid pri Lukovici, Škocjan], Trnovče, [Turnše, Videm pri Lukovici], Vir, Vrba, Vrhpolje (prav: Vrhovlje), Zlato Polje, [Znojile], [Žeje⁵⁴].

⁵⁴ In ne v ž. Moravče (Miklavčič); tako že 1335 24/4 (ARS).

2. Eicho, 1223 25/1 (GZS V/371).⁵⁵

3. C. om. posredno z ž. (parrochia) 1232/1246 (Dopsch, 53), s patrociniem 1345 29/7 (Otošec št. 1004). 1517 7/7 posv. desni stranski olt. sv. Trojice in sv. Ane po škofu Danielu de Rubeisu (NšAL II/50). V viz. 1631, 1661 in pri Valv. 1689 se om. posebna kapela sv. Mihaela »a parte epistole« (in Capella propria), 1661 posv. oltarja sv. Mihaela »in capella«; verjetno gre za olt. iz neohranjene in nedokumentirane kostnice. Sedanja zgradba z. 1760–1761 in posv. 1762 (viz. 1771), z uporabo delov njene gotске prednice.

4. Prvotno morda lastniška c. kranjskih mejnih grofov v sklopu tamkajšnjega dvora oziroma gradu (Höfler, Lastniške, 74), izpričanega prek andeškega ministeriala Viljema 1223 25/1 (kot zgoraj), zatem sedež iz mengeške pražupnije izločene patriarhatske ž., om. med 1232 in 1246 (kot zgoraj) in nastopajoče v des. seznamu 1296 (plebes in Aych). 1518 17/8 cesar Maksimilijan I. ž. inkorporira kapitlju ljublj. škofije kot menzalno posest (NšAL II/59; potrditev papeža Leona X. 1518 10/12; NšAL II/60).

5. Ž. sprva ogl. pleno iure. Kdaj je njen patronat prešel v cesarske roke, ni dokumentirano, vendar pa verjetno leta 1448 posredno s patronatom nad kamniško in mengeško ž., ko si je cesar moral pridobiti tudi patronat nad ž. v Moravčah. 1488 4/7 cesar Friderik III. na izpraznjeno mesto dobskega župnika prezentira svojega kaplana proti s patriarhatske strani imenovanemu Lenartu Seydlu (AAU, Acta 13, 300v, 312v, 320v–321v; Vale, 38–39). Patronat je bil v habsburških rokah tudi leta 1518, ko ga je papež Leon X. s privolitvijo cesarja Maksimilijana I. podelil ljublj. stolnemu kapitlju (kot zgoraj), ki je s tem prejel tudi prezentacijsko pravico, pri čemer so potrditev župnika kot tudi vse škofijske spiritualne pravice ostale pri ogl. patriarhu (tako še ob viz. 1581). Za Tomaža Hrena pleno iure priključena ljublj. škofiji (viz. 1624).

Lit.: S. Stražar, *Kronika Doba*, 1970; isti, *Župnija Dob skozi stoletja*, 1997.

6. Podružnice:

(1) sv. *Lenarta* na Krtini (nekdaj vedno: v Češeniku, Čemšeniku; Scherenpu^cchel, 1348 31/7; Brunner/Otošec št. 25; Schernpuhl, 1444; avstr. fevdi; 1689: in Kertina), posv. 1458 27/8 po škofu Fortunatu, gen. vikarju ogl. patriarha Ludovika, z glavnim olt. in dvema stranskima (viz. 1668). 1494 23/9 gorenjski arhidiakon Lenart Seydl prosi patriarha za dovoljenje, da smejo ključarji cerkve pobirati miloščino »pro fabrica dicte ecclesie« (AAU, Chiese; IMK 1892, 42); c. je po vsej verjetnosti utrpela poškodbe zaradi turškega pustošenja. 1500 tu om. v i k a r

⁵⁵ Aich, po katerem se je imenoval ministerial Johannes, priča v turjaški listini 1220 7/4 (GZS V/310), je Pudob pri Ložu (M. Kos, GHTS, 491; HTK, 1159).

(vicarius ecclesie sancti Leonardi de Scherenpuhel; AAU, Chiese), čeravno c. ni nikoli bila resnični vik. – Troladijska dvoranska c. s križnorebrastimi oboki, brez prezbiterija, nedvomno iz časa po letu 1494 (do 1500?), s sočasnimi freskami Mojstra sv. Andreja iz Krašč oz. Mojstra Leonarda. Nekdaj zelo obiskana božja pot (Kemperl, Romanja, 195).

(1526, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

(2) sv. *Kancijana* v Škocjanu, om. 1309 21/12 (sand Kancians chirchen; NšAL I/65; IMK 1896, 131). Sedanja c. z. 1769–1771, posv. 1772 29/6 (viz. 1771).

(1526, 1571, 1581, 1631, 1668, 1689, 1771, 1783)

(3) sv. *Luke* v (Spodnjih) Praprečah (Präfreschach, 1320 15/9; ARS; Prapratsche, 1353; Mikuž, Top., 60). Po Valv. 1689 zgrajena po celjskih grofi, vendar kaže, da gre za povsem novo c., posv. 1523 20/9 po gen. vizitatorju Danielu de Rubeisu skupaj z velikim olt., olt. sv. Petra na evangelijski strani in olt. Matere božje »ad archum chori« (pred prezbiterijem) (viz. 1668) in ponovno 1535 11/6 (ib.), zgrajeno s prizadevanji graščakov Heritschev z Brda pri Lukovici. – Vseskozi obokana troladijska c. zgodnjega 16. stol. oz. iz časa posvetitve; votivna freska graščaka Hansa Heritscha s hčerjo na severni steni prezbiterija dat. 1522, votivna freska kamnoseka Štefana z družino, ki je c. menda gradil, v srednji ladji, dat. 1524. Letnica 1524 na eni od obočnih konzol v srednji ladji kaže, da so c. obokali šele po prvi posvetitvi. Če se posvetitev 1535 nanaša le na (novi) olt. sv. Barbare (nekdaj pač v južni stranski ladji) ali na celotno c., iz zapisa ni razvidno. Romarska, ob viz. 1684 opustela, ker naj bi romanje ponehalo.

(1526, 1581, 1631, 1668, 1684, 1689, 1783)

(4) sv. *Vida* v Šentvidu pri Lukovici, om. z vasjo sv. Vida 1304 28/8 (ARS; AH II, 268) (Valv. 1689: in Felberndorf, tj., v Vrbi), s kapelanijo sv. Štefana (om. 1689). Sedanja c. z. 1748–1749; še razpoznavni sledovi gotske prednice.

(1526, 1571, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

(5) *Marijinega vnebovzeta* na Brdu pri Lukovici (Ekk, 1340 9/4; ARS), graščinska ustanova, v popisu 1754 om. duhovnik, stanujoč v graščini. 1668 nova kapela na evang. strani še ne posv. Sedanja c. z. 1717–1719. 1753 prez., posv. 1755 13/7; zvonik do 1780. 1748 postala romarska pot zaradi čaščenja sv. Peregrina (Kemperl, Romanja, 143ss). 1853 podaljšana proti zahodu (ZD 1863, 16). 1783/I beneficij Apfaltrjev. – 1787 vik., ž. ust. 1876.

(1526, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

(6) sv. *Katarine* v Rafolčah (Rauelsdorf, 1332 21/1; ARS). Kor na novo z. ok. 1660 (viz. 1668). Baročna.

(1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

(7) sv. *Marije Magdalene* v (Podgorju pri) Zlatem Polju (zu Gulden ueld, 1346 4/7; ARS). Sedanja c. z. 1770–1772, prezbiterij še gotski, med drugo svetovno vojno požgana, obnovljena 1970–1972. – Lok. 1787, ž. ust. 1876.

(1526, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) oratorij *Matere božje* v poštni postaji v Podpeči pri Lukovici. V popisu 1754 tu om. duhovnik. Ne obstaja več.

(1668, 1689, 1771)

(2) *Matere božje* na gradu Krumperk (Kreutberg; po Valv. om. 1338; sicer pa Chrawperg, 1410 26/8; ARS). 1712 8/10 izstavljeno dovoljenje za maševanje, 1763 om. dovoljenje za prenos dveh maš iz c. sv. Kunigunde na Goričici (viz. 1763 ž. Ihan). Samostojno stoječa kapela na osmerokotnem tlorisu, po drugi vojni profanirana.

(1771)

(3) sv. *Družine* pri gradu Črnelo (Rotenpvhel, 1297 5/1; ARS), z. 1735 (1735 4/4 položen temeljni kamen) in posv. 1735 3/7. S freskami Franca Jelovška. Opuščena, sanirana.

(1771)

(4) *Matere božje karmelske* na gradu Češenik (Scherenbüchel; po Valv. XI, 508, om. ok. 1300; kot kraj: Schernpuhl, 1444; avstr. fevdi). Z. 1742–1743 in posv. 1743 27/3, 1752 ust. kapelanija. 1754 om. duhovnik (ZZ, 447). Opuščena (CC 1892: še v rabi), grad po drugi vojni preurejen za stanovanja.

(1771)

XXXI. ŽUPNIJA SV. TOMAŽA V KRAŠNJI

1. Blagovica, [Brezovica pri Zlatem Polju], [Bršlenovica], Češnjice, Gabrje, Gabrovica, Golčaj, Gorenje, Jasna, [Javorje pri Blagovici], Jelnik (Veliki in Mali), Jelša, [Kompolje], Koreno, Krajno Brdo, Lipa, Log, Loke (Spodnje in Zgornje), Negastrn (? , v ž. Moravče!), Petelinjek, [Podmilj (Spodnji)], Poljane (pri Blagovici), Prevoje (pri Blagovici), [Prilesje], Prvine, [Pšajnovica], Rakitovec, [Samoglar], [Selce], Suša, Šentožbolt, [Trnjava], [Vošce], Vranke, Vrh (nad Krašnjo), [Zalogar], [Zavrh pri Trojanah], [Zlatenek], Zirovše.

2. Kraexen, 1325 10/8 (ARS).

3. C. om. posredno z vikariatom 1341 21/4 (kot spodaj), patrociniij sv. Tomaža 1513 1/2 in 1513 23/3 (ARS), sopatrociniij sv. Andreja (?). 1619 nova ladja, ohranjena stranska gotska kapela sv. Andreja. Ob viz. 1684 v razpadajočem stanju. C. z. na novo(?) ok. 1724, posv. 1739 26/4, gotska kapela sv. Andreja odstranjena 1863 (S. Stražar, Črni Graben, 1985, 293ss).

4. Vik. dobske ž., ust. verjetno v začetku 14. stol., omenjen kot »večni« 1341 21/1 (IMK 1891, 13), z vikarjem, zatem kot »fara« (Chra^schner pharr) 1363 17/4 (ARS). Leta 1518 skupaj z Dobom inkorporiran ljublj. stolnemu kapitlju v men-

zalni užitek, za Tomaža Hrena (pred 1624) z matično ž. priključen ljublj. škofiji. Ž. ostala vse do reforme 1783 na stopnji večnega vik.

5. Kot župnijska ustanova v prezentaciji dobskega župnika in potrditvi ogl. patriarha. Po 1518 prezentacija verjetno ljublj. stolni kapitelj. Po priključitvi ljublj. škofiji potrditev ljublj. škof.

6. Podružnice:

(1) *sv. Petra in Pavla* v Blagovici (Glogowitz, 1252 16/5, kot spodaj), z. kot kapela blagoviškega gradu (1526: im Thurn). V listini vojvode Bernarda Spanheimskega 1252 16/5 za kostanjeviški samostan (GZS VI,1/162) nastopi kot priča »durmhard, pfarrer ze glogowitz« in vojvodov kaplan (o njem prim. GZS V/873). To govori o obstoju plemiške ustanove z določenimi župnijskimi pravicami, ki bi mogla biti starejšega porekla (ministeriali Andechs-Meranijskih), vendar se kot takšna ni obdržala. 1345 29/7 brata Otokar in Nikolaj Blagoviška s privolitvijo župnika v Dobu tu ustanovita kapelanijo v prezentaciji posestnikov gradu in potrditvi dobskega župnika (Otopec št. 1004; Notbl. 1858, 458; IMK 1891, 3). 1420 5/10 (v skladu s spremenjenimi posestniškimi okoliščinami) prezentira Herbard Turjaški, ki ima »ius patronatus capelle sancti Petri de Glogowicz« (Biz./Preinf. II št. 71, 72). 1526 z bratovščino sv. Nikolaja. Beneficij še om. v Consign. 1783/I. V viz. 1624 odločeno, naj se temeljito prezida (reaedificatur et parietes a fundamento renovantur). 1668 že z., a neposv. Ponovno prez. 1750–1755 in posv. 1755 19/7. V baroku postala romarska (Kemperl, Romanja, 137s). – Vik. 1787, ž. ust. 1876. (1526, 1581, 1624, 1631, 1668, 1689)

(2) *sv. Neže* na Golčaju (1581: »na Goličaje«) (Goltschach, 1437 18/4; GZL X/54). V viz. 1668 om. (romanska) polkrožna apsida. Ladja še srednjeveška, prezidana v 17. stol., prezbiterij novejši. (1526, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

(3) *Matere božje (karmelske)* na Česnjicah (Chersteten, 1348 18/10; Brunner/Otopec št. 27). Om. 1508 2/2. Posv. 1517 21/6 z dvema olt. po škofu Danielu de Rubeisu (viz. 1668). Leta 1727 v prezidavi. Sedanja c. baročna, posv. 1755 20/7. 1721 29/3 ust. bratovščina Matere božje karmelske (škapulirska) (Kemperl, Romanja, 154s). – Lok. 1787, ž. ust. 1876. (1526, 1571, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

(4) *sv. Ožbalta* v Šentožboltu, om. s krajem (s. Oswald) ok. 1420 (urb. Svibno). 1401 12/11 tu om. kaplan (Stražar, Črni graben, 131). Leta 1727 v prezidavi, posv. 1755 18/7. – Lok. 1787, ž. ust. 1876. (1526, 1571, 1581, 1624, 1631, 1668, 1689, 1783)

(5) *sv. Lenarta* v Pšajnovici (Pišajnovici) (Pischenicz, 1351 9/1; ARS). 1755 prez., 1847 obokana. (1526, 1571, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

XXXII. ŽUPNIJA SV. MARTINA V MORAVČAH

1. [Češnjice pri Moravčah], [Dobrava], Dole (pri Kraščah), Drtija, [Dvorje], Gora (pri Pečah), Gorenje, Goričica (pri Moravčah), Gradišče (pri Lukovici), [Hrastje], Imenje, Javoršica, [Kokošnje], [Krašce], Limbarska Gora, [Mošenik], [Negastrn], [Pogled], Preke (? = Prekar), Preserje (pri Lukovici), [Prikrnica], Ribče, [Rudnik], [Serjuče], [Soteska], Spodnje Koseze, [Stegne], Sv. Andrej, Sv. Križ (= tudi Križevska vas), Sv. Mohor, Sv. Trojica (= tudi Pusti Vrh, Trojica), Svine (= Vinje pri Moravčah), Tuštanj, Vrhpolje (pri Moravčah), Velika vas, [Zalog pri Kresnicah], [Zalog pri Moravčah], Zgornje Koseze, Žeje (? v župniji Dob!); *vikariat Peče*: soseska Peče.

2. Moravitz, 1232–1246 (Dopsch, 53).

3. C. om. posredno z ž. (parrochia) 1232–1246 (kot zgoraj), patrocinij izpričan šele z župnikom in arhidiakonom Petrom Polcem 1437 18/4 (parrochialis ecclesie sancti Martini in Moreutsch; NŠAL I/297). 1526 z bratovščino sv. Sebastijana (stranski oltar, om. še v Attemsovih viz.). – Temeljito prez. 1708 (? , letnica v kronogramu nad vhodnim portalom) in 1740, posv. 1743 7/7, s sledovi gotske prednice. 1895 novo pročelje z zvonikoma.

4. Verjetno stara patriarhatska ž. 11. stol., izločena iz mengeške pražupnije, om. prvič 1232–1246 (kot zgoraj). Žpk. (plebanus plebis de Morauz) om. 1287 23/1 (Otošar št. 38; IMK 1892, 71, z letnico 1286), kot plebs v des. seznamu 1296.

5. Sprva v popolni oblasti ogl. patriarha, tako tudi še ob podelitvah župnikovega mesta 1343 24/4 (Otošar št. 969; IMK 1892, 71) in 1347 31/1 (GZL IX/23). Kasneje si je prezentacijo župnika prilastil cesar Friderik III., najbrž posredno s tem, ko je leta 1448 dobil patronat nad župnijama v Mengšu in Kamniku, vendar očitno proti patriarhovi volji. Zato je prihajalo do sporov, tako leta 1498 med kraljem Maksimilijanom in patriarhom glede novega župnika, ko je slednji 1498 8/2 po smrti Petra Knauerja na ta položaj imenoval svojega kandidata; AAU, Acta 24, 164r in 191r (še 170v, 181r, 188v; IMK 1893, 66). Ž. je vendarle ostala cesarska. Potrditev ogl. patriarh (tako tudi Valv. 1689 in viz. 1704).

Lit.: S. Stražar, Moravska dolina: Življenje pod Limbarsko goro, 1979.

6. Podružnice:

(1) *Matere božje (Marije Kraljice angelov)* na Drtiji (Dritey, 1320 15/9; ARS), ustanova graščine Belnek (Wildeneck), om. 1405 27/3 kot podružnica moravske župnije (Otošar št. 1444). Kapelanija, na osnovi darovnice Marjete s Hmeljnika, rojene Limbarske (Lilienberg), ust. 1422 24/4 po Ulriku Limbarskem (Smole I, 146–147, prepis), sredi 16. stol. še v posesti belneške graščine (gl. urbar 1554–

1555; Žnidaršič Golec, Urbarji, 39), ki je poizumrtju rodu prešla v cesarsko posest (Smole I, 148 in dalje; prim. prezentaciji kaplana goriškemu nadškofu 1751 17/9 in 1783 11/3; NŠAL II/1046, 1152; viz. 1753, z načrtom za ustanovitev vikariata). C. razsvēčena po protestantih in na prošnjo ogl. patriarha Francesca Barbara ter s posredovanjem kamniškega župnika in arhidiakona Boštjana Trebuhana ponovno posv. 1605 15/10 po škofu Tomažu Hrenu (Lavrič, Hren, 196). Baročna zgradba iz sr. 18. stol. (dat. 1750 na koru; slika v vel. oltarju – Anton Cebej – dat. 1756, po viz. 1761 nova in še ne posv.), predelana in posv. 1804 8/9. (1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1753, 1761, 1783)

(2) sv. *Petra* (in *Pavla*) na Vrhpolju pri Moravčah (Oberveld, 1301 10/8; GZL I/12). Ok. 1765 (letnica na oboku) močno prezidana. V viz. 1767 om. samo posredno prek izvora izprašanih ključarjev (ex vicinitate sancti Petri). – Lok. 1780, ž. ust. 1992 29/6.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1753, 1761, 1767, 1783)

(3) sv. *Andreja* na Dolah pri Kraščah (Süchadol, 1431 13/7; HHStAW) (naselje nekdaj imenovano Sv. Andrej; prim. popis 1581). Poznobaročna rotunda s starim, barokiziranim gotskim prezbitერიem iz časa ok. 1500 (freske Mojstra Leonarda, dat. 1504 in 1505). Ustanova Limbarskih (Lilienberg, Andrej in Jurij, ok. 1500?). V objavi popisa 1526 (Koblar, 149) napačno, kot da gre za c. v Moravčah.

(1526, 1581, 1684, 1689, 1704, 1753, 1761, 1783)

(4) sv. *Lovrenca* v Spodnjih Kosezah (Edlingen, 1341 18/3; ARS). Baročna zgradba, ob viz. 1753 komaj z. in še ne posv.

(1571, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1753, 1761, 1783)

(5) sv. *Nikolaja* pri Sv. Miklavžu (na »Sveti gori«; »1667«: am perg; 1753: in monte). Barokizirana, stene ladje še stare (freske iz ok. 1440).

(1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1753, 1761, 1783)

(6) sv. *Križa* v Križevski vasi (na »Sveti gori«; »1667«: in Gebirge), om. 1304 21/5 (vf dem Heiligen perge ze dem Heiligen chreutze; AH II, 267). Baročna. Odkriti temelji stare gotske cerkve na drugem mestu (ZUZ 1939–1940, 104; Knific/Mlinar, št. 50; Höfler, Lastniške, 75).

(1526, 1571, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1753, 1761, 1783)

(7) sv. *Mohorja in Fortunana* (v Podstrani) (1689: pri Priknici; Prikernicz, 1391 24/4; ARS). Nova baročna na gotskih temeljnih iz sr. 18. stol. Ob viz. 1753 komaj z. in še ne posv.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1753, 1761, 1783)

(8) sv. *Štefana* v Zgornjih Kosezah (Edling, 1414 26/12; ARS). Sedanja zgradba baročna, dat. na slavoloku 1753. Ob viz. 1753 nova, še ne posv., tako še 1761

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1753, 1761, 1783).

(9) sv. *Jerneja* v Pečah (Pesche, 1238; GZS V/698; Peschs, 1238 11/12; GZS V/699).⁵⁶ Gotska, barokizirana. – V i k a r i a t ust. 1768 3/2 (Stražar; Volčjak, 99; po CS lok. 1771, po MMC vik. 1785), ž. 1862 oz. 1863.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1753, 1761, 1783)

(10) sv. *Mihaela* v Križatah (Peških Kandršah; »1667«: v Kandršah) (Krisacz, ok. 1420; urb. Svibno). V osnovi gotska, prez. v 17. stol.

(1526, 1581, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1753, 1761, 1783)

(11) sv. *Valentina* na Limbarski gori (Limberg; nekdanji grad; Lilienberch, 1156; GZS IV/366) (1753: in monte). Božjepotna (Kemperl, Romanja, 199ss). Po Valv. 1689 z. ok. 1667; popis »1667«: gestift St. Valentin khirche, v popisu 1684 »nova filialis«. Zgradba iz 17. stol. na razpotegnjenem osmerokotniku, romarska, barokizirana do ok. 1736 (?; tako dat. veliki olt.), posv. 1743 6/6 po trž. škofu Leopoldu Jožefu Petazziju (Šumi/Sapač, 61; B. Resman, AHAS 2003, 94).

(»1667«, 1684, 1689, 1704, 1753, 1761, 1783)

(12) sv. *Marjete* v Gradišču pri Lukovici (Purchstal, 1301 10/8; GZL I/12), om. 1510 21/7 (ARS). Enoladijska, v celoti obokana poznogotska c. z zač. 16. stol., s sočasno in nekoliko mlajšo poslikavo.

(1526, »1667«, 1684, 1689, 1753, 1761, 1783)

(13) sv. *Trojice* na Sv. Trojici (Vrh pri Sv. Trojici; Pusti Vrh), z. ok. 1686–1688 v zahvalo ob prenehanju kuge, posv. 1688 3/5 (S. Stražar, Moravska dolina, 1979, 281s). (1704: noviter exstructa.) V viz. 1767 om. samo posredno prek izvora izprašanih ključarjev (ex vicinitate sanctissimae Trinitatis). – Lok. 1785–1891, do ust. ž. ni prišlo. (1704, 1753, 1761, 1767, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Janeza Nepomuka* v gradu Tuštanj (Tuztan, 1238; GZS V/689, 699). Grad prez. 1667–1671, kapela om. 1704 (IMK 1892, 72), prvotno verjetno v grajskem kompleksu in z drugim patrocinijem, nova baročna ob vhodu v grad, poslikana (F. Jelovšek, po 1729). Zasebna last. Vrsta grajskih duhovnikov (sacelanov) znana od 1703 dalje (M. Ambrožič, B. Murovec, Kronika 2009/2).

(1704, 1753, 1761)

(2) sv. *Jožefa* (1753: sv. *Jožefa in sv. Antona Pad.*) v gradu Zalog pri Moravčah (Wartenberg) (1753: capella arcis Strassoldianae). Dvorec z zunanjo kapelo z. za Orfea Strassolda do ok. 1714 po načrtih Carla Martinuzzija (Šumi/Sapač, 50), pogorel 1943, po vojni propadel, kapela požgana 1945.

(1753, 1761)

⁵⁶ Peitschach v mengeški fari (1444, avstr. fevdi; gl. GHTS, 422) je Pšata pri Beričevem s cerkvijo sv. Petra (HTK, 1157).

(3) kapela v gradu Češnjice pri Moravčah (Liechtenegg). Grad sezidan sredi 16. stol. po Gallih z Rožeka (Stražar, Moravska dolina, 114), med drugo svetovno vojno požgan, po koncu vojne porušen.

(1753)

(4) kapela v gradu Belnek (Wildeneck). Grad še srednjeveškega porekla, prezidan v 17. stol., leta 1943 požgan, ruševine odstranjene.

(1753, 1761)

XXXIII. ŽUPNIJA SV. JURIJA V IHANU

1. Brdno, [Goričica pri Ihanu], Mala Loka, Preloge, Selo (pri Ihanu), Sv. Miklavž, Tabor.

2. Uichan, 1228 29/10 (GZS V/488; Bernhard št. G10).

3. C. om. posredno z ž. v des. seznamu 1296, s patrocinijem 1347 19/3 (Otopelec št. 1035; IMK 1891, 8) in 1347 27/8 (Otopelec št. 1049). Letnici 1484 na menzah stranskih oltarjev dovoljujeta domnevo o obnovi cerkve po turškem pustošenju leto pred tem. 1526 z bratovščino sv. Rešnjega telesa. Nova posv. 1678 21/8 (NšAL II/808), ponovno prez. po Gregorju Mačku ml. 1742–1744, posv. 1743 4/8. (S. Stražar; Stelè, Kamnik; Kemperl, Romanja, 178s).

4. Lastniška c. v mejah menške pražupnije z omejenim območjem, verjetno kranjskih mejnih grofov, ki so jim sledili Andeški (Höfler, Lastniške, 74). (Leta 1228, kot zgoraj, je tu imel zemljo samostan v Diessnu na Bavarskem, ki jo je prodal gornjegrajskim benediktincem.) Ž. prvič om. v des. seznamu 1296 kot plebs.

5. Prvotno lastniška c. in zatem patronatna ž., ki pa je zgodaj prišla v patriarhove roke. V 14. stol. prezentator in konfirmator arhidiakon Kranjske in Marke. 1347 19/3 (kot zgoraj) ž. podeli patriarh, ker je bila zaradi zanemarjanja z arhidiakonove strani (propter negligentiam archidiaconi nostri Carniole et Marchie) nezasedena, sicer pa je v prezentaciji in konfirmaciji arhidiakona Kranjske in Marke leta 1377 16/4, kot tudi že prej (1368 23/11) (Articutius, ASU/AN, fasc. 5125/2, 72r–75v). Ob koncu 16. stol. kolator in konfirmator arhidiakon Polidor Montagnana (Nomina plebanorum; AAU, Chiese, Visite) (kar naj bi si izrecno zase in za svoje moške potomce od patriarha pridobil leta 1579 (?); 1613 10/10, ko generalni vikar ogl. patriarha Barbara potrdi župnika, naj bi imeli patronat Polidor Montagnana in njegovi bratje; NšAL II/485), po viz. 1704 naj bi bila ž. ustanovljena »ab aliquo Domino Montegnano provinciali huius provinciae« (!), po izumrtju njegove družine pa naj bi ius patronatus prešla na deželnega kneza. Za Valvasorja (1689) prezentacija cesar. Potrditev slej ko prej patriarh.

Lit.: S. Stražar, Svet pod Taborom: Kronika Ihana, 1974.

6. Podružnice:

(1) *sv. Kunigunde* na Taboru (Goričica pri Ihanu), om. 1410 26/8 (perg da sand Kunigundt auff rasst; ARS), posredno z bratovščino *sv. Kunigunde* 1465 19/5 v avstr. fevdih 1478. 1515 20/3 ji rimski kardinali podelijo stodnevne odpustke (ARS). Sedanja c. z. 1642 (KAL, fasc. 62/21, prošnja za posv.), posv. 1643 24/6. Bočni kapeli *sv. Lucije* (1720–1722) in *sv. Notburge* (1739). V odvetništvu posestnikov krumperške graščine (od 1631 Rasprov), ki so tu imeli grobnico (Stražar, 101ss; Stelè, Kamnik; Kemperl, Romanja, 283s).

(1526, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1753, 1761, 1763, 1783)

(2) *sv. Nikolaja* na Goropečah (Brdo; Echk in Jauchnar pharr, 1410 26/8, ZAL). Kratki gotski kor s konca 14. stol. (Peskar, Arhitektura, 181–182), s freskami iz ok. 1470–1475, podaljšana 1750 (Stelè, Kamnik).

(1526, »1667«, 1684, 1689, 1704, 1753, 1761, 1763, 1783)

XXXIV. ŽUPNIJA SV. MIHAELA V MENGŠU

1. Brdo, Črnuče, Depala vas, Dobeno, Domžale (Goričica), Dragomelj, Duplica, Groblje, Homec, [Jablje, graščina], Jarše, Ježa, Loka (pri Mengšu), [Loka pri Bistrici = Mala Loka], [Mengeš Veliki in Mali], Nadgorica, Nožice, Podboršt (nekoč del Črnuč), Podgorica, Pristava, Pšata, Rašica, [Rodica], Stob, Podgorje (pri Kamniku), [Preserje, samo del], Šentjakob ob Savi, Šentpavel pri Domžalah, Šmarca, Študa, Topole, Trzin.

2. Meingosburg, 1154/1156 (GZS IV/338).

3. C. om. posredno z župnikom 1215 3/6 (GZS V/236), patrocinijski izpričan 1349 14/5 (Biz./Preinf. I št. 81). – Prvotno po vsej verjetnosti triladijska romanska bazilika. Ohranjen gotski križnorebrasto obokan prezbiterij iz sr. 15. stol. (s freskami iz delavnice Janeza Ljubljanskega ok. 1460), ladijski del z. ali prez. 1740 (Stelè, Kamnik; Komelj). Posv. 1752 19/9 po goriškem nadškofu Karlu Mihaelu Attemsju (viz. 1752). – V srednjem veku om. oltarji: (1) *sv. Nikolaja*, om. 1391 s kapelanijo (Otoorepec št. 1347, 1349); (2) *sv. Štefana, Volbenka in Erazma*, posv. 1511 28/10 (ZZ, 232); 1526 bratovščina *sv. Sebastijana*.

4. Sedež obsežne pražupnije druge pol. 10. stol., ki je segala na vzhodu do kranjske deželne meje in na zahodu mejila na kranjsko pražupnijo. Na jugu se je meja držala Save, a je s Podgradom in Lazami v vik. Dol ter Spodnjim Logom v vik. Vače segla tudi na njen desni breg. V gradivu om. prvič 1215 3/6 posredno z župnikom (kot zgoraj), kot plebs v des. seznamu 1296.

5. Ogl. pleno iure, tako še ob podelitvi leta 1325 21/1 (Otoorepec št. 488). 1448 30/8 papež Nikolaj V. njen patronat podeli cesarju Frideriku III. (J. Chmel, Regesta I,

1838, Anhang št. 82). 1452 18/6 papež Nikolaj V. poveri krškemu škofu Janezu, da ž. inkorporira cistercijanskemu samostanu Sv. Trojice v Dunajskem Novem mestu (WNOcist), do česar pa ni prišlo. 1461 17/12 jo cesar prepusti samostanu kot nadomestilo za odvzeti mu patronat nad šentpetersko ž. v Ljubljani (navodilo opatu v Reinu; WNOcist; privolitev papeža Pija II. 1462 10/9; WNOcist; Gruden, 53). 1668 13/9 opat in konvent samostana v Dunajskem Novem mestu ž. prodata cistercijanskemu samostanu v Stični (WNOcist; prepis Čipić Rehar št. 718; 1668 5/12 prošnja za privoljenje reinskega opata; 1669 30/6 privolitev cesarja Leopolda; oboje WNOcist; gl. tudi Stiški arhiv, ARS, AS 781, fasc. 1). 1669 28/7 predaja listin (WNOcist). – Potrditev župnikovega mesta patriarh, po 1462 je ž. prešla v popolno last samostana v Dunajskem Novem mestu (ob koncu 16. stol. kolator in konfirmator tamkajšnji opat; AAU, Chiese, Visite, Nomina plebanorum). Od 1668 ali 1669 v popolni lasti stiškega samostana, 1691 vključena z vikariati v novo ustanovljeni stiški arhidiakonatu. – 1733 zadolženo ž. za 16.000 goldinarjev odkupi Kranjčan Jožef Anton Schiffrer, žpk. v kraju Laa an der Thaya in infulirani prošt cerkve Bl. Device Marije v Adonyju (M. Šifrar, Kronika 1996, 11ss), s tem, da ostaja ž. v stiškem arhidiakonatu. Verjetno po njegovi smrti leta 1756 je patronat na pokojnikovo željo prešel na cesarsko hišo. Schiffrerjev patronat naveden v viz. 1752, v viz. 1761 in 1767 pa že cesarska hiša.

Lit.: F. Stelè, Politični okraj Kamnik, 1926; S. Stražar, Mengeš in Trzin skozi čas, 1993.

6. Podružnice:⁵⁷

(1) *sv. Nikolaja* v Podgorju (Podiwuer, 1305 21/11; ARS), om. 1391 kot mengeška podružnica (Otopeč št. 1349), 1431 25/1 tu bratovščina sv. Nikolaja (ARS). Baročna.

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1761)

(2) *sv. Janeza (Obglavljenja sv. Janeza Krstnika)* (1752: sacellum Joannis Bapt. decolati) v Podgorju (kot zgoraj). Je ni več. Med jožefinskimi reformami opuščena. 1795 prošnja za odprodajo opreme (Maček, Sklad, 241). Sama stavba ni bila ocenjena, ker je stala na zemljišču c. sv. Nikolaja, vaščani pa so v njej želeli urediti mrliško vežico. V viz. 1761 je ni.

(1581, 1689, 1719, 1752)

(3) *Marijinega rojstva* na Homcu (Chlniz, 1238 11/12; GZS V/699), om. 1358 s kapelanijo (perpetua capellania in Cholutez [prav: Cholmez]; A. Lang, Acta Salzburgo-Aquilejensia, 2, 1906, 464–465, št. 625–627), zatem 1399 6/5 s kaplanom (capellanus in parvo monte Chollemperg; Preytenreutter, ASU/AN, fasc.

⁵⁷ V viz. 1767 podružnice niso naštet.

5148/1, 50v); verjetno že v tem obdobju močno obiskovana božja pot kot »mala Šmarna gora«. Beneficij je bil izdaten, saj je leta 1358 govor o njegovi zamenjavi s proštijo v Velikovcu, sicer pa je kapelanija dok. od 16. do 18. stol. (tudi v 1783/II); konec 16. stol. ga je podeljevala žena Nikolaja Bonhoma »modo locumtenentis Carnioliae« (v svojstvu vicedomstva; Nomina plebanorum; AAU, Chiese, Visite), a je bil verjetno deželnoknežji (Nikolaj Bon[h]omo, deželni vicedom, med 1586–1589 imel od nadvojvode Karla v fevdu Novi grad v Mengšu). V 17. in 18. stol. se om. kot posest samostana Sv. Trojice v Dunajskem Novem mestu in zatem stiškega samostana, beneficij inkorporiran leta 1708 ust. Lambergovemu kanonikatu v ljublj. stolnici (urb. iz sr. 18. stol.; Žnidaršič Golec, Urbarji, 120). – Sedanja c. (tradicionalno pripisana Gregorju Mačku st. ali ml.) z. 1723–1728 (Gregor Maček st.), posv. 1761 1/8 po nadškofu Karlu Mihaelu Attems, zaradi poškodb v potresu 1895 prez. 1896 po načrtu R. Jeblinergja, blagosl. 1896 6/12 (ZD 1896, 344–345) (Stelè, Kamnik; Kemperl, Romanja, 174ss; A. Lavrič, B. Resman, Cerkvi v Homcu in na Šmarci, 2020; za Homec na splošno Pod homškim hribom: zbornik prispevkov, 2021). – Vik. (lok.) 1788, ž. ust. 1876.

(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1761, 1783)

(4) sv. *Florijana* (sv. *Lenarta*) v Trzinu (Direzin, 1273 15/5; GZL IX/5; Trezein, 1301 1/8; AH II, 256). (Sv. Lenartu je bil posv. desni stranski olt. z bratovščino; prim. popis 1526.) 1725 prez. (z novimi oltarji), 1733 kapela sv. Frančiška Ksaverja. Med potresom 1995 porušena, nova z. na drugem mestu 1895/1899–1900 (arh. Alojz Rupnik), blagosl. 1900 26/10 (ZD 1900, 314) (Stražar, 224). – Duhovnjija od 1902, ž. ust. 1974 1/1.

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1761)

(5) sv. *Primoža in Felicijana* (1689: sv. *Primoža in Antona*) v Loki pri Mengšu (Loc, 1262 12/3; UBKr II/278). Prez. v 17. stol. in 1751 (prezbiterij) (Stelè, Kamnik). (1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1761, 1783)

(6) sv. *Mavricija* na Šmarci, om. 1343 6/12 (dacz sand Mawriczen; Brunner/Otorepec št. 17) in prek toponima 1359 1/3 (ze Mauricz; ARS) in 1394 5/8 (zu sand Mauricz in dem dorf; ARS). Prez. 1691 (letnica na nekdanjem portalu), na novo prez. in povečana 1884 (ZD 1884, 356; Stelè, Kamnik; A. Lavrič, B. Resman, Cerkvi v Homcu in na Šmarci, 2020). V viz. 1761 je ni. – Ž. ust. 1980 15/8.

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752)

(7) *Marijinega vnebovzetja* na Goričici (Domžale) (Dombelsdorf, 1257 13/8; Bernhard št. S33; GZS VI,1/113a), s taborom iz zgodnjega 16. stol.(?). 1526 z bratovščino sv. Katarine. Božjepotna (s proščanjem na praznik Marijinega rojstva, tako že leta 1571). 1892–1893 povečana in prenovljena, posv. 1898 21/8 (F. Bernik, Z nekdanje Goričice, 1925; Stelè, Kamnik). – Vik. 1801, ž. ust. 1908. (M. Ambrožič in dr., 100 let župnije Domžale, 2008.)

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1761)

(8) sv. *Mohorja in Fortunata* (tudi sv. *Andreja* in sv. *Notburge*) v Grobljah (Grobel, 1334 21/1; ARS; Groblach, 1435 18/11; ARS) (1526: sv. Mohorja; 1581, 1719: sv. Andreja; 1571: sv. Mohorja in Fortunata; 1689: sv. Andreja in Fortunata; 1648, Top. Carn. 1679, 1752, 1761, 1783: Mohorja in Fortunata). 1741 nova c. ob delni uporabi starih zidov, s poslikavo Franca Jelovška, posv. 1763 9/8 po nadškofu Attemsju kot c. sv. Notburge (viz. 1763; z velikim oltarjem sv. Mohorja in Fortunata ter stranskim sv. Notburge; Stelè, Kamnik). Znamenita romarska pot zaradi čudodelne podobe in relikvij sv. Notburge od 1736 dalje, z beneficijem (Kemperl, Romanja, 172–173). – Kot ž. Jarše ust. 1975 1/12. (F. Šerbelj, Baročno Groblje: Župnija svetega Mohorja in Fortunata Jarše, 2008.)

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1761, 1783)

(9) sv. *Jakoba* (1571: sv. *Jakoba in Sebastijana*) v Šentjakobu ob Savi, om. 1362 20/9 (pey der Sa^ew cze sand Jacob; ARS). Predhodnica sedanje c. z. po načrtu R. Jeblingerja iz leta 1874, posv. 1886 10/10 (ZD 1886, 352), v potresu 1895 porušena in z. nova, posv. 1899. Pobuda soseske za ustanovitev vik. ali ž. iz leta 1753 po večletnih prizadevanjih ni bila uspešna (V. Demšar, Kronika 1987, 92–96; Volčjak, 90ss; dokumenti F. Baraga, AES 20, 1998, 170–172). – Ž. ust 1787.

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1761, 1783)

(10) sv. *Pavla* v Šentpavlu pri Domžalah, om. prek lokacije dvora 1374 11/11 (hof ze Sand Pawel; ARS). 1526 z bratovščino sv. Urha. Odkrito grobišče ob njej (Knific/Mlinar, št. 49; Höfler, Lastniške, 74s) jo postavlja v zgodnji srednji vek. Gotska, predelana v 17. stol.

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1761, 1783)

(11) sv. *Petra* (1571: sv. *Petra in Pavla*) na Pšati (Peyzhat, 1303 29/6; ARS), kapelanija, ustanova Vida s Pšate, 1393 8/2 potrditev vojvode Alberta IV. (WNO-Cist; IMK 1900, 119), 1408 25/1 Ana potrdi ustanovo svojega pokojnega moža Adama (WNOCist; IMK 1900, 119s). Pozneje pod patronatom cesarja Friderika III, inkorporirana ljublj. škofiji kot škofova menzalna posest ob njeni ustanovitvi 1461, a ostala v patriarhatu. V jedru verjetno iz 17. stol., ob viz. 1752 nova (ali predelana), še neposv. (Sveti Peter na Pšati: 1393–1993, zbornik, 1993.)

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1761)

(12) sv. *Simona in Jude* v Črnučah (Zternu^otss, 1322 27/10; GZL I/22). Prejšnja z. 1743, posv. 1767. Nova (na istem mestu) z. 1880 (začeta 1880 3/6, temeljni kamen blagosl. 1880 20/6, poškodovana v požaru vasi 1880 28/7, kljub temu končana in blagosl. 1880 21/11; ZD 1880, 196–197, 252, 368) ter posv. 1887 4/9 (ZD 1887, 291–292). V potresu 14. aprila 1895 porušena, nova z. na drugem mestu po načrtu arh. Rajmunda Jeblingerja 1896–1897, posv. 1901 8/9. 1765 ust. kuratni beneficij (Maček, Ustanove, 364), 1767 om. kot na novo ust. v i k a r i a t (viz. 1767; ZZ, 157) – Ž. ust. 1863. (Tam čez Savo na Črnučah: Stopetdeset let župnije Črnuče [ur. F. M. Dolinar], 2013; za zgodovino ž. c. P. Krečič, 281–308.)

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1761, 1783)

(13) *sv. Janeza Krstnika* (1571: *sv. Janeza Evangelista*, a s proščanjem na praznik *sv. Janeza Krstnika*) v Nadgorici (Nedgo^oricz, 1300 11/11; AH II, 247). V viz. 1761 je navedeno, da naj se priključi načrtovanemu vikariatu v Črnučah. Barokizirana. (1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1761)

(14) *sv. Križa* na Rašici (Wrenschtz, 1260 1/11; UBKr II/272). Prez. v drugi pol. 17. stol. (letnica 1684 na glavnem portalu), obok ladje poznejši (Stelè, Kamnik). 1941 požgana, po vojni obnovljena, posv. 1968 15/9 (Stražar, 231). (1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1761)

7. Kapele:

(1) *sv. Lovrenca* pri starem gradu v Mengšu, podrta ok. 1586 po mengeškem graščaku Nikolaju Bonhomu (?; Stelè, Kamnik); 1600 10/11 nadvojvoda Ferdinand zahteva od škofa Hrena poročilo o tem, zakaj je bila kapela porušena (NŠAL/ŠAL, fasc. 24/3). Ruševina prezbiterija ugotovljiva (Stele, ib.).

(2) *Marijinega vnebovzetja* (CC 1892) v novem gradu v Mengšu, z. ok. 1625–1630 po Leopoldu Raumschüsslu. 1840–1843 grad temeljito prez., kapela v njem na novo urejena ali obnovljena, po drugi vojni uničena (Gradovi I/2).

(3) *Marijinega oznanjena* v gradu Jablje (Habach) (Loka pri Mengšu) (Hagbach, 1303 12/3; AH II, 262), sedanja grajska stavba v osnovi iz ok. 1530, v 17. stol. prez. 1713 1/9 papež Klemen IX. dovoli maševanje v kapeli (F. Baraga, AES 20, 1998, 166). Kaplan om. 1742 (ZZ, 431). Om. posredno z duhovnikom v viz. 1752, v viz. 1761 nastopa sacellanus apud libero barone Janesig (o lastništva gradu gl. Smole, Graščine, 196). Grad obnovljen, kapela ob prejšnjih prezidavah izginila (prim. Gradovi I/2). (1752, 1761)

(4) *sv. Notburge* pri graščini Groblje (Ebensfeld), baročna, s fresko F. Jelovška. Po drugi vojni uničena (Gradovi I/2).

XXXV. ŽUPNIJA SV. MARJETE V DOLU PRI LJUBLJANI

1. Beričevo, Brinje, Dolina, Dolsko, Hrib, Gostinca, Kleče (pri Dolu), Klopce, Laze (pri Dolu), Osredke, Petelinje, Podgora (pri Dolu), Podgrad, Senožeti, Sv. Helena (= Kamnica), Videm, Vinje, Zaboršt (pri Dolu), Zajelše.

2. Im Tal, 1263 3/5 (UBKr II/318; omemba se nanaša na posest križniškega reda v Dolskem); Lusch, 1296 (kot spodaj); Lustal, 1358 12/8 (Biz./Preinf. I št. 118)..

3. C. om. posredno z vikariatom v des. seznamu 1296 (Lusch), s patrocinijem ok. 1420 (zu S. Margreten im Lustal; urb. Svibno) in 1427 19/6 (bey sand Margareten im Lusttal; GZL I/78). 1526 z bratovščino sv. Andreja. Po matr. 1732 (NŠAL,

Matrike, fasc. 1) sopatrona sv. Mohor in Fortunat. Sedanja c. prez. (z gotskimi deli) ok. 1748, posv. 1753 10/6 (viz. 1753).

4. Vik. mengeške župnije, om. v des. seznamu 1296 (filia in Lusch), 1444 kot »pharr« (avstr. fevdi), 1485 kot vik. (AAU, Chiese; Acta 11, 197v). Bizancij 1581 ga ni vizitiral. Ž. ust. v prvi pol. 17. stol. (?). S Podgradom in Lazami je njen teritorij segel prek Save.

5. Cerkvena (župnijska) ustanova v prezentaciji mengeškega župnika in potrditvi ogl. patriarha(?), po 1461 z inkorporacijo mengeške župnije cistercijanskemu samostanu v Dunajskem Novem mestu v prezentaciji tamkajšnjega opata kot naslovnega mengeškega župnika, že takrat ali kasneje tudi v njegovi polni lasti (ob koncu 16. stol. kolator in konfirmator; AAU, Chiese, Visite, Nomina plebanorum), po 1668 pleno iure stiškega opata.

Lit.: A. Grebenc, J. Visočnik, Tam v Dolu roža rase: Naša naselja 1262–2012. 750 let župnije Dol pri Ljubljani, 2013.

6. Podružnice:

(1) sv. *Helene* v Kamnici (Dolsko) (prej Sv. Helena) (Camenitza, 1490; urb. nem. reda; za Dolsko: Lustaldorf, 1490; prav tam), om. 1490 (zu sannd Helena; prav tam). Od sr. 13. stol. (1263 3/5; kot zgoraj) tu dvor ljublj. križniške komende (D. Kos, ZČ 1984, 272; sedanji Žerjavov grad), ki je glede na patrociniij verjetno sezidala tudi cerkev. Sedanja c. z. 1794–1797. – Lok. 1784, ž. ust. 1876. (1526, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761)

(2) sv. *Agate* (1689, 1719: sv. *Neže*) na pokopališču v Dolskem. V jedru še gotska (iz ok. 1500). (1526, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761)

(3) sv. *Katarine* v Zaborštu pri Dolu (1648: Pod hribom) (vnder dem Vorst, 1444; avstr. fevdi). V jedru še gotska (fragment freske sv. Krištofa iz prve pol. 15. stol.). (1526, 1571, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761)

(4) *Marijinega vnebovzjetja* v Vinjah (Weintal, 1439; urb. Kamnik). Prvotna romanska (?), prez. v 18. in 19. stol. (1526, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761, 1783)

(5) sv. *Križa* v Beričevem (Verczav, Verczaw, 1336 20/12; ARS). Baročna, z gotskimi ostanki v prezbitერიju. (1526, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761, 1783)

7. Kapele:

(1) kapela v gradu Dol (Lustthal). Poslopje iz ok. 1540, barokizirano 1752, je bilo leta 1944 požgano. (1753)

XXXVI. ŽUPNIJA SV. ANDREJA NA VAČAH

1. Borje (pri Mlinšah), Briše, Čolnišče, [Dolgo Brdo pri Mlinšah], Golče, Golišče, Gorenji Log, Gradec, [Hmelno], Hotič, Jablana, Jesenje, Kandrše, Klenik, [Kobiljek], Kolovrat, Konj, [Kostrevnica], [Log pri Mlinšah], [Mačkovca], Medija, Podlipovica, Ponoviče, Potok, Ravno, [Razor], [Rovine], Ržišče, Sava, Selo (= Sela nad Vernekom), Senožeti (pri Šentlambertu), Slanšek (?), [Slivna], Spodnji Log, [Strahovlje], Strme Njive, Suhi Potok, Sv. Florijan na Gori, Sv. Gora, Sv. Neža, Šemnik, Šentlambert, Široka Set, Tirna, [Topolovec], Vitače (kje?), Vrnjek (= Vernek), Vodice (pri Jablani), Vrh (pri Mlinšah), Vrtače, Zabava, Zahrib, Zapodje, Zavšenik, [Zlokarje], Žvarulje.⁵⁸

2. Wats, 1275 s.d. (gl. HTK, 1603; Grebenc, 37); Wač, 1296 (des. seznam 1296).

3. C. om. 1275 s.d (circa Wats, apud S. Andream; kot zgoraj). Prejšnja v požaru vasi leta 1834 poškodovana (ZD 1856, 157–158), nova z. 1844–1845 in posv. 1845 8/6 po ljublj. škofu Antonu Alojziju Wolfu. – Še v srednjem veku om. oltarji: (1) *sv. Mihaela*, z beneficijem Apfaltrerjev, ki so tu imeli posesti, ust. leta 1442 (Maček, Ustanove, 517); v obdobju protestantizma naj bi patronat prešel na deželnega kneza, 1675 19/8 je nanj stiškemu opatu prezentiral cesar Leopold I. (ARS), tako tudi Valv. 1689 (prim. še Žnidaršič Golec, Urbarji, 233, beneficij v vicedomski upravi); (2) *Materē božje* s kapelanijo, ust. po Konradu Apfaltrerju; 1462 29/4 podelitev patronata, ki naj ga po izumrtju njegovega rodu prejmejo Galli (RG VIII, 102, št. 642), 1474 25/9 ust. zgodnja maša (Ambrožič), 1526 v lasti Lambergov s Črnelega (IMK 1904, 16–17; prim. še 1565 12/7; NšAL II/247), tako tudi pri Valv. 1689, vendar jim je bil v času protestantizma patronat začasno odtegnjen (1603 1/12 opatu cistercijskega samostana v Dunajskem Novem mestu, kot naslovnemu mengeškemu župniku, beneficiata še vedno prezentira nadvojvoda Ferdinand III.; ARS). Pozneje inkorporiran leta 1708 ust. Lambergovemu kanonikatu v ljublj. stolnici (po urb. iz sr. 18. stol. Žnidaršič Golec, Urbarji, 120). (O obeh beneficijah gl. tudi M. Ambrožič, Kronika 2011, 541.)

4. Vik. mengeške župnije, om. v des. seznamu 1296 (vicaria in Wač), kot »fara« 1350 15/1 (ARS), 1441 5/9 v Vačah še vedno vikar mengeškega župnika (nekdaj ŽA Vače; Carniola 1912, 213), kot ž. 1473 27/10 (om. večni vikar parochialis ecclesie sancti Andree in Voosech; AAU, Acta 4, 150r). 1461 z matično ž. inkorporirana

⁵⁸ Mengeški urbar 1648 ima na tem mestu še precej zaselkov in kmetij, ki jih brez študija drugega gradiva ni mogoče identificirati. – Ker je obseg župnije tu zaradi popolnosti rekonstruiran po omenjenem urbarju, tu obseg obeh novoveških vikariatov ni posebej nakazan. Po Miklavčiču (1945) je imel vik. v Kolovratu vasi Borje, Mlinše, Medija, Podlipovica, Strme Njive, Suhi Potok, Vrh, Vrtače in Žvarulje, vik. v Šentlambertu pa Čolnišče, Jablana, Senožet, Vodice in Zavšenik.

cistercijanskemu samostanu v Dunajskem Novem mestu, 1668 prešla z njo pod Stično. S Spodnjim Logom je njen teritorij segel prek Save.

5. Kot Dol pri Ljubljani.⁵⁹

Lit.: V. Benedik, Vače: prazgodovinska naselbina, trg in župnija, 1982.

6. Podružnice:

(1) *Marijinega rojstva* na Zasavski Sveti gori (prej Sveta gora, Rovišče), na arealu protiturškega tabora iz zadnje četrtine 15. stol., om. posredno 1364 18/8 (vnser vrawen perg pei Wacz; ARS) in s ključarji 1447 1/11 (vidimus 1550 1/7 v ŽA Vače; Čipić Rehar št. 631). Verjetno postavljena kot romarska že veliko pred prvo omembo. Prvotno gotska (prezbiterij), ok. 1648 (?; ali šele v Valvasorjevi dobi pred 1689; Valv. 1689) priz. bratovščinska kapela sv. Jožefa. 1704 barokizirana, 1753 nova ladja. Beneficij v podelitvi deželnega kneza om. 1603 14/9 (Smole VI, 314). Stalni duhovnik od 1753 dalje. (Kemperl, Romanja, 257s.) – Ž. ust. 1875. (1526, 1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(2) sv. *Janeza Krstnika* v Verneku (Werdenech, 1250 12/8; UBKr II, 133), stara krstna c. na rimskodobni lokaliteti ob Savi (brodarska postaja). Prvotno krstna cerkev mengeške pražupnije ali pa lastniška, pripadajoča domnevemu dvoru, ki ga je v 12. stol. nasledil višnjegorski, andeški in naposled oglejski grad Vernek (Werdeneck) (Höfler, Lastniške, 75) ali vsaj ustanova slednjega, om. z brodom 1435 15/5 (am furtt an der Saw pey Sanndt Johannis; GZL VII/74). 1752 se zida nova c. (Lubej, VS 1987, 180; načrt pripisan Candidu Zulianiju, 1747; Šumi/Sapač, 269), 1753: nova, še neposv.

(1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(3) sv. *Helene* (1581: sv. *Egidija*, 1783: sv. *Helene in sv. Egidija*) v (Zgornjem) Hotiču (Goticz, 1406 1/4; Biz./Preinf. II št. 23). Posv. 1688 18/10 (MMC), prez. 1728–1731 (Lubej, VS 1987, 188ss.). – Lok. 1787, ž. ust. 1875.

(1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(4) sv. *Nikolaja* na Savi (Sawa, 1248 10/1; UBKr II/151; GZS VI,1/52). 1737–1741 se zida nova c., 1751 posv. 4 oltarjev, dela do 1753, zvonik 1778 (Lubej, VS 1987, 180, 183, 190). Prenovljena 1888 (ZD 1888, 356. – 1793 ust. lok. (Maček, Ustanove, 514), ž. ust. 1809.

(1526, 1581, 1648, 1684, 1690, 1689, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(5) sv. *Marjete* v Široki Seti (Praitensass, 1444; avstr. fevdi). Om. 1517 25/6, ko gen. vizitator Daniel de Rubeis v njej posveti olt. sv. Avgušтина (ŽA Vače; Čipić

⁵⁹ Podatek, da naj bi župnika leta 1603 prezentiral nadvojvoda Ferdinand III. in leta 1675 cesar Leopold I. (gl. F. Pokorn, ZUZ 1930, 16, 19), izhaja iz zmotnega povzetka listin, ki se nanašata na beneficiata pri oltarjih sv. Mihaela in Matere božje; gl. o tem zgoraj.

Rehar št. 624; Benedik). Ob popisu 1684 nov prezbiterij. Zvonik z. 1762 (Lubej, VS 1987, 192).

(1526, 1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(6) sv. *Primoža in Felicijana* v Tirni (Ternberch, 1154; GZS IV/326). V jedru srednjeveška.

(1526, 1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(7) sv. *Petra* na Golčah (Gu^oelits, 1380 24/4; ARS). Še srednjeveška, ok. 1757 predelana (Lubej, VS 1987, 192). (Pucelj, 535, ima tu še eno cerkev sv. Petra v kraju Pettersdorff, kar bo pomota; prim. Kolovrat.)

(1526, 1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(8) sv. *Florijana* v Gori pri Pečah (Gora sv. Florijana). Posv. s tremi oltarji 1517 24/6 po gen. vizitatorju škofu Danielu de Rubeisu (ŽA Vače; Carniola 1912, 214; Čipić Rehar št. 625; Benedik). Barokizirana: letnica 1689 nad vhodom, 1753 prez. in še ne posv. 1719 om. nova kapela sv. Frančiška Ksaverja. (Kemperl, Romanja, 170.)

(1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(9) sv. *Neže* na (Spodnji) Slivni (Slywnperg, 1447 20/9; nekdanj ŽA Vače; Prünn, ok. 1451; avstr. fevdi). Om. 1447 29/9 z volilom za večno luč (nekdanj ib.; Carniola 1912, 213; Benedik). Gotska, barokizirana.

(1526, 1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(10) sv. *Lenarta* v (Vaških) Kandršah (Kandres, 1350 15/1; ARS). Om. 1447 29/9 z volilom za večno luč (nekdanj ŽA Vače; Carniola 1912, 213). 1726 nova kapela sv. Janeza Nepomuka, 1756–1759(?) prez., nova kapela sv. Vincenca Ferrerskega, 1785 nov zvonik (Lubej, VS 1987, 180, 188s).

(1526, 1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(11) sv. *Katarine* (1526), zatem sv. *Ane* v Šemniku (»Šumnik«; tako 1526, 1581 itd.; 1684, 1690: »Šimnik«; 1761: Sheming; 1771: Shemnik) (Schomnik, 1457; StLA, celjski fevdi, HTK, 1453). 1739–1742 z. nova c., 1753: novo zgrajena, še neposv.

(1526, 1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(12) sv. *Lovrenca* na Kolovratu (Cholobart, Chollowart, 1256; UBKr II/230; MC IV,1/2619). Barokizirana 1753, posv. 1793 24/8 (ŽA Vače; MMC). (Pucelj, 535, im v tej ž. še eno c. sv. Lovrenca v kraju St. Lorencz, kar bo pomota.) V i k a r i a t ust. 1753 1/5 (ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 8; Mlinarič, Stična, 836), v viz. 1771 parochia in parochus; s podružnicami št. 13 do 17. V viz. 1761 podružnice niso našte. – Ž. ust. 1784.

(1526, 1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(13) sv. *Gregorja* v Žvaruljah (Kaczenperg, 1444; Kaczwul, 1449; oboje avstr. fevdi), posv. 1523 14/9 z oltarjem kot Marijina c. (ecclesia S. Mariae de Schbareuel una cum altare; C. B. Corgnali, GMD XVIII, 1936, 146). 1526 brez omembe

patrocinija, vsi naslednji viri: sv. Gregorja. Baročna. 1753 se zida nov zvonik (Lubej, VS 1987, 180).

(1526, 1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1771, 1783)

(14) *Matere božje (Imena Marijinega)* na Brišah (Brisch, 1445 11/10; ARS). Sedanja c. iz ok. 1580, prez. 1899.

(1526, 1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1771, 1783)

(15) sv. *Mohorja in Fortunata* v Podlipovici (v srednjem veku Loke; Lok ze nachst pei Colo^wratt, 1370 21/4; ARS), om. 1458 1/6 (gotshaws sand Machor zu Lakch; ARS; prim. HTK, 1074). 1742 se zida nova c. (Lubej, VS 1987, 180).

(1526, 1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1771, 1783)

(16) sv. *Jakoba st.* v Borjeh pri Mlinšah (Bore, 1360 28/6; ARS). 1523 14/9 posv. olt. sv. Florijana v c. »S. Jacobi apostoli de Voriach« (C. B. Corgnali, GMD 1936, 147).

(1526, 1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1771, 1783)

(17) sv. *Radegunde* (1753: sv. *Radegunde in sv. Ožbalta*) na Strmih Njivah (Kolovrat) (Stikelnakker, 1436; celjski fevdi). Romarska, z. 1759–1763 (MMC).

(1526, 1581, 1648, 1689, 1690, 1719, 1753, 1771, 1783)

(18) sv. *Lamberta* v Šentlambertu, om. 1321 23/4 (4 hube v vasi »Czelcz [= Selce] pei sand Lamprech«; GZL II/4). 1720 obokana, dodani bočni kapeli, 1730 zvonik, 1753–1754 nov kor (Lubej, VS 1987, 184f). Sedanja c. z. in posv. 1867. V i k a r i a t ust. 1752 22/10 (ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 8; Mlinarič, Stična, 836), om. tudi v viz. 1761, a brez podružnic; s podružnicami št. 19 do 21. 1771 ni bil vizitiran. – Ž. ust. 1862.

(1526, 1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1783)

(19) sv. *Duha* v Zavšeniku (Senožeti). Posv. s tremi olt. po gen vikarju Hieronimu de Franciscis 1505 28/4 (ŽA Vače; Čipič Rehar št. 623). Iz 17. stol., portal dat. 1671.

(1526, 1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1783)

(20) sv. *Križa* v Jablani (Apholter, 1351 9/1; ARS). Iz druge pol. 16. stol. (?); 1758/59 v prezidavi ali zidavi nova c. (Lubej, VS 1987, ib.).

(1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1783)

(21) sv. *Nikolaja* v Čolniščah (Czalnicz bey Gallenberg, 1425 19/3; KLA AUR; Czollnisch, ok. 1420; urb. Svibno). Iz 17. stol. (?); 1771 v zidavi (Lubej, VS 1987, ib.).

(1581, 1648, 1684, 1689, 1690, 1719, 1753, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Petra in Pavla* na pokopališču pri ž. c. Po zmotnem mnenju v viz. 1753 naj bi to bila prvotna ž. c. (quae olim parochialis fuisse dicitur). Ne stoji več.

(1689, 1753)

(2) sv. Štefana pri c. sv. Lamberta v Šentlambertu. Om. samo pri Valvasorju. (1689)

(3) kapela v gradu Lebek pri Vačah (Liebekke, 1228; GZS V/487; Bernhard št. S18). Om. 1645 12/7, ko je govor o dveh oltarjih (*Naše ljube gospe in sv. Ožbalt*), ki sta bila iz kapel penesena na vaški beneficij sv. Mihaela (Smole VI, 314). Kaplan (sacelan), ki je služboval tudi v Ponovičah, izpričan od 1676 dalje (Benedik). Od gradu ostal le obrambni zid. (1689)

(4) kapela sv. Ane v gradu Ponoviče (Ponowitsch) (kraj: Penobitsch, 1483; avstr. fevdi). Dvorec iz 16. stol., predelan v prvi pol. 18. stol. (domnevno Carlo Martinuzzi; Šumi/Sapač, 251). Kapela kot samostojna zgradba upod. v Valv. Top., list 190, po prezidavi dvorca verjetno nova. Kaplan (sacelan) izpričan od 1676 dalje (Benedik). Om. v viz. 1761, ko je dobila dovoljenje za križev pot. Je ni več, zaznamovana še v franciscejskem katastru na južni strani dvorišča (Gradovi I/5). (1689, 1761, 1771)

(5) *Mater* božje (*Marijinega obiskanja, pozneje Rožnovenske Mater* božje) pri gradu Galleneck (Medija; Izlake), z beneficijem. Grad verjetno zgrajen po Gallih pl. Gallenstein na stari osnovi v prvi pol. 16. stol., od leta 1562 v lasti rodbine Valvasor, ki so grad povečali in leta 1637 postavili kapelo (napis na glavnem portalu). 1650 2/8 ust. beneficij po Jerneju Valvasorju (NšAL/ŠAL, fasc. 42/12). 1756 tu om. kaplan (ZZ, 447). Grad 1944 minirali partizani, kapela (z nagrobniki Valvasorjev) le deloma poškodovana, a je zatem propadla, 1990 obnovljena. Zasebna last. (1753: v vik. Kolovrat.) (1689, 1719, 1753, 1771)

XXXVII. ŽUPNIJA SV. PETRA IN PAVLA V ZAGORJU OB SAVI

1. Čebine (nekdanj Sv. Križ), Gorice (kje? Gorica pri Zagorju?), Kisovec, Kotredež, Leskovec, Loke (pri Zagorju), Podkraj (pri Zagorju), [Prapreče], Potoška vas, [Ravenska vas], Rove, Selo (pri Zagorju), Sv. Planina, Toplice (pri Zagorju), Vine, Vrh (nad Kisovcem).

2. Čago^{er}, des. seznam 1296.

3. C. om. posredno z vikariatom v des. seznamu 1296. Patrocinijski v srednjem veku ni izpričan. C. (ecclesia S. Petri in Fugor[!]) posv. skupaj s petimi oltarji 1523 13/9 (C. B. Corgnali, GMD 1936, 146). Prednica sedanje c. z. 1786 (Otrin, Visočnik, 358), sedanja od 1872 (1872 10/6 posv. temeljni kamen; ZD 1872, 197; novembra že skoraj gotova, a se je vdrl obok; ZD 1872, 378) do 1873 (Francesco Faleschini) in posv. 1874 25/10 (ZD 1874, 356).

4. Vik. mengeške župnije, om. v des. seznamu 1296. 1444 se navaja kot »fara« (avstr. fevdi), vendar je še ob vizitaciji Pavla Bizancija 1581 tu obstajal le vik. Po CS ž. ust. 1584. 1461 z matično ž. inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Dunajskem Novem mestu, 1668 prešla z njo pod Stično.

5. Kot Dol pri Ljubljani, t. 5. Odvetništvo graščina Gamberk (Smole VI, 176). Lit.: J. Orožen, Zgodovina Zagorja ob Savi I, 1980.

6. Podružnice:

(1) sv. *Duha* na Rovah, om. 1433 14/7 (am Tenn zum heiligen geist; HHStAW; prim. HTK, 1232). V jedru gotska, barokizirana.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(2) sv. *Janeza Krstnika* (tako še 1783; zdaj sv. *Janeza Evangelista*) v Vinah. Ohranjen gotski prezbitarij z letnico 1506 na sklepniku, s sočasnimi freskami.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(3) sv. *Urha* na Ravenski vasi (1581: »na Nižji gori«, 1648, 1689, 1719: »na Ravnih«). Barokizirana 1796.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(4) *Matere božje (Marijinega imena)* na Sv. Planini (po drugi svetovni vojni Partizanski Vrh), om. 1433 14/7 (vnser lieben frawen kirchen auf der Alben; HHStAW). 1684 priz. kapela sv. Antona Pad. 1706 pogorela. Sedanja posv. 1725. Romarska (Kemperl, Romanja, 258s). 1771 tu beneficiat. – Lok. 1787, ž. ust. 1900. (1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761 in 1761, 1771, 1783)

(5) sv. *Jakoba ap.* v Kotredežu. Še srednjeveška, predelana leta 1737.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1781, 1771, 1783)

(6) sv. *Neže* v Bukovju v Praprečah (Preprotisch, 1498; urb. Gamberk; HTK, 1121). Sedanja iz 19. stol.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1771, 1783)

(7) sv. *Marjete* na Lokah pri Zagorju (Lok under Gallenberg, 1382 20/7; Brunner/Otorepec št. 70), om. 1437 (?; J. Orožen, 95, ni v HTK), sicer pa 1498 (urb. Gamberk; HTK, 824). C., iz 17. stol., 1956 zaradi širitve rudnika Kisovec in posedanja terena zaprta in po nekaj letih odstranjena. – 1930 ekspozitura, ž. ust. 1968 pri novi kapeli Marijinega brezmadežnega srca (Fatimske Marije) v Kisovcu; nova z. 1982–1985.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(8) sv. *Lenarta* v Podkraju pri Zagorju (1581: »v Volčjem laz«; 1689, 1719: »v Volčjem lesu«; 1648: »v Volčjem mrazu«). 1845 zaradi zanemarjenosti razsvečena, nato postopoma propadla. Lokalizirana. Stala je na višinski točki nasproti c. sv. Marjete onstran potoka Medija. Najdba temeljev po predhodnih študijah in navo-

dilih g. Marjana Klančnika, Izlake, na zasebni parceli ob stanovanjskem objektu, teren zdaj poploščen.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(9) sv. *Križa* na (Zgornjih) Čebinah (nekdaj vedno »na« ali »v Vrhu«). Om. v gamberškem urb. 1498 (Zwm Heyligen Crewz; HTK, 1772). Kor posv. sredi 17. stol. (Valv. 1689). Ok. 1780 razsveščena, 1799 23/1 dovoljenje za ponovno odprtje (Steska, Carniola 1911, 151s).

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761, 1771)

7. Kapele:

(1) kostnica sv. *Mihaela* pri ž. c. v Zagorju, v kateri je bil 1523 13/9 posv. olt. (cum alio altare in cemeterio [...] in carnario; C. B. Corgnali, GMD 1936, 146). Viz. 1753: capellula sv. *Mihaela*. Ne stoji več.

(1689, 1753)

XXXVIII. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V ČEMŠENIKU

1. Aržišče (= Ržišče), Brezje (nekdaj Spodnje in Zgornje), Dobrljevo, [Gamberk], Hrastnik (pri Trojanah), Hribi, Izlake, Jelenjek (= Jelenk), Jesenovo, [Orehovica], Podkraj, Prhovec, Razbor (pri Čemšeniku), Šentgotard, Trojane, Zabreznik, Zaplana (= Zaplanina), Znojile.⁶⁰

2. Cremsnik, 1264 13/1 (kot spodaj).

3. C. om. posredno z vikarjem 1264 13/1 (kot spodaj). Patrocinij v srednjem veku ni izpričan. Še srednjeveška, barokizirana, prenovljena in posv. 1815 (Kemperl, Romanja, 153s).

4. Vik. mengeške župnije, om. posredno z vikarjem kot pričo 1264 13/1 (H. vicario de Cremsnik; NšAL I/26; UBKr II/323, z datumom 9/1) in v des. seznamu 1296 (vicaria in Čremsenik), kot »fara« 1367 25/10 (ARS). Ob viz. 1581 še vik., ž. izpričana z župnikom 1596 (J. Orožen, 262), vendar še vedno podrejena ž. v Mengšu. 1461 z matično ž. inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Dunajskem Novem mestu, 1668 prešla z njo pod Stično.

5. Kot Dol pri Ljubljani, t. 5. Odvetništvo graščina Gamberk (Smole VI, 176). Lit.: J. Orožen, Zgodovina Zagorja ob Savi I, 1980.

⁶⁰ Ker je tu obseg župnije rekonstruiran po mengeškem urbarju 1648, obseg vik. v Šentgotardu ni posebej naveden. Po Miklavčiču (1945) je obsegal vasi Jelenk, Hrastnik, Hribi, Hrastnik, Hribi, Podzid, Trtojane in Zaplanina.

6. Podružnice:⁶¹

(1) *sv. Primoža in Felicijana* v Razboru pri Čemšeniku (1581, 1689: na gori; 1648: v planini; 1719: in alpinibus) (Raswar vnd vnder der alben, 1433 14/7; HHStAW). Iz druge pol. 16. stol.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761, 1771)

(2) *sv. Lenarta* v Znojilah (na Vrheh) (Snoyl, 1433 14/7; HHStAW) (1648: in confinibus; 1719: ad alpes Styriae). V jedru še srednjeveška.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761, 1771)

(3) *sv. Nikolaja* v Zabrezniku (1689, 1719: v Brezjah), om. 1433 14/7 (Hinderpressnik bey Sand Niclas; HHStAW). Srednjeveška, barokizirana.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761, 1771)

(4) *sv. Jurija* v Izlakah (Yslak, 1347 11/3; Brunner/Otorepec št. 22) (1581: sotto la torre, 1468: pod turnom, 1689: pod Gamberkom; 1719: prope Gallenberg). 1523 12/9 posv. kor cerkve (S. Georgij prope Gallinberch) z dvema oltarjema (G. B. Corgnali, GMD 1936, 146). V jedru gotska, prenovljena 1739. – Ž. ust. 1965.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761, 1771)

(5) *sv. Gotarda* v Šentgotardu, om. prek toponima (sand Gothartt) ok. 1420 (urb. Svibno, 34v), tudi 1433 14/7 (HHStAW). Baročna (posv. 1733) z deli srednjeveške stavbe. V i k a r i a t ust. 1760 9/7 (ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 8; Mlinarič, Stična, 836), v viz. 1761 kot nov, s podružnico V zideh, tako tudi viz. 1771. – Ž. 1850. – 1526 v kamniškem deželskem sodišču!

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1761, 1771)

(6) *sv. Mohorja in Fortunata* V zideh (Podzid pri Trojanah) (1581: submuris, 1648: Pod sidmi, 1689: Usedech, 1719: in Trojanperg). Gotski prezbitarij kamniške delavnice iz druge pol. 15. stol. s sočasnimi freskami, posv. prvo nedeljo v avgustu 1499 (= 1499 6/8) (Stražar, Črni graben, 333). – 1526 v kamniškem deželskem sodišču!

(1526, 1581, 1648, 1689, 1753, 1761, 1771)

7. Kapele:

(1) *Materē božje* (1753: *Materē božje in sv. Ane*) v gradu Gamberk (Gallenberg) (Gallenberch, 1248 10/1, UBKr II, 118). Obstoje kapele posredno izpričan ob koncu 15. stol.: 1491 28/5 (AAU, Acta 14, 454r) dobi posestnik gradu (castrum Gallenberg) Jakob Gall dovoljenje za maševanje na prenosnem oltarju, 1496 27/1 (AAU, Acta 16, 176v) pa dovoljenje za vzdrževanje duhovnika v gradu, ki bo maševal na prenosnem oltarju. Kapela takrat določno ni omenjena. 1523 12/9 posv.

⁶¹ V popisu 1783 je ž. izpadla.

oltarja po gen. vizitatorju Danielu de Rubeisu (unum altare in castro Gallinberch; G. B. Corgnali, GMD 1936, 146). Kapela om. 1765 (ZZ, 447). Grad ob koncu 19. stol. propadel. Kapelo, ki naj bi jo tedanji lastnik baron Andrej Ksaver Lichtenturn na novo uredil v enem od treh stolpov, omenja Valvasor v opisu tega gradu (XI, 162; Gradovi I/5). (1689, 1753)

XXXIX. VIKARIAT SV. JURIJA V MOTNIKU

1. Trg Motnik, Jasovnik, Zgornji Motnik (z dvorcem).⁶²

2. Motnik, 1123–1146 (GZS IV/77).

3. C. (kirchen ze Mo^otnich) om. 1360 10/4 v ust. listini tamkajšnje kapelanije (kot spodaj), sedanja v jedru gotska (15. stol.), prenovljena 1724–1743.

4. Vik. župnije Vransko v savinjskem arhidiakonatu. 1360 10/4 (NšAL I/146; Orožen II/2, 135–136; potrditev gornjegrajski opat Ulrik istega dne; NšAL I/147) Gerloh iz Motnika z dediči s prodajo dveh njiv cerkvi v Motniku ustanavlja kapelanijo s kaplanom, za katerega mora poskrbeti žpk. na Vranskem in ki mora bivati v hiši v Motniku. Ker je kljub tej ustanovnikovi določbi dolžnosti beneficiata le občasno opravljal duhovnik z Vranskega, je bil beneficij cerkvi odtegnjen. Na osnovi dogovora, ki ga je leta 1598 izpeljal škof Hren, je leta 1612 Motnik dobil stalnega duhovnika, njegov teritorij pa je kot bil subvikariat (zaradi vikariatne stopnje ž. na Vranskem) izločen iz Vranskega, a ostal v braslovškem komisariatu (Orožen IV/1, 125–127). – Ž. ust. 1816 (kot vikariatna ž.) oz. 1820 (prim. Orožen, ib., 128).

5. Po Valv. 1689 v prezentaciji ljublj. škofa, se pravi, da je bil vik. škofov pleno iure; prim. tudi KAL, fasc. 40/142 (po 1707), odvetništvo motniška graščina.

6. Podružnice:

Nobene.

7. Kapele:

(1) *sv. Marije Magdalene* pri ž. c. Postavljena ok. 1400. 1404 15/10 generalni vikar ogl. patriarha dovoljuje župniku na Vranskem za eno leto maševanje na prenosnem oltarju v novi kapeli (in capella noviter erecta in Monte Mötnik), posv. sv. Leonardu spoznavalcu in Elizabeti vdovi (Otošarica št. 1442), sicer pa prvič

⁶² Po popisu 1754 (KAL, fasc. 116/4) naj bi le Zgorbnji Motnik ležal na Kranjskem, ostalo je bilo v mejah Štajerske.

izpričana v viz. 1631 kot kapela sv. Marije Magdalene z enim oltarjem naslovne svetnice. Po viz. 1684 (ok. 1680?) nova, z. na pokopališču po baronu Apfaltrerju (Jurij Sigismund, lastnik motniške graščine od 1672 do smrti 1711; leta 1680 izpričan v Motniku kot kužni komisar; M. Smole, *Kronika* 1970, 24), v 19. stol. predelana. (1631, 1661, 1684, 1689)

XL. ŽUPNIJA SV. JURIIJA V STARI LOKI

1. Bešter (= Vešter), Binkelj, Bodovlje, Brode, Breznica, Crngrob, Čepule, Dorfarje, Gabrovo, Gabrk, Godešič, Gorenja vas, Križna Gora, Lavtarski Vrh, Lipica, Log, Moškrinj, Pevno, Reteče, Planica, Puštal, Sopotnica, Spodnje Bitnje, Suha, Sv. Andrej (na Koncu, Zminec), Sv. Barbara (Nova Hrastnica), Sv. Filip in Jakob, Sv. Ožbalt, Staniše, Sv. Duh, Šutna, Trata, Virmaše, Zminec, Žabnica; *vikariat Škofja Loka*: mesto, Vincarji.⁶³

2. Lonka, 973 30/6 (GZS II/444); Altenlok, 1286 18/6 (FRA II 31, št. 395), 1291 (Blaznik, Urb., 133).

3. Obstoj c. posredno izpričan s »cerkvami« (ad ecclesias in Lonka constructas) leta 1074 (1074 15/6; GZS III/284). Leta 1863 podrt a. v jedru triladijska poznoromanska slopna bazilika s kornim stolpom in gotskimi vzhodnimi zaključki, na severu ob koru baročna kapela Rožnovenske Matere božje (1750) (Zadnikar, 178ss; druge nadrobnosti Štukl III; Pokorn, Loka, 599ss). 1455 prejela odpustke (viz. 1752). Porušena takoj po zadnjem obredu 1863 14 (oz. 15)/6 (ZD 1863, 141). Nova z. 1863–1865 (1863 28/6 posv. temeljni kamen; 1863 8/12 blagosl. prezbiterij; blagosl. 1864 23/10) in posv. na rožnovensko nedeljo (1. oktobra) 1865 (ZD 1863, 118, 141, 149, 156, 181, 290; 1864, 241, 257; 1865, 248–249, 256; avtobiografija dekana Franca Kramerja, v: *Drobtinice* 1892, 111ss; Štukl III, 46ss). – Bratovščina sv. Jurija pri gl. oltarju om. 1395 29/9 (ARS), zatem 1510 1/10 (ARS). Še v sred. veku om. oltarji poleg glavnega: (1) *sv. Janeza Krstnika in sv. Janeza Evangelista* (s patrocinijem *Obglavljenja sv. Janeza Krstnika*, viz. 1752), om. s kaplanom 1389 28/9 (Blaznik, 105) in večno lučjo 1393 6/1 (ARS); (2) *12 apostolov* s kapelanijo zgodnje maše om. 1454 (Pokorn, 600) ter 1485 18/4 (AAU, Acta 13, 273r; Vale, 181, op. 2; gl. tudi Blaznik, 241).

4. Glede na to, da v listini iz leta 1074 15/6 freisinški škof nastopa kot ustanovnik c., gre prvotno za vladarjevo lastniško c. z dvorom, ki je z dvema darovnicama cesarja Otona II. 973 (GZS II/444, 445) neposredno prešla v škofovo last, leta 1074

⁶³ Miklavčičeva razdelitev krajev med starološkega župnika in mestnega vikarja ne drži, saj se obseg mestnega vikariata, ki ga daje popis 1783, še vedno povsem ujema s stanjem iz urbarja 1501, pač s tem, da ta še ne navaja poznejše cerkve na Hribcu; o tem gl. spodaj.

pa v patriarhove polne pravice (Höfler, Lastniške, 76s). V funkciji pražupnije za loško gospostvo v mejah iz leta 973 (precizirano v listini Otona III. 989 1/10; GZS II/490), s priključenim področjem Žirov iz ok. leta 1030.

5. Do 1074 v polnih pravicah freisinškega škofa, po pogodbi med fresinškim škofom Ellenhardom in oglejskim patriarhom Sigerhardom 1074 15/6 (GZS III/284) pleno iure oglejskega patriarha. Z bulo papeža Inocenca II. 1141 20/11 (GZS IV/171) njen patronat s prezentacijsko pravico prejme freisinški škof, od takrat dalje prezentacija pri škofu in konfirmacija pri patriarhu. 1352 19/6 (FRA II 35, št. 705) jo papež Klemen VI. vtelesi menzalni posesti freisinškega škofa, zaradi česar freisinški škof postane naslovni loški žpk. in v Stari Loki vzdržuje vikarja. Kot kažejo viri, pa so ž. še dalje upravljali župniki. 1355 16/11 (FRA II 35, št. 715; Otorepec št. 1175) je patriarh Nikolaj na prezentacijo škofa Alberta in prošnjo župnika Hildebranda Hacka potrdil večnega vikarja (perpetuum vicarium plebis in Lok), ki pa je po vsej verjetnosti rezidiriral na Suhi (gl. tam).

Lit.: F. Pokorn, Loka: Krajepisno zgodovinska črtica, Dom in svet 1894 (v nadaljevanjih); Blaznik; A. P. Florjančič (ur.), Več kot tisoč let: Kronika župnije sv. Jurija Stara Loka, 2005; A. P. Florjančič (ur.), A glej, na tem polju je obrodil stoteri sad: Zbornik župnije sv. Jurija Stara Loka, 2015.

6. Podružnice:⁶⁴

(1) sv. *Jakoba st.* v Škofji Loki. Mestna c., om. 1248 3/1 (Acta sunt [...] in ecclesia Loka; GZS VI,1/50; po vsej verjetnosti gre za to c. in ne za ž. c. v Stari Loki) in s patrocinjem 1271 27/10 (aput Lok in ecclesia Sancti Jacobi; MHVK 1862, 70; GZL IX/4) in 1293 3/4 (ze Lok in sant Jacobes chapelle; FRA II 31, št. 403). Sedanja c. z. ok. 1470 po vzoru kranjske ž. c., sprva brez prezbiterja (letnica 1471 na oboku ladje), prezbiterij, delo Mojstra H. R., končan 1524. Na zvoniku letnica 1532 (Otrin, Visočnik, 253). – V sred. veku om. oltarja: (1) *Matere božje*, z ustanovo Volbenka Schwarza 1486 17/9 (ARS); (2) sv. *Katarine* z bratovščino, ust. 1525 8/7 (Blaznik, 241), v kapeli južno poleg prezbiterja, 1876 zazidana v zakristijo (Štukl II, 117ss). – V i k a r i a t , kot večni ust. leta 1355 verjetno pri c. sv. Janeza Krstnika na Suhi (gl. tam) in morda v 15. stol., a pred 1501, prenesen k c. sv. Jakoba. V listini 1262 6–7/10 (FRA II 31, št. 222) med pričami om. Gotfridus vicarius de Lonk, ki je 1273 20/11 (ib., št. 300) naveden kot duhovnik, a z dvema hčerama in njuno materjo, bi bil lahko le vikar starološkega župnika ali pa celo upravitelj gospostva; o njem gl. Blaznik, 75. Sicer pa se tu kaplan (capellanus sancti Jacobi in Lok) om. 1377 20/1 (Otorepec št. 1331). V vikarjevi oskrbi že od

⁶⁴ Valv. 1689 podružnic ne našteva, v popisu 1704 so večinoma samo patrociniji brez navedbe krajev. V viz. 1761 ni podružnic pod ž. c. v Stari Loki.

14. stol. dalje (?; gl. popis 1501) podružnice pod št. 11 do 22. V virih imenovan tudi kot mestni prošt in vikariat kot mestna prostija (Blaznik, 102s in passim). – Ž. ust. 1804.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(2) *Matere božje sedem žalosti in sv. Elizabete* pri mestnem špitalu v Škofji Loki, z beneficijem. C. verjetno stala že leta 1522 30/5, ko je bila v njej ust. večna maša (prim. listino v NšAL II/75). Špital ust. 1547 25/5 po Nikolaju Škofiču, loškem rojaku, vikarju v Radovljici in pred 1551 gen. vikarju ljublj. škofa, in njegovi materi Marjeti, prvotno pod samostanom klaris, še v 16. stol. preseljen na Lontrg (Blaznik, 310ss; ust. lista ARS; KAL, fasc. 58/2, 162/12). C. baročna, z. po požaru 1689 med 1723 in 1729 iz sredstev starološkega župnika Andreja Hudačuta, beneficij ust. z darovnicama iz let 1727 in 1738. Špital ukinjen pod Jožefom II. (Štukl II, 78ss). (1690, 1752, 1761, 1767, 1783/III)

(3) *Marijinega oznanjenja* v Crngrobu (Erngru^ob, 1291; Blaznik, Urb., 136), prvič om. v freisinški fevdni knjigi 1425 28/4 (Erengruben pey Vnsere frawn; Blaznik, Urb., 237), zatem 1500 v loškem urbarju (ecclesia sancte Marie Erengruben; gl. HTK II, 155). Romarska, verjetno iz poznega 13. stol. Enoladijska, v zgodnjem 15. stol. (pred 1453) povečana v troladijsko s križnorebrastimi oboki, prezbiterij po vzorcu ladje c. sv. Jakoba v Škofji Loki z. od 1520 dalje (pogodba z Mojstrom Jurkom iz Loke). Freske iz več dob. (Kemperl, Romanja, 150ss.; gl. tudi Valv. VIII, 726.)

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1767, 1783)

(4) *sv. Duha* pri Sv. Duhu (Obreren, 1286 8/3; MC VI/7), om. s patrociniem 1423 (ze Obern bey dem Hailigen geist; Blaznik, Urb., 232). 1506 1/6 dovoljenje za maševanje na prenosnem oltarju (AAU, Acta 25, 723r). V 19. stol. (1860/61) predelana, zidovi prezbiterija še gotski (freske, dat. 1456). – Ž. ust. 1980.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1767, 1783)

(5) *sv. Uršule* v Pevnu (Behwinde, 1291; Blaznik, Urb., 133, sicer Jagerdorf z variantami), barokizirana (sredi 18. stol.) s še romansko ladjo (Zadnikar, 542s). 1684 om. nov olt. – 1858 obokana.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1767, 1783)

(6) *sv. Urha* (zdaj *sv. Križa*) na Križni Gori (Chraevtzberge, 1291; Blaznik, Urb., 163). Srednjeveška, v gotskem zvezdasto obokanem prezbiteriju pomembne freske, dat. 1502, druge zač. 16. stol. (Jernej iz Loke). Viz. 1704: nov olt. sv. Volbenka. Sprememba patrocinija 1867.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1767, 1783)

(7) *sv. Gabrijela* na Planici (Plaminitz, 1291; Blaznik, Urb., 162), predelana poznogotska, med drugo svetovno vojno požgana in minirana, sedaj nova z delom starega zvonika, z. 1994, blagosl. 1995.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1767, 1783)

(8) sv. *Vida* v Spodnjih Bitnjah (Vitingen, ok. 1160; GZS IV/410; Blaznik, Urb., 128), om. posredno skupaj s c. sv. Nikolaja 1423 (san Niclas vnd sand Veyt, sant Veit vnd sand Niclas zu Veitingen kirchen; Blaznik, Urb., 236, 238), sama pri Santoninu leta 1486 (Vale, 182). Ne stoji več. Sredi 18. stol. (ok. 1755) še stala (urb. c. sv. Vida in sv. Nikolaja; Žnidaršič Golec, Urbarji, 193). opuščena in zaprta že pred letom 1783, po odloku graškega gubernija iz leta 1789 podrti (V. Steska, Carniola 1911, 148). V Zemljevidu 4, karte, sekc. 160, v Spodnjih Bitnjah naznačena samo c. sv. Nikolaja.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704)

(9) sv. *Nikolaja* v Spodnjih Bitnjah (Vitingen, kot zgoraj), om. posredno skupaj s c. sv. Vida 1423 (san Niclas vnd sand Veyt, sant Veit vnd sand Niclas zu Veitingen kirchen; Blaznik, Urb., 236, 238). Na arheološki lokaciji iz rimske dobe. Barokizirana ladja z izvirnim kratkim gotskim korom zgodnjega 14. stol., s freskami.

(»1501«, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1767, 1783)

(10) sv. *Urha* v Žabnici (Sabnica, 973 30/6; GZS II/444), om. 1501 (Blaznik, Urb., 292). Sedanja c. iz 19. stol. (1851), posv. 1900 30/6 (ZD 1900, 224). – 1844 ekspozitura, ž. ust. 1899.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1767, 1783)

(11) sv. *Janeza Krstnika* na Suhi (Susane, 973 30/6; GZS II/444; Zouche, 1291; Blaznik, Urb., 133), domnevna krstna c. starološke pražupnije blizu stičišča obeh Sor, morda že iz poznega 10. ali zgodnjega 11. stol., om. 1391 kot sedež večnega vikarja starološke župnije (popis oglejskih ordinacij 1391 23/9 in 23/12: per Othakarum plebanum in Lok ad titulum vicariatus perpetui sancti Johannis de Czawchen sue plebis; Otorepec št. 1350, 1351). V i k a r i a t ust. leta 1355, ker se vzpostavitev in potrditev večnega vikarja loške župnije 1355 16/11 (perpetuum vicarium plebis in Lok; FRA II 35, št. 715; Otorepec št. 1175, kot zgoraj) gotovo nanaša na vikariat na Suhi, pozneje prenesen k mestni c. sv. Jakoba v Škofji Loki (gl. tam). Sedanja stavba v jedru srednjeveška, z 1893 neogotsko obokano ladjo in gotskim korom iz druge četrtine ali sr. 15. stol. s sočasno poslikavo. Ob viz. 1684 zvonik nov. – Ž. ust. 1975.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(12) sv. *Andreja* na Koncu (bližnji Zminec om. kot Trachen, 1291; Blaznik, Urb., 143), kot toponim om. 1423 (Blaznik, 235), sekundarno obokana (1831) srednjeveška ladja z poznogotskim korom (freske Jerneja iz Loke).

(»1501«, 1581, »1667«, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(13) sv. *Barbare* pri Škofji Loki (Nova Hrastnica), om. brez patrocinija kot kapela v freisinškem urbarju 1291 (in Inferiori Ozlinch [...] iuxta capellam; Blaznik, Urb., 158). 1448 7/3 (capella Beate Barbare in Krastnitz prope Laak) prejela odpustke z Dunaja po papeškem legatu Janezu (NšAL I/322). Gotski kor iz dvajsetih let 16. stol. (Komelj), srednjeveška ladja 1770 obokana.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(14) sv. *Petra* v Bodovljah (Vondeul, 1291; Blaznik, Urb., 137, sicer Fundall ipd.; 1684: in Fundalibus, 1690: Fundall, 1752: Fundstall). Srednjeveška s pozno-romansko ali zgodnjegotsko (freske iz poznega 14. stol.), sekundarno (1841) obokano ladjo in poznogotskim prezbiterijem iz ok. 1520 (odkriti odlomki fresk Jerneja iz Loke).

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(15) sv. *Lovrenca* (1761: sancti Sereni et sancti Laurentii) v Breznici pod Lubnikom (Brieznitz, 1291; Blaznik, Urb., 141). V jedru srednjeveška (v ladji freske furlanske smeri iz ok. 1400), a v 19. stol. (po požaru 1824) v več fazah temeljito predelana.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(16) sv. *Tomaža* v Brodeh (Fu^rten, 1291; Blaznik, Urb., 141). Še srednjeveška s sekundarno (1856) bokano ladjo in kratkim gotskim korom.

(»1501«, 1581, »1667«, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(17) sv. *Ožbalta* v Hojkah (1684: in montibus), prvič om. posredno po gori pred letom 1392 (Sand Oswal berg; Blaznik, Urb., 223). Baročna ladja (1644) sredi 19. stol. (1849) obokana, ohranjen poznogotski kor (dat. 1527) s poslikavo Jerneja iz Loke (1534).

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(18) sv. *Filipa in Jakoba* (v gradivu često samo sv. *Jakoba*; 1761: sv. *Filipa*) na Valterskem Vrhu (Walterskivrch, 1500; urb. Loka) (tudi »v Hribih«). Srednjeveška, v baroku (1708) predelana in v 19. stol. (1856) obokana ladja ima poznogotski kor iz leta 1534 (podatek po računskem registru c. iz leta 1522 v NŠAL) s sočasno poslikavo Jerneja iz Loke.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(19) sv. *Florijana* v Sopotnici (Sopotnicy, 1485/1490; knj. dolž. Škofja Loka). V jedru zgodnjegotska ladja s freskami v notranjščini in na prvotnem pročelju iz ok. 1400, baročen prezbiterij. Ok. 1687 (popis 1690: pred tremi leti) povečana (extensa et ampliata). Ob viz. 1704 nov véliki olt.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(20) sv. *Križa* na Hribcu v Puštalu, baročna, v sklopu križevega pota (1783: auf dem Calvariberger), z božjim grobom in kapelo »in carcere« (Jezusa v ječi) (viz. 1752). Viz. 1704 je ne omenja.

(1684, 1690, 1752, 1761, 1767, 1783)

(21) sv. *Nikolaja* na Godešiču (Niusazinhun, 1022/1023; GZS III/21), srednjeveška, romanska ladja s polkrožno apsidno, odkrito z izkopavanji, pozneje zamenjano z gotskim prezbiterijem, zač. 16. stol. Ok. 1688 (popis 1690: pred dvema letoma) nov zvonik »ex fundamento«, spet nov 1738. Kapela sv. Frančiška Ksaverja pred 1749. V 19. stol. (1852) predelana, z ostanki srednjeveške poslikave v notranjščini in zunanjščini (furlansko, pred 1400, Jernej iz Loke, ok. 1530). (M. Bertoncelj,

Š. Pavli, LR 2001, 155–160; ista, LR 2002, 211–215; J. Šega (ur.), Godešič skozi tisočletje 1006–2006, 2006.)

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(22) sv. *Janeza Evangelista* v Retečah (Ratesidorf, ok. 1160; GZS IV/410; Blaznik, Urb., 128), sedanja zgradba iz 16. stol. (?), 1885 prizidana nova ladja (1885 15/8 posv.; ZD 1885, 320) in 1914 povečana, 1974–1976 posodobljena. – Vik. 1848, ž. ust. 1876.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* pri ž. c. (kostnica), om. 1656 17/1, ko je v njej leta 1657 umrli loški oskrbnik Korbinijana Fürnpfeil ustanovil mašno ustanovo (NšAL II/694; gl. tudi Pokorn, Loka, 600). 1752, 1761: kot osmi oltar ž. c. zunaj cerkve (ad latus), male custoditum. Romanska rotunda s kasneje prislonjenim prezbiterijem. Izginula; verjetno gre za »osuarij«, ki naj se po škofijskem dekretu iz leta 1794 podre (Štukl III, 57). (Gl. naslednjo št.).

(1752, 1761)

(2) sv. *Lovrenca* pri ž. c. (»nekoliko sežnjev pod farno cerkvijo proti cesti«; avtobiografija dekana Franca Kramerja, v: Drobtinice 1892, 72; 1752: in coemeterio), z beneficijem, prvič om. 1337 23/5, ko je patriarh Bertrand potrdil beneficiata na prezentacijo loškega župnika (IMK 1893, 184), ter zatem v več virih 15. stol., v župnikovi prezentaciji in konfirmaciji ogl. patriarha. Podrta v času Jožefa II. – Čepprav viri dajejo vtis, kot da gre za (edino) kostnico, gre glede na to, da jo viz. 1752 navaja kot podružnico in omenja posebej kostnico sv. Mihaela, za dve ločeni stavbi. To potrjuje tudi Kramarjev opis njene lege, ki se ne ujema z upodobitvijo kostnice pri ž. c. v Valvasorjevi skicni knjigi, Valv. Top., fol. 18. (K temu prim. Zadnikar, 482s, ki romansko rotundo v Valvasorjevi upodobitvi identificira s kapelo sv. Lovrenca; tako tudi Štukl III, 55ss, z drugimi nadrobnostmi.)

(»1667«, 1752)

(3) kapela *Matere božje*, pozneje (po letu 1526?) sv. *Ane* na škofjeloškem gradu, z beneficijem freisinškega škofa, om. brez patrocinja v zapiskih škofa Konrada 1315 in 1321 (inventarja loškega gradu 1315 10/2; FRA II 36, str. 124, in 1321 6/4; FRA II 36, str. 147), prav tu tudi kaplan (Ulricus capellanus de Lok) na več mestih od 1313 dalje (FRA II 36, str. 73, 123, 125 in dalje). Patrocinj Matere božje izpričan 1419 11/8, 18/8 in 7/12 (RG IV št. 10162); 1494 2/5: capella beate Marie virginis sita in castro sive arce opidi Lackh (podelitev na prezentacijo fresinškega škofa Siksta po ogl. vizitatorju škofu Jakobu Valaressu; AAU, Vis. lib. 1, 37v–38r). – Z. nova in posv. 1393 7/8 (po listini v HStAM, Freising Hochstift; Blaznik, 106) po freisinškem škofu Bertoldu po nalogu ogl. patriarha. Po potresu 1511 prestavljena v

stolp, ki ga je dal freisinški škof Filip v smeri proti mestu zgraditi leta 1526, prvič tako om. 1529 (capeln turn; Blaznik, 158ss). 1722 menda ponovno posv. zaradi predelave v okviru obsežnih gradbenih del na grajskih poslopijih (Blaznik, 264). V popisu 1501 se ne omenja.⁶⁵

(»1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783/I)

(4) sv. *Trojice* v hiši Volbenka Schwarza na Placu v mestu, zgrajena 1513, beneficij ust. 1516 1/9 (Blaznik, 152), posv. 1517 17/5 s tremi oltarji po gen. vizitatorju Danielu de Rubeisu (ARS). (Omemba v popisu v urbarju 1501 postavlja nastanek tega popisa po tem letu!) Hiša barokizirana v poznem 18., predelana v 19. stol. (Štukl II, 66s.)

(»1501«, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(5) sv. *Jožefa* v starološki graščini, s kaplanom (vsaj od 1768; gl. popis 1788). Lokalizirana (Pokorn, Loka, 534).

(1704)

(5) kapela (oratorij) *Žalostne Matere božje (Kristusa Odrešenika, snetega s križca)* v gradu Puštal (Purchstallo, 1214/1220; GZS V/232), z. ok. 1700 (1704: noviter erecta), ohranjena, s pomembno poslikavo (Giulio Quaglio, 1706), javna. 1747 11/4 papež Benedikt XIV. dovoljuje lastniku graščine, Frančišku Oblaku pl. Wolkensperg, da vzdržuje v kapeli duhovnika (listina v ZAL, enota Škofja Loka). (1704, 1752)

(6) kapela (oratorij) *Marijinega obiskanja* v Ajmanovem gradu (Ehrenau) (Sv. Duh), postavljena v šestdesetih letih 17. stol. po loškem glavarju Francu Matiji Lampfrizhaimbu (1659–1684), blagosl. po patriarhovem komisarju Oktavijanu Amigoniju ok. 1670 (viz. 1704: pred triintridesetimi leti). Gl. tudi Valv. XI, 127. S kaplanom (vsaj od 1769; gl. popis 1788). Današnja iz sr. 18. stol., stavbno ohranjena. (1704, 1689/XI, 1752)

8. Redovne hiše:

(1) samostan klaris s c. sv. *Frančiška in sv. Klare*, od 1669 *Marijinega brezmadežnega spočetja* (v popisu 1690 še stari patrocinij) v Škofji Loki pod gradom, ustanova kamniških ministerialov Blagoviških (Glogoviških) iz leta 1352, vendar zaradi nasprotovanja loškega župnika realizirana šele leta 1358; 1358 30/1 loški žpk. z določenimi pogoji dovoljuje kamniškemu župniku Otakarju postavitev samostana reda sv. Klare v Loki (in civitate Lok inferius prope castrum construendi,

⁶⁵ I. Stopar (Gradovi I/3, 23ss, 115ss) v soglasju s svojo tezo o nastanku loških gradov (Zgornji stolp na Kranclju, Škofjeloški grad in Stari grad-Wildenlack pod Lubnikom) zmotno postavlja loški inventar iz let 1315–1321 in s tem tudi kapelo na Stari grad, ki naj bi bilo prvo in do poznega srednjega veka glavno vojaško in upravno oporišče loškega gospostva.

edificandi et fundandi; FRA II 35, št. 727), potrditev po oglejskem patriarhu 1358 3/2 (Otořepec št. 1222; FRA II 35, št. 730) (Blaznik, 106ss; o tem tudi Vale, Vale, 181–182, op. 7). C. posv. 1393 7/8 po freisingškem škofu Bertoldu po nalogu ogl. patriarha (po listini v HStAM, Freising Hochstift, Blaznik, 108). 1474 Jurij Lambergar ust. kapelanijo pri olt. sv. *Treh kraljev* (ARS; Blaznik, 241). 1660 samostan s c. pogorel, 1663–1669 z. nova baročna c. z Marijinim patrocinijem. 1663 2/6 ogl. patriarh Giovanni Delphin dovoljuje klarisam, da lahko katerikoli škof položi temeljni kamen in c., ko bo zgrajena, posveti; 1669 28/3 patriarh Delphin pooblašča ljublj. škofa, da posveti c.; tako 1669 18/7 še nuncij Antonio Pignatelli; 1669 17/11 je bila c. posv. po škofu Rabatta (potrdilo 1671 24/3) (vse MHVK 1860, 82s). Po 1782 samostan zatrt in še istega leta naseljen z uršulinkami iz Gradca. (F. Golob, Loški razgledi 1981, 152–171; Štukl II, 128ss.; D. Hančič, Sedemsto let klaris na Slovenskem, 2000; D. Hančič, Klarise na Kranjskem, 2005.)

(2) samostan kapucinov s c. sv. *Ane* zunaj mestnega obzidja, z dotacijo (volilo vrta) loškega trgovca Boštjana Lukančiča (1647), s katero so najprej upravljale klarise. 1705 19/9 prošnja redovnega provinciala za z. hospica s c., 1706 19/1 dovoljenje cesarja Jožefa II, 1707 28/4 postavitve temeljnega kamna. C. blagosl. 1710 1/1 po gorenjskem arhidiakonu Janezu Andreju Flachenfeldu, posv. 1713 22/6 po ljublj. škofu Francu Karlu Kaunitzu. (Blaznik, 341ss; A. Koblar, IMK 1894, 208; P. Kovač, AES 10, 1988, 161ss.)

XLI. ŽUPNIJA SV. PETRA V SELCIH

1. Bukovica, Bukovščica, Češnjica, Dolenja vas, Dražgoše, Bezovnica, Golica, Jamnik, Kališe, Knapi, Krivo Brdo, Lajše, Luša, Martinji Vrh, Njivica, Podblica, Podlonk, Prtovč, Praprotno, Rantovše, Rovte pri Podnartu (del), Rovte pri Sv. Lenartu, Log, Nemile, Ostri Vrh, Rudno, Stirpnik, Strmica, Studeno, Sv. Lenart, Sv. Primož, Sv. Tomaž, Topole, Ševlje, Zabrekve; *vikariat Sorica*: Danje, Davča (del; t.j. Soriška Davča), Porezen (Podporezen), Ravne, Torka za Brdom (= Zabrdo); *vikariat Zali Log*: Martinj Vrh (del), Osojnik, Potok.

2. Celsah, Zelsah, 973 30/6 (GZS II/444).

3. C. om. posredno z vikariatom 1355 16/11 (kot spodaj), patrocinijske šole leta 1486 v dnevniku Paola Santonina (Vale, 181); posv. 1487 8/5 po generalnem vikarju, pičenskem škofu Paskaziju (ib., 224). – Staro c. 1738 upepelil požar, ob viz. 1752 še vedno v popravilu. V viz. 1761 je rečeno, da je bila c. že zdavnaj posvečena, a ker je bila razen krstilnice prezidana, potrebuje novo posvetitev. Baročna, posv. 1767 12/7 po goriškem nadškofu Karlu Mihaelu Attemsju (viz. 1767; ZZ, 159). – Kapela sv. Lovrenca pri ž. c., ki jo omenja samo Valvasor (1689), je stranska kapela ob ladji, nekdanj z grobnico.

4. Vikariat starološke župnije, om 1346 kot plebs (?; 1346 29/12: [...] presentibus [...] Thomasio condam Stephani de plebe Selze de villa de Inc diocesis de Loncho [...]); Otorepec št. 1032; ker ne gre za notarja patriarhatske kurije, je možno, da ta ni bil natančno seznanjen z okoliščinami, od tod diocesis za loško ž.), sicer pa 1355 16/11 (Otorepec št. 1176; FRA II 35, št. 714; IMK 1893, 108), ko naj bi bil ob potrditvi vikarja po oglejskem patriarhu na predlog loškega župnika ta na novo postavljen »propter commoditatem plebesanorum suorum quorum multi propter nimiam distantiam loci in extremis laborantes absque confessione, sacra communionem et extrema unctione, et infantes sine sancto baptismo sepius decedebant.«. Kljub tej dikciji dokumenta pa ni misliti, da bi bil vikariat v Selcih ustanovljen šele tega. Večni vikar om. 1388 (HStAM; GHTS, 540).

5. Vikariat in vikariatna ž. v prezentaciji freisinškega škofa ali v njegovem imenu starološkega župnika in potrditvi ogl. patriarha (tako že 1355 16/11, kot zgoraj, in 1492 18/4; AAU, Acta 15, 337r; IMK 1893, 108; tako tudi ob koncu 16. stol., Nomina plebanorum; AAU, Chiese, Visite).

Lit.: Železne niti: Zbornik Selške doline, 2014 (tam: A. Tušek, Zgodovina župnije Selca); Marija Gasser, Tri desetke Selške doline, 2025..

6. Podružnice:⁶⁶

(1) sv. *Florijana* na Bukovici (Bukkebitz, 1291; Blaznik, Urb., 161), gotska (z ostanki fresk Jerneja iz Loke v ladji), barokizirana .

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(2) sv. *Križa* v Kališih (Calis, 1291; Blaznik, Urb., 164), om. kot toponim 1481 s.d. (zum Heyligen Khreucz; BHStAM, Kreisarchiv, fasc. 36; HTK, 1434). Ob popisu 1690 nov zvonik. Od srednjeveške, barokizirane in marca 1945 minirane c. po zadnji predelavi in povečavi (1985) še ohranjeno prvotno pročelje s freskami zgodnjega 15. stol.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(3) sv. *Primoža in Felicijana* na Jamniku (Nasaciravn, 1291; Blaznik, Urb., 164), gotska, z izvornim prezbiterijem (freske iz ok. 1480) in baročno predelano ladjo.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(4) sv. *Nikolaja* v Golici (Golitsch, 1291; Blaznik, Urb., 159). Verjetno zgodnje-gotska ladja (Zadnikar 1959, 161), prez., na vzhodu podaljšana, z dodanim baročnim prezbiterijem. Ob popisu 1690 nov zvonik. Spomladi 1945 minirana, 1983 obnovljena.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

⁶⁶ V popisih 1621 in 1704 večidel samo patrociniji brez navedbe krajev.

(5) sv. *Tomaža* na Praprotnem (Varnfried, 1291; Blaznik, Urb., 160; kraj s c.: Pogsrukke, 1291, prav tam; urb. Selce 1630: »na Kozlovem hribu«; Carniola 1911, 271), om. 1453 v fevdni knjigi Jamskih (Luegg) (auf sand Tomas perg auf dem Pokhssruekh; GZL XI/44). V jedru srednjeveška (z ostanki fresk 14. in zgod. 15. stol. v verjetno romanski ladji), v 19. stol. obokana. Po porušenju oboka v ladji leta 1944 in miniranju marca 1945 v letih 1957–1958 in 1965–1967 temeljito obnovljena.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(6) sv. *Mohorja in Fortunata* v Zabrekvah (Zabreko, 1291; Blaznik, Urb., 162), srednjeveška, marca 1945 minirana, 1972–1975 obnovljena z ohranjenim zvonikom.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(7) sv. *Jedrti* v Lajšah (Laschisch, 1291; Blaznik, Urb., 164), poznogotska, barokizirana (1713), marca 1945 porušena, 1991–1992 z. nova (arh. Peter Kregar), zvonik stare še stoji.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(8) sv. *Klemena* (»1501« in 1621: *Materē božje in sv. Klemena*; selški urbar 1630: sv. *Klemena in sv. Trojice*; Carniola 1911, 263–265) v Bukovščici (Pach, 1291; Blaznik, Urb., 162). Srednjeveška enoladijska zgradba s kvadratnim prezbitrijem romanskega tipa (Zadnikar, 330), po ustanovitvi ž. 1789 do 1823 v več fazah prez., posv. 1880 6/6 (ZD 1880, 219). 1690 na novo postavljen olt. sv. Jurija (popis 1690). V viz. 1704 om. kapela sv. *Trojice* je stala na griču nad c., po 1783 propadla. – Ž. ust. 1789.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(9) *Lavretanske Materē božje* (zdaj *Marijinega vnebovzetja*) na Zalem Logu (Stuben, 1478; rač. knjiga Loka), baročna, z ostanki gotske prednice, z. 1740–1743 (letnica na fasadi; ob viz. 1752 nova, še ne posv., pod soriškim vikariatom), 1957 požgana, obnovljena. – V i k a r i a t ust. 1762 29/1 (Volčjak, 99; po CS lok.), 1767 tu om. vikar (ZZ, 160, tu že 4 leta), om. tudi v popisu 1783, pod patronatom deželnega kneza in potrditvi goriškega nadškofa (prim. prezentacijo cesarice Marije Terezije 1772 4/1; NšAL II/1115; tu om. le beneficium curatum). Patrocinij Lavretanske Materē božje ima zdaj c. v Suši, z. na mestu ok. 200 let stare kapele Marijinega obiskanja (ZD 1873, 4) 1876–1877 (ZD 1876, 202, 221, 237; stavbenik Fr. Faleschini), posv. 1877 14/10 (ZD 1877, 316, 340). – Ž. ust. 1787.

(1752, 1783)

(10) sv. *Lenarta* pri Sv. Lenartu nad Lušo (zaselek Ravne om. kot Ravn, 1291; Blaznik, Urb., 161), gotska. 1841 zaradi udara strele pogorela, prez. 1849–1851 (Matej Medved), 1852 24/10 blagosl. in posv. 1853 29/6 (ZD 1852, 188; 1853, 123–124). 1944 minirana in porušena. Sedanja c. z. 1958–1961, posv. 1961 14/6. – Lok. 1790, ž. ust. 1862.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(11) *sv. Lucije* v Dražgošah (Drasigos, 1291; Blaznik, Urb., 164), baročna (1640–1642), posv. 1647 9/6 po Mihaelu Chumbergu, škofu kristopolitanskem in ljublj. proštu (NšAL II/625; gl. tudi 1647 7/7; NšAL II/628), med drugo svetovno vojno (1942) po Nemcih porušena do tal. Romarska (Kemperl, Romanja, 165s), z beneficijem (1755). **V i k a r i a t**, po CS ust. 1756, 1767 om. vikar (ZZ, 159, tu že 11 let) in vikariat (viz. 1767, v popisu 1783 le beneficiat, tako tudi še v popisu 1788. – Ž. ust. 1876. Sedanja c. z. 1964–1966 (arh. Tone Bitenc) in posv. 1968. (»1501«, 1621, 1684, 1689, 1704, 1752, 1761, 1783)

(12) *sv. Nikolaja* v Sorici (Zevritz, 1286 18/6; FRA II 31, št. 395), sedanja baročna. – **V i k a r i a t** ust. 1656 (IMK 1892, 13), om. v popisih 1684 in 1690 ter v viz. 1704 s podružnico v Spodnjih Danjah, po viz. 1761 pod patronatom loškega glavarja in selškega župnika. Ponovno ust. 1763 12/10 (Volčjak, 99). Ž. po CS ust. 1856 (?; po 1857, 1862?).

(»1501«, 1621, 1684, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(13) *sv. Marka* v Spodnjih Danjah (Hueben, 1500; urb. Loka), gotska, barokizirana (verjetno pred 1752, ko je v viz. om. razširitev prezbiterija).

(»1501«, 1621, 1684, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

XLII. ŽUPNIJA SV. ANTONA OP. V ŽELEZNIKIH

1. Samo trg brez kmetov.

2. Eyzzna^{rn}, 1348 16/10 (MHVK 1867, 8, št. 1; FRA II 35, št. 695; GHTS, 770).

3. C. z. za potrebe nove fužinarske naselbine, postavljene s privoljenjem freisinškega škofa Albrehta 1348 16/10 (kot zgoraj), prvič om. v freisinškem urbarju iz leta 1501 kot podružnica selške župnije. Z. nove c. ali prezidava 1517 po Mojstru Jurku (plošča z napisom 1517 JERG MAVRER; MHVK 1867, 9, št. 12). Ok. 1688 (viz. 1690: pred dvema letoma) prez., 1822 pogorela. Sedanja c. z. od 1872 (1872 2/6 posv. temeljni kamen; ZD 1872, 191) do 1874 (Faleschini; stavbenik Molinari) in posv. 1874 18/10 (ZD 1874, 341, 357, 364–365). 23/11 1944 požgana (partizani), obnovljena, 1997 rekonstruiran zvonik v prvotnem stanju.

4. Ž. izločena iz župnije v Selcih, ust. 1622 (1622 12/2 privoljenje gen. vikarja ogl. patriarha; MHVK 1867, 14–15, št. 55; Čipić Rehar št. 702) po triletnem prizadevanju tamkajšnjih fužinarjev v želji, da se osvobodijo odvisnosti od freisinškega škofa in selškega župnika, in sicer ob pomoči deželnega kneza, cesarja Ferdinanda II., ki je poskrbel za njeno dotacijo. Kljub privoljenju videmske kurije se je spor med fužinarji na eni strani, ki so imeli podporo pri kamniškem arhidiakonu Planklu, ter freisinškim škofom kot zemljiškim gospodom in loškim glavarjem na drugi, nadaljeval in končal šele z odločbo graške dvorne komore 1628 14/3 (MHVK 1867, 19, št. 75); tega leta je službovanje nastopil tudi prvi žpk. (A. Globočnik, Der Berg-

und Hammerwerksort Eisnern, MHVK 1867, 1ss; IMK 1894, 74ss; drugo gradivo F. Kos, Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja, 1894, 67 in dalje; za gradivo gl. tudi AAU, Chiese a parte imperii, arhidiakoniat Kamnik, fasc. Železniki.)

5. Patronat s prezentacijo deželni knez oz. v njegovem imenu kranjski vicedom, potrditev ogl. patriarh.

6. Podružnice:

(1) sv. *Frančiška Ksaverja* v Železnikih (na Logu), baročna (1730–1733; MHVK 1867, 26, št. 162).
(1752, 1761, 1783)

XLIII. ŽUPNIJA SV. MARTINA V POLJANAH NAD ŠKOFJO LOKO

1. Bačne, Bukov Vrh, Brebovnica, Brda, Brezje (Sv. Križ), Čabrače, Četena Ravan, Delnice, Dobrava, Dolge Njive, Dolenčice, Gabrška Gora, Gorenja vas, Jelovica, Hotavlje, Hotovlje, Kladje (del), Kremenik, Kovski Vrh, Javorje, Lom, Mlaka, Malenski Vrh, Log, Podvrh, Podobeno, Prelesje, Ravan Gorenja in Dolenja (Ravni), Smoldno, Srednje Brdo, Srednja vas, Suhidol, Lučine, Suša, Sv. Valentin (= Jarčje Brdo), Sv. Volbenk (= Log nad Poljanami), Todraž, Trata, Volaka, Volča, Visoko, Vinharje, Zadobje, Žabja vas, Žetina Gorenja in Dolenja, Žirovski Vrh sv. Antona in sv. Urbana; *vikariat Leskovica*: Kopačnica, Krnice, Lajše, Laze, Davča (del; t.j. Leskoviška Davča), Novine, Robidnica, Studor, Tično Brdo, Debeni; *vikariat Stara Oselica*: Fužine, Hobovše, Kladje (večina), Kranjsko Brdo (?), Podgora.

2. Polan, 1291 (Blaznik, Urb., 146).

3. C. om. 1291 (aput sanctum Martinum, kot zgoraj). (Za bratovščino sv. Petra in sv. Volbenka 1416 2/8 gl. tu podružnice, št. 5). Baročna, na mestu romanske in zatem gotske predhodnice, z. v zač. 18. stol. (viz. 1704: s sredstvi župljanov; v lit. nekdanj pripisana Gregorju Mačku, zdaj »poljanskemu« Matiji Mačku; B. Resman, AHAS 2003, 97ss), 1944 miniran zvonik, delno porušena tudi ladja, 1956 odstranjena celotna c. Nova z. na drugem mestu od 1965 dalje in posv. 1970.

4. Vikariat starološke ž., om. v des. seznamu 1296, večni vikar om. 1368 28/4 (Otošec št. 1273), kot župnija (plebs) 1376 25/3 (ASU/AN, Articutius, fasc. 5125/2, 46v).

5. Vikariat in vikariatna ž. v prezentaciji freisinškega škofa (Vale, 178) ali starološkega župnika (s soglasjem freisinškega škofa) in potrditvi ogl. patriarha (tako 1368 28/4, kot zgoraj; enako 1382 24/10; Blaznik, 74, 467, op. 231). 1462 8/10 prezentira freisinški škof gen. vikarju ogl. patriarha (RG VIII, 239, št. 1624). (Nomina plebanorum; AAU, Chiese, Visite, konec 16. stol., navaja kot kolatorja

freisinškega škofa, kot konfirmatorja pa župnika v Žireh, kar se mora slej ko prej nanašati le na umestitev.) 1742 6/8: prezentator freisinški škof, potrditev ogl. patriarh (EAG 2010, 95).

6. Podružnice:⁶⁷

(1) sv. *Križa* na Dolenjih Brdih (Brezje) (Dragothes, 1291; Blaznik, Urb. 147), zgodnjebaročna (1635?), pozneje večkrat nekoliko predelana. Viz. 1704 je ne omenja.

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1752, 1761, 1783)

(2) sv. *Sobote* (»1501«, 1684, 1689, 1690) oz. *Žalostne Matere božje* (1704 in dalje) na Bukovem Vrhu (Bukowerch, 1474 27/9; ARS). Poimenovanje sv. Sobote še v rabi med ljudstvom (ZD 1872, 281). Božjepotna, temeljito barokizirana (1739) (Kemperl, Romanja, 147s).

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(3) sv. *Jurija* na Volči (Wolts, 1291; Blaznik, Urb., 152). Leta 1502 ali 1507 Hieronim de Franciscis, škof koronski in gen. vizitator ogl. patriarha Dominika Grimanija, posveti kapelo Bl. Device Marije in sv. Jurija v župniji Poljane s tremi oltarji, in sicer vélikim v čast Device Marije ter stranskima v čast sv. Neže, Doroteje in Andreja na levi ter sv. Nikolaja, Lucije in Neže na desni ter jim podeli odpustke (nedatirano; NšAL II/9; Höfler, Vikarji, 85–86). C. in oltarji ponovno posv. 1519 16/5 po Danielu de Rubeisu (NšAL II/63), véliki olt. sv. Jurija ter stranska sv. Nikolaja in Neže (na desni) ter sv. Doroteje in Lucije (na levi). Poznogotski kor s poslikavo, ki pa so ga pozneje ponovno obokali (M. Tušek (ur.), Sveti Jurij odpira duri: zbornik ob 500-letnici posvetitve cerkve sv. Jurija na Volči, 2019).

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(4) sv. *Primoža in Felicijana* na Gabrški Gori (Garberkarperg, 1414 1/8; ARS), v jedru romanska enoladijska s kvadratnim prezbiterijem (Zadnikar, 286ss), barokizirana.

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(5) sv. *Volbenka* (prvotno verjetno sv. *Petra*) na Logu (Penchen, 1291; Blaznik, Urb., 144). Božjepotna. Na prvotni patrocinijsklepamo po bratovščini sv. Petra in sv. Volbenka v župniji (in plebe) sv. Martina v Poljanah, ki je 1416 2/8 prejela odpustke s strani ogl. gen. vikarja Bartolomeja Caccie (NšAL I/253). Sedanja c. baročna, z. do ok. 1690 (prvi znani obračun c. je iz leta 1691; F. Kos, Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja, 1894, št. 531), véliki in stranska oltarja dat. 1695 (v obračunih za leto 1693 in 1694 plačilo mizarju Valentinu Öttlju za stranska oltarja

⁶⁷ V popisu 1704 samo patrocinijski brez navedbe krajev.

in Janezu Juriju Rembu za tri oltarne slike in dva antependija; F. Kos, ib., št. 533, 535). Posv. 1701. (Kemperl, Romanja, 227s.)

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(6) *Marijinega vnebovzetja* (v odloku za ustanovitev vikariata v Javorjah 1763 pač napačano sv. *Florijana*) na Malenskem Vrhu (Mulperg, 1291; Blaznik, Urb., 148). Baročna (1703–1705) na mestu gotske prednice (sklepniki nekdanjega gotskega prezbiterija vzdani na zunanji steni današnjega prezbiterija in notranji slavoločni steni).

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1763, 1783)

(7) sv. *Egidija* v Javorjah (Affriach, 1291; Blaznik, Urb., 152), ok. 1710 baročno prez., 1755 zaradi udara strele poškodovana in popravljena (F. Kos, ib., št. 505, 607), 1921–1924 močno predelana. – V i k a r i a t ust. 1763 11/8 (viz. 1763; Volčjak, 99) s podružnicami sv. *Florijana* (prav *Marijinega vnebovzetja* na Malenskem vrhu), sv. *Brikcija* (Četena Raven) in sv. *Valentina* (Jarčje Brdo) oz. 1765 26/3 na podlagi dotacije sosesk Javorje, Jarčje Brdo in Četena Raven (Maček, Ustanove, 425s; 1767 tu le kurat; Cosign. 1783 ga ne navaja), 1788 zdrsnil na raven lokalije. Ž. ust. 1875. (M. Alič, V zavetju sv. Tilna: Kronika župnije Javorje nad Škofjo Loko, 2010.)

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1763, 1767, 1783)

(8) sv. *Brikcija* v Četeni Ravni (Seteneravn, 1291; Blaznik, Urb., 149), v jedru srednjeveška, barokizirana. V predelanem prezbiteriju delno odkrite freske Jerneja iz Loke (1520?).

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1763, 1783)

(9) sv. *Jakoba* (»1501«, 1689, 1783), sv. *Valentina* in sv. *Jakoba* (1752) oz. sv. *Valentina* (1684, 1690, 1704, 1761 in zdaj) v Jarčjem Brdu (Jartschem werdi, 1500; urb. Loka), sedanja zgradba triladijska neogotska dvoranska c. (1854–1857, stavbenik Janez Molinaro).

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1763, 1783)

(10) sv. *Janeza Krstnika* (1704: *Janeza Evangelista*) na Trati v Gorenji vasi (1689: Sestranska vas) (Oberndorf, 1291; Blaznik, Urb., 147). Sedanja c. v jedru iz druge pol. 17. stol., ok. 1752 verjetno temeljito predelana (ob viz. 1752 »nova«, še ne posv.), pred 1866 podaljšana (ZD 1866, 46). V 1783/II tu om. beneficij. V viz. 1752 je med oltarji na 5. mestu spet om. olt. sv. *Janeza Krstnika* zunaj c., kar bi kazalo na to, da stare c. še niso podrli. – Jožefinska lok. 1787 (Maček, Ustanove, 428), ž. ust. 1788 (prim. Pokorn, 1788).

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(11) sv. *Lovrenca* na Hotavljah (Chotaeuel, 1291; Blaznik, Urb., 149). V popisu 1501 sv. *Kancijana*, vendar je omenjeno proščenje na praznik sv. *Lovrenca*. Sedanja c. baročna (letnica 1705 nad stranskim portalom; 1752: zgrajena pred nekaj leti).

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(12) sv. *Urbana* na Gorenji Dobravi (Hard Superiori, 1291; Blaznik, Urb., 147), srednjeveška, barokizirana ladja z gotskim korom z zač. 16. stol. V popisu 1783 izpadla.

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767)

(13) sv. *Jedrti* v Čabračah (Schabratssch, 1291; Blaznik, Urb., 152). Sedanja baročna (ob viz. 1752 nova, še ne posv.).

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

(14) sv. *Pavla* (Valv. 1689: Pavlina) v Stari Oselici (Ozlitz, 1291; Blaznik, Urb., 150). Sedanja baročna, iz poznega 17. ali zgodnjega 18. stol., na oboku ladje letnica 1727, posv. po nadškofu Attemsju 1761 21/8 (viz. 1761). – V i k a r i a t po CS ust. 1752, realiziran 1753 (ZD 1853, 127–128), om. tudi v Attemsovih viz. in v popisu 1783. – Ž. ust. 1875.

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(15) sv. *Urha* v Leskovici (Liezgaewe, 1291; Blaznik, Urb., 152), v jedru še srednjeveška. Posv. 1517 26/5 po ogl. gen. vizitatorju škofu Danielu de Rubeisu (prepis listine v farni kroniki), barokizirana (ob viz. 1752 v prezidavi). – V i k a r i a t, po CS ust. 1762 (?; pač 1759/1760, že om. v viz. 1761; 1767 tu vikar že 8 let; ZZ, 160; v viz. 1767 tu le kurat), s podružnicami št. 10, 11 in 13, om. tudi v popisu 1783. – Ž. ust. 1853.

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1767, 1783)

(16) sv. *Vida* v Lučinah (Lutschen, 1291; Blaznik, Urb., 149). Sedanja c. z. 1898–1900 na mestu barokizirane gotske zgradbe in posv. 1900 12/8 (ZD 1900, 272). – Lok. 1784, ž. ust. 1875.

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1761, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Lovrenca* na pokopališču pri ž. c. (1752: capella in coemeterio, za bogoslužje ni primerna). Ker se v Attemsovi viz. v ž. c. om. oltar sv. Mihaela, najbrž ne gre več za srednjeveško kostnico. Drugih podatkov o njej ni.

(1752)

XLIV. ŽUPNIJA SV. MARTINA V ŽIREH

1. Breznica, Dobračeva, Dole, Goropeke, Govejek, Hlevni Vrh, Izgorje, Javorjev Dol, Koprivnik (del), Ledine, Ledinica, Lavrovec, Krnica (= Ledinske Krnice), Lome, Nova vas, Opale, Razpotje, Račeva, Ravne, Selo, Sopot, Stara vas, Sv. trije kralji (Vrh), Sovra, Treven, Veharše, Vrsnik, Zavratac, Žirovnica, Žirovski Vrh.

2. Syroch, 1291 (Blaznik, Urb., 144).

3. C. om. 1384 (filialis ecclesie [...] sancti Martini in Schiraco; kot spodaj). Stara c. troladijska in verjetno večkrat predelana, v zač. 20. stol. podrta, nova z. 1906–1910 (Faleschini), posv. 1912.

4. Vikariat starološke ž., om. 1384 3/5 (BHStAM; Blaznik, 74, 75, 467, op. 224, 231; oz. 1384 24/11; HTK, 1821) ob umestitvi novega vikarja, v 15. stol. navedena kot ž.

5. Vikariat in vikariatna ž., sprva v prezentaciji starološkega župnika (s soglasjem freisinškega škofa) in potrditvi ogl. patriarha, tako tudi 1384 3/5 oz. 24/11 (kot zgoraj), pozneje le v prezentaciji fresinškega škofa in potrditvi ogl. patriarha. (Nomina plebanorum; AAU, Chiese, Visite, konec 16. stol., navaja kot kolatorja freisinškega škofa, kot konfirmatorja pa župnika v Poljanah, kar se slej ko prej nanaša samo na umestitev; listina 1655 30/5; AAU, Chiese, fasc. Kamnik, navaja za Žiri kot prezentatorja freisinškega škofa in kot konfirmatorja ogl. patriarha.) 1734 (EAG 2012); 1740 (EAG 2012; EAG 2010): prezentator freisinški škof, potrditev ogl. patriarh, tako tudi viz. 1752.

6. Podružnice:⁶⁸

(1) sv. *Ane* (prvotno pač sv. *Ožbalta*, tako »1501«) na Ledinici (Ledinitz, 1291; Blaznik, Urb. 144), baročna s konca 17. stol. Romarska; sprememba patrocinija verjetno v zač. 17. stol. (Kemperl, Romanja, 196s). V viz. 1752 om. zaradi legata. (»1501«, 1684, 1704, 1752, 1783)

(2) sv. *Janeza Krstnika* na Goropekah (Ragopetsch, 1291; Blaznik, Urb., 145) (1783: v Račevi), gotska, v baroku (1733–1738) temeljito predelana. (»1501«, 1684, 1704, 1783)

(3) sv. *Kancijana* na Breznici (Brieznitz, 1291; Blaznik, Urb., 146), v jedru gotska, večkrat prez., 1859 povišana in obokana. (»1501«, 1684, 1704, 1783)

(4) sv. *Tomaža* na (Gorenjem) Vrsniku (Brieznitz, 1291; Blaznik, Urb., 146). Iz 17. stol. Zdaj kot podružnica ž. v Ledinah v koprski škofiji. (»1501«, 1684, 1704, 1783)

(5) sv. *Jakoba st.* v Ledinah (on der Ledina, 1291; Blaznik, Urb., 146). Sedanja c. po CS z. 1666. – Lok. 1796, ž. ust. 1864. Med italijansko okupacijo Primorske po prvi svetovni vojni priključena dekaniji v Idriji in goriški nadškofiji, zdaj v koprski škofiji. (»1501«, 1704, 1752, 1783)

⁶⁸ V popisu 1684 in večidel tudi v popisu 1704 samo patrociniji brez navedbe kraja, v popisu 1690 podružnice niso našteje. Med vizitiranjem nadškofa Karla Mihaela Attemsa leta 1761 in 1767 zaradi pomanjkanja časa podružnice niso bile vizitirane, leta 1752 pa samo dve (sv. Jakoba in sv. Treh kraljev).

(6) *sv. Ahaca* v Ledinskih Krnicah (Carnitzach, 1500; urb. Loka). Iz 17. stol. V viz. 1752 om. zaradi legata. Zdaj kot podružnica ž. v Ledinah v koprski škofiji. (»1501«, 1684, 1704, 1752, 1783)

(7) *sv. Urha* v Zavratcu (Czabratza, 1500; urb. Loka), iz 17. stol. (1647), prezbitarij 1747 (Letopis). Om. v dekretu za župnijo Žiri v viz. 1767. – Lokalija ust. 1788 27/11 (Otrin, Visočnik, 192), ž. 1865 (Letopis). Med italijansko okupacijo Primorske po prvi svetovni vojni priključena dekaniji v Idriji in goriški nadškofiji, zdaj v koprski škofiji. (»1501«, 1684, 1704, 1767, 1783)

(8) *sv. Treh kraljev* na Vrhu (Stanomerichribu, 1500; urb. Loka). Sedanja c. z. 1698 (dat. prezbitarij; v popisu 1704: â fundamentis noviter erecta, non tamen plenè perfecta). Nazadnje posv. 1906. Romarska (Kemperl, Romanja, 295–296). Om. v viz. 1752 tudi zaradi legata, v viz. 1767 v dekretu za župnijo Žiri. – Lok. 1788, ž. ust. 1875.

(»1501«, 1684, 1704, 1752, 1767, 1783)

(9) *sv. Nikolaja* na Hlevnem Vrhu (Kleneburg, vicedomski obračuni 1421/1422; GZL IX/61). Baročna (sredina 18. stol.; na vel. oltarju letnica 1741; Marolt; Top. Logatec).

(»1501«, 1684, 1704, 1783)

(10) *sv. Lenarta* na Dobračevi (Tobratsch, 1291; Blaznik, Urb., 145), v jedru gotska, proti sredini 18. stol. (oltarji dat. 1740) in v 19. stol. močno prezidana. V viz. 1752 om. prek izvora enega od izprašanih ključarjev (syndicus sancti Leonardi). (»1501«, 1684, 1704, 1752, 1783)

(11) *sv. Katarine* na Medvedjem Vrhu. Župnijska pripadnost te podružnice v virih niha med Žirmi in Vrhniko (gl. tam!). Po loškem urbarju 1501 in vizitacijskem poročilu gorenjskega arhidiakona 1704 v ž. Žiri, vendar jo večina virov postavlja v vrhniško ž. Zdaj kot podružnica Zavratca v koprski škofiji.

(»1501«, 1704)

XLV. ŽUPNIJA SV. ŠTEFANA MUČ. V SORI

1. Dol, Draga, Jepca, Goričane, Gosteče, Ladja, Ločnica (= dolina Ločnice), Medvode, [Petelinec], Preska, Pungert, Rakovnik, Osolnik, Senica (= Seničica) [Zgornja in Spodnja], [Stežica], Studenčice, Svetje, Tehovec, Trnovec, [Vaše], Žlebe.

2. Zower, 1154 (GZS IV/335).

3. C. om. posredno z župnikom 1295 14/8 (herr Friderich der pharrer von Zaeur; FRA II 31, št. 413), patrocinijski izpričan 1335 25/2 (ecclesia sancti Stephani de Czaewer; Otorepec št. 718; IMK 1891, 24). – Kor c. posvečen z velikim olt.

in olt. sv. *Nikolaja* leta 1463 (Koblar, 24, 43) oz. 1470 (viz. 1654) po ljublj. škofu Lambergu. – Sedanja c. z. niže od prvotne 1882–1884 po načrtih Adolfa Wagnerja iz Gradca, posv. 1892 15/8.

4. Prvotno po vsej verjetnosti lastniška c. grofa Bernharda iz rodu furlanskega grofa Verihena iz druge pol. 10. stol. v mejah pražupnije sv. Petra pri Ljubljani (Höfler, *Cerkve* 2013, 249; 2016, 250–251; Höfler, *Lastniške*, 77ss), zatem patriarhatska ž. Kot plebs om. v des. seznamu 1296. 1342 18/4 inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Vetrinju (kot spodaj), ob ustanovitvi ljublj. škofije dejansko priključena novi škofiji, od 1545 9/10 (kot spodaj) tudi formalno.

5. Patriarhatska pleno iure do 1342 18/4, ko jo patriarh Bertrand preda v menzalni užitek vetrinjskega samostana (KLA AUR št. C 324; MC X/156; privolitev ogl. kapitlja 1342 27/5; KLA AUR št. C 325; potrditev patriarha Nikolaja 1351 18/11 z insertom listin 1342 18/4 in 1342 27/5; NŠAL I/135; Koblar, 98–102). Formalno je bila inkorporirana kapeli sv. Lenarta na Malem Ljubelju (in monte Lewbel), ki je bila edini pravni cerkveni objekt v posesti vetrinjskega samostana na tleh ogl. patriarhata (o njej gl. Erl. II 8/1, 159s). 1351 18/11 jo patriarh Nikolaj ob potrditvi samostanu vtelesi pleno iure, vendar je župnika očitno še dalje potrjeval ogl. patriarh na prezentacijo vetrinjskega opata (prim. 1502 14/7; AAU, *Acta* 25, 171r). Ob ustanovitvi ljublj. škofije preide pod jurisdikcijo ljublj. škofa na osnovi tega, da sodi večji del župnije pod gospodstvo Goričane, ki ga prejme škof od cesarja Friderika III. ob ustanovitvi škofije, a njen status ni jasen. Ogl. patriarh njene pripadnosti ljublj. škofiji očitno ni priznaval; gl. om. prezentacijo 1502 14/7; novo postavljeni vikar Tomaž Jauk, duhovnik ogl. dieceze, se v reverzu vetrinjskemu opatu 1482 1/4, KLA AUR, mdr. obveže, da bo spoštoval »jura patriarchalia seu episcopalia«; posvetitev c. sv. Nikolaja v Jeprci 1517 13/6 (NŠAL II/48) izvede Danijel de Rubeis, vizitator ogl. patriarha, ne da bi navedel pravice ljublj. škofa.⁶⁹ 1545 13/3 oz. 1545 9/10 ž. s poravalno pogodbo ljublj. škofa Urbana Tekstorja preide v ljublj. škofijo (NŠAL II/160; Koblar, 102–106). Po viz. 1631 žpk. izbran in potrjen po vetrinjskem opatu. 1631 1/6 ž. pleno iure dodeljena cistercijanskemu samostanu v Stični (viz. 1667 v ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 8). 1733 4/4 ž. odkupi gen. vikar Janez Jakob Schilling in jo leta 1752 preda ljublj. škofu (Koblar, 39; listina 1733 4/4 tu 106–107). Odvetništvo: gospodstvo Goričane. – Ker je ž. pripadala ljublj. škofiji, je ostala zunaj stiškega arhidiakonata.

Lit.: A. Koblar, *Zgodovina Sorske in Preške fare*, 1884; A. Vodnik (ur.), *Od Jakoba do Jakoba: O krajih in ljudeh občine Medvode*, 2006.

⁶⁹ V posvetilni listini je pasus o pripadnosti cerkve izbrisan in na novo napisan, kot da pripada ljublj. diecezi (sancti Stepfani plebis Zayer Laibacensis [diocesis]). Gl. J. Volčjak, *Listina o posvetitvi podružnične cerkve sv. Nikolaja na Jeprci*, v: *Od Jakoba do Jakoba*, 75–77.

6. Podružnice:

(1) *sv. Andreja* na Gostečem (Costech, ok. 1215; GZS V/243), prvotno morebitna lastniška c. svobodnega Pribislava iz druge pol. 10. stol., katerega posest je bila pomotoma vključena v loško ozemlje, 973 podeljeno freisinškemu škofu, in 989 iz njega izključena (P. Štih, *Loški razgledi* 2013, 65–77; Höfler, *Lastniške*, 78s), od ok. 1215 v gospostvu Škofja Loka. Om. ob posvetitvi po gen. vikarju ogl. patriarha, novigrajskem škofu Natalu, v nedeljo po binkoštih leta 1334 (1334 15/5; Koblar, 58–59; viz. 1669). 1405 27/3 natančneje om. kot podružnica sorške ž. (filialis ecclesia sancti Andree in Pomerio; Otorepec št. 1444). Srednjeveška zgradba iz časa posvetitve s kornim zvonikom po bavarskem zgledu in kratkim gotskim korom (Zadnikar, 397), freske »furlanske smeri« iz ok. 1400, v ladji odkrit poslikan gotski lesen strop, na portalu letnica 1515.

(1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1689, 1719, 1783)

(2) *sv. Mihaela* v Dolu. Poznogotska, barokizirana, izginuli ostanki poslikanega lesenega stropa dat. 1516.

(1526, 1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1689, 1719, 1783)

(3) *sv. Petra in Pavla* na Ladji (Schap, 1318 7/8; Biz./Preinf. I št. 33). Še srednjeveška (ometani sledovi fresk poznega 15. stol. v ladji), 1776 prez. in obokana.

(1526, 1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1689, 1719, 1783)

(4) *sv. Nikolaja* na Jeprci, posv. po ogl. vizitatorju škofu Danijelu de Rubeisu (S. Nicolai in Campis) 1517 13/6 (NšAL II/48; Koblar, 55, 110–111, z letnico 1512, tako tudi viz. 1654), z oltarjem sv. Nikolaja, Lenarta in Ožbalta. Gotski kor z zvezdastim obokom zač. 16. stol. (Komelj).

(1526, 1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1689, 1719, 1783)

(5) *sv. Mohorja in Fortunata* na (Zgornjem) Osolniku (Ober Mv^slich, pred 1269 8/5, seznam listin loškega gradu 1318 22/11; FRA II 36, str. 137, k dataciji GHTS, 407; HTK, 1020). Nov kor v gotski tradiciji (Komelj) zgrajen 1651 (chorus ut supra novus cum fornice), ob viz. 1654 še neposvečen, posv. 1661 12/7; Koblar, 63).

(1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1689, 1719, 1783)

(6) *sv. Florijana* na Tehovcu, 1541 5/7 (?; viz. 1654) oz. 1548 4/7 rekonsiliirana s tremi oltarji po škofu Tekstorju (Koblar, 64–65), ob viz. 1654 (kot še 1669) v slabem stanju (tota ruinosa), 1778 prezidana.

(1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1689, 1719, 1783)

(7) *sv. Janeza Krstnika* na Preski (Hag, 1309 8/2; GZL I/17) (1654: »Preseki«). Nov kor z. 1653 (viz. 1654) (po viz. 1669 z oltarji posv. 1661). Nova baročna c. iz leta 1741. Sedanja c. z. 1940. – Ž. ust. 1786 26/7 (Otrin., Visočnik, 212).

(1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1689, 1719, 1783)

(8) *sv. Marjete* v Žlebeh (Slyem, 1339 24/4; HHStAW). Zvezdasto obokani gotski kor dat. 1526 (Komelj). Po zapisu župnika v Preski (Otrin, Visočnik, 213) naj bi bila cerkev nekoč romarska.

(1631, 1654, 1661, 1667, 1669, [1685], 1719, 1783)

(9) *sv. Jakoba* na Petelincu (Petelyncz, 1339 24/4; HHStAW) (1719: v Žlebeh). Barokizirana romanska ladja, prvotno s polkrožno apsidno (Zadnikar, 272s). Po viz. 1661, 1669 in 1685 (zaslišanje sorškega vikarja) po nalogu škofa Buchheima (1661) opuščena, ker soseska ni mogla vzdrževati obeh cerkva (poleg te na Petelincu še tisto v Žlebeh), bogoslužje preneseno v Žlebe, popis stiški opatiji inkorporiranih cerkva 1667 pa je nima. 1719 ponovno v rabi. 1751 (prezbiterij; letnica na slavoloku).

(1631, 1654, 1661, 1669, [1685], 1689, 1719, 1783)

7. Kapele:

(1) kostnica na pokopališču, naj bi stala do leta 1717 (Koblar, 49). Drugih podatkov o njej ni.

(2) *sv. Uršule in tovarišic* v (starem) gradu Goričane (villa Gorzach, 1178; GZS IV/614; Bernhard št. S10). Stari grad (nad današnjim) prvič om. 1256 4/4 (AH I, 76–79, št. 36; MC IV,1/2672), od 1461 v posesti ljublj. škofov, 1613 zaradi udara strele pogorel in ne več obnovljen.

(3) *sv. Uršule in tovarišic* (pozneje *sv. Frančiška Saleškega*) v novem gradu Goričane. Grad z. 1641–1644, patrocinij in svetinje preneseni iz kapele na starem gradu. 1743–1745 prez. po načrtih Candida Zulianija, 1755 22/6 olt. v kapeli posv. v čast sv. Frančišku Saleškemu (Koblar, 78–79).

(1667, 1689, 1719)

XLVI. ŽUPNIJA SV. VIDA V ŠENTVIDU NAD LJUBLJANO

1. Babni Dol, Brezovica (pri Medvodah), Brod, Dolnice, Dravljje, Dvor (pri Stanežičah), Glince, Golo Brdo, Gunclje, [Jelovek (= Ilovk)], Jama (Zgornja in Spodnja), [Kamna Gorica], Koseze, [Kozomer], Medno, [Poljane], Podgora, Podutik, Prežganje (= Pržanj), Seničica, Spodnja Šiška, Stanežiče, [Suša], Sv. Katarina, Topol, Toško Čelo, Trata, Vižmarje, [Zavaše], Zgornja Šiška, Žapuže (= Zapuže); *vikariat Dobrova*: Brezje (pri Dobrovi), Gabrje, Hruševo, Kozarje (del), Osredok, Stranska vas, Šujica, Vrhovci.

2. Kraj om. po c. 1262 7/10 (kot spodaj), zdaj del Ljubljane.

3. C. om. posredno z župnikom kot pričo in patrocinijem 1262 7/10 (plebanus sancti Viti; UBKr II/306) oz. z ž. 1274 15/11 (plebs sancti Viti supra Laybacum; Otorepec št. 11; Bianchi, Reg. I, No. 383). – Prvotna (romanska) stala bolj proti

zahodu na trasi današnje Celovške ceste, gotska prestavljena na sedanje mesto. Nova z. 1795/1797 (Andrej Menini, po 1793 24/4 na Dunaju aprobiranih načrtih arh. Josepha Hillebrandta; Prelovšek), po potresu 1895 povečana in predelana po načrtu R. Jeblingerja, posv. 1901 16/6 (ZD 1901, 248).

4. Sedež patriarhatske ž. 11. stol., po Valv. VIII, 819, ust. leta 1085, izločena iz pražupnije sv. Petra v Šentpetru pri Ljubljani, om. 1262 7/10 z župnikom (kot zgoraj). Nastopa v des. seznamu 1296 (plebanus, Sanctus Vitus supra Laybacum). 1461 vtelesena stolnemu kapitlju v Ljubljani in priključena novo ustanovljeni ljublj. škofiji.

5. Ustanova patriarhatska in tako sprva pleno iure ogl. patriarha, tako 1262 7/10 (kot zgoraj) in še ob podelitvi 1349 30/8 (Otošec št. 1118). Kasneje si patronat nad njo prilastijo Habsburžani, slej ko prej leta 1356 oz. 1366 posredno s pridobitvijo patronata nad šentpetsko ž. (o tem gl. tam). Skupaj s šentpetsko ž. vključena v ljublj. škofijo kot menzalna posest dekana stolnega kapitlja, vendar po mnenju ogl. patriarha nezakonito. Zaradi tega je prišlo do sporov med župnikom, ki ga je semkaj poslal patriarh, in kapitljem. Spor je v korist ljublj. škofije rešil šele papež Pavel II. in 1468 3/12 ž. inkorporiral kapitlju (J. Turk, ČZN 1937, 95–98; gl. tudi, št. 04097; o tem tudi Valv. 1689). Do 1461 potrditev ogl. patriarh; po 1461 prezentacija ljublj. stolni kapitelj, potrditev ljublj. škof.

Lit.: Župnija Šentvid nad Ljubljano skozi čas in prostor (ur. Stane Granda), 2007 (o zgodovini ž. c. J. Pirnat, 241ss).

6. Podružnice:

(1) sv. *Jerneja* v (Spodnji) Šiški (Cheis, 1308 30/3; ARS; GZL I/15), om. 1370 30/10, ko je bil pred njo sklenjen mir med Benetkami in avstrijskimi vojvodi (In villa vocata inferior Keissach in theutonico, sed in sclauonico appellatur Chisschia ante ecclesiam sancti Bartholomei dicte ville; AT 1869–1870, 295–296; G. Cesca, Le relazioni tra Trieste e Venezia sino al 1381, 1881, 180; gl. tudi GHTS, 615), kot podružnica ž. v Šentvidu 1391 18/5 (Otošec št. 1349). V jedru romanska ladja (Zadnikar, 269s), 1618 prez. in posv. po škofu Tomažu Hrenu 1618 6/11 (Lavrič, Hren). (1936 preurejena po načrtih J. Plečnika.) – Ž. ust. 1928 pri novi c. sv. Frančiška Asiškega. (1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(2) sv. *Marjete* (prvotno morda sv. *Lovrenca*) v Kosezah (1631: om. dva oltarja, od teh s patrocinijem samo sv. Lovrenca; 1654: sv. Lovrenca; v nedatiranem dodatku v viz. 1654, morda iz leta 1668: sv. Lovrenca in sv. Marjete), om. 1414 8/7 (ARS) in 1427 24/11 (GZL II/79; obakrat Edling bey sand Margreten). (Po om. dodatku v viz. 1654 je sv. Lovrencu posvečen stranski olt. na evangelijski strani.) Gotska

(na zunanjščini sledovi fresk zgodnjega 16. stol.), barokizirana, prenovljena. – Ž. ust. 1961, c. posv. presv. Odrašeniku, poleg nova ž. c. Božje Matere Marije. (1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(3) sv. *Roka* v Dravljah (Draulach, [1136–]1168; Bernhard št. S8; Mikuž, Top., 32, 91). Romarska. Dovoljenje za zidavo c. po epidemiji kuge (1644; Valv. 1689) izdano 1646 28/7 (NšAL/ŠAL, fasc. 21/10). Zgrajena vsaj do leta 1650 (1650 28/4 podeljeni odpustki za novo c.; KAL, fasc. 133/22), ob viz. 1654 nova, »à sexennio circiter erecta«. Posv. olt. sv. Roka 1663 (viz. 1668), vendar ob viz. 1668 c. še ni posv., prav tako še ne posv. olt. sv. Sebastijana na evangeljski strani. Ok. 1730 z. nova c. (Kemperl, Romanja, 164s.) – Ž. ust. 1961, poleg nova ž. c. Kristusovega učlovečenja, 1985 (arh. Marko Mušič). (1654, 1668, 1689, 1783)

(4) sv. *Jakoba* st. na Brezovici pri Medvodah (Sv. Jakob nad Ljubljano) (1631: in Eggenberger, pač za Hertenberg, tj. Jetrbenk; prim. Consign. 1783). Om. v neki kupoprodajni listini s.d. (med 1500 in 1510) skupaj s c. sv. Katarine (NšAL II/1). Ob. viz. 1668 iz temeljev na novo z. prezbiterij. (1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(5) sv. *Katarine* v Topolu pri Medvodah (Sv. Katarina nad Ljubljano) (1631: in Eggenberger; Valv. 1689: zu Huetenberch, za Hertenberg, to je stari, že za Valvasorja propadli grad Jetrbenk nedaleč od c.; prim. tudi 1783), om. 1421 18/8 (von Sand Kathrein [...] gegen Wittik; GZL III/41). Nova zgradba posv. 1554 7/9, zvonik z. 1667 (viz. 1668). Sedanja c. baročna poznega 17. stol., po obnovi posv. 1919. Del zidov še srednjeveški (izginuli sledovi fresk furlanske smeri na zunanjščini). – Lok. 1787, ž. ust. 1876.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(6) sv. *Antona pušč.* na Glincah (Gleynicz, 1368 24/1; ARS), om. 1378 14/2 (GZL VII/45). Barokizirana. – 1994 tu ust. ž., pozneje prenesena k novi, med 2000 in 2005 z. c. sv. Rešnjega telesa v Podutiku.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(7) sv. *Duha* (1631, 1654 in 1668) oz. sv. *Trojice* (1689, 1783) na Golem Brdu. Iz 17. stol., 1737 povečana (Otrin, Visočnik, 214).

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(8) sv. *Jakoba* v Stanežičah (Stanesdorff, 1430 30/10; GZL II/84). Sedanja c. z. 1721 z zvonikom iz leta 1681.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(9) *Marijinega vnebovzetja* na Dobrovi (Harde, 1252 4/8; GZS VI,1/169), om. 1332 s.d. (Avva prope Laybacum, tit. S. Mariae; AAU, Misc. Bini X; prim. GHTS, 107), od zač. 17. stol. z lastnim duhovnikom, ki ga vzdržuje soseska (viz. 1668). Romarska (Kemperl, Romanja, 156ss). Sedanja c. baročna (Gregor Maček), z. 1713–1716, posv. 1747 25/6 po škofu Ernestu Amadeju Attemsju (podelitev od-

pustkov 1749 14/8; KAL, fasc. 137/1). – Vikariat ust. 1723 29/7 (NŠAL/ŠAL, fasc. 43/9; Maček, Ustanove, 440; dekret škofa Leslieja 1723 8/7; Lesjak). – Ž. ust. 1789. (A. Lesjak, Zgodovina dobrovske fare pri Ljubljani, 1893; Marija v Leščevju: Dobrova pri Ljubljani, 2015.)

(1526, 1589, 1654, 1631, 1668, 1689, 1783)

(10) sv. *Neže* v Brezju pri Dobrovi (Bresyach, 1496; viced. urbar). Prvotno gotska (prezbiterij), zvonik 1729, ladja na novo pozidana 1758 (Lesjak).

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(11) sv. *Jurija* na Hruševem (Chrovssay, 1303 12/3; AH II, 262). Ob viz. 1668 v razpadajočem stanju, 1671 nov prezbiterij. Nova z. na drugem kraju, više od prvotne, 1834–1835 (Lesjak; ZD 1896, 285).

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(12) sv. *Janeza Krstnika* v Gabrju pri Dobrovi (Gabryach, 1376 6/12; GZL II/32). 1544 nov prezbiterij (Lesjak). Podrta 1762 4/5, zatem z. nova po načrtu Leopolda Pragerja, blagosl. 1764 8/7, posv. 1772 10/6 (Lesjak).

(1526, 1589, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* na pokopališču pri ž. c., kostnica. 1654 (viz. 1654) brez dotacije, pod interdiktom, bogoslužje naj se prenese na veliki olt. ž. c. Pred 1665 razpadla in opuščena ter podrta.

(1631, 1654, 1665)

(2) sv. *Štefana* pri c. Marijinega vnebovzetja na Dobrovi. Om. samo v Valv. 1689. Morebiti prva cerkev na tem kraju, pozneje očitno porušena in njen oltar prenesen v obstoječo c., saj Valvasor med oltarji Marijine cerkve kakega olt. sv. Štefana še nima.

(1689)

(3) *Matere božje* v gradu Jama (Grubenbrunn) v Zgornji Šiški (kraj: Grvb, 1323 2/2; GZL IX/14; Gru^bben, 1331 14/4; GZL II/13). Dvorec še srednjeveški, renesančno prez., po drugi vojni podrta in na tem mestu postavljena bolnišnica dr. Petra Držaja (Gradovi I/4). O kapeli ni podatkov.

(1689)

(4) sv. *Avguština* v gradu Bokalce (Stroblhof) (gl. tudi Valv. XI, 566). Dvorec prez. v drugi pol. 17. stol., leta 1942 pogorel, po vojni služi za stanovanjske potrebe. Fotografsko dokumentiran baročni olt. Žalostne Matere božje v t. i. Odmevni sobi (Gradovi I/4); po A. Lesjaku (1893, 43) naj bi bila kapela v pritličju stolpča na severni strani dvorca.

(1689)

XLVII. ŽUPNIJA SV. PETRA (ŠENTPETER) PRI LJUBLJANI

1. Babna Gorica, Bizovik, Dobrunje, Dalnja vas, Draževnik, Fužine, Hrastje, Hrušica, Ježica, Jarše, Kašelj, Kleče, Komanija, Kurja vas, Ljubljana (del: Poljansko predmestje, Pred Špitalskimi vrati, Šentpetersko predmestje), Mala vas, Moste, Obrije, Orlje, Podsmreka, Devica Marija v Polju (= danes Ljubljana-Polje), Razore, Rožnik, Rudnik, Savlje, Sneberje, Stožice, Sv. Krištof (= Ljubljana-Bežigrad), Šmartno ob Savi, Štepanja vas, Selo, Tomačevo, Udmat (ali: Vodmat), Vevče, Vič (= Ljubljana-Vič), Zadobrova, Zadvor, Zalog, Zavogljje; *vikariat Brezovica pri Ljubljani*: Dragomer, Log, Lukovica (pri Brezovici), Notranje Gorice, Plešivica, Vnanje Gorice, Žabja vas; *vikariat Lipoglav*: Besnica (del), Brezje, Dolje, Javor, Plešivica, Podmolnik, Rebro, Selo.⁷⁰

2. Gl. pod št. XLVIII.

3. C. prvič om. posredno z župnikom Petrom »iz Ljubljane« leta 1163 (Petro de Leibach; GZS IV/462), 1227 21/5 posredno z ž. (ecclesia Leibacensis; GZS V/458), določno leta 1262 6–7/10 (aput Laybacum in plebe in ecclesia sancti Petri; UBKr II/306 in 308). – Prvotno romanska troladijska ravno krita slojna bazilika s tremi apsidami na vzhodu v ravni črti. Nепreverljiv anonimni podatek, da so leta 1385 sezidali c., se morda nanaša na postavitve novega gotskega prezbiterja po zgledu mestne c. sv. Nikolaja. Obnovljena 1601–1602, 1611 posv. stranskih olt. (Lavrič, Hren, 54s, 95s). Obokana s sredstvi iz volila Mihaela Thallerja za olt. sv. Mihaela (iz leta 1635) (viz. 1655). Zvonik (en sam) om. 1444 25/3 (M. Kos, Ljubljana, 55s; Zadnikar, 151ss). 1730 podrta in do 1733 z. nova baročna c. po 1729 potrjenih načrtih arh. Giovannija Fusconija (Prelovšek) (menda z uporabo barokiziranega gotskega prezbiterja), s poslikavo F. Jelovška na ladijskem stropu, posv. 1734 po škofu Schrattenbachu. Po potresu 1895 deloma prez. po načrtu R. Jeblingerja, 1937–1938 preurejena fasada (I. Vurnik.). – Še v srednjem veku om. olt.: (1) *Matere božje* (?; M. Kos, Ljubljana, 55).

4. Pražupnija druge pol. 10. stol. Patrocini in zemljepisna lega matične c. govori o stari oglejski misijonski postaji iz predmadžarske dobe na prometni povezavi Furlanije s Panonijo, z grobiščem (Knific/Mlinar, št. 52). Pražupnija je bila po vsej verjetnosti ust. za kronsko ozemlje v Ljubljanski kotlini, ki je bilo pozneje razdeljeno med različne fevdalce, dokler ga niso Spanheimski večinoma združili v tako imenovanem ljubljanskem gospostvu. Poleg srednjeveške ž. je obsegala ozemlje kasnejših župnij v Sori, Šentvidu nad Ljubljano in v Šmarju, ki pa so se morale odcepiti zelo zgodaj (najkasneje v prvi polovici 12. stol.). Prvič om. z župnikom (plebanus) leta 1163 (kot zgoraj). Kot plebs nastopa tudi v des. seznamu 1296 (plebes Laybaci). Leta 1444 jo cesar Friderik III. skupaj s kapelo sv. Janeza

⁷⁰ Glede obsega župnije na območju Ljubljane gl. spodaj, op. 72.

Krstnika vtelesi novo ust. cistercijanskemu samostanu Sv. Trojice v Dunajskem Novem mestu (1444 5/4, ustanovitev samostana in inkorporiranje temporalij ž. sv. Petra pri Ljubljani; WNOCist; vidimus z dne 1459 10/4; NŠAL I/369; 1444 20/4: ogl. patriarh Aleksander kot legat baselskega koncila potrdi inkorporacijo; 1444 10/10: potrditev baselskega koncila; oboje WNOCist). (Navedba listine 1444 12/3, s katero naj bi ž. inkorporiral papež Nikolaj V., v IMK 1900, 121, je pomota. Gre za papeževo potrditev inkorporacije z dne 1449 [= 1450] 12/3; WNOCist; za leto gl. RG VI št. 04629.) 1461 po cesarjevi volji vtelesena menzi ljublj. škofa in vključena v novo osnovano ljublj. škofijo, samostan Sv. Trojice v Dunajskem Novem mestu pa odškodovan z mengeško ž. (1461 17/12: cesar Friderik III. naroči opatu samostana Rein, naj razišče možnost zamenjave; WNOCist; 1462 (= 1461) 27/12: samostan rekognoscira zamenjavo ž. sv. Petra z ž. v Mengšu; NŠAL I/381; 1462 10/9: papež Pij II. potrdi inkorporacijo; WNOCist.).

5. Patriarhatska ustanova na podlagi fevdalnega teritorija (kronska posest), ki ga pozneje z nekaj odstopanji določuje posest koroških Spanheimcev, in tako sprva pleno iure ogl. patriarha, tako tudi ob podelitvi župnikovega mesta 1335 23/3 (Oto-repec št. 730). Očitno pa je že v 13. stol. prišlo do uzurpacije patronatskih pravic s strani Spanheimskih, o čemer govori razsodba delegata papeža Honorija III. 1227 21/5 (GZS V/458; Bianchi, Reg. I, No. 87; UBKr II/50) v oglejsko korist, vojvoda Bernard pa se je moral odreči vseh pravic pri župniji. Pozneje so si patronat nad ž. prilastili Habsburžani, vsaj za vojvoda Alberta II., s katerim se je patriarh Nikolaj Luksemburški moral leta 1356 pogoditi in mu za »velikodušnost«, da lahko obdrži v polnih pravicah ž. v Šentvidu pri Stični, Kranju in Mengšu, podeliti patronat nad šentpetersko ž. (1356 9/10; FRA II 40, št. 78). Kasneje so si patriarhi prizadevali, da bi si patronat nad šentpetersko ž. pridobili nazaj, posebej za Markvarda po njegovem nastopu konec leta 1365 (gl. njegove zahteve iz aprila 1366: FRA II 40, št. 234, na str. 331, in št. 235, na str. 337; prim. tudi BCU, Ms. 892/I, 40r), vendar zaman; po končanih sporih s Habsburžani leta 1366 ga patriarh Markvard mora dokončno prepustiti vojvodu Albertu III. (takrat si Habsburžani posredno s šentpeterskim patronatom pridobijo tudi patronat nad šentviško in šmarsko ž.). Od 1444 do ustanovitve ljublj. škofije pod patronatom cistercijanskega samostana v Dunajskem Novem mestu (1445 23/4 samostan podeli ž. moravškemu župniku Petru Polcu; gl. 1446 4/7, insert v 1452 5/6; tako še 1462 10/3; oboje WNOCist.). Ob ustanovitvi škofije (potrditev papeža Pija II. 1462 6/10) dodeljena menzi ljublj. škofa.

Lit.: I. Vrhovec, Zgodovina šentpeterske fare v Ljubljani, Zbornik znanstvenih in poučnih spisov 1903, 1–88; J. Rus, Šentpeter v Ljubljani – prva župnija krščenih Slovencev na Kranjskem, Kronika slovenskih mest, 1937, 1–12; za območje Ljubljane M. Kos, Srednjeveška Ljubljana, 1955.

6. Podružnice:

(1) *sv. Krištofa* pred Ljubljano (za Bežigradom), om. 1476 25/6 (M. Kos, ib., 51), 1485 pri njej ust. bratovščina sv. Krištofa (GZL VIII). V letih 1493/1494 večja popravila na c., nov kor in dva olt. po pogodbi z mojstrom Petrom (Bezljajem) iz Ljubljane z dne 1508 28/12 (GZL VIII, 41). Prenovljena pod škofom Tomažem Hrenom (viz. 1668). Nadaljnja dela proti sredini 17. stol. (odpustki iz leta 1645; KAL, fasc. 157/13). Nova z. v več fazah od 1705 do sr. 18. stol. (gl. tudi Kemperl, Romanja, 212). Po opustitvi pokopališča pri stolnici sv. Nikolaja v 18. stol. tu ljublj. mestno pokopališče (do ureditve novega na Žalah, ohranjeni del urejen kot spominski park Navje po načrtih J. Plečnika, 1936). Večkrat predelano c. z barokiziranim prezbiterijem in razširjeno z novo cerkvijo sv. Cirila in Metoda po načrtih J. Plečnika (1933–1934) so podrli v letih 1957–1958 za gradnjo Gospodarskega razstavišča. – Ž. (Ljubljana–Bežigrad) ust. 1934, 1957/1958 prenesena k po Plečnikovih izvornih načrtih z. novi (deloma preneseni) c. sv. Cirila in Metoda za Bežigradom, posv. 1958 16/11 po škofu Aotnu Volku. (A. Lavrič, Kronika 2012, 7ss.) (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(2) *sv. Jakoba* v Slapah (Zlapp, ok. 1325–1335; GZL IX/41), 1684 kot opuščena, podrta 1789. (1526, 1631, 1668, 1684, 1689, 1783)

(3) *Device Marije vnebovzete* v Polju, om. 1499 15/8 (eccl. beate virginis Marie in Campo; ARS; GZL X/100), ko je vizitator Sebastijan Nascimbene v njej posv. dva oltarja. 1520 27/2 posv. vseh treh oltarjev (Device Marije, sv. Helene in sv. Lenarta) po krškem škofu Natalisu de Turre v imenu škofa Krištofa Ravbarja, s podelitvijo odpustkov (NšAL II/67; F. Stelè, Carniola 1914, 40–41), po zaobljubi vaščanov zaradi kuge 1606 28/5 posv. olt. sv. Sebastijana po škofu Tomažu Hrenu (Lavrič, Hren). Prezbiterij z. 1642 (viz. 1668; prim. Carniola 1914, 44), 1729/1730–1731 dodana kapela sv. Barbare z istoimensko bratovščino (Carniola, ib., 222–224). Pomembna božja pot ljublj. meščanov (Kemperl, Romanja, 234ss). Sedanja c. z. 1896–1897, posv. 1897 10/10 (ZD 1897, 319). – Ž. ust. 1783. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(4) *sv. Duha* v Polju, na pokopališču poleg Marijine c. Z. po vaščanih Slap in posv. s tremi oltarji (sv. Duha, sv. Barbare in sv. Lenarta), s podelitvijo odpustkov 1520 27/2 po krškem škofu Natalisu de Turre (NšAL II/67; F. Stelè, Carniola 1914, 40–41). Ob viz. 1668 opuščena in prepovedano maševanje v njej, olt. sv. Duha prestavljen v c. Device Marije (prim. tudi Carniola, ib., 219), ob viz. 1684 profanirana. (1631, 1668, 1684, 1689)

(5) *sv. Tomaža* v (Zgornji) Zadobrovi (Dobraw, 1305 23/4; Biz./Preinf. št. 20; Hard, 1335 25/4; Brunner/Otorepec št. 6), om. 1490 (urb. nem. reda). 1529 požgana od Turkov, obnovljena in posv. po škofu Tomažu Hrenu 1603 28/9 (viz. 1668, Lavrič, Hren). – Ž. ust. 1980. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(6) sv. *Andreja* v Zgornjem Kašlju (Geschel, 1367 8/6; Brunner/Otorepec št. 57; Ober Kassel, 1436; celjski fevdi). Posv. 1520 16/9 po škofu Natalisu de Turre v imenu ljublj. škofa (viz. 1668), ob viz. 1668 kor nov. Sedanja c. baročna (18. stol.), po potresu 1895 prezidana. – Ž. ust. 1975, nova ž. c. sv. Angelov varuhov z. 1999–2000. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(7) sv. *Martina* v Šmartnem ob Savi, om. 1430 15/6 (Sand Merten pey der Sau; GZL II/83, med 1427 in 1432 tudi v fevdni knjigi vojvode Friderika; GZL VII/69), ob viz. 1668 nova kor in zvonik. Zdaj baročna centralna zgradba (ok. 1699?; tako dat. veliki olt.). – Ž. ust. 1986. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(8) sv. *Marjete* v Tomačevem (Tulmasdorf, 1373 24/4; ARS; Tomatsch, 1430 20/9; StLA) (1526: Tulmatschen). Om. 1511 v registru Krištofove bratovščine (Sandt Margarethen bey der Sau; GZL VIII). Ob turškem pustošenju 1529 požgana, obnovljena in posv. 1604 18/7 po škofu Tomažu Hrenu (viz. 1668; Lavrič, Hren), ob viz. 1668 povsem nova c. (kor in ladja »a fundamento«). Sedanja c. poznobaročna. – Ž. ust. 1964 pri novi pokopališki c. sv. Križa na Žalah iz 1906; nova ž. c. Vseh svetnikov z. 1990. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(9) sv. *Jurija* v Stožicah (Sto^osicz, 1363 24/8; GZL VII/35), om. 1451 5/4 (zu Stosiczeh in dem dorffe bey Sand Jorigen in Laibacher pharr; GZL X/64), sicer pa le s pridevkom »ob Savi« (1511: Sandt Jorgen bey der Saw, register Krištofove bratovščine; GZL VIII; 1526: bei der Saw; 1631: ad fluvium Savum; samo ob Savo brez navedbe kraja jo lokalizirajo tudi poznejše viz., Valv. 1689 in Consign. 1783). Nov kor skupaj z zakristijo z. ok. 1660 (viz. 1668). Prezidana. – Ž. ust. 1976; nova c. sv. Duha z. 1992–1994. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(10) sv. *Kancijana* na Ježici (vizitacije, Valv. 1689 in Consign. 1783 jo locirajo v Savlje) (Gyes, 1363 24/8; GZL VII/35), om. 1431 25/4 (GZL VII/71). Sedanja c. z. 1798–1802 (odobritev gradnje 1796 9/11, 1798 izdelani načrti; Maček 387), posv. 1830, povečana 1939. – Lok. 1787, ž. ust. 1803. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(11) sv. *Štefana* v Štepanji vasi (Diepoltstorff, 1417 20/11; GZL II/70; tudi Stiepmansdorf, 1427 19/6; GZL II/78; 1526: zu Diepoltstorff). Kor z. 1644 (viz. 1668). Ko je ljublj. stolni prošt Janez Andrej Štemberg leta 1653 (1655) pri c. dal postaviti kapelo Božjega groba (gl. spodaj), je c. postala ena glavnih božjih poti ljublj. meščanov (Kemperl, AHAS 1999, 37ss). Sedanja c. z. ok. 1690(?). – Ž. ust. 1962. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(12) sv. *Nikolaja* v Bizoviku (Holern, 1252 6/2; GZS VI,1/154), om. brez patrocinija 1408 20/8 (DOZA). Barokizirana. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(13) *sv. Urha* v Dobrunjah (Sv. Urh) (Dobrown, 1312 15/8; DOZA; GZL VII/11). Ok. 1674 nova ali obnovljena; 1674 6/5 posv. 3 olt. (NšAL II/795). Današnja baročna (prva pol. 18. stol.?.; F. Stelè, Carniola 1914, 227). 1947 nacionalizirana in spremenjena v muzej NOB, 1994 vrnjena nadškofiji.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(14) *sv. Urha* v Zavogljah, om. s patrocinijem 1249 8/5 (apud sanctum Vdalricum; GZS VI,1/86; prim. Mlinarič, Top., 45) in ok. 1350 (apud sanctum Vlricum; urb. Kostanjevica),⁷¹ sicer pa 1401 25/6 (bey sand Ulrich in Lubacher phfarr; Mlinarič, Top., 82). Z dvema gotsko obokanima koroma iz zač. 16. stol. (patrociniij južnega po vizitaciji 1631 in Valv. 1689 sv. Marko). Ob turškem pustošenju 1529 požgana, obnovljena in posv. 1604 12/9 po škofu Tomažu Hrenu (viz. 1668; Lavrič, Hren). Predelana ok. 1646 (dodatek v viz. 1631).

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(15) *sv. Simona in Jude* na Rudniku (Rudnegk, 1462 25/5; DOZA; GZL VII/89). Barokizirana 1753–1755, ob uporabi starih zidov (freska sv. Krištofa na nekdanji fasadi, zdaj v zvoniku, ok. 1500). – Vik. 1787, ž. ust. 1875.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(16) *Matere božje* (pozneje in zdaj *Marijinega obiskanja*) na Rožniku (Rosenpach, 1403 28/7; GZL II/46). Stala je vsaj že leta 1461, saj so jo po pričevanju nekega pisma, om. v viz. 1668, ob ustanovitvi ljublj. škofije skupaj z matično ž. sv. Petra zamenjali za mengeško ž. Sedanja c. baročna, z. 1740–1746 (F. Stelè, Carniola 1914, 225), verjetno po načrtih Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 114), posv. 1747 13/8 po škofu Ernestu Amadeju Attemsju. V 19. stol. temeljito prezidana.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(17) *sv. Simona in Jude* na Viču (Weyze, 1339 15/11; GZL I/50), om. 1448 2/4 (ARS). Gotski prezbitarij ok. 1490, po mojstrskem znaku delo stavbenika Petra (Bezljaja) iz Ljubljane. Na novo posv. 1542 5/11 po škofu Kacijanarju (viz. 1668). – Ž. ust. 1908 pri novi c. sv. Antona Padovanskega.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(18) *sv. Martina* v Podsmreki, om. 1414 8/7 samo kot toponim (zw Sand Mertein; GZL II/60). Na novo z. in posv. 1646 22/7 po ljubljanskem proštu (pomožnem škofu) Mihaelu Kumbergu (viz. 1668). Barokizirana po požaru 1749.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(19) *sv. Lovrenca* v Dragomeru (Dragamer, 1444; avstr. fevdi; GZL VI/1), 1526: *sv. Nikolaja* (po viz. 1631 patrociniij str. oltarja). Ladja srednjeveška (s freskami iz 15. stol.). Kor z. 1639 (viz. 1688).

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

⁷¹ V GHTS, 599, oboje zmotno identificirano s cerkvijo na Vihrah, ž. Leskovec pri Krškem.

(20) sv. *Nikolaja* na (Malem) Lipoglavu (Luppoglaw, 1169; Mikuž, Top., 32, 91; Grebenc, 14–15, 205; Bernrad št. S8;⁷² Lipoglaw, 1252 6/2; GZS VI,1/154; Grebenc, 27, 155). Ob viz. 1668 kor nov (sez. pred ok. 20 leti), nov prezbitarij 1753, povečana po 1782. – V i k a r i a t ust. 1736 (ali pred 1736?), ž. ust. 1782. (Stelè, Carniola 1914, 217; S. Mikuž). (V Consign. 1783 tu le podružnica brez omembe vikariata.) (1631, 1668, 1689, 1783)

(21) sv. *Pavla* v Šentpavlu (Podlipoglav) (1526 in vizitacije: »pod Molnikom«, om. prek toponima 1305 23/4 (Biz./Preinf. I št. 20). 1402 2/9 om. bratovščina »zu sand Pawls ze Luppoglaw« (GZL II/44). Prez. v 17. stol. (ob viz. 1668 kor nov, om. tudi slike štirih evangelistov v simbolih in dvanajstih apostolov), ob koncu 19. stol. obnovljena. (S. Mikuž). (Valv. je nima.) (1526, 1631, 1668, 1783)

(22) sv. *Ane* (zdaj sv. *Martina*) v Javoru (na pokopališču) (Ahorn, 1252 6/2; GZL VI/1/154), po viz. 1631 in 1668 naj bi bil (edini) olt. posv. 1303 29(alii 30)/4 po Andreju, kaprulanskem škofu, po viz. 1668 nov kor, z. ok. 1645. C. ponovno z. 1722–1723, kapela sv. Martina in zakristija 1739 (Stelè, Carniola 1914, 216; S. Mikuž). Nova c. sv. Ane z. 1905–1906, posv. 1908, stari c. na pokopališču dodeljen patrocinij stranske kapele sv. Martina. – Lok. 1785, ž. ust. 1875. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(23) sv. *Antona opata* na Brezovici pri Ljubljani (Brezawicz, 1341 4/11; GZL XI/19). Sedanja baročna stavba iz 1741 (posv. 1774 9/6 po škofu Karlu Herbersteinu), prez. v 19. stol. (zvonik 1857–1858, prezbitarij nov 1862–1863; ZD 1864, 193), posv. 1864 1/10 (ZD 1864, 224), do 1870 16/8 podaljšana ladja (ZD 1870, 314). – V i k a r i a t ust. 1702 29/6, prenos sv. olj in prva maša 1703 21/10. – Ž. ust. 1862 (J. Novak, ZZ, 902ss; posebni odtis J. Novak, Zgodovina brezoviške župnije, 1907). (V Consign. 1783 tu le podružnica, vik. ni om.) (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(24) sv. *Janeza Krstnika* v Logu pri Brezovici (in der Awen, 1464; avstr. fevdi). Barokizirana (ZZ, 942ss). Po potresu 1895 predelana (1900). (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(25) sv. *Martina*, tudi sv. *Marije Magdalene* v Notranjih Goricah (Pvhelem, 1197–1202; GZS IV/902), om. 1414 15/7 (czw dem Pu°chel zw sand Merten; GZL X/46), sicer pa lokalizirana tudi v Vnanje Gorice (zu dem Nidernpuchel bei sannd Mertten; 1431 7/3; GZL VII/69). Patrocinij sv. Marije Magdalene v popisu 1526,

⁷² Identifikacija ni zagotovljena (tako tudi Grebenc, 205), po vsej verjetnosti gre za Podlipoglav v sostrski enklavi župnije Šmarje. Podlipoglav se kot Luppoglaw omenja tudi pri označbi sosednje Sadinje vasi 1331 14/4 (vnder dem Luppoglaw ze Sephansdorf; GZL II/13) in pri lokalizaciji cerkve sv. Pavla v Šentpavlu 1402 2/9 (kot naslednja št.), četudi je ta ležala v šentpeterski in ne šmarski župniji.

kot sopatrocinij v urb. c. 1623–1685 (filialis ecclesia S. Martini et Divae Mariae Magdalenaee in exteriori [!] lacu; Carniola 1914, 42; naslednji zvezek urbarja 1685–1772 ima s. Martini in interiori lacu; Carniola, ib., 45) (po viz. 1631 patrocinij str. oltarja). Posv. 1646 22/7 po škofu Mihaelu Kumbergu (viz. 1668), nova z. do 1750 (obračun; Carniola, ib., 46). Predelana 1861 (ZZ, 937ss). – Ž. ust. 1977. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(26) sv. *Duha* (sv. *Trojice*) v Vnanjih Goricah (Nidern Pu^ohell, 1414 8/7; GZL II/56, 64). Posv. po škofu Tomažu Hrenu 1602 9/6 skupaj z olt. sv. Sebastijana (Lavrič, Hren). Prejela odpustke 1654 5/4 (KAL, fasc. 133/22). Prez. 1742, 1896 predelana (ZZ, 932ss).

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* na pokopališču pri ž. c. sv. Petra, romanska okrogla kostnica (viz. 1631: capella quaedam rotunda). Om. s kaplanom leta 1500 21/5 (capellanus carnarii in sancto Petro prope Laibacum; dve listini v DOZA; M. Kos, Ljubljana, 56). Po letu 1631 profanirana (viz. 1684). Upod. na Valvasorjevi Veliki veduti Ljubljane (ok. 1660; Zagreb, Metropolitanska knjižnica). 1684 profanirana, Valv. 1689 je ne navaja več. (Zadnikar, 678s.)

(1631, 1665, 1684)

(2) sv. *Janeza Krstnika* (1439 22/4: sv. *Janeza Krstnika in Janeza Ev.*; RG V št. 00603) pred mestom ob Ljubljani, stala na stičišču današnje Trubarjeve in Vidovdanske ulice, kjer se je nekoč nahajal most. Prvotno krstna kapela šentpeterske pražupnije, om. 1280 22/7 (ecclesia sancti Johannis ante pontem veterem; GZL I/4). S kapelanijo v podelitvi šentpeterskega župnika (pozneje deželnega kneza), om. 1336 20/12 (ARS; GZL I/43) in 1386 6/4 (WNOCist; IMK 1900, 119) ter še večkrat v 15. stol. Tu bratovščina sv. Janeza Krstnika (1402, 1403; GZL II/44, 45). Ob inkorporaciji šentpeterske ž. menzi novega ljublj. škofa ob ust. škofije (1461/1462) posebej om. V popisu 1526 om. bratovščina sv. Janeza in sv. Jakoba. Zaradi turške nevarnosti leta 1554 porušena (F. Stelè, Carniola 1914, 228; po viz. 1583 naj bi jo porušili heretiki, olt. sv. Florijana prenesen v stolnico), načrti za ponovno zidavo sredi 18. stol. (Stelè, ib., 227–228) neuresničeni. Nanjo je spominjalo poimenovanje Šentjanžvega predmestja.

(3) *Matere božje* v Gradišču zunaj mestnega obzidja pred Križniškimi vrati (na današnji Rimski cesti nasproti gostilne Mrak), s špitalom nemškega viteškega reda, prvič om. 1339 2/9 (in dem purchstal bei vnser vrawen chirchen; DOZA; M. Kos,

Ljubljana, 43 in 72, op. 171; GZL I/49).⁷³ Že v 14. stol. tu om. kaplan (capellanus ecclesie sancte Marie in Purchstal; 1377 24/5, ASU/AN, Articutius, fasc. 5125/2, 71r; prim. tudi 1401 17/7: capellano capelle Sancte Marie in Purgstal extra muros Laybaci; Otorepec št. 1424; IMK 1892, 63; podobno 1426 23/1; NšAL I/273; GZL IX/64). 1472 23/4 špital (hospitale sancte Marie de Laybaco) prejel s strani ogl. gen vikarja dovoljenje za pobiranje miloščine zaradi turškega opustošenja (AAU, Acta 3, 123v–124r; L. Žnidaršič-Golec, Vojetov zbornik, 2006, 277–287). V popisu 1526 om. samo mesarska bratovščina »im Purckhstall«. Zaradi turške nevarnosti leta 1554 porušena (F. Stelè, Carniola 1914, 228), načrti za ponovno zidavo sredi 18. stol. (Stelè, ib., 227–228) neuresničeni. Špital ukinjen 1877, predpotresno poslopje še stoji. (O kapeli mestnega špitala v Ljubljani s prvotnim Marijinim patrocinijem gl. stolno ž. sv. Nikolaja, podružnice in kapele, št. 4.)

(4) *Božjega groba* v Štepanji vasi. Kapelo je dal zgraditi leta 1653 (1655) ljublj. stolni prošt Janez Andrej pl. Stemberg po dunajskem zgledu; ta je tu ustanovil tudi kapelanijo, z dotacijo Matije Samsa iz 1663 (prim. tudi Maček, Ustanove, 337s). (1668, 1689)

(5) *sv. Karla Boromejskega* v gradu Fužine (Kaltenbrunn) (Ljubljana-Moste). Rodbinski grad-dvorec družine Khisl iz 16. stol. (1528–1557), kapela po rekato-lizaciji družine posv. 1621 28/3 po papeškem vizitatorju Sikstu Carcanu (Lavrič, Hren). Dvorec obnovljen postopoma po letu 1979, ko ga je prevzel Arhitekturni muzej Slovenije. Kapela ohranjena.

(6) *sv. Trojice* v t. i. Kušljanovem gradu (Zablate, Moostal; Podplešivica) (Valv. XI, 382). 1673 21/7 papež Klemen X. dovoli maševanje, če krajevni ordinarij preveri primernost prostora (Čipić Rehar št. 246; po pripisu gen. vikarja Filipa Trpina 1673 5/10 se lahko maše udeležijo tudi ljudje iz Goric in Plešivice). Kaplan dok. 1756, zatem 1757 (J. Novak, Zgodovina brezoviške župnije, 1907, 61). Drugih podatkov o kapeli ni. (1689/XI)

(7) *Brezmadežne Device Marije* ob gradu Kodeljevo (Turn ob Ljublanici, Codellijev grad). Dvorcu iz 17. stol. priz. 1738, s sočasno poslikavo (F. Jelovšek?) in opremo.

(8) *sv. Janeza Nepomuka* (Šilc, 311) v gradu Selo (Desselbrunnerjev dvorec, na današnji Zaloški cesti). Dvorec z. po 1762, dvonadstropna kapela na zadnjem zahodnem dvorca, danes profanirana in predelana (Gradovi I/4).

(9) kapela v starem sostrskem gradu (Osterberg, Osterberch, 1256 4/4; AH I, 76–79, št. 36; MC IV,1/2672), om. 1360 11/10, ko se navaja posest za večno luč v

⁷³ »Ecclesia hospitalis sancte Marie ordinis domus theutonice in Laybaco«, 1282 20/5; GZL VII/5, ki naj bi se po M. Kosu, ib., 43, nanašala na to c., pomeni samo samostansko c. križnikov, reda, ki se pogosto označuje kot »hospitalis«; prim. npr. dikcijo ob omembi komturja Otona »domus hospitalis Laibacensis ordinis sancte Marie theotonicorum« 1322, 24/5; Otorepec št. 455).

njej (ze lieht der chapellen im hoꝗus ze Osterberch; GZL X/31). Drugih podatkov o njej ni. Župnijska pripadnost gradu ni izpričana, a om. posest (njiva) je ležala v Zgornjem Kašlju, kar bi govorilo za šentpetersko in ne šmarsko župnijo. Drugih podatkov o njej ni.

8. Redovne hiše:

(1) samostan avguštincev eremitov s c. sv. *Martina* (pozneje *Marijinega oznanjenja* oz. *Lavretanske Matere božje*) pred Špitalskim mostom v Ljubljani, »na Gorici« (sedaj frančiškanski samostan na Prešernovem trgu). Prvič om. v oporoki škofa Gerolda iz Novigrada skupaj s frančiškanskim in križniškim 1314 14/5 (et claustris fratrum minorum, heremitarum et cruciferorum; GZL I/21). Ustanovnik ni znan. 1364 se gradi nov kor (1364 31/3 volilo samostanu, mdr. »czu dem chorr da selbs, denn man pawt«; GZL I/66). 1429 5/1 izpričan patrociniij c. (in capella sancti Martini prope pontem; GZL X/51); glede na patrociniij, nenavaden za samostan avguštincev eremitov, ne gre zavreči možnosti, da je bil njihov ljublj. samostan ustanovljen ob starejši obstoječi c. 1397 24/3 »concessio indulgentiarum« ogl. patriarha Antonia Gaetana (Otošec št. 1361), 1429 7/6 (transsumpt 1430 27/3) indulgenčna bula papeža Martina V. (NšAL I/281). Stara c. po Valv. XI, 689, porušena skupaj s samostanom leta 1494 zaradi turške nevarnosti, potem ko so se menihi (najkasneje 1491; tu om. 1491 27/8; Rant, 99) preselili k c. in špitalu sv. Jakoba v mestu (tu om. tudi v popisu 1526), kjer so ostali do leta 1555, ko so se odselili v Opatijo pri Reki in svoj prostor prepustili za namestitev novega dvornega špitala (gl. Smole IV, 315–318). Sledila je vrnitev na prvotno lokacijo leta 1623. Novo c. je na tem mestu dal sezidati škof Tomaž Hren (posv. temeljnega kamna 1623 11/6, z. do 1626) in jo 1628 18/5 posv. Marijinemu oznanjenju in sv. Avguštinu (Lavrič, Hren). Po požaru, ki je kmalu nato upepelil samostan (1631, Valv. XI, 720), sedanja c. z. od 1646 dalje po volilu Konrada Ruesa, barona Ruessensteina, in njegove žene Felicite, roj. Raab (A. Lavrič. AHAS 2004, 56ss; posv. temeljnega kamna 1646 4/7; Fidler V, 164), dograjena do ok. 1660, posv. 1700 15/4, po tem datumu dokončana zvonika in fasada, ponovno posv. 1746. – Samostan z odloki Jožefa II. po 1782 zatrt, poslopje in c. so leta 1784 prevzeli frančiškani, ki so svoj samostan s c. spodaj v mestu prepustili bolnici usmiljenih bratov. 1785 ust. ž. – V srednjeveški c. om. olt. (1) sv. *Ahaca*, z dnevno mašo, ust. 1345 23/6 po Rajnerju Šenku z Ostrovice (GZL I/54); (2) sv. *Ane* z beneficijem Helene Schnitzenbaum iz leta 1500 (Valv. XI, 694). – V kompleksu srednjeveškega samostana kapela sv. Lenarta, om. 1429 5/1 (GZL X/51), z istoimensko bratovščino, ki ji je (in capella sancti Leonhardi [...] sita in Monasterio S. Martini prope pontem Labaci) 1441 11/6 Martin, škof pičenski, podelil odpustke (NšAL I, prepisi št. 29; GZL X/56).

– Sredi nove c. loretska hišica, posv. 1669 31/12 (Valv. XI). – Lit.: M. Kambič in D. Prelovšek, v: S. Kranjc (ur.), *Frančiškani v Ljubljani*, 2000.

(2) samostan manjših bratov kapucinov s c. sv. *Janeza Evangelista* (na Kongresnem trgu na mestu današnjega parka Zvezda), ust. leta 1602 s posredovanjem škofa Tomaža Hrena »na vicedomskem vrtu«, ki ga je v ta namen odstopil nadvojvoda Ferdinand. C. z. 1607–1608 (1607 25/4 posv. temeljni kamen, c. posv. 1608 31/8, obakrat po škofu Hrenu; Lavrič, Hren). – Kapela *Matere božje* za prezbiterijem. – Z odloki Jožefa II. samostana sicer niso zatrli, a kapucinom je bilo prepovedali jemati novice. 1810 samostan pod Francozi razpuščen, poslopje spremenjeno v vojašnico, c. v konjušnico in skladišče. Po umiku Francozov so samostanski kompleks zaradi slabega stanja porušili in pred kongresom 1821 ruševine odstranili ter tu uredili sprehajališče (kasnejši park Zvezda).

(3) samostan uršulink s c. sv. *Trojice* na Kongresnem trgu, ust. z dotacijo ljublj. trgovca Janeza Jakoba Schella pl. Schellenburga. Začetek samostanske skupnosti v Ljubljani sega v leto 1702, ko so prišle prve nune iz Gorice, 1703 odprta zunanja dekliška šola. 1707 odkup Eggenberških in Aueršperških vrtov za lokacijo, 1713 položen temeljni kamen za samostanska poslopja. Samostan dograjen do 1717; prva c. (kapela) z. 1710–1713, prva maša v njej 1713 11/6, njen obstoj izpričan tudi za leto 1715, ko so v njej (10/4) izvedli oratorij *Magdalenae conversio* Janeza Bertolda Höfferja (in der Kirche deren Ursulinen alda; J. Höfler, *Glasbena umetnost pozne renesanse in baroka na Slovenskem*, 1978, 119). 1718 26/7 položen temeljni kamen za novo c., z. domnevno po načrtih Carla Martinuzzija do 1726, ko (18/10) je bila blagosl. (Fidler V, 178–180; po tem viru naj bi se blagoslovitev zavlekla, ker naj bi gradbeniki pozabili na zvonik!). 1724 30/12 prezentacija kandidata za kaplana (t.i. Schellenburgov beneficij) (KAL, fasc. 48/16). 1744 8/5 podelitev odpuštov (KAL, fasc. 156/8), c. posv. 1747 17/7 po škofu Ernestu Amadeju Attemsju. (I. Vrhovec, *Ljubljanski zvon* 1888, 92–93, 164–165; F. Stelè, *Uršulinska cerkev, biser ljubljanske arhitekture*, 1930; Tristo let ljubljanskih uršulink [ur. Marija Jasna Kogoj], 2002.) – Ž. ust. 1966.

(4) samostan klaris s c. sv. *Mihaela* ali *Matere božje* (Valv. XI) in sv. *Klare* pred Špitalskimi vrati (na lokaciji sedanjega poslopja Banke Slovenije, na vogalu Cankarjeve in Slovenske c.), ust. z dotacijo provinciala Mihaela Friderika Hillerja. C. z. od 1648 dalje po načrtih Francesca Olivierija (1650 24/4 postavitev in posv. temeljnega kamna; NŠAL, prot. 4, 7v, 28v), posv. 1656. 1657 samostan naseljen s klarisami iz Škofje Loke. Kanonična ust. po škofu Buchheimu 1659 22/11 (Valv. XI, 696). (A. Lavrič, AHAS 2004, 53ss.) – 1782 samostan razpuščen in v njem urejena vojaška bolnišnica z oskrbovališčem. (D. Hančič, *Sedemsto let klaris na Slovenskem*, 2000; D. Hančič, *Klarise na Kranjskem*, 2005.)

(5) samostan bosonogih avguštincev (diskalceatov) s c. sv. *Jožefa* na Ajdovščini (na mestu sedanjega prostora pred Metalko na Slovenski ulici), ust. z dotacijo kne-

zov Eggenbergov. Po Fidlerju naj bi menihi prišli v Ljubljano leta 1642 s cesarskim pismom za kranjskega deželnega glavarja (po Fidlerju škofa) Volfganga Auersperga. Prva meniška postojanka urejena v gradu Jama v Zgornji Šiški, 1653 preselitev na novo lokacijo in začetek gradnje samostana. C. z. 1657 (posv. temeljnega kamna 1657, na dan sv. Trojice) do 1678 (1660 po Valv. XI, 694s), posv. 1700 28/3. Samostan zatrt z odloki Jožefa II. leta 1784. 1731–1732 fasadi dodan par zvonikov. Poslopje s c. od 1789 dalje prezidano v deželno bolnišnico ter po potresu 1896 podrto in odstranjeno. (M. Kemperl, ZUZ 2007, 105ss; A. Lavrič, AHAS 2012/2; obširno poročilo po P. Marku Pohlinu v Fidler V, 165–175.)

XLVIII. STOLNA ŽUPNIJA SV. NIKOLAJA V LJUBLJANI

1. Mesto Ljubljana (nekdaj obzidani del), Krakovo, Trnovo, Karlovško predmestje (del), [Gradišče?], [Kapucinsko predmestje?].⁷⁴

2. Castrum Leibach (med 1112 in 1125; P. Štih, ZČ 2002); Laibach, 1144, ok. 1/11 (GZS IV/201), Luwigana (izgovor: Lubijana), 1146 (GZS IV/222), obkrat za grad, po katerem se je imenoval Odalricus, brat koroškega vojvode; kot naselje: Leibach, 1163 (GZS IV/462), po katerem se je imenoval žpk. pri Sv. Petru. Mestne pravice do ok. 1220.

3. C. om. 1262 (ecclesia sancti Nicolai apud Laybacum; UBKr II/306). Z. kot druga c. v Ljubljani verjetno v poznem 12. ali v prvi pol. 13. stol. Prvotno romanska troladijska ravno krita slojna bazilika s tremi apsidami v ravni črti na vzhodu (mogoče razširjena iz enoladijske). Leta 1367 (po požaru 1361) ali po požaru 1386 verjetno srednja apsida nadomeščena z gotsko obokanim dolgim korom. 1402 om. zvonik. Ok. 1406 ponovne gradnje (?; 1406 22/5 gre del oporoke kaplana pri sv. Janezu Mihaela Plankla »gen sand Nikla dasselbs zw dem paw«; GZL II/49). Po 1464 gotsko obokanje ladje z volilom cesarja Friderika III. z nadaljnjo gotizacijo c. (dozidava kapele sv. Rešnjega telesa na severni strani prezbiterija, zahodna empورا, med 1476 in 1484). 1519 južna obkorna kapela sv. Ane. Prezidava prezbiterija 1589. Nadaljnja popravila, prezidave in razširitve pod škofoma Tomažem Hrenom in Rajnaldom Scarlicchijem, 1674 barokiziran prezbiterij (Zadnikar, 147ss; J. Veider, Stara ljubljanska stolnica, 1947). C. podrta 1701–1704, zgrajena nova po načrtih Andrea Pozza, posv. 1707 8/5. – Še v srednjem veku om. oltarji: (1) sv. *Rešnjega*

⁷⁴ Po popisu 1754 (KAL, fasc. 128/1,6) sta pod stolno župnijo sodili tudi Kapucinsko predmestje in Gradišče, ki ju Miklavčič pripisuje šentpeterski župniji. Ali je bilo tako že ob ustanovitvi škofije oziroma vzpostavitvi stolne župnije ali pa gre za poznejšo prilagoditev ob širjenju mesta, bi bilo treba še preučiti. Razporeditev cerkvenih objektov (samostanov) v Ljubljani glede župnijske pripadnosti (šentpeterski ali stolni župniji) tu sledi Miklavčičevemu popisu.

telesa, om. 1399 12/11 (ARS; AH II, 60), v severni apsidi, kasneje v samostojni fridericijanski kapeli, 1636 v novi kapeli na mestu nekdanje južne apsidi, z bratovščino krojačev, om. 1399 12/11 (ib.) in 1440 21/7, z duhovnikom (GZL II/92); (2) *Matere božje*, postavljen sredi c. pred novozgrajenim prezbiterijem, om. 1401 (popis beneficijev v stolnici v KAL, fasc. 80/6), z istoimensko bratovščino, om. 1458 28/3, ko prejme odpustke dveh kardinalov iz Rima (NšAL I/361, 362; GZL X/70), v oskrbi krznarskega ceha; 1423 19/4 ust. kapelanija (prepis v NšAL, Lib. fund., 251), 1449 11/1 ust. »Salve regina« (officium Sabbatinum) škofa Martina Pičenskega (ib., 107); (3) *sv. Trojice*, om. 1414 8/11, ko zakonca Landtropp pri njem ustanovita zgodnjo mašo (GZL III/28); (4) *sv. Jurija*, s kapelanijo, ust. ljublj. meščana Primoža Bička 1435 28/11 (in der abseithen ze der tengkhen hande gelegen; NšAL I/292; GZL III/48), v podelitvi župana, sodnika in mestnega sveta; (5) *sv. Križa*, om. 1436 (celjski fevdi), z bratovščino krznarskega ceha, 1440 15/6 ust. večna maša (GZL III/54); (6) *sv. Andreja*, postavljen pred 1481, om. 1483 25/4, ko je bil pri njem ust. beneficij (prepisi KAL, fasc. 200/17); (7) *sv. Elizabete*, om. 1491 7/3 (NšAL, Lib. fund.; GZL VI/68); (8) *Matere božje* na zahodni empori, ust. 1484 po škofu Žigi Lambergu (prim. KAL, fasc. 112/8); (9) *sv. Trojice* na zahodni empori, s kapelanijo, om. 1489 (kapiteljski urbar iz 1494), ponovno ust. 1535 25/9 (izv. listina nekdanj[?] KAL; Veider, 106, op. 70); (10) *sv. Lenarta* na zahodni empori, om. 1499 (kapiteljski urb. 1494); (11) *sv. Barbare in sv. Marjete* spodaj v c., z beneficijem, ust. 1499 22/6 (NšAL I/518; GZL X/99); (12) *sv. Marije Magdalene*, z beneficijem, om. 1514 8/2 (NšAL II/37), verjetno postavljen po deželnem glavarju Žigi Sebriachu pred njegovo smrtjo 1482; (13) *sv. Ane*, postavljen 1519 v novi kapeli sv. Ane na južni strani prezbiterija, posv. 1519 10/4 (prim. J. Veider, ib., 79), 1603 spremenjeni v kapelo sv. Odrešenika (Redemptoris mundi), posv. 1603 8/6 po škofu Tomažu Hrenu (prim. ib.); (14) *sv. Sebastijana*, om. 1560, 1611 spremenjen v olt. Vseh svetnikov v novi kapeli na južni strani c., posv. 1611 29/5. (Nadrobnosti J. Veider, op. cit., 67ss; Lavrič, Hren; Stolnica sv. Nikolaja v Ljubljani [ur. M. Benedik], 2008; L. Žnidaršič Golec, Meščani in cerkvene ustanove v Ljubljani do konca 16. stoletja, Kronika 50, 2002, 241–258.)

4. Mestna c. za potrebe prebivalcev »mesta« (sedanji Mestni trg z okolišem) in v njihovi oskrbi, podružnica (v srednjem veku imenovana filialna c. oz. »kapela«) šentpeterske ž., a pod patronatom deželnega kneza, glede na to po vsej verjetnosti ustanova Spanheimskih. Ob ustanovitvi ljublj. škofije s strani njenega patrona, cesarja Friderika III, leta 1461 (ust. listina 1461 6/12; potrditev papeža Pija II. 1462 6/10) povzdignjena v stolno c. s samostojno ž. za mesto, Krakovo, Trnovo in del Karlovškega predmestja.

5. Prezentacija župnika ljublj. stolni kapitelj, potrditev ljublj. škof.

Lit.: pregledno M. Kos, Srednjeveška Ljubljana, 1955.

6. in 7a. Podružnice in kapele:⁷⁵

(1) *sv. Jakoba st.*, mestna c. prebivalcev »starega trga«, verjetno najstarejša c. v sami Ljubljani (še druga polovica 11. stol. ali že 12. stol.?), om. 1383 (M. Kos, Ljubljana, 10, po I. Vrhovniku), ko je bila pri njej ust. kapelanija (register gornjegrajskih listin v NšAL ima pod 1388 listino o ustanovitvi kapelanije po Rutlibu Kozjaškem in Henriku Gallu) (kaplan še om. 1400 28/4: chapplan zu sand Jacob in dem Alten marcht ze Laybach; GZL II/41, in še večkrat v 15. stol.; 1403 10/9 v polnih pravicah, »collatio, presentatio et prouisio« župnika pri Šentpetru; NšAL I/228; GZL VII/56). 1513 posv. temeljnega kamna za novo c. po škofu Ravbarju (verjetno je šlo le za meniški dolgi kor). 1491 prvič tu om. avguštinci eremiti, ki so se zaradi turške nevarnosti semkaj preselili izpred Špitalskega mostu. 1553–1597 pri c. cesarski špital (I. Vrhovec, LMS 1898, 56–59; gl. tu zgoraj, ž. Šentpeter pri Ljubljani, samostan avguštincev eremitov). 1596 c. prepuščena jezuitom, ki so tu sezidali kolegij (gl. tu dalje).

(2) *sv. Florijana* na Gornjem trgu, z. od 1672 dalje po zaobljubi soseske po požaru leta 1660 (Valv. XI, 693), posv. 1696 (gl. tudi Kemperl, Romanja, 210s). Po 1785 podružnica nove ž. pri Sv. Jakobu. (1684, 1689, 1783)

(3) *sv. Rozalije* v grajskem hribu, z. 1708 (posv. tem. kamna 1708 18/4). Ne stoji več. V požaru, ki je 28. junija 1774 zajel jezuitski kolegij, cerkvi sv. Jakoba in sv. Florijana in sosednje zgradbe, pogorela, 1787 že povsem demolirana (Maček, Sklad, 343). V popisu 1754 om. beneficiat. (A. Lavrič, AHAS 2011, 231–246.) (1783)

(4) *sv. Elizabete Ogrske* (provotno *Materē božje*, zatem določneje *Rožnovenske Materē božje*), ob nekdanji Špitalski (danes Stritarjevi) ulici, na mestu Kresije, z mestnim špitalom, om. z oskrbnikom (phleger des spytales ze Laybach) 1326 22/7 (ARS). Patrocinij sv. Elizabete izpričan posredno z volilom Blaža Lazarinija 1507 30/11 za obletnico na praznik sv. Elizabete (prepis nekdanj ZAL; MHVK 1854, 25). – Iz razpoložljivega listinskega gradiva je razvidno, da je bila v srednjem veku posvečena Materi božji. Da bi jo razlikovali od tiste v Gradišču zunaj mestnega obzidja, je v listinah označena s pridatkom »v špitalu« (in hospitali, hospitalis, im Spital, des Spitals). S kaplanom pod patronatom sodnika in mestnega sveta ter konfirmaciji ogl. patriarha, pozneje ljublj. škofa; prim. prezentacijo kaplana patriarhu Lovrencu 1446 29/7 (jus patronatus capelle beate et intemerate Virginis Marie nostri hospitalis in Laibaco ad nos ab antiquis temporis dinoscitur pertinere; ARS; GZL VII/80). 1479 26/3 (GZL IX/86) ljublj. škof Lamberg sam imenuje novega kaplana (bodočega pičenskega škofa Jurija Maningerja). Listina je na

⁷⁵ Valvasorjevi podatki so povzeti po XI. knjigi, 688ss

levem delu sicer odrezana, tako da manjka najpomembnejši podatek, za katero c. gre (capella ... hospitalis Laibacensis), vendar po njegovi smrti 1501 15/7 (na praznik slovesa apostolov; KAL, fasc. 2/1) novega kaplana spet ljublj. škofu predlaga sodnik z mestnim svetom).⁷⁶ 1518 29/3 tu om. olt. sv. *Katarine*, ko je bila pri njem ust. večna maša (insert v 1524 3/1; NšAL II/81; gl. tudi 1523 24/10; NšAL II/79). Tu je c. označena kot c. *Materae božje rožnega venca* z istoimensko bratovščino mošnjarjev. Nova kapela, ki jo je dal v špitalu postaviti ljublj. meščan Matko Videc in jo oskrbel s premoženjem, om. 1468 15/9, ko se stolni prošt, dekan in kapitelj obvezujejo, da bo kdo izmed njih ali z njihove strani določen kaplan v njej maševal (GZL VI/30; gl. tudi 1470 22/5; GZL VI/33), verjetno sv. *Sebastijana* v samem špitalu, ki je bila ob viz. 1631 porušena in naj se obnovi, kar pa se ni zgodilo (viz. 1665; olt. sv. *Fabijana* in *Sebastijana* takrat v sami c.); 1507 11/5 tu om. bratovščina sv. *Sebastijana* (MHVK 1854, 25). – Sprememba patrocinija (pač v obodbu reformacije) verjetno zaradi bogato dotirane obletnice Blaža Lazarinija 1507 30/11 (kot zgoraj) na dan sv. *Elizabete*. Vsaj leta 1562, če že ne prej, je katoliško bogoslužje usahnilo, in po Valvasorju naj bi leta 1564 c. (kot sv. *Elizabete*) mestni svet prepustil protestantom, od 1598 1/11 spet v posesti katoličanov, obnovljena in posv. 1601 24/4 po škofu Tomažu Hrenu. Takrat je c. imela en sam olt. sv. *Elizabete*. Ob viz. 1684 glavni olt. *Blažene Device Marije* in stranski sv. *Elizabete*. Kasneje predelana in barokizirana. 1811 špital ukinjen, c. profanirana in prez. 1831 (I. Vrhovec, LMS 1898, 30), a sredi 19. stol. še v rabi (ZD 1864, 168). (Lit.: V. Klun, *Diplomatarium Carniolicum*, 1, 1855, 14–16; I. Vrhovec, *Meščanski špital*, LMS 1898, 1–112; L. Žnidaršič Golec, *Kronika* 2002, 251–255; k temu tudi M. Kos, *Ljubljana*, 23). (1631, 1665, 1684, 1689, 1783)

(5) sv. *Fridolina* (*Klemena* in *Fridolina*) (ali sv. *Lovrenca*), na nasprotnem bregu Ljubljanice na vzhodnem koncu Brega (na lokaciji današnje Zoisove hiše), ob mestnem obzidju Novega trga. Z. po volilu ljublj. meščana Henrika Stautheimerja in njegove žene *Katarine* 1449 24/3 na zemljišču bistrske kartuzije in ob njihovi hiši v višini nadstropja, s katero je bila povezana (GZL VII/82; potrdilo cesarja *Friderika II.* 1449 9/5; ARS; volilo kapeli Stautheimerjeve sestre *Katarine*, vdove po *Juriju »zidarju«*, 1449 20/7; NšAL I/330; GZL II/98), s kapelanijo, katere patron naj bi bil po smrti ustanovnikov cesar sam, potrjeval pa žpk. pri *Šentpetru*. Kaplan om. 1453 3/9 (NšAL I/344; GZL VII/85). 1504 27/4 cesar *Maksimilijan I.*

⁷⁶ V listini je zapisano, da je bil dotedanji kaplan umrli pičenski škof *Jurij* ([...] *Jorgen Bischouen zw Pýben*). Ker je v njegovem času izpričan tudi kaplan v Gradišču (*Simon Smaltzig*; Žnidaršič Golec 2000, 279), gre očitno za kapelo v mestnem špitalu. Edini nagrobnik v c., ki ga je poleg raznih epitafov navedel škof *Scarlichi* ob viz. c. leta 1631, je pripadal nekemu pičenskemu škofu – skoraj gotovo *Juriju Maningerju*.

kot patron jo podeli ljublj. škofiji (NšAL II/10). – 1606 bistrski kartuzijani nad njo zgradijo kapelo, posv. sv. *Brunu in Hugu* (1606 10/9 reverz; NšAL/ŠAL, fasc. 17/26), vendar se je uveljavil patrocinij sv. Lovrenca zaradi praznovanja posvetitve kapele na dan tega svetnika. (Nadrobnosti M. Kos, ib.; Lavrič, Hren, 60s). Sosednjo hišo bistrskih kartuzijanov v drugi pol. 18. stol. (po 1770) kupi baron Žiga Zois in jo dozida svoji hiši, kapelo pa podre. (1631, 1665, 1684, 1689, 1684)

(6) sv. *Volbenka*, na Bregu, v bližini prejšnje (»ad ripam«, pri grabljasti zapori reke ali ob njej v reki; M. Kos, ib.). 1500 8/4 in 1512 22/10 (NšAL I/522, NšAL II/33) prejela odpustke iz Rima. Porušena sredi 16. stol. po protestantih.

(7) *Vseh svetnikov*, na mestu nekdanje judovske sinagoge, opuščene zaradi izgon Judov iz Ljubljane leta 1515 (menda na mestu današnje hiše na Židovski stezi 4), z. do 1516, ko (1516 20/5; NšAL II/42) prejme odpustke s strani dunajskega škofa Jurija Slatkonja. Verjetno profanirana in prez. že po protestantih v 16. stol.

(8) sv. *Jurija* (viz. 1665: sv. *Jurija, Pankracija in Helene*, prvotno pač le sv. *Pankracija*) na ljubljanskem gradu, om. 1489 14/9, ko cesar Friderik III. v njej ustanovi dnevno mašo (prepis v NšAL, Lib. fund.; Valv. X, 299s). S kaplanom v prezentaciji deželnega kneza in potrditvi ljublj. škofa (prim. 1555 24/8, prezentacija kralja Ferdinanda I.; NšAL II/197). Ob koncu 16. stol. (1579, 1593) se v aktih vicedomskega urada za Kranjsko na ljubljanskem gradu om. beneficij sv. *Mavricija* (Smole IV, 186). Ker ni znano, da bi bila na gradu dva beneficija, gre po vsej verjetnosti za tistega, ki ga je leta 1489 ustanovil cesar Friderik III., njegovo poimenovanje pa najbrž namiguje na dodaten patrocinij glavnega oltarja, o katerem sicer ne vemo nič. Po sv. Juriju imenovani beneficij je bil sicer v stolnici. Gotska (prezbiterij), barokizirana in zdaj obnovljena (Gradovi I/4, 11s), spet v rabi. (1631, 1665, 1684, 1689 XI, 1684)

(9) *Matere božje* v Gradišču. Njena pripadnost stolni župnji po ustanovitvi ljublj. škofije ni dokumentirana (gl. ž. sv. Petra pri Ljubljani, kapele).

(10) sv. *Janeza Krstnika* v trnovskem predmestju, z. 1738–1753 po načrtih Candida Zulianija. 1800 4/4 pogorela, zatem obnovljena. Nova z. 1854 (1854 24/6 posv. temeljnega kamna) do 1855 (arhitekt Johann Schöbl, stavbenika Edvard Franz in Francesco Faleschini; ZD 1854, 107, 109–111), posv. 1857 7/6. Po potresu 1895 neoromansko obnovljena (arh. Raimund Jeblinger). 1787: pod patronatom ljublj. magistrata in družine Hubenfeld (Maček, Sklad, 368–370). – 1777 potrjena kuracija (Maček, Ustanove, 348s). Ž. ust. 1785. (1783)

7b. Privatne kapele in oratoriji:⁷⁷

(1) *sv. Ahacija* v deželni hiši (Landhaus) (na Novem trgu), s kaplanom, om. v popisu 1754 (capellanus aulae; gl. tudi Maček, Ustanove, 350).

(2) *sv. Trojice* v vicedomski hiši (na lokaciji nekdanje deželnega dvorca, današnjega univerzitetnega poslopja na Kongresnem trgu; v osnovi iz 16. stol., v potresu 1895 porušena in zatem odstranjena).

(3) *sv. Trojice* v Stiškem dvorcu (z. ok. 1620 za časa opata Jakoba Reinprehta, na današnjem Levstikovem trgu).

(4) *Žalostne Matere božje* v škofijskem dvorcu.

(5) *Žalostne Matere božje* v turjaškem knežjem dvorcu (z. od 1660 dalje, na lokaciji današnje Narodne in univerzitetne knjižnice, med potresom 1895 poškodovan, 1937 odstranjen). V popisu 1754 om. kaplan (hof caplan).

(6) *sv. Jožefa* v palači Eggenbergov.

(7) *sv. Jožefa* v palači družine Portia.

(8) *sv. Frančiška Ksaverija* v jezuitskem kolegiju (o njem gl. spodaj).

(9) *sv. Rogacijana in Donacijana* v jezuitskem seminarju (alumnatu) tega imena.

(10) v hiši bratovščine *sv. Rešnjega telesa* (poleg stolnice).

8. Redovne hiše:

(1) frančiškanski samostan s c. *Marijinega vnebovzetja*, v mestu ob nekdanjih Poljanskih ali Kloštrskih vratih (današnji Vodnikov trg), ust. v prvi pol. 13. stol. (med 1233 in 1242, ko se prvič kot priča listinsko om. gvardijan samostana fr. Vincenc; UBKr II/119; GZL XI/12). Kdo je poklical frančiškane v Ljubljano, ni znano (patriarh Bertold Andeški, Spanheimski, mesto?). – Samostan določno om. 1269 6/8 (Labaci in domo fratrum minorum; UBKr II/397; GZL XI/28). Po Valv. IX, 691s, c. z. 1403–1412, v resnici k starejši ladji priz. nov tropolni dolgi kor. 1491 27/8 samostan prevzeli observanti avstrijske province (obj. listine Greiderer I, 86–90; Rant, 99–110; gl. tudi 1492 19/5; GZL IX/92), c. obnovljena s sredstvi dež. glavarja Viljema Turjaškega, 1498 21/11 posv. véliki olt. Materi božji in sv. Bernardinu ter podeljeni odpustki po gen. vikarju ogl. patriarha Sebastijanu Nascimbenu (ARS). Leta 1559 samostan priključen bosenski (bosensko-hrvaški) provinci (Rant, 134s). – Enoladijska, prvotno ravno leseno krita c. s tropolnim gotskim prezbiterijem, predelana v prvi pol. 17. stol. (obokanje ladje), v drugi pol. tega stol. proti zahodu podaljšan pevski kor. V 17. in 18. stol. prizidane kapele ob južno stran prezbiterija in ladje, med temi leta 1654/1655 družinska kapela Turjaških sv. Antona Pad. z dvema podzemnima grobnicama. 1784 23/8 se frančiškani preselijo

⁷⁷ Po Valv. XI, 696.

v nekdanji samostan avguštincev s c. Marijinega oznanjenja onstran Špitalskega mostu (Prešernov trg), poslopja s c. pa prepustili usmiljenim bratom in njihovi bolnišnici. Leta 1786 je bila c. podrta skupaj s pokopališkim hodnikom, samostansko poslopje 1788–1790 prez. v licej, ob potresu 1895 poškodovano in 1902/1903 odstranjeno. – Še v srednjem veku om. oltarji poleg glavnega: (1) *Matere božje*, v ladji pred korom, om. 1417 20/11 (auf vnser frawen altar hie vor dem chor in der chirchen; GZL II/70; prim. Lesar, 64, 125); (2) še en *Marijin oltar* (brezmadežnega spočetja?), ob severni steni ladje med vrati v križni hodnik in korom(?), om. 1439 6/10 (auf unser frawn altar, als man get aus dem chrewtzgang in den chor tze der lenken saytten; GZL VII/77). – K a p e l a v samostanu: (1) *sv. Janeza Krstnika* ob križnem hodniku, om. 1431 25/4 (sannd Johans kappellen im krewczgang; GZL VII/71), podrta 1695 in na njenem mestu z. nova kapela sv. Križa. – Lit.: Valv. XI, 691s; Greiderer I, 83ss; J. Lesar, Arhitektura beraških redov in nekdanji ljublj. frančiškanski samostan, njegova arhitektura in oprema, dipl. naloga na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, 1983; S. Kranjc (ur.), Frančiškani v Ljubljani, 2000.

(2) hiša nemškega viteškega reda (križnikov) s c. *Matere božje*. Komenda je bila po vsej verjetnosti postavljena na lokaciji starejše ustanove templjarjev (iz leta 1167?), ki naj bi jih bili v Ljubljano poklicali Spanheimski in naselili v svojem dvoru na območju kasnejših Križank, po vsej verjetnosti z lastniško cerkvijo (Höfler, Lastniške, 97s), po njihovem izgonu ok. 1200 pa naj bi jim sledili križniki, ki naj bi se v Ljubljani pojavili že pred letom 1228 (M. Kosi, Templarji na Slovenskem, Ljubljana 1995, 27ss); samostan (domus) prvič om. 1263 3/5 (UBKr II/318; GZL XI/22). C. z. ok. 1260 ali kmalu po 1265 (slogovna ocena reliefa Matere božje z detetom na prestolu, t. i. Krakovske Madone, nedvomno s portala c., in drugih ostankov arhitekturne plastike; J. Höfler, v: Bayern und Slowenien in der Früh- und Spätgotik, 2003, 143ss) in prvič določno om. 1268 16/1 (ecclesia beate Marie virginis gloriose domus theutonice Laibacensis; MHVK 1862, 77; GZL X/9). Tako pozen nastanek c. verjetno zato, ker so križniki lahko sprva še uporabljali domnevno prejšnjo templjarsko. – O podobi prvotne križevniške c. v Ljubljani ne vemo nič določnejšega, v osnovi pa je bila najbrž enoladijska in zatem s stranskima kapelama izoblikovana v obliki grškega križa, morda sredi 14. stol., ko ji je (1362 12/6) ogl. patriarh Ludovik z dvema škofoma podelil odpustke (DOZA; GZL X/33): tu se omenjata tudi olt. *sv. Jurija* ter *sv. Marjete in Doroteje*, vsak v svoji »kapeli« (in festo sancti Georgii et dedicatione capelle sue, in festivitibus sanctarum Margarete, Dorothee et dedicatione capelle sue). Ponovna podelitev odpustkov 1363 14/4 (DOZA). 1405 25/1 ust. večna maša pri olt. sv. Jurija (DOZA; GZL VII/57). 1429 ponovno izpričana kapela sv. Marjete »an abgang yn dem Dewtzen Haws« z novim olt. *sv. Rešnjega telesa*, *sv. Jedrti in drugih svetnikov*, pri kateri je bil nameščen kaplan (MHVK XVIII, 1863, 35; listina 1429 25/5 v DOZA; M. Kos, Ljubljana, 16 in 62, op. 36; GZL X/52). Poleg teh in velikega oltarja naj bi se v c. omenjali

še oltarji vseh svetnikov, sv. Elizabete s sv. Katarino in dvanajstih apostolov (M. Kos, ib.; 16). – Okoli c. naj bi bilo pokopališče s k a p e l o sv. Ane (M. Kos, ib.; rezultati arheološkega sondiranja ob obstoječi c. N. Šumi, VS IV, 1951–1952, 60ss.). Kapela prvič om. 1351 2/3 in 30/10, ko prejme odpustke (oboje DOZA; GZL IX/28, X/26). 1518 16/3 deželni komtur dovoli ust. bratovščine v kapeli in potrdi njene statute (DOZA). – Sedanja c. z. 1714 po prilagojenih načrtih arhitekta Domenica Rossija, posv. 1716 23/3. – Samostan po drugi svetovni vojni ukinjen, c. prepuščena starokatolikom, zatem nacionalizirana, samostansko poslopje pa javnim potrebam. V procesu denacionalizacije. Lit.: Križanke (ur. L. Vidmar), 2018.

(3) jezuitski samostan s kolegijem in c. sv. *Jakoba st.* Samostan ust. z brevom papeža Klemena VIII. z dne 1596 23/3, z imetjem ukinjenega kartuzijanskega samostana v Pleterjah in drugimi dotacijami, predvsem nadvojvode Ferdinanda, ki je tudi izdal pravno veljavno ustanovitveno listino (šele) 1607 12/12 (prva ust. lista nadvojvode Ferdinanda 1603 5/12). Naselitev 1597 pri obstoječi c. sv. Jakoba s cesarskim špitalom (gl. zgoraj), c. zaradi slabega stanja popravljena in posv. 1603 24/6. Nova c. z. malo vzhodneje od stare 1613–1615 (temeljni kamen posv. 1613 1/5, c. posv. 1615 15/11, obakrat po škofu Tomažu Hrenu); posebna oktogonalna kapela sv. Frančiška Ksaverija posv. 1670 3/8. 1701 prez. (povišana in na novo obokana). Samostan zatrt na podlagi breva papeža Klemena XIV. z dne 1773 21/7, eno leto zatem (1774) zgorel kolegij in odstranjen. (Lit.: F. M. Dolinar, *Das Jesuitenkolleg in Laibach und die Residenz Pleterje*, 1976; *Jezuitski kolegij v Ljubljani [1597–1997]* [ur. V. Rajšp], 1998; B. Resman, *Šentjakobska cerkev v Ljubljani*, 2014) – Ob potresu 1895 c. poškodovana, odstranjena fasadna zvonika in zgrajen nov na južni strani, obnovljena zunanjščina. Pri c. ust. ž. 1785.

XLIX. ŽUPNIJA MARIJINEGA ROJSTVA V ŠMARJU PRI LJUBLJANI

1. Blečji Vrh, Bičje, Blato, Boštanj, Brezovo (= Brezje pri Grosupljem), Dobje, Dole, Dolje, Drenik, Duplice Gorenje in Spodnje, Gatina, Grosuplje, Gumnišče, Gorenja in Dolenja vas, [Hrastje pri Grosupljem], [Hudo Brezje, kje?], [Velika] Ilova Gora, Klanec, Kožljevo, Kopanj, Lanišče, Luče, Mlačevo Veliko in Malo, Mala Loka, Mali Konec, Nova vas, Peč, [Perovo (pri Grosupljem)], Plešivica, Podgorica (pri Šmarju), Polica, Ponova vas, Predole, Račna Velika in Mala, Repče, Rogatec, Selo (= Sela pri Grosupljem), Slap, Slivnica Zgornja in Spodnja, [Smrjene, samo del s cerkvijo], Stara vas Velika in Mala, Št. Jurje (= Št. Jurij pri Grosupljem), Tlake, Troščine, Vino, [Zagradec pri Grosupljem], Žalna Velika in Mala; *vikariat Sostro*: Češnjice, Podlipoglav, Sodinja (= Sadinja) vas, Sv. Lenart, Zagradišče.

2. Kraj poimenovan po bližnjem Lanišču, Harlant, 1228 29/10 (kot spodaj), občasno tudi po cerkvi, sand Mareyn, 1322 24/12 (ARS).⁷⁸ Uradno Šmarje-Sap.

3. C. om. posredno z župnikom (plebanus) kot pričo 1228 29/10 (Wluingus plebanus de Harlant; NšAL I/4; GZS V/488; Bernhard št. G10), s patrocinijem 1322 24/12 (pharer dacz sand Mareyn; ARS) in določno 1349 14/5 prek župnika (N. sancte Marie in Horland; Biz./Preinf. I št. 80). Po popisu 1526 je cerkev stala v čušperškem deželnem sodišču. V osnovi romanska triladijska slojna bazilika (zgodnje 13. stol.), v pozni gotiki križnorebrasto obokana. Barokizirana (Zadnikar, 190ss; S. Mikuž).⁷⁹ – V desetinskem registru župnije Šmarje iz leta 1571 (ARS, AS 1074/154) om. oltarja sv. *Rešnjega telesa* in sv. *Mihaela*, ta morda v nedokumentirani kostnici.

4. Ž. verjetno nastala na podlagi lastniške c. Heme Breško-Seliške oz. savinjskih grofov iz zgodnjega 11. stol. v Lanišču (gl. tam) in v patriarhatskih reformah izločena iz šentpeterske pražupnije, takšna om. tudi v des. seznamu 1296 (Plebes in Harlant). Pred inkorporacijo stiškemu samostanu leta 1497 je bila pod patronatom Habsburžanov, ki so si ga lahko pridobili za Alberta II. leta 1356 oz. Alberta III. leta 1366 posredno prek šentpeterske pražupnije (kot je to bilo tudi z ž. v Šentvidu nad Ljubljano; gl. tam). Ž. je pripadala kranjskemu (gorenjskemu) arhidiakonatu, kar je izpričano že z des. seznamom iz leta 1296; da ne sodi v dolenski arhidiakonot, je bilo ugotovljeno tudi v sporu o tej jurisdikcijski zadevi med gorenjskim in dolenskim arhidiakonom leta 1481 (1481 17/4; AAU, Acta 10, 361r), z enklavo v Sostrem v mejah šentpeterske ž. – Prvotni sedež ž. po vsej verjetnosti ni bil v sedanjem Šmarju, marveč v bližnjem Lanišču, po katerem se je ž. imenovala ves srednji vek, s c., za katero je izpričan prvotni patrocinijski sv. Janeza Krstnika (1440). Vsekakor pa je morala biti ž. že pred prvo omembo leta 1228 (kot zgoraj) pri Marijini c. v Šmarju. 1497 11/4 inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Stični, ki je imel tu veliko posesti. (K temu gl. tudi pritožbo novomeškega kapitlja 1497 28/7; NšAL.) Inkorporacija realizirana šele 1516 6/9 po smrti aktualnega župnika (ARS, prepis iz 18. stol.) (gl. k temu še Mlinarič, Stična, 245ss).

5. Kanonične pravice v srednjem veku niso dokumentirane. Pred podelitvijo stiškemu samostanu patronat v rokah Habsburžanov, ki so si ga morali pridobiti skupaj s patronatom nad ž. sv. Petra pri Ljubljani leta 1356 ali 1366. (Da so imeli Habsburžani patronat nad ž. že pred letom 1366, bi dokazovalo dejstvo, da je leta 1365 Rudolf IV. prosto razpolagal z desetino te ž., saj je 1365 8/2 njeni dve tretjini

⁷⁸ Pridevek »de Sancta Maria« andeškega pisarja Henrika iz dvajsetih let 13. stol. (prim. Bernhard, k št. P20, str. 201) se ne naša na Šmarje, marveč na Cerklje; gl. tam.

⁷⁹ Listina 1517 14/5, ki jo navaja F. Pokorn, ZUZ 1930, 15, in govori o rekonciliaciji neke župnijske cerkve Matere božje s strani kaprulanskega škofa Daniela de Rubeisa, se ne nanaša na Šmarje, marveč na župnijsko cerkev v Kovorju (gl. tam).

od stiških kmetij v tej ž. podelil stiškemu samostanu, medtem ko je eno tretjino užival šmarski žpk.; Mlinarič, ib., 149.). 1496 17/12 kralj Maksimilijan prosi patriarha, da dovoli inkorporiranje ž. cistercijanskemu samostanu v Stični, 1497 11/2 patriarh Nikolaj Donato privoli v inkorporacijo (prepis v ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 1; tudi AAU, Acta 17, 230v), 1497 11/4 patriarh izvede inkorporacijo (Fidler VII, 349–350). Poskus takratnega šmarskega župnika Mihaela Sterlekerja, ki je bil hkrati tudi dekan novomeškega kolegiatnega kapitlja, da to inkorporacijo zavre in celo doseže inkorporacijo ž. novomeškemu kapitlju – ta je ob tem izrazil tudi težnjo po prevzemu dolenskega arhidiakonata –, je ostal brez uspeha (gl. listino in regist z dne 1497 28/7 v novomeškem kapiteljskem arhivu v NšAL, zdaj NšAL I/505; Baraga št. 163–164). Inkorporacija stiškim menihom pa sprva še ni bila pleno iure, saj si je patriarh pridržal pravico potrditve župnika (tako že 1497 11/4; ARS, ib.). Leta 1691 vključena v novo izoblikovani stiški arhidiakonatski polnimi pravicami.

Lit.: L. Štrubelj, Iz prakorenin v drevo današnjih dni, 1992; J. Höfler, L. Žnidaršič Golec, v: Šmarska knjiga: jubilejna monografija ob 500-letnici šolstva v Šmarju (ur. Jakob Müller), Šmarje-Sap 2007; J. Höfler, Razmisleki ob novi monografiji o Turjaškem gradu in Turjačanih, ZČ 76, 2022, 336–351.

6. Podružnice:⁸⁰

(1) *sv. Križa* v (Zgornjih) Tlakah (Tlakach, 1436; celjski fevdi), v zaselku, nekdanj imenovanem po c. Sv. Križ (1526: am Puchll; Valv. 1689: auf dem Berge Zuerch; v stiškem urbarju 1624: Tlächh bey S. Georg(!); Grebenc, 104). Barokizirana (S. Mikuž). – 1526 v vicedomskem deželjskem sodišču. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763, 1783)

(2) *sv. Mohorja in Fortunata* na Selih pri Šmarju, om. kot toponim in s proščanjem (kirchtag zu Sand Machor) 1433 15/4 (ARS; prim. Chmel, Geschichte Kaiser Friedrichs IV., I, 1840, 157) in 1444 (sant Machor in Harllannder pharr; avstr. fevdi; GZL VI/1). Barokizirana (S. Mikuž). (1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763, 1783)

(3) *sv. Marije Magdalene* na Magdalenski Gori (Zgornja Slivnica: Oberen Czliwnicz, 1366 9/3; Biz./Preinf. I št. 157) (1719: in Paradais), na lokaciji z naselitveno kontinuiteto od starejše železne dobe do rimskega obdobja. Gotska z dvopolnim križnorebrasto obokanim prezbiterijem (Komelj: 15. stol.), nekdanj gotsko obokana tudi ladja (1669 nov baročni obok). (S. Mikuž). (1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763, 1783)

⁸⁰ V viz. 1752 našteje samo podružnice s pokopališčem, v viz. 1753 cerkve, ki naj bi bile pod novim vik. na Kopanju, v viz. 1757 večinoma, v viz. 1763 v celoti samo toponimi brez patrocinijev, v viz. 1771 navedenih 22 cerkva, 2 kapeli in 3 grajski duhovniki brez omembe kraja. Cerkve, ki jih popis iz leta 1526 ne našteva, so ležale v višnjegorskem deželjskem sodišču.

(4) sv. *Jošta* (pozneje sv. *Lucije*) v Dolah pri Polici (in dem Tal, 1421/1422; vice-domski obračuni; GZL IX/61), kot c. sv. Jošta om. 1481 23/7 (zum Tall bey sannd Iobst in Sand Mareiner pharr; Biz./Preinf. II št. 367) in 1487 12/3 (ib., št. 392) ter še v turjaških urbarjih 1507–1511 (M. Bizjak, v: Sedemdeset let biblioteke SAZU, 2008, 141), tako tudi v popisu 1581. Barokizirana (veliki olt. dat. 1717). (S. Mikuž). (1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763, 1783)

(5) sv. *Jakoba st.* na Polici (Pöltz, Poliz, 1301 s.d.; Mikuž, Top.; Grebenc, 45), om. 1372 s.d. (ad S. Jacobum in Pollitz; Pucelj; Grebenc, 74). Temeljito prez. 1797, 1807 povišana z novim prezbiterijem. – Vik. 1787, ž. ust. 1875. (1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1752, 1757, 1763, 1783)

(6) *Marijinega vnebovzetja* v Troščinah (Drvssein, 1296 28/12; MC VI/365). Prvič om. leta 1571 v des. registru ž. Šmarje (ARS, AS 1074/154). V jedru gotska, ladja starejša od prizidanega prezbiterija, na katerem je 1444 datirana freska sv. Krištofa (Janez Ljubljanski; freske tudi v ladji). Kasneje barokizirana. (S. Mikuž). (1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(7) sv. *Benedikta* na Blečjem Vrhu (Welze, 1154; GZS IV/211; Bernhard št. S3, k temu prim. Grebenc, 217; sicer Felsberg z variantami; 1757, 1763: Velitschverh). Prvič om. leta 1571 v des. registru ž. Šmarje (ARS, AS 1074/154). V kraju z dvorom Višnjegorskih (hoff Welze, 1169; Bernhard št. S8), patrocinijski pod vplivom Stične (pred 1169). Še romanska enoladijska c. s kvadratnim korom (Zadnikar, 280ss; S. Mikuž). (1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1757, 1763, 1783)

(8) sv. *Lenarta* v Novi vasi (Newndorff, 1455; celjski fevdi), om. 1461 6/10 (ARS). V viz. 1752 om. zaradi bratovščine sv. Barbare, v viz. 1753 kot c. sv. Barbare. Še srednjeveška s kratkim rebrasto obokanim gotskim korom. (1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1753, 1757, 1763, 1783)

(9) sv. *Rupert*a (pozneje tudi in od 1813 samo sv. *Trojice*) na Veliki Ilovi Gori (Laymperg, 1341 12/5; ARS), dok. posredno prek proščenja (kirchtag, brez patrocinijska) 1433 15/4 (ARS). Viz. 1667 navaja patrocinijski sv. Lamberta. Patrocinijski sv. Trojice prvič kot sopatrocinijski sv. Rupertu v vizitacijskem poročilu deželnega vice-doma iz leta 1627 (Smole V, 64), kot patrocinijski pri Valv. 1689, posredno potrjen z ikonografijo novega vélikega oltarja iz časa stiškega opata Aleksandra Engelshausa (1719–1734). V urbarju župnije Šmarje in njenih podružnic iz leta 1750 (ARS, AS 1074/102) se c. navaja enkrat s starim in drugič z novim patrocinijskim, kot c. sv. Trojice tudi v terezijanskem katastru (ARS, AS 174, šk. 56). Srednjeveška, barokizirana (1714) (S. Mikuž). (Consign. 1783 je nima.) – 1526 v čušperškem deželskem sodišču. (1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1753, 1763)

(10) *Marijinega vnebovzetja* na Kopanju (Velika Račna) (Kapain, Kapayn, 1433 15/4; ARS), om. posredno prek proščenja (kirchtag, brez patrocinijska) 1433 15/4

(ib.), določno 1464 28/10 (bey Sand Marein kchirchen am Wippfell; ARS). Temeljito barokizirana (S. Mikuž). V Attemsovi viz. 1753 (ob vizitaciji ž. Škocjan pri Turjaku) zabeležena prošnja za ustanovitev vikariata. – V i k a r i a t, ust. 1753 8/9 s podružnicami sv. Marjete na Kopanju (tj. v Veliki Račni), na (Veliki) Ilovi Gori (sv. Trojice), sv. Petra na (Spodnji) Slivnici, sv. Treh kraljev v Lučah in sv. Barbare (!) v Novi vasi (viz. 1753), om. še v viz. 1763 in viz. 1771. – 1787 lok., v resnici vik. (1788; Maček, Sklad, 336), ki pa je do 1794 zdrsnil na raven lok. (Šilc, 309). Ž. ust. 1876. (Lit.: J. Kebe, Kopanjska knjiga, 2020.) – 1526 v čušperškem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1752, 1753, 1763, 1771, 1783)

(11) sv. *Marjete* v Veliki Račni (Merer Radekg, ok. 1313–1315; F. Martin, Die Regesten der Erzbischöfe und des Domkapitels von Salzburg II, 1931, št. 1139; M. Kos, GMD 1940, 68s; HTK, 1623), se locira tudi na Kopanj, om. posredno prek proščenja (kirchtag, brez patrocinja) 1433 15/4 (ARS). Nova centralna stavba iz leta 1739 (S. Mikuž). (Consign. 1783 je nima.) – 1526 v čušperškem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1753, 1757, 1763)

(12) sv. *Petra in Pavla* na Spodnji Slivnici (Zliwnicz, 1329 10/8; Biz./Preinf. I št. 48). Gotski zvezdasto obokan prezbiterij iz ok. 1500 (Komelj), ladja obokana med 1710 in 1730 (S. Mikuž). Viz. 1763 je nima– 1526 v čušperškem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1753, 1783)

(13) sv. *Nikolaja* na Cerovem (Tabor) (Zera^ew, 1334 6/11; ARS) (1526: zw Latzenn-Werck, Latzenberck; 1667: Letschenberg; Valv. 1689, 1690: Lazenberg; 1719: Lazenberg; 1750: Lätschenberg; 1581: v Ponovi vasi). Romanska ladja z gotskim križnorebrasto obokanim korom (po Komelju 14. stol.), ladja obokana 1857. Freske iz 3. desetletja 16. stol. iz kroga Tomaža iz Senja (Zadnikar, 557s; S. Mikuž). Viz. 1763 in Consign. 1783 je nimata. – 1526 v čušperškem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1757)

(14) sv. *Jurija* v Št. Juriju pri Grosupljem (Podtabor), om. prek kraja (Sand Gorgen[!]) 1357 7/6 (HHStAW) (1667: pri Goričici; Consign. 1783 jo locira v Novo vas). Temeljito prez. v 18. in 19. stol. (S. Mikuž), posv. 1830. – Lok. 1786, ž. ust. 1869. – 1526 v čušperškem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763, 1783)

(15) sv. *Martina* na (Gorenjem) Rogatcu (Ragatz, 1383 29/3; NšAL I/177; Biz./Preinf. I št. 232). Gotski križnorebrasto obokan kor (Komelj: 16. stol.?), ladja prez. 1785 in obokana ok. 1838 (S. Mikuž). – 1526 v čušperškem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763, 1783)

(16) sv. *Štefana* v Smrjenah (ze dem Smariach, 1385 3/8; Biz./Preinf. I št. 239; Smariach in Iger phar [!], 1399 18/11; Biz./Preinf. I št. 273); v resnici gre za vas Vino (Weingarten in der pharr ze Harlant, 1372 12/11; Biz./Preinf. I št. 194), s c.

sv. Štefana, medtem ko je vas Smrjene sodila – brez c. – v ž. Ig. Srednjeveška c. s kratkim gotskim korom (Komelj: 14. stol.?), barokizirana (S. Mikuž). – 1526 v čušperškem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763, 1783)

(17) sv. *Duha* na Gumnišču (v des. registru 1571 [ARS, AS 1074/154]: zu Mosz oder Gubnisch), v osnovi gotska, predelana in 1769 v ladji obokana (S. Mikuž, Komelj: sredina 15. stol.). – 1526 v vicedomskem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1757, 1763, 1783)

(18) sv. *Uršule* (prvotno sv. *Janeza Krstnika*) v Lanišču (Harlant, 1228 29/10; GZS V/488), kot c. sv. Janeza Krstnika om. 1440 31/5, ko so jo gradili (zu Lanysschach im dorff in Harlannder pfarr; ARS). Iz tega časa gotski križnorebrasto obokan kor (Komelj: sreda ali še zač. 15. stol.). Ladja verjetno še iz 14. stol., sekundarno obokana. (Freske v ladji iz časa gradnje kora in iz prve pol. 16. stol.) Domnevno lastniška c. v okviru zgodnj srednjeveškega dvora savinjskih grofov oz. Heme Breško-Seliške in prvotni sedež šmarske ž. (Höfler, Lastniške, 80). Patrocinj sv. Uršule že v popisu 1526. (Consign. 1783 je nima.) – Začasni sedež ž. Škofljica, ust. 1976, nova ž. c. sv. Cirila in Metoda na Škofljici z 1985–1986, posv. 1996 12/10. – 1526 v vicedomskem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763)

(19) sv. *Katarine* v (Mali) Stari vasi (Altendorff, 1169; Mikuž, Top., 31, 91; Grebenc, 14, 205; Bernhard št. S8). Prvič om. leta 1571 v des. registru ž. Šmarje (ARS, AS 1074/154). Še romanska z gotskim prezbiterijem, barokizirana (Zadnikar, 540; S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1752, 1757, 1763, 1783)

(20) sv. *Mihaela* na Grosupljem (Groß Lup, pred 1250; Bernhard št. S33; GZS VI,1/113),⁸¹ om. 1306 13/5 (bey sant Michel ze naest bey der chirchen; GZL VII/10). V jedru gotska, 1663 barokizirana, 1853 obnovljena. (Poleg nova c. sv. Mihaela z. 1970–1972, blagosl. 1972 18/6) – Ž. ust. 1964. (Lit.: Pod Mihaelovim varstvom: zbornik ob 50-letnici blagoslovitve nove cerkve svetega Mihaela na Grosupljem, 2022.)

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1757, 1763, 1783)

(21) sv. *Martina* na Velikem Mlačevem (Zemlassen, 1277; Pucelj; Grebenc, 38, št. 76; Merer Mlatschew, ok. 1313–1315; F. Martin, Die Regesten der Erzbischöfe und des Domkapitels von Salzburg II, 1931, št. 1139; M. Kos, GMD 1940, 68s;

⁸¹ Graslup (Grosupl) v ustanovni listini stiškega samostana iz leta 1136 (GZS IV/130; Bernhard št. S2) je napaka. Po J. Grebencu bi moralo stati Groslog, tj. Velika Loka (pri Trebnjem); Grebenc, 227–228; Höfler, *Cerkve* (2013), 271; Höfler, *Cerkve* (2016), 275. Gre za kraj v vrsti tistih, ki jih je ž. v Šentvidu pri Stični odstopila patriarhu Peregrinu, da jih je z njimi odškodoval Višnjegorske za predij Stična.

HTK, 1646), om. samo s patrocinijem ok. 1313–1315 (Sand Martein; ib., HTK, 89) in določneje 1331 (apud s. Martinum in Gratz; Pucelj; Grebenc, 58), kasneje še večkrat v srednjem veku v povezavi z gradom Boštanj (Zagradec), verjetno ustanova imetnikov tega gradu. Valv. 1689 navaja patrocinijsv. Ane (patrocinijs transkega olt.). Sedanja c. baročna z zač. 18. stol. (veliki olt. dat. 1716), nastala ob podpori grofov Blagajev, ki imajo v c. svojo grobnico (S. Mikuž). (1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(22) sv. *Janeza Krstnika* na Gatini (Gatayn, Gotthein, 1278; Pucelj; Grebenc, 38, št. 77) (Valv. 1689: Gollina, pač tiskovna napaka; 1667: Gottruk). Prvič om. leta 1571 v des. registru ž. Šmarje (ARS, AS 1074/154). V jedru še srednjeveška, kor zač. 16. stol. (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1752, 1757, 1763, 1783)

(23) sv. *Ožbalta* (tako še Pucelj 1719), pozneje sv. *Treh kraljev* (od viz. 1753 dalje) v Lučah (Luzhe, Louitsch, 1300; Pucelj; Grebenc. 44). Barokizirana (1769). (Consign. 1783 je nima.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

(24) sv. *Lovrenca* (tudi sv. *Andreja*) v Žalni (Seelin, 1444; avstr. fevdi; GZL VI/1), om. brez patrocinijsa 1444 (an der Seelin bei der kirchen Harlander pharr; ib.), s patrocinijem sv. *Andreja* v des. registru 1571 (ARS, AS 1074/154), ki nastopa kot sopatrocinijs sv. Lovrencu v vizitacijskem poročilu deželnega vicedoma iz leta 1627 (Smole V, 64). Prez. v 18. (1787) in 19. stol. (1858) (S. Mikuž). – Lok. 1787, ž. ust. 1878.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1757, 1763, 1783)

(25) sv. *Lenarta* v Sostrem (Czofter, 1335 27/10; ARS); v seznamu 1526: vnnder Osterberg, tj. pod starim sostrskim gradom oz. Ostrim vrhom). V i k a r i a t . Enklava v ž. sv. Petra pri Ljubljani, gotovo na podlagi posebnih posestniških razmer še iz časa domnevne lastniške cerkve v Lanišču, ki pa niso podrobneje raziskane, saj se kraj v listinskem gradivu omenja šele proti sredini 14. stol., medtem ko je sam grad, prvič izpričan 1256 4/4 v lasti Spanheimskih (AH I, 76–79, št. 36; MC IV,1/2672), po vsej verjetnosti ležal v mejah šentpeterske ž. (gl. tam, kapele, št. 9). Glede na dok. kostnico sv. Mihaela (spodaj, št. 2) oskrbovana že v srednjem veku (ustanova Spanheimskih?). Vik. ust. 1753 (brez podružnic) z dotacijo soseske (om. v viz. 1757). C. po potresu 1895 porušena, 1897–1898 z. nova (1897 27/6 blagosl. temeljni kamen) po načrtu Avgušтина Neumayerja. – Ž. ust. 1862. – 1526 v vicedomskem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* pri ž. c., domnevno. Gl. zgoraj, ž. c., t. 3.

(2) *sv. Mihaela* na pokopališču pri c. sv. Lenarta v Sostrem, po vsej verjetnosti še kostnica iz srednjega veka. Ne stoji več.

(1757)

(3) *Matere božje (Marije, tolažnice žalostnih)* v Čušperku, blizu istoimenskega, danes uničenega novoveškega dvorca (Zobelsberg), ki jo je dal sezidati Dizma Turjaški, imetnik čušperskega gospostva. 1742 mašna ustanova v kapeli, nad portalom letnica 1750 (S. Mikuž). Viz. 1752: supra viam ex parte Boni Campi, naj bi bila v dobrepoljski ž., vendar je zabeležen spor s stiškim opatom, patronom šmarske ž., ki je trdil, da je stara kapela pri gradu (predhodnica te, ki je označena kot nova) sodila v ž. Šmarje! Kapela ostala v ž. Šmarje, pozneje v iz Šmarja izločeni ž. v Kopanju. Viz. 1757: sacellum privatum s kaplanom.

(1752, 1757, 1763)

(4) *sv. Ane* v gradu Boštanj (Zagradec; Weissenstein). S kaplanom (1788). Dvorec iz 16. stol. leta 1944 požgan, v razvalinah, kapela dokumentirana (Gradovi II/5).

(1757, 1763, 1783)

(5) *sv. Notburge* v graščini Praproče (Prapretschhoff). Poslopje v sedanjem stanju sad prezidav v 18. stol. Kapela samostojno stoječa, danes razpada, na olt. nekdanja slika sv. Notburge (S. Mikuž).

(1757, 1763, 1783)

(6) *sv. Rafaela* (Šilc, 319) v graščini Lisičje (Gairau). S kaplanom (1788). Graščinsko poslopje, okrnjeno, še stoji, o kapeli ni podatkov.

(1757, 1763, 1783)

L. ŽUPNIJA SV. MARTINA NA IGU

1. Boršt, Brest, Brezje, Dobravica, Golo (Gorenje in Dolenje), Gorenji Ig, Gradišče (nad Pijavo gorico), Iška, Iška Loka, Iška vas, Jezero, Klada, [Kot], Kremenica, Kurešček, Mala vas, Matena, Pijava Gorica, Planinica, Podgozd, Sarsko, Smrjene (brez c.), [Staje], Strahomer, Studenec (=Ig), Suša, Škrilje, Tomišlje (= Tomišelj), Visoko, Vrbljene, Vrh (nad Želimpljem), Zapotok, Želimplje.

2. Yge, 1249 8/5 (GZS VI,1/86). Kraj se je v resnici imenoval Studenec (Prunne, 1323 14/11; ARS), medtem ko je toponim Ig označeval širši okoliš.

3. C. om. posredno z vikarjem 1291 (Gotfrid, presbyter vicarius in Ige; GZL XI/31), kot ecclesia seu vicaria in Ig 1342 s.d. (ASU/AN, Gubertinus, cit. po GHTS), določno s patrociniem 1380 12/3 (ecclesia sancti Martini in Yg; ARS). Sedanja c. baročna, z. ok. 1710–1711 (?; sredina ali tretja četrtina 18. stol.; B. Resman, v: Župnija sv. Martina na Igu, 2011). – V srednjem veku om. oltarja: (1) *sv. Katarine* s kapelanijo, ki jo je 1472 16/10 ust. Gašper Leimtasch z Iga (Maček, Ustanove, 429; 1472 19/10 privolitev v ustanovo ljublj. škofa Sigismunda Lamberga in potrditev

prvega kaplana; 2 listini v DOZA) (viz. 1631: fundatum a D. Krozenpach[!] nob. labac.); med kaplanovimi obveznostmi tudi maševanje v kapeli (c.) sv. Uršule, ki jo je ob svojem stolpu pri ž. c. dal sez. ustanovnik, in v kapeli (na oltarju) Device Marije (v ž. c.), ki jo postavlja omenjeni Leimtasch, ko bo povsem gotova; 1602 1/8 v prezentaciji Jurija Khisla s Fužin (NšAL II/442); (2) *Device Marije*, om. 1472 19/10 (capella quam idem nobilis ad honorem beate Virginis construxit cum perfecta fuerit; kot zgoraj); stal je v sredini c., 1614 prenesen ob steno na listni strani in posv. 1614 4/11 po škofu Tomažu Hrenu (Lavrič, Hren). Ob viz. 1665 nova Marijina kapela družine Engelshaus s kriptom.

4. Iz šentpetske pražupnije izločena ž., posredno om. kot vik. 1291 25/3 (kot zgoraj); kot vik. nastopa tudi v des. seznamu 1296 (vicaria in Ige). V drugi pol. 14. stol. se navaja kot »fara« (Iger pharr, 1363 10/12; kart. Bistra, 50v), v tem času verjetno tudi povzdignjena v župnijsko c. (1380 12/3, kot zgoraj, označena kot ecclesia). Parochialis ecclesia 1430 6/7 (HHStAW), plebs 1472 19/10 (kot zgoraj). 1461 z matično ž. vtelešena ljublj. škofiji kot škofova menzalna posest.

5. Vik. in vikariatna ž. pod patronatom matične ž. sv. Petra. Po 1461 pleno iure ljublj. škofa.

Lit.: Krim odmev bo dal: zbornik občine Ig, 2002; M. Hostnik, M. Zupančič (ur.), Župnija sv. Martina na Igu: Ob 300-letnici župnijske cerkve, 2011.

6. Podružnice:

(1) sv. *Uršule* na Igu pri ž. c. (Valv. 1689: v Studencu), om. 1472 19/2 kot kapela (capella sancte Ursule prope dictam parrochialem ecclesiam sita; DOZA, kot zgoraj). Beneficij, združen z beneficijem sv. Katarine v ž. c. (gl. Smole III, 108–110). Po požaru 1672 prez. (Valv. 1689). Ne stoji več. Med jožefinsko reformo zaprta, 1795 je šla oprema na licitacijo (Maček, Sklad, 258). (1631, 1654, 1661, 1668, 1689, 1783)

(2) sv. *Jurija* nad Igom (Zgornji Studenec, na griču Punkert nad vasjo), om. 1436 (celjski fevdi) in 1463 (urb. Turjak) (gl. tudi Valv. XI, 539–540). V funkciji grajske kapele bližnjega Ižanskega gradu, od 15. stol. Zoneka (Sonnegg; prvič 1427 24/2; ARS). Še srednjeveška (romanska ladja z gotskim korom; Zadnikar, 535), v ruševinah. Nekdaj poslikana (freske iz časa po 1469, Mojster Turjaških; M. Oter Gorenčič, v: Grad Turjak, 2020, 153–164; v tem času so Zonek imeli v posesti Schnitzenbaumi). Po profaniranju v času reformacije posv. z olt. po škofu Tomažu Hrenu 1614 6/11 (viz. 1654 in 1668; Lavrič, Hren; prošnja za posvetitev c. sv. Jurija »ob Brunn zu Baumgarten« 1614 v KAL, fasc. 61/11). (1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(3) sv. *Mohorja in Fortunata* v Mateni (Mathesdorf, 1421/1422; GZL IX/61). Gotska (na južni zunanjsčini poslikava iz ok. 1500), barokizirana. (1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(4) *sv. Andreja* v Brestu (Fraezzen, 1330 11/4; ARS). Iz zač. 16. stol. Posv. skupaj z olt. po škofu Hrenu 1614 5/10 (viz. 1654; Lavrič, Hren; prošnja za posvetitev novo zgrajene c. sv. Florijana [!] v Brestu 1612 v KAL, fasc. 62/10). V 18. stol. predelana.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(5) *Mater božje (Rožnovenske Marije)* v Tomišlju (Domischel, 1397 16/5; GZL I/102). Prvotno srednjeveška, romarska (pri Valv. om. votivne podobe, ena z letnico 1519). Zvonik dat. 1667. Sedanja c. baročna, po vzoru nove ljublj. križevniške cerkve, z. 1720–1724. 1741 31/8 ust. beneficij izžanskega župnika Mihaela Omerze (Maček, Ustanove, 432), om. tudi v popisu 1754. – Ž. ust. 1905.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(6) *sv. Janeza Krstnika* v Podkraju (Boršt) v Tomišlju (1631, 1654, 1668: in Nemore, 1689: im Walde). Ladja srednjeveška (ostanki poslikave na zunanjščini). Ob viz. 1668 nov prezbitarij.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(7) *sv. Jakoba st.* v Strahomeru (Strachamer, 1415 26/5; GZL III/30). C. starejša, ponovno posv. 1495 15/5 po pičenskem škofu Juriju po nalogu škofa Krištofa Ravbarja (viz. 1668). Gotska, v 17. stol. prez. (kor z. 1653; viz. 1654 in 1668).

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(8) *sv. Lenarta* na Gornjem Igu (Ober Yg, 1300 1/1; AH II, 242; GZL II/2), om. 1498 (Obern Igg bei Sandt Leonhardt; Mikuž, Top., 70⁸²). Ob viz. 1668 kor nov, ohranjena oltarna menza dat. 1656. Uničena 1942 in propadla, 1997 obnovljena.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(9) *sv. Mihaela* v Iški vasi (ze Ige in dem dorfe, 1321 27/9; ARS), om. 1353 29/6 (Biz./Preinf. I št. 98). Ladja v jedru romanska (Zadnikar, 535s), prezbitarij z. 1644 (letnica na slavoloku), gl. olt. posv. po pičenskem škofu Frančišku Vaccanu (viz. 1668).

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(10) *sv. Križa* v Iški vasi. V njej 1615 29/4 škof Hren posv. dva oltarja (Lavrič, Hren). Prezbitarij z. ok. 1652 s sredstvi izžanskega vikarja Janeza Andreja Zigule (viz. 1668). Barokizirana, ohranjena južna stena srednjeveške zgradbe. Po drugi svetovni vojni (1958) nacionalizirana, 1996–1998 obnovljena.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(11) *sv. Jedrti* v Iški (Eys, 1260 1/9, potok; UBKr II/270), om. 1352 12/5 (chirch czu sand Gerdrut in der Eysch; Biz./Preinf. I št. 92), ko jo je na prošnjo Herbarda (V.) in Volkerja (III.) Turjaških posv. gen. vikar ogl. patriarha, senjski škof Protiva. Ob viz. 1654 v popravilu, z novim korom. Med jožefinskimi reformami opuščena,

⁸² Po J. Grebencu, 96–97, gre v resnici za citat iz 1594 datirane listine; gl. tudi HTK, 378.

ok. 1800 zgrajena nova ok. 2 km niže ob Iški (T. Kočar, v: Mostiščar, oktober 2013, 21–22).

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(12) sv. *Urha* na Kremenici (Kremenz, 1421 19/8; GZL III/43). Gotska, barokizirana.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(13) sv. *Ruperta* na Sarskem (Hundtaren, 1382 28/2; Biz./Preinf. I št. 227), om. 1482 6/1 (Biz./Preinf. II št. 369). Romanska ladja (Zadnikar, 273ss) z dodanim kratkim poligonalnim prezbitერიem iz 17. stol.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(14) sv. *Gregorja* na Dobravici (Hard, 1363 10/12; kart. Bistra, 50v; MMVK 1900, 62), pri istoimenskem gradiču (Valv. XI, 117). Edini olt. posv. 1638 (viz. 1668). Sedanja c. baročna (letnici 1753 na portalu in severni fasadi). (V Consign. 1783 ni om.)

(1631, 1654, 1668, 1689)

(15) sv. *Simona in Jude* na Pijavi Gorici (Pietzpu^čhel, 1354 ali 1355; Biz./Preinf. I št. 106; Pyawez Pu^čhel, 1365 7/4; Biz./Preinf. I št. 150), om. brez patrocinija v urb. Turjak 1463 (prim. HTK, 1045). Gotska, zvezdasto obokan kor s sledovi fresk iz sr. 15. stol. (Janez Ljubljanski), ponovno posv. po škofu Hrenu 1619 14/4 (Lavrič, Hren, 216; prošnja za posvetitev 1619 v KAL, fasc. 62/18).

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(16) sv. *Primoža in Felicijana* na Gradišču nad Pijavo Gorico (Purgstall, 1218; Biz./Preinf. I št. 1). Om. v turjaških urbarjih 1507–1511 (Purckstall pey Sand Prey'mbs; M. Bizjak, v: Sedemdeset let biblioteke SAZU, 2008, 134). Romanska ladja, prvotno s polkrožno apsido, izpričano v viz. 1654 (Zadnikar, 268), pozneje zamenjano s pravokotnim prezbitერიem, barokizirana.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(17) sv. *Vida* v Želimplju (Schelein, 1300 30/8; AH II, 245) (Valv. 1689: bey Hammerstill). V 17. stol. ustanova gospodov Engelshouserjev (Engelshaus). Nov kor z. ok. 1660 (viz. 1668). Podrta po zidavi nove c. 1886. Sedanja c. z. (na drugem mestu) od 1884 (1884 28/9 posv. temeljni kamen; ZD 1884, 275, 325) do 1886 po načrtih Franca Faleschinija, blagosl. 1886 1/8 (ZD 1886, 184, 261), povsem končana junija 1888 (ZD 1888, 211), posv. 1889 7/7 (ZD 1889, 237). – Lok. 1787, ž. ust. 1897.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(18) sv. *Petra* na Vrhu nad Želimpljem (zum Perg, 1437 21/4; Biz./Preinf. I št. 191). Še enoladijska gotska c. s kratkim križnorebrasto obokanim korom, s freskami iz ok. 1460. Zvonik ok. 1662 (viz. 1668).

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(19) *sv. Marjete* na Golem (Goll, 1305 23/4; Biz./Preinf. I št. 20). Sedanja c. z. na zač. 19. stol. (1820), posv. 1821. – Lok. 1787, ž. ust. 1877. (1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(20) *Matere božje (Marijinega rojstva, zdaj Kraljice miru)* na Kureščku (Zapotok; Zapotoch, 1335 24/5; Biz./Preinf. I št. 55); »Kraljica miru« naslov bratovščine, izpričane z indulgenčno listino papeža Benedikta XIV. 1748 13/8 (Čipić Rehar št. 58). Po popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 125/1/8a) tu kurat. 1783/I beneficium simplex. Romarska, sedanja c. baročna, posv. 1771 9/6 (viz. 1771), 1890–1891 obnovljena (ZD 1891, 197), po drugi svetovni vojni opustela in propadla, 1991 obnovljena in 1992 posv. (1631, 1654, 1668, 1689, 1771, 1783)

(21) *sv. Nikolaja* na Visokem (Wissoch, Weyzzoch, 1272; Biz./Preinf. I št. 14, 15). Gotska enoladijska s kratkim križnorebrasto obokanim korom, s freskami Janeza Ljubljanskega, dat. 1443. (1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(22) *sv. Lovrenca* na Jezeru (See, 1385 30/6; Biz./Preinf. I št. 238). V jedru romanska (Zadnikar, 537), barokizirana. Kor ob viz. 1668 nov. (Marolt.) (1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(23) *sv. Ane* nad Jezerom (Valv. 1689: auf dem Berge oberhalb Podpetz). Ob viz. 1631 v predelavi, vendar še ne dograjena (noviter restaurata, et nec dum totaliter aedificata), dokončana ok. 1654, s tremi olt., posv. po škofu Mihaelu Khumbergu (viz. 1654; tu tudi om. chorus quasi novus). (Marolt.) (1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(24) *sv. Tomaža* na Planinici (Alb, 1321 17/9; ARS), om. 1368 1/5 (auf der Alben pey sand Thomas cze nachst pey der Iger pfarr; GZL VII/38) (v virih: »na Planini«). Še srednjeveška, s polkrožno romansko apsido (Zadnikar, 231ss). 1942 z vasjo požgana. 1987–1989 obnovljena. (Marolt.) (1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Duha* na pokopališču pri ž. c. na Igu; verjetno kostnica. Om. samo v viz. 1631.

(1631)

(2) *sv. Katarine* v gradu Turn pri Igu. Profanirana 1606 po protestantih (NšAL/ŠAL, nekdanj fasc. 11/17). Consign. 1783/I tu navaja beneficij (kot c. sv. Katarine v ž. Ig). V škofijskih šematizmih 19. stol. se ne om. več.

(1783/I)

(3) *sv. Križa* (Šilc, 312; CC 1892: SS. Salvatoris crucifixi) v gradu Zonek (Sonnegg) na Igu, na novo z. 1696–1699 po Janeza Erazmu Engelshausu. 1731 27/2

papež Klemen XII. odobri grofu Janezu Sigmundu Engelshausu v njegovi kapeli (oratoriju) obhajanje dnevne maše (NŠAL/ŠAL, fasc. 35/9). Grad 1944 požgan, po vojni obnovljen in v njem nameščena ženska kaznilnica, podatkov o kapeli ni.

LI. ŽUPNIJA MARIJINEGA ROJSTVA V POLHOVEM GRADCU

1. Belo, Butajnova, Briše, Črni Vrh, Dvor, Horjul, Koreno, Ljubogjna, Planina nad Horjulom, Podolnica, [Podreber], Praproče, Ravnik, Samotorica, Setnica, Setnik, Sv. Lovrenc (= Grad nad Polhovim Gradcem), Vrzdenec, Vrh, Zaklanec, Zameja; *vikariat Šentjošt*: Breg, Smrečje, Šentjošt (nad Horjulom).

2. de Gra^tze, med 1214 in 1220 (UBKr II/29; GZS V/232); Pilchgrez, 1261 17/6 (UBKr II/286).

3. C. om. posredno z vikariatom (?) v des. seznamu 1296, 1309 2/11 z Marijinim olt. oz. s kapelanijo pri njem (ARS). 1325 1/2 prejela odpustke s strani Kancijana, emonskega (novigrajskega) škofa in gen. vikarja ogl. patriarha (ecclesia Sancte Marie virginis in pilchgrez filialis et annexa plebi sancti Viti prope Laybacum; NŠAL I/96); med prazniki na prvem mestu Marijino rojstvo. 1457 18/9 Fortunat, škof v Sarsini in gen. vikar, blagoslovi in rekonsiliira c. »sub vocabulo beatissime Virginis Marie sub castro Pilimgrec« ter podeli odpustke (NŠAL I/357). 1526 z bratovščino sv. Rešnjega telesa. Po opisu položaja krstnega kamna v viz. 1631 (ad columnam penultimam ecclesiae) in 1652 (KAL, fasc. 23/8: in medio ecclesiae ad ultimam columnam situm) je bila večladijska in tudi v celoti obokana (viz. 1652, ib.). Deli gotske zgradbe iz zač. 16. stol.(?) uporabljeni v novi baročni zgradbi iz 1728–1736, posv. 1744. (Marolt.) – V urb. stolnega kapitlja iz leta 1491 oz. ok. 1500 (KAL, urbarji 1, str. 212) s sopatrocinijem sv. Petra (S. Marie seu S. Petri; HTK, 1097) (po poznejšem vizitacijskem gradivu olt. sv. Petra v c. sicer ni).

4. Prvotno po vsej verjetnosti plemiška kapela, zatem župnijski vik. v mejah ž. v Šentvidu nad Ljubljano, prvič om. v des. seznamu 1296 samo s krajem (Pilchgrete), 1330 10/8 (ARS) z vikarjem. Da je ž. prvotno sodila pod šentviško ž., je razvidno iz listine 1325 1/2 (kot zgoraj), dalje iz omembe v 1346 12/5 (HHS^tAW); tako tudi 1403 29/7: vicarius in Pilchgracz plebis sancti Viti oz. filialis ecclesie sancti Viti prope Laybacum (Otošec št. 1435). 1401 23/3 in 24/4 om. kot fara (pilchgraczer pharr, Pilchgrezcer pfarr; GZL II/42, VII/55). Leta 1461 z matično ž. prišla v okvir ljublj. škofije kot menzalna posest ljublj. stolnega kapitlja. Kdaj je bil vik. povzdignjen v ž., ni izpričano.

5. Glede na to, da je 1403 29/7 (kot zgoraj) patriarh podelil vik. na prošnjo arhidiakona Kranjske in Marke, je spričo analogij (Zgornje Gorje, Šmartno pod Šmarno goro, Ihan) mogoče domnevati, da gre za plemiško ustanovo (polhograjske graščine) v mejah župnije v Šentvidu nad Ljubljano, ki je (vsekakor pred letom

1461) pripadla šentviškemu župniku. Po 1461 pod patronatom ljublj. stolnega kapitlja (po Valv. 1689 pleno iure).

Lit.: M. Marolt, Dekanija Vrhnika: Topografski opis, 1929; M. Slabe, D. Koštrun, Župnija Polhov Gradec, 1996..

6. Podružnice:

(1) sv. *Elizabete* na Podrebri (Pristava), om. 1436 (celjski fevdi). Posv. 1499 18/8 s 4 oltarji po vizitatorju ogl. patriarha škofu Sebastijanu Nascimbenu z dovoljenjem ljublj. škofa (ŽA Polhov Gradec; Čipić Rehar št. 591; om. tudi v viz. 1668); gotski kor z zvezdastim obokom (druga pol. 15. stol., Komelj). Ladja sredi 19. stol. prez., na zunanjščini freska iz ok. 1520.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(2) sv. *Uršule* na Setnici (Sattinicz, 1364 18/5, ARS; sicer pa 1498; urb. Polhov Gradec). Barokizirana sredi 18. stol.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(3) sv. *Jedrti* na Selu nad Polhovim Gradcem (Czel, 1328 14/9; GZL II/8). Om. v desetinskem seznamu ž. Polhov Gradec leta 1497 (in montibus circa S. Gertrudem; KAL, urb. 1). 1756 prezid.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(4) sv. *Nikolaja* v Dvoru pri Polhovem Gradcu (Altenhof, 1303 12/3; ARS; AH II, 262), om. 1364 18/5 (ze Hoff [...] ze sand Nicla; ARS) in 1453 3/11 (zum Höfflein bey sannd Nikla; prepis NšAL I, sub dato; GZL VI/3). Sedanja c. baročna iz 1773.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(5) sv. *Petra* v Dvoru pri Polhovem Gradcu. Z. 1525–1543 (v uporabi že 1526, »zu der Neustift«) kot troladijska dvoranska c. z ravnim stropom (dat. 1577; 1562 2/2 ljublj. škof Peter Seebacher še dovoljuje oskrbnikom in ključarjem c. zbiranje miloščine za gradnjo c.; NšAL II/228), z. po posestnikih polhograjske graščine, posv. šele 1613 2/7 po škofu Tomažu Hrenu (viz. 1668). Nad portalom (1543, s podpisom Gregorius Ruckenstain) grb plemiške družine Thurn. Romarska (Kemperl, Romanja, 167ss).⁸³

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(6) sv. *Mohorja in Fortunata* (v Zemljevidu 2, sekc. 189, C1, pač po pomoti sv. *Janeza*) na Korenu nad Horjulom (Kuryn; 1389 8/5; ŽA Polhov Gradec; Čipić Rehar št. 589). Posv. 1389 8/5 po škofu Lovrencu, gen. vikarju ogl. patriarha (ib.).

⁸³ Cerkev sv. Lenarta »in sand Veyter phar«, pri kateri naj bi leta 1469 (1469 17/4; ARS; GZL VII/91) stal tako imenovani Baumgartnerjev dvor, domnevno v Dvoru pri Polhovem Gradcu (Smole, Graščine, 72; Gradovi I/3, 16), je v resnici cerkev sv. Lenarta v Pungartu v ž. Šentvid pri Stični (M. Kos, GHTS, 493; HTK, 1161).

Gotski mrežasto obokan kor z zač. 16. stol. (Komelj), še romanska ladja (Zadnikar, 538) barokizirana sredi 18. stol. Freske »furlanske smeri« iz časa posv. c. ok. 1390. (1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(7) sv. *Urha* v Zaklancu (Zachlantz, 1344 6/12; ARS). Viz. 1624 (KAL, fasc. 43/9) in 1631: zgorela, »denuo restaurata, et nec dum consecrata«, posv. 1637 19/6 po ljubljanskem škofu Rajnaldju Scarlichiju (viz. 1668; ZZ, 852). Sedanja baročna c. z. 1754 (ZZ, 852), posv. po škofu Karlu Herbersteinu 1772 15/6. (1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(8) sv. *Marjete* v Horjulu (Cheryawl, 1364 18/5; ARS). V jedru še gotska, predelana 1678, po drugi predelavi posv. 1744 20/5 po ljubljanskem škofu Ernestu Amadeju Attemsju (ZZ, 852). Razširjena (stranski kapeli 1858) in posv. 1862 6/7 (ZZ, 786s). – 1733 26/4 ust. kuratni beneficij. – Lok. 1787 ust. na Vrzdencu, 1789 prenesena v Horjul. Ž. ust. 1789 25/9. (J. Kržišnik, ZZ, 699–854; Marolt.) (1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(9) sv. *Mihaela* v Samotorici (Zamatu^ornicz, 1341 4/11; GZL IX/19). V jedru še gotska, ok. 1720 barokizirana (letnica 1722 na zunanjščini prezbiterija, 1724 na kropilniku v žagradu; ZZ, 804). (1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(10) sv. *Jošta* v Šentjoštu nad Horjulom (1631: ibidem, tj. v Samotorici), om. 1401 23/3 (zu sand Jost in pilchgraczer pharr; GZL II/42, podobno 1401 24/4; GZL VII/55). Srednjeveška ladja (freske) predelana sredi 18. stol., posv. 1744 21/5; gotski zvezdasto obokan kor. (Marolt.) Dokumentirani obstoj kostnice (gl. spodaj) kaže, da je bila v srednjem veku oskrbovana. – V i k a r i a t (oz. subvikariat glede na to, da je pri ž. rezidiral vikar) ust. 1681 13/8, om. v viz. 1685 in v popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 119), kot ž. v indulgenčni listini papeža Klemena XIII. 1758 4/12 (Čipič Rehar št. 64). – Ž. ust. 1863. (T. Košir in dr., Dediščina župnije Šentjošt, 2013.) (1526, 1589, 1631, 1668, 1783)

(11) sv. *Janeza Evangelista* v Šentjoštu nad Horjulom, sprva lesena, postavljena v zač. 17. stol. za potrebe romarjev iz bližine in od daleč (gl. KAL, fasc. 144/8) in takšna om. v viz. 1631, 1644 prošnja soseske za zidavo nove c., ker stara ni bila posv. in je bilo v njej maševanje prepovedano (KAL, fasc. 144/8). Z. 1664 (letnica na portalu, leta 1665 pripravljena z olt. za posvetitev; KAL, fasc. 22; po viz. 1668: 1667, še neposv.), predelana posv. 1744 1/5. Zdaj ž. c. V Consign. 1783 ni om. (1631, 1668, 1689)

(12) sv. *Urha* (pozneje *Marijinega vnebovzetja*) v Smrečju. Po viz. 1631 Materi božji posv. stranski olt. Tudi Valv. 1689 govori o zmoti, da naj bi bila c. posv. Materi božji. Marijin patrocinij izpričan v popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 119). Romanska ladja, podaljšana 1673 (Zadnikar, 552ss), z barokiziranim gotskim korom. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(13) *sv. Andreja* na Planini nad Horjulom (an der Alben, 1364 18/5; ARS). Sedanja c. z. 1659 (prošnja soseske za gradnjo novega prezbiterija 1657 5/6, odobrena 1657 9/6; KAL, fasc. 144/11; letnica 1659 na stranskem portalu, leta 1665 pripravljena za posvetitev: Tota de novo reedificata consecranda est ecclesia; KAL, fasc. 22; po viz. 1668 povsem prez.), pozneje posv. 1772 12/7.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(14) *sv. Lenarta* v Črnem Vrhu (Swarzenek, 1303 12/3; AH II, 262), om. 1498 (urb. Polhov Gradec). 1499 20/8 gen vik. Sebastijan Nascimbeno posveti oltarja sv. Jedrti in sv. Hieronima po nalogu ljublj. škofa Ravbarja (viz. 1668), 1758 z. nova c. (matr. 1758). Prez. 1898–1990 (po načrtih Morica Kirchschragerja) in posv. 1900 15/7. – Ž. ust. 1789.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(15) *sv. Lovrenca* na Gori nad Polhovim Gradcem. Gotski zvezdasti obok v koru dat. 1517 (Komelj), 1547 1/10 posv. c. in treh oltarjev po škofu Urbanu Tekstorju (viz. 1668; prepis listine iz 1669 3/1 v ŽA Polhov Gradec, z napačno letnico 1527; Čipić Rehar št. 592).

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(16) *sv. Jurija* na Prapročah (Praprotischcz, 1303 12/3; AH II, 262), om. 1327 4/7 (pei sant Georien die genant sint Prapatitschach; GZL IX/15). Srednjeveška ladja z ravnim stropom, zvezdasto-mrežasto obokan kor v gotski tradiciji, dat. 1635 (Komelj).

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(17) *sv. Martina* na Setniku. Nova c. posv. s tremi oltarji 1547 30/9 po škofu Urbanu Tekstorju (viz. 1668). Gotski kor z zvezdastim obokom (po Komelju iz ok. 1520) iz časa posvetitve. Ostanke fresk.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(18) *sv. Treh kraljev* na Brišah pri Polhovem Gradcu (Grisch, 1410 23/2; ARS). Barokizirana 1767.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(19) *sv. Kancijana* na Vrzdencu (Schoⁿnprun, 1309 25/5; GZL I/18). Še romanska ladja (Zadnikar, 566; s freskami iz prve pol. 14. stol. in ok. 1420) in gotski križno-rebrasto obokan kor iz prve pol. 15. stol. (Komelj), poslikan v zač. 16. stol. Po viz. 1668 naj bi bil tu nekoč duhovnik, ki naj bi se po požaru vasi preselil v Polhov Gradec. Obstoj (romanske) kostnice pri c. (gl spodaj) in stenskega tabernaklja v koru (om. 1668, ko se naj odstrani) govorita za to, da je bila c. v srednjem veku oskrbovana (vik.?), čeravno zgodovinskih podatkov o tem ni, tudi v des. seznamu 1296 ni om. Prošnje soseske v letih 1653 in 1657 za nastavitev duhovnika (kurata), ki ga bi bila pripravljena sama vzdrževati, niso rodile uspeha (KAL, fasc. 144/10; gl. tudi Smole VI, 55–57), prav tako ne poskusi za ustanovitev vikariata (podvikariata) na osnovi oporoke šentpeterskega vikarja Gregorja Tettingerja iz leta 1720

(Smole VI, 53 ss). 1733 26/4 ust. kuratni beneficij, om. tudi v popisu 1754, 1787 lok., 1789 beneficij prenesen v Horjul (ZZ, 739ss, 844ss). (1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(20) sv. *Ane* v Butajnovi (ze Weinigem Wittayn [= Mala vas, »Mala Butajnova«], 1303 12/3; AH II, 262; c. stoji v »Veliki Butajnovi«: zem Grözzen Bytan, 1364 18/5; ARS; gl. HTK, 130). Nova posv. 1547 9/9 (viz. 1668, om. tudi v župnijski kroniki Šentjošt), barokizirana ok. leta 1750. (1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* na pokopališču pri ž. c. v Polhovem Gradcu. Kostnica. Od 1631 pod interdiktom, obnovljena, z dovoljenjem za maševanje na portatilu (viz. 1665). Ker se 1685 (viz. 1684) v zakristiji ž. c. že omenja olt. sv. *Mihaela*, a neposv., ki so ga semkaj morali prenesti iz kostnice, je bila medtem profanirana. V viz. 1668 ni om. Je ni več. (1631, 1665)

(2) sv. *Mihaela* na pokopališču pri c. sv. Jošta v Šentjoštu. Kostnica. V poznejših vizitacijah se ne omenja. Je ni več. (1631)

(3) sv. *Mihaela* pri c. sv. Kancijana v Vrzdencu. Kostnica (1631: rotunda). Ob viz. 1668 olt. profaniran, stavba rabi za osilegij. Je ni več. (Zadnikar, 485.) (1631, 1668)

(4) sv. *Jožefa* v graščini Polhov Gradec. V zgradbi, prez. v 17. stol., s štukaturami poznega 17. stol. (1689)

LII. ŽUPNIJA SV. PAVLA NA VRHNIKI

1. Bevke, Bistra, Blatna Brezovica, [Breg (del današnje Vrhniko)], [Hrib (del današnje Vrhniko)], Lesno Brdo, Ligojna Velika in Mala, Podlipa, Sinja Gorica, Stara Vrhnika, [Vas (del današnje Vrhniko)], Verd, Zaplana, Žažar; *vikariat Logatec*: [Blekova vas], [Brod], Cerkovska vas, Čevica, Dolnji Logatec, Gorenja vas, [Gornji Logatec], Kalce, Novi Svet (del), Žibrše (del); *vikariat Hotedršica*: Novi Svet (del), Ravnik, Sleme, Žibrše (= Logaške Žibrše); *vikariat Godovič*: [samo Godovič]; *vikariat Rovte*: Medvedje Brdo, Petkovec, [Praprotno Brdo], Rovte.

2. de superiori Laybaco, 1300 20/6 (AH II, 245), Oberlaybach, 1308 21/12 (FRA II 35, št. 477; GZL I/16).

3. C. om. prvič posredno z vikarjem 1318 1/2 (vicari dacz sand Paulus; ARS) in 1319 7/3 (vicarius de sancto Paulo, de superiori Laybaco; GZL VII/17). 1325 11/5 osamljena navedba patrocinija sv. Andreja (Loccozzel [= Ligojna] [...] in plebatu [!] sancti Andree superioris Laybaci; ARS; Kartular Bistra, 52r; GZL II/6: gre za patrocinij najbrž najpomembnejšega stranskega olt.). Prvotno pač romanska se je umaknila neki gotski stavbi z zač. 15. stol. (?). 1628 27/4 je škof Tomaž Hren položil temeljni kamen nove c. (MHVK 1854, 15; Lavrič, Hren, 162; župnikova prošnja 1627 29/4; NšAL/ŠAL, fasc. 23/2), ki je bila ob viz. 1631 (27/7) že zgrajena, a še ne posv. (de novo extracta, nec dum consecrata), zatem posv. Ta podrta in 1851 z. nova (1851 2/7 blagosl. temeljni kamen, končana in blagosl. oktobra 1851; ZD 1851, 176; stavbenik Matej Medved po načrtih Johanna Schöbla), posv. 1852 17/10.⁸⁴ Zvonik končan 1869 18/10 (ZD 1869, 343). – V popisu 1526 om. dotirani oltarji sv. Mihaela (kostnica zunaj c.), sv. Andreja, Matere božje, sv. Katarine in sv. Hieronima.

4. Vikariatna ž., izločena iz šentpeterske pražupnije po 1296 (v des. seznamu 1296 se še ne navaja), om. 1318 1/2 z vikarjem (kot zgoraj), večni vik. (ewig vicary) om. 1408 19/11 (ARS). Ni zanemariti možnosti, da gre tu za vik., ki je bil prvotno v Logatcu in semkaj prenesen ok. 1300, saj se tam po tem letu ne om. več (gl. tam). 1461 z matično ž. dodeljena novo ust. ljublj. škofiji ter inkorporirana škofovi menzi.

5. Vik. in vikariatna ž. pod patronatom matične ž. sv. Petra pri Ljubljani. Po 1461 pleno iure ljublj. škofa.

Lit.: M. Marolt, Dekanija Vrhnika: Topografski opis, 1929; za občino Logatec: Top. Logatec.

6. Podružnice:

(1) sv. *Lenarta* na Bregu v Vrhniki, om. 1444 (Oberlaybach am Rain [...] sannd Lienharts cappeln; avstr. fevdi; GZL VI/1) (Valv. 1689: zu Ober-Laybach hart bey den Strassen). Sedanja c. baročna (sredina 18. stol., načrt se pripisuje Candidu Zulianiju; Šumi/Sapač, 102, 269).

(1526, 1631, 1654, 1661, 1668, 1689, 1783)

(2) sv. *Trojice* nad Vrhniko (1668: in Koshaze, Valv. 1689: nakoshazi). Romarska. Z. na podlagi volila mestnega sodnika in meščanov Vrhnike »Nekhapli« ali na »Kasatescha« iz 1642 21/6 (NšAL II/590); prošnja za dovoljenje gradnje sta pri škofu Otonu Buchheimu vložila ključarja pri ž. c. Hieronim Murecker in Jurij Khunstl, na mestu, kjer naj bi se leta 1640 dogodil čudež (zaslišanje dveh kmetov

⁸⁴ Po poročilu P. Hitzingerja v ZD 1851, 98, naj bi pri kopanju podrte cerkve naleteli na temelje treh cerkva, od katerih naj bi druga (Hrenova) pogorela, tretja pa naj bi bila iz leta 1662, kar pa glede na znane podatke ostaja vprašljivo.

1640 5/7; NšAL/ŠAL, fasc. 23/2). Zemljišče za gradnjo je podaril knez Janez Anton Eggenberg, ki je pripeljal tudi arhitekta in obljubil nadaljnjo pomoč. 1649 s.d. prošnja srenje za posv. dveh oltarjev (NšAL/ŠAL, prav tam). Leta 1654 je bila c. končana, vendar še ne posv., ravno tako ne 1665 (non est consecrata propter dotem non dum factam; KAL, fasc. 22/19) in ob viz. 1668 (oltarji neposvečeni, c. še ni posvečena zaradi nerealizirane dotacije). Olt. sv. Štefana z istoimensko bratovščino prejel odpustke papeža Aleksandra VII. 1667 18/5 (KAL, fasc. 133/22). Bratovščina sv. Štefana om. še v 1783/III. Nad odprtino v timpanonu fasade letnica 1677 (dvig strehe?). Posv. 1693. (Marolt.; M. Kemperl, ZUZ 2007, 125ss.)
(1654, 1661, 1668, 1689, 1783)

(3) sv. *Lenarta* v Stari Vrhniki (zu Oberlaybach [...] in dem Oberndorf, 1444; avstr. fevdi). Barokizirana (sredina 18. stol.).
(1526, 1631, 1668, 1689)

(4) sv. *Antona op.* na Verdu (Werde, 1260 1/11; UBKr II/272). C. je posvetil škof Martin Pičenski dne 1452 9/8 (KAL, fasc. 22/4a; viz. 1654). V jedru iz časa posvetitve (freska na zunanjščini ladje iz kroga Janeza Ljubljanskega, sredina 15. stol., propadla), predelana 1619 (?; Otrin, Visočnik, 378), barokizirana.
(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(5) sv. *Jurija* v Veliki Ligojni (Luckossel, 1309 9/2; GZL I/17) (1668: v »Spodnji Ligojni«). Barokizirana.
(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(6) sv. *Lenarta* v Mali Ligojni (Luckossel, kot zgoraj). Po MMC, 739, z. 1567 (tako tudi Otrin, Visočnik, 379), ob viz. 1668 kor prenovljen. Barokizirana.
(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(7) sv. *Joba* v Sinji Gorici (nekdaj Svinja gorica) (Sweinpuhel, 1414 8/7; GZL II/56, 64). Prenovljena v 19. stol. (1821), prez. 1857 (ZD 1858, 12).
(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(8) *Marijinega vnebovzetja* (Valv. 1689: *Brezmadežnega spočetja*) na Lesnem Brdu (Nalessin weirda, 1444; avstr. fevdi; GZL VI/1). Prva(?) c. naj bi bila v celoti posv. 1407 po kninskem škofu Petru, gen. vikarju ogl. patriarha, stranska oltarja 1415 7/5 po gen. vikarju Eberhardu, škofu tifliškem (oboje viz. 1654). Prezbiterij naslednje zgradbe z. 1542 (tako datirana sekundarno shranjena sklepnika; F. Stelè, ZUZ V, 182), rekonciliacija c. in oltarja 1548 17/10 po škofu Urbanu Tekstorju (viz. 1654). Sedanja c. baročna s starejšim zvonikom (1641?), bližina Candida Zulianija, vzporedno s prezidavo bližnjega dvorca (Marolt; Šumi/Sapač, 269; Gradovi III/2, 78–79).
(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(9) sv. *Urha* (1526 in 1631: sv. *Urha in sv. Martina*⁸⁵) v Zaplani (1526: zu der Alben; 1631, 1668: in Planina, 1654 in Valv. 1689: Sa planino). 1895–1897 z. nova, posv. 1897 12/9 (ZD 1897, 308). – Lok. 1787, ž. ust. 1876.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(10) sv. *Brikcija* (1783: sv. *Primoža*) v Podlipi. Sedanja c. z. 1803 (1802 prošnja za popravilo in razširitev c.; Maček, Sklad, 390), posv. 1830. – Lok. 1790 (Otrin, Visočnik, 366), ž. ust. 1875.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(11) sv. *Ane* v Žažarju (Zasyr, 1334 6/11; HHStAW; Säser, 1350 18/5; ARS). Gotski zvezdasto obokani kor iz prve pol. 16. stol. Dva olt. posv. leta 1621 po vizitatorju Sikstu Carcanu. Ladja predelana.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(12) sv. *Jakoba st.* v Blatni Brezovici (Bresawitz, Wresawitz, 1496; viced. urbar). Prezbiterij z. ok. 1650, glavni in stranski olt. (sv. Filipa in Jakoba) posv. 1652 25/7 (viz. 1654 in 1668). Ladja v osnovi gotska, povišana in predelana.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(13) sv. *Nikolaja* na Korenu (Kureno) (Stara Vrhnika). Srednjeveška c. predelana sredi 16. stol. (v župnikovem poročilu iz leta 1823 stoji letnica 1560; Otrin, Visočnik, 379) (lesen strop v ladji, podprt z dvema podpornikoma, opis v viz. 1654), s sočasno poslikavo ladje (Marolt).

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(14) sv. *Križa* v Bevkah (in Bewkch in dem Mos, 1391 17/9; NšAL I/196). Po požaru naj bi jo ponovno posvetil škof Scarlicchi, glavni olt. posv. 1652 25/7 po pičenskem škofu Vaccanu (viz. 1668). Podelitev odpustkov 1665 (KAL, fasc. 56/18; takrat navedena kot c. sv. Duha). Sedanja c. 18. stol. (Marolt).

– Ž. ust. 1993.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(15) sv. *Jožefa* v Bistri. V samostanskem kompleksu in njegovi jurisdikciji (gl. spodaj).

(16) *Matere božje (Rožnovenske Matere božje)* v Gornjem Logatcu (Logach, 1265; AH I, 110–111, št. 42). V i k a r i a t . Vik. v Logatcu om. že v des. seznamu 1296 (vicaria in Logatç), in nedvomno gre za staro cerkveno postojanko v sedanjem Gornjem Logatcu na lokaciji z značilnim toponimom Cerkovska vas. Ker se o tem vik. v poznejšem srednjeveškem gradivu nič ne ve, so ga bržkone kmalu zatem, ok. 1300, preselili na Vrhniko (tam om. 1318). Vik. ponovno ust. ok. 1649 (prim. fasijo o vikarjevih dohodkih iz tega leta; NšAL/ŠAL, fasc. 23/10). V viz. vrhniške ž. 1654 logaških podružnic ni več; 1661 izpričan vikar (NšAL/ŠAL, fasc. 20/4),

⁸⁵ Poročilo provizorja lokalije iz leta 1823 govori o posebnem čaščenju sv. Martina med vaščani in o običajih ob sveti maši za tega svetnika; Otrin, Visočnik, 380).

v viz. 1668 c. kot oskrbovana (eccl. pro nunc curata B. M. Virginis in Zerkouska vass), v viz. 1684 tu om. subvikariat, v popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 116/14, 15) vik., tako tudi po Consign. 1783. C., posv. Materi božji rožnega venca, je bila v srednjem veku in verjetno do sr. 17. stol. c. Marijinega vnebovzetja (v viz. 1631 je med obveznimi mašami na prvem mestu navedeno Marijino vnebovzetje, drugih Marijinih maš ni bilo; po Valv. 1689 in matr. 1693 se je dedikacija c. praznovala na dan Marijinega vnebovzetja). 1783/III: Matere božje rožnega venca. Sedanja c. z. 1753–1755, domnevno po načrtih Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 102, 269), zunaj povečana 1904. – Ž. ust. 1862.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1684, 1783)

(17) *sv. Nikolaja* v Dolnjem Logatcu (1689: zu Unter-Sagoriz). 1657 z. v celoti nov kor (viz. 1668). Sedanja c. z. 1795–1800, posv. 1803. – Ž. ust. 1910. (V Consign. 1783 je ni.)

(1526, 1631, 1668, 1689)

(18) *sv. Trojice* (prvotno pač *sv. Nedelje*; 1526: *sv. Dominika*, po Valv. 1689 *sv. Trojice*, a naj bi jo imenovali tudi *sv. Nedelje*; 1783 *sv. Jožefa*, zdaj *sv. Družine*) v Čevicah (Ševice; zdaj Dolnji Logatec) (viz. 1631: in eodem loco, tj. v Dolnjem Logatcu). Popis 1526: Sand Dominicus daselbst (v Dolnjem Logatcu), pač napačno za Dominica (prim. tudi Top. Logatec, 149). Barokizirana.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(19) *sv. Križa* na Taboru v Gornjem Logatcu (Blekova vas). 1765 temeljito predelana, morda s sodelovanjem Candida Zulianija (Marolt; Šumi/Sapač 270; Top. Logatec; gl tudi Gradovi III/2, 80ss).

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(20) *sv. Janeza in Pavla muč.* (kasneje *sv. Janeza Evangelista*) v Gorenji vasi pod Režišami (Oberndorff, 1496; viced. urbar) (1783: v Gornjem Logatcu). V jedru gotska, s freskami iz sr. 15. stol. (Mojster bohinjskega prezbiterija), barokizirana.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(21) *sv. Barbare* na Ravniku pri Hotedršici (Rawnikh, 1496; viced. urbar). Ladja z bočnima kapelama iz osemdesetih let 17. stol., c. barokizirana v zgodnjem 18. stol. (Top. Logatec).

(1526, 1631, 1661, 1689, 1783)

(22) *sv. Janeza Krstnika* v Hotedršici (Kathedresicz, 1421/1422; vicedomski obračuni; GZL IX/61). Ob viz. 1668 nov kor. 1866 24/10 pogorela, 1869 podrta, nova blagosl. 1870 16/8 (ZD 1870, 331), posv. 1873 3/9. V i k a r i a t ust. 1746 30/1 (Maček, Ustanove, 523), om. tudi v popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 116/12, 14), v Consign. 1782 tu podružnica vrhniške ž. – Ž. po CS ust. 1834 (1873?; 1862?).

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(23) *sv. Urbana* v Godoviču (neun mautt zu Godawitz, 1450 29/6; GZL III/59)

(1526: an der Newstrassen). Po CS c. z. 1656 (po viz. 1668 prezbiterij visok

in svetel, očitno nov). *V i k a r i a t*, ust. 1724 10/4 kot kuracija, om. v popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 116/13, 14) kot vik. (oziroma subvikariat, ker je na Vrhuniki rezidiral le vikar), vendar v Consign. 1783 tu nastopa le podružnica vrhniške ž. – Ž. ust. 1863. Med italijansko okupacijo Primorske po prvi svetovni vojni priključena dekaniji v Idriji in goriški nadškofiji, zdaj v koprski škofiji. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(24) *sv. Katarine* na Medvedjem Brdu, om. 1496 (S. Kathrein, brez navedbe kraja; viced. urbar). Po loškem urbarju 1501 (Blaznik, Urb., 362) in viz. gorenjskega arhidiakona 1704 v ž. Žiri (!; gl. tam). V osnovi srednjeveška (ostanki fresk iz zač. 15. stol.). Prez. posv. 1663 28/8 (viz. 1668), 1684 nov prezbiterij (Top. Logatec). – Zdaj kot podružnica ž. v Zavratcu v koprski škofiji. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(25) *sv. Mihaela* v Rovtah pri Hlevnem Vrhu (Kleneburg, 1421/1422; vicedomski obračuni; GZL IX/61) (1526: in Grewt zu Clemburg, 1631: in montibus). Z. 1659–1660, posv. 1662 21/5 (viz. 1668, prim. tudi vlogo 1661 11/12; KAL, fasc. 21/18), predelana 1733–1734, vnovič posv. 1743 13/8 po škofu Ernestu Amadeju Attemsju (napisna plošča). *V i k a r i a t*, ust. 1694 2/7 (ŽA Rovte; MMC), om. v popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 116/11, 14), tudi v Consign. 1783 (in ne šele tedaj ust.). – Ž. ust. 1862. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(26) *sv. Nikolaja* na Praprotnem Brdu. V jedru iz sr. 15. stol. (ostanki fresk), barokizirana sredi 18. stol. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(27) *sv. Hieronima* na Petkovcu (Valv. 1689: zu Podpezh). Barokizirana 1721 (?; letnica nad zvonico). (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela*, pač kostnica na pokopališču pri ž. c. na Vrhuniki, om. posredno v popisu 1526 z olt., v viz. zapisniku župnij škofa Tomaža Hrena iz leta 1624/1625 (KAL, fasc. 43/9) in v viz. 1631. Po 1631 podrta. (1526, 1631)

8. Redovne hiše:

(1) samostan kartuzijanov s c. *Matere božje in sv. Janeza Krstnika* v Bistri. Imenovan po bližnji vasi Borovnici (Frovnc, Vronitz, Wreuniz itd.) ali dolini »vallis iocunda«, »vallis iocosa«, »Freudentall« (vallis iocunda in Vronitz, in loco qui Vrownitz dicitur iuxta originem fontis et aque Vovhstritz vulgariter appellatur,

1260 1/11; UBKr II/272; monasterium sancte Marie valis iocose, 1307 28/11; monasterium sancti Iohannis Vallis iocose apud Vranicium, 1313 11/7; oboje ARS; itd.). Naselitev menihov ok. 1255 po posredovanju vojvode Bernarda Spanheimskega, samostan zgrajen ok. 1257, ko je bil sprejet v varstvo papeža Aleksandra IV. (1257 13/3 in 1257 4/4; UBKr II/239 in 240). Formalno ust. po vojvodu Ulriku III. Spanheimskem 1260 1/11 (UBKr II/272). Kot je bilo pri kartuzijanih običajno, je prvotni samostan pomenil le osnovno jedro, ki so ga pozneje dopolnjevali z nadaljnjimi posameznimi celicami glede na razpoložljiva sredstva in volila. – Ni znano, kdaj naj bi bila posv. prvotna samostanska c. (poznoromanska enoladijska obokana zgradba), v 15. stol. (po požaru 1382 in po posv. obnovljenih samostanskih poslopij in pokopališča 1402 9/6) postopoma gotizirana (zahodna empora, z. po volilu Friderika Celjskega, izpričana 1426 24/8, gotizirana c. posv. z dvema olt. na empori 1483 8/6 po škofu Žigi Lambergu; ARS), ponovno posv. 1628 29/4 po škofu Tomažu Hrenu (Lavrič, Hren), povečana v troladijsko verjetno pod priorjem Ludovikom Cirianijem (1652–1669). Samostan opuščen z odlokom Jožefa II. 1782 29/1, c. 1808 porušena. – 1483 8/6 (kot zgoraj) posv. oltarja na empori (1) *sv. Katarine* na desni in (2) *sv. Jurija* na levi. – Križni hodnik (delno še stoji) obokan po volilu škofa Martina Pičenskega 1449. – K a p e l e i n o l t a r j i v samostanu: (1) olt. *sv. apostolov*; (2) *sv. Barbare* (oboje v cerkvi); (3) v kapiteljski dvorani, vsi trije posv. 9–10/7, s podelitvijo odpustkov 1452 12/7 po škofu Martinu Pičenskem (ARS); (4) *sv. Rešnjega telesa* in (5) *sv. Marjete* (oboje v cerkvi), posv. po ogl. vizitatorju Sebastijanu Nascimbenu s podelitvijo odpustkov 1499 20/6 (ARS); (6) kapela *sv. Jožefa*, iz konca 15. stol., om. 1497 25/6, ko ji je Sebastijan Nascimbeno podelil odpustke (ARS), obnovljena in ponovno posv. po škofu Tomažu Hrenu 29/4 1628 (Lavrič, Hren), ponovno z. (na istem mestu?) ok. 1660 (prim. 1661 11/12; KAL, fasc. 21/18); v 18. stol. (če že ne ok. 1660?) prenesena v pravokotni prostor poleg glavnega vhoda fasadnega trakta, po požaru 1773 obnovljena, s freskami Antona Cebeja; (7) kapela *sv. Bruna* poleg prelatove rezidence, 1664 dovoljenje za posv. kapele z oltarjem. – Lit.: Marolt, 85ss; M. Marin, ZUZ n. v. VIII, 1970, 45ss; M. Zadnikar, Arhitektura kartuzijanov in slovenske kartuzije, Ljubljana 1972, 289ss; Mlinarič, Bistra.

LIII. ŽUPNIJA SV. VIDA V PRESERJU

1. Breg, [Brezovica (pri Borovnici) Dolenja in Gorenja], Dol, Dražica, [Goričica pod Krimom], Kamnik, Lašče, Lešnik, [Niževce], Ohonica, Padež, Pako, Podpeč, Pekel, Pokojišče, Prevalje, Rakitna, Sabočevo, Žalostna gora.

2. C. sprva imenovana po sosednjem Kamniku pod Krimom, Stain, 1300 22/11 (AH II, 248); Acta sunt in loco qui dicitur Stein iuxta fluvium qui dicitur Laybach, 1322 28/3 (kart. Bistra, 66v); Presser, 1420 24/4 (ARS).

3. C. om. z župnikom v des. seznamu 1296 (plebanus S. Viti sub Laybacum), sicer pa 1351 9/4 (ecclesia S. Viti de Stayn; ASU/AN, Gubertinus, fasc. 5119, nevezano; prim. Notbl. 1858, 460; IMK 1891, 3). Baročna z. do leta 1711 (domnevno Gregor Maček st.; letnica nad portalom), s poslikavo Janeza Mihaela Reinwalda (1712), posv. po goriškem nadškofu Karlu Mihaelu Attemsju 1752 12/8 (Viz. 1752).⁸⁶ V Consign. 1783 poleg ž. c. (brez patrocinija, Presser Pfarrkirche) navedena še »fili-alkirche St. Veit unter der Pfarr Presser«, kar bi moglo pomeniti, da so novo ž. c. z. na drugem mestu, staro pa začasno ohranili.

4. Ž. nastala v okviru cerkniške pražupnije, om. z župnikom (plebanus) v des. seznamu 1296, ki pa je bil dejansko le večni vikar župnika v Cerknici (k temu spodaj kot tudi podatka iz let 1351 in 1375; IMK 1891, 21); 1321 16/2 in 1322 28/3 kot »sacerdos, vicarius in (oz. de) Stein« (kart. Bistra, 63r, 66v); 1420 24/4 (ARS) (prvič) Presser phärr. Vik. nastal za podložnike prvotne spanheimske posesti, pozneje ljublj. vicedomskega urada na območju cerkniške pražupnije; v popisu kranjskih cerkvenih dragocenosti iz leta 1526 se vse njene takrat obstoječe podružnice navajajo v mejah vicedomskega deželskega sodišča. V urbarju cerkniške ž. 1618 (ARS, AS 1074/200) »Pfarr Fillial oder Vicaratspfarr«, v popisu »1667« »Vicariat oder Untderpfarr«.

5. Kot župnijska ustanova v prezentaciji cerkniškega župnika in potrditvi ogl. patriarha, tako tudi ob podelitvi 1350 19/2 (Otošec št. 1130). Po inkorporaciji cerkniške ž. samostanu v Bistri, ki ni bila izvedena vse do leta 1618 oziroma 1648 (gl. tam), podelitev pleno iure bistrskega priorja; v Nomina plebanorum (konec 16. stol.; AAU, Chiese, Visite) je bil pri cerkniških vikariatih Preserje in Planina cerkniški žpk. še vedno kolator in konfirmator.

Lit.: F. M. Dolinar (ur.), Župnija Preserje skozi čas, 2011.

6. Podružnice:⁸⁷

(1) sv. *Florijana* v Kamniku pod Krimom (Stain, 1300 12/11; AH II, 248). Barokizirana. (1526, 1684, 1689, 1757, 1763, 1783)

⁸⁶ C. sv. *Vida* »in montibus«, ki je bila s tremi oltarji posv. 1500 10/6 (ARS) in jo je M. Kos, GHTS, 599, poistovetil s c. v Preserju, je c. sv. *Vida* v Šentvidu pri Zavodnju, ž. Šoštanj. C. je posvetil Sebastijan (Nascimbene), konovijski škof, sicer gen. vikar ogl. patriarha, a v vlogi sufragana izvoljenega, a še ne posvečenega ljublj. škofa Ravbarja. Preserje že iz tega razloga ne pride v poštev, saj je ležalo v mejah patriarhata. Glede na patrocinije oltarjev (gl. viz. 1631; Lavrič, Vizitacije, 201) gre za c. v Šentvidu pri Zavodnju.

⁸⁷ V viz. 1752 podružnice niso našete.

(2) sv. *Jožefa* nad Preserjem (Valv. 1689: auf dem Berglein Mlezhnig). Enotna baročna zgradba iz 1658–1659: 1658 29/8 ogl. patriarh dovoli bistrskemu priorju Ludoviku Cirianiju postavitev temeljnega kamna »in edificacionem nove ecclesie quam constituere intendit in honorem sancti Josephi in pago Presser« (EAG 2010, 87), na portalu v zvonico letnica 1659; oltarna slika dat. 1669 (Marolt). Ena od vzorčnih cerkva 17. stol. na razpotegnjenem osmerokotniku. (1684, 1689, 1757, 1763, 1783)

(3) sv. *Helene* v »Ponikvah« (1526: zu Ponigwah, kraško polje pri Dolenji Brezovici). Ne stoji več. Om. še v tabelaričnem prikazu prihodkov in odhodkov arhidiaconatov na Kranjskem v letu 1767 (Volčjak, 131) in brez patrocinija 1788 kot zaprta (»na Polju pri Cerknici«; Maček, Ustanove, 431). Kraj zabeležen v Zemljevidu 2, sekc. 205, D1, a brez cerkve. (1526, 1684, 1757, 1763)

(4) *Žalostne Matere božje* na Žalostni gori nad Preserjem. Romarska. Enotna baročna zgradba iz let 1727–1729 (ZD 1862, 75–76; Marolt; načrt pripisan Giovanniju Fusconiju; Šumi/Sapač, 239), 1741 4/10 prejela odpustke s strani papeža Benedikta XIV. (NšAL II/1018), posv. po nadškofu Karlu Mihaelu Attemsju 1752 13/8 (viz. 1752; listina v NšAL II/1047). 1762 tu om. vikar (ZZ, 461), sicer pa beneficium simplex (1783/I). (1752, 1757, 1763, 1783)

(5) sv. *Marjete* v Borovnici (Vronitz, 1260 1/11; UBKr II/272), om. 1351 9/4 kot podružnica »kapele« v Preserju (ecclesia sancte Margarete in Wraunicz capelle sancti Viti in Stayn subiecta; ASU/AN, Gubertinus, fasc. 5119, kot zgoraj). Sedanja c. z. 1829, posv. 1830. Ž. ust. 1862. – V i k a r i a t preserske župnije, om. v Consign. 1783, po CS ust. 1637, v resnici leta 1759 (Otrin, Visočnik, 361), naveden v viz. 1763. V oskrbi tega vik. po Consign. 1783 podružnice št. 6–8. (1526, 1684, 1689, 1757, 1763, 1783)

(6) sv. *Nikolaja* na Pakem (villa de Pach, 1299 21/12; ARS; GZL X/12). Prez. leta 1846 (letnica na portalu v zvonico). Vsaj v 17. stol. je v cerkvi na binkoštni ponedeljek zasedalo vicedomsko deželsko sodišče (1670 in dalje; Smole I, 211 in še na drugih mestih). (1526, 1684, 1689, 1757, 1763, 1783)

(7) sv. *Janeza Krstnika* (tako že Valv. 1689; 1763: *Janeza Evangelista*) v Zabočevu (Sabočevo) (Zobozei, 1260 1/11; UBKr II/272). Ladja v jedru srednjeveška (na severni zunanjščini freska sv. Krištofa iz zgodnjega 14. stol.). Krstna c. cerkniške pražupnije na meji z ljublj. šentpetersko, morda prva cerkev na spanheimskem območju cerkniške ž. Barokizirana v prvi pol. 18. stol. (1526, 1684, 1689, 1757, 1763, 1783)

(8) sv. *Štefana* na Pokojišču. Z. verjetno ok. 1600 in v zač. 19. stol. predelana (Marolt). (1684, 1689, 1757, 1763, 1783)

(9) sv. *Križa* v Rakitni (Raquitina, 1265; AH I, 110–11, št. 42), om. 1420 24/4 (des heyligen Krewcz in der Rakitnichk; ARS) in 1425 13/11 (GZL X/50). V 17. stol. predelana (1677 letnica nad portalom), sedanja c. poznobaročna. Vi k a r i a t ust. 1766, ž. ust. 1843. V Consign. 1783 izpadla. (1526, 1684, 1689, 1757, 1763)

LIV. ŽUPNIJA (VIKARIAT) SV. MARJETE V PLANINI PRI RAKEKU

1. Gor. Planina, Grčarjevec (= Grčarevec), Jakovica, Laze, Liplje, Mlini, Planinska gora, Sv. Duh.

2. Kraj om. sprva kot »trg na Uncu«, 1217 (in foro meo, quod situm est apud fluvium qui dicitur Vnze; GZS V/277; M. Kos, ZČ 1965/1966, 146), Mounç in foro, 1300 20/6 (AH II, 245), de Albibus, 1321 12/9 (ARS).

3. C. om. 1357 22/4 (zv Sand Margreten; ARS) in 1361 23/3 (ze Sand Margreten pey der Alben; Reg.Buch Görz), postavljena zunaj trga v vasi Dolnja Planina (M. Kos, ZČ 1965/1966, 145ss; »vas sv. Marjete«, 1368 17/6; Biz./Preinf. I, št. 165). Kot podružnica cerkniške župnije 1476 20/4 (AAU, Acta 7, 115r–v; IMK 1891, 20). Sedanja c. baročna iz leta 1771 (samostojno stoječi zvonik 1671, prvotno gotski).

4. Vik. cerkniške ž., bržčas še iz srednjega veka, om. kot fara v popisu kranjskih dragocenosti 1526, v urbarju cerkniške župnije 1618 (ARS, AS 1074/200) kot »Filialpfarr« oz. vik. (po CS vik. ust. 1555). Obstoje vikariata posredno izpričan tudi v Bizancijevi viz. 1581, ki ga sicer ne navaja, a tudi ne našteva njegovih podružnic v vrsti cerkniških. Viz. 1752: parochus sive vicarius. Dejansko gre le župnijski vik., ves čas podrejen Cerknici, ustanovljen za del območja poznejšega planinskega (hasperškega) gospostva, ki je bil leta 1217 (kot zgoraj) v posesti goriškega grofa Engelberta III. (u. 1220). V popisu »1667« Vndterpfarr oder Vicariat. Samostojna ž. ust. 1848 17/5 (Dolinar).

5. Ustanova cerkniške ž., po vsem sodeč za teritorij v posesti goriških grofov, po Nomina plebanorum (konec 16. stol.; AAU, Chiese, Visite) vik. v podelitvi in potrditvi cerkniškega župnika (k temu za leto 1595 tudi IMK 1892, 81). Po letu 1618 oziroma 1648 kolator in konfirmator bistrski prior. – Odvetništvo pri gradu Planina (Hasperg).

Lit.: F. M. Dolinar, M. Jenko, v: Planinska dolina: ljudje in kraji ob Unici, 2009.

6. Podružnice:

(1) sv. *Roka* v Gornji Planini. Sedanja zgradba iz leta 1761 (?; 1763?), posv. po nadškofu Karlu Mihaelu Attemsju 1763 18/8 (viz. 1761). (1684, 1689, 1752, 1761, 1763)

(2) *Materne božje (Marije, pribežališča grešnikov)* na Planinski gori (Valv. 1689: auf dem Berge Schingerle), po Valv. 1689 naj bi bila z. ok. 1657 po cerkniškem župniku Juriju Zimmermannu. Prvotna štiftarska c. z. 1583–1584, zatem dvakrat požgana po posestnikih planinske gosposčine (Kemperl, Cerkev, 59). Leta 1599 je v Videm prišla prošnja za dovoljenje podložnikom planinske graščine (Hasperg), da na nekem hribu sezidajo novo c. v čast Materi božji (1599 21/7; IMK 1892, 81) – morda gre za to cerkev, ni pa to gotovo. Arhitektura zgradbe (predvsem prezbiterij) kaže še na 16. stol., letnica 1632 na stranskem, 1633 na glavnem portalu (Kemperl, ib.).

(1684, 1689, 1752, 1761)

(4) *sv. Duha* v Planini (pri Sv. Duhu; na Hribu) (Valv. 1689: auf dem Berge Leskouiz). Med jožefinskimi reformami zaprta, 1884 z. nova (Kebe, 307). Med drugo vojno (1943) požgana. V razvalinah.

(1526, 1689)

(5) *sv. Marije Magdalene* »na Planinskem polju« (Valv. 1689: zu Albenfeld). Pri kamnolomu ob cesti med Planino in Logatcem, že od ok. 1769 opuščena in 1787 zaprta (Kebe, ib.), 1805 podrti (Maček, Sklad, 284).

(1689)

(6) *sv. Jedrti* (po MMC, 497, 1746 posv. *sv. Luki*, kot c. sv. Luke tudi v viz. 1761) v Grčarevcu, c. južno od vasi s patrocinijem sv. Jedrti tudi v Zemljevidu 2, sekc. 205, A1 (Sta Jedet). Nova z. 1746 z uporabo delov stare c. Od ok. 1760 opuščena in 1787 (kot c. sv. Jedrti) zaprta (Kebe, ib.), zatem ponovno posv. V šematizmih ljublj. škofije (Šilc; CC 1892) in zdaj sv. Luke ev.

(1689, 1761)

(7) *sv. Mihaela* v Jakovici (Jacovizza, 1324 26/3; Bianchi, Doc. I, 635). Med 1556 in 1559 zaradi turške nevarnosti začasni sedež planinskega vikariata. Na stari osnovi z. 1556 (ohranjen prezbiterij), ladja barokizirana (Top. Logatec).

(1684, 1689, 1761)

(8) *Materne božje* v Jakovici (»v Leševju«). Romanska. Marijino c. v popisu iz leta 1526 brez kraja gre lokalizirati v Jakovico. V šematizmih ljublj. škofije navedena med kapelami.⁸⁸

(1526, 1689)

⁸⁸ Da bi v popisu 1526 bila poleg obeh cerkva v Jakovici om. tudi neka neidentificirana c. sv. Janeza (Dolinar, 92; gl. tudi Top. Logatec), je pomota; navedena je le Marijina, celo Mihaelove ni (gl. tudi Koblarjevo objavo; IMK 1895, 255). C. sv. Janeza v Jakovici, ki naj bi jo leta 1787 zaprli (Kebe, ib., 307), je v resnici tamkajšnja Marijina kapela, kot je razvidno tudi iz poročila dekana v Starem trgu pri Ložu o zaprtih cerkva (Kebe, ib., 309).

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* na Planinski gori (Valv. 1689: auf dem Berge Planina [...] Wi-ewol diese Kirche nur eine Capell ist). Baročna centralna stavba poleg Marijine c. (1689)

(2) *sv. Ane* na Planinski gori poleg Marijine cerkve. Stala še leta 1787, ko so jo zaprli (Kebe, ib., 308). (1689)

(3) *sv. Antona Pad.* na planinskem gradu (Haasberg, Hasperk, Hošperk), javna. V baročni graščini, prez. do 1722–1723 po baronu Janezu Gašperju Kobenclju, verjetno po načrtih Carla Martinuzzija (Šumi/Sapač, 53s), kapela v južnem krilu dvorca. Z duhovnikom (viz. 1761, 1771)); prim. tudi popis 1788). Dvorec 1944 požgan in kljub poskusom obnove po vojni razpada. (1752, 1757, 1761)

(4) kapela v nekdanjem Malem gradu (Kleinhäusl) pri Planini. Grad že za Valvasorja (IX, 309s) opuščen. Danes stoji le še okrogli stolp (Ravbarjev stolp) z rebrasto obokano gotško kapelo v pritličju (Gradovi III/1, 72ss). Zgodovinskih podatkov o kapeli ni.

LV. ŽUPNIJA MARIJINEGA ROJSTVA V CERKNICI

1. Begunje, Bezuljak, Bločice, [Bočkovo?], Brezje, Dobec, Dolenje Jezero, Dolenja vas, Grahovo, Ivanje selo, Kožljek, Mahnete, Martinjak, Otavice, Podslivnica, Rakek, Selšček, Slivica, [Škocjan], Topol, Unec, [Zelše], Žirovnica.

2. Circheniza (bolje kot Circhinitz), 1040 8/1 (GZS III/105),⁸⁹ sicer kot pokrajinska označba; položaj ž. c. je v Gorenji vasi (Oberdorf): vica^ery ze Oberdorf, 1338 4/3 (ARS; kart. Bistra, 69v); [...] in der Cirknicz in der pharr ze Oberdorf, 1363 24/2 (ARS: kart. Bistra, 70v); 1684: v Taboru.

3. Glede na najnovejša arheološka izkopavanja (gl. v nadaljevanju) in analogije je bila prva cerkev v Cerknici cerkev sv. Janeza Krstnika, medtem ko ji je Marijina cerkev morala slediti šele po letu 1040. Prvič om. brez patrocinija v popisu 1247 in 1265 (ad ecclesiam de Cirqueniz; AH I, 110–111, št. 42), patrocinij izpričan prek župnika 1282 s.d. (plebanus sancte Marie in Cirknitz; kart. Bistra, 74v) in prek ž.

⁸⁹ Listina ohranjena le v prepisu iz začetka 16. stol. v nekem kodeksu furlanskega izvora, ki ima na mestu, kjer bi moral stati kraj, »id est villas circumcirca«. Prepisovalec zaradi njemu neznanne oblike zapisa očitno ni vedel, da gre za kraj in za katerega; če bi stalo »chirchinitz«, ne bi imel problema. Schumi (UBKr I/27, za njim GZS III/105) je toponim upošteva je črke in njihovo število logično rekonstruiral kot »circheniza«, kar povsem ustreza oblikam zapisov slovenskih toponimov v 11. stol.

1296 13/4 (plebs Sancte Marie de Circhiniç; BCU, Giovanni de Lupico, Ms. 1471/II, 29v; Otorepec št. 176). Leta 1472 požgana od Turkov (napis v zidu cerkve). 1476 20/4 se omenja denar za novo c. (40 dukatov iz volila družine Wagen, 40 dukatov na posodo podružnične c. sv. Marjete v Planini), ki pa ga je Baltazar Wagen s Hasperka (kot odvetnik cerkve?) zadrževal pri sebi (AAU, Acta 7, 115r–v; IMK 1891, 20; še 1477 22/9, AAU Acta 8, 191v193v). Iz tega časa verjetno prezbiterij cerkve, medtem ko je njena po vzoru ž. c. v Kranju zasnovana triladijska dvorana končana šele ok. 1520 (Peskar).

4. Pražupnija druge pol. 10. ali zač. 11. stol., vsekakor pa preden je leta 1040 ogl. patriarh od kralja Henrika III. prejel cerkniški okoliš (1040 8/1, kot zgoraj). Tudi toponim dokazuje, da je neka c. takrat tu že stala, skoraj gotovo obstoječa c. sv. Janeza Krstnika, ki ji je po letu 1040 sledila c. Marijinega rojstva. Pražupnija je pokrivala obsežno območje od Preserja in Turjaka na severu do hrvaške meje na Kolpi, v njenih mejah pa so nastale župnije Stari trg pri Ložu z Blokami, Ribnica z odcepljenimi župnijami na Kočevskem, Škocjan pri Turjaku, Videm-Dobrepolje in Poljane (Stari trg ob Kolpi). Ž. c. om. kot ecclesia 1265 (kot zgoraj), z župnikom (plebanus) 1274 25/5 (kart. Bistra, 55v; MMVK 1900, 44), nastopa tudi v des. seznamu 1296 z Vipavo in Ložem med župnijami »na Krasu«. Ogl. patriarh Ludovik della Torre (1359–1369) ž. vtelesi kartuzijanskemu samostanu v Bistri, vendar je inkorporacija znana šele iz ponovne inkorporacije po papežu Bonifaciju IX. 1395 22/3 (MHVK 1854, 92). Kljub temu zaradi različnih razlogov inkorporacija ni bila izvedena in je ž. podelil samostanu šele cesar Ferdinand II. leta 1618 (Mlinarič, Bistra, 464–465, 452ss).

5. Patriarhatska ustanova in takšna pleno iure ogl. patriarha, izpričano ob podelitvi 1318 28/7 oz. (zaradi spora med patriarhovim ščitencem Tadejem de Palude iz Milana in protikandidatom) 1319 5/3 (IMK 1891, 4, 37; Zenarola Pastore, 106; k sporu, ki se je vlekel do leta 1333, gl. Eusebius da Romagnano, BCU, Ms. 1473/I, 13v in dalje). Po inkorporaciji župnije bistrskim kartuzijanom za Ludovika della Torre oz. Bonifacija IX. bi moral imeti prezentacijo bistrski prior, potrditev ogl. patriarh, vendar za srednji vek gradiva ni (ob podelitvi 1489 23/6; AAU, Acta 13, 499r, prezentacija ni omenjena). 1497 28/2 (IMK 1893, 106s) in 1499 27/5 (AAU, Acta 24, 214v–215r) je na ž. patriarhu prezentiral kralj Maksimilijan I., v prvem primeru svojega tajnika Petra Bonoma. Tudi v drugi pol. 16. in v prvi pol. 17. stol. še pod patronatom cesarja oz. deželnega kneza (Smole VI, 393ss), v popisu 1667 pa je rečeno, da je bila ž. deželnoknežja in je bila po smrti župnika Nikolaja Mrava (1648; novomeški prošt 1630–1639, žpk. v Cerknici 1619–1648; IMK 1893, 107; L. Podlogar, Vrtec 1920, 102; Baraga, str. 21) inkorporirana kartuziji (Smole I, 235); tako je cesar Leopold I. leta 1668 14/1 ugodil bistrskemu priorju, da lahko samostan v Cerknici vzdržuje le vikarja namesto župnika, ker mu je bila ž. vtelešena (Smole VI, 385). Tudi po vizitacijskem poročilu gorenjskega arhidiakona Flachenfelda iz leta 1704 (AAU, Visite) ima bistrski prior v rokah patronat in advokaturu nad ž.; Valv.

1689: župnika prezentirajo kartuzijani v Bistri. Ž. je z vikariati sodila v gorenjski arhidiakonot, po navedbi v om. vizitaciji 1704 eksemptna od vizitacije gorenjskega arhidiakona po odloku papeža Bonifacija (!; Klemena X.) z dne 18. decembra 1674 (prim. tudi EAG 2005, 119). Od takrat dalje samostojen arhidiakonot. Sicer pa je glede patronata nad župnijo in njene arhidiakonatske pripadnosti v 17. stoletju nekaj nejasnosti. Tako po poročilu ribniškega arhidiakona Vaccana iz leta 1638 sodi Cerknica pod ribniški arhidiakonot, patronat nad njo pa imajo bistrski kartuzijani, poleg pa še to, da je bistrski prior na arhidiakonu »neznan način« od patriarhovega sodišča izprosil izvzetje župnije od oblasti ribiškega arhidiakona (Sadek, 464, 473; o sporu med gorenjskim in ribniškim arhidiakonom glede Cerknice gl. Höfler, v: AES 26, 2004, 136–137). – Odvetništvo nad delom ž. s cerkvami v Bločicah, Martinjaku, Žerovnici, Slivicah in Grahovem leta 1573 pri gospostvu Lož (Smole IV, 452; v popisu kranjskih cerkvenih dragocenosti 1526 se te podružnice navajajo v loškem deželskem sodišču), podružnice v Uncu, Ivanjem Selu in Rakovem Škocjanu pa v planinskem (hasperškem) deželskem sodišču, ostalo gospostvo Postojna.

Lit.: J. Kebe, Cerknško jezero in ljudje ob njem, 2011.

6. Podružnice:

(1) *sv. Janeza Krstnika* v Cerknici (sedaj tu pokopališče) (Valv. 1689: im Felde; Consign. 1783: Unter Markt Zirknitz). Glede na nedavno odkrito staroslovansko grobišče v njeni neposredni bližini s krščanskimi pokopi iz 10. in zgodnjega 11. stol., ki najbrž sega do cerkve same (Slovani v Cerknici, zloženska ob razstavi v Notranjskem muzeju Postojna, 2022), in patrocinijska prva cerkev cerknškega okoliša. Po tem obdobju se je pokopavanje po vsej verjetnosti nadaljevalo pri novi Marijini cerkvi, a arheoloških raziskav tam še ni bilo. Prvotno glede na analogije lesena. Sedanja zgradba iz prve pol. 17. stol. Za omembo v viz. 1757 gl. tu spodaj, št. 3. (1581, 1689, 1757, 1783)

(2) *sv. Lenarta* v Cerknici. Nelokalizirana. Om. samo v margini Bizancijevega popisa kot kapela v Cerknici poleg tistih sv. Janeza in sv. Marije Magdalene. Nelokalizirana.

(1581)

(3) *sv. Marije Magdalene* (1757: *sv. Magdalene in sv. Janeza*) v Cerknici, zunaj naselja (viz. 1752, 1757: prope lacum; Consign. 1783: Außer Zirknitz). Dodatni patrocinijski sv. Janeza v viz. 1757 je pomota, saj se ta nedvomno nanaša na bližnjo c. sv. Janeza Krstnika.⁹⁰ Ne stoji več. V margini Bizancijevega popisa om. kot

⁹⁰ Da bi bil drugi oltar v tej cerkvi po viz. 1757 posv. sv. Janezu (J. Volčjak, Cerkev goriške nadškofije na Kranjskem, 150), ne drži. Vizitacija navaja le dva nespecificirana oltarja, v viz. 1752 so tu oltarji sv. Marije Magdaleme. Mihaela nadangela in Andreja apostola.

kapela v Cerknici. Naznačena v Zemljevidu 2, sekc. 212, B1, jugovzhodno na pol poti proti Martinjaku, bržčas na sedanji lokaciji Marof.

(1581, 1684, 1581, 1689, 1752, 1757, 1783)

(4) *sv. Roka* na Kamni gorici v Cerknici, z. v času kuge 1578 (L. Podlogar, Vrtec 1920, 101). Po Valv. 1689 postavljena leta 1644, a om. že v odlokih nadvojvode Maksimilijana o cerkniški župniji iz let 1585 in 1595 (Smole VI, 385–386) kot tudi leta 1594 (AAU, Chiese; IMK 1892, 37–38: predlog župnika Antona Štefaniča, da bi pri c., kjer so v času kuge pokopavali mrliče, blagoslovili pokopališče, ker je to pri ž. c. premajhno). Po ponovnem izbruhu kuge 1644 in 1646 povečana (L. Podlogar, ib.).

(1684, 1689, 1757, 1783)

(5) *sv. Vida* v Martinjaku (Merteinspach, 1377 3/8; Bianchi, Thes., 390; Marterspach, 1425 29/4; ARS). Sedanja c. iz leta 1621(?).

(1526, 1573, 1581, 1684, 1689, 1752, 1757, 1783)

(6) *sv. Elije* v Martinjaku (Merteinspach, Marterspach; kot zgoraj). Ne stoji več. Om. se še v Consign. 1783, stala je jugozahodno od vasi (Zemljevid 2, sekc. 212, B2). 1787 zaprta (Kebe, 308).

(1526, 1581, 1689, 1783)

(7) *Matere božje* (v viz. 1757 *Brezmadežne Matere božje; Marijinega brezmadežnega spočetja*; ZD 1873, 4) v Grahovem (Grochaw, 1355 22/4; ARS). Po CS z. 1671, posv. 1785. 1943 z vasjo vred požgana, 1960 ruševine odstranjene. Nova z. 1992–1993 (arh. Franc Kvaternik), posv. 2000. – Lok. 1785, ž. ust. 1871.

(1526, 1573, 1581, 1684, 1689, 1757, 1783)

(8) *sv. Nikolaja* v Slivicah (1783; v Grahovem) (Slibitz, 1387 10/9; Brunner/Otorepec št. 76; Sliwicz, 1411 27/8; NšAL I/246; GZL IX/55). 1787 zaprta, a 1794 spet v rabi (Kebe, 308). Med zadnjo vojno porušena.

(1526, 1573, 1581, 1689, 1783)

(9) *sv. Marka* v Slivicah (Slibitz, 1387 10/9; Sliwicz, 1411 27/8, kot zgoraj). Pač c. sv. Marka »v Grahovem« v popisu odvetništva loškega gospostva iz leta 1573. Ne stoji več. Nelokalizirana (na lokaciji Pasji griček v Grahovem, kjer naj bi po izročilu nekoč stala c. sv. Roka, arheološko območje Podloplate EŠD 10933?) .

(1526, 1573, 1581)

(10) *sv. Primoža in Felicijana* na Bločicah (Oblaczicz, 1397 10/4; NšAL I/212), om. z bratovščino 1397 10/4 (ib.; 1404 24/8, NšAL I/233, om. bratovščina sv. Primoža in sv. Martina). Ladja še srednjeveška (freske iz ok. 1460).

(1526, 1573, 1581, 1689, 1757, 1783)

(11) *sv. Pavla* v Žerovnici (Svrnoynycz, 1386 s.d.; ARS; Sernawincz, 1393 29/5; ARS), om. z bratovščino 1497 21/4 (dem gotshaus zu Sernaunitz des heiligen herren sand Pauls kirchen vnd der bruderschaft daselbst; ARS).

(1526, 1573, 1581, 1684, 1689, 1757, 1783)

(12) *sv. Petra (sv. Petra in Pavla)* na Dolenjem Jezeru (dorff ze dem See, 1371 24/2; ARS). Še srednjeveška, predelana 1892.

(1581, 1684, 1689, 1757, 1783)

(13) *sv. Lovrenca* v Dolenji vasi (Niderdorff, 1438 19/5). Na portalu letnica 1616.

(1581, 1689, 1757, 1783)
(14) *sv. Jakoba* v Zelšah (1581: Selsa, 1686: im Felde) (Selse, Selza, 1299 13/11; Bianchi, Thes., 73). Ne stoji več. Om. še v tabelaričnem prikazu prihodkov in odhodkov arhidiakonotov na Kranjskem v letu 1767 (Volčjak, 149). Stala je severno nad vasjo, naznačena še v Zemljevidu 2, Sekc. 212, B1. 1787 zaprta (Kebe, 309).

(1581, 1684, 1689)
(15) *sv. Volbenka* v Zelšah (Valv. 1689: im Rosenberglein). Enotno zasnovana baročna zgradba iz ok. 1680 (Valv. 1689: pred devetimi leti), z. po cerkniškem župniku Gregorju Črviču (1680–1694) takoj po njegovem nastopu na kraju s ču-deži, romarska (Valv. 1689; Kemperl, Cerkve, 119), posv. 1708 2/9 (L. Podlogar, Vrtec 1920, 102).

(1689, 1757, 1783)

(16) *sv. Urha* na Rakeku (Rachach, 1300; Bianchi, Thes., 141), posv. 1605 4/6 po tržaškem škofu Ursinu de Bertisu (Logaško okrajno glavarstvo, 1889, 65). Opuš-čena (ohranjena zvonik in prezbiterij) in 1935–1937 z. nova c. Srca Jezusovega po načrtih Jožeta Plečnika (MMC, 541). – Ž. ust. 1. januarja 1940.

(1581, 1684, 1689, 1757, 1783)

(17) *sv. Martina* na Uncu (Mov^entz, 1295 13/5; HHStAW; Movnetz, 1307 31/3; HHStAW). Ob popisu 1526 razdejana in požgana po Turkih. Prez.(?) 1615 (letnica na portalu). – Lok. 1784, ž. ust. 1876.

(1526, 1581, 1684, 1689, 1757, 1761, 1783)

(18) *sv. Kancijana* pri Rakeku (Rakov Škocjan) (1526: im Walde, 1581: »na Uncu«, Valv. 1689: Im Walde, Consign. 1783: »na Uncu«). Poznogotska, 1787 zaprta in zatem propadla. Razvalina vrh Velikega naravnega mostu (arheološko najdišče EŠD 9251).

(1526, 1581, 1689, 1783)

(19) *sv. Benedikta*, pri c. *sv. Kancijana* (Valv. 1689: auch im Walde). Je ni več. V Valv. IV, 481 (besedilo 481–482) upod. poleg zgornje večje. 1748 še stala (Kebe, 308), zatem propadla, tudi Consign. 1783 je več ne navaja. Ruševine leta 1869 še vidne (ZD 1869, 136–137).

(1689)

(20) *sv. Petra* na Uncu. Neznana, nelocalizirana. Morda identična z zgornjo ali njena prednica.

(1581)

(21) *Matere božje* v Ivanjem selu (Eywanzed, 1333 31/7; HHStAW). Ne stoji več. Om. še v tabelaričnem prikazu prihodkov in odhodkov arhidiakonotov na

Kranjskem v letu 1767 (Volčjak, 149) in v Consign. 1783. Po Valv. 1689 zunaj vasi, še označena v Zemljevidu 2, sekc. 205, A2, severno od naselja. 1757: Joannestal. 1787 zaprta (Kebe, 308).

(1581, 1684, 1689, 1757, 1783)

(22) sv. *Hieronima* v Ivanjem selu (Eywanzed, kot zgoraj), iz 17. stol., v 18. stol. barokizirana. (V popisu 1526 patrocinij ni naveden.)

(1526, 1581, 1689, 1783)

(23) sv. *Lenarta* v Dobcu (Dobiz, 1275; Bianchi, Thes., 143), om. 1322 28/3 (in villa Dobecz iuxta sanctum Leonhardum in plebe sancte Marie in Zirknitz; ARS; kart. Bistra, 65v; GZL XI/39). Prez. in povečana 1770. V Zemljevidu 2, sekc. 205, C2, zunaj vasi, s patrocinijem sv. Marjete (prim. tudi Opis, 83).

(1581, 1684, 1689, 1757, 1783)

(24) sv. *Ane* na Kožljeku. Barokizirana v zač. 18. stol.

(1684, 1689, 1757, 1783)

(25) *Marijinega vnebovzetja* v Bezuljaku (Holoer, 1260 1/11; UBKr II/272). Prez. 1743.

(1581, 1684, 1689, 1757, 1783)

(26) sv. *Jerneja* v Begunjah pri Cerknici (Vegvn, 1260 1/11; UBKr II/272), om. 1320 21/4 (ecclesiam sancti Bartholomei in villa predicta que dicitur Vegaun; Acta sunt in ecclesia sancti Bartholomei predicta in dicta villa Vegaun; ARS; kart. Bistra, 64v). – Sedanja c. z. 1906, posv. 1916, ž. ust. 1905.

(1581, 1684, 1689, 1757, 1783)

(27) sv. *Ožbalta* v Begunjah pri Cerknici (Vegvn, kot zgoraj) (1783: dazugehörige Kapelle). 1787 zaprta (Kebe, 308). Stoji še prezbiterij z gotskim križnorebrastim obokom iz ok. 1400 (Komelj), spremenjen v kapelo.

(1581, 1689, 1783)

(28) sv. *Križa* v Selščku (Gelsach, 1260 1/11; UBKr II/272; Solsach, 1275; Bianchi, Thes., 143). Prezbiterij z gotskim zvezdastim obokom.

(1581, 1684, 1689, 1757, 1783)

(29) sv. *Tomaža* v Topolu pri Begunjah (Topol, 1260 1/11; UBKr II/272). Srednjeveška, s freskami iz 15. stol.

(1581, 1684, 1689, 1757, 1783)

(30) sv. *Jurija* na Brezjah (Vrersa, 1275; Bianchi Thes., 143; Bresyach, 1338 4/3; ARS; kart. Bistra, 69v). Sedanja c. z. (predelana?) 1775.

(1684, 1689, 1757, 1783)

(31) sv. *Frančiška Ksaverija* v Podslivnici (Slunicz, 1441 20/2; ARS; GZL IX/72; Sliencz, 1443 28/10; ARS; GZL II/93). Od kdaj? Šele pozno 18. stol.?

(1783)

7. Kapele:

(1) *Imena Jezusovega* v Cerknici na pokopališču pri ž. c. Je ni več. (1752, 1757, 1761)

(2) *sv. Lenarta* (kasneje *sv. Notburge*; Consign. 1783) pri gradu Loško pri Cerknici (Thurnlack) (kraj: villa Lok, 1276 23/6; ARS), upodobljena v Valv. Top. Carn. št. 269. 1787 zaprta (Kebe, 308). Ne stoji več. Grad že v 19. stol. opuščen, v ruševinah (Gradovi III/2, 92ss). (1581, 1689, 1783)

LVI. ŽUPNIJA SV. JURJA V STAREM TRGU PRI LOŽU

1. Babna Polica, Babno Polje, Bloška Polica, Bukovica, Dane, Gor. Jezero, Goričica, Iga vas, Klanci, Knežja Njiva, Kozarišče, Križna Gora, Laze, Lipsenj, Lož, Nadlesk, Otok, Podcerkev, Podgora, Podlož, Poljane, Pudob, Šmarata, Škrilje, Šteberk, Viševek, Vrh, Vrhnika.

2. Ž. poimenovana dosledno po gradu, trgu in mestu Lož tudi po nastanku novega trga in mesta pod gradom, Los, 1220 7/4 (GZS V/310), po premestitvi trga pod grad v Ložu Altenmarckht 1384 26/6 (Biz./Preinf. I št. 236); in dem Alten Markcht in der phar zu Los, 1436 (celjski fevdi).

3. C. om. prek župnije 1221 15/11 (super plebe seu ecclesia de Lovs; CDI II/230; GZS V/41, z datumom 15/11; UBKr II/41; Bernhard št. P15, z datumom 1/12), s patrocinjem prek župnije 1288 14/4 (plebem sancti Georgii de Los; HHSStAW). Še ohranjeno troladijsko jedro prvotne romanske troladijske ravno krite slopne bazilike (Zadnikar, 185ss), verjetno iz druge pol. 12. stol., z zvezdasto obokanim prezbiterijem iz leta 1648 (napisna plošča). Rekonciliirana po gen. vikarju Janezu. naslovnem škofu palestinske škofije Ludd, 1445 28/9 (ŽA Stari trg, MMVK 1904, 46; NšAL, Čipić Rehar št. 604). Barokizirana, posv. 1761 23/6 po nadškofu Attems (viz. 1761). – V sred. veku om. oltarji poleg vélikega: (1) *sv. Barbare*, posv. 1445 28/9 (ib.; Čipić Rehar št. 604; Kebe, 212). 1486 s.d. Jurij Lamberg s Snežnika z ženo ustanovi beneficij (Valv. VIII, 659; v popisu 1526 kot olt. Lambergove ustanove; 1622 zaradi davčnih zaostankov zaplenjen in v župnikovi posesti (Smole II, 360; tako še leta 1638; Sadek, 469). V viz. 1767 tu še om. Lambergov beneficiat. 1754 v lasti družine Lamberg (grof Karel Lamberg; Žnidaršič Golec, Urbarji, 125), inkorporiran leta 1708 ust. Lambergovemu kanonikatu v ljublj. stolnici (po urb. iz sr. 18. stol. Žnidaršič Golec, Urbarji, 120). Iz gradiva v Vicedomskem uradu za Kranjsko je razvidno, da si je v 17. stol. beneficij skušal prilastiti deželni knez s posredovanjem deželnega vicedoma, pri čemer mu je šla na roko njegova zadolženost (Smole II, 28 in na drugoih mestih); (2) *sv. Katarine* z večno lučjo, om. 1447 28/3

(ŽA Stari trg, MMVK 1904, 47; Čipić Rehar št. 605; Kebe, 212s); (3) *Matere božje* na zahodni empori, om. 1512 5/2 (ŽA Stari trg, MMVK 1904, 47; Čipić Rehar št. 610; Kebe, 215s). – Bratovščina sv. Jurija, om. 1456 10/8 (ŽA Stari trg, MMVK 1904, 47; Čipić Rehar št. 606; Kebe, 213s); bratovščini sv. Rešnjega telesa in Naše Ljube Gospe, om. 1447 28/3 (kot spreadaj); bratovščina Matere božje (1526).

4. Zelo verjetno gre za vladarjevo lastniško cerkev iz časa pred podelitvijo cerkniškega okoliša ogl. patriarhu leta 1040, ki je tega leta skupaj z dvorom prišla v neposredno patriarhovo last (Höfler, Lastniške, 82s; k vprašanju naselitvene kontinuitete Loške doline gl. zdaj A. Gaspari, Ulaka, v: Manjša rimska naselja na slovenskem prostoru, 2020, 141–171). Pretvorjena v ž. pred ok. 1160, ko je patriarh njen patronat za določeno odškodnino podelil tamkajšnjim vazalom, veji vovbrskih grofov iz Strmca na Koroškem, poimenovani po Ložu. Kot plebs seu ecclesia de Lous om. 1221 15/11 (kot zgoraj). V des. seznamu 1296 nastopa kot plebs skupaj z Vipavo in Cerknico med župnijami na Krasu.

5. Ž. od ok. 1160 pod patronatom vovbrških grofov s Strmca (oz. iz Loža). V sporu 1221 15/11 (kot zgoraj) je grof Viljem iz Loža dokazal patriarhu Bertoldu, da je patronatske pravice nad cerkvijo izvajal že njegov ded, s tem da je ogl. cerkvi prepustil neko vas kot odškodnino, nakar je le-ta njemu in njegovim naslednikom potrdil patronat. Po izumrtju loških Vovbržanov po letu 1270 so se loškega gradu prilastili Ortenburžani proti volji ogl. patriarha, zato so patronatske pravice nad ž. prišle zopet nazaj nanj (1341 20/2, Otorepec št. 904; 1351 2/6, Otorepec št. 1151; IMK 1891, 26: patriarh podeli mesto župnika pleno iure), kljub poskusom Ortenburžanov, da za župnika prezentirajo svoje ljudi. 1377 odvetništvo nad ž. v rokah Friderika II. Ortenburškega (MHVK 1854, 90), ki mu je patriarh Janez 1394 10/6 podelil tudi patronat nad ž., s tem da je za potrditev kandidata za župnijo določil župnika v Ribnici (insert v poizvedbeni listini papeža Bonifacija 1403 26/4; MHVK 1862, 48–50). Po izumrtju Ortenburžanov 1418 patronat nad ž. v rokah celjskih grofov, od 1456 Habsburžanov oz. deželnega kneza (prim. tudi Smole IV, 60ss). Potrditev ribniški žpk., kasneje zopet ogl. patriarh. – Odvetništvo pri gospostvu Lož (prim. Smole IV, 59, 451–453, z izvlečkom iz urbarja 1606; po popisu »1667« knez Eggenberg).

Lit.: J. Kebe, Loška dolina z Babnim Poljem: Zgodovina župnij Stari trg pri Ložu in Babno Polje, 1996.

6. Podružnice:

(1) sv. *Petra* v Ložu, v novem trgu in mestu pod gradom (trg iz Starega trga prenesen pod grad 1341 21/2; V. Joppi, Archeografo Triestino XV, 589 op. 158; Otorepec št. 905), z. pač po letu 1341, om. 1428 21/4 (gotshaws des [...] sand Peter czu Löss in dem markcht; ŽA Stari trg, MMVK 1904, 46; Čipić Rehar št.

601; Kebe, 211). Prejela odpustke iz Rima 1500 16/5 (ib., MMVK 1904, 47; Čipić Rehar št. 609; Kebe, 215). Beneficij zorne maše, om. 1428 21/4 (kot spreadaj), 1429 12/6 in 1433 18/5 (Maček, Ustanove, 361), kaplan om. v popisu 1526, v podelitvi cesarja oz. deželnega kneza (IMK 1893, 190s; za leto 1608: Smole IV, 67). Po prošnji mesta Lož na cesarja 1629 11/12 (ib., 67–68) ust. kapelanija z dušno oskrbo za mesto, ki ne bi bila inkorporirana župniji (prim. tudi ib., 70ss), 1644 13/6 prezentacijo cesar prepusti tržanom, a po popisu »1667« podelitev obdržal, tako tudi v poročilu župnika Matije Ložarja 1684 (Kebe, 223; prim. tudi Žnidaršič Golec, Urbarji, 125–126: beneficij še v vicedomski upravi). Bratovščina sv. Sebastijana (1526). Ladja poznogotska (16. stol.?), s poznejšim prezbiterijem, zvonik dat. 1545. (1526, 1581, 1689, 1690, 1741, 1752, 1757, 1771)

(2) sv. *Roka* v Ložu (Valv. 1689: pred mestom »na Travi«; prim. tudi Valv. XI, 327). Postavljena s strani sodnika in mestnega sveta Loža v spomin na kugo leta 1631. 1635 4/5 ribniški arhidiakon in kočevski župnik Frančišek Maksimilijan Vaccano blagoslovi temeljni kamen (ŽA Stari trg; MHVK 1860, 75; Čipić Rehar št. 619; Kebe, 221). Om. v popisu »1667« poleg sv. Petra z beneficijem v dežel-noknežji podelitvi. 1862 podrta, z. nova na pokopališču zunaj mesta (1862 8/4 položen temeljni kamen; ZD 1862, 99; Kebe, 194). (1689, 1690, 1741, 1771)

(3) sv. *Petra* na gori (1581: nei monti, Valv. 1689: am Berge oberhalb der Pfarrkirchen S. Georgii; v 1526 brez lokacije), na Ulaki nad Starim trgom, s čimer se ujema tudi vrstni red navedbe v popisih 1526 (c. sv. Martina in sv. Petra brez lokacije) in 1581 (v bližini Podcerkve). 1789 zaprta in podrta, olt. sv. Petra prenesen v c. sv. Martina v Podcerkvi (Kebe, 184, 310; prim. tudi V. Steska, ZUZ 1939/1940, 89). (1526, 1581, 1689, 1741, 1771)

(4) sv. *Primoža in Felicijana* na Otoku (Werdlein, 1468 11/10; ŽA Stari trg, MMVK 1904, 47; Čipić Rehar št. 607; Kebe, 214), om. 1468 11/10 (ib.; se navaja bratovščina sv. Primoža in sv. Klemena) in 1494 19/6 (ib.). Portal dat. 1647, prezbiterij 1681. (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1741, 1771, 1783)

(5) sv. *Brikcija* na Lazah pri Gornjem Jezeru. 16.–17. stol.? (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1690, 1741, 1771, 1783)

(6) sv. *Kancijana* na Gorenjem Jezeru (Hesira, 1275; Bianchi, Thes., 148). Rekonciliacija in posvetitev novega olt. sv. Mohorja in Fortunata s podelitvijo odpustkov po gen. vikarju Luki Bizanciju 1558 17/6 (ŽA Stari trg; MHVK 1860, 75; Čipić Rehar št. 617; Kebe, 220). Prez. sredi 17. stol. (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1690, 1713, 1741, 1771, 1783)

(7) sv. *Štefana* v Lipsenju (Lubsen, 1377 3/8; Bianchi, Thes., 390; Lubssem, 1425 29/4; ARS). Predelana 1774 (letnica na slavoloku in na velikem olt.). (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1690, 1713, 1741, 1752, 1771, 1783)

(8) sv. *Vincenca Fer.* na Bloški Polici (Oblachher Politz, 1384 26/6; Biz./Preinf. I št. 236). Še srednjeveška (freske).

(1526, 1573, 1689, 1690, 1713, 1741, 1771, 1783)

(9) sv. *Urbana* v Danah (Poden, 1283; Bianchi, Thes., 217) (CS: v Škriljih). Ladja srednjeveška, prezbiterij dat. 1693.

(1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1690, 1713, 1741, 1752, 1771, 1783)

(10) sv. *Martina* v Podcerkvi, om. brez navedbe kraja 1384 26/6 (Biz./Preinf. I št. 236). Na glavnem portalu letnica 1647. Notranjščina ladje v drugi pol. 18. stol. baročno predelana.

(1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1690, 1713, 1741, 1752, 1771, 1783)

(11) sv. *Jedrti* (1581: sv. *Janeza Krstnika*) v Nadlesku (Nedelesch, 1269 9/7; UBKr II/396). Srednjeveška, v ladji in na slavoloku dat. freske 1511 Tomaža iz Senja. Da je c. imela prvotno patrocinijske sv. Janeza Krstnika, priča najdba lesene obredne glave tega svetnika, zdaj v Narodni galeriji v Ljubljani, iz. ok. 1300. Po viz. 1752 v cerkvi olt. sv. Janeza Krstnika.

(1526, 1573, 1581, 1689, 1690, 1713, 1741, 1752, 1771, 1783)

(12) sv. *Jakoba* v Pudobu (Aich, 1220 7/4; GZS V/310).

(1573, 1581, 1653, 1689, 1690, 1713, 1741, 1752, 1771, 1783)

(13) sv. *Benedikta* v Kozariščah (Cosarich, 1275; Bianchi, Thes., 143), iz 16. stol. (1551?, letnica na hrbtni oltarne menze) s freskami v prezbiteriju (1597).

(1573, 1581, 1689, 1690, 1713, 1741, 1752, 1771, 1783)

(14) sv. *Marjete* v Šmarati, om. s krajem 1275 (villam S. Margarite; Bianchi, Thes., 144) in določneje 1327 10/12 (in villa circa sanctam Margaretam; ARS). Romanska ladja, nadzidana (Zadnikar, 557), prezbiterij dat. 1683.

(1526, 1573, 1581, 1689, 1690, 1713, 1741, 1752, 1771, 1783)

(15) sv. *Antona opata* na Babni Polici (Polz, 1327 10/12; ARS), om. z bratovščino naslovnega svetnika 1403 11/3 (ŽA Stari trg; MMVK 1904, 46; Čipić Rehar št. 600; Kebe, 210s). V jedru še srednjeveška, z ostanki poslikave.

(1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1690, 1713, 1741, 1771, 1783)

(16) sv. *Nikolaja* v Babnem Polju (1689: »v Prezidu«, ki je zdaj na Hrvaškem) (Pabenfeld, 1402 20/4; ARS). Sedanja c. z. 1796. – 1892 lok., ž. ust. 1892.

(1573, 1581, 1653, 1689, 1690, 1741, 1771, 1783)

(17) sv. *Tomaža* na Vrhu (in villa que dicitur Perch, 1310 12/6; Otorepec št. 265; in Monte, 1341 17/2; Otorepec št. 899). V viz. 1771 je ni.

(1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1741, 1783)

(18) sv. *Andreja* na Zgornjih Poljanah (Dolenje Poljane) (Polan, 1438 19/5; ARS) (1581: Selva polona; Valv. 1689: Oberhalb dem Dorff Polland auf einem hohem Berge, romarska).

(1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1690, 1741, 1771, 1783)

(19) *Žalostne Matere božje* na Dolenjih Poljanah (CS: na Spodnjih Poljanah). Iz 18. stol., om. v viz. 1771 kot kapela, v Consign. 1783 je ni. (1771)

(20) *sv. Trojice* na Knežji Njivi (Graffenackher, 1384 26/6; Biz./Preinf. I št. 236). Na portalu letnica 1665, prezbitarij 1676(?). Freske iz 14.–16. stol. V voiz. 1771 je ni. (1526, 1573, 1581, 1689, 1690, 1713, 1741, 1783)

(21) *Marijinega vnebovzetja* v Viševku (Olswisch, 1260 1/9; UBKr II/270; Biz./Preinf. I št. 7). Romarska (tako tudi Valv. 1689). Nova na osmerokotnem tlorisu z. 1641 (položitev temeljnega kamna), končana 1652 (Kemperl, Cerkve, 137). (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1690, 1713, 1741, 1771, 1783)

(22) *sv. Ane* (1526: *sv. Ane in Joahima*, heiligen perg) v Podložu (Potlos, 1220 7/4; GZS V/310), nekdanj zaselek Sv. Ana pri Podložu (Valv. 1689: bey Podlaß). Še srednjeveška, z ostanki fresk. (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1741, 1771)

(23) *sv. Križa* na Križni gori (Lož; Valv. 1689: auf dem Berge oberhalb Podlaß). Prezbitarij dat. 1689, ladja z. 1750 (kronogram na portalu; viz. 1752: de novo erecta), posv. 1767 9/8 po goriškem nadškofu Karlu Mihaelu Attems (viz. 1767). Romarska od 1743, ko so bile postavljene kapelice križevega pota. Oskrbovana. 1749 23/4 tu om. duhovnik (ŽA Stari trg pri Ložu; Čipić Rehar št. 23), v viz. 1767 dva kurata, v viz. 1771 štirje. (J. Kebe, Križna gora nad Ložem, 1987; Šumi/Sapač, 270.)

(1526, 1573, 1581, 1689, 1690, 1713, 1741, 1752, 1771, 1783)

(24) *sv. Pankracija* (1752: *sv. Pankracija in Florijana*) na Klancah (Dome) (1581: nel Bosco). Prezbitarij iz druge pol. 17. stol. V viz. 1741 in 1771 ni om. (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1690, 1713, 1752, 1783)

(25) *sv. Frančiška Ksaverja* v Vrhniki pri Ložu (Werchiniz, 1275; Bianchi, Thes., št. 284). Z. naj bi bila ok. 1738 (Kebe, 161). Baročna, bližina Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 269). (1741, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* na pokopališču pri ž. c. sv. Jurija, kostnica, om. 1472 12/5 (carnarium situatum in ecclesia sancti Michaelis de Los; AAU, Acta 3, 129r–v; IMK 1891, 26) zaradi večne luči. Drugih podatkov ni. Ne stoji več.

(2) *sv. Uršule* (prvotno pač *sv. Mihaela*) v loškem gradu, om. z deželnoknežjim beneficijem leta 1677 (Smole II, 308; Kebe, 249). 1507 19/6 gen. vizitator škof Hieronymus de Franciscis v kapeli (in capella castris Loos) posveti véliki oltar v čast sv. Mihaela, Uršule, Marije Magdalene, Andreja ap. in Florijana ter mu po-

deli odpustke (VOAug). Po poročilu župnika Matije Ložarja iz leta 1684, ko sta bila grad in z njim kapela porušena, knez Auersperg prenese beneficij h kapeli sv. Katarine pri snežniškem gradu (Kebe, 223).

(3) sv. *Ignacija* v mestu. Om. samo v viz. 1771, neznana. (1771)

(4) *Matere božje* ob gradu Šteberk pri Cerknškem jezeru (Lipsenje) (Stegberch, 1274 19/8; CDI II/361) (v popisu ribniškega arhidiakonata v ribniškem urbarju 1573 kot kapelanija sv. *Uršule*). Om. 1475 22/3 ob podelitvi kapelanije (AAU, Acta 4, 164). Deželnoknežji beneficij s kaplanom (1669/1670, 1677; Smole II, 23–24, 32, 308, kaplan om. tudi v popisu 1526; tudi 1638; Sadek, 469; poznejše gradivo zaradi odvetništva Auerspergov Smole V, pod Blokami, 163ss). Neznano kdaj inkorporiran župniji na Blokah, tako v urb. župnije 1753 (Žnidaršič Golec, Urbarji, 43). 1753 26/5 prezentira nadškofu Attems cesarica Marija Terezija na mesto bloškega župnika in beneficiata Device Marije na Šteberku (NšAL II/1048), tako še 1777 12/7 nadškofu Edlingu (NšAL II/1138). V viz. 1771 lokalizirana v Podsteberg in navedena kot podružnica. Podrta ob jožefinskih reformah. (1526, 1573, 1689, 1741, 1771)

(5) sv. *Uršule* v gradu Viševek. Glede na patrocinijski ni identična s kapelo v gradu Koča vas (gl. spodaj), slej ko prej v njegovem slabo dokumentiranem predniku, dvoru, ki ga popis 1581 navaja kot grad (Vlscheuig ... Nel castello la chiesa de Sta Vrsula; o njem Gradovi III/2, 181). Zaradi redosleda zapisa v viru in navedbe oddaljenosti od ž. c. je ne gre poistovetiti s kapelo na loškem gradu z istim patrocinijskim (prim. Kebe, 209). (1581)

(6) sv. *Štefana* (Šilc, 332) pri gradu Koča vas (Hallerstein). Dvorec naj bi bil z. v drugi pol. 16. stol. po Hallerjih. Samostojno stoječa kapela, 1793 om. kot kapela sv. Henrika (?) in 1839 kot kapela sv. Štefana kralja, odstranjena proti koncu 19. stol. (Kebe; Gradovi III/2, 70); v CC 1892 je ni več.

(7) sv. *Katarine* nad gradom Snežnik (Šneberk, Schneeberg) (Sneperch, 1268; Bianchi, Thes., 181), om. brez patrocinijski 1402 19/4 (fest cze Sneperg pey der chirchen ze Sneperg; ARS). Upod. v Valv. XI, 512, in Valv. Top. Carn., št. 244, na vzpetini nad gradom, z zvončnico in tristrano sklenjenim prezbiterijem. V popisu 1690 med podružnicami. Ne stoji več. Leta 1771 (viz. 1771; Kebe, 229) še navedena kot javna podružnica, v Zemljevidu 1, sekc. 225, in Opis, 57, kot c. sv. Magdalene. (1526, 1581, 1690, 1741, 1752, 1771)

(8) sv. *Florijana* (Šilc, 332) v gradu Snežnik. Z. pod grofi Lichtenbergi, posestniki Snežnika od 1707 dalje (Smole, Graščine, 450), na ravnici pred dvorcem. Leta 1793 se navaja kot kapela sv. Henrika, 1803 kot sv. Florijana, kar bo njen prvotni patrocinijski, sodeč po baročni sliki tega svetnika Fortunata Berganta, ki je zašla v

cerkev na Križni gori (V. Bučič, Kronika 48, 2000, 90–91), porušena 1884 (Kebe; I. Stopar, Kronika 48, 2000, 17). V viz. 1752 om. brez patrocinjaja. (1752)

LVII. ŽUPNIJA SV. MIHAELA NA BLOKAH

1. Benete, Glina, Gradiško, Hiteno, Hudi Vrh, Jeršanovo, Kramplje, Lahovo, Lovranovo, Metlje, Mramorovo, Nadlišek (Pajkovo), Nemška vas, Podklanec, Poljšeeče, Pri fari, Radljek, Ravne (na Blokah; v ribniški ž.?), Ravnik, Runarsko, Sleme, Slugovo, Strmec, Studenec, Studeno, Sv. Trojica, Škrabče, Topol, Ulaka, Volčje, Zales, Zavrh; *vikariat Loški Potok*: Bela Voda, Hrib, Mali Log, Retje, Srednja vas, Šegova vas, Tabor, Travnik; v *vikariatu Sv. Vid nad Cerknico*: Cajnarji, Čolnovo, Hruškarji, Jeršiči, Korošče, Košica, Kranjče, Kremenica, Kržišče, Lešnjaki, Osredok, Otave, Pikovnik, Pirmani, Ravne, Ščurki, Štrukljeva vas, Tavžlje, Zahrib, Zala, Županovo.

2. Oblach, 1230 (GZS V/530; GZS VI,1/113; darovnica stiškemu samostanu, potrjena po patriarhu Bertoldu 1250 13/8; Bernhard št. S33; Grebenc, (19), 22 (št. 13), toda tudi 183s).

3. C. om. posredno kot fara 1332 10/8 (ze Oblak in der phar; ARS), s patrocijnem posredno 1404 30/10 (sand Michels pawern von Oblak; ARS). V naselju, ki je dobilo ime Fara oz. Pri Fari (pri Novi vasi); 1436 7/11 lokalizirana »am Gros-sen perg« (Biz./Preinf. II št. 185; tako tudi 1460 1/12; ib., št. 285). Pred 1477 8/3 (pač leta 1472) požgana od Turkov (cesar Friderik prenese letni sejem na dan sv. Mihaela z Blok v Lož; ARS; MMVK 1904, 44). Nova c. bržkone po letu 1477. Podaljšana 1850, posv. 1894.

4. Ž. (vik.) izločena iz loške župnije nekako v začetku 14. stol., om. kot fara leta 1332 (10/8, kot zgoraj), kar pomeni šele sedež vikariata. Če prva omemba »župnika« (pharrer) leta 1418 31/5 v Blokah (ARS) že pomeni župnijo, ni gotovo, saj je v listini o prenosu letnega sejma iz Blok v Lož 1477 8/3 (kot zgoraj) rečeno, da te ležijo v loški ž. (zu Oblach in laaser pharr). Po dokumentih župnije Lož (Stari trg) v terezijanskem katastru (ARS, AS 174, šk. 25, fasc. 18; 1755?) je župniška desetina šla župnišču v Starem trgu.

5. Kanonične pravice v srednjem veku niso izpričane. Iz kasnejših spisov je mogoče domnevati, da je bila ž. ortenburška ustanova in da je v tem pogledu delila usodo z Ložem (patronat s prezentacijo Ortenburžani, za njimi Celjani in naposled Habsburžani; potrditev od 1394 ribniški žpk.?), čeravno je glede tega, ali sodi ž. pod gorenjski ali ribniški arhidiakonot (kar tudi pomeni, ali se je izločila iz loške župnije ali ne) prišlo do sporov (1490, 1506–1509; IMK 1892, 33, 86). Obveljala je jurisdikcija ribniškega arhidiakona. Prezentacija cesar oz. deželni knez (za 17. in

18. stol. gl. primere v Smole, V, 156ss), konfirmacija ogl. patriarh. – Odvetništvo gospodstvo Lož (prim. tudi Smole IV, 451, izvleček iz urbarja 1606) oziroma Snežnik (1698; Smole V, 157s; sedež loškega gospodstva po prodaji Eggenbergom 1635). V popisu kranjskih cerkv. drag. 1526 so v loškem deželskem sodišču poleg ž. c. samo podružnice na Hudem Vrhu, v Metuljah in v Studenem, ki so brez tiste v Studenem navedene tudi v popisu odvetščine gospodstva Lož iz leta 1573. Po popisu »1667« v odvetništvu turjaškega gospodstva.

6. Podružnice:⁹¹

(1) sv. *Nikolaja* na Hudem Vrhu (Pesenberg, 1436; celjski fevdi). V današnjem stanju iz let 1873–1874.

(1526, 1573, 1581, 1689, 1741, 1752?, 1771, 1783)

(2) sv. *Antona op.* (danes *Padovanskega*; tako že v indulgenčni listini papeža Klemen XII. 1739 16/12; Čipić Rehar št. 32) v Metuljah (Mettelach, 1427 19/7; ARS). Sedanja c. baročna.

(1526, 1573, 1581, 1689, 1741, 1771, 1783)

(3) sv. *Janeza Krstnika* v Studenem na Blokah (Chaltenvelt, 1332 10/8; ARS). 17. stol.(?).

(1526, 1581, 1689, 1741, 1771, 1783)

(4) sv. *Andreja* v Gorenjih Otavah, om. kot toponim 1499 (M. Kos, Urbarji Slov. Primorja II/2, 263). Gotski križnorebrasto obokan prezbiterij 13.–14. stol. (Komelj). (1689, 1741, 1771)

(5) sv. *Primoža in Felicijana* na Osredku nad Cerknico. Iz druge pol. 16. stol. (1689, 1741, 1771)

(6) sv. *Jurija* pri Cajnarjih (1581, Valv. 1689: v Nadlišku) (CS: na Gori). Baročna. (1581, 1689, 1741, 1771)

(7) sv. *Jakoba st.* v Štrukljevi vasi (1581, Valv. 1689: v Nadlišku). Iz 17. stol. (ladja na oktogonalem tlorisu).

(1581, 1689, 1741, 1771)

(8) sv. *Trojice* pri Sv. Trojici nad Cerknico (od 1954 do osamosvojitve Šivče) (Consign. 1783: pod Nadliškom). Z. leta 1680 (CS) po grofu Janezu Andreju Turjaškem, po Valv. XI, 390, ustanova graščine Nadlišek. – Lok. 1806, ž. ust. 1877. (1689, 1741, 1767, 1771, 1783)

(9) sv. *Roka* na Ravniku. Baročna. Požgana 1942 in v razvalinah. (1689, 1741, 1752, 1767, 1771, 1783)

⁹¹ Po popisu »1667« z desetimi podružnicami, po viz. 1752 z dvanajstimi, od katerih pa jih je bilo zaradi pomanjkanja časa (in angustia temporis) vizitirano samo šest brez omembe kraja.

(10) *sv. Duha* v Krajiču (prej: Sv. Duh) (1581: na Ravniku, Valv. 1689: na Ulaki; v Consign. 1783: na Runarskem).

(1581, 1689, 1741, 1752, 1767, 1771, 1783)

(11) *sv. Nikolaja* na Ulaki (Wlak, 1404 30/10; ARS). Om. 1468 27/4, ko Andrej, škof v Ferentinu in gen. vikar ogl. patriarha, izda pismo za pobiranje miloščine, ki naj se porabi za popravilo »capelle sancti Nicolai in Oblac«, opustošene po požaru (Vale, 9, op. 1). Obenem dovoli rektorju kapele, da v obdobju enega leta mašuje na portatilu. Imela je torej kaplana in bila bržkone romarska. Barokizirana, na portalu letnica 1678.

(1581, 1689, 1741, 1752?, 1771, 1783)

(12) *sv. Volbenka* na Volčjem (Walspach, 1275; Bianchi, Thes., 148). V viz. 1741 ni om. Prez. 1864–1866.

(1689, 1752, 1771, 1783)

(13) *Marijinega rojstva* na Runarskem (Runarisk, Wurnarisk, 1436; celjski fevdi). V baroku prez., 1943 požgana in danes obnovljena.

(1581, 1689, 1741, 1771, 1783)

(14) *sv. Martina*, pri ž. c. v Blokah (1752: prope matricem). Neznana.

(1741, 1752)

(15) *Marijinega vnebovzetja* v Velikih Blokah (Michiloblak, 1389 12/3; HHStAW). Ok. 1865 z. nova, a se zaradi neprimerne velikosti (bila je prenizka) v njej ni maševalo. Nova z. oz. prez. 1877–1878, blagosl. na Marijin praznik v maju (Marije Pomočnice kristjanov, 24/5) 1878 (ZD 1878, 269). V viz. 1771 je ni.

(1581, 1689, 1741, 1752, 1783)

(16) *sv. Justa* (danes *sv. Petra in Pavla*) na Studencu na Blokah (Kalten prunn, 1463; urb. Turjak) (1581: sv. Jošta, v originalu S. Iodero, pač za S. Iodoco; Valv. 1689: sv. Justa, tako tudi v viz. 1741 in v Consign. 1783). Baročna iz 18. stol.

(1581, 1689, 1741, 1767, 1771, 1783)

(17) *sv. Vida* (*sv. Vida in Modesta*) pri Svetem Vidu nad Cerknico (nekdaj in 1952–1992: Žilce). Z. 1717–1719, 1903 nova (Franc Kirchsclager), ohranjen zvonik. Om. v inventarju in urbarju ribniškega župnišča iz leta 1731 med podružnicami ribniške župnije kot c. sv. Vida v Žilcah (ARS, AS 1, Viced. urad za Kranjsko, Lit. R VII, I/32a, šk. 55), v viz. 1741 kot podružnica Blok. – V i k a r i a t ust. 1753 9/9 (potrjen 1755 9/10; Volčjak, 107), pod patronatom turjaškega gospostva, s podružnicami pod št. 4–7. Ž. ust. 1864.

(1741, 1771, 1783)

(18) *sv. Lenarta* v Loškem Potoku. Kraj v srednjem veku ni izpričan, c. om. v Bizancijevem popisu 1581. Baročna zgradba iz leta 1670(?) (po CS z. 1666), ponovno z. in blagosl. 1752 8/8 (1752: planè nova, nunc primo erecta). – V i k a r i a t ust. 1666 (CS; Otrin, Visočnik, 276). Nastopa v dveh popisih župnij ribniškega arhidiakonata iz 17. stol. (nedatirano, ok. 1670/1680?, in 1682, 17/4;

oboje AAU, Chiese, Visite). Omenja ga tudi Valvasor, četudi njegove podružnice našteva med bloškimi podružnicami. Ustanovnik ribniško gospostvo, ki plačuje kaplana v denarju, soseska pa z naturalijami (1675; Smole V, 258). Po viz. 1771 v oskrbi podružnici pod št. 19 in 20. Po Zemljevidu 1, Opis, 51, naj bi bila vikariatna hiša nekdanj grad. – Ž. ust. 1863.

(1581, 1689, 1741, 1752, 1767, 1771, 1783)

(19) *sv. Barbare* na pokopališču v Loškem Potoku (Valv. 1689: nechst bey La-serbach auf einem lustigen Berglein). Na portalu letnica 1676.

(1689, 1741, 1783)

(20) *sv. Florijana* v Retjah. Obnovljena(?) 1768 (letnica na portalu).

(1741, 1771, 1783)

(21) *sv. Filipa in Jakoba* v Ravnah na Blokah (Vrauenach, 1275; Biachi, Thes., št. 272; ali Vrauenach, HTK, 1202). Po inventarju ribniškega župnišča iz leta 1601 (ARS, AS 1, Viced. urad za Kranjsko, Cerkv. zadeve, Lit. R VII, I/32) v bloški župniji, sicer pa jo vsi popisi cerkva oz. vizitacije postavljajo v ribniško ž. (gl. tam).

7. Kapele:

(1) *sv. Urha* pri (starem) gradu Nadlišek (Pajkovo) (Tabor). Po popisu 1581 porušena po protestantih in se v njej ni več maševalo. Sedanja baročna (ok. 1740). V viz. 1771 in šematizmih ljublj. škofije navedena med podružnicami. Grad že za Valvasorja opuščen.

(1581, 1689, 1741, 1771)

(2) kapela v novem gradu Nadlišek (Pajkovo). Dvorec z. do 1686 (Valv. XI, 390), 1942 požgan. O kapeli poznejših podatkov ni, a se je ohranil spomin nanjo (Logaško okrajno glavarstvo, 1889, 86).

(1689)

LVIII. ŽUPNIJA SV. KANCIJANA V ŠKOCJANU PRI TURJAKU

1. Bani, Bavdek, Bošteče, Bukovica, Čretež, Dolšane, Gradec, Javornik, Knej, Krvava Peč, Laporje, Laze, Lipljene Veliko in Malo, Ločnik Veliki in Mali, Medvedjica, Mohorje, Naredi, Osolnik Veliki in Mali, Osredek, [»Na polju« – kje?], Podhojni Hrib, Podlog, Prazniki, Pristava, Purkarče, Raščica (= Rašica), Rob, Rožnik, Rupe, Selo, Sloka Gora, Staro Apno, Srnja, Sekirišče, Škamevec, Ščurki, Turjak, Uzmani, Zabukovje, Železnica, Žgonče.

2. Kraj om. s cerkvijo 1260 (kot spodaj) (uradno: Staro Apno).

3. C. om. prek župnije 1260 (kot spodaj), sicer pa prek toponima (pei Sand Cancian pei Aversperch, 1335 24/3; Biz./Preinf. I št. 55). 1363 7/2 prejela odpustke iz

Avignona (tekst listine pri Valv. VIII, 729–730). Patrocinijski izpričan 1363 7/2 (ib.) in 1374 18/10 (plebs sancti Canciani prope Auersperch; BCU, Ms 892/IV, 18r–v). Leta 1487 v cerkvi posvečeni trije olt. z odpustki (Biz./Preinf. II št. 398). V osnovi gotska, prez. in posv. 1753 9/9 po goriškem nadškofu Karlu Mihaelu Attemsju (viz. 1753). Sedanja zgradba predelana in posv. 1907 27/10, z uporabo južne gotske, križnorebraste obokane kapele, katere zidavo bi bilo mogoče povezati s podelitvijo odpustkov iz leta 1363. (M. Oter Gorenčič, Grad Turjak, 386–404.)

4. Prva cerkev v tem okolju je bila cerkev sv. Ahacija na Malem Ločniku (gl. podružnice, št. 2), in sicer kot krstna cerkev cerkniške pražupnije s prvotnim patrocinijskim sv. Janeza Krstnika, vsaj že iz sredine 11. stol. Ž. v Škocjanu je po vsej vejetnosti nastala na osnovi patriarhove lastniške cerkve (tako kot tisti v Dobropolju in v Starem trgu ob Kolpi) v 12. stol., četudi naj bi jo po (zmotnem) izročilu ustanovil šele Herbard Turjaški leta 1260 (MMVK 1905, 152, po Valv. VIII, 729; tekst listine ni znan). V seznamih papeških desetih in kolekt 13. in 14. stol. ne nastopa. C. se kot župnijska v znanem in ohranjenem listinskem gradivu prvič om. 1363 7/2 (ecclesia parochialis, kot zgoraj), ž. (plebs) zatem 1374 18/10 (kot zgoraj). V cerkvi na Malem Ločniku s prvotnim patrocinijskim sv. Janeza Krstnika (gl. podružnice, št. 2) lahko vidimo staro, vsaj že sredi 11. stol. postavljeno krstno cerkev v okviru cerkniške pražupnije.

5. Glede na dejstvo, da je območje Turjaka, s katerim so se povezovale patronatske pravice nad ž., ležalo znotraj tiste posesti, ki jo je Henrik III. leta 1040 podelil ogl. patriarhu, se da domnevati, da je ž. (na skrajnem severovzhodnem koncu cerkniške pražupnije) v 12. stol. ustanovil ogl. patriarh in njen patronat podelil staremu rodu Turjaških, po njihovem izumrtju s Konradom med 1245 in 1248 pa leta 1260 njihovim istoimenskim ministerialom.⁹² (Tudi Valvasor se izraža tako, kot da je patriarh Gregor patronatske pravice Turjaškim leta 1260 podelil, ne pa, da bi bili le-ti ustanovitelji župnije). Domnevo potrjuje analogija z župnijo Poljane (Stari trg ob Kolpi), ki je prav tako bila pod patronatom starih Turjaških in jo je po njihovem izumrtju leta 1248 patriarh podelil Hermanu Ortenburškemu. Od 1260 patronatske pravice v rokah novih Turjaških (tako tudi v listini z odpustki 1363 7/2,

⁹² Valvasor se tega gotovo ni izmislil in je imel pred seboj izvirno listino, vendar nam ta podatek spričo znanih zgodovinskih dejstev postavlja nekaj vprašanj. Kaže, da so si grad po Konradovi smrti prilastili Spanheimski – to je izpričano za leto 1256 ob razdelitvi njihovih posestev med Ulrikom in njegovim bratom Filipom, izvoljenim salzburškim nadškofom, ko je grad obdržal Ulrik (MC IV,1/2627), in leto 1261, ko je Ulrik v mirovni pogodbi s patriarhom moral temu za poravnane škode, ki mu jo bil povzročil, med drugim odstopiti grad Turjak, a ga je spet dobil nazaj v fevd (MC IV,1/2761, 2762) (D. Kos, Vitez in grad, 2005, 137; M. Kosi, Grad Turjak, 125ss). Dejstvo, da je patriarh župnijo v Poljanah podelil Ortenburžanom že leta 1248, pomeni, da so si Spanheimski Turjak prilastili protipravno in jim zato patriarh tamkajšnje župnije ni podelil, in drugič, da je patriarh imel nove Turjaške za zakonite naslednike starih.

kot zgoraj), potrditev patriarh. – Odvetništvo 1467 22/7 (Biz./Preinf. II št. 324) v rokah Turjačanov, tako tudi pozneje (turjaško gospodstvo).

Lit.: E. Škulj, Tri četrt tisočletja pražupnije Škocjan pri Turjaku, 2010; za Turjaške in z njimi povezane lokacije in objekte zdaj M. Preinfalk in dr. (ur.), Grad Turjak, 2020 (tu tudi M. Oter Gorenčič, Po umetnostnih sledih srednjeveških Auerspergov, 381–452); J. Höfler, Razmisleki ob novi monografiji o Turjaškem gradu in Turjačanih, ZČ 76, 2022, 336–351.

6. Podružnice:⁹³

(1) *Matere božje (Marijinega oznanjenja)* na Železnici (Üyssen Puchell, 1463; urb. Turjak). Pri gradiču Eisenhof (Valv. XI, 131). Poznogotska, a v 19. stol. prezidana.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(2) *sv. Ahaca (prvotno sv. Janeza Krstnika, zatem Marijinega vnebovzetja)* na Velikem (ali tudi na Malem) Ločniku (Consign. 1783: Oberkleinlotschnik) (in villa Lonsa dicta, 1062 11/12; GZS III/224, in dem Grozzen Loczschnik, 1382 13/5; Biz./Preinf. I št. 229; za »Lonsa« gl. M. Kos, GMD XXI, 1940, 71, v kranjski pokrajini, v grofiji mejnega grofa Udalrika; F. Kos, GZS, lokalizira kraj v Luče pri Gorenji Krki). C. je bila prvotno posvečena sv. Janezu (Krstniku), om. z bratovščino 1415 4/6 (sand Johans gein Locznyk; Biz./Preinf. II št. 50) in 1429 21/7 (sand Johans kirchen ob Awersperg; Biz./Preinf. II št. 117). Sprememba patrocinija v Marijinega s posvetitvijo povečane cerkve in podelitvijo odpustkov 1461 5/4 iz Rima (pro ecclesia b. Marie in monte S. Johannis extra castrum Auersperg; RG VIII, 24, št. 145). »Gora sv. Janeza« (Sannd Johans perg; gl. HTK, 330–331) se navaja še v turjaških urbarjih iz let 1507–1511 (M. Bizjak, v: Sedemdeset let biblioteke SAZU, 2008, 136). Za Valv. 1689 še Marijina c. s 13 oltarji, med njimi sv. Janeza Krstnika in sv. Ahaca. Po zmagi nad Turki pri Sisku se uveljavi procesija na dan zmage 22. junija, kasneje c. preimenovana na svetnika tega dne, sv. Ahaca (tako viz. 1741, 1753 in Consign. 1783). V viz. 1753 om. oltarji sv. Ahaca, sv. Ane, Marijinega vnebovzetja, sv. Janeza Krstnika in sv. Križa. – Prvotno krstna cerkev cerkniške pražupnije iz 11. stol. in prva cerkev na območju škocjanske ž., pozneje družinska cerkev Turjaških, v začetku pač še lesena. Prva faza sedanje zgradbe pravilno orientirana enoladijska stavba iz druge pol. 14. stol. z gotskim prezbiterijem, ki se ohranil kot stranska kapela, prezidana v drugi četrtini 15. stol. v dvoladijsko dvorano s poligonalnim prezbiterijem na jugu (Peskar; Peskar, Arhitektura, 222–223; nove ugotovitve R. Peskar, Grad Turjak, 353–378, M. Oter Gorenčič, prav tam,

⁹³ Po popisu »1667« z osmero podružnicami, v popisu 1526 navedena le skupna bera brez navedbe posameznih podružnic, medtem ko v Bizancijevem popisu 1581 manjka.

411–472). Freske v prezbiteriju iz časa povečave (ok. 1460 oz. pred 1461), zadnje znano delo Janeza Ljubljanskega, in v stranski kapeli iz zač. 16. stol. (1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(3) *sv. Jakoba* na Malem Osolniku (1753: na Velikem Osolniku) (Oscelnik, 1220 7/4; GZS V/310; Osselnik, 1274 22/5; kart. Bistra, 55v). Srednjeveška, obnovljena 1760 (? , letnica na portalu).

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(4) *sv. Lovrenca* na Velikem Osolniku (Osselnik; kot zgoraj). V jedru ohranjena romanska ladja (Zadnikar, 563s).

(1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

(5) *sv. Jerneja* na Rašici (Raschitz, 1317 8/9; Biz./Preinf. I št. 27). 1459 31/12 om. z beneficiatom (rector benef. s. Bartholomei in Retesez [Rottessez] Aquil dioc.; RG VIII, 377–378, št. 2543). Sicer pa o njej govori Primož Trubar v predgovoru h Katekizmu iz leta 1575 v svoji kritiki cerkvenih naročil slikarjem, ko je bil pri njej njegov oče zakristan, in pri tem omenja, da so jo leta 1528 obiskali Turki (F. Stelè, Slikarstvo v Sloveniji od 12. do srede 16. stoletja, 1969, 233). Sedanja c. menda z zač. 17. stol., večkrat predelana (na portalu letnica 1765, na čelu 1839).

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(6) *sv. Primoža in Felicijana* v Žgončah (Sv. Primož nad Robom, nekdanj Rovte) (Valv. 1689: Cerciati, 1741, 1753: Ruth, 1761: in Rutti, Consign. 1783: Gereuth) (Prem, 1436; celjski fevdi; Puerkchait, 1463; urb. Turjak). Om. v turjaških urbarjih 1463, 1484 in 1485 (HTK, 1757) in 1467 22/7 (Biz./Preinf. II št. 324). Še srednjeveška, s freskami iz ok. 1460 v prezbiteriju.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(7) *sv. Lenarta* v Krvavi Peči (Pluetigen Stain, 1425 14/2; Biz./Preinf. II št. 92). Om. 1598 16/7, ko naj bi bila po protestantih požgana (Smole I, 38). Iz zgodnjega 16. stol., s sledovi fresk t. i. »hrvaških« slikarjev.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(8) *Marijinega oznanjenja* (viz. 1761 in zdaj *Marijinega rojstva*) v Robu (Rab, 1463; urb. Turjak). Sedanja c. z. in posv. 1845. V viz. 1753 zabeležena prošnja za ustanovitev vikariata. – Lok. 1789, ž. ust. 1876 (J. Škulj, Kronika župnije Rob, 2009).

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* (1753: *sv. Križa*), pač kostnica, pri ž. c. v Škocjanu. Ne stoji več. (1689, 1753)

(2) *sv. Pankracija* (in/ali *sv. Servacija*) v gradu Turjak (V^hrsberch, 1162 3/5; GZS IV/441; Owersperch, 1220 7/4; GZS V/310). Kljub močni prezidavi gradu po

potresu leta 1511 (končana 1521) ohranjen prvotni romanski prostor izpred sr. 13. stol. s polkrožno, s polkupalo obokano apsido, po sredini 15. stol. obokan s šilasto banjo (I. Sapač, Grad Turjak, 673–686), poslikan po 1469 (Mojster Turjaških), s sledovi starejše poslikave (zač. 14. stol.) (K. Mahnič, Grad Turjak, 275–311; M. Kosi, B. Hajdinjak, prav tam, 313–350; M. Oter Gorenčič, prav tam, 420–433). Na patrocinijsv. Pankracija je mogoče sklepati po poročilu o zaslišanju podložnikov škocjanske župnije v vicedomskem arhivu 1598 13/8 (Smole I, 37), čeprav naj bi bila kapela po dveh kronističnih noticah iz let 1488 in 1489 posvečena sv. Servaciju (M. Kosi, B. Hajdinjak, prav tam, 314). Glede na splošno priljubljenost patrocinijsv. Pankracija za kapele visokosrednjeveških gradov v našem ožjem in širšem kulturnem prostoru (Höfler, Cerkve, 406–407 oz. 410–411; gl. tudi Höfler, ZČ 2022) je bila kapela nedvomno posv. temu svetniku, zakaj se v letih 1488 in 1489 omenja kot Servacijeva, pa ostaja uganka (zamenjava zaradi praznovanja obeh svetnikov enega za drugim, 12. in 13. maj?). – Kapelanija, po 1637(?) prenesena v novo baročno kapelo Marijinega obiskanja (gl. naslednjo številko).

(3) *Marijinega obiskanja* (1753, 1771; pozneje *Marijinega brezmadežnega spočetja*; ZD 1873, 4) na Turjaku. Nova kapela turjaškega gradu, po CS (in župnijski kroniki zmotno) dat. 1623 (prav ok. 1637; I. Sapač, Grad Turjak, 796ss), s kaplanom, po Valv. 1689 (XI, 26) v javni rabi, v viz. 1753 naštetá na koncu popisa podružnic v škocjanski župniji. 1732 18/6 ust. beneficij s tam bivajočim kaplanom (Maček, Ustanove, 477). 1943 z grajskim kompleksom porušena, obnovljena in blagosl. 1991. – 1789–1790 (1789 5/6 privolitev župnika v Škocjanu; Maček, Ustanove, 478; ustanovitveni akti 1790 30/3–11/7; E. Škulj, Grad Turjak, 987–1008) ust. ž. z dotacijo knezov Auerspergov, s tem da je bil aktualni grajski kaplan (sacelan) povzdignjen v župnika (ZZ, 1075).

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771)

(4) *Marije Pomočnice* pri turjaškem gradu (1753: prope arcum sacellum BMV Auxiliatr.). Ne stoji več, neznana. 1806 še stala, ko je bila potrjena mašna ustanova v njej z dne 1. maja 1804 (Maček, Ustanove, 479; kapela označena kot c. Marije Pomagaj na Pesku).

(1753, 1761)

LIX. ŽUPNIJA SV. KRIŽA V DOBREPOLJU (VIDEM-DOBREPOLJE)

1. Andol, Borovec (pri Karlovinci), Brlog, Bruhanja vas, Cesta (v Dobrepolju), Gašpinovo, Graben, Hočevje, Hojče, Kališe, Kompolje, Krnče, Levstiki, Lužarji, [Mala Ilova Gora], Mala vas, Marelče, Maršiči, Novi Pot, Perovo, Plazovo, Podgorica, Podpeč, Podpoljane Gor. in Dol., Podžaga, Pogled, Ponikve, Prapreče, Pusti Hrib, Sv. Gregor, Videm, Vintarje, Zadnik, Zagorica, Zdenska vas; *vikariat Velike*

Lašče: Dvorska vas, Hlebče, Male Lašče, Opalkovo, Retje, Slevica Velika in Mala, Srobotnik, Stope, Sv. Trojica, Ulaka; *vikariat Struge*: Čretež, Kolenča vas, Paka, Podtabor, Potiskovec, Pri Cerkvi, Rapljevo, Tisovec, Tržič.

2. de Gv^otenvelt, 1220 7/4 (GZS V/310); sicer pa gre za pokrajinsko ime. C. stoji v vasi Videm: ze dem Wydem, 1355 5/8 (ARS).

3. C. om. s patrocinijem 1405 4/5 (ecclesia [...] sancte crucis in Gutenueld; ARS). Sedanja c. z. 1831–1844 (stavbenik Matej Medved) in posv. 1845 22/6. – V srednjem veku om. olt. sv. *Andreja* s kapelanijo, ustanova gospodov s Čušperka, om. 1432 4/4 (ARS). 1467 17/7 (ARS) je patronat nad kapelanijo prešel na Lambergarje z Brega (Willigrain) in njihove dediče, tako tudi Valv. 1689 (Freyherren von Werneck aus Willigrain) (k temu še IMK 1893, 19s; Sadek, 469). – 1526 om. tu olt. sv. Sebastijana (!; napačno za sv. Andreja?).

4. Ž. posredno izpričana leta 1241, ko je Konrad Žovneški mdr. desetine »in Gv^otenvelt«, ki jih je imel v fevdu od patriarha Bertolda, odstopil Herbardu Turjaškemu (1241 8/5; GZS V/765; Biz./Preinf. I št. 2), glede na patrociniž ž. c. verjetno iz druge pol. 12. stol., a se v des. seznam 1296 ne navaja. V Strugah krstna cerkev cerkniške pražupnije, glede na zgodovinske okoliščine iz 11. stol. Ž. prvič om. z župnikom 1405 4/5 (kot zgoraj). Izoblikovana pač sočasno z ž. v Škocjanu pri Turjaku. Po poskusu stiškega opata ok. 1403, da si kot dedič pravic šentviškega župnika podredi dobrepolskega (kot tudi ribniškega) župnika, bi se dalo sklepati, da je pred ustanovitvijo ž. na to območje segala pražupnija v Šentvidu pri Stični, vendar se je pravda končala v korist slednjih (1405 4/5; ARS). Vsekakor je šlo za uzurpacijo na podlagi starih posesti stiškega samostana – gre za okoliš Dvorske vasi, kjer domnevamo prvotni dvor starih Turjaških s cerkvijo iz druge pol. 11. stol. (gl. spodaj).

5. Lastniška c. in zatem župnija, prvotno pleno iure ogl. patriarha. Kdaj je patronat prešel na fevdnike na Čušperku (Zobelsberg; stari Turjaški, zatem Ortenburžani, tu izpričani že leta 1248: UBKr II/156, GZS VI,1/59), od katerih je patronat mogel prek Celjanov preiti na Habsburžane, ni znano; grad prvič om. prek ministeriala Hartvika »de Czobelsperch 1220 7/4, kot zgoraj). 1449 15/3 dokumentirana prezentacija Celjskih (RG VI št. 00639). Po poročilu iz leta 1633 (AAU, Chiese, Visite; IMK 1892, 90) prezentira na ž. cesar oz. deželni knez, potrjuje pa ogl. patriarh. Tako tudi vsi nadaljnji dokumenti. – 1467 22/7 odvetništvo nad ž. v rokah Turjaških (Biz./Preinf. II št. 324), sicer pa pri gospodstvu Čušperk (po popisu »1667« Žužemberk); v sporih, ki so nastali med vicedomskim uradom kot zastopnikom deželnega kneza ter lastniki čušperškega gospodstva leta 1738 (Smole II, 58ss), je rečeno, da s prodajo gospodstva Erazmu Dietrichsteinskemu leta 1617 ni ugasnila deželnoknežja patronatska pravica nad ž., pač pa so gospodstvu ostale odvetniške pravice.

Lit.: I. Grandovec, F. Škulj, R. Drobnič, V svetišču spomina: Zbornik župnije Dobropolje ob 750. letnici župnije, 2010.

6. Podružnice:⁹⁴

(1) *Matere božje (rožnovenske)* v Podgorici (in dem gegent zw Gu^otenuelt in dem dorf ze Podgoriczach, 1352 11/4; HHStAW). Po Valv. 1689 sedanja z. malo pred 1689 namesto stare, ki je bila premajhna in so jo odstranili, po MMC, 251, med 1623 in 1627.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(2) *sv. Martina* v Podpeči (Lu^og, 1349 28/8; ARS). Baročna.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(3) *sv. Nikolaja* v Podgori (Podger, Podgor, 1436; celjski fevdi). Baročna, na slavoloku letnica 1649.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(4) *sv. Vida in Modesta* v Kompoljah (Gumpel, 1436; celjski fevdi).⁹⁵ Po požaru v vasi 1877 22/8 (ZD 1877, 280) z. nova.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(5) *sv. Janeza Krstnika*, pozneje *sv. Avgušтина* v Strugah (Pri Cerkvi-Struge) (Strug, 1457 12/6; kart. Celje). Prvotno krstna cerkev cerkniške pražupnije iz 11. stol., o čemer priča zemljišče v vasi, ki ima v terezijanskem katastru ledinsko ime »pri Sv. Janezu« in je bilo v posesti cerkniške župnije (per S. Janesse per Struge; ARS, AS 174, šk. 29, fasc. 96). Glede na formulacijo ledinskega imena tega zemljišča lahko domnevamo, da je na njem stala prva cerkev, pač še lesena, dokler niso zgradili novo na drugem mestu. Ta je v jedru še srednjeveška (na južni zunanjščini ostanki freske sv. Krištofa iz prve pol. 14. stol.), prezidana verjetno sredi 17. stoletja (po 1628), ko je dobila sopatrocinij sv. Avgušтина, ki je sčasoma prevladal (Valv. 1689: *sv. Janeza Krstnika in sv. Avgušтина*; viz. 1753: *sv. Avgušтина in sv. Janeza Krstnika*, ki jima je posv. véliki olt.; v viz. 1741 kot c. *sv. Janeza Evangelista*). (Po vizitaciji deželnega vicedoma iz leta 1628 nosi cerkev še vedno patrocinij sv. Janeza Krstnika; Smole V, 65.) Prez. sredi 19. stol., notranjščina predelana 1959 (Janez Valentinčič). – Vi k a r i a t ust. 1762 (Otrin, Visočnik, 294; po CS 1771), om. tudi v viz. 1767, v viz. 1771 tu vikar le »ad nutum«, v Consign. 1783 pa je c. (pomotoma?) navedena le kot podružnica dobrepoljske ž. – Ž. ust. 1862 (Ivan Grandovec, Struge: Župnija sv. Avgušтина, 2013.)

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

⁹⁴ Po popisu »1667« je v ž. 14 podružnic. V Consign. 1783 so podružnice večidel navedene samo s patrociniji.

⁹⁵ »St. Veit unter Zobelsberg« iz leta 1314 (M. Kos, GHST, pod »Kompelje«, 265) je v resnici »bei der Veyts unter Zobelsberg«, tj. ob potoku Bičje pod Čušperkom; prim. Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark 30–33, 1936, 129.

(6) *sv. Petra in Pavla* na Tisovcu (Valv. 1689: Neu corin oder zu Tisouez). V jedru srednjeveška, barokizirana sredi 18. stol.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(7) *sv. Jožefa* v Hočevju (Valv. 1689: Tritschdorff) (Coteuge, Cotheuge, 1178; GZS IV/614; Bernhard št. S10; Mikuž, Top., 33, 92; Grebenc, 16, toda gl. tudi Grebenc, 200, ki predlaga Hočevje pod Ilovo goro). C. iz druge pol. 17. stol. po zaobljubi zaradi kuge (1670–1684).

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(8) *sv. Antona Pad.* na Zdenski Rebri (Zdenska vas; Tendorf, Dendorf, Dendorff, 1256 s.d.; Grebenc, 29; UBKr II/233; za Thenendorf, 1250 13/8, gl. spodaj, Dvorska vas). Romarska (Otrin, Visočnik, 266). Z. sredi 17. stol., 1944 požgana, 1961 obnovljena.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(9) *sv. Florijana* v Ponikvah (Ponikel, 1220 7/4; GZS V/310). Po Valv. 1689 pred 52 leti (ok. 1635) po požaru z. na novo, v sedanjem stanju iz 1771–1773.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(10) *Marijinega rojstva* v Velikih Laščah (villa quae dicitur Lasis, 1145; GZS IV/211; Bernhard št. S3; M. Kos v GMD 1937, 42, toda gl. Grebenc, 216; Lasissa, 1215 21/3; GZS V/233). C. om. v Bizancijevem popisu 1581. Prejšnja z. 1622 (napis na kamnu; ZD 1856, 93), zvonik 1699 (ZD 1877, 388), naslednica posv. 1767 6/8 po nadškofu Karlu Mihaelu Attems (viz. 1767). Sedanja c. z. 1856 (1856 13/5 posv. temeljni kamen; ZD 1856, ib.) do 1857, zaradi požara v vasi in poškodb na zgradbi (ZD 1857, 93) posv. 1860 16/9, zvonika namesto starega 1877 (ZD 1877, ib.). – **V i k a r i a t** po CS ust. 1662 s strani žpk. v Dobropolju. Se omenja v popisu župnij ribniškega arhidiakonata z dne 1682 17/4 (AAU, Chiese, Visite), tudi v Valv. 1689 in naslednjih virih. – Ž. ust. 1862.

(1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(11) *sv. Trojice* v Malih Laščah. Baročna, z. 1728 (kronogram na portalu).

(1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(12) *sv. Roka* v Srobotniku, po Valv. 1689 jo je sezidal v času kuge (1624) baron Moškon z Ortneka (Moškoni tu med 1592 in pred 1646). Prez. 1732.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(13) *sv. Janeza Krstnika* (vizitacijsko poročilo deželnega vicedoma iz leta 1628: *sv. Janez Krstnika in Evangelista*; Smole V, 65; Consign. 1783: *sv. Janeza Krstnika in sv. Donata*; po viz. 1753 *Obglavljenja sv. Janeza Krstnika*) v Dvorski vasi (kraj om. v stiškem urbarju 1505, Hoflein; Grebenc, 105; Mlinarič, Stična, 289). J. Grebenc lokalizira v Dvorsko vas darovnico 13 kmetij stiškemu samostanu s strani Engelberta in Konrada Turjaških iz ok. 1200–1240, ki je v komulativni potrditveni listini patriarha Bertolda 1250 13/8 (UBKr II/170; GZS VI,1/113; Bernhard št. S33; Grebenc, 24, št. 43) navedena le s številom kmetij brez lokacije, a je v nemški

parafrazi Bertoldove listine iz ok. 1784 (GZS VI,1/113a) dopolnjena z »bey Thendorff« (Zdenska vas?) (Grebenc, 193). V Zdenski vasi stiške posesti ni bilo. Na tej podlagi domnevamo, da je v Dvorski vasi obstajal dvor (toponim, v nemščini enako se glaseč kot v primeru Preddvora na Gorenjskem) starih Turjaških iz druge pol. 11. stol. z lastniško cerkvijo, postavljeno pred cerkvijo v Dobropolju (Höfler, Lastniške, 84s). Baročna (letnica na portalu 1722). – Sv. Donatu (gl. Consign. 1783) je bila posv. kapelica na polju, z oltarjem, dat. 1707, om. v viz. 1741. Je ni več. (1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(14) sv. *Urha* v Maršičih (1581: Segriz; ta toponim tu ni izpričan, Zagorica v Dobropolju ne pride v poštev; Valv. 1689 kot tudi v Consign. 1783 brez lokacije). Srednjeveška, s freskami Tomaža iz Senja pred 1514 (?), prez. (povišana) blagosl. 1888 21/10 (ZD 1888, 347). (1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(15) sv. *Gregorja* pri Sv. Gregorju (1581: Slemen; Otrin, Visočnik, 295: Slemene). Pri Valv. 1689 v Ortneku. Sedanja c. z. po požaru 1819 v baročni tradiciji leta 1826 (letnica na portalu), posv. 1840. – Lok. 1788, ž. ust. 1876. (V Consign. 1783 napačno sv. Jurija.) (1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(16) sv. *Jožefa* pri Sv. Gregorju. Po Valv. 1689 z. po videnju neke ženske malo pred tem v bližini prejšnje (ok. 1680), om. še v Consign. 1783. V viz. 1771 je ni. Ne stoji več. (1689, 1741, 1753, 1761, 1783)

(17) sv. *Jakoba* na Mali Slevici (Zillovecz, 1230; GZS V/530; Bernhard št. S20). Baročna (letnica 1656 na portalu). (1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(18) *Marijinega oznanjenja* na Veliki Slevici (Zillovecz, kot zgoraj), om. 1436 (vnser frauen kirichen an der Sylanicz; celjski fevdi). V prvi pol. 16. stol. božjepotna zaradi prikazovanja Matere božje (P. Trubar, En regišter, ena kratka postila, 1558, v: Zbrana dela Primoža Trubarja 8, ur. J. Vinkler, 2012, 341). Sedanja zgradba iz 17. stol. (ok. 1680), predelana(?) 1733 (kronogram na portalu, 1739 na stranskem vходу), a v jedru še srednjeveška (odkriti ostanki poslikave iz zgodnjega 15. stol. v notranjščini in zunanjščini prezbiterija). Po Valv. 1689 z bratovščino pri olt. sv. Lenarta. (1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(19) sv. *Ožbalta* (in *Matere božje*) na Lužarjih (1581: na Strmcu, Valv. 1689 brez lokacije). Prez. 1739–1748. 1942 požgana, obnovljena in blagosl. 1982. (1581, 1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

(20) sv. *Tomaža* v Borovcu pri Karlovičih (?). Po inventarju ribniške župnije iz leta 1583 (ARS, AS 1, Viced. urad za Kranjsko, Cerkvene zadeve, Lit. R VII, I/32) je ž. imela videm tudi pri cerkvi sv. Tomaža v Borovcu (Worowetz), za katero je v

inventarju iz leta 1601 (prav tam) rečeno, da leži v dobrepoljski župniji. V popisih in vizitacijah o tej cerkvi ni sledu. Neznana.

7. Kapele:

(1) *sv. Trojice* pri (?) cerkvi *sv. Vida* v Kopoljah. Neznana. (1753)

(2) *sv. Donata* v Dvorski vasi. Gl. zgoraj, c. *sv. Janeza Krstnika* v Dvorski vasi.

(3) *Matere božje* pri gradu Čušperk (Zobelsberg), baročna, z. 1750 (letnica nad portalom). Kapela, v kateri je grof Dizma Turjaški leta 1742 ustanovil mašo (S. Mikuž, 188), je bila verjetno v samem, danes porušenem čušperškem gradu. Ta je očitno sodila v meje šmarske župnije, nova kapela zunaj gradu (viz. 1752: »supra viam ex parte Boni Campi«) pa naj bi bila sezidana že na ozemlju dobrepoljske župnije. Kakor je sporočeno v viz. 1753, je zaradi tega prišlo do spora med dobrepoljskim župnikom in stiškim opatom, patronom šmarske župnije, ki je trdil, da je stara kapela pri gradu (predhodnica te, ki je označena kot nova) sodila v ž. Šmarje, in je zategadelj zahteval njeno jurisdikcijo (viz. 1752; gl. tam). Leta 1757 (viz. 1757) se navaja v šmarski župniji (sacellum privatum s kaplanom). (1753, 1757)

LX. ŽUPNIJA SV. ŠTEFANA PAPEŽA V RIBNICI

1. Betonovo, Blate, Breg, Breže, Bukovec (= Bukovica), Dane, Dole, Dolenja vas, Dol. Lazi, Finkovo, Gora, Gorenja vas, Goriča vas, Grčarice, Grčarske Ravni, Hrovača, Jelovec, Jurjevica, Kot, Kračale, Lipovec, Lipovščica, Nemška vas, Nova Štifta, Otavice, Podklanec, Preska, Prigorica, Rakitnica, Ravne (na Blokah; gl. tudi tam), Ravni Dol, Sinovica, Skrajnik, Slapnik, [Slovenska vas], [Srednja vas oz. Stara Cerkev], Sušje, Velike Poljane, Vinica, Vrh, Zadolje, Zamostec, Zapotok, Zapuže, Žlebič, Žigmarice, Žukovo; *vikariat Sodražica*.⁹⁶

2. Reiweniç, 1220 7/4 (GZS V/310; branje po HTK II, 1216); kot trg: ze Reyfnicz im marcht, 1350 1/7 (HHStAW).

3. C. om. prek vikarja 1340 25/7 (vikari ze Reyuncz; ARS), s patrocinijem sv. Štefana 1353 3/4 (ARS) ter določno sv. Štefana papeža in mučenca 1427 1/9 (ARS). Po viz. 1753 posv. sv. Štefanu prvemu mučencu. Predhodnica današnje

⁹⁶ Tako Miklavčičev popis. Ob ustanovitvi vikariata v Sodražici (1753) je bilo predvideno, da bo vikar oskrboval 16 okoliških vasi in imel pod seboj podružnične cerkve v Novi Štifti, Zapotoku, Ravnah in na Gori pri Sodražici (Skubic, 75ss). Leta 1822 je vikariat obsegal poleg cerkve v Sodražici podružnice v Novi Štifti, v Zapotoku in na Gori (Otrin, Visočnik, 290 ss).

z. 1780 (Otrin, Visočnik, 279), podrta 1865–1866, nova z. od 1866 (1866 29/10 blagosl. temeljni kamen; ZD 1866, 252) do 1868 (1868 8/11 blagosl.; ZD 1868, 389), posv. 1873 13/6. Med zavezniškim bombardiranjem Ribnice 1945 30/4 (po navodilih partizanov) močno poškodovana, po vojni obnovljena z novima fasadnima zvonikoma po načrtu J. Plečnika, posv. 1960 7/8 (I. Žajdela, Reporter, 22. 6. 2020, 56–57). – V srednjem veku om. oltarji poleg velikega: (1) olt. sv. *Jurija* z bratovščino, om. 1366 29/3 (Biz./Preinf. I št. 158). Valv. ga ne omenja; (2) *Matere božje*, om. 1397 30/11 (ARS), z ustanovo Sigmunda Piersa in njegove žene (1493 24/4, ARS, in 1517 2/2, ARS; om. tudi v ustanovi Nikolaja Lengenhaymerja 1456 12/5; Smole V, 426–427); (3) sv. *Mohorja in Fortunata* s kapelanijo, ust. 1427 1/9 po grofu Hermanu II. Celjskem (potrditev patriarha Ludovika Tecka; ARS), om. 1479 18/3 (AAU, Acta 9, 270r–v; IMK 1891, 23; IMK 1893, 107s), v cesarski prezentaciji in patriarhovi potrditvi (k temu IMK 1892, 89s; 1527 v vicedomski upravi; Žnidaršič Golec, Urbarji, 179, 182); (4) sv. *Rešnjega telesa*, z bratovščino, ust. leta 1457 (Gruden, 101; Skubic, 66), om. 1473 10/12 (AAU, Acta 4, 363v); (5) sv. *Andreja*, om. posredno v ustanovi Nikolaja Lengenhaymerja 1456 12/5; Smole V, 426–427, s cesarskim beneficijem (1715 v vicedomski upravi; Žnidaršič Golec, Urbarji, 179, 182; viz. 1771); (6) sv. *Treh kraljev*, verjetno v posebni kapeli (1689: an einem abgesonderten Ort), om. 1372 15/6 (an der abseiten da man ze der tenkenseiten in die chirsch get, ARS; ältern [...] vnd der hayligen dreyer chwnig chapelle in der phar, 1397 30/11; ARS), z grobnico družine Werneckov. – Pri oltarjih sv. Rešnjega telesa, sv. Mohorja in Fortunata ter sv. Andreja deželnokežji beneficiji (urbar 1573; Smole II, 23–24, 309, 381ss, V, 245ss; Sadek, 469), četudi bi prezentacijsko pravico kaplana pri oltarju sv. Rešnjega telesa v resnici morala imeti istoimenska bratovščina (Smole V, 424–425; prezentacija leta 1646 Smole V, 225; Skubic, 66s). – Olt. sv. *Mihaela* v zakristiji (Valv. 1689), verjetno prenesen iz neohranjene in nedokumentirane kostnice.

4. C. je tu nedvomno stala že v času, ko je bil tu sedež gospostva Engelberta Turjaškega (om. 1220 7/4: in dominio nostro in Reiwenic; GZS V/310), 1241 8/5 pa je govor o desetinah, poleg tistih v Dobropolju in Poljanah, ki jih je Konrad Žovneški podelil Herbardu iz rodu mlajših Turjaških (GZS V/765; Biz./Preinf. I št. 2), kar dokazuje obstoj župnije. Glede na to, kar piše Valvasor o grajski kapeli sv. Janeza Krstnika (gl. spodaj), je povsem mogoče, da je bila – analogno Malemu Ločniku v turjaški škocjanski župniji – prva cerkev v Ribnici prav ta kot krstna cerkev cerkniške pražupnije, zatem lastniška cerkev, postavljena na arealu upravnega dvora in gradu, ki jo je patriarh predal starim Turjaškim (Höfler, Lastniške, 83s). Vendar o župniji ni podatkov vse do 14. stol. Ko patriarh 1339 privoli v ustanovitev kapelanije v Kočevju (gl. tam), kot razlog navede oddaljenost tega kraja od župnijske cerkve (nimum est ab ecclesia parrochiali remota), ki sicer ni imenovana, za kaplana pa določi, da ga mora ustanovitelj prezentirati

»plebano dicte parrochialis ecclesie« (Notbl. 1858, 434). 1340 25/7 (ARS) om. vikar (vicari ze Reyuncz); 1363 1/5 (HHStAW; AH I, 30–31, št. 14) c. kot curata ecclesia in njena oskrba kot cura seu parochia. Prvotno je pokrivala obsežno ozemlje vse do hrvaške meje na jugu; poleg kapelanije in vikariata v Kočevju so na tem območju bili leta 1363 ustanovljeni vikariati na Velikih Poljanah, v Osilnici, Kočevski Reki in Pri Fari (Kostel), ki so bili sprva podrejeni ribniškemu župniku. Ok. 1490 se tu pojavi sedež posebnega arhidiakona za loško, ribniško in kočevsko območje, ki pa se uveljavi le s težavo (IMK 1891, 38; IMK 1892, 86ss; Skubic, 34ss, 42ss). Župniji sta pripadali tudi Stara Cerkev in Slovenska vas kot enklavi v kočevski župniji; poskus kočevskega župnika leta 1574, da se zaradi oddaljenosti od matične cerkve priključita Kočevju (prim. Smole II, 29, 1574; Skubic, 39s), so se izjalovili.

5. Iz istih razlogov kot pri Škocjanu in Dobropolju je mogoče domnevati, da je tu ž. ustanovil ogl. patriarh ter njen patronat podelil tamkajšnjim fevdnikom. Po smrti Konrada Turjaškega iz starega rodu sredi 13. stol. bi jo moral patriarh – kot je to bilo v Poljanah (Stari trg ob Kolpi) – podeliti Ortenburžanom, ki so po izumrtju starih Turjaških sredi 13. stol. v Ribnici nasledili gospostvo, a listine o tem ni in ostaja odprto. Vendar so ti vsaj v 14. stol., podobno kot v Naklem, prezentirali župnika, kar je znano za Friderika Ortenburškega 1389 14/3 (ARS). Dokončno so si Ortenburžani pridobili patronat v Ribnici skupaj s podelitvijo drugih patronatov 1394 10/6 s strani patriarha Janeza (insert v poizvedbeni listini papeža Bonifacija 1403 26/4; MHVK 1862, 48–50: [...] plebano Sancti Stephani in Reiffniz pro tempore existenti per vos et haeredes vestros [= Ortenburžanih] electo et praesentato prout antiquitus consuevistis, ac per nos et successores nostros, ut praemittur, confirmato). Da ti do tedaj ribniškega patronata niso izvajali zakonito, se vidi po formulaciji ob mošenjski ž. in župnijah na Koroškem, ki so jih imeli že od nekdanj (ab antiquo), pa tudi po tem, da tu ni ž. v Poljanah (Starem trgu ob Kolpi), ki je bila njihova že od leta 1248. Patronat od 1418 Celjani, 1456 Habsburžani. Kasneje prezentacija cesar oz. deželni knez ali v njegovem imenu posestnik ribniškega gradu (za 16., 17. in 18. stol. gl. Smole V, 223ss, 410ss), potrditev patriarh. – Odvetništvo gospostvo Ribnica (prim. za leto 1576 Smole V, 258–259; v popisu »1667« baron Trillegk) kot tudi deloma Ortnek (1526).

Lit.: A. Skubic, Zgodovina Ribnice in ribniške pokrajine, 1976; B. Otorepec, Kronika 1982/2, 79–87; J. Höfler, Razmisleki ob novi monografiji o Turjaškem gradu in Turjačanih, ZČ 76, 2022, 336–351.

6. Podružnice:⁹⁷

(1) *Marijinega vnebovzjetja* v Stari Cerkvi (Srednji vasi) (nekdaj tudi Slovenska vas), om. v popisu 1526 v kočevskem gospostvu (Mitterdorf; Valv. 1689: c. Matere božje »v Kočevju«; 1753: prope Gotschee, Consign. 1783: Mitterdorf), a je dodano, da pripada ribniški župniji. Po izročilu imenovana »stara cerkev« v primerjavi z »novo cerkvijo« Ortenburžanov v Kočevju-Mahovniku (om. 1339) (1614 se prebivalci Stare Cerkve imenujejo Mitterdorffer von der Alten Khirchen; KLS II, 244; 1690: apud antiquam Ecclesiam). Glede na to torej (precej?) starejša od leta 1339. Novejše podružnice okoli Stare Cerkve, v krajih, poseljenih s Kočevarji, med njimi tudi Ložine in Koblarji severno od nje, so pripadle kočevski župniji, tako da je Stara Cerkev postala enklava ribniške župnije v kočevski župniji. (V tem smislu je treba popraviti Miklavčičevo karto! Enklavo, v katero je sodila še Slovenska vas, potrjuje tudi dejstvo, da so prebivalci tega kraja kot tudi Slovenske vasi plačevali desetino ribniškemu in ne kočevskemu župniku; gl. ZZ, 595). Po jožefinskih reformah za nekaj let priključena kočevski župniji, 1788 iz nje izločena. – Prednica današnje c. z. 1818 in posv. 1818 8/11 (Otrin, Visočnik, 315). Sedanja c. z. od 1853 dalje (stavbenik Silvester Venchiarutti iz Furlanije), posv. 1857 21/6. – Ž. ust. 1788. (1526, 1573, 1689, 1690, 1741, 1753, 1771, 1783)

(2) *sv. Primoža in Felicijana* v Grčaricah (Masern, 1498; urb. Koč. Reka). Z. 1780, 1943 požgana in delno odstranjena. – V i k a r i a t ust. 1762 4/10, a zaradi nasprotovanja patrona župnije, kneza Auersperga, potrjen šele leta 1765 (Volčjak, 109), a ga viz. 1771 ne navaja; pod patronatom deželnega kneza (1781 17/3 prezentira cesar Jožef II. goriškemu nadškofu na kuratni beneficij; NŠAL II/1147). V Zemljevidu 1, Opis, 67, tu om. vikariatna hiša. – Ž. ust. 1878, 1987 ukinjena. (1689, 1690, 1741, 1753, 1771, 1783)

(3) *sv. Vida* v Rakitnici (Rakittnikh, 1427 1/9; ARS). Baročna, 1876 prezidana. (1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1771, 1783)

(4) *sv. Roka* v Dolenji vasi (Nyderdorf, 1241 8/5; GZS V/766; Biz./Preinf. I št. 3). Z. sredi vasi leta 1765 (Otrin, Visočnik, 267). Sedanja c. z. 1814 (Otrin, Visočnik, 267), posv. 1830. – Lok. 1788 (tako Otrin, Visočnik, 267; ž. 1788–1791?) ž. ust. 1830. (1771, 1783)

(5) *sv. Marjete* v Dolenji vasi na polju (1581: Campo), od c. ostal le prezbiterij kot kapela zunaj vasi proti vzhodu (tako tudi Otrin, Visočnik, 266s; po Skubicu, 46, naj bi stala sredi vasi in bila zaradi moče podrta, namesto nje pa postavljena kapelica zunaj vasi). (1573, 1581, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1771, 1783)

⁹⁷ V popisu 1526 bera navedena le kumulativno za ribniško in ortneško gospostvo brez navedbe posameznih podružnic. Po viz. 1761 naj bi bile iste kot v voz. 1753 in niso naštetje.

(6) *sv. Petra in Pavla* v Prigorici (Pucheldorf, 1436; celjski fevdi). Zdaj baročna, 1855 prezidana (ZD 1855, 128).

(1573, 1581, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1771, 1783)

(7) *sv. Lenarta* v Nemški vasi (Payersdorff, 1417 4/5; HHStAW). Po poročilu župnika in arhidiakona Janeza Ludovika Schönlebna kranjskemu deželnemu vice-domu 1671 (Smole V, 419) naj bi bila zgrajena pred desetimi ali dvanajstimi leti (ok. 1670). Nova z. 1863 z uporabo prejšnjega prezbiterija iz 17. stol.

(1689, 1690, 1741, 1753, 1771, 1783)

(8) *Marijinega imena* v Goriči vasi (Weichartsdorf, 1241 8/5; GZS V/766; Biz./Preinf. I št. 3). Baročna in predelana.

(1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1771, 1783)

(9) *sv. Trojice* (1573: *sv. Jakoba*) v Hrovači (Chrawaczach, 1241 8/5; GZS V/766; Biz./Preinfl. I št. 3). Posv. 1503 19/5 po gen. vizitatorju Hieronimu de Franciscis kot c. sv. Trojice v Ribnici s stranskim olt. *sv. Jakoba* ter *sv. Janeza Krstnika in Janeza Evangelista* (ARS). Sedanja stavba iz leta 1909 (Moric Kirchschrager), blagosl. 1909 21/11.

(1573, 1581, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1771, 1783)

(10) *sv. Ane* v Dolenjih Lazih (na Gori) (Valv. 1689: auf dem Berge; 1601 zue Niedegereuth; Consign. 1783: Oberrniedergereuth am Berg). Prvič om. 1573 v ribniškem urb., a je Bizancijev popis 1581 nima, om. tudi leta 1601 med vidmi ribniške župnije (ARS, AS 1, Viced. urad za Kranjsko, cerkvene zadeve, Lit. R VII, I/32a).

(1573, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1771, 1783)

(11) *sv. Tomaža* na Velikih Poljanah (Po^elan, 1264 22/4; UBKr II/332⁹⁸), na pokopališču zunaj današnjega naselja (v Zemljevidu 1, sekc. 224, D1, Opis, 48s, lokalizirana v »Gegend in der Höll«, tj. Dule), s patrocinijem 1423 29/9 (gottshaus sand Thomas zu Pölan in Reyffniczer pharr; ARS). Z. kot nova v vrsti drugih cerkva v ribniški župniji (de novo ecclesia constructa), ko je 1363 1/5 patriarh Ludovik zahteval od grofa Otona Ortenburškega, da pri njej ustanovi v i k a r i a t , s tem da mu prepusti patronat nad cerkvijo, duhovnika pa podredi župniku v Ribnici s pravico potrditve (AH I, 30–31, št. 14). Vik. (pharr) om. okoli leta 1465 (avstr. fevdi). Vik. kasneje opuščen, v popisih 1573 in 1581 se ne om. več. Ladja še srednjeveška (iz časa gradnje sredi 14. stol., z ostanki dveh plasti poslikav), po postavitvi nove c. opuščena, a zdaj obnovljena in v rabi. V viz. 1771 je ni. – Ž. ust. 1899 (potrjena 1896; ZD 1896, 231; nastop prvega župnika 1899 21/5; ZD 1899, 190–192), takoj zatem z. nova ž. c. sv. Jožefa v vasi (1899–1900, posv. 1901 23/6; ZD 1901, 248).

(1573, 1581, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1783)

⁹⁸ »Polan« v listini Konrada Žovneškega 1241 8/5 (GZS V/765; prim. GHST, 459) niso Velike Poljane, marveč gospostvo Poljane (Stari trg ob Kolpi).

(12) sv. *Jurija* pri gradu Ortnek (Stari grad nad Ortnekom, Hudi Konec) (Ortenek, 1335 12/11; ARS). Baročno predelana v času Valerija Moškona na Ortneku (u. ok. 1646), poškodovana, obnovljena.

(1573, 1581, 1689, 1690, 1741, 1753, 1771, 1783)

(13) sv. *Filipa in Jakoba* (viz. 1771: sv. *Jakoba*) v »Ravnah« (1581: Rauna, 1686: zu Raune) (Ravne na Blokah; Vrauenach, Vrauenach 1275; Biachi, Thes., št. 272; HTK, 1202) (zdaj v župniji Bloke; gl. tam). Obstoj cerkve izpričan v neki listini iz leta 1469 (popis listin ribniškega župnišča v inventarjih iz let 1583 in 1601; ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, Cerkevne zadeve, Lit. R VII, I/32a). Po inventarju iz leta 1601, ki tu navaja videm ribniškega župnišča, v bloški župniji, sicer pa jo vsi popisi cerkva oz. vizitacije postavljajo v ribniško, tako še 1790 (Maček, Sklad, 334), četudi je v viz. 1753 omenjeno, da z njo upravlja in vaščane oskrbuje bloški župnik. 1739 v odvetništvu Ferdinanda grofa Lichtenberga kot posestnika loškega gospostva (Smole I, 182).

(1573, 1581, 1689, 1690, 1741, 1753, 1771)

(14) *Matere božje* (*Marije Snežne*; popis 1690: sv. *Duha*; Valv. 1689, viz. 1741: sv. *Duha*, *Matere božje* in sv. *Ožbalta*) na Gori (Gora pri Sodražici; Petrinci) (Valv. 1689: auf dem Berge; 1690: in Monte; 1731: am Berg ob Sigmaritz; 1753: in Gora; Consign. 1783: ob Schigmaritz am Berg, t. j. Žimarice, Žigmarice; am Sygmaricz, 1436; celjski fevdi). Baročna. Po viz. 1753 v oskrbi vikarja v Loškem Potoku. – Lok. 1790, ž. ust. 1909.

(1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1771, 1783)

(15) sv. *Marije Magdalene* (1581: sv. *Nikolaja*⁹⁹) v Sodražici (Stoidrasicz, 1220 7/4; GZS V/310) (Valv. ima stranski olt. posv. sv. Nikolaju). Sedanja c. baročna, blagosl. 1745 18/10, 1795 pogorela (Maček, Sklad, 379), 1863 delno povečana, 1927–1928 podaljšana in razširjena, posv. 1928 2/9. – **V i k a r i a t** pod patronatom ribniške graščine, ust. z dekretom 1753 31/8 (viz. 1753; gl. tudi Skubic, 76; Volčjak, 107), s podružnicami pod št. 13, 14, 16 in 17. – Ž. ust. 1862. (Lit.: Sodraških 800: monografija ob 800-letnici prve pisne omembe Sodražice, 2020, tu J. Volčjak, Zgodovina župnije Sodražica, 229–252.)

(1573, 1581, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1771, 1783)

(16) sv. *Marka* v Zapotoku (zaselek Sv. Marko) (Zapotoch, 1241 8/5; GZS V/766; Biz./Preinf. I št. 3) (1581: S. Marco villa cosi chiamata). Obokana 1865.

(1573, 1581, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1771, 1783)

(17) *Marijinega vnebovzetja* pri Novi Štifti, romarska, na oktogonalem tlorisu (Valv. 1689: einer schönen Capell auf Italiänische Manier), z. 1641–1643, a ne povsem dograjena; na portalu letnici 1641 in 1671 (k vsemu temu tudi Kemperl,

⁹⁹ O tem, da je v Sodražici nekdanja stala kapela sv. Nikolaja, govori tudi ljudsko izročilo (Otrin, Visočnik, 285–286). Verjetneje gre za prvotni patrocinijski ali sopatrocinijski cerkve.

Cerkve, 129ss). Gradnja je formalno določena s prošnjo 1640 31/3 za zidavo cerkve v čast Matere božje, ki jo je na ogl. kurijo naslovil ribniški in kočevski graščak grof Janez Jakob Khisl (IMK 1891, 10 – tu c. ni identificirana), in sicer na kraju, kjer je že mnogo ljudi ponoči videlo luč. Gradnji cerkve je nasprotoval ribniški žpk., češ da se bo z darovi le okoristilo kočevsko gospostvo. Zato se je v pismu patriarhu Marku Gradeniku z dne 16/11 1640 za gradnjo zavzel tudi ljublj. škof Rajnald Scarlicchi (EAG 2012, 28). Ponovil je pripovedovanje o luči na hribčku (monticello) in Khislovo namero, da postavi cerkev in v njej namesti kaplana, četudi temu nasprotuje ribniški arhidiakon, češ da bo ta s tem izgubil dohodke, obenem pa priporočil, naj darovi ostanejo cerkvi in ubogim. Začetek gradnje pade v leto 1641 (po Schönlebnovi listini v kupoli cerkve, o kateri govori tudi viz. 1753: »erecta 1641 [...] pro ut ex litteris in globo cupolae [...]«; posv. temeljnega kamna 11/11 1641). 1650 20/12 prošnja (Jurija) Andreja Trileka (Trillegkh) na patriarha za dovoljenje, da v cerkvi, ki jo je zgradil (sacra aedicula in Carniola inferiori Noua Stiffa nuncupata), namesti kaplana (EAG 2012, 29); iz pripisa se vidi, da je bilo dovoljenje izdano 1651 15/1. 1671 17/2 blagosl. po Janezu Ludoviku Schönlebnu, posv. 1743 10/8 po tržaškem škofu Leopoldu Petazziju (viz. 1753) (Skubic, 261–264; A. Lavrič, AHAS 2006, 113–116). – Po poročilu ribniškega župnika in arhidiakona Janeza Ludovika Schönlebna na kranjskega deželnega vicedoma iz leta 1671 se je kmalu po položitvi temeljnega kamna poslopja in obilnih dohodkov romarske poti polastil Jurij Andrej Trilek, ki je (s pogodbo 1641 9/7; J. Parapat, Letopis Matice Slovenske za leto 1874, 86s) prevzel ribniško gospostvo po Khislih, zato c. takrat (leta 1641) še ni bila povsem dograjena (Smole V, 418–419). Po poročilu ribniškega arhidiakona iz 17. stol. s.d. (AAU, Visite) tu vikar (prvi kaplan naj bi bil nastavljen leta 1678), ki pa se v ustreznem poznejšem poročilu iz leta 1682 (prav tam) ne om. več. Po viz. 1771 tu kurat – Pod patronatom in v odvetništvu ribniškega gospostva (prim. Smole V, 258–259).

(1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1771, 1783)

(18) sv. *Križa* (1690, 1731: sv. *Križa in sv. Groba*) v Jurjevici (pri Brežah; 1581: Breže, tako tudi Consign. 1783, Valv. 1689 in seznam 1731 brez lokacije) (Vreisach, 1220 7/4; GZS V/310, Jurryawicz, 1405 11/5; ARS). Prvič om. v ribniškem urbarju 1573. Z. 1659 (?), letnica v ogelnem kamnu prezbiterija).

(1573, 1581, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1771, 1783)

(19) sv. *Frančiška Ksaverja* v Sajevcu (Consign. 1783: pri Novi Štifti) (Ru^ozpach, 1332 10/8; ARS), z. od 1721 dalje, posv. 1743 12/8 po tržaškem škofu Leopoldu Petazziju.

(1741, 1753, 1771, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Janeza Krstnika* v ribniškem gradu (grad om. šele v delilni pogodbi med Friderikom in Henrikom Ortenburškima 1263 25/4; MC IV,2/2805, a starejši). Olt. naslovnega svetnika posv. leta 1454 po pičenskem škofu Martinu (Valv. VIII, 679). Valv. XI, 466, piše, da je stara in pred več kot dvema stoletjema posvečena in da se mora na praznik njene posvetitve na nedeljo po patrociniju (24. junija) zbrati cela župnija s svojimi podružnicami. Ker je to nenavadno za grajsko kapelo, je mogoče domnevati, da je še živel spomin nanjo kot na prvo cerkev v župniji, ki je po postavitvi cerkve sv. Štefana papeža izgubila pomen in jo je vzporedno z izgradnjo gradu nadomestila grajska kapela. Glede na to je sklepamo, da je tu (analogno Dvorski vasi v dobrepoljski župniji) šlo za dvor starih Turjaških z lastniško cerkvijo. V 19. stol. še v funkciji (prim. CC 1892). Grad ob koncu druge vojne porušen in deloma obnovljen. Kapela se je od posvetitve olt. 1454 do porušenja gradu nahajala v drugem nadstropju palacija (Gradovi II/4, 135; I. Sapač, Kronika 66, 2008, 384, 386). (1689, 1741, 1753)

(2) *sv. Roka* pri Sv. Roku v Ribnici (1753, 1767: na pokopališču). Om. v poročilu ribniškega župnika in arhidiakona Janeza Ludovika Schönlebna iz leta 1671 kot »stara kapela sv. Roka« (Smole V, 418). Po Valv. 1689 nova z. ok. 1680. (1689, 1741, 1753, 1783)

(3) *Božjega groba* pri (starem) pokopališču v Ribnici, iz ok. 1680. (1689, 1741)

(4) *Božjega groba* na pokopališču v Jurjevici. Je ni več. (1753)

(5) *sv. Jožefa* pri Novi Štifti. (1753, 1783)

(6) *Matere božje rožnovenske* v Zadolju. Z. sredi 17. stol. (1689)

(7) *sv. Križa* (v 19. stol. *sv. Trojice*; Šilc, 330) v gradu Ortnek (Ortenegg; Valv. XI, 432), po viz. 1753 zasebni oratorij (brez navedbe patrocinija), po viz. 1771 tu grajski duhovnik. V renesansi in baroku razširjeno poslopje po 1884 opuščeno in propadlo (Gradovi II/4). (1689, 1753)

LXI. ŽUPNIJA SV. PETRA IN PAVLA V OSILNICI

1. Belica, Bizgarji, Črni Potok, Draga, Kot Stari in Novi, Križmani, Ložec, Papeži, Peščenc, Podpreska, Podvrh, Ribjek, Sela, Srednja vas, Strojčiči, Trava, Vozalj, Žurge.

2. Ossiwniz, 1363 1/5 (kot spodaj).

3. C. om. kot novo postavljena 1363 1/5 (kot spodaj). 1526 om. bratovščina sv. Petra. Sedanja c. z. 1875–1876 (na pročelju letnica 1876; ZD 1876, 229) in posv. 1887 11/10 (ZD 1887, 266).

4. Vik. in ž. v okviru ribniške župnije. Vik. ust. 1363 1/5 (AH I, 30–31, št. 14; gl. tudi Kočevje), v poznem srednjem veku povzdignjen v ž., prvič om. z župnikom (plebanus) 1501 1/12 (plebanus in osiunicz; AAU, Acta 15, 99r) in ponovno v popisu 1526.

5. Vik. in ž. pod patronatom Ortenburških in njihovih dedičev (Celjani, posebej omenjeno v celjskem kartularju iz 1456–1461, po 1456 cesar oz. deželni knez). Od 1456 patronat s prezentacijo v rokah cesarja oz. deželnega kneza ali najemnikov kočevskega gospostva (1567 grof Frančišek Ursini Blagaj; ZZ, 592). 1666 4/7 cesar Leopold I. »jus patronatus et praesentandi« mestne župnije v Kočevju in šesterih zunaj mesta (med njimi tudi Osilnice) podeli grofu Engelbertu Turjaškemu in njegovim naslednikom (ZZ, 467, 595). Duhovnika je najprej potrjeval ribniški žpk., posebej določeno v odločbi patriarha Ludovika 1363 1/5 (kot zgoraj), kasneje ogl. patriarh. – Odvetništvo kočevsko gospostvo. (Po popisu »1667« sta podelitev in odvetništvo še vedno pri deželnem knezu.)

6. Podružnice:¹⁰⁰

(1) sv. *Lovrenca* na Travi (Consign. 1783: Obergraß) (Gras, 1498; urb. Koč. Reka). Na novo z. v 17. stol., zadnjič predelana 1894 (letnica na portalu). Požgana 1942, ruševine ohranjene. – V i k a r i a t , načrtovan ob viz. 1753 s prenosom cesarskega beneficija pri neki carinarnici (besedilo pomanjkljivo), 1761 tu om. vik. seu capellania curata z vikarjem, 1771 samo z beneficiatom. – Lok. 1799, ž. ust. 1834 pri Dragi.

(1526, 1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

(2) *Marijinega obiskanja* (1753: *Brezmadežne Matere božje*) v Dragi (Valv. 1689: »nad Travo«, Consign. 1783: Suchen). Sedanja c. iz leta 1810 (letnica na portalu), ž. ust. 1834.

(1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

(3) sv. *Križa* »im Thall« (Valv. 1689) (Lazec?. Srednja vas?). Neidentificirana. (1689)

(4) sv. *Frančiška Ksaverja* v Starem Kotu (Altwinkel; Zempljevid 1, Opis, 65, jo postavlja v Novi Kot). Glede na patrocinj verjetno baročna, z. pred 1741 (om.

¹⁰⁰ Po popisu »1667« s petimi podružnicami; Bizancij (1581) je ni vizitiral. Podružnic ni tudi v viz. 1761.

v viz. 1741, ko jo je blagosl. arhidiakon Petazzi). Sedanja arhitektura kaže na čas ok. 1900 (Zadnikar, Kočevsko).

(1741, 1753, 1771, 1783)

(5) sv. *Duha* (viz. 1771, Consign. 1783: sv. *Trojice*) v Žurgah (Stürgern). Večja prenova 1729.

(1741, 1753, 1771, 1783)

(6) sv. *Mihaela* v Papežih (Papesch). 1969 obnovljena.

(1741, 1753, 1771, 1783)

(7) sv. *Nikolaja* na Spodnjem Čačiču (Netschatsch, 1498; urb. Koč. Reka). Požgana poleti 1942, po vojni obnovljena.

(1526, 1741, 1753, 1771, 1783)

(8) sv. *Egidija* v Ribjeku (Fischbach, 1498; urb. Koč. Reka). S konca 16. stol. 1986–1999 spomeniškovarstveno obnovljena.

(1741, 1753, 1771, 1783)

(9) sv. *Vida* v Bosljivi Loki (1753: in Wosail vel Besselava loca) (Wosseyl, 1498; urb. Koč. Reka). Še iz 17. stol.?

(1741, 1753, 1771, 1783)

(10) sv. *Ane* (zdaj sv. *Joahima in Ane*) na Peščencu (Srobotnik ob Kolpi) pri Bosljivi Loki (1753: nad Srobotnikom, Consign. 1783: v Bosljivi Loki).

(1741, 1753, 1771, 1783)

LXII. ŽUPNIJA SV. JANEZA KRSTNIKA V KOČEVSKI REKI

1. Borovec, Breže, Briga Gorenja in Dolenja, Gotenica, Handlerji, Inlauf, Jelenje, Koče, Mlaka, Morava, Novi Lazi, Plösch, Ravní, Srobotnik, Sv. Lenart, Štalcerji, Wetzenbach.

2. an der Riegg (kronika Burkarda Zinka k letu 1407; Carl von Hegel, Die Chroniken der schwäbischen Städte: Augsburg, II, Leipzig 1866, 123); Riegg, 1457 (kart. Celje).

3. C. om. brez patrocinija posredno z »Gotenico« 1363 1/5 (kot spodaj), 1407 (kot zgoraj) prek župnika ali vikarja, s patronatom v celjskem kartularju 1456/1461, s patrocinijem 1478 14/10 (in plebe s. Joannis baptiste in Riech; AAU, Acta 8, 385r). V popisu 1526 om. bratovščini pri olt. *Matere božje* in olt. sv. *Katarine*. V zadnji stavbni fazi baročna, po CS z. 1769 (glavni olt. dat. 1765), minirana 25. januarja 1954. Nova z. 1994–1999 po načrtih Janeza Gomboca, posv. 1999 20/6 po nadškofu F. Rodetu. – V sred. veku om. oltarji: (1) *Matere božje* z bratovščino, om. 1479 18/3 (AAU, Acta 9, 270r–v; IMK 1891, 23; popis 1526), (2) sv. *Katarine* z bratovščino, om. v popisu 1526. – V popisu »1667« patrocinij sv. Janeza Krstnika in sv. *Katarine*.

4. Vik. in ž., izločena iz ribniške župnije. 1363 1/5 (AH I, 30–31, št. 14; gl. tudi Kočevje) na zahtevo patriarha Ludovika ust. vik. v »Gotenici«, kar pa očitno pomeni Kočevsko Reko. Leta 1407 (kot zgoraj) se om. v Reki (an der Riegg) žpk. ali vikar (pfarrer), brat Zinkovega očeta, ki naj bi tu ob smrti leta 1415 (Hegel, ib., 315) služboval 30 let, kar pomeni, da je službo nastopil ok. leta 1385. Kot plebs om. 1478 14/10 (kot zgoraj). 1480 5/1, 10/3 in 15/5 terja žpk. s Fare pri Kostelu nazaj vas Brigo (Tiffenpach), ki jo je njegov prednik protipravno izročil župniku v Reki (IMK 1891, 7).

5. Vik. in ž. pod patronatom Ortenburških in njihovih dedičev (Celjani, Habsburžani). Od 1456 patronat s prezentacijo v rokah cesarja oz. deželnega kneza ali najemnikov kočevskega gospostva (1567 grof Frančišek Ursini Blagaj, ZZ, 592; za cesarsko prezentacijo gl. Smole V, 391–392). 1666 4/7 cesar Leopold I. patronat župnije v vrsti z drugimi kočevskimi župnijami podeli grofu Engelbertu Turjaškemu in njegovim naslednikom (ZZ, 467, 595). Po popisu »1667« še v deželnoknežjem patronatu. Potrditev najprej ribniški žpk., kasneje ogl. patriarh. – Odvetništvo kočevsko gospostvo.

Lit.: M. Ambrožič in dr., V objemu stoletij: Kronika župnije Kočevska Reka, 2007.

6. Podružnice:¹⁰¹

(1) sv. *Ožbalta* v Gotenici (Götteniz, 1407 kot vas v oskrbi župnika ali vikarja v Reki; kronika Burkarda Zinka, kot zgoraj) (toponim Goteniz v listini 1363 1/5, AH I, 30–31, št. 14, očitno pomeni širše Goteniško dolino, konkretno pa se nanaša na Kočevsko Reko; gl. zgoraj). 1781 17/3 tu om. kuratni beneficij pod patronatom deželnega kneza (prezentacija goriškemu nadškofu cesar Jožef II.; NŠAL II/1147). Sedanja c. prezid. 1839, posv. (?) 1845. Po drugi vojni porušena in odstranjena. – Vik. ust. 1847, ž. 1878.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(2) sv. *Lenarta* na Gori nad Gotenico. Z. 1652 (letnica na prekladi vhodnih vrat), porušena ok. 1950. 1771 s puščavnikom.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771)

(3) *Marijinega vnebovzeta* v Kočah (Kötschen, 1498; urb. Koč. Reka). Srednjeveška, s kratkim gotskim prezbiterijem. Porušena 1953/1954 in odstranjena.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(4) sv. *Uršule*, kje? Gl. tudi ž. Mozelj, podružnice.

(1689)

(5) sv. *Andreja*, kapela pri Reki (Šilc; CC 1892). Om. še v viz. 1741.

(1689, 1741)

¹⁰¹ Po popisu »1667« je v ž. osem podružnic.

(6) *sv. Jurija* v Novih Lazih (Hinderberg, 1498; urb. Koč. Reka). Gotski križnobrebrasto obokan prezbitarij iz 16. stol., ladja podaljšana. Požgana 1955, pozneje razstreljena.

(1526, 1581, 1741, 1753, 11761, 771, 1783)

(7) *sv. Antona opata* v Štalcerjih (Stalzern) (Stelzendorff, 1498; urb. Koč. Reka), om. kot podružnica Kočevske Reke brez lokacije 1479 18/3 (AAU, Acta 9, 270r–v; IMK 1891, 23). V jedru srednjeveška. Med boji spomladi 1945 požgana. Porušena in odstranjena.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(8) *sv. Trojice* na Moravi (Mrauen) (Hamerau, 1498; urb. Koč. Reka). Z. verjetno 1674 (letnica na portalu). Prenovljena (in obokana) 1896 ter 1902. 1955 razstreljena. (1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(9) *sv. Jožefa* na Preži (Presen, 1498; urb. Koč. Reka). Postavljena ok. 1637, v 18. stol. prez. Porušena.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(10) *sv. Urha* (viz. 1753, 1761: *sv. Urha in Valentina*) v Dolnji Brigi (Tieffempach, 1480 2/12; AAU, Acta 9, 466r; Obertieffenbach, 1498; urb. Koč. Reka). Podrta in odstranjena 1954.

(1581, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(11) *sv. Mihaela* v Borovcu pri Kočevski Reki (Morobitz) (Barobetz, 1498; urb. Koč. Reka). Nova c. z. sredi naselja 1858–1862, posv. 1862 26/8 (ZD 1862, 176), požgana 1943 in odstranjena 1952. – Po CS ž. ust. 1792 (?; ljublj. cerkveni šematizmi tu še sredi 19. stol. navajajo lokalijo; Šilc, 328).

(1526, 1581, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(12) *Imena Jezusovega* v Ravnah v Borovcu (Eben, 1498; urb. Koč. Reka). Požgana 1943.

(1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Frančiška Ksaverja* v Kočevski Reki. Z. (z drugim patrocinijem) pred 1510 ali leta 1510 (letnica na tlaku pri vhodu), sicer baročna (prva pol. 18. stol.). Porušena 1953 ali 1954.

(1741, 1753, 1761)

LXIII. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA PRI FARI

1. Ajbelj, Banja Loka, Brezje, Briga, [Brsnik], Drežnik, Friškova Draga, [Gotenc], [Jakšiči], [Jelovica], Jesenov Vrh, Kaptol, Klanec, Kostel, Krkovo, [Kuželič], Ku-

želj, [Laze pri Kostelu], [Lipovec], [Mavrc], Nova Sela, Ograja, [Oskrt], [Planina], Petrina, Pirče, Podstene (pri Kostelu), [Potok], [Puc], Rački Potok, [Rajšele], Rake, [Reber], [Selo pri Kostelu], Slavski Laz, [Stelnik], Stružnica, [Suhor], [Štajer], Vas, [Vimolj], Vrh, Zapuže.

2. Kraj imenovan po gradu Kostel, Grauenwarth, 1336 24/6 (HHS_tAW); Costel, 1363 1/5 (kot spodaj). Lokaliteta z ž. c. (Fara) v srednjem veku ni izpričana.¹⁰²

3. C. om. brez patrocinijska kot na novo z. 1363 1/5 (kot spodaj), s patrocinijem 1383 25/11 (ecclesia curata Sancte Marie im Costel; ARS). Po požaru 1741 posv. 1747 (1747 10/9 ogl. patriarh izda senjsko-modruškemu škofu dovoljenje za posv. c.; EAG 2010, 93; IMK 1892, 44). Sedanja z. na drugem mestu od 1858 (1858 8/9 posv. temeljni kamen) do 1862 (stavbenik Cividini z Broda ob Kolpi) in posv. 1862 24/8. Sicer pa je izpričan tudi patrocinijski Marijinega rojstva (gl. ZD 1858, 165).

4. Vik. in ž., izločena iz ribniške župnije. Vik. ust. po nalogu patriarha Ludovika 1363 1/5 (AH I, 30–31, št. 14), c. 1383 25/11 posebej om. kot oskrbovana, z rektorjem (kot zgoraj). Žpk. om. 1480 2/1 (plebanus ecclesie B. Virginis in Costel; AAU, Acta 9, 357r).

5. Vik. in ž. pod patronatom Ortenburžanov (1363 1/5 dodeljena prezentacija), od 1418 Celjani, 1456 Habsburžani. Potrditev sprva ribniški žpk. (1363 1/5, kot zgoraj; 1383 25/11, kot zgoraj; Friderik Ortenburški prezentira duhovnika, svojega kaplana Nikolaja, ribniškemu župniku). Patronat ostal pri cesarju oz. deželnem knezu (prim. tudi Smole I, 65, za leto 1567), čeravno so si ga kdaj pa kdaj poskušali prisvojiti posestniki gospostva Kostel (za 16., 17. in 18. stol. prim. Smole I, 65, 101–102, II, 39ss, 240ss); potrditev patriarh. – Odvetništvo gospostvo Kostel (tako tudi popis »1667«).

Lit.: S. Južnič, Kostel do konca 15. stoletja, ZČ 1999, 295–323; S. Južnič, Zgodovina Kostela 1500–1900, 2008; S. Južnič, Prvih 650 let župnije Fara, 2013..

6. Podružnice:¹⁰³

¹⁰² Da bi bila Fara om. že leta 1216 (S. Južnič, ZČ 1999, 298), je pomota. Listina 1216 1/10 (GZS V/261) je znana le prek zelo slabega prepisa iz 17. stol. v KAL. Izdal jo je Albert iz Marenberga (Radlje ob Dravi; ne »Marienberg«, tj. Šmarne gore) kot spanheimski ministerial, izdana pa je bila v Trušnjah (Trixen, v listini »Thusin«) na Koroškem. Kot priči navedena Bernard (Wernand) in Herman »de Pharre« namreč nista iz Fara pri Kostelu, pač pa iz kraja Mariapfarr v salzburškem Lungavu. Prav tako zmotno je izročilo, da naj bi bila župnijska cerkev prvotno v samem Kostelu (gl. k temu tudi podružnice, št. 1) in šele od 16. stol. dalje v Fari, saj je tu izpričana že leta 1383, prek župnika »sv. Marije v Kostelu« leta 1480 (Vale, 56) in v desetinskem seznamu 1526. Pač pa je mogoče, da je v času turške nevarnosti žpk. maševal v c. sv. Treh kraljev v trgu (gl. tam).

¹⁰³ V popisu 1526 navedena le skupna bera gospostva Kostel brez posameznih podružnic. Po popisu »1667« ima šest podružnic. V Consign. 1783 navedena samo ž. c. »nebst anderen unbekanntnen Filialen«.

(1) *sv. Treh kraljev* v Kostelu (Grauenwarth [= Grafenwart], 1336 24/6; kot zgoraj) (1753: in parte arcis inferiori), pri gradu. Iz 17. stol. Po (zmotnem) izročilu prvotna ž. c. (1753: Haec ecclesia dicitur olim fuisse sacramentalis et parochialis), pravilneje viz. 1761, ki pravi, da je bila c. parochialis et sacramentata v času turške nevarnosti. (1689, 1690, 1741, 1753, 1761, 1771)

(2) *sv. Jakoba st.* (Valv. 1689: *Jakoba ml.*) v Banjaloki (Valv. 1689: v Ajblju) (Lakch, 1470; AAU, Chiese). Baročna, s kapelo sv. Notburge (1742), prez. in posv. 1813. – Po CS ž. ust. 1785, po Top. Kočevje 1796 lok. (ljubl. cerkveni šematizmi tu še sredi 19. stol. navajajo le lokalijo; Šilc, 328). (1689, 1690, 1741, 1753, 1761, 1771)

(3) *sv. Duha* (Valv. 1689: *sv. Trojice*) v Podstenah pri Kostelu (Valv. 1689: zu Podpezh). Iz 17. stol. (1689, 1690, 1741, 1753, 1761, 1771)

(4) *sv. Vida* pri Mavrcu. Z. verjetno 1632 (letnica na portalu). Opuščena ob koncu 19. stol. in v ruševinah. (1690, 1741, 1753, 1761, 1771)

(5) *sv. Odrešenika* (*Božjega zveličarja*; viz. 1771: *Gospodovega spremenjenja*) (med ljudmi *sv. Jerneja*) nad Ajbljem. Prezbitarij gotizirajoč, 16.–17. stol. (Kornelj). Požgana 1956, zdaj na ruševinah sezidana na novo. V Top. Kočevje, 25, zmotno identificirana s cerkvijo sv. Jakoba ml., ki jo navaja Valv. 1689 na Ajblju (kot zgoraj). (1690, 1741, 1753, 1761, 1771)

(6) *sv. Štefana* na Klanjcu pri Fari. Prezbitarij v gotski tradiciji 16.–17. stol. (Kornelj). Preurejena 1757 in 1856. (1690, 1741, 1753, 1761, 1771)

(7) *sv. Lenarta* na Krkovem nad Faro. Verjetno iz 17. stol., večkrat opuščena in obnovljena. (1690, 1741, 1753, 1760, 1771)

(8) *sv. Trojice* v Slavskem Lazu (zu dem Vngerischen gerewt, 1436; celjski fevdi). Na pragu, ki je služil kot preklada portala, letnica 1650, sicer v sedanji podobi iz leta 1884. (1690, 1741, 1753, 1761, 1771)

(9) *sv. Nikolaja* na Vrhu pri Fari. Sedanja iz prve pol. 18. stol., obnovljena 1993. (1690, 1741, 1753, 1761, 1771)

7. Kapele:

(1) *sv. Antona Pad.* v gradu Kostel (1753, 1761: in superiori arcis parte). 1761, 1767 in 1771 tu grajski duhovnik. Grad 1809 pod Francozi razdejan, v ruševinah. (1689, 1753, 1771)

LXIV. ŽUPNIJA SV. JERNEJA V KOČEVJU

1. Breg, Črni Potok, Cvišlarji, Dolga vas, Gor. vas, Klinja vas, Koblarji, Konec, Livold, Ložine Gor. in Dol., Mačkova vas, Mala Gora, Mala vas, Mlaka, Mošvald, Onek, Rogati Hrib, Selo, Slovenska vas (v ribniški župniji!), Srednja vas (v ribniški župniji!), Stara Cerkev (v ribniški župniji!), Sv. Ana, Šalka vas, Zajčja vas; *vikariat Stari Log*: Beli Kamen, Cesta, Kleče., Kukovo, Novi Log, Polom, Puglarji, Rdeči Kamen, Seč, Smuka, Stari Breg, Stari Potok, Schönberg, Topla Reber, Trnovec, Vrbovec, Žibenj.

2. Moswald, 1339 1/9 (kot spodaj), Gotsche, 1363 1/5 (kot spodaj); Kočevje (Gotsche) se pojavlja tudi kot pokrajinsko ime, Moswald je ledinsko ime (Mahovnik).

3. C. zgrajena malo pred 1339, om. 1339 1/9 (in Moswald [...] *capella ad honorem beati Bartholomei apostoli*; Otorepec št. 870; Notbl. 1858, 434; IMK 1891, 10). Ok. 1478 v zidavi nova c. (1478 14/10; AAU, Acta 8, 385r, 1479 18/3; AAU, Acta 9, 106 r–v: spor zaradi denarja, ki ga je cesar Friderik III. namenil za zidavo nove cerkve, »ad *fundationem dicte ecclesie*«, »*subsidium dicte nove fundationis nove ecclesie S. Bartholomei*«), 1498 naj bi bil posv. glavni olt. V viz. 1761 c. označena kot stara, za potrebe meščanov služi c. sv. Fabijana in Sebastijana v mestu, ki je zakramentalna. Po Parapatovem opisu (Letopis Matice Slovenske za leto 1874, 100–101) z gotsko obokanim prezbiterijem (pač iz ok. leta 1479). Ker drugogaa pokopališča ni bilo, se je ob viz. 1761 ob njej še pokopavalo. Po 1791 služila za pokopališko kapelo, 1872 porušena in na njenem mestu postavljena nova kapela sv. Križa. (V. Steska, ZZ, 498–500.) Leta 1791 so sedež župnije prenesen k cerkvi sv. Fabijana in Sebastijana v mestu (gl. tam).

4. Vik. in ž., izločena iz župnije Ribnica. 1339 1/9 (kot zgoraj) patriarh Bertrand, upoštevajoč oddaljenost kraja od župnijske cerkve (v Ribnici), dovoli grofu Otonu Ortenburškemu, da pri cerkvi, ki jo je postavil z lastnimi sredstvi, ustanovi kape-lanijo s pravico krsta in pokopa. Na zahtevo patriarha Ludovika 1363 1/5 (AH I, 30–31, št. 14) tu ustanovljen vik. pod patronatom grofa Otona Ortenburškega in v potrditvi ribniškega župnika. Ž. om. z župnikom (plebanus) 1391 23/9 in 23/12 (Otorepec št. 1350 in 1351). Pri Stari Cerkvi (Srednja vas, Slovenska vas) enklava ribniške župnije (tu je treba popraviti Miklavčičev popis krajev).

5. Presentacija vikarja in župnika Ortenburžani in njihovi dediči (1418 Celjani, 1456 Habsburžani), potrditev sprva ribniški žpk. Kasneje je bil patronat kočevske in drugih župnij na Kočevskem v rokah najemnikov kočevskega gospostva (1567 grof Frančišek Ursini-Blagaj, ZZ, 592; prošnja Janeza Jakoba Khisla, naj se presentacija »vrne« lastnikom kočevske grofije, iz leta 1630; Smole II, 262–263), dokler ga ni cesar Leopold I. 1666 4/7 dokončno podelil grofu Volku Engelbertu Turjaškemu in njegovim naslednikom (knezom) (ZZ, 467, 595) (tako tudi Valvasor 1689; prim.

tudi za leto 1735; EAG 2010, 94). Po popisu »1667« patronat in odvetništvo še pri deželnem knezu, vendar je dodano, da je ž. kot tudi mesto cesar prepustil Volku Engelbertu Auerspergu. Od 17. stol. dalje (ali že pred tem?) je župnika potrjeval ogl. patriarh.

Lit.: V. Steska, Doneski k zgodovini kočevske fare, ZZ, 465–476 in v nadaljevanjih; M. Ferenc, G. Zupan, Cerkve na Kočevskem nekoč in danes, 1993; M. Ambrožič, Župnijska cerkev sv. Fabijana in Boštjana ter sv. Jerneja in njene podružnice, 2003; Top. Kočevje.

6. Podružnice:¹⁰⁴

(1) sv. *Fabijana in Sebastijana* v mestu. Ob viz. 1761 s svetimi olji in je že služila kot župnijska. Nova baročna zgradba posv. po nadškofu Karlu Mihaelu Attemsju 1767 1/8 (viz. 1767). Leta 1791 postala formalno sedež ž. in takrat povečana. Nova z. po načrtu F. F. Schmidta (1889 12/10 konkurz za gradnjo; ZD 1889, 348) 1901–1903, posv. 1903 19/7. 1989 dodatno posv. sv. Jerneju ap. Valv. je ne omenja. (1581, 1741, 1761, 1771, 1783)

(2) sv. *Rešnjega telesa* na Trati (Moswald). Posredno om. v mestnih pravicah, ki jih je leta 1471 trgu podelil cesar Friderik III., s sejmskim dnem na praznik sv. Rešnjega telesa in sv. Marjete. Sedanja c. v osnovi iz 17. stol., prez. do 1751. V viz. 1761 tu om. Božji grob. (1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(3) sv. *Petra in Pavla* v Gornjih Ložinah (Oberloschin). Iz 17. stol., temeljito prezidana. (1689, 1741, 1761, 1771, 1783)

(4) sv. *Nikolaja* v Mali Gori (Malgern). Stavba iz prve pol. 17. stol. Porušena. (1581, 1689, 1741, 1761, 1771, 1783)

(5) sv. *Štefana* (sv. *Štefana muč. in Antona Padovanskega*) v Koblarjih (Koflern). Iz 16. stol. Om. šele v viz. 1761. Porušena 1956, na njenem mestu 2004 z. kapelica, posv. sv. Štefanu. (1761, 1771, 1783)

(6) sv. *Trojice* (Valv. 1689), pozneje sv. *Marije Magdalene* v Klinji vasi (Klindorf). Na prejšnji patrocini spominja 1653 datirani olt. sv. Trojice (ZZ, 503). V osnovi morda še gotska, v 17. stol. prezidana. (1689, 1741, 1761, 1771, 1783)

¹⁰⁴ Po popisu »1667« z 21 podružnicami. Prvi list v izvorniku Attemsove vizitacije iz leta 1753 s popisom te župnije manjka. V viz. 1761 ni podružnic vikariata v Starem Logu.

(7) *sv. Katarine* (1526), pozneje *sv. Lovrenca* v Željnah (Seele) (v viz. 1761 oba patrocinija). Prezbitarij v gotski tradiciji poznega 16. stol., na portalu letnica 1717. 1888 pogorela in predelana. Po vojni drugi vojni opuščena, obnovljena 1967–1996. (1526, 1741, 1761, 1771, 1783)

(8) *sv. Roka* (1741, 1761, 1783: *sv. Roka in sv. Lenarta*) v Šalki vasi (Schalken; Valv. 1689: Solgendorff). Šele zgodnje 17. stol. s kratkim korom v gotski tradiciji (?; Top. Kočevje, 380), predelana v 19. stol. (1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(9) *sv. Janeza Krstnika* (1783: *sv. Janeza Evangelista*) v Cvišlerjih (Zwischlern). V osnovi gotska, s kasnejšim prezbitarijem, na portalu letnica 1861. 1942 požgana. Porušena. (1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(10) *sv. Ane* na Gori nad Onekom (Hohenegg; Annaberg). Po drugi vojni propadla, 1953 ali 1954 podrta. (1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(11) *Jezusovega imena* v Dolgi vasi (Krapfenfeld, Grafenfeld). Z. 1717, v Consign. 1783 nav. brez patrocinija. Po drugi vojni propadla in podrta 1956. (1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(12) *Vseh svetnikov* v Livoldu (Lienfeld, 1490; AAU, Ordinationes 1487). Z gotskim križnorebrasto obokanim prezbitarijem iz 16. stol. Prezidana. (1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(13) *sv. Treh kraljev* v Črnem Potoku pri Kočevju (Schwarzenbach). Sedanja c. iz druge pol. 16. stol., ok. 1740 obokana in dodan prezbitarij. (1880 zvonik.) (1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(14) *sv. Andreja* (pozneje *sv. Valentina*) v Zajčjem Polju (Hasenfeld) (Valv. 1689, viz. 1741 in 1753, 1761: *sv. Andreja*, 1783: Fialiakapelle *sv. Valentina*; na sliki glavnega oltarja oba svetnika). Šesterokotni kapeli iz leta 1741 leta 1867 dodana ladja. Po 1947 porušena. (1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(15) *sv. Urha* v Rogatem Hribu (Hornberg). V viz. 1741 ni om. Menda baročno predelana. 1947 porušena. (1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(16) *sv. Filipa in Jakoba* na Mlaki pri Kočeviu (Kerndorf), om. v Consign. 1783. Iz druge polovice 17. stol. (letnica na portalu: 1677). Razpadla in podrta 1965. (1741, 1761, 1771, 1783)

(17) *sv. Antona Padovanskega* v Kukovem. Om. v viz. 1741 kot podružnica kočevske ž. (1741)

(18) *sv. Marjete* v Starem Logu (Alttag), po požaru 1691 z. na novo. Požgana 1943 in profanirana, porušena 1955. – V i k a r i a t kočevske župnije. Na prošnjo

vaščanov Starega Loga in sosednjih vasi (Vrbovec, Polom, Seč, Beli Kamen, Novi Lazi, Rogati Hrib, Komolec, Rdeči Kamen, Kunče, Pugled, Cesta in Sadni Hrib) nadvojvodu Karlu iz leta 1583 leta 1584 tu nastavljen kaplan s pravico krščevanja (Smole II, 253–254). Vik. ust. sredi 17. stol. (pred 1666; v popisu 1581 nastopa še kot kočevska podružnica) po knezih Auerspergih, ki so po Valv. 1689 imeli tudi pravico prezentacije. V popisu ribniškega arhidiakonata iz leta 1633 (AAU, Chiese, Visite; IMK 1892, 90) se še ne omenja, pač pa se v naslednjih (nedatirano, in 1682 17/4; AAU, Chiese, Visite) tu navaja ž., tako tudi pri Valv. 1689 in ob prezentaciji kneza Auersperga 1735 19/6 (EAG 2010, 94), v viz. 1753, ob prezentaciji 1770 7/4 (NŠAL II/1109) in v Consign. 1783 pa le vikar. V viz. 1771 tu parochia, a cerkev le kot vikariatna in duhovnik kot vikar. Vsaj po 1752 vikarja potrjuje goriški nadškof (tako 1770 7/4). V oskrbi podružnice pod št. 19 do 28, v viz. 1771 še kapela sv. Neže v Seču. – Ž. (po CS) ponovno ust. 1783. Podružnice v Consign. 1783 niso navedene.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

(19) sv. *Petra in Pavla* na Pugledu pri Starem Logu (Hohenberg). Iz prve pol. 17. stol., posv. 1691 3/6 (?; IMK 1897, 78). Z vasjo 1942 požgana, v ruševinah. (1689, 1741, 1753, 1771)

(20) sv. *Uršule* v Starem Bregu (1753: Altpacher). Baročna, pogorela skupaj z vasjo 1893 (IMK 1897, 78).

(1753, 1771)

(21) sv. *Elije* (Valv. 1689; prim. IMK 1897, 78), pozneje *Matere božje tolažnice* v Trnovcu (Tiefenreuter). Požgana 1942.

(1689, 1753, 1771)

(22) sv. *Andreja* v Kleču (Kletsch). Požgana 1942.

(1741, 1753, 1771)

(23) sv. *Ane* na Belem Kamnu (Weißenstein). Iz 17. stol. Požgana 1942, po vojni porušena in odstranjena.

(1753, 1771)

(24) sv. *Roka* na Smuki (Langenthon). Iz 16. stol. (?). 1954 podrta in odstranjena, lokacija registrirana (EŠD 923).

(1689, 1741, 1753, 1771)

(25) sv. *Vida* v Dolnji Topli Rebri (Topla Reber) (Unterwarmberg). Z. ok. 1700, po 1825 ust. lokalija, ž. po 1875. Porušena. 1942 z vasjo požgana. V viz. 1761 navedena kot kapela v ž. Kočevje.

(1741, 1753, 1761, 1771)

(26) sv. *Matije* v Gornji Topli Rebri. Om. v viz. 1741 kot podružnica vikariata Stari Log. V šematizmih ljublj. škofije 19. stol. navedena med kapelami. V ruševinah. (1741, 1771)

(27) sv. *Mihaela* v Polomu (Ebenthal). Menda še srednjeveška, 1638 (letnica na portalu) prez. 1952 nacionalizirana, od 1992 dalje obnovljena. 1807 23/5 ust. lokalija, ž. 1878.

(1689, 1741, 1753, 1771)

(28) *Matere božje pomočnice (Marije Snežne)* v Vrbovcu (Tiefental) (KLS II, 248: sv. Ožbalta). Propadla in porušena 1951.

(1689, 1741, 1753, 1771)

7. Kapele:

(1) sv. *Frančiška Ksaverja* v Kočevju (1783: vor der Stadt). Baročna zgradba na osmerokotnem tlorisu, iz ok. 1700.

(1741, 1753, 1771, 1783)

(2) *Božjega groba* pri c. sv. Rešnjega telesa na Trati, z. pred 1686 (ZZ, 474), zatem 1751.

(1753, 1761)

(3) *Obglavljenja sv. Janeza Krstnika* na gradu Fridrihštajn (Friedrichstein) pri Kočevju. Grad dal 1423–1425 postaviti Friderik II. Celjski, sedež kočevskega gospostva do zidave novega gradu v Kočevju pod Turjaškimi (Auerspergi; od 1641 dalje). Grad v razvalinah.

(Valv. 1689, XI, 204, 1741)

(4) sv. *Neže* v Seču. Om. v viz. 1741 in 1771 kot podružnica vik. v Starem Logu. V Zemljevidu 1, Opis, 38, se tu navaja lesena kapela. Podrta in 1836/1837 z. nova (IMK 1897, 88; Top. Kočevje, 328).

(1741, 1771)

LXV. ŽUPNIJA SV. LENARTA V MOZLJU

1. Kočarji, Küchlern, Mlin ob Kolpi, Oberpockstein, Otterbach, Spodnji Škrilj, Suha vas, Turkova Draga, Verdrenk, Zdihovo.

2. Mosel, Mosel penes Gotsche 1391 23/9 in 23/12 (kot spodaj).

3. C. om. 1391 23/9 in 23/12 kot podružnica kočevske ž. (Otoarepec št. 1350, 1351). V osnovi gotska, po Valv. VIII, 774, nova z. leta 1510 skupaj s taborom, 1720 barokizirana, druga baročna predelava do 1764 (?; posv. velikega olt.?) (Top. Kočevje, 243–244), posv. skupaj z velikim olt. po nadškofu Kalru Mihaelu Attemsju 1767 1/8 (viz. 1767). Po viz. 1741 posv. sv. Lenartu in sv. Andreju. – V popisu 1526 om. olt. Matere božje z bratovščino.

4. Ž., izločena iz župnije v Kočevju, 1391 23/9 (kot zgoraj) še njena podružnica. Ž. (žpk., plebanus) om. 1503 18/10 (BCU, Ms. Joppi 611, 97).

5. Presentacija deželni knez oz. cesar, potrditev patriarh (?) ali kočevski žpk. (?) Presentacija kasneje občasno v rokah najemnikov kočevskega gospostva (1567 grof Frančišek Ursini-Blagaj, ZZ, 592; 1621 7/1 Auerspergi; AAU, Chiese; IMK 1892, 73; za cesarsko presentacijo v tem času gl. Smole V, 109–110). 1666 4/7 cesar Leopold I. »jus patronatus et praesentandi« nad ž. dokončno podeli grofu Engelbertu Turjaškemu (ZZ, 467, 595). Po popisu »1667« še vedno v deželnoknežji podelitvi in odvetništvu, sicer pa odvetništvo pri kočevskem gospostvu.

Lit.: Ive A. Stanič, Župnija Mozelj 1509–2002, 2009.

6. Podružnice:¹⁰⁵

(1) sv. *Ambroža* v Kočarjih (nekdaj Spodnji Mozelj; 1581, Valv. 1689: v Spodnjem Mozlju, tako tudi Zemljevid 1, Sekc. 238). Zgradba iz 17. stol. (leseni strop dat. 1698). Po drugi vojni razpadla, v ruševinah.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(2) sv. *Andreja* v Suhem Potoku (Dürnbach) (Valv. 1689: »pri Mozlju«). Enotna baročna stavba 18. stol. (posv. 1758). Opuščena in propadajoča, 2006–2007 obnovljena.

(1689, 1741, 1753, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(3) sv. *Štefana* v Kačjem Potoku (Otterbach). Poznogotska, v baroku večkrat predelana. Med drugo vojno porušena. V viz. 1761 je ni.

(1526, 1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

(4) sv. *Trojice* v Rajndolu (Reinthal). V jedru še srednjeveška? Leta 1581 v zidavi nova c.; gotsko obokan prezbiterij (Komelj: 16. stol.). Po drugi vojni opuščena, porušena po 1953.

(1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(5) *Lavretanske Matere božje* v Rajndolu (1753: superiori contigua in R.). Je ni več, tudi šematizmi ljublj. škofije je ne omenjajo. Zemljevid 1, Opis, 135, navaja v Rajndolu dve kapeli, označeni tudi na Zemljevidu 1, Sekc. 238, B2, ena sredi vasi in druga na njenem severnem robu. Kapela sredi vasi posv. Angelom varuhom (gl. spodaj). V viz. 1771 je ni.

(1753, 1761)

(6) *Marijinega vnebovzetja* v Verderbu (Muhov breg) (Valv. 1689: auf dem Berge Thirberg, 1753: in monte). Iz leta 1636 v gotski tradiciji. Odstranjena med 1952 in 1955. V viz. 1771 je ni.

(1689, 1741, 1753, 1761)

¹⁰⁵ Po popisu »1667« je v ž. šest podružnic.

(7) *sv. Janeza Krstnika* v Podlesju (nekdaj Ferdrenk, Werdenegg). Menda iz prve četrtine 16. stol., nova baročna posv. 1771 8/9. Med drugo vojno poškodovana in profanirana, po 1952 porušena in odstranjena.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(8) *sv. Križa* v (Spodnjem) Škrilju (1753 in Consign. 1783: Unterskrill). Iz zač. 17. stol. Enkrat po 1950 porušena.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(9) *Žalostne Matere božje* na Zdihovem (1753: Oberskrill; 1783: Obersckrill oder Obrska). Z. kot romarska leta 1702, om. tudi v viz. 1741, od 1840 ekspoziura. 1953 porušena.

(1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(11) *sv. Uršule* »pri Mozlju«. Navaja jo samo Valvasor. Edina c. s tem patrocinijem v tem širšem okolišu je na Malem Riglju v ž. Črmošnjice (zdaj Kočevske Poljane), prej v ž. Dolenjske Toplice (Šilc, 325), prvotno pa v iz Šmihela izločeni ž. v Vavti vasi (gl. tam), ki je Valvasor v opisu te župnije ne navaja. Verjetno gre torej za pomoto in bi Valvasor moral to cerkev uvrstiti v Vavto vas.

(1689)

7. Kapele:

(1) *sv. Krvi*, prvotno posv. *sv. Brikciju*, v Mozlju, iz leta 1589 (napis na portalu), 1866 na zahodu podaljšana. Om. v viz. 1741 in brez patrocinija tudi v Zemljevidu 1, Opis, 135. V viz. 1753 in 1761 med podružnicami. Po drugi vojni profanirana in porušena.

(1741, 1753, 1761)

(2) *sv. Florijana*. Om. v viz 1753 kot kapelica (capellula) v bližini ž. c. zunaj pokopališča.

(1753)

(3) *sv. Jožefa*. Om. v viz. 1753 in 1761, kot ena od dveh »na polju« (campestres). Neznana.

(1753, 1761)

(4) *Angelov varuhov* v Rajndolu, iz leta 1751, porušena po drugi vojni. V popisih eksplicitno ni om. Verjetno ena od dveh kapel »na polju« iz viz. 1761 (gl. prejšnjo točko).

(1753?, 1761?)

LXVI. ŽUPNIJA SV. JAKOBA ST. V KOPRIVNIKU

1. Brezje Staro in Novo, Bukova Gora Gorenja, Srednja in Dolenja, Golobinjek, Kummersdorf, Najbihl (Untersteinwand), Ovčjak, Reichenau, Slaba Gorica, Svetli Potok, Sušje, Tančji Hrib.

2. Nesselthal, 1456–1461 (kart. Celje).

3. C. om. v popisu 1526; po požaru 1622 prez., ponovno 1736. Ladja obokana in c. zadnjič posv. 1830 8/8. Požgana 1949, zatem porušena 1955. – V popisu 1526 om. olt. *Matere božje* z bratovščino.

4. Po CS naj bi ž. v Koprivniku obstajala že ok. leta 1400, a je po dosegljivih dokumentih prvič om. šele v popisu kranjskih dragocenosti 1526, kot Mozelj izločena iz ž. Kočevje.

5. Kot Mozelj. Za nadvojvodsko oz. cesarsko prezentacijo pred letom 1666 gl. Smole V, 137–141. Po popisu »1667« patronat in odvetništvo še pri deželnem knezu.

6. Podružnice:¹⁰⁶

(1) sv. *Andreja* na pokopališču pri ž. c., že za Valvasorja v razpadajočem stanju. Ne stoji več. Tudi Consign. 1783 je ne omenja. V zač. 19. stol. (pred 1822) na tem mestu z. kapela sv. Ane, požgana 1955, a 1973 obnovljena (arh. Gomboc) in v funkciji ž. c. posv. sv. Jakobu st. (1526, 1689, 1741)

(2) sv. *Martina* na Hribu pri Koprivniku (Büchel). Nova z. 1856. Med drugo vojno opustela in propadla, 1955 odstranjena. (1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

(3) *Marijinega vnebovzetja* v Svetlem Potoku (Lichtenbach). Verjetno še iz 15. stol. 1656 gotskemu prezbiteriju priz. nova ladja. Med drugo vojno opustela in propadla. (1526, 1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

(4) sv. *Volbenka* (Valv. 1689: sv. *Tomaža*, pozneje *Matere božje vnebovzete*) v Starem Brezju (Altfresach). V gotski tradiciji prve pol. 17. stol., barokizirana. Med drugo vojno opuščena in propadla. (1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

(5) sv. *Jožefa* v Lazah pri Oneku (Neufresach). Podrta pred 1955. (1741, 1753, 1771, 1783)

(6) sv. *Marije Magdalene* (Valv. 1689: sv. *Simona in Jude*) v Rajhenavu (Reichenau). Po drugi vojni požgana in odstranjena. (1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

¹⁰⁶ Po popisu »1667« je v ž. pet podružnic. Viz. 1761 se sklicuje na popis podružnic v viz. 1753.

(7) sv. *Urha* (Valv. 1689: sv. *Duha*) v Gorenji Loki (Lackbüchl, Altlackbüchel). Ob koncu 19. stol. (po 1892) opuščena in zatem propadla.

(1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

(8) sv. *Marjete* na Tančem Vrhu (Tanzbüchel). Najpozneje iz prve pol. 17. stol. Med drugo svetovno vojno opuščena in propadla.

(1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

(9) sv. *Petra in Pavla* (viz. 1771: sv. *Petra*) na Bukovi Gori (na Srednji Bukovi Gori, Mitterbuchberg), božjepotna. Pogorela 1942, ruševine ohranjene.

(1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

(10) sv. *Križa* nad Gradcem (Valv. 1689: sv. Jedrti v »Grodasbüchl«, 1753: sv. Križa in Žalostne Matere božje v »Gradezberg«), menda z. v drugi pol. 16. stol. kot romarska. Na lokaciji prazgodovinske višinske naselbine pozne bronaste ali zgodnje železne dobe. 1942 požgana, v ruševinah (arheološko najdišče Sv. Križ, EŠD 2758). V lit. (gl. EŠD 2758) se običajno navaja po Stražnjem Vrhu na drugi strani hriba, ki pa že sodi k črnomaljski ž.

(1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

(11) *Jesusovega imena* na »na gori« (1753: in monte), romarska, na vrhu najvišjega hriba severovzhodno nad Kačjim Potokom (890 m), imenovanega po tej cerkvi (Zemljevid 1, Sekc. 230, C1, Opis 136) (Kumrova gora). Na portalu letnica 1798. V ruševinah. Consign. 1783 jo navaja v Kumrovi vasi (Kummersdorf) in brez patrocinija.

(1741, 1753, 1771, 1783)

LXVII. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V ČRMOŠNJICAH

1. Blatnik, Blaževica, Brčice, Brezje, Dranbank, Gorica, Grčice, Kleče, Komarna vas, Konjski Hrib, Lahina, Laze, Male Toplice, Mali (?; Veliki?) Rigelj (gl. tudi ž. Vavta vas), Nova Gora, Opčice, Planina, Pleš, Podstenice, Pogorelec, Poljane pri Toplicah (= Kočevske Poljane), Ponikve, Resa, Ribnik, Seč, Sredgora, Srednja vas, Skrilj, Stara Žaga, Štale, Tabor, Topli Vrh, Travni Dol, Vinol.

2. Tschermanschnitz, popis 1526.¹⁰⁷

3. C. om. 1509 (?; CS), sicer pa v seznamu kranjskih dragocenosti 1526. Sedanja c. na osmerokotni tlorisni zasnovi z. leta 1660 (Dražumerič; CS), s parom kvadratnih bočnih kapel, sicer pa posv. 1761 7/7 po nadškofu Attemsju (voz. 1761).

4. Ž. izločena iz kočevske župnije, om. v popisu 1526 (po CS ust. pred 1509).

¹⁰⁷ Zchermesniza, 1295 13/1 (AH I, 62), so Črmošnjice pri Stopičah (pri Novem mestu) (HTK, 181).

5. Gl. Mozelj. Za nadvojvodsko in cesarsko prezentacijo pred letom 1666 gl. Smole VI, 187–189. Po popisu »1667« še v deželnoknežji podelitvi in odvetništvu, 1669 jo že podeljujejo Auerspergi (Smole VI, 188).

Lit.: M. Dražumerič, v: B. Simonič (ur.), Župnija Črmošnjice: 500 let: 1509–2009, 2009; (za nemški etnični prostor) Ferenc, Zupan II.

6. Podružnice:¹⁰⁸

(1) sv. *Janeza Krstnika* v Novem Taboru, znotraj protiturškega tabora. Po navedbi v viz. 1741 ravnokar pogorela, namesto nje pa z. kapela sv. Križa (?; na istem mestu z drugim patrocinijem, ki pa ni obveljal?). 1761 7/7 blagoslovljena kot c. sv. Janeza Krstnika z enim olt. (viz. 1761). V Consign. 1783 ni navedena, pač pa ima Zemljevid 1, Opis, 82, v tem kraju kapelo brez označbe patrocinjia. Patrocinijsv. Janeza Krstnika še v šematizmih ljublj. škofije (kot kapela, s pokopališčem; Šilc; CC 1892). Sledovi tristrano sklenjenega prezbiterja prvotne cerkve v obzidju (Dražumerič, 124). Sedanja kapela sv. Križa druga pol. 19. stol. (?; po 1892?), 1943 požgana, 1989–1999 obnovljena.

(1689, 1741, 1761, 1771)

(2) sv. *Filipa in Jakoba* v Srednji vasi (Mitterdorf). Baročna na tlorisni osnovi šestreokotnika, zvonik dat. 1823.

(1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(3) sv. *Lenarta* v Starem Taboru. V viz. 1741 ni om. Šematizmi ljublj. škofije 19. stol. je nimajo. Ne stoji več. Vas že med obema vojnama opuščena, 1942 požgana. C. ni lokalizirana.

(1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(4) sv. *Nikolaja* – kje? Om. pri Valv. 1689 brez lokacije. (Ne v viz. 1741, 1753 in 1771 ne v Consign. 1783 v tej ž. ni cerkve s tem patrocinijem.)

(1689)

(5) *Vseh svetnikov* (po 1892 *Device Marije, kraljice vseh svetnikov*) v Komarni vasi (Muckendorf) (1753: in superiori Tafelverch; Consign. 1783: Obertapelwerch). 1942 požgana, v razvalinah.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(6) sv. *Petra in Pavla* (Valv. 1689: sv. *Pavla*) na Toplem Vrhu pri Črmošnjicah (Consign. 1783: Untertapelwerch). Iz 16.–17. stol. Po drugi vojni propadla, ruševine 1964 odstranjene, razen zvonika (2004 obnovljen).

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(7) sv. *Matije* na Gornjih Lazah (Valv. 1689: Neuen Ritter; Consign. 1783: Lasse). Baročna.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

¹⁰⁸ Po popisu »1667« ima ž. enajst podružnic.

(8) sv. *Florijana* (viz. 1753: sv. *Florijana in sv. Vida*; viz. 1761, 1771: sv. *Florijana*; Consign. 1783: sv. *Valentina in sv. Florijana*) na Brezju pri Rožnem Dolu (Wretzen; viz. 1753: Bolzen). V osnovi iz ok. 1600. Porušena, zvonik stoji.

(1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(9) sv. *Ane* na Vimolju (Widerzug). Po drugi vojni zaradi kraje materiala razpadla. Stoji še zvonik z obodnim zidovjem ladje.

(1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(10) sv. *Križa* na Blatniku pri Črmošnjicah (Rußbach). Enotna baročna gradnja sredine 18. stol. Stala do leta 1953, ko se je vdrla streha. Zvonik z neogotskim strešnim nastavkom še stoji, ostalo v ruševinah.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(11) sv. *Antona Pad.* na Kleču. 1942 z vasjo požgana, v ruševinah.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(12) sv. *Elije* na Planini pod Mirno goro (Stockendorf). Iz zgodnjega 18. stol., pozneje večkrat prezidana. Med drugo vojno poškodovana, 1960 delno porušena. Obnovljena 2002 in 2002 2/6 blagoslov. – Lok. 1791, ž. ust. 1875.

(1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(13) sv. *Frančiška Ksaverja* na Mirni gori nad Planino (Friedensberg). Božjepotna, porušena, 1993 obnovljen prezbiterij. Kuracija 1737–1771 za potrebe romarjev (M. Ambrožič, Kronika 2010, 669), v Consign. 1783/II tu om. kaplan.

(1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(14) sv. *Trojice* v Ponikvah (Spareben). 1942 požgana, v ruševinah.

(1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(15) sv. *Marije Magdalene* na Sredgori (Mittenwald). Po drugi vojni opuščena in se začela rušiti. Zvonik obnovljen.

(1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(16) sv. *Martina* v Topličici. 1942 požgana.

(1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(17) sv. *Jožefa* (1741, 1771), sv. *Roka* (1753, 1761) oz. sv. *Jožefa in sv. Roka* (1783) v Ribniku (Rubnig). Glede na to, da se v viz. 1741 v Ribniku ne om. c. sv. Roka, v viz. 1753 in 1761 pa ne c. sv. Jožefa, gre za eno samo cerkev z dvema patrocinjema (prim. tudi Dražumerič, 125; v viz. 1753 om. samo en oltar!). (C., označena v Zemljevidu 1, Sekc. 233, A2, na jugovzhodnem robu vasi, je c. sv. Jožefa). 1942 požgana.

(1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(18) sv. *Andreja* (po viz. 1741 prej sv. *Treh kraljev*) v Kočevskih Poljanah (Pollandl; prej: Poljane pri Toplicah). Z. 1625 (po CS), v današnjem stanju poznobaročna. – Ž. (v resnici šele lok.; Šilc) ust. 1792.

(1689, 1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(19) *Marije Pomočnice* na Gorici v Kočevskih Poljanah (Büchel; Valv. 1689: Neudul). Romarska, po zgledu Nove Štifte pri Ribnici na osmerokotnem tloris iz ok. 1680 (po Valv. nova, z. pred sedmimi leti in pol), zvonik 1710 (Kemperl, Cerkev, 138s). V viz. 1761 je ni.

(1689, 1741, 1753, 1771, 1783)

(20) *sv. Mihaela* na Novi Gori (Neuberg) (Stare Žage). Iz začetka 18. stol. (letnica 1712 na zunanjščini prezbiterija). Po drugi vojni opuščena in propadla, zdaj stoji še zvonik z obodnim zidovjem ladje.

(1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(21) *sv. Urha* v Podstenicah (Steinwand). Po drugi vojni opuščena in propadla. Leta 1952 je stal še zvonik z obodnim zidovjem ladje, ruševine pozneje odstranjene. V ruševinah.

(1741, 1753, 1761, 1771, 1783)

(22) *sv. Valentina* na Gabru pri Črmošnjicah. Om. v viz. 1741 samo s patrocinijem, tudi v Zemljevidu 1, Opis, 87, na Gabru (eine Capella). V Consign. 1783 je ni, po jožefinskih reformah verjetno propadla.

(1741, 1753, 1761, 1771)

(23) *sv. Barbare*. Jo ima samo viz. 1761 za cerkvijo sv. Križa v Blatniku brez navedbe kraja. Neznana.

(1761)

LXVIII. ŽUPNIJA SV. KRIŽA V STAREM TRGU OB KOLPI

1. Brezovec, Čeplje, Dečina, Deskova vas, Dol, Hrelina, Jelenja vas, Knežja Lipa, Kot, Kovača vas, Kozice, Lazi, Miklarji, Močilo, Nemška Loka, Novi Rovt, Pockstein, Poljane, Predgrad, Prerigelj, Radenci, Ramsriegel, Römergrund, Sodevci, Spodnji Log, Stari trg, Turn, Verd, Videm, Vilpen, Vimolj (pri Predgradu), Vrtače, Zadrc, Zagozdac; *vikariat Sinji Vrh*: Dalnje Njive, Draga, Gorice, Hrib, Selc, Šeharji.¹⁰⁹

2. Kraj imenovan po Poljanah, Polan (1241 8/5; GZS V/765)¹¹⁰; Po^elan, 1248 9/5 (UBKr II/156; GZS VI,1/59), z gradom (1336 24/6; HHStAW) in trgom (markt, 1421 24/2; VOAug; 1436; celjski fevdi).

3. C. om. brez patrocinija 1248 9/5 (ecclesia parrochialis in Po^elan; kot zgoraj), s patrocinijem 1428 5/6 (par. eccl. s. crucis in Pullen; RG IV št. 12030) in 1485 13/9 (ecclesia s. crucis in polano; AAU, Acta 11, 227r-v). Prvotno enoladijska. Sedanjo

¹⁰⁹ Po kočevskem urb. iz leta 1574 so bile vasi Knežja Njiva, Prerigelj in Nemška Loka (začasno) v ž. Mozelj, a je (župnišču pripadajočo) tretjino desetine pobiral žpk.v Poljanah; MMVK 1891, 22.

¹¹⁰ V GHTS, 459, zmotno identificirano z Velikimi Poljanami pri Laščah.

troladijsko zgradbo je leta 1732 posvetil senjsko-modruški škof Ivan Anton Benzoni (napis s kronogramom na portalu; da je leta 1730 ustoličeni senjski škof Benzoni posvetil cerkev, om. – brez letnice – tudi v viz. 1753 in 1761).¹¹¹ Valvasor jo še navaja kot c. sv. Križa, s patrocinijem sv. Jožefa om. v oporoki župnika Mihaela Klapša 1719 20/6 (Baraga št. 437); po bratovščini sv. Jožefa, v c. sv. Križa ust. 1692 (A. Lavrič, Arhivi 2014/1, 125). (Ker v viz. 1753, obračunih novomeškega kapitlja 1755/1756 in v Consign. 1783 c. sv. Križa ni om., je ta že odstopila svoje mesto novi, razen tega pa že viz. 1753 omenja olt. sv. Križa v novi c.) V viz. 1753 in 1761 sv. Družine Jožefa, Marije in Jezusa, v obračunih 1755/1756 samo sv. Jožefa.

4. Glede na analogije (Škocjan, Dobropolje, Ribnica) ni zavreči možnosti, da je bila prva cerkev na teritoriju poljanskega gospostva cerkev sv. Janeza Krstnika na Sinjem Vrhu z morebitnim dvorom. Ž. pri novi cerkvi sv. Križa (glede na zgodovinske okoliščine in patrocini) ust. v drugi pol. 12. stol. po ogl. patriarhu oz. njegovih vazalih (stari Turjaški), 1241 8/5 (GZS V/765) om. desetine, c. om. 1248 9/5 (ecclesia parochialis in Poelan; UBKr II/156; GZS VI,1/59), kot plebs v des. seznamu 1296 med župnjami v Marki (Polann).

5. Lastniška cerkev ogl. patriarhov ali njihovih fevdnikov (starih Turjaških) v mejah cerkniške pražupnije. 1248 9/5 (kot zgoraj) patriarh Bertold po smrti Konrada Turjaškega podeli patronatske pravice nad ž. svojemu fevdniku, grofu Hermanu Ortenburškemu. Patronat od tedaj dalje v rokah Ortenburžanov (čeravno v njihovi dedni pogodbi s Celjani leta 1377 tu nista omenjeni ne patronat ne advokatura), od 1418 Celjskih, od 1456 Habsburžanov. 1493 oz. 1494 cesar Friderik patronat nad ž. podeli novo ustanovljenemu kapitlju v Novem mestu, ki ima nad cerkvami tudi odvetništvo, razen pri tistih, ki so ležala v kočevskem in poljanskem gospostvu. Potrditev vseskozi v rokah ogl. patriarha (?). – Odvetništvo pri gospostvu Poljane.

Lit.: M. Ambrožič, Kronika 2010, 667–668; J. Höfler, Razmisleki ob novi monografiji o Turjaškem gradu in Turjačanih, ZČ 76, 2022, 336–351.

6. Podružnice:¹¹²

(1) sv. *Marije Magdalene* v Srednjih Radencih (1667: Rodenich) (Rades Lok, 1340 25/7; ARS). Iz 17. stol. (1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1761, 1783)

(2) sv. *Jurija* v Dolu (1667: Grundt; Valv. 1689: Thal). Ob viz. 1753 neposv. V Consign. 1783 ni om., pač pa Opis 1, 154, v tem kraju navaja kapelo. Porušena in odstranjena 1953 (Top. Kočevje, 72). (1667, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1761)

¹¹¹ Letnica 1632 v literaturi je napačna. Za prepis napisa in fotografijo se podpisani zahvaljujem kolegici Luciji Fabjančič z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Novo mesto.

¹¹² V popisu 1526 navedena samo bera brez posameznih podružnic.

(3) sv. *Vida* v Lazih pri Predgradu. Srednjeveška (morda romanska ladja), pre-delana v 16. in 17. stol.

(1667, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1761, 1783)

(4) sv. *Petra in Pavla* v Spodnjem Logu (Unterlag) (uilla log de cura plebis polani, 1485 13/9; AAU, Acta 11, 227v). Sedanja c. z. na novo leta 1819. – Lok. 1793 in ponovno 1798, ž. ust. 1876 (M. Ambrožič, Kronika 2010, 669), 2004 ukinjena in njeno območje priključeno ž. Stari trg. V Consign. 1783 ni om.

(1667, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1761)

(5) *Marijinega vnebovzvetja* v Spodnjem Logu. Navaja jo samo Valv. 1689. Stala naj bi na cerkvenem dvorišču pri župnišču (Top. Kočevje, 344).

(1689)

(6) sv. *Duha in sv. Elije* (1667: sv. *Elije preroka*, 1753, 1761: sv. *Duha*, 1755/1756: sv. *Elije*) na Spodnjeloški gori (1667: in Logerperg, Valv. 1689: auf dem Berge, den man Loogersberg nennt; 1690: in monte) (Kozice). V razvalinah. 1755/1756 interdicirana, ker je ni bilo mogoče vzdrževati, zatem obnovljena. Tik pred drugo svetovno vojno je vanjo udarila strela (Top. Kočevje, 211). V Consign. 1783 ni om.

(1667, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1761)

(7) sv. *Trojice* v Knežji Lipi (Graflinden) (Grauenlynd, 1457 28/10; kart. Celje). Iz prve pol. 17. stol., 1942 zgorela, v razvalinah. Po viz. 1753 in obračunih 1755/1756 v kočevskem gospostvu, ki ima tu tudi odvetništvo.

(1667, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1761, 1783)

(8) sv. *Nikolaja* v Vidmu (Vimolj pri Predgradu) (1783: Wieden) (1667: in Widam, Valv. 1689: auf dem Berglein Widem). Še srednjeveška, obnovljena 1985. Po viz. 1753 in obračunih 1755/1756 v kočevskem gospostvu, ki ima tu tudi odvetništvo.

(1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1761, 1783)

(9) sv. *Primoža in Felicijana* v Vidmu. Navajajo jo samo popisa 1667 (ta brez lokacije za zgornjo) in 1690 ter Valv. 1689. Gl. tudi spodaj, kapele, št. 4. Ne stoji več.

(1667, 1689, 1690)

(10) sv. *Lenarta* (1667; Valv. 1689, 1690), pozneje *Marije Device Tolažnice* v Nemški Loki (Deutschau; Unterdeutschau). Sedanja c. z. 1763 z dotacijo knezov Auerspergov po načrtih arhitekta Lovrenca Pragerja (H. Seražin, Umetnostna kronika št. 30, 2011, 22–34), božjepotna. 1767 jo je obiskal nadškof Attems (viz. 1767). Minirana 1951. Že v popisu 1690 tu beneficiat, 1761 duhovnik s subsidiarjem. V viz. 1753 zabeležen spor glede odvetništva med poljanskim gospostvom in novomeškim kapitljem, ki se je razrešil v korist kapitlja (obračuni 1755/1756). – Lok. 1793–1795, 1828 ekspozitura, lok. 1854, ž. ust. 1876 (M. Ambrožič, Kronika 2010, 669), 2004 skupaj z ž. Spodnji Log ukinjena in njeno območje priključeno ž. Stari trg.

(1667, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1761, 1783)

(11) *Materē božje vnebovzete* v Zagozdacu (Consign. 1783: Unterwaldel). Baročna. 1949 požgana, obnovljena.

(1667, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1761, 1783)

(12) *sv. Martina* v Zagozdacu (kot zgoraj). Navajata jo samo popis 1667 in Valv. 1689. Ne stoji več.

(1667, 1689)

(13) *sv. Frančiška Ksaverja* v Zadrcu (Top. Kočevje: Brezovica pri Predgradu). Iz sr. 18. stol. (Ob viz. 1753 še neposvečena, stal šele oltarni del.) Po obračunih 1755/1756 kapela interdicirana ter inkorporirana cerkvi *Materē božje* v Zagozdacu. 1797 23/1 (v Sodevcih) odlok o zaprtju (Baraga, str. 392). V ljublj. šematizmih (Šilc, CC 1892) med kapelami Nemske Loke. Propadla, ruševine ohranjene.

(1753, 1755/1756, 1761)

(14) *sv. Fabijana in Sebastijana* v Predgradu (1667: pred gradom Poljane, »ante castrum Pöllan«, Valv. 1689: pri gradu Poljane, 1783: Voragschloß). Prvotno kapela poljanskega gradu, postavljena pred grajsko poslopje, om. 1486 (in Polano in capella ante castrum; AAU, Chiese; IMK 1893, 191). Nova z. 1746 z dotacijo knezov Auerspergov (Top. Kočevje, 302), ob viz. 1753 še neposv. – Kaplan v gradu om. 1492 22/8 (AAU, Acta 15, 380r; IMK, ib.). Pozneje javna podružnica.

(1667, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1761, 1783)

(15) *sv. Ane* v Sodevcih (Scheiddorf) (an der Nidern Lo^ek, 1359 4/4; ARS). Ne stoji več. Po jožefinskih reformah zaprta in odstranjena. Ni v viz. 1753 in 1761.

(1667, 1689, 1690, 1755/1756, 1783)

(16) *sv. Antona Pad.* v Kovači vasi (Valv. 1689, 1783: v Sodevcih). V popisu 1690 kot kapela. Srednjeveška, barokizirana, 1938 pogorela in od tedaj v razvalinah, od 1998 obnovljena.

(1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1761, 1783)

(17) *sv. Andreja* na Kalvariji (prope montem Calvariae) v Starem trgu, baročna. Kapelice Križevega pota porušene.

(1753, 1761)

(18) *sv. Janeza Krstnika* na Sinjem Vrhju (prej Svinji vrh; Sweinperg, 1414 1/5; HHStAW; enako še 1457 29/10; kart. Celje), morda krstna cerkev za južno območje poljanske župnije, lahko tudi prva cerkev v tem okolišu, po analogiji z Malim Ločnikom in Turjakom, Dvorsko vasjo in Čušperkom ter Ribnico cerkev morebitnega dvora starih Turjaških (11. stol.?) pred postavitvijo gradu v Poljanah (Höfler, Lastniške, 86). Po postavitvi nove c. sv. Janeza Evangelista v vasi ostala pokopališka, a ima popis 1690 vikarja še vedno tu in nove cerkve ne navaja. V Valv. 1689 in viz. 1753 om. poleg naslednje, sicer pa se v virih praviloma ne navaja.

(1689, 1690, 1753)

(19) *sv. Janeza Evangelista* na Sinjem Vrhju. Z. v prvi pol. ali sredini 17. stol. v vasi. Sedanja z. 1822–1823. – V i k a r i a t po CS ust. 1658 (1652 16/4 vloga

sošeske za duhovnika; Baraga, str. 352). Popis 1667: subvicariatus, ante septem annos circiter erectus), om. določno tudi v popisu novomeškega arhidiakonata 1672 (AAU, Chiese, Visite: nunc fatae parochiae [= Poljane] vicarius) ter pri Valv. 1689 (»župnija ali vikariat«) in viz. 1753, s podružnicami pod 18, 20 in 21; 1716: Vicariatus paroschialis, podružnice niso našete. 1828: Pfarrvikariat (ZZ, 602), samo za vaško sošesko. – Ž. ust. 1863.

(1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(20) sv. *Marka* v Daljnjih Njivah (1690: Sebetich; Consign. 1783: Sabbatisch, tj. v Sebetih), v popisu 1690 kot kapela.

(1690, 1753, 1755/1756, 1783)

(21) sv. *Trojice* (po Valv. 1689 sv. *Roka*, kar bo njen prvotni patrocini) v Špeharjih (1667: in Nesouech; 1690: Neshoviz; 1783: Nöschewitz).

(1667, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* (pozneje sv. *Križa*?) na pokopališču pri ž. c. Kostnica. Ne stoji več. V viz. 1753 na pokopališču om. »sacellum« sv. Križa, ki bi bila lahko prvotna kostnica s spremenjenim patrocinijem ali nova. Imela naj bi prvotno tri oltarje, a zdaj nobenega. Glede na formulacijo ni gotovo, če gre za staro ž. c.

(1667, 1689, 1753)

(2) sv. *Fabijana in Sebastijana* pri gradu Poljane. Gl. zgoraj.

(3) »sacellum campestre in Greit in vineis« (Laze), neznana.

(1753)

(4) »sacellum campestre in Vimol inter campos«. Identična s c. sv. Primoža in Felicijana (zgoraj, št. 9)?

(1753)

(5) kapela (*Angelov varuhov*; v viz. 1753 brez patrocinija) v Römergrundu. Med drugo vojno požgana.

(1753)

(6) sv. *Andreja* v Preriglju; v viz. 1753 brez patrocinija. V ljublj. šematizmih (Šilc; CC 1892) med podružnicami Nemške Loke, požgana med drugo vojno.

(1753)

LXIX. ŽUPNIJA SV. MARTINA V ŠMARTNEM PRI LITIJI

1. Breg, Brezje, Cerovec, Črni Potok, Dvor, Gradišče, Dragovšek, Jablanica, Javorje, Jastrebnik, Jelše, Kostrevnica, Laze, Litija, Liberga, Lupince, Leskovec, Poganik (Št. Jurij), Preska, Rašica, Sevšek, Širmanski Hrib, Štanga, Tenetiše, Ustje,

Veliki Vrh, Višnji Grm, Vintarjevec, Vodice, Vrata, Zavrstnik, Zagolišče; *vikariat Prežganje*: Dolgi Grm (Tuji Grm), Gozd-Reka, Janče, Koške Poljane, Laze, Mali Vrh, Straža, Trebeljevo, Vnanjarje, Volavlje; *vikariat Kresnice*: Golišče, Jevnica, Kresniške Poljane, Kresniški Vrh, Mala Dolga Noga.

2. (Kot pokrajinsko ime [?]) apud Lutigiam, Lvtynam, 1256 6/4; MC IV,1/2628, 2629; kraj sam om. s cerkvijo 1363 13/2 in »faro« 1380 24/4 (gl. spodaj).

3. C. om. prvič 1363 13/2 (in Lutya apud ecclesiam S. Martini; Notbl. 1858, 488; Gianni št. 45). Gotska stavba 1898–1899 odstranjena in z. neogotska na drugem mestu po načrtih Rajmunda Jeblingerja iz Linza in Adolfa Wagnerja iz Gradca (1899 4/6 blagosl. temeljni kamen; ZD 1899, 206), posv. 1901 15/9 (ZD 1901, 336).

4. Iz ž. Šentvid pri Stični izločena vikariatna ž. Vik. om. prvič 1380 24/4 kot »fara« (in sand Mertner Luteyer phar; ARS), z vikarjem 1384 s.d. (ARS), v ž. povzdignjen verjetno v zač. 15. stol. (1401 12/12 še cappella sancti Martini de Litthey; Preytenreutter, ASU/AN, fasc. 5148/4, 118v; pharrer 1431 24/4; ARS; plebanus ad S. Martinum prope Luthiam, 1476 19/9; AAU, Acta 7, 204v; leta 1480 se ista oseba imenuje vikar in tudi žpk.; AAU, Acta 9, 236r in 455r). Leta 1389 z župnijo-materjo inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Stični.

5. Kanonične pravice niso dokumentirane. Kot vikariatna ž. slej ko prej v prezentaciji šentviškega župnika, po 1389 stiškega opata, in v potrditvi ogl. patriarha? – Po popisu 1667 pleno iure stiškega opata.

Lit.: Kronika 2011, št. 3 (Iz zgodovine Litije in okolice, ur. M. Preinfalk).

6. Podružnice:¹¹³

(1) *sv. Jurija* (1581, 1667, 1689), pozneje *sv. Roka* na Felič Vrh (1581: Jellersperg, napačno za Fellerspeg?, 1667: Feldsperg, 1689: Veletschverch). Sprememba patrocinija 1778 (Otrin, Visočnik, 330). Nova z. 1646. 1942 po nalogu nemških oblasti porušena, ponovno z. 2002–2011 (arh. Valentin Gorenčič), blagosl. 2011 28/8. (1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771)

(2) *sv. Mohorja in Fortunata* na Libergi (Wilpurchgschiess; 1406 1/4; Biz./Preinf. II št. 23). V 17. stol. barokizirana. (1526, 10581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771)

(3) *sv. Jurija* v Podšentjurju (pod Pogonikom) (Paganikg, ok. 1448; avstr. fevdi). Barokizirana. (1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(4) *sv. Nikolaja* v Litiji (apud Lutigiam, Lvtynam, 1256 6/4; MC IV,1/2628, 2629; kot trg: margt Luthy; 1386 26/4; B. Golec, Kronika 2011, 455), posv. 1523 11/9

¹¹³ V viz. 1753 ter v Consign. 1783 popis podružnic pomanjkljiv. V popisu 1526 so našteje le tiste podružnice, ki so ležale v svibenskem deželskem sodišču.

kot c. sv. Florijana, Sebastijana in Kancijana z olt. sv. Nikolaja, Krištofa in Barbare (GMD 1936, 146; po Valv. 1689 v c. stranski olt. sv. Florijana). Poznobaročna. 1753 z beneficijem. – Ž. ust. 1936.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771)

(5) sv. *Križa* na Brezju (Črni Potok). Iz 17. stol., barokizirana.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771)

(6) sv. *Marije Magdalene* na Gradišču. Baročna. 1944 požgana, 1979 z. nova po načrtu J. Plečnika. V popisu 1690 je ni.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(7) sv. *Petra in Pavla* na Vintarjvcu (Vincherspach, 1343 26/5; AT XV, 1890, 68). Prezbitarij iz 17. stol., ladja na osmerokotnem tlorisu priz. 1777.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771)

(8) sv. *Ane* v (Zgornji) Jablanici (Afolter, 1265 22/5; UBKr II/345; MC IV,2/2863), posv. skupaj s tremi oltarji 1523 10/9 (NšAL II/77; GMD 1936, 146). Sedanja c. z. 1755 (?; letnica na portalu). Zgradbo iz 1523 so gotovo dali postaviti Apfaltrerji (Jablaniški), v katerih patronatu je bila sosednja ž. v Polšniku. To je menda vzrok navedbi v viz. 1523 (GMD, ib.), da leži v tej ž. V popisu 1526 v šmarski fari, je pa označena kot kapela, kar se nanaša na njeno plemiško naravo.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771)

(9) sv. *Katarine* na Bregu pri Litiji. Gotska, barokizirana (zač. 18. stol.).

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771, 1783)

(10) *Marijinega vnebovzetja* v Javorju (Ahorn bey Liechtenwerg, ok. 1420; Urb. Svibno). V jedru še srednjeveška (ostanki fresk iz 15. stol.), barokizirana in posv. 1726. – Lok. 1789 (Otrin, Visočnik, 327), ž. ust. 1876.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771)

(11) sv. *Antona Pad.* na (Veliki) Štangi, z. 1676–1677 in posv. 1677 po stiškem opatu Maksimilijanu Matohu (Valv. 1689; Pucelj, 206; Smole VI, 42–47), romarska, 1771 z duhovnikom. Prez. in posv. 1793 22/8 (ZD 1875, 87), ponovno prez. 1880 (ZD 1880, 301), posv. 1886 19/9 (ZD 1886, 317). – Lok. 1788, ž. ust. 1876. (1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1771)

(12) sv. *Marjete* v Prežganju. Kraj om. 1505 v stiškem urbarju (Prosogein; Grebenc, 107; Mlinarič, Stična, 295), c. om. šele v viz. 1581. Sedanja zgradba iz 1777 (domnevno po načrtu Leopolda Hoferja). 1597 18/1 om. Georgius Gaa capellanus apud S. Margaretham in Preßgain (EAG 2005, 126), tudi 1600 30/9 (IMK 1892, 83). Ponovno posv. 1829. – V i k a r i a t ust. do 1590 ali 1590 (?; verjetno le kapelanija, gl. spredaj), gotovo pa pred 1667, ko se tak že omenja (viz. 1667), po stiških menihih. Posebej ga kot ž. (nekdaj vik.) navaja Pucelj (1719; njegov seznam »župnikov« sega do leta 1590 nazaj), s podružnicami na Jančah, v Besnici in Trebeljevem, kot vik. v viz. 1753, 1761 (brez naštetih podružnic) in v Consign. 1783, a v istem obsegu. – Ž. ust. 1861.

(1581, 1667, 1684, 1689, 1719, 1753, 1761, 1783)

(13) sv. *Nikolaja* na Jančah. Sedanja c. z. 1796, posv. 1830 (?; 1832?; ZD 1857, 99). – Lok. 1787, ž. ust. 1805.

(1581, 1667, 1684, 1689, 1719, 1753, 1783)

(14) sv. *Jerneja* v (Zgornji) Besnici (1684: in monte). Ne stoji več. Še om. v Consign. 1783 (am Berge). Po poročilu iz leta 1822 (Otrin, Visočnik, 335) zaradi zanemarjanja vaščanov propadla.

(1581, 1667, 1684, 1689, 1719, 1753, 1783)

(15) sv. *Križa* v Velikem Trebeljevem (Treboleu, 1145; GZS IV/211; Bernhard št. S3). Današnja zgradba iz 1609(?), prez. 1869.

(1581, 1667, 1684, 1689, 1719, 1753, 1783)

(16) sv. *Benedikta* v Kresnicah (Grafnitz, ok. 1261; Bianchi, Thes., 8; Kräznicz, 1372 8/12; ARS), om. 1418 31/5 (kirchen [...] hern sand Wenedikt zu Werdnek; ARS; Werdnek je grad Vernek na nasprotnem bregu Save). Baročna, posv. po nadškofu Karlu Mihaelu Attemsu 1761 28/7 (viz. 1761; veliki olt. dat. 1768). V viz. 1753 in 1761 vizitirana v okviru ž. Vače. – V i k a r i a t ust. ali le načrtovan 1645 (?; listina nekdanj v ŽA Vače; gl. Vodnik po župnijskih arhivih ASR Slovenije, 1975, pod Vače), a se očitno ni mogel uveljaviti (tudi Pucelj, 1719, ga ne omenja), ponovno ust. 1737 (1738), ž. ust. 1866.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1753, 1761, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* pri ž. c. v Šmartnem, kostnica, om. 1363 13/2, ko patriarh Ludovik della Torre lokalnim plemičem na njihovo prošnjo dovoli, da jo povečajo in prezidajo (ampliare et rehedificare quamdam capellam in honorem et sub vocabulo S. Michaelis Archangeli constructam, quod vulgari lingua carnarium vocatur in Lutya apud ecclesiam S. Martini filiam Plebis S. Viti prope Sytich; Notbl. 1858, 488; Gianni št. 45). Ne stoji več.

(1689)

(2) sv. *Jožefa* pri ž. c., om. pri Valv.

(1689)

(3) *Božjega groba* pri c. sv. Nikolaja v Litiji, z beneficijem, ust. 1711 (B. Golec, Kronika 2011, 457).

(1753, 1771)

(3) kapela v gradu Pogonik, zgrajenem po verneških gospodih (v prvi pol. 16. stol.?). Grad 1943 razrušen, o kapeli ni podatkov.

(1689)

(4) kapela v gradu Grmače (Grünhof) (pri Zavrstniku), novi grad zgrajen 1646 po Apfaltrerjih, pred koncem druge vojne požgan.

(1689, 1753, 1761)

(5) *Bega v Egipt* v gradu Bogenšperk (Wagensberg), ki jo je v novem baročnem gradu dal postaviti Janez Vajkard Valvasor (od 1672 lastnik gradu; gl. tudi Valv. XI, 620). Grad obnovljen, kapela 1862 neogotsko predelana (Gradovi II/2).

(1689, 1719)

(6) kapela v graščini Slatnik (Slatenegg), v viz. 1753 in 1761 om. prek grajskega duhovnika.

(1753, 1761)

(7) kapela v graščini Gerben (Garben), v viz. 1753 in 1761 om. prek grajskega duhovnika.

(1753, 1761)

(8) *Ecce homo* na Pungartu v Šmartnem. 18. stol.

LXX. ŽUPNIJA SV. EGIDIJA (TILNA) V VIŠNJI GORI

1. Dedni Dol, Draga, Dobrava, Hudo, Kamno Brdo, Križka vas, Leskovec, Mlaka, Nova vas, Polje, Pristava, Sela, Sv. Helena, mesto Višnja Gora, Vrh, Zavrtača.

2. Grad: Wisilperc, 1152 (GZS IV/312; Bernhard št. S5), trg: die vest der march Vichselberg, 1386 26/4; die vest Vicheslberg mitsampt dem markt daselbst, 1386 21/6 (oboje B. Golec, v: V Višnjo Goro, 2008, 107s), povzdignjen v mesto 1478.

3. C., v prvotnem naselju v dolini, imenovanem Žabjek, om. s patrocinijem (zum Gilgen) v šentviški ž. v darovnici Viljema iz Višnje Gore 1448 s.d. (Pucelj; Grebenc, 90; v Valvasorjevih Notata v zagrebškem kapiteljskem arhivu napačno »zum Heilgen« namesto »zum Gilgen« v višenjski ž.; pri Puclju, 82, sub plebe parochiae Weixelberburgensis), prek omembe ž. 1496 23/11 (plebs S. Egidij in Bayxemberg; AAU, Acta 18, 227). Prez. 1628 z novim prezbiterijem, barokizirana posv. 1771 28/7 po Rudolfu Jožefu Edlingu (viz. 1771), bočni kapeli 1779 (S. Mikuž).

4. Iz ž. Šentvid pri Stični izločena vikariatna ž. Vik. obstajal verjetno že leta 1389 ob inkorporaciji šentviške ž. stiškemu samostanu, povzdignjen v ž. najbrž v prvi pol. 15. stol. (gl. 1448 s.d, parafraza Pucelj, 82, kot zgoraj), kot pharr ok. 1453 (avstr. fevdi; HTK, 1673).

5. Vse kaže, da gre kljub visokosrednjeveški dinastični postojanki v bližnjem višnjegorskem gradu za cerkveno ustanovo pod patronatom šentviškega župnika (od 1389 stiškega opata). Potrditev ogl. patriarh (?). – Po popisu 1667 pleno iure stiškega opata.

Lit.: P. Groznik (ur.), V Višnjo Goro: druga knjiga, 2008.

6. Podružnice:

(1) *Matere božje* (1689: *Lavretanske Matere božje*) v Starem trgu v Višnji Gori (1752: in via; 1757, 1763: in Altenmarkt), v najstarejšem delu naselja, prvič om. 1450 23/4, ko je bil njen patron Gregor Gumpler, sin Jurija Gumplerja (sredi stoletja kranjskega vicedoma, iz Višnje gore) (vnser lieben frauen zu Weichselberg bey der strassen; prepis v ARS AS 1080/3; IMK 1894, 27), a po sporočilu listine z. verjetno ok. leta 1400 po Gregorjevem predniku, višenjskem gradiščanu (B. Golec, v: V Višnjo Goro, 2008, 111). (Om. še 1503–1504; AAU, Acta 25, 334v, 367v–358r, 378r–v, 430r). Z beneficijem zorne maše, ust. 1464 31/7 po višnjegorskem vikarju Juriju Lubančiču (ARS; Smole VI, 359; gl. tudi Pucelj, 86, k letu 1466). Kasneje barokizirana. Konec 18. stol. (po 1782) opuščena, v Consign. 1783 še om. (v Starem trgu), 1792 prodana, profanirana in prez. (B. Golec, o.c., 113). (1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(2) *sv. Ane* v Višnji Gori v mestu, z. po razširitvi naselja na grič nad Starim trgom (po 1431; B. Golec, o.c., 111), om. 1507 15/7 (MMVK 1891, 16; ARS). Prvotni gotski prezbiterij (Komelj: 16. stol.), zvonik menda 1703, ladja barokizirana, z novo fasado, posv. 1767 20/7 po nadškofu Karlu Mihaelu Attems (viz. 1767). (1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(3) *sv. Lenarta* (in *sv. Notburge*) na meji mestnega pomirja (pod trgom ob cesti), om. 1461 6/10 (ARS; MMVK 1898, 66–67; gl. tudi HTK, 1379¹¹⁴) (1667: unter Weixelburg, 1689: Im Felde, 1719: in clivo supra campum; 1783: Am Berg). Sopatrocinij sv. Notburge om. 1744, kot c. sv. Notburge vrisana tudi v jožefinskem vojaškem zemljevidu (2, sekc. 203; B. Golec, o.c., 113). Po 1783 podrta, lokalizirana (jugovzhodno od Starega trga). (1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(4) *Žalostne Matere Božje* (1719: *Matere božje*; 1752, 1757, 1763: *Marijinega vnebovzetja*) v Dednem Dolu (Dedentol, 1496 23/11, kot spodaj), om. 1504 26/7 (ARS), v jedru še srednjeveška gotska, barokizirana najbrž 1713. Zvonik 1678 (S. Mikuž). (1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(5) *sv. Duha* (1752 pač po pomoti *Matere božje*; 1719: *sv. Križa*; 1763: *Žalostne Matere božje*) v Dednem Dolu. Dovoljenje za gradnjo cerkve (capella in Dedentol sub plebe S. Egidij in Bayxemberg [...] in honorem, et sub vocabulo S. Spiritus et S. Fortunati et Margarite martyrum; AAU, Acta 18, 227r), izdano vaščanom Dednega Dola 1496 23/11. Zgrajena do 1504 (om. 1504 26/7; ARS), ko je 17/8

¹¹⁴ Identifikacija te cerkve s cerkvijo sv. Lenarta v Novi vasi (GHTS, 157, 683), ki je danes sicer podružnica Višnje Gore, je zmotna, saj je bila ta pred jožefinskimi reformami podružnica ž. Šmarje pri Ljubljani.

prejela dovoljenje za maševanje na prenosnem oltarju (AAU, Acta 25, 424r). Od prvotne cerkve stoji le prezbiterij, z ok. 1713 priz. kapelo božjega groba. Sledovi fresk iz časa izgradnje cerkve. (Komelj: ok. 1510; S. Mikuž.)

(1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763)

(6) sv. *Jakoba st.* na Veliki Dobravi (Dobraw, 1351 3/2; ARS), om. 1453 26/4 (kirichen [...] sand Jacob zu Dobra; NšAL I/342). Še gotska stavba z zač. 16. stol. (?; S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(7) sv. *Martina* v Zgornji Dragi (Drage, 1238 17/2; GZS V/688; Bernhard št. S25), om. 1318 s.d. (ad villam draga non procul ecclesia s. Martini; Pucelj; Grebenc, 50). Romanska s polkrožno apsido in izvirno obokano ladjo (verjetna povezava s stiškimi gradbenikom Mihaelom), barokizirana (Zadnikar, 252ss; S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(8) sv. *Ožbalta* v Leskovcu nad Višnjo Goro (Lessou, 1178; GZS IV/614; Bernhard št. S10). V jedru srednjeveška, barokizirana, na lesenem ladijskem stropu letnica 1633 (S. Mikuž). V ladji odkriti dve plasti poslikave, katerih prva kaže na zgodnje 14. stol. (druga je delo Janeza Ljubljanskega, sredina 15. stol.). V Consign. 1783 izpadla.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763)

(9) sv. *Tomaža* v Spodnji Dragi (Drage, 1238 17/2; GZS V/688; Bernhard št. S25), om. 1318 25/10 (ze Drag da sand Tomas rastet; prepis iz 18. stol. v Arhivu samostana Stična; in Draga ad ecclesiam S. Thomae; Pucelj; Grebenc, 49). V osnovi romanska, baročno predelana (17. stol.; S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(10) sv. *Marije Magdalene* (1763 pač napačno sv. *Križa*) v Kriški vasi (Chreucz-dorf, 1436; celjski fevdi). Barokizirana (prva pol. 17. stol.; S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(11) sv. *Jurija* na Selih pri Višnji Gori (Newsazzen, 1370 4/8; Biz./Preinf. I št. 179), še gotska, prezbiterij s križnorebrastim obokom (Komelj: 2. pol. 15. stol.) (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(12) sv. *Martina* na »Kuclju«, om. v viz. 1581 (Cuzzel). Neidentificirana.

(1581)

7. Kapele:

(1) sv. *Nikolaja* na Starem gradu nad Višnjo Goro (Weichselberg; Wisilperc, 1152; GZS IV/312), om. 1581 kot podrta. Grad v razvalinah.

(1581)

(2) sv. *Janeza* na Starem gradu nad Višnjo Goro (kot zgoraj), om. 1581, ko so jo zavzeli protestanti. (1581)

(3) sv. *Nikolaja* na gradu Turn (Weixelbach), om. 1581, ko so jo zavzeli protestanti. Valv. 1689, knj. XI, govori samo o »gruftu« z grobovi luteranskih Gallov. Grad med drugo vojno požgan. (1581, [1689])

LXXI. ŽUPNIJA SV. VIDA V ŠENTVIDU PRI STIČNI

1. Artiža vas, Beč, Bojanji Vrh, Boga vas, Bratenci, Breg, Brezovica, Bukovica, Cesta, Češnjica Velika in Mala, Čnelo, Dobe, Dole, Gaberje, Gorenja vas, Goričica, Gradišče, Griže, Hrastov Dol, Javor, Jurka vas, Kumpale, Lučarjev Kal, Marinča vas, Martinja vas, Mekinje, Metnaj, Mleševo, Muljava (večji del s cerckijo), Mrzlo Polje, Obolno, Osredok, Pece Velike in Male, Petrušna vas, Podboršt, Poljane, Potok, Prapreče, Pristava, Pristavlja vas, Pungart, Radohova vas, Sela, Sobrače, Stehanja vas, Stična, Stranje, Studenec, Sv. Jurij, Sv. Križ, Št. Pavel, Sv. Rok, Škrjanče, Temenica, Trnovica, Velič Vrh, Veliki Gaber, Videm, Vir, Vrhpolje, Vrtače, Zaboršt, Zagorica, Žubina; *vikariat Primskovo*: Dolenji in Gor. Vrh, Gradišče, Ježni Vrh, Kamni Vrh, Mengeš, Obla Gorica, Mišji Dol, Poljane, Vinji Vrh.

2. Kraj imenovan s cerkvijo 1132 in 1136 (kot spodaj), kot »oppidum« ok. 1140 (Pucelj; UBKr II/86).

3. C. po Puceljevi stiški kroniki (Pucelj) prvič om. leta 1132, in sicer kot ž. (parochia), ki naj bi jo patriarh Peregrin I. začasno podelil cistercijanom, da bi postavili samostan v Stični (GZS IV/131; Bernhard št. S1), 1136 kot c. (ecclesia sancti viti; GZS IV/130; Bernhard št. S2), katere odvetnik Dietrik Višnjegorski je sodeloval pri ustanovitvi cistercijanskega samostana v Stični, kasneje najčešče posredno z ž. (sanctus Vitus in Marchia ipd.). – Še v veliki meri ohranjena romanska ladja (Zadnikar, 555ss). Prez. v zač. 17. stol. (na zahodu podaljšana in obokana), posv. 1625 1/5 po trž. škofu Rajnaldju Scarlicchiju (v času stiškega opata Jakoba Reinprechta in župnika Gabrijela Agnella; listina v šmarskem župnijskem arhivu [?]), 1795 nov prezbitarij, posv. 1795 15/11 po ljublj. nadškofu Mihaelu Brigidu (M. Oter Gorenčič, v: Šentviško tisočletje, 235ss). – Še v srednjem veku om. olt. (1) *Matere božje* s kapelanijo, ust. 1422 (Pucelj, 76); po Valv. 1689 (pod Stično) je kapelo ust. Pavel Glogoviški (Glowitzer) in si pridržal patronatsko pravico; (2) sv. *Rešnjega telesa* z bratovščino, ust. leta 1458 (Pucelj, 84, 457).

4. Sedež pražupnije in cerkveno središče tistega obsežnega dela nekdanje Savinjske krajine med Savo in zgornjo Krko, ki je po smrti Heme Breško-Seliške verjetno leta 1045 prešlo v roke njenih dedičev Askvincev, konkretno gospodov iz Puchsa

oziroma Višnjegorskih. Pražupnija ust. verjetno v drugi pol. 10. ali v zač. 11. stol., vsekakor pa pred letom 1016, ko je cesar Henrik II. kronsko ozemlje »med Savo in Mirno« podelil savinjskemu grofu Viljemu II. Poleg srednjeveške šentviške ž. je obsegala še župnije v Šentrupertu, Gorenjem Mokronogu, Dobrniču in Trebnjem. Kot c. (ecclesia) in ž. (plebs) prvič om. 1136 ob ustanovitvi samostana v Stični (kot zgoraj), kot plebs tudi v des. seznamu 1296.

5. Pražupnijo je ustanovil ogl. patriarh in si jo pridržal v popolni oblasti (pleno iure; odvetništvo v rokah zemljiških gospodov Višnjegorskih, 1136 tako izrecno Dietrik), kar je razvidno tudi iz formulacije 1389 27/3 (kot spodaj), kjer je zapisano, da njena »collatio et provisio pleno iure ad nos (patriarhu) dignoscitur pertinere«. 1389 27/3 ogl. patriarh ž. z vsemi vikariati inkorporira stiškemu samostanu (Fidler VII, 338–340), slej ko prej kot menzalno posest s pravico prezentacije, medtem ko je ius confirmandi ostal pri patriarhu; potrditev inkorporacije po papežu Bonifaciju 1395 7/2 in 1403 26/12 (oboje ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 1; Mlinarič, Stična, 181–182; J. Visočnik, v: Šentviško tisočletje, 81ss). (Druge nadrobnosti Mlinarič, o.c.).

Lit.: Šentviško tisočletje: 1000 let župnije Šentvid pri Stični (ur. D. Štepec, M. Šteh), 2018.

6. Podružnice:¹¹⁵

(1) *sv. Roka* pri Sv. Roku pri Šentvidu, z. pod opatom Jakobom Reinprechtom 1627–1628. Prošnja za zidavo zaradi epidemije kuge iz leta 1621 rešena 1627 7/8; ARS, AS 781, Stiški arh.; J. Visočnik, v: Šentviško tisočletje, 89). Predelana 1842. (S. Mikuž; za to in druge podružnične cerkve župnije D. Štepec, v: Šentviško tisočletje, 267ss).

(1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763, 1783)

(2) *sv. Antona pušč.* na Rdečem Kalu (Kalle, 1136; GZS IV/130; Bernhard št. S2), nova 1868 po načrtih Konrada Grimma (S. Mikuž; D. Štepec, ib.).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763, 1783)

(3) *sv. Nikolaja* na Gradišču pri Stični (Petrušnja vas), om. (brez lokacije) 1250 14/8, ko je spor med šentviškim župnikom in stiškim samostanom glede dohodkov te cerkve patriarh Bertold rešil tako, da jo je proti kompenzaciji vtelesil samostanu (Pucelj, 26; UBKr II/172, GZS VI,1/115¹¹⁶; Bernhard št. S34; Grebenc, 26). Ladja v jedru srednjeveška (južna in severna stena z še ne objavljenimi ostanki poslikave

¹¹⁵ V viz. 1752 samo ž. c. z 28 neimenovanimi podružnicami razen treh s pokopališčem; popis podružnic v Consign. 1783 pomanjkljiv.

¹¹⁶ Tu po nepotrebnem izražen dvom, če je šlo za to c., češ da ta, tudi če je že takrat stala, naj ne bi imela dohodkov, zato je (z vprašajem) lokalizirana v Litijo.

iz poznega 14. stol.[?]), prez. v zač. 17. stol. (1611–1628?) (S. Mikuž; D. Štepec, ib.). Severna kapela sv. Antona Pad. priz. 1675 pod opatom Maksimiljanom Ma-
tohom (Pucelj, 205).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(4) sv. *Ane* v Velikih Češnjicah (Chirchsteten, 1329 1/6; Pucelj, 52; Grebenc, 56). Srednjeveška, barokizirana v 17. in 18. stol. (S. Mikuž; D. Štepec, ib.).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(5) sv. *Pavla* v Šentpavlu. V viz. 1581, Valv. 1689, popisu 1690 in pri Puclju 1719 na Glogovici, v popisu 1667 in Gallenberg, kar pa je zamenjava s kapelo sv. Pavla v Podpeči pri Gabrovki. Na Glogovici (Glogowicz, Glogowiz, do 1250 pridobljena stiška posest; UBKr II/170, GZS VI,1/113; Bernhard št. S33; Grebenc, 24) cerkve ni bilo. Morda ustanova Glogoviških (Pavel »Glowitzer« om. 1422 kot donator Marijinega oltarja v ž. c. v Šentvidu). – Om. 1523 9/9, ko je ogl. gen. vizitator Daniel de Rubeis posvetil v cerkvi (in ecclesia S. Pauli [...] prope monasterium de Sitich) olt. sv. Barbare (GMD 1936, 146). C. prezidana v zač. 16. in ob koncu 18. stol. (1781) (S. Mikuž; D. Štepec, ib.).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(6) sv. *Marije Magdalene* v Metnaju (Mettnach, 1254; UBKr II/209; GZS VI,1/219). Srednjeveška stavba (romanska ladja, fragment freske Janeza Ljubljanskega) prez. 1648 in obokana 1864 (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(7) sv. *Lamberta* na Pristavi nad Stično (nekdaj: Pristavica), po izročilu kapela bližnjega (a nedokumentiranega) gradu, v katerem naj bi zadnja leta življenja bivala Virida Sforza-Visconti, vdova vojvode Leopolda III. (umrla 1414). Z letnico 1497 datiran gotski zvezdasto obokan prezbiterij. 1500 18/10 podelitev odpustkov iz Rima (ARS, AS 781, Stiški arh. fasc. 1). (Komelj; S. Mikuž.)

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763)

(8) sv. *Janeza Krstnika* v Bukovici (Wukavitzach, 1496; viced. urbar). V osnovi gotska, ok. 1644 (pod opatom Janezom Weinzierlom in na njegove stroške leta 1645; Pucelj, 162) prez. (S. Mikuž; D. Štepec, ib.).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(9) sv. *Andreja* v Sobračah (Schubrasch, 1243; GZS V/827; Bernhard št. S30), sekundarno obokana ladja z dodanim plitkim poligonalnim prezbiterijem (17. stol.?) (S. Mikuž; D. Štepec, ib.).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(10) sv. *Jurija* v Šentjurju, om. 1444 (an der Temenicz bei Sant Jorgen in sant Veits pharr; avstr. fevdi; GZL VI/1) (1581: v kraju »Gobina«; 1690, 1719: v ali pri Temenici), v jedru še gotska (Komelj: konec 16. stol.!: S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(11) *sv. Lenarta* na Pungertu (Pawngarten, ok. 1420; urb. Svibno), om. 1428 4/7 (in der pfarr zu Sand Veydt nahent bey sand Lienhart; DOZA; GZL IX/65), tudi 1469 17/4 (hoff bey sannd Lienharten zu Pawngarten; ARS; GZL VII/91). Barokizirana (sekundarno obokana ladja s prislonjenim petosminskim prezbitarijem) (S. Mikuž; D. Štepec, ib.).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(12) *sv. Mihaela* v Malem Gabru (Haggenbu^och, 1135; GZS IV/130; Bernhard št. S2). Pozno 16. stol., obok v ladji 19. stol. (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(13) *sv. Urha* v Velikem Gabru (Haggenbu^och, kot zgoraj). 1654–1655 prez. Podrta, razen prezbitarija, ki stoji kot pokopališka kapela. – Nova c. z. 1910, ž. ust. 1970. (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1752, 1757, 1763)

(14) *sv. Duha* na Žubini (Seufing, Sewffing, 1328 24/6; Baraga št. 27). Prezidana. (1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(15) *sv. Marije Magdalene* v Martinji vasi (Merteinsdorff, 1460; urb. Višnja Gora), v jedru še srednjeveška ali iz druge pol. 16. stol.(?).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(16) *sv. Jakoba* v Veliki Loki (Long, 1169; Bernhard št. S8; 9; Grebenc, 15). Sedanja stavba baročna. V Consign. 1783 v temeniškem vikariatu (Šentlovrenc).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(17) *sv. Ane* v Korenitki (Korenik, Korenitka, 1359; Grebenc, 70). Še poznogotska, prez. v 17. stol. (Komelj). 1755 priz. kapela sv. Elije. V Consign. 1783 v temeniškem vikariatu (Šentlovrenc).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763, 1783)

(18) *sv. Križa* v Stehanji vasi (Stoychansdorf, 1228; GZS V/483; Bernhard št. S17). C. naj bi posvetil škof Martin Pičenski (1449; Gruden, 115), letnica 1449 dvakrat vklesana na prekladi pravokotnih oken v severni in južni ladijski steni. Gotski mrežasto obokan prezbitarij (Komelj: sredina 15. stol.). – 1526 v mokronoškem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(19) *sv. Jerneja* na Gombiščih (Gombisch, 1444; avstr. fevdi), om. 1508 (Pucelj, 94). Prez. 1648, bočna kapela 1717, zvonik 1776/1777 (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(20) *sv. Martina* v Biču (Physchs, 1250 13/8; Bernhard št. S33; GZS VI,1/113). Še romanska ladja (Zadnikar, 517), ostalo sredina 17. stol. (1652?; S. Mikuž; letnica »1693 MM« na južni zunanjščini stranske kapele).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763)

(21) *sv. Petra* v Dobu pri Šentvidu (Enchen, 1145; GZS IV/211; Bernhard št. S3; Aich, 1296 24/11; ARS). Prez. 1771–1774, z novim zvonikom (S. Mikuž; D. Štepec, ib.).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763, 1783)

(22) *sv. Andreja* v Hrastovem Dolu (Chrastoulach, 1136; GZS IV/130; Bernhard št. S2). Romanska ladja a z lesenim stropom v ladji. 1761 obnovljena, zvonik 1787. (S. Mikuž, D. Štepec, ib.)

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(23) *sv. Lamberta* v Malih Pecah (Steindorf, 1154; GZS IV/211; Bernhard št. S3). Om. šele v obračunih šentviških podružnic 1643 (ARS, AS 781, Stiški arh., knj. 26.). Sekundarno obokama romanska ladja s kasnejšim plitkim prezbiterijem (17. stol.?) (S. Mikuž; D. Štepec, ib.).

(1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(24) *Marijinega vnebovzetja (Marije Snežne)* v Velikih Pecah (Steindorf, kot zgoraj) (v Valv. 1689 izpadla), srednjeveška ladja (s sledovi poslikave), sekundarno obokana, s sekundarno prislonjenim plitkim prezbiterijem (S. Mikuž; D. Štepec, ib.).

(1581, 1667a, 1690, 1719, 1757, 1763)

(25) *Marijinega vnebovzetja* na Muljavi (Mullau, 1280; Pucelj; Grebenc, 39), om. 1463 (Mulaw pey unser frawen; urb. Turjak). Prvotno manjša romanska enoladijska cerkev s polkrožno apsidno, postavljena na starejšem zgodnjersrednjeveškem grobišču, katere temelje so odkrili v ladji (Höfler, Lastniške, 89ss). Še gotška (Komelj: 1. pol. 15. stol.), z baročnim obokom v ladji, freske Janeza Ljubljanskega dat. 1456; bržkone ustanova stiškega opata Ulrika (1450–1481).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1752, 1757, 1763)

(26) *sv. Marjete* v Malem Črnelu (Rottenpach, 1250 13/8; Bernhard št. S33; GZS VI,1/113). V jedru še romanska ladja. Ostanke fresk na južni zunanščini, spodnja plast dat. 1412. Barokizirana. (S. Mikuž.)

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(27) *sv. Nikolaja* nad Stično (»v trnjih«), na severni strani samostana stoječa ustanova Gallenberških (Grebenc, 229). 1581: la chiesa di S. Nicolo luoco cosi detto, 1667: S. Nicolai in Dörner ob Sittich; 1719: in vepreto u Terni'ah). Valv. 1689 je ne omenja. Po razpustu samostana podtrta.

(1581, 1667, 1719, 1757, 1763)

(28) *sv. Katarine* v Stični zunaj samostanskega obzidja (1719: prope Letthaus extra monasterium), om. 1300 kot kapela (Pucelj; Grebenc, 43) in 1301 8/5 (Pucelj; AH II, 254; Grebenc, 45) in še precejkrat v srednjem veku. 1300 (kot spredaj) in 1304 (Pucelj; Grebenc, 46) v kapeli sv. Katarine om. olt. *sv. Martina*. 1523 8/9 gen. vizitator Daniel de Rubeis posveti v c. sv. Katarine »prope ipsum monasterium de Sitich« olt. *sv. Kozma in Damijana* (GMD 1936, 146 – tu napačna identifikacija kapele s cerkvijo v Mali Stari vasi pri Grosupljem). Grobnice Turjaških in drugih

plemiških rodbin. Kot gotsko stavbo jo upodablja Valv., Top. Carn. 1679 (prim. tudi Valv. 1689, XI). Po razpustu samostana podrta. (1581, 1667a, 1719, 1757, 1763)

(29) *Marijinega rojstva* na Primskovem (Prinskau, 1258; UBKr II/254), c. na vrhu Primskove gore nad Gradiščem, z gotskim prezbiterijem s konca 14. stol. (Komelj). V srednjem veku ni dokumentirana. Prez. 1826. – Vikariat ust. 1753 (om. v viz. 1757), s podružnicama pod št. 30–33, ž. ust. 1862. (P. Sporn [ur], Rod se za rogom zvrsti: Zbornik župnije Primskovo na Dolenjskem ob 250-letnici začetka župnije, 2002.) (1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763, 1783)

(30) *sv. Nikolaja* na (Gradišču pri) Primskovem poleg zgornje, om. kot c. sv. Nikolaja v Mišjem Dolu 1341 12/5 (ARS; prim. HTK, 393, 938). Verjetno zgradba iz 17. stol., 1943 požgana. Obnovljena za potrebe zimske kapele in veroučne učilnice. (1581, 1667, 1689, 1690,¹¹⁷ 1719, 1757, 1763)

(31) *sv. Petra* (v popisu 1581 pomotoma [?] *Matere božje*) na (Gradišču pri) Primskovem, še gotska (Komelj; 2. pol. 15. stol.), z grobnico graščakov na Bogenšpergu. (1581, 1667, 1689, 1690,¹¹⁸ 1719, 1757, 1763)

(32) *sv. Lucije* (prvotno *sv. Jošta*) v Mišjem Dolu (Mausental, 1341 12/5; ARS), v popisu 1581 kot c. sv. Jošta. Romarska. Sedanja c. iz 17. stol., prez. in posv. 1759. (1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1783)

(33) *sv. Janeza Krstnika* na Dolnjem Vrhu pri Primskovem. Gl. ž. Trebnje, vik. sv. Križa. V viz. 1757 in Consign. 1783 navedena v vikariatu Primskovo. (1757, 1783)

7. Kapele:

(1) kapela v graščini Selo ali Grumlof (Grundelhof) pri Šentpavlu. Po Valv. XI, 232, naj bi kapelo uredil Marko Anton Taufferer, takrat lastnik graščine. Om. tudi v viz. zapisniku stiškega opata Antona Gallenfelsa 1694 (J. Visočnik, v: Šentviško tisočletje, 91), kjer pa piše, da naj bi kapelo skupaj z gospostvom pridobil že pokojni »baron Ravbar« (Oton Henrik; Smole, Graščine, 432), kar postavlja kapelo nekaj desetletij nazaj. Graščina po drugi vojni propadla. (1689)

8. Redovne hiše:

(1) cistercijanski samostan s cerkvijo *sv. Marije (Marijinega vnebovzetja, pozneje Žalostne Matere božje*¹¹⁹) v Stični, ustanovljen leta 1136 po patriarhu Peregrinu

¹¹⁷ V popisu 1690 brez navedbe kraja, a za cerkvijo na Primskovem.

¹¹⁸ V popisu 1690 brez navedbe kraja, a za cerkvijo na Primskovem.

¹¹⁹ Sobotni Marijin obred vpeljan leta 1682 pod opatom Ludovikom Raumschüsslom; Pucelj, 211.

I. na posestvu višnjegorskih grofov, prvih odvetnikov samostana (Bernhard št. S2). Po tradiciji (Pucelj) naj bi samostan zgradili menihi iz Rune (Rein, Reun) na Štajerskem, ki naj bi se že leta 1132 naselili pri bližnji župnijski cerkvi v Šentvidu in od ondod vodili gradnjo, po vsej verjetnosti pa so samostan naselili menihi iz Morimonda v Franciji, od koder je prišel tudi prvi opat Vincenc. Začetek gradnje samostanske cerkve slej ko prej šele po letu 1136. C., posv. 1156 8/7 po patriarhu Pelegrinu, pripisana francoskemu gradbeniku Mihaelu, triladijska neobokana slopna bazilika clunyjskega tipa, s prečno ladjo, tremi apsidami v ravni črti na kornem delu in dvema stranskima apsidama ob prečni ladji. Poznejši gotski prezbiterij. Barokizirana pod opatom Jakobom Reinprechtom leta 1622, posv. 1625 20/4 po tržaškemu škofu Rajnaldu Scarlicchiju. – V srednjem veku omenjeni oltarji v cerkvi: (1) veliki olt. *Matere božje (vnebovzete)*, posv. 1156 8/7 (Bernhard št. W1); (2) *sv. Mihaela, sv. Petra in apostolov*, posv. skupaj z velikim olt. 1156 8/7 (ib., št. W2), v južni obkorni kapeli, om. še 1192 1/9 (ib., št. W7); (3) *sv. Križa v bratovskem koru (in choro conversorum)*, posv. 1181 18/12 (ib., št. W3); (4) *sv. Štefana v severni obkorni kapeli*, posv. 1181 21/12 (ib., št. W4), ponovno posv. 1200 12/10 (ib., W8), 1375 2/2 mašna ustanova Katarine Celjske za pok. moža Alberta Goriškega, 1384 23/4 mašna ustanova Jakoba Strmolskega; (5) *sv. Janeza Evang.* v severni apside ob prečni ladji, prav tako posv. 1181 21/12 (ib., W4), z mašno ustanovo Rutlieba s Kozjaka iz leta 1399; (6) *sv. Nikolaja*, posv. 1182 15/1 (ib., W5); (7) *sv. Benedikta*, posv. 1191 15/10 (ib., W6); (8) *sv. Jurija* v južni stranski apside ob transeptu, posv. 1192 1/9 (ib., W7), pred 1250 13/8 obdarovan po Albertu Višnjegorskem (Bernhard št. S33). 1382 prejela dotacijo Turjaških, ki so imeli tu svojo grobnico in so najbrž spodbudili gradnjo nove gotске kapele, katere temelje je bilo mogoče odkriti z izkopavanjem, tudi v funkciji zakristije. Pozneje tu baročna zakristija (Zadnikar, Stična); (9) *Matere božje*, posv. 1301 15/6, ni istoveten z velikim oltarjem; (10) *sv. Andreja*, om. 1353, 1388 29/9 kot olt. sv. Andreja v »gallenberški« kapeli. (Vse P. Pucelj, 1719; M. Zadnikar, Stična in zgodnja arhitektura cistercijanov, 1972; Grebenc; Mlinarič, Stična). – K a p e l e zunaj cerkve: (1) *sv. Pavla* ob samostanski porti, posv. 1254 22/2 (ad ingressum saecularium in porta Sittich, vulgariter Kapellicza nuncupatur; Pucelj; Zadnikar, Stična), om. z lokacijo še 1329 16/4 (Sand Pauls khappel an der porten zu Sittich; F. Baraga, Grad Mirna v srednjeveških listinah, 2005, št. 28). Podrta v zač. 18. stol. Še ohranjen del romanskega zidovja, izkopana romanska polkrožna apside; (2) *sv. Janeza Krstnika*, verjetno v »trdnjavici«, obrambnem stolpu, ki ga je dal sezidati opat Urban Paradižič (1516–1523), posv. 1523 7/9 po gen. vizitatorju Danielu de Rubeisu (capella sita in quadam turri; GMD 1936, 145–146); (3) t. i. opatova kapela, baročna zgradba v novem jugovzhodnem traktu samostana, za časa Viljema Kovačiča (opat 1737–1764); (4) *sv. Katarine* zunaj obzidja, gl. zgoraj podružnice; (5) olt. tudi v kapiteljski dvorani ob križnem hodniku, gotovo že v srednjem veku.

V čast sv. Trojice posv. 1625. – T. i. Kapelica (kapela sv. *Družine*), zunaj samostana blizu Marofa, sezidana za Maksimilijana Motoha (opat 1661–1680). (Gl. še S. Mikuž.) – Pri leta 1781 zatrtem samostanu 1787 ust. ž., kasneje inkorporirana ponovno vzpostavljenemu samostanu.

Lit.: Mlinarič, Stična.

LXXII. ŽUPNIJA SV. KOZMA IN DAMIJANA V KRKI NA DOL.

1. Breg, Češnjice, Fužine, Gabrovka, Grintovec, Globoko Veliko in Malo, Gabrovščica, Kitnji Vrh, Korinj Veliki in Mali, Laze, Lese Velike in Male, Leševje, Koželjevce, Krška vas, Marinča vas, Mevce, Muljava (manjši del brez cerkve), Oselica, Podbenik, Podbukovje, Potok, Reberca Velika in Mala, Ravni Dol, Sušica, Tolčane, Trebna Gorica, Trebež, Valična vas, Veliko Globoko, Vrhi, Zagradec; *vikariat Ambrus*: Brezovi Dol, Kal, Kamen Vrh, Primča vas, Višnje; *vikariat Hinje*: Gradenc, Hrib, Klopce, Liplje Malo in Veliko, Lopata, Pleš, Prevalje, Ratje, Sela, Visejec, Vrh, Žvirče.

2. Obern Gurk, 1341 12/5 (ARS),

3. C. om. 1341 12/5 »na Vidmu« (auf dem Weyden pei dem gocz haus zu der Obern Gurk; ARS) in posredno s »faro« 1347 25/7 (in der pharr ze der Obern Gurk; ARS). Patrocinij izpričan 1405 15/7 (capella ss. Cosme et Damiani in Oberngurg Aquileg. Dioc.; RG II št. 08328) in 1495 26/91 (AAU, Acta 16, 141v). – Sedanja c. baročna zgradba, začeta 1707 z darovi številnih plemiških posameznikov (Pucelj, 302ss), posv. 1757 4/8. V 19. stol. (ok. 1864) obnovljena (ZD 1864; ZD 1864, 265–266). – Še v srednjem veku om. olt. sv. *Jurija* s kapelanijo, ust. leta 1442 po Juriju Glanerju in njegovi ženi, s tem da po izumrtju rodu patronat prejme stiški opat (Valv. VIII, 700; Pucelj, 80), določno om. 1496 1/9 (AAU, Acta 16, 268v, 275r, 387r), ius patronatus stiški opat (1496; AAU, Acta 16, 216r), potrditev patriarh (?), ali žpk. v Krki?).

4. Iz Šentvida pri Stični izločena ž., om. kot »fara« 1347 25/7 (kot zgoraj, tedaj vsaj vik. šentviške ž., če že ne ž.), plebanus om. 1389 14/12 (ARS). 1389 z matično ž. inkorporirana cistercijskemu samostanu v Stični.

5. Čeravno smemo domnevati, da so c. dali sezidati imetniki bližnjega gradu Vrhkrka (Obern Gurk, 1341, kot zgoraj), je bil vik. župnijska ustanova in tako v prezentaciji šentviškega župnika in konfirmaciji ogl. patriarha. Po letu 1389 patronat s prezentacijsko pravico v rokah stiškega opata in konventa, potrditev sprva ogl. patriarh (prim. podelitev 1405 15/7; kot zgoraj). – Po popisu 1667 pleno iure stiškega opata.

6. Podružnice:

(1) *sv. Duha* na Velikih Vrheh (tudi: na Poljanah; Pölan, ok. 1420; urb. Svibno) (1667: am Perg oder na Verheh bey Pollano). Attemsove vizitacije je nimajo. Gotski zvezdasto obokani prezbiterij iz ok. 1500 (Komelj).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1783)

(2) *sv. Jakoba* v Velikih Lesah (Hurdt, Hurde, 1267 20/3; UBKr II/371) (1667: in Hierthen oder Vleschach).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763, 1783)

(3) *sv. Uršule in sv. Štefana* (1690), pozneje samo *sv. Štefana* v Sušici (Durre, 1250 13/8; Bernhard št. S33; GZS VI,1/113). Patrocinij *sv. Štefana* tudi v urbarju cerkve 1752–1777 v ŽA Krka; 1763: *sv. Uršule*. Ob popisu 1690 z. na novo (novo erecta).

(1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763, 1783)

(4) *Matere božje* (pozneje *Marijinega brezmadežnega spočetja*; ZD 1873, 4) v Zagradcu (villa Altenburch, 1286 11/7; Biz./Preinf. I št. 396; Sagradecz, 1463; urb. Turjak). 1771 tu beneficiat. Zdaj poznobaročna zgradba iz 1797. – Lok. 1788, ž. ust. 1875.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763, 1783)

(5) *sv. Jurija* na (Malem) Korinju (Klein Karin, 1463; urb. Turjak) (1526 brez patrocinija; Valv. 1689: *sv. Gregorja*, kar pa je bržkone tiskovna napaka). – 1526 v čušperškem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763, 1783)

(6) *sv. Janeza Krstnika* v Leščevju (Likowicz, 1455; celjski fevdi), tudi pod Kravjekom (Weinek, 1243 s.d.; GZL VII/1; Weinekke, 1249 8/5; GZS VI,1/86), om. brez patrocinija 1454 3/8 (vnder Weinek pey der kirchen; ARS). V jedru še srednjeveška (romanska ladja?, s sledovi fresk 15. stol.), barokizirana. Verjetno ustanova gradiščanov s Kravjeka.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1783)

(7) *sv. Primoža in Felicijana* v Gabrovki pri Zagradcu (Gabrnik, 1335 24/5; Biz./Preinf. I št. 55).

(1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763, 1783)

(8) *sv. Martina* (ali: *sv. Valentina*) na Valični vasi (Walthuns gesiez, 1383 11/1; ARS; Dellistorff, 1384, M. Grebenc, 79), om. v turjaških urb. 1463 in 1464 (HTK, 1607, gl. tudi 317). V popisu 1667 *sv. Valentina*, drugje *sv. Martina*.

(1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763, 1783)

(9) *sv. Jožefa* v (Velikih) Rebrcah (Reberz, 1343 26/5; AT XV, 68), na centralnem tlorisu, začeta pod stiškim opatom Maksimilijanom Matohom (†1687; Pucelj, 428), končana 1688. V popisu 1690 je še ni.

(1689, 1719, 1757, 1763)

(10) *sv. Jerneja* v Ambrusu (Ambros, 1433 15/4; ARS), om. posredno s proščanjem (kirchtag, brez patrocinija) 1433 15/4 (ib.). Popis 1526: brez navedbe patrocinija. Nova baročno-klasicistična zgradba iz leta 1811, posv. 1811 11/11 (Otrin, Visočnik, 258). – V i k a r i a t od 1770 (Otrin, Visočnik, 258; 1765 ust. kuracija; Maček, Ustanove, 252), 1771 kot vik. V Consign. 1783 v celoti izpadel. – Ž. ust. 1863. – 1526 v čušperškem deželjskem sodišču. (1526, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(11) *sv. Klemena* (1690: *sv. Klemena* in *sv. Lucije*; pozneje samo *sv. Lucije*, tako pri Puclju 1719 in v viz. 1757, 1763) na Kalu (Kall, 1433 15/4; ARS) (v seznamu 1526 brez patrocinija). Sedanja zgradba iz 17. stol.? – 1526 v čušperškem deželjskem sodišču. (1526, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(12) *sv. Filipa* in *Jakoba* (1526 in 1581: *sv. Jakoba*, 1757, 1763: *sv. Jožefa*) v Višnjah (Wisn, 1136; GZS IV/130; Bernhard št. S2[?]; Wexsen, Weichsen, 1249 8/5; GZS VI,1/86). Om. posredno brez patrocinija prek proščanja (kirchtag) 1433 15/4 (kirchtag zu Weichsel; ARS). Gotska, barokizirana, freske iz kroga Tomaža iz Senja, zač. 16. stol. – 1526 v čušperškem deželjskem sodišču. (1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(13) *sv. Petra* na Kamnem Vrhu pri Ambrusu (Stainperkh, 1465; avstr. fevdi), om. 1463 (urb. Turjak). Gotska (Komelj: prva pol. 15. stol.). Freske Janeza Ljubljanskega v prezbiteriju in na slavoloku dat. 1459. Pucelj (1719) navaja poleg cerkve še kapelo sv. Mihaela, kar kaže, da je bila v srednjem veku romarska in najbrž tudi oskrbovana. – 1526 v čušperškem deželjskem sodišču. (1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763)

(14) *sv. Nikolaja* (tako še viz. 1752), pozneje *Marijinega oznanjenja* v Hinjah (Bechyn, 1372 24/3; Biz./Preinf. I št. 188), c. om. 1495 26/9 (ecclesia S. Nicolai de Chin sub Parochiali ecclesia S. Cosme et Damiani de Obergurch; AAU, Acta 16, 141v). Stala je na Hribu pri Hinjah (1690: v Taboru), med 1752 in 1763 predelana ali z. nova, posvečena Marijinemu oznanjenju. Po požaru leta 1782 jo je nadomestila nova poznobaročna c., z. do 1785 (Otrin, Visočnik, 271–272), med drugo vojno porušena, nova z. 1971 (arh. Majda Nerima) in posv. 1972 22/7. Popis 1690: In Thaber Hinnoch sunt duæ antiquissimæ ecclesiæ una S. Nicolai et altera S. Leonardi. – V i k a r i a t ust. 1706 (Pucelj, 302). Pucelj, 1719, sicer našteva njegove podružnice pod ž. v Krki, a ima posebej še popis Hinj kot župnije (Parochia sancti Nicolai in Hynoch, 539ss) z 9 podružnicami; prvi »žpk.« je naveden z letnico 1706. Navaja ga tudi viz. 1752 z 10 podružnicami (samo patrociniji, tu št. 15–24). Leta 1757 ni bil vizitiran. V viz. 1763 se kot sedež vikariata pojavlja c. Marijinega oznanjenja, medtem ko cerkve sv. Nikolaja ni. Ker je v tej cerkvi tudi stranski oltar sv. Nikolaja, smemo domnevati, da jo je nadomestila. V Consign.

1783 Vikariatskirche neben einer dazu gehörigen Filialkirche (pač sv. Lenarta, gl. spodaj). – Ž. ust. ? (po 1857).

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1752, [1763], 1783)

(15) *sv. Lenarta* v Hinjah. Ne stoji več. Gl. zgoraj Hinje. V viz. 1752 poleg osmih še dve nespecifizirani podružnici, pač ta in spodnja.

(1667, 1689, 1690, 1719, 1752, 1763, 1783)

(16) *sv. Nikolaja* v Gradencu (Gradenciz itd., 1250 13/8; Bernhard št. S33; GZS VI,1/113), om. posredno s hribom 1382 25/5 (Niclasperch; ARS). Z grebenasto obokanim prezbiterijem iz 17. stol., ladja konec 18. stol. predelana.

(1667, 1689, 1690, 1719, 1752, 1763)

(17) *sv. Martina* v Velikem Lipjem (Lippenach, 1250 13/8; Bernhard št. S33; GZS VI,1/113a). V jedru romanska ladja z ostanki fresk iz 14. stol.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1752, 1763)

(18) *sv. Neže* na Lopati (Schauffel, 1423 29/9; ARS). Om. prek ključarjev skupaj s c. sv. Jurija v neki kupoprodajni listini 1508 30/11 (NšAL II/20). Še srednjeveška (romanska ladja) s freskami z zač. 16. stol. iz kroga Tomaža iz Senja.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1752, 1763)

(19) *sv. Primoža in Felicijana* v Ratjah (Rat, 1267 1/6; UBKr II/373; Biz./Pre-inf. I št. 12); po poročilu iz leta 1822 posv. Materi božji tolažnici (Otrin, Visočnik, 273). V jedru še srednjeveška, na zunanjščini ladje ostanki poslikave iz zgodnjega 16. stol. V viz. 1763 je ni.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1752)

(20) *sv. Jurija* na Selih pri Hinjah (Geschiess, 1460; urb. Višnja Gora). Om. prek ključarjev skupaj s c. sv. Neže v neki kupoprodajni listini 1508 30/11 (NšAL II/20). Sedanja c. z. 1901.

(1667, 1689, 1690, 1719, 1752, 1763)

(21) *sv. Tomaža* (1822: Frančiška Ksaverija) na Vrhu pri Hinjah (Perg, 1460; urb. Višnja Gora). Srednjeveška, z ostanki poslikave, barokizirana in zdaj popolnoma obnovljena.

(1667, 1689, 1690, 1719, 1752, 1763)

(22) *sv. Janeza Krstnika* (1752: in *sv. Janeza Evangelista*) v Žvirčah (Zwers, 1303 11/5; ARS), om. 1429 20/7 (das goczshaws des lieben herrn sand Johans züm Swircz; ARS). Pucelj (1719) om. tu še kapelo sv. Roka. Porušena ob koncu druge svetovne vojne. Nova z. 1971, posv. sv. Maksimiljanu Kolbeju.

(1667, 1689, 1690, 1719, 1752, 1763)

(23) *sv. Križa* v Prevolah (Prebal, 1350 16/5; ARS). Ladja v jedru še romanska (Zadnikar, 547s), barokiziran gotski prezbiterij, freske iz prve pol. 15. stol., nekdam lesen strop dat. 1446.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1752, 1763)

(24) *Marije pomagaj* v Visejcu (Wissetz, 1460; urb. Višnja Gora). Med drugo svetovno vojno porušena. Tu zdaj šesterostrana kapela, z. 1973. V viz. 1763 je ni. (1752)

7. Kapele

(1) *sv. Mihaela* pri c. sv. Petra na Kamnem Vrhu nad Ambrusom, določno om. pri Puclju 1719, v popisu 1690 pridružena c. sv. Jerneja v Ambrusu (cum adiuncta capella S. Michaelis). Ne stoji več. (1690, 1719)

LXXIII. ŽUPNIJA SV. JURJA V DOBRNIČU

1. Ajdovec, Arčevci, Artešenca, Artmanja vas (Vavpčja vas), Babna Gora, Brezova Reber, Dobrava, Grmada, Kal, Kamnje Dolenje in Gorenje, Knežja vas, Korita, Kozjek, Krušni Vrh, Kutna, Lipovec, Liseč Spodnji, Log, Lokve, Luže, Mala vas, Rožempelj, Riplje, Reva, Sela, Selce, Stranje, Svetinje, Šahovec, Šmaver, Šumberk, Vrbovec, Vrh Spodnji in Zgornji, Vrtača, Zagorica, Zgornja vas, Železno.

2. Dobernik, 1136 (GZS IV/130; Bernhard št. S2).

3. C. om. posredno z ž. v des. seznamu 1296, s patrocinijem 1329 (= 1330) 28/2 (plebs sci Georgij in Douernich; Otorepec št. 615). 16. junija 1763 pogorela (viz. 1763). Sedanja c. poznobaročna iz 1777–1783, pripisana Leopoldu Hofferju (Šumi/Sapač).

4. Sedež patriarhatske ž. iz druge pol. 11. stol., izločene iz pražupnije v Šentvidu pri Stični, om. prvič kot plebs v des. seznamu 1296. 1399 25/10 vojvoda Viljem prepusti patronat nad ž. skupaj z vik. v Žužemberku stiškemu samostanu v zameno za Tržič na Gorenjskem (Grebenc, 82; Mlinarič, Stična, 816; Fidler VII, 342–344); potrditev papeža Bonifacija IX. 1400 7/5 (Mlinarič, Stična, 180).

5. Ogl. patriarhatska ustanova in takšna sprva pleno iure v patriarhovi oblasti, tako še ob podelitvah 1329 (= 1330) 28/2 (kot zgoraj) in 1345 24/10 (Otorepec št. 1019). Kdaj je patronat nad ž. prešel v habsburške roke, ni znano, verjetno pa za Alberta II. (1356) ali Rudolfa IV. do leta 1365. 1389 9/11 om. žpk. (Johannes de Bogdano Bogdans rect. par. eccl. s. Georgii in Dorvering al. in Sewseberg; RG II št. 03729) je bil kaplan vojvode Viljema, kar kaže na vojvodov patronat. 1399, ko je patronat prejme stiški samostan, je prezentacija ž. habsburška (die unser Lehnenschaft ist, 1399 25/10, kot zgoraj), a je 1400 9/11 še vedno prezentiral vojvoda Viljem (RG II ib.). Zatem prezentacija stiška, konfirmacija ogl. patriarh (prim. tudi gradivo ob prezentaciji Jurija Slatkonja za župnika leta 1499; AAU, Acta 22, 193v, in 24, 217v), kasneje (dok. v popisu 1667 in v viz. 1757) pleno iure stiškega opata.

6. Podružnice:¹²⁰

(1) sv. *Duha* v Šahovcu (Schalkenthal, 1324 23/6; Grebenc, 54; Skalkovicz, 1399; ib., 82). Barokizirana (zač. 18. stol.).

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

(2) sv. *Nikolaja*, pozneje sv. *Križa* (1753, 1757, 1763 in zdaj) v Liscu (Podlisec) (Leis, 1424 24/8; Biz./Preinf. II št. 89, 196) (1526: »v Zgornjem Zaliscu«). Barokizirana. V notranjščini ladje najdeni ostanki srednjeveške poslikave iz dveh dob. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

(3) *Matere božje* v Dobravi (Dobraw, 1467 22/7; Biz./Preinf. II št. 324). Ladja še iz 14. stol. (freske), barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

(4) sv. *Petra* v Koritah (Tro^egeren, 1286 11/7; FRA II 31, 432). Barokizirana (zač. 18. stol.), 1868 predelana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

(5) sv. *Mavra* (1753, 1757 in 1763: sv. *Mavricija*) v Šmavru (Mauerberg) (1526, 1581: na Kalu). Prez. v prvi pol. 17. stol.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

(6) sv. *Ane* v Šmavru (1753: in Vineis). Z. v zač. 18. stol., romarska. (1753, 1757, 1763)

(7) sv. *Neže* v Knežji vasi (Knessa vas, 1507; Mlinarič, Pleterje, 249; viz. 1763: v Mali vasi). Prezbiterij iz 17. stol., barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

(8) sv. *Antona pušč.* v (Dolenjih) Selcah (Tzeltze, 1507; Mlinarič, Pleterje, 248), om. brez patrocinija v pleterskem urb. 1507 (ib.). Barokizirana (druga pol. 17. stol.). (1526, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

(9) sv. *Janeza Krstnika* na Selih pri Šumberku (Geschies, urb. Šumberk 1463; HTK, 1262; Geschiess, 1467 22/7; Biz./Preinf. II št. 324). Glede na patrocinij in lego prvotno bržkone lastniška c. z dvorom v posesti Heme Breško-Seliške oz. njenih dedičev, ki ga je pod Višnjegorskimi in Šumberškimi nadomestil grad Šumberk (Höfler, Lastniške, 91). Nova z. 1833–1868, blagosl. 1869 19/10 (ZD 1869, 346). Ob viz. 1763 sta tu rezidirala župnik in privatni kurat. – Lok. 1785, ž. ust. 1875. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

(10) sv. *Katarine* (1753 po vsej verjetnosti pomotoma sv. *Vida*) pri Šumberku (Gorenji Podšumberk), z. kot (zunanja) kapela gradu Šumberk (Sconenberge, 1141; GZS IV/169), a javna podružnica. Grad v razvalinah, c. je ohranjena (romanska ladja, prezbiterij iz 17. stol.; nekdanja imela polkrožno romansko apsido, upod. Valv. Top., list 247; Top. Carn., št. 218; Zadnikar, 515s).

(1526, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

¹²⁰ V Consign. 1783 ž. v celoti izpadla.

(11) *sv. Marije Magdalene* (1526: *sv. Nikolaja*) v Arčelci (Rudczebicz, 1463; urb. Turjak). Še gotška ladja, barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

(12) *sv. Trojice* v (Dolnjem) Ajdovcu (Haydowcz, 1324 12/5; Biz./Preinf. I št. 41). Konec leta 1942 pogorela. – Lok. 1789, ž. ust. 1877.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

(13) *sv. Nikolaja* na Selih pri Ajdovcu (vselej: v Lipovcu, tj. Veliki Lipovec, Lippawicz, 1342 19/5; Biz./Preinf. I št. 67; 1526: Ober Lipowitz). Om. v pleterskem urb. 1507 (Mlinarič, Pleterje, 250). Barokizirana (18. stol.), med drugo vojno poškodovana. Vikariat om. 1770 (Volčjak, 100), vendar o njem nadrobnejših podatkov ni. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* na pokopališču pri ž. c. v Dobrničju, kostnica. Ne stoji več. (1689, 1719)

(2) *sv. Janeza* v gradu Kozjek (Kozjak; Kosiakh, 1324 24/3; HTK, 617; Cozyak, 1332 6/12; ARS). Grad v razvalinah.

(1526)

(3) *sv. Egidija* v gradu Šumberk. 1469 3/1 neka kapela s. Egidii in Schonberg v ogl. diecezi prejme v Rimu petletne odpustke na prošnjo cesarja Friderika III. (RG IX, 201–203, št. 1330; 808, št. 5492), skupaj s cerkvijo v Dolenjskih Toplicah (v tem času obe Turjaški), glede na patrocinijsko vsej verjetnosti nova, urejena vzporedno s prezidavo gradu po letu 1463; 1478 19/3 tu om. mašnik (oficial) (Acta 8, 272v–273r; IMK 1891, 24). Od gradu ostale le skromne razvaline.

(4) *sv. Katarine* pri Šumberku, gl. zgoraj št. (10).

(5) kapela v graščini Mala vas (Kleindorf). Viz. 1763 navaja tu sacelana. Poslopje, rojstna hiša misijonarja škofa Friderika Barage, močno predelano, še stoji, o morebitni kapeli ni podatkov.

(1763)

LXXIV. ŽUPNIJA SV. MOHORJA IN FORTUNATA V ŽUŽEMBERKU

1. Breg, Budganja vas, Dečja vas, Dešeča vas, Dršča vas, Dvor, Goli Vrh, Hrib, Jama, Klečet, Kot, Lašče, Mačkovec, Plešivica, Podgozd, Prapreče, Poljane, Rebro, Sadinja vas, Skopica, Stavča vas, Stranska vas, Sv. Peter, Šmarjeta, Šmihel, Trebča vas, Vinkov Vrh, Vrhovo.

2. Sovsenberch, 1246 1/7 (GZS VI,1/12); kot trg: Marcht Sewseberg, 1377 27/10 (M. Kosi, v: Črnomaljski zbornik, 2008, 133–134, op. 73).

3. C. om. 1399 25/10 ob priliki podelitve dobrniške ž. stiškemu samostanu (fili-
alis sv. Mohorja in Fortunata »in unsern Markht zu Seisenburg«; kot spodaj). 1526
om. bratovščini Naše Ljube gospe in sv. Rešnjega telesa. – Zadnja c., z. ok. 1768
(pripisano Lovrencu Pragerju; Šumi/Sapač) in posv. 1771 25/7 po škofu Rufolfu
Jožefu Edlingu (viz. 1771), porušena v bombnih napadih v zač. 1945, v nekdanji
podobi ponovno z. 1992–1995.

4. Vik. dobrniške ž., ust. že pred 1399 25/10, ko je patronat nad matično ž. prešel
v posest cistercijanskega samostana v Stični (Fidler VII, 342–344). 1398 9/11 (RG
II št. 03729; gl. Dobrnič) v oskrbi dobrniškega župnika. V 15. stol. povzdignjen v
ž. (po CS leta 1463, a nedokumentirano). 1413 13/10 se tu om. »župnija« (pharr;
ARS), 1495 nastopa kot »ecclesia parochialis sanctorum Hermacore et Fortunati in
Saysimberg« in se tu om. plebanus (AAU, Acta 16, 113r). Po popisu 1667 vendarle
še vedno »Ündter Pfarr oder Vicariatus« dobrniške ž. Ž. (parochia) v viz. 1753. V
srednjem veku je vik. oz. ž. vsaj občasno vodil župnik v Dobrniču (gl. tudi gradivo
ob prezentaciji Jurija Slatkonja za dobrniškega župnika leta 1499; AAU, Acta 22,
193v, in 24, 217v).

5. Kanonične pravice v srednjem veku niso dokumentirane, a določene okoliščine
kažejo, da gre za ustanovo posestnikov žužemberškega gradu in gospostva, Gori-
ških (?; do leta 1374) ali Habsburžanov. Od leta 1399 dalje v patronatski pravici
stiškega opata. Potrditev ogl. patriarh? – Po popisu 1667 in viz. 1757 pleno iure
stiškega opata.

6. Podružnice:¹²¹

(1) sv. *Jakoba* na trgu v Žužemberku (1753: in oppido), 1771 tu (in opido!)
beneficiat. Porušena 1956.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1763, 1783)

(2) sv. *Nikolaja* na Bregu v Žužemberku (1581: »pri mostu«; 1753: in oppido
ultra pontem). Romanska ladja s kratkim gotskim korom (14. stol.), freske 14. in
15. stol. v ladji in na fasadi, vendar sta bili severna in južna stena ladje pred 1923
pozidani na novo (Zadnikar, 568). Izročilo, da je bil pri cerkvi prvotni sedež ž.,
nima zgodovinske podlage.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1753, 1763, 1783)

(3) sv. *Petra* nad Sotesko (1719, 1763: »na Kočevski gori«), om. 1463 (sand
Peters kyrichen ob der Ainad; urb. Turjak), sicer imenovana »na Gori« (1581: nel
monte di S. Piero; zdaj Kočevska gora). Barokizirana. Porušena proti koncu druge
svetovne vojne.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1753, 1763, 1783)

¹²¹ V viz. 1753 so podružnice navedene le s patrociniiji.

(4) *sv. Pavla* na Vinkovem Vrhu (1783: unterm Adamsberg) (Nawimkotaym, 1507; Mlinarič, Pleterje, 250). Romanska ladja, odkriti temelji polkrožne apside (Zadnikar, 248ss). Med drugo vojno porušena, leta 2000 obnovljena.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1763, 1783)

(5) *sv. Primoža in Felicijana* v Laščah (pri Žužemberku) (Altelasis, 1145; GZS IV/211; Bernhard št. S3) (1719: v Hoste). Prvotna nad vasjo (romanska ladja s prezbiterijem iz 17. stol.), po 1783 opuščena in v razvalinah (EŠD 13053). Nova z. v vasi (prva pol. 19. stol.).

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1763, 1783)

(6) *sv. Jurija* na Dvoru pri Žužemberku (Hof, 1334 4/8; Biz./Preinf. I št. 52). Romanska ladja, barokizirana (Zadnikar, 524s). Porušena ob koncu druge svetovne vojne.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1763, 1783)

(7) *sv. Janeza Evangelista* (tudi *sv. Janeza Krstnika*) v Mačkovcu pri Dvoru (Chazil, 1145; GZS IV/211; Bernhard št. S3). Še romanska ladja (Zadnikar, 540), freske Janeza Ljubljanskega iz ok. 1455. Barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1763, 1783)

(8) *sv. Nikolaja*, od 1719 in zdaj *sv. Ahaca* v Trebči vasi (Triebstorf, 1286 11/7; FRA 31, 432). V jedru še srednjeveška (romanska; Zadnikar, 560), barokizirana (17. stol.). Zvonik z. 1694 (po urbarju 1692 v ŽA Žužemberk).

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1753, 1763, 1783)

(9) *sv. Nikolaja* »zu Stolizza«, om. samo v popisu 1667. Neidentificirana. (1667)

(10) *sv. Roka* v Stranski vasi pri Žužemberku (Stranskdorff, 1464 16/7; Biz./Preinf. II št. 314). Zgrajena po kugi leta 1625 pod stiškim opatom Jakobom Reinprechtom (do 1628; Pucelj, 132). Zvonik namesto zvončnice z. 1693 (po urbarju 1692 v ŽA Žužemberk).

(1667, 1689, 1719, 1753, 1763, 1783)

(11) *sv. Kancijana* v Stavči vasi (Stausdorf, 1324 12/5; Biz./Preinf. I št. 41). Barokizirana (druga pol. 17. stol. in sredina 18. stol.).

(1526, 1581, 1667a, 1689, 1719, 1753, 1763, 1783)

(12) *sv. Lenarta* na Cvibljju (sicer im. Goli Vrh, Kallenberg). V osnovi gotska, s freskami iz kroga Tomaža iz Senja, zač. 16. stol. Med drugo svetovno vojno požgana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1763, 1783)

(13) *sv. Marije Magdalene* na Rebri (zu der Leyten, 1467 22/7; Biz./Preinf. II št. 324). Še srednjeveška ladja, barokizirana (sredina 17. stol.), med drugo vojno močno poškodovana, obnovljena.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1763, 1783)

(14) *sv. Križa* v Vrhovem pri Žužemberku (Vreychaw, 1286 11/7; FRA II/31, 432); nekdanj samostojna vas poimenovana po cerkvi (Dolnji, Gornji Križ: HTK, 266, 378, 663; zu Kreuz, 1327; Grebenc, 55), c. om. posredno z vasjo Križ 1327 (ib.). (1667: zu Kreuzdorf; 1689, 1719: »na Vrhovem«.) Barokizirana (sredina 17. stol.). (1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1753, 1763, 1783)

(15) *sv. Marjete* na Vrhu pri Križu (ze dem chrewcz am Perg ze nachst sewsenwerch, 1394 23/6; Baraga št. 21), om. 1463 (zu Sand Margretten; urb. Turjak) in 1467 22/7 (Biz./Preinf. II št. 324). 1581, 1689: »pri Sv. Marjeti«. V popisu 1526 *sv. Marjete in sv. Križa* (v Koblarjevi izdaji zmotno identificirana s sedanjo cerkvijo sv. Križa v Liscu, ž. Dobrnič), 1783: v »Spodnji« Valični vasi. Še srednjeveška (ostanki fresk na južni zunanjščini ladje). (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1763, 1783)

(16) *sv. Mihaela* v Šmihelu pri Žužemberku (nekdanj: Domeslavlja vas, Lausdorff ad Sanctum Michaellem, 1136; GZS IV/130; Bernhard št. S2), om. 1136 (ib.) (1526, 1719 om. kot c. sv. Mihaela »pri Klečetu«; prim. ad s. Michaellem in Gletschet, 1356 s.d.; Grebenc, 70; zu Sand Michel bey Kletschet, 1416 5/6; ARS). Sedanja c. z. 1908, posv. 1913. – Lok. 1788, ž. ust. 1873. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1763, 1783)

(17) *sv. Katarine* na Plešivici (Plesswicz, 1324 12/5; Plissiwitz, 1334 4/8; Biz./Preinf. I št. 41, 52). Še gotska, s freskami iz kroga Tomaža iz Senja, zač. 16. stol. 1943 požgana. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1763, 1783)

(18) *sv. Ožbalta* v Budganji vasi (Bodygoysdorf, 1324 12/5; Biz./Preinf. I št. 41). V jedru še srednjeveška (na južni zunanjščini ladje ostanki fresk), barokizirana. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1763, 1783)

(19) *sv. Antona Padovanskega*, pod Št. Pavlom (Gornji Kot), om. pri Pucelju (1719) »na Vinskem rebre«, v viz. 1753 brez lokacije, v Consign. 1783 »unter St. Paul« (pod Vinkovim Vrhom). Kapelo kot gorsko c. dal sezidati žpk. Boštjan Bavde leta 1695 (po urbarju 1692 v ŽA Žužemberk; v resnici med 1668 in 1695). Na osnovi grškega križa s kupolo, romarska. (1719, 1753, 1763, 1783)

7. Kapele:¹²²

(1) *sv. Urha* v žužemberškem gradu (Sosenberch, 1246 1/7, kot zgoraj; 1295 13/5 v posesti goriških grofov). Viz. 1963: sacellanus in arce. Grad, v glavnem 16. stol., 1890 opuščen, porušen v bombnih napadih v zač. 1945, v obnavljanju. (1526, 1689, 1719, 1763)

¹²² Kapeli sv. Jožefa in sv. Križa, ki ju pri ž. c. omenjata Valv. 1689 in Pucelj 1719, sta bili po viz. 1763 le posebni kapeli, prizidani ž. c.

LXXV. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V TREBNJEM

1. Bolšinja vas, Blato, Breg, Breza, Češnjevci, Črni Potok, Dedča vas, Dobrava, Dol, Gorenji Boršt, Gradišče, Grič, Hudenje, Igljenik, Jezero, Križ, Lipnik, Lukovek, Mačkovec, Nemška vas, Pikel, Ponikve, Račje Selo, Rihpovec, Rodnje, Roje, Ševnica, Škovec, Stari trg, Sv. Štefan, Trebanjski Vrh, Vodice; *vikariat Sv. Križa*: Brezovo, Cirknik, Čatež, Dolenja vas, Dolina, Gabrska Gora, Gorenja vas, Gradišče, Jelše, Okrog, Moravče, Moravska Gora, Kržišče, Pečice, Podpeč, Ravno, Razbor, Tihaboj, Tlaka, Vodice, Vrh, Zagorica, Zaplaz; *vikariat Št. Lovrenc*: Dolga Njiva, Mala Loka, Mali Videm, Mačkovec, Velika Loka, Veliki Videm.

2. Treuen, 1163 (GZS IV/462)

3. C. om. posredno z župnikom 1163 (kot zgoraj), z Marijinim patrociniem prek župnika 1391 23/9 (plebanum sancte Marie in Treffen; Otarepec št. 1350) in določno 1443 15/11, ko je prejela indulgenčno pismo škofa Martina Pičenskega v korist gradnje in okrasitve (ecclesiam [...] dei genitricis semper Virginis Marie in Treuen; ARS). Ponovna podelitev odpustkov iz Rima 1490 31/3 in 1500 5/4 (prepisa v ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 1). – Prvotno morda posv. Marijinemu rojstvu, v viz. 1752 in 1753 je kot patrocini cerkve navedeno Marijino oznanjenje, v viz. 1763 Marijinega vnebovzetja. Pri Valv. 1689 je Marijinemu vnebovzetju posvečen drugi olt., prvi Marijin olt. brez posebne označbe. – Postavljena na starejšem grobišču (10./11. stol.; Höfler, Lastniške, 91). Današnja v jedru triladijska ravnostropna dvoranska c. (Komelj), pač iz časa do 1443 (odpustki 1443 15/11, kot zgoraj, pričajo, da je bila takrat že zgrajena in vsaj blagoslovljena), ob koncu 15. stol. morda še enkrat predelana, obokana 1645. Prezbiterij druga pol. 18. stol.

4. Sedež patriarhatske ž. iz druge pol. 11. stol., izločene iz šentviške prazupnije. Žpk. (plebanus) tu prvič om. 1163 (GZS IV/462), ž. nastopa kot plebs tudi v des. seznamu 1296. 1497 poskus novomeškega kapitlja za inkorporacijo (1497 28/6 določitev zastopnika za posredovanje pri kralju Maksimilijanu; Baraga št. 164), ki pa ni rodil sadu. 1663 inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Stični.

5. Ogl. patriarhatska ustanova in takšna sprva pleno iure ogl. patriarha. 1448 30/8 papež Nikolaj V. patronatske pravice nad ž. podeli cesarju Frideriku III. (J. Chmel, Regesta I, 1838, Anhang št. 82, četudi je trebanjski grad v tem času še v fevdu Celjanov); 1466 12/8 prezentira cesar (RG IX št. 00006). 1617 26/10 cesar(?) Ferdinand II. prepusti patronat stiškemu samostanu (Pucelj, 127; Valv. 1689, tudi navedba v popisu 1667; Ferdinand je postal cesar šele leta 1619). 1663 2/1 papež Aleksander VII. ž. inkorporira z vsemi pravicami stiškemu samostanu (prepis ARS, AS 781, Stiški arhiv, ib.; privolitev cesarja Leopolda I. 1665 4/8; ARS, ib.). Do tega časa potrditev v rokah patriarha, od 1663 oz. 1665 ž. pleno iure (prezentacija in potrditev) stiška.

Lit.: Za ž. Sv. Križ – Gabrovka v sedanjem obsegu in podružnice: A. Grebenc, Moja, tvoja naša: župnija Sveti Križ – Gabrovka, 2012.

6. Podružnice:¹²³

(1) *sv. Marjete* na Bregu (Grm; Ponikve), om. 1436 3/5 (am Rain pey Sand Margretten; Biz./Preinf. II št. 179). Gotska, v 17. stol. barokizirana, v zimi 1890/1891 zrušena, prez. blagosl. 1891 20/11 (ZD 1891, 466).

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(2) *sv. Mihaela* v Dečji vasi (Deckhendorf, 1436; celjski fevdi). Po požaru 1856 obnovljena.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763)

(3) *sv. Ane* v Gradišču pri Trebnjem (Griednikg, 1444; avstr. fevdi). Ladja v jedru še srednjeveška, prezbiterij zač. 18. stol.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763)

(4) *sv. Jurija* v Lukovku (Luco, 1358 18/2; Otorepec št. 1225; Lubkowik, 1455; celjski fevdi). Gotska, prezbiterij 17. stol.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763)

(5) *sv. Petra* v Jezeru, om. 1391 23/9 in 1392 30/3 kot trebanjska podružnica (filialis ecclesia sancti Petri in Laypacho, Lipnik;¹²⁴ Otorepec št. 1350, 1353). Še srednjeveška ladja, barokizirana in razširjena. Ostanke fresk 15./16. stol. (najstarejši grafit iz 1555).

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763)

(6) *sv. Jakoba* v Vrhtrebnjem (in monte Treven, 1272; Pucelj; Grebenc 36; Tre-spüchel, 1401; Grebenc, 83). Iz 17. stol. (?).

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763)

(7) *sv. Štefana* v Štefanu pri Trebnjem, om. 1365 8/2 (das dorf dacz Sant Stephan in Trefner pharr; HHStAW; Grebenc, 72), tudi 1392 30/3 kot trebanjska podružnica (Otorepec št. 1353).¹²⁵ Še srednjeveška ladja, prezbiterij 17. stol.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763)

(8) *sv. Bernarda* (pozneje in ali *sv. Volbenka*) v Štefanu pri Trebnjem, om. 1392 16/3 kot trebanjska podružnica (Otorepec št. 1352), kot c. sv. Bernarda navedena še v viz. 1581. V popisu 1526 neidentificirana c. sv. Volbenka, kot c. sv. Volbenka

¹²³ V viz. 1752 om. 13 posamično nenašteti podružnic razen 3 s pokopališčem, v viz. 1753 samo ž. c., pač pa je s podružnicami naveden vikariat v Gabrovki. V Consign. 1783 poleg ž. c. navedena samo podružnica na Bregu.

¹²⁴ Laypacho je Lukovski Potok (HTK, 839).

¹²⁵ »Apud sanctum Stephanum« v urb. Kostanjevica iz ok. 1350 (GHST, 598; HTK, 1540) je po Mlinariču, Kostanjevica, 192, cerkev sv. Štefana v Nemški vasi, ž. Leskovec pri Krškem (gl. tam).

v Štefanu navedena še v popisu stiških župnij iz leta 1667. Valv. 1689 je nima več. Prejkone sezidana po stiških menihih (patrocinih!) po 1365 8/2 (gl. prejšnjo točko), ko dobi samostan vas v posest od vojvode Rudolfa kot odškodnino, ker mu je odstopil svet za ustanovitev Novega mesta. V popisu novomeškega arhidiakonata 1667 manjka. Ne stoji več.

(1526, 1581, 1667)

(9) sv. *Janeza Krstnika* v Brezi (Pirk, 1395/1396; Blaznik, Urb., 261, 266). Gotska ladja, barokiziran prezbitarij.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763)

(10) sv. *Jedrti* v Škovcu (Sibkowetz, 1365 29/9; Biz./Preinf. št. 154; Sykkowicz, 1395; urb. cistercijanskega samostana Rein; HTK, 1509; Sibkobicz, ok. 1420; urb. Svibno). (1667: zu Kazendorf, Mačkovec pri Veliki Loki). Srednjeveška, s prezbitarijem iz 17. stol. (?).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763)

(11) sv. *Nikolaja* na Trebanjskem Vrh (Preinpach, 1261 12/3; UBKr II/278; Grebenc, 31). Om. samo v viz. 1581, ne stoji več.

(1581)

(12) sv. *Jerneja* na Trebanjskem Vrh (novomeški popis 1667: Varhdorff). Srednjeveška ladja, prezbitarij 17. stol.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763)

(13) sv. *Florijana* na Račjem Selu (Regwartschiess, 1483 12/8; DOZA; GZL X/85). Prez. v prvi pol. 17. stol.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763)

(14) sv. *Mohorja*, om. brez kraja v seznamu 1526 v deželskem sodišču Gorenji Mokronog (IMK 1895, 241). Neidentificirana. Po pomoti tista v Moravčah pri Gabrovki? (gl. spodaj).

(1526)

(15) sv. *Križa* v Gabrovki (Gaberwich, 1249 8/5; GZS VI,1/86). Kraj sicer imenovan po cerkvi (pei dem heiligen Crewcz, 1387 21/1; ARS; v seznamu 1667: an St. Georgen (pri Gabrski gori); Valv. 1689, Consign. 1783: Sv. Križ pri Turnu; 1719: prope Turrn in Gabria. – C. om. 1387 21/1 (kot spredaj). Sedanja z. 1798–1800 (1798 odobritev načrta; Maček, Sklad, 389–390) in 1813–1824, blagosl. 1826 18/4, posv. po škofu Alojziju Wolfu 1828 31/8. V seznamu 1526 brez navedbe kraja in v Koblarjevem komentarju z vprašajem identificirana s cerkvijo v Stehanji vasi, ki pa je takrat ležala v šentviški ž. – V i k a r i a t trebanjske ž., om. 1596 v popisu župnij dolenskega arhidiakonata, ko ga je prevzel trebanjski žpk. Friderik Clemens (prepis v NšAL, KaNM, spisi, fasc. 10; Baraga, 290) (po CS ust. pred 1615, ob inkorporaciji trebanjske ž. 1617 naj bi že obstajal; Pucelj, 127), naveden v viz. novomeškega prošta 1654 (EAG 2009, 23) in popisu 1667. Ustanova graščine Turn? Prezentacija in potrditev? Po popisu 1667 vikarja nastavlja in odstavlja tre-

banjski žpk. V popisu 1684 om. le podružnici pod št. 17 in 18. V Valv. 1689, VIII, 756–757, s podružnicami pod št. 16–23, pri Pucelju 1719 parochia, v tekstu parochia seu vicariatus, vendar dejansko le vik. Po viz. 1763 vikariat s podružnicami pod št. 17–22. Consign. 1783: Pfarrvicariatskirche mit 6 unbenannten Filialen. – Ž. ust. 1862. (A. Grebenc, Moja, tvoja naša: župnija Sveti Križ – Gabrovka, 2012.) (1526, 1581, 1667, 1684, 1689, 1719, 1752, 1763, 1783)

(16) *sv. Jurija* na Gabrski Gori (in monte St. Georii, 1341; Pucelj; Grebenc, 61s;¹²⁶ S. Jorgenperg, 1406 1/4; Biz./Preinf. II št. 23), om. posredno z goro 1341 (kot spredaj). Stiški popis 1667: St. Jergenperg, novomeški popis 1667: in Monte. Prez. 1673 (?; letnica na južnem portalu). Opuščena. – Ob koncu 16. stol. tu kapelanija, om. 1596 v popisu župnij dolenjskega arhidiakonata, ko ga je prevzel trebanjski žpk. Friderik Clemens (prepis v NšAL, KaNM, spisi, fasc. 10; Baraga, 290). 1598 20/11 capella in monte S. Georgii prenesena v Marijino cerkev prav tam (EAG 2005, 129). Viz. 1763 je nima. (1581, 1667, 1689, 1719, 1752)

(17) *Marijinega vnebovzeta* na Gabrski Gori, novomeški popis 1667: in Monte. V jedru še srednjeveška, barokizirana. Za obe gl. Valv. XI, 292 (na upodobitvi poleg teh dveh, od katerih je Marijina c. še manjša od Jurijeve, še tretja, ki je danes ni več). 1598 20/11 semkaj prenesena kapelanija iz cerkve sv. Jurija (kot zgoraj). (1581, 1667, 1684, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763)

(18) *sv. Marka* v Tihaboju (Tehaboj, 1136; GZS IV/130; Bernhard št. S2) (1667: sv. Maksimiljana; CS: sv. Martina). Iz zgodnjega 17. stol., zvonik 1669; 1610 om. kapelanija (Smole II, 352). (1526, 1581, 1667, 1684, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763)

(19) *sv. Mohorja in Fortunata* v Moravčah pri Gabrovki (Moraucz, 1136; GZS IV/130; Bernhard št. S2), om. 1392 30/3 kot trebanjska podružnica (Otošepc št. 1353). Sedanja zgradba iz prve pol. 17. stol.? (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763)

(20) *sv. Neže* (tudi: *Primoža in Felicijana, Ahaca*) na Vodicach pri Gabrovki (Wodicz, 1406 1/4; Biz./Preinf. II št. 23). 1526 in 1667 sv. Ahaca, popis novomeškega arhidiakonata 1667 ter v Valv. 1689 z vsemi tremi patrociniji, posv. 1497 31/7 v čast sv. Ahaca ter sv. Primoža in Felicijana (leta 1766 obnovljeni napis v prezbiteriju). 1752, 1757 in 1763: sv. Primoža in Felicijana. Prezbiterij še iz časa posvetitve (Komelj), tudi ladja še srednjeveška. 1749 30/4 prejela odpustke (KAL, fasc. 133/22). (1526, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763)

(21) *sv. Urha* v Okrogu. Barokizirana (17. stol.?). (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763)

¹²⁶ V Mikuž, Top., 58 (in GHTS, 608) identificirano s Šentjurjem na Dolenjskem.

(22) sv. *Mihaela* na Čatežu (Čatež-Zaplaz) (Rattesch, 1284; Grebenc, 40, gotovo slab prepis; Szates, 1329 16/4; Baraga, št. 28; Grebenc, 56). Sedanja c. z. 1832, posv. 1845. – Vik. 1785, ž. ust. 1874. Romarska c. Marije Pomočnice na Zaplazu z. 1906–1917 (1926), danes osrednje romarsko središče novomeške škofije. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763)

(23) sv. *Janeza Krstnika* (na Dolnjem Vrhu pri Primskovem; Willen, 1344 15/2; HHStAW; Belewensperch, 1363 24/8; GZL VII/35; Nyderdorf. ok. 1420; urb. Svibno). Vsi starejši popisi (1526, 1581, oba iz 1667 in 1689) imajo na tem mestu c. sv. Janeza Krstnika na »Walinsperg« (1526) oz. Wallenberg, Wolenberg (1667, 1689, 1752; v 1581: Varc). Ob viz. 1752 še v vik. Gabrovka, ob viz. 1757 in 1763 v popisu 1783 že v šentviškem vik. Primskovo. Sedanja c. iz 16./17. stol. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(24) sv. *Lovrenca* v Šentlovrencu. Kraj om. po cerkvi 1177 2/7 in 1178 s.d. (de Sancto Laurentio; GZS IV/583, 614; Bernhard št. S9 in S10), po Dolgi Njivi 1341 12/5 (zu Sant Lorenzen dacz dem Lang Acher; ARS) (1667: pod Malo Loko; 1689: v Veliki Loki). C. om. 1177 in 1178 (kot spredaj). Zdaj baročna. – V i k a r i a t ust. 1768 (Maček, Ustanove, 511), 1771 s kuratom, om. tudi v Consign. 1783 (in der Themenitz) s podružnicami na Dolgi Njivi ter v Korenitki in Veliki Loki (v župniji Šentvid), ponovna ustanovitev 1787 (Maček, Sklad, 321). Ž. od 1863. (1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1763, 1783)

(25) sv. *Križa* na Dolgi Njivi (Langenarc, Langenagcher, 1139; GZS IV/152, 153 (?); Langakher, 1250 13/8; GZS VI,1/113). Om. 1433 23/5 (czu dem Chrewcz bey dem langen akker; Biz./Preinf. II št. 162). Še romanska ladja (deli poslikave iz časa ok. 1500), s prezbiterijem iz 17. stol. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1763, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Jožefa* v trebanjskem gradu (Valv. XI, 587). Graščina, predelana, stoji, o kapeli ni podatkov. (1689/XI)

(2) *Matere božje* pri gradu Gabrje (Gallenhof). Grad (15./16. stol.?) že v 18. stol. opuščen. (1689)

(3) sv. *Pavla* pri gradu Podpeč (Pod Skalo, Gallenstein), ki jo je ustanovil Henrik Gall z ženo leta 1390 (po izgubljeni listini 1390 24/9; Baraga št. 19; gl. tudi Valv. VIII, 757, in XI, 169, z letnico 1388), pod patronatom Gallov z Gallensteina in potrditvi trebanjskega župnika. Kaplan določno om. 1428 6/6 (capellanus in Gal-Instain; RG IV št. 08700). Leta 1667 tu beneficij brez dušne oskrbe, prezentacija najstarejši član rodbine Gallenstein, potrditev trebanjski žpk. V popisu 1690 dodatek

k ž. Šmarje pri Ljubljani, ker je beneficij takrat imel tamkajšnji žpk. Arhitektura še s konca 14. stol. (Komelj), v cerkvi donatorska freska dat. 1390, 1539 preslikana, v prezbiteriju freske iz ok. 1500 (Podpeški mojster).

(1667, 1689, 1690, 1719, 1763)

(4) *Matere božje* v graščini Kompolje pri Muljavi (Tihaboj) (Freudenau). Natančnejših podatkov ni.

(1752)

(5) *sv. Jožefa* v graščini Cerkno na Gabrski Gori. Poslopje iz 17. stol. večkrat prez., kapela ne stoji več.

(1752)

(6) *sv. Evstahija* v gradu Turn (Thurn Gallenstein) na Gabrski Gori. Grad v razvalinah.

(1752)

(7) *Matere božje* (Šilc, 323) v gradu Mala Loka (Kleinlok, Kleinbach). Ob graščini, baročna, še stoji. Ob viz. 1763 in 1771 z duhovnikom.

(1757, 1763)

(8) *Žalostne Matere božje* (Šilc, 322) pri graščini Vina gorica (Weinbüchel) pri Trebnjem. Baročna (slika glavnega olt. Valentin Metzinger, dat. 1754). 1922 predana ž. Trebnje kot njena podružnica.

(1757)

LXXVI. ŽUPNIJA (VIKARIAT) SV. JANEZA KRSTNIKA NA MIRNI

1. Bačje, Brezovica, Debenec, Dobrava, Gorenja vas, Kalce, Križni Vrh, Lanšprež, Log, Migovica, Ostrožnik, Oštarija, Prapretnica, Ribnik, Sajovice, Selo, Slepšek, Stan, Sv. Helena, Sv. Križ, Ševnica, [Tihaboj, del vasi s c. sv. Marjete], Zabrdje.

2. Kraj om. po gradu, Nideke, med 1163 in 1184 (Bernhard št. S7; F. Baraga, Grad Mirna v srednjeveških listinah, 2005, št. 4), sicer pa Nidegge, 1211 24/8 (GZS V/177); kot naselje: Neyrins, 1337 23/5 (ARS; Baraga št. 32).

3. C. om. 1265 14/6 (iuxta castrum Nidekk in ecclesia sancti Johannis; FRA II 31, št. 244; UBKr II/346). Nova 1463 v gradnji (des heylogin hern sanns Hansen kirchen zu Neydekh; 1463 17/1; Baraga št. 90); ta podatek se nedvomno nanaša na prezbiterij (gotski rombasto-zvezdasti obok, Komelj; ok. 1460), s sočasnimi freskami, pripisanimi Mojstru Bolfgangu iz Crngroba. Ladja z mrežastim obokom dat. 1498, s poslikavo na oboku iz časa gradnje.

4. Okoliš Mirne je prvotno sodil k posestvu, poimenovanem po Škrljevem, ki ga je Hema Breško-Seliška v oporoki leta 1044 podelila svoji cerkvi v Krki na Koroškem, poznejši škofiji, a se je pod Heminimi dediči in nasledniki osamosvojil, cerkveno pa ostal v mejah ž. v Šentrupertu. Prvotno morda lastniška c. Višnjegor-

skih, kar je sicer malo verjetno, vsekakor pa krstna cerkev šentruperške ž., pozneje šentruperška duhovnija ali morda vik., zatem pa (v 16. stol.?: pred 1581) prešla v okvir trebanjske ž. Da je vas v srednjem veku spadala pod ž. Šentrupert, dokazuje navedba 1467 22/7 (Biz./Preinf. II št. 324); 1477 15/12 se tu (in Naidech) kot socius divinorum om. kaplan šentruperškega župnika Jakoba Turjaškega (AAU, Acta 8, 228r; IMK 1891, 18). Leta 1581 že v ž. Trebnje kot njena podružnica, zatem sedež vikariata, om. leta 1596 v popisu župnij dolenjskega arhidiakonata, ko ga je prevzel trebanjski žpk. Friderik Clemens (prepis v NšAL, KaNM, spisi, fasc. 10; Baraga, 290), zatem v viz. novomeškega prošta 1654 (EAG 2009, 22), z dodatnimi podružnicami trebanjske ž. Valv. 1689: Pfarr oder Vicariat; viz. 1752: parochia (ni bila vizitirana); viz. 1757: vikariat. – Ž. ust. 1862.

5. Ustanova mirnske graščine? Presentacija in potrditev? O kakšnih pravicah posestnikov mirnskega gradu ni podatkov. Pozneje pleno iure trebanjskega župnika (novomeški popis 1667: vikarja nastavlja in odstavlja žpk. v Trebnjem) in po inkorporaciji trebanjske ž. Stični stiškega opata (Valv. 1689).

6. Podružnice:¹²⁷

(1) sv. *Martina* v Slepšku (Plintenpach, 1228; GZS V/487; Bernhard št. S18), 1526 z bratovščino sv. Nikolaja. V jedru še srednjeveška. Barokiziran prezbiterij. (1526, 1581, 1667, 1684, 1689, 1719, 1757, 1763, 1783)

(2) sv. *Helene* na Mirni (Valv. 1689: bey Schnecken-Püchl, Schneckenbühel). Sedanja z. in posv. 1848 (ZD 1852, 151). (1581, 1667, 1684, 1689, 1719, 1757, 1763)

(3) sv. *Martina* (1757, 1763, 1783 in zdaj *Matere božje*) na Ševnici (Schew^enicz, 1357 24/7; Biz./Preinf. I št. 111), om. 1392 30/3 kot trebanjska podružnica (Otošepc št. 1353). Še srednjeveška ladja s poslikavo s konca 15. stol. (1581, 1667, 1684, 1689, 1719, 1757, 1763, 1783)

(4) sv. *Marjete* v Tihaboju. Ne stoji več, opuščena po 1783 in pred 1826, ko je na karti franciscejskega katastra občine Tihaboj v ARS (N300, lista A02 in A03) ni zabeležene, tudi je ni med popisom stavbnih parcel. Ohranjeno pokopališče, ki je urejeno, a se na njem več ne pokopava. Severni del vasi s c. sv. Marka je bil v vik. Sv. Križ trebanjske ž. (gl. tam), oba pa leta 1526 v deželskem sodišču Gorenji Mokronog (IMK 1895, 240; Koblar Marjetine c. ne identificira). Da sta bili v vasi dve cerkvi, pričata tudi Zemljevid 2, Opis, 54 (Hat zwei kleine Kirchen), in njuna označba na ustreznih karti (na objavljeni karti, sekc. 202, sta slabo vidni, boljše Zemljevid II). V popisu 1526 samo patrociniij. (1526, 1581, 1667, 1684, 1689, 1719, 1757, 1763, 1783)

¹²⁷ V viz. 1757 so podružnice navedene samo s patrociniiji.

(5) *sv. Križa* na Belem Griču (nekdaj Sv. Križ), om. posredno 1436 (zum Chrewcz an der Marich in Trefner pharr; celjski fevdi). 1581: v Slepšku, 1526, 1667, 1689, 1719: pri (ali v) Ostrožniku, Consign. 1783: na Žalostni Gori. V osnovi srednjeveška, prezbiterij iz 17. stol., barokizirana. (1526, 1581, 1667, 1684, 1689, 1719, 1757, 1763, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Nikolaja* pod mirnskim gradom (Nideke, med 1163 in 1184, kot zgoraj). Zgrajena kot kapela gradu, v Valv. XI, 397, upodobljena kot enoladijska romanska kapela s polkrožno apsidno. Ok. 1750 z. nova, v slogu Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 270), priz. ob zunanjo stran obzidja (I. Sapač, Obnova mirnskega gradu, 2004, tlorisi). Grad porušen med drugo svetovno vojno, v obnovi. (1667, 1689, 1757, 1763)

(2) *sv. Martina* pri novem gradu (dvorcu) Lanšprež (Landespreis, 1261 12/3; UBKr II/278). Upod. v Valv. Top. Carn. 124, z označbo patrocinijska, lanšpreška ustanova. Srednjeveška, po vsej verjetnosti z. še pred postavitvijo novega gradu pod starim gradom kot javna podružnica. Om. 1433 23/5 (Biz./Preinf. II št. 162). Podrta pred letom 1757 in nadomeščena s kapelo sv. Jožefa (kot spodaj), zdaj obnovljena. (1581, 1667, 1684, 1689, 1719)

(3) *sv. Jožefa* ob novem gradu (dvorcu) Lanšprež, om. v viz. 1757 med javnimi podružnicami mirnskega vikariata, z. malo pred tem v slogu Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 270), domnevno z grobom Petra Pavla Glavarja (lastnik Lanšpreža 1766–1784). Grad 1954 porušen, kapela obnovljena. (1757, 1763)

(4) *Žalostne Matere božje* v gradu Grič pri Mirni (Zabrdje). Graščina med drugo vojno požgana, o kapeli ni podatkov. (1757, 1763)

LXXVII. ŽUPNIJA SV. KRIŽA NA SVIBNEM

1. Boravak pri Podkumu, Borje, [Briše], [Čimerno ali Nebeška Gora], [Dole], Dobovec, Dobovica, [Glinjek, del brez cerkve, ostalo v ž. Polšnik], Gorenja vas, Jagnjenica, [Jazbine pri Podkumu], Ključevica, Košica (= Konjšica), Kum, [Mali Kum], Osredok (Zgornji, Srednji in Spodnji), Padež, Počakovo [in Počakovo Spodnje], [Podšentjur, dvorec], Prusnik, Radgonica, [Rodež], [Ravne pri Konjšici],

Rtič (= Rtiče), Selo, [Stranski vrh], [Škofja Riža], Št. Jurij (= Šentjurij, Podkum), Završje.¹²⁸

2. Kraj om. po gradu 1169 (po Pucljevem prepisu Scharffenberg; Bernhard št. S8), sicer pa Scharphenberch, ok. 1175 (GZS IV/563).

3. C. om. posredno z župnikom 1282 20/5 (DOZA; GZL VII/5) in 1286 31/5 (MC VI/15), patrocinij prek ž. 1319 30/1 (plebs S. Crucis in Scherphimberg; Bianchi, Doc. I, št. 106). 1526 z bratovščinami sv. Križa, Matere božje, sv. Katarine, sv. Nikolaja, sv. Rešnjega telesa in sv. Ahaca. Prvotno enoladijska romanska c. s polkrožno apsido, pozneje (zgodnje 13. stol.) zamenjano s križnorebrasto obokanim kvadratnim prezbiterijem in dodano zakristijo, severna stranska ladja 15. stol. (Zadnikar, 320ss; I. Stopar, v ZUZ 18, 1981, z zmotnim datiranjem prezbiterija). Freske iz različnih dob.

4. Stara ž., morda na osnovi lastniške cerkve ali bolje nova patronatna ž., izločena iz pražupnije v Laškem onstran Save, po patrociniju sodeč iz 12. stol., prvič posredno om. 1282 20/5 (kot zgoraj), v des. seznamu 1296 kot plebs v savinjskem arhidiakonatu.

5. Ustanova posestnikov svibenskega gradu (Svibenskih oz. Scharffenbergov), listinsko izpričanih od 12. stol. dalje, ki so tu po vsej verjetnosti imeli tudi patronatsko pravico. Ko so jim po njihovem uporu proti deželnemu knezu leta 1382 avstrijski vojvodi odvzeli grad, je patronat nad ž. prešel na Habsburžane. 1461 ž. priključena novo ustanovljeni škofiji v Ljubljani kot menzalna posest ljublj. stolnega kapitlja, s tem tudi izvzeta iz jurisdikcije savinjskega arhidiakona. Potrditvena pravica v srednjem veku ni izpričana (laški žpk. ali savinjski arhidiakon?), po letu 1461 pač ljublj. škof na prezentacijo stolnega kapitlja.

Lit.: J. Curk, Radeče in njihova okolica – gradbeno-zgodovinska skica, ČZN 1979, 78–114; J. Potrpin, Skriti zaklad: Kronika župnije Svibno, 2002.

6. Podružnice:¹²⁹

(1) sv. *Neže* na Kumu (Ključevica). Romarska. Po Valv. VIII 1672 priz. zvonik, 1679 kor in dve zakristiji. (1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

¹²⁸ Pri Miklavčiču so kraji Padež, Košica (= Konjščica), Borje, Boravak, Selo, Rtič (= Rtiče), Počakovo, Jagnjenica in Završje zbrani v skupini sosesk Sv. Jakob, Sv. Jernej, Sv. Katarina, Sv. Uršula, Sv. Lovrenc, Sv. Bric, Sv. Janez, Sv. Marjeta, in Sv. Mihael. V popisu 1754 je v ž. Svibno navedena še vrsta hribovskih zaselkov in samotnih kmetij, ki so tu zaradi boljše preglednosti pa tudi nezanesljive identifikacije izpuščeni. Za historično topomastiko svibenskega okoliša gl. M. Bizjak, Posest župnije Svibno in urbar ljubljanskega kapitlja iz leta 1499, Kronika 46, 1998, 1–12.

¹²⁹ V Consign. 1783 podružnice nepopolne in našteje samo s patrociniji.

(2) sv. *Jošta* na Kumu (Ključevica). (1689: 1684 z. kor in zakristija); 1958 porušena, 1961 na njenem mestu postavljen televizijski pretvornik. (1631, 1653, 1668, 1689)

(3) sv. *Mihaela* v Završju (Hinderm Perg, 1444; avstr. fevdi). Po viz. 1653 in 1668 posv. 1540 23/10 s tremi oltarji. (1631, 1653, 1668, 1689)

(4) sv. *Ane* na Dobovcu (Domawicz, 1330 19/2; MC IX/325; Dobowecz, 1455; celjski fevdi) (1631: sub Khouben). Po CS sedanja c. z. 1844, posv. 1845 (?; po podatkih župnije 1865), zvonik 1861 (ZD 1863, 126). Kuracija 1776, v i k a r i a t 1777 (Otrin, Visočnik, 320), ž. ust. 1862. (1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(5) sv. *Trojice* v Čimernem (Hemerperg, ok. 1420; urb. Svibno). 1526 z bratovščino sv. Andreja. Še romanska ladja (s freskami iz 16. stol.; 1544, posvetilni križi dat. 1548), v viz. 1668 om. polkrožna apsida, po navedbah v viz. obokana med 1673 in 1686 (Zadnikar, 265). Barokizirana. (1526, 1631, 1653, 1668, 1689)

(6) sv. *Marjete* na Jagnjenici (Lamperspach, ok. 1420; urb. Svibno), om. ok. 1420 (an der strassen bey S. Margreten, am Grêczperg ob S. Margrethen; ib.). Sedanja neobaročna, z. 1900, posv. 1901 20/10 (ZD 1901, 352), od prvotne cerkve, ki jo je odnesel zemeljski plaz, ohranjen v osnovi srednjeveški zvonik (s freskami furlanske smeri). (1526, 1631, 1653, 1668, 1689)

(7) sv. *Janeza Evangelista* (in/ali *Krstnika*) na Počakovem (pri župnišču) (Pottschak, ok. 1420; urb. Svibno), po navedbi v viz. 1653 naj bi jo leta 1642 sezidal žpk. Janez Arichar (Arhar) kot kapelo (capella nova archariana), po Valv. z. leta 1646, s kape-lanijo. Služila naj bi v zimskem času zaradi oddaljenosti ž. c. od župnišča in težje dostopnosti. Viz. 1668: še ni posv., ker nima primerne dotacije. Nova z. 1881. (1653, 1668, 1689)

(8) sv. *Katarine* v Dobovici (nekdanj Borje) (Dobowicz, 1444; avstr. fevdi). 1526 om. bratovščine sv. Katarine in sv. Mohorja in Fortunata. Kapela sv. Roka dat. 1666. Sedanja c. iz prve pol. 18. stol. (1526, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(9) sv. *Lovrenca* na Selu (pri Polšniku; Stranski Vrh) (Czel, 1334 25/5; HHStAW[?]; gl. GHTS, 544; ni v HTK). 1526 om. bratovščini sv. Lovrenca in Matere božje. V viz. 1668 om. romanska apsida. Še romanska ladja (?) – barokizirana. (1526, 1631, 1668, 1653, 1689)

(10) sv. *Filipa in Jakoba* (1526 in Valv. 1689: sv. *Jakoba*) v Padežu pri Podkumu (zu Niederm, Obern Pades, 1444; avstr. fevdi) (1526: »v Zgornjem Padežu«). V 1526 bratovščini sv. Jakoba in sv. Sebastijana. V viz. 1668 om. romanska apsida. Še romanska ladja? (1526, 1631, 1653, 1668, 1689)

(11) sv. *Jerneja* na Konjščici (1526: »v Mali Konjščici«) (Cosicz, Kosicz, 1444; avstr. fevdi). 1526 z bratovščino sv. Jurija. Srednjeveška ladja, prezbitarij z mrežastim grebenastim obokom iz 1648 (Valv.).

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689)

(12) sv. *Jurija* v Šentjuriju (Podkum) (1526: Wasgarelz, t. j. Goreljce; 1631: Biscouz, 1653: Bishkovitz, 1689: zu Besganiza, pač tiskarska napaka za Besgauiza), om. v svibenskem urb. iz ok. 1420 (An der Ebn [Ravne] vnder S. Jorgen; ARS, AS 1074/186, 9r) in 1444 v avstrijski fevdni knjigi (Beskouitz [...] bei Sant Jorgen; avstr. fevdi).¹³⁰ Po popisu 1526 z. nova, ker je prejšnja pogorela. Baročna c. iz ok. 1700 podrta, nova z. 1894 (ZD 1894, 341) in blagosl. 1895. – Lok. 1786, ž. ust. 1806.

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(13) sv. *Lenarta* na Rodežu, om. 1448 16/3 (ecclesia sancti Leonhardi in Rodes prope Scharffenwerk), ko je na prošnjo krojača Nikolaja iz Svibnega prejela iz Rima odpustke »ad conservationem« (NšAL I/324). Verjetno malo pred tem zgrajena enoladijska c. s kvadratnim križnorebrastim obokom po vzoru ž. c. v Svibnem (I. Stopar, ZUZ 1981; Zadnikar, 313ss, jo še uvršča v poznoromansko »laško« skupino). Posv. str. olt. 1497 28/7 (Sebastijan Nascimbene, gen. vikar ogl. patriarha, po nalogu ljublj. škofa Krištofa Ravbarja; viz. 1668).

(1526, 1631, 1653, 1689, 1783)

(14) sv. *Volbenka*, pozneje sv. *Uršule* v Borovaku pri Podkumu (Borobakg, 1444; avstr. fevdi), v 1526: sv. Volbenka, 1631 in 1653: sv. Uršule, olt. sv. Volbenka na evang. strani, na oboku kora upod. sv. Volbenk in sv. Trojica. Gotska, prez. v 17. stol.

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(15) *Marijinega brezmadežnega spočetja* na Ključevici (Stikeln perg, Stikkelperg, 1444; avstr. fevdi; Kleschizz, 1451 5/4; ARS). V jedru romanska, v viz. 1668 in 1686 navedena romanska polkrožna apsida (Zadnikar, 269). Nekdaj romarska. Barokizirana.

(1631, 1653, 1668, 1689)

(16) sv. *Brikcija* na Rtičah (Artitsch, ok. 1420; urb. Svibno). Barokizirana.

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689)

7. Kapele:

(1) kapela v svibenskem gradu, s freskami (pač srednjeveškimi) (Valv. XI, 498). Grad že v Valvasorjevem času v razvalinah.

(1689/XI)

¹³⁰ GHHS I, str. 12, zmotno lokalizirano v Šentjur pri Mirni Peči; prim. HTK, 1073. K toponimu M. Bizjak, Kronika 1998, 9.

(2) sv. *Jožefa in Roka* pri c. sv. Katarine v Dobovici, z. po leta 1667 umeščenem župniku F. L. Schaiberju (Valv.). (1689)

(3) V viz. 1631 om. kapela, zgrajena med c. sv. Neže in Jošta na Kumu, ki naj se podre. (1631, 1668)

LXXVIII. ŽUPNIJA SV. PETRA V RADEČAH

1. (Na Kranjskem:) Brusnik, Gorelica, Hotemež, Jelovo, Log, Loška Gora, Močilno, Njivice, Podkraj, Prapretno, Rudna vas, Sava, Stari Dvor, Vrhovo,¹³¹ Žebnik.

2. »Pons Razach«, 1297 7/9 (Orožen IV/2, 415, 422; dejansko Zidani most, om. prvič 1230, UBSt Erg., 31), Ratsach, 1336 4/1 (grad; ARS) in 1338 31/3 (trg; ARS).

3. C. om. posredno s »faro« (Ratschacher pharr) 1444 (avstr. fevdi) in 1451 5/4 (ARS; GZL X/64), patrocinij v seznamu 1526. Prvotno enoladijska romanska c. z vzhodnim zvonikom t. i. laške skupine (Zadnikar, 387ss), gotski prezbiterij z zvezdastim obokom (Komelj) ohranjen kot stranska kapela nove cerkve, z. 1910–1911 (arh. Josip Vancaš) in posv. 1911 29/10. – Še v srednjem veku dok. olt. *Matere božje*, z beneficijem Verneških, ust. 1461 25/3 (Orožen IV/2, 491). V popisu 1526 om. bratovščine sv. Petra, sv. Rešnjega telesa, sv. Sebastijana, sv. Andreja, sv. Nikolaja in sv. Florijana.

4. Vik., izločen iz vikariatne ž. sv. Helene v Loki pri Zidanem Mostu, po CS ust. leta 1385 (ust. beneficij gospodov iz Širja [?]; L. Podlogar, Vrtec 1927, 75), izpričan 1444 in 1451 5/4 kot »fara« (kot zgoraj). Prvotno v mejah pražupnije sv. Martina v Laškem na Štajerskem, z delom ozemlja onstran Save (Širje). Kot vik. om. tudi v Montagnanovem popisu cerkva na Štajerskem 1592/1596. Po CS ž. ust. 1618; Valv. 1689: Pfarr oder Vicariat; v viz. 1756 parochia vicarialis, 1771 samo vikariat, a je duhovnik označen kot župnik (parochus).. Do jožefinskih reform v savinjskem arhidiakonatu ogl. patriarhata oz. goriške nadškofije.

5. Ustanova župnije v Laškem, po viz. 1756 laški žpk. patron in odvetnik. Potrditvev ogl. patriarh?

Lit.: J. Curk, Radeče in njihova okolica – gradbeno-zgodovinska skica, ČZN 1979, 78–114.

¹³¹ Za Vrhovo se v avstrijski fevdni knjigi leta 1444 navaja, da leži v radeški »fari«, 1470 in 1479 pa (še) v »fari« Loka pri Zidanem mostu (HTK, 1706–1707).

6. Podružnice (na Kranjskem):

(1) *sv. Treh kraljev* na Brunku, romarska, triladijska dvoranska križnorebrasto obokana c. z zač. 16. stol. (Komelj).

(1526, 1581, 1592/1596, 1689, 1753, 1756, 1757, 1763, 1771)

(2) *Matere božje (Marijinega oznanjenja)* na Brunku, gotska, dat. 1517; 1753: kapela. Med drugo vojno razstreljena, obnovljena.

(1689, 1753, 1756)

(3) *sv. Martina* na Vrhovem (Freychaw, 1323 10/8; ARS). V osnovi romanska ladja s prezbitrijem iz ok. 1600.

(1526, 1581, 1592/1596, 1689, 1753, 1756, 1757, 1763, 1771)

(4) *sv. Nikolaja* na Močilnem (Moczschiel, ok. 1420; urb. Svibno). 1756 v odvetništvu gospostva Radeče. Sedanja c. iz ok. 1700, prez. v 19. stol.

(1526, 1581, 1592/1596, 1689, 1753, 1756, 1771)

(5) *sv. Pankracija* (zdaj *Žalostne Matere božje*) pri propadlem gradu Žebnik (Sibenecche, ok. 1150; GZS IV/270), zgrajena kot grajska kapela (upod. Valv. XI, 527; Valv. Top. Carn. 237). Današnja z ladjo iz 16. stol., prez. v 17. stol., na prezbiteriju letnica 1769.

(1689, 1753, 1756, 1757, 1763, 1771)

(6) *sv. Katarine* na Jelovem (Podkraj) (Gelowein, 1446 25/9; ARS). V osnovi poznoromanska (ladja), baročno predelana.

(1526, 1581, 1689, 1753, 1756, 1757, 1763, 1771)

(7) *sv. Nikolaja* na Savi (Podkraj). V barokiziranem prezbiteriju freske z zač. 16. stol. V viz. 1756 edina Nikolajeva c. brez navedbe kraja bo tista v Močilnem. Ob viz. 1771 prestavljena v ž. Dol pri Hrastniku.

(1526, 1689, 1753, 1756, 1757, 1763, 1771)

(8) *sv. Urbana* na Močilnem (?). Viz. zapisnik 1756 ima v radeški župniji za Marijino cerkvijo v Širju (na štajerski strani) še neko c. sv. Urbana brez navedbe kraja pod odvetništvom gospostva Schafftenberg (tj. Scharfenberg, Svibno), v viz. 1763 pa je navedena tudi lokacija, in sicer Močilno. Ker ima viz. 1756 poleg te še obstoječo c. sv. Nikolaja v Močilnem, ki naj bi bila pod odvetništvom radeškega gospostva in ne svibenskega, gre za neko drugo cerkev, po vsej verjetnosti iz 18. stoletja, morda svibensko ustanovo. Da bi ta cerkev stala prav na Močilnem, kot piše viz. 1763, pa ni zagotovljeno in glede na odvetništvo tudi manj verjetno, saj je povsem mogoče, da se je vizitator zmotil in patrociniij te cerkve pripisal tisti na Močilnem, ki je sicer ne navaja. Viz. 1771 je nima več. Neznana.

(1756, 1763)

LXXIX. ŽUPNIJA SV. HELENE V LOKI PRI ZIDANEM MOSTU

1. (Na Kranjskem:) Kompolje.

6. Podružnica na desnem bregu Save:

(1) *sv. Mihaela* na Kompolju ob Savi (Gumpel, 1404 16/6; ARS). V jedru romanska (12. stol.), barokizirana (prezbiterij 1738). Obnovljena 2000–2005. 1592/1596 pod vik. Radeče. (1581, 1592/1596, 1689, 1753, 1756, 1763)

LXXX. ŽUPNIJA MARIJINEGA ROJSTVA NA POLŠNIKU

1. Čebelnik, Dolgo Brdo, Glinjek (del s cerkvijo), Klevišče, Koprivnik, Mamolj, Ostrež, Podmilj, Ravno, Renke, Tepe, Žampoh.

2. Pillichperg, Pulichperg, 1280 (1286?) 16/10 (kot spodaj). cerkev stoji v Zgoranjem Polšniku.

3. C. z. kmalu po letu 1280 (?; 1286?; kot spodaj). V svibenskem urbarju iz ok. 1420 (ARS, AS 1074/186, 7v) locirana v Žampoh (Sampach peÿ unser frawen). V popisu 1526 om. bratovščine Matere božje, sv. Rešnjega telesa in sv. Sebastijana. – Sedanja z. 1904–1905, 1905 15/8 posv. Lurški Materi božji.

4. Iz šentruperške župnije izločena ž. 1280 (1286?) 16/10 (prepis 1499 10/4; AAU, Acta 24, 211r; IMK 1893, 104–105, z letnico 1286) dovoli patriarh Rajmund ustanoviti kapelanijo pri cerkvi Matere božje v Polšniku na ozemlju šentruperške ž. (in confinio plebis de grailaw), ki jo bodo zgradili gospodje Apfaltrerji (Jablaški) in obdarovali z vsem potrebnim, s tem da ima duhovnik krstno in pogrebno pravico. Kapelanija z naravo vikariata, om. kot »fara« (v pomenu vikariata) 1404 16/6 (ARS) in 1436 (celjski fevdi), sicer pa se c. še skozi vse 15. stol. navaja kot kapela in njen duhovnik kot kaplan (1401 28/3: ecclesia filialis seu capella sce Marie de Pilchperch; ASU/AN, Preytenreutter, fasc. 5148/3, 20r; Otorepec št. 1406; dalje še 1473 6/5; AAU, Acta 4, 240v, 1490–1491; AAU, Acta 14, 368r, 436r, 440r).¹³² Ž. ust. ok. leta 1500; žpk. prvič om. 1507 18/5 (plebanus ecclesie S. Marie in Pilichperg; AAU, Chiese; IMK 1892, 83). 1523 10/9 om. kot »plebs S. Mariae de Appheltra« (GMD 1936, 146).

5. Patronat s prezentacijsko pravico v rokah ustanovnikov Apfaltrerjev, tako tudi 1490–1491 (AAU, Acta 14, kot zgoraj, tudi AAU, Chiese), ko šentruperški žpk. ni

¹³² 1358 15/1 (prim. HTK, 20) om. »presbiter Leupoldus de Apholter« ni služboval v Polšniku, marveč je izviral iz rodu Apfaltrerjev in bil sicer župnik v Kranju.

upošteval legitimne prezentacije Kunigunde, hčere Konrada Apfaltrerja. (Prim. še Montagnanov popis cerkva na Dolenjskem 1592/1596, popis 1667, Valv. 1689). Potrditev šentrupeški žpk., tako 1401 28/3 (Preytenreutter, kot zgoraj), ko je le-ta tožil duhovnika, ki se je bil »vrnil« v c. Po inkorporaciji šentrupeške ž. novoustanovljenemu kolegiatnemu kapitulju v Novem mestu 1494 potrditev novomeški prošt s kapituljem, tako tudi popis 1667. (M. Ambrožič, Kronika 2011, 525ss.)

6. Podružnice:¹³³

(1) *sv. Jurija* na Glinjeku (Cliemberg, 1280 [1286] 16/10, kot zgoraj), ob ustanovitvi kapelanije na Polšniku gotovo že stala. Romanska enoladijska cerkvica s polkrožno apsido, v ladji sekundarno obokana (Zadnikar, 216ss).

(1526, 1689, 1690, 1757, 1763)

(2) *sv. Janeza Krstnika* na Mamolju.¹³⁴ Barokizirana.

(1526, 1689, 1690, 1757, 1763, 1783)

(3) *sv. Lovrenca (in sv. Roka)* na Žambohu (Zgornje Tepe) (Sampach, ok. 1420; urb. Svibno). Ladja še gotska, barokizirana.

(1526, 1689, 1690, 1757, 1763)

(4) *sv. Nikolaja* v Renkah (1526: »na Savi«, 1689, 1690: »na Brodu«). Barokizirana (konec 17. stol.).

(1526, 1689, 1690, 1757, 1763)

(5) *sv. Katarine* na Ostrežu (Preveg) (Osters, ok. 1420; urb. Svibno). Iz poznega srednjega veka, barokizirana.

(1526, 1689, 1690, 1757, 1763)

LXXXI. ŽUPNIJA SV. RUPERTA V ŠENTRUPERTU NA DOLENJSKEM

1. Bistrica, Bojanje selo, Brezje, Brinje, Cirknik Veliki in Mali, Češnjevce, Dolenji Ravnik, Draga, Hrastovica, Hrastno, Jesenice, Kamnje, Kostanjevica, Log, Mladetiče Gorenje in Dolenje, Most, Okrog, Pijavice, Prapreče, Prelesje, Rakovnik, Ravne, Roženberk, Slape, Srednik, Svinjsko, Straža, Škrljevo, Trstenik, Vederina, Vesela gora, Viher, Vrh, Zabukovje, Zagorica, Sv. Rok, Zaloka, Žunovec; *vikariat Dole*: Bobneči Vrh, Čeplje, Goba Velika in Mala, Gradišče, Javor, Jelenje, Kraje, Ljubež, Mlake, Preska, Prevalje, Selce, Slavina, Strmec, Sv. Lovrenc, Suhadole;

¹³³ V viz. 1757 samo patrocinijski popis podružnic v Consign. 1783 nepopoln.

¹³⁴ C. sv. Janeza, om. 1334 25/5 (zdaj ARS; GHTS, 331), je c. sv. Janeza na Vinski Gori pri Velenju (informacija dr. Miha Kosi).

vikariat Sv. Trojica: Tržišče, Kapla vas, Skrovnik, Vodale, Vrhek; *vikariat Šentjanž*: Brezje, Cerovec, Češnjica, Hinje, Gabrje, Gomila, Gradec, Kal, Kamnica, Kladje, Koludrije, Leskovec, Osredek, Podboršt, Pristava, Videm.

2. Kraj prvotno imenovan po Škrljevem (Chrillouua, 1044; GZS III/129; apud Criloug, 1163; kot spodaj) z istoimenskim gradom, zatem po cerkvi.

3. C. om. 1163 (apud Crilo^ug in ecclesia S. Ru^oberti; GZS IV/462; Bernhard št. P7). Prvotna z. med 1045 in 1072. Osnova sedanje cerkve se pripisuje pobudi patronov ž., celjskih grofov (po 1393 oz. ok. 1415–1420 rombasto-zvezdasto obokan dolgi kor, eden najzgodnejših te vrste na Slovenskem), ladja obokana po načinu gorenjske dvoranske cerkve, na zahodni fasadi letnica 1497. 1482 2/6 pičenski škof Paskazij posveti véliki olt. in podeli cerkvi odpustke (Baraga št. 119). 1520 14/10 ogl. gen. vizitator Daniel de Rubeis posveti c. s šestimi oltarji in na novo posveti tudi dva oltarja v isti cerkvi, enega od teh sv. Rupertu (Baraga št. 212). Za postavitev velikega olt. leta 1482 in gradnjo cerkve po letu 1497 je zaslužen župnik Jakob Turjaški (Auersperger), dolenjski arhidiakon in prvi novomeški prošt (umrl 1499) (R. Peskar, v: *Župnija Šentrupert: zgodovinske osnove leta 1993, 1993, 85ss*; isti, v: *Župnijska cerkev v Šentrupertu na Dolenjskem, 2020, 109–175*). Regotizirana posv. 1897 8/9 (ZD 1897, 294, 323). – Še v srednjem veku om. oltarja: (1) veliki olt. *sv. Ruperta*, posv. 1482 2/6 in zopet 1520 14/10 (gl. zgoraj); (2) olt. *sv. Nikolaja*, om. 1461 13/7, ko je pri njem Wigulus Turjaški ustanovil 30 maš in za to podaril župni cerkvi tri hube (Baraga št. 87).

4. Cerkevno središče posesti z upravnim sedežem na gradu Škrljevo, ki ga je leta 1044 (kot zgoraj) od grofice Heme Breško-Seliške dobila v last njena c. v Krki na Koroškem, kasnejša škofija. Patriarhatska ž., glede na patrocinij cerkve (sv. Rupert) ust. in izločena iz šentviške pražupnije med 1045 in 1072, ko je s posestjo krške cerkve upravljal salzburški nadškof. 1493 27/4 oz. 1494 30/4 inkorporirana novoustanovljenemu kolegiatnemu kapitlju v Novem mestu kot proštova menzalna posest (gl. tam). Če je v Škrljevem obstajala lastniška c. iz časa pred podelitvijo 1044, ki bi zatem propadla in bila odstranjena, je možno, a se tega ne da dokazati (Höfler, Lastniške, 87s).

5. Kljub temu, da je c. dal zgraditi salzburški nadškof, gre za patriarhatsko ž. 11. stol. in tako sprva oglejsko pleno iure. Čeravno kaže, da so že v prvi pol. 14. stol. pri imenovanju župnika posredovali Žovneški oz. Celjski (1336 13/10 je patriarh župnika imenoval po nasvetu [consideratione] Friderika Žovneškega; Gubertinus, ASU/AN, fasc. 5120/6, 4v; Otorepec št. 780), je šele 1393 (= 1392) 28/12 patriarh Janez podelil patronat nad ž. grofu Hermanu Celjskemu (Orožen IV/2, 13–15). Od 1456 patronat habsburški. Po inkorporaciji ž. novomeškemu kapitlju 1494 žpk. vsakokratni novomeški prošt (v prezentaciji cesarja oz. deželnega kneza). Potrditev v rokah ogl. patriarha, po popisu 1667 kot pri drugih kapitlju inkorporiranih župnijah kapiteljski tudi podelitev in potrditev (pleno iure).

Lit.: I. Steklasa, *Zgodovina župnije Šent Rupert na Dolenjskem*, 1913; Župnija Šentrupert: zgodovinske osnove leta 1993 (ur. M. Kapus), 1993; R. Peskar in dr., *Župnijska cerkev v Šentrupertu na Dolenjskem: 500-letnica izgradnje, oprave in posvetitve*, 2020.

6. Podružnice:

(1) sv. *Marije* ali *Marije Magdalene* v Ravniku, om. kot podružnica šentruperške ž. 1391 6/3 (kot Sancta Maria in Monte), 1391 23/9 (kot Sancta Magdalena in Rawnik) ter 1405 27/3 (kot Sancta Maria in Rawnik; vse Otorepec št. 1347, 1350, 1444). Verjetno predhodnica naslednje.

(2) sv. *Marjete* na Veseli Gori, na kraju, kjer so pozneje sezidali c. sv. Frančiška Ksaverija (1667: am Perg; Valv. 1689: sv. Marjete auf dem Berglein, Nagori). V popisu 1592/1596 ena od dveh Marjetinih cerkva brez navedbe lokacije (druga na Kamenici, št. 26). Popis 1581 ima eno Marjetino c. v kraju »Ruunic« (popačeno za Ravnik), tako tudi (v kraju »Runik« poleg tiste na Kamenici) popisa 1684 in 1690. (1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1690)

(3) sv. *Frančiška Ksaverija* na Veseli Gori, z. 1723–1729, posv. 1735 4/9, na mestu cerkve sv. Marjete (Ksaverjeva bratovščina tu ust. že leta 1727; A. Lavrič, Arhivi, 2014/1, 126), romarska z duhovnim pomočnikom. 1755 11/7 jo goriški nadškof Karel Mihael Attems izloči iz župnijske nadoblasti (Baraga št. 488). 1771 s 4 duhovniki. (1755/1756, 1753, 1757, 1763, 1783)

(4) sv. *Barbare* na Okrogu (Okkrog, 1404; krški urb.; HTK, 1010). Še gotski rebrasto obokan prezbiterij (druga četrt. 15. stol.; Peskar, Arhitektura, 234), s sledovi poslikave s konca 15. stol., ladja dat. 1613, obokana 1861. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(5) sv. *Neže* (1581: sv. *Helene*) na Zaloki (Zaleg, 1343 26/5; AT XV, 1890, 68). Kot sv. Neže om. že 1612, ko je neki Mihael Bartol (šentruperški župnik ali ključar cerkve s tem imenom), zanjo tega leta kupil rimski misal iz leta 1610, zdaj hranjen v ŽA Šentrupert, in to zabeležil na njegovi naslovnici (informacija R. Peskar; Župnijska cerkev, 2020, 43). Iz prve polovice oz. sr. 17. stol. (1581, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(6) sv. *Petra in Pavla* na Žunovcu (Selo pri Mirni) (Symouecz, 1463; urb. Šumberk). Ladja srednjeveška (na zunanjščini fragment freske sv. Krištofa, najstarejši glagolski napis dat. 1571), prezbiterij 17. stol., v 19. stol. obokana. (1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(7) sv. *Nikolaja* na Brezovem (Wrezowe, 1250 3/9; GZS VI,1/118), om. z bratovščino 1373 5/6, 1396 16/10 in 1439 14/7 (vidimi v 1453 3/5; Baraga št. 76). 1526 om. bratovščine sv. Nikolaja, Janeza (Evangelista) in Jedrti. Na meji med trebanjsko

in šentruperško ž. V popisu 1581 patrocinij Matere božje (Brisou), kar pa je najbrž napaka. Gotski prezbiterij s konca 15. stol., ladja priz. 1850. Od 1753 dalje v oskrbi vikarja v Dolah, 1789 preide pod vikarja v Gabrovki (Otrin, Visočnik, 325). (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(8) sv. *Duha* na Vihru (Hom) (Uhrinus, Vhrim, 1275 6/9; Bianchi, Thes., 151, 181). V jedru romanska ladja z gotskim s križnorebrasto obokanim prezbiterijem (Kemelj: ok. 1490; freske iz ok. 1510), ladja obokana v 19. stol. (1835). (1526, 1581, 1592/1596, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(9) sv. *Nikolaja* v Martinji vasi pri Mokronogu (Martensdorff, 1405 26/8; DOZA), om. 1464 8/5 (ARS; B. Otorepec, v: Trg Mokronog skozi stoletja, 2003, 210, št. 82; identifikacija GHTS, 376). Še gotska, barokizirana (17. stol.). (1526, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(10) sv. *Roka* v Hrastovici (1667: ad Sagoriz, 1757: penes Sagoriz [grad Zagorica], 1783: bei Sagoritz). Romarska, z. 1661 v obrambi pred kugo (napis nad portalom; 1667: noua, nondum perfecta). (1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(11) sv. *Križa* na (Velikem) Cirkniku (Tschernik, 1389 17/8; ARS) (1526: v Bistrici, Veystritz; v Valv. 1689 manjka). Še srednjeveška, sredi 17. stol. prez. z novim prezbiterijem (1526, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(12) sv. *Kancijana* na Gorenjih Jesenicah (Drachselbach, 1467 22/7; Biz./Preinf. II št. 324) (v Valv. 1689 manjka). Še srednjeveška, z ostankom Krištofove slike na južni zunanjščini ladje z ok. 1500, barokizirana. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(13) *Marijinega vnebovzetja* v Dolah pri Litiji. C. om. 1405 27/3 kot šentruperška podružnica (ecclesia beate Virginis im Tall; Otorepec št. 1444). 1526 z bratovščina Matere božje in sv. Ahaca. Sedanja c. z. 1858 (1858 19/4 položen temeljni kamen, 1858 14/11 blagosl.), posv. 1861 25/8 (ZD 1860, 116; 1861, 137). – 1737 tu om. kurat (ZZ, 330), v i k a r i a t ust. leta 1752 (viz. 1753), s podružnicami št. 7 in 14 do 17. – Ž. od 1852. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(14) sv. *Janeza in Pavla* na (Gorenjem) Jelenju (Hiersveld, 1406 13/5; ARS) (v 1581: sv. *Jurija*, tako tudi KLS II, 262). Iz 18. stol. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1771, 1783)

(15) sv. *Mihaela* na Veliki Gobi (Schwainperg, 1406 1/4; Biz./Preinf. I št. 23). Iz 18. stol. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1771, 1783)

(16) *sv. Jerneja* v Javorju pri Gabrovki (Ohern, 1436; celjski fevdi). Ladja še srednjeveška (s fresko furlanske smeri), večkrat prez.

(1526, [1581,] 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1771, 1783)

(17) *sv. Lovrenca* na Prelesju (nekdanj Sv. Lovrenc) (Prielyetz, 1404; krški urb., HTK, 1135; Prieles, 1455; celjski fevdi). (V 1581 patrocinijski sv. Jerneja, kar je posledica tega, da sta v tem viru ob prepisovanju kraj cerkve v Javorju in patrocinijski te na Prelesju izpadla.) V popisu 1526 om. bratovščine sv. Lovrenca, Leonarda in Katarine. Še romanska ladja (?), barokizirana (prva pol. 18. stol.).

(1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1771, 1783)

(18) *sv. Trojice* v Tržišču. Kraj v srednjem veku ni izpričan (1526: »Tharschische«), pozneje imenovan po cerkvi (Sv. Trojica). C. zgrajena ne dolgo pred letom 1526 (v seznamu 1526: Die Newstift der heylligen Drifalltikheit), s še izvirnim poznogotskim rebrasto obokanim prezbiterijem in prezidano ladjo, obnovljena blagosl. 1875 19/9 (ZD 1875, 317). – V i k a r i a t ust. 1757 22/7 (viz. 1757) in ponovno 1761 19/7 (viz. 1761), s podružnicama št. 19–20. – Ž. od 1862.

(1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(19) *sv. Jurija* na Šenčurskem hribu (Tržišče) (1667: in monte), om. posredno s hribom Sand Jorgen perg 1405 4/5 (ARS) in 1426 13/3 (Biz./Preinf. II št. 102). Še romanska ladja, nekdanj polkrožna apsida, v 13. stol. po zgledu svibenske ž. c. zamenjana s kvadratnim križnorebrasto obokanim prezbiterijem (Zadnikar, 323ss; I. Stopar, ZUZ 1981). V prezbiteriju in ladji freske od sr. 13. stol. dalje.

(1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1753, 1757, 1763, 1783)

(20) *Matere božje* v Tržišču. V jedru še poznoromanska enoladijska s kvadratnim križnorebrasto obokanim prezbiterijem (14. stol.?.; Zadnikar, 327s), freske iz sr. 15. stol. Barokizirana.

(1526, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(21) *sv. Lenarta* v Gabrijelah (Gabrial, 1332 16/12; KLA AUR; B. Otorepec, v: Trg Mokronog skozi stoletja, 2003, 194), z gotsko obokanim prezbiterijem z zač. 16. stol. (Komelj), barokizirana.

(1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(22) *sv. Janeza Krstnika* (1684, 1690: *sv. Janeza Krstnika in Janeza Evangelista*) v Šentjanžu na Dolenjskem, om. 1299 3/11 (prope ecclesiam sancti Johannis in districtu Nassenfuz; KLA AUR; MC VI/448, regest), zatem 1444 (avstr. fevdi). Kraj prvotno imenovan Češnjice (Cherstet, 1299 3/11; kot spredaj) – ime še ohranjeno v zaselku, sicer pa Dvor (zu dem Hoff, 1467 22/7; Biz./Preinf. II št. 324) (1526 brez kraja, 1581: villa cosi nominata, 1667: in Valle, 1689: im Thal). Ljudsko poimenovanje kraja kot Dvor (tako tudi katastrska občina v franciscejskem katastru v ARS, N046, list A01) in patrocinijski dopuščata domnevo, da gre tu za zgodnjerednjeveški dvor z lastniško c. (Höfler, Lastniške, 88), hkrati tudi krstno c. šentrupeške ž. Za to bi lahko govorila tudi lokaliteta Videm pri Šentjanžu, izpričana v 15. stol.

(HTK, 1654), kot nekdanja posest lastniške c. Iz 17. stol. (?), temeljito prez. 1828. – V i k a r i a t ust. 1752, s podružnicami št. 23–26 in 28, že om. v viz. 1753, kot vik. tudi v Consign. 1783. – Ž. ust. 1862.

(1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1763, 1771, 1783)

(23) *Matere božje* (*Žalostne Matere božje*) na Leskovcu v Podborštu (Leschowicz, 1451 27/6; Baraga št. 72). 1526 z bratovščinama *Matere božje* in sv. Jakoba. Iz 16./17. stol., v drugi pol. 19. stol. predelana. V Consign. 1783 je ni.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1763, 1771)

(24) sv. *Nikolaja* v Budni vasi (Budendorff, ok. 1420; urb. Svibno). V osnovi še srednjeveška, z ravno krito ladjo, prezbiterij 17. stol. (?).

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1763, 1771, 1783)

(25) sv. *Primoža in Felicijana* na Osredku pri Krmelju (Ossridech, 1436; celjski fevdi; Osredek, 1463; urb. Šumberk). Iz 17. stol., v drugi pol. 19. stol. povečana.

(1526, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1763, 1771, 1783)

(26) sv. *Marjete* na Kamenici, om. 1391 23/9 kot podružnica šentruperške ž. (ad titulum sue filialis ecclesie sancte Margarete in Steinpach; Otorepec št. 1350). Barokizirana ok. 1700.

(1526, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1763, 1771, 1783)

(27) *Matere božje* na Kamenici, om. samo v 1592/1596. Pomota? Neznana. (1592/1596)

(28) sv. *Martina* na Kalu pri Krmelju (Grossen Kal, 1455; celjski fevdi). Barokizirana.

(1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1690, 1753, 1755/1756, 1763, 1771, 1783)

7. Kapele:

(1) *Marijine zaroke* v gradu Rakovnik (Kroisenbach), 1733 in 1737 tu om. kurat oziroma kaplan z dušno oskrbo (ZZ, 331, 329). Baročna, prizidana na zunanji obod dvorca (Gradovi II/3, 96s). Dvorec 1943 požgan.

(1753, 1771, 1783)

(2) *Matere božje* v gradu Kot (Winckel) pri Mirni. O kapeli ni podatkov.

(1753, 1771, 1783)

(3) privatna kapela *Matere božje* (Šilc, 322) v gradu Škrljevo. 1737 om. kaplan (ZZ, 330). Stavba ohranjena, kapela zaradi prezidav ni lokalizirana.

(1753, 1771)

(4) privatna kapela (1783: Filialkapelle) *Matere božje* (Šilc, 322) v gradu Zagorica, v Consign. 1783 navedena posebej brez patrocinija poleg cerkve sv. Roka (gl. zgoraj). Dvorec predelan, o kapeli ni podatkov.

(1771, 1783)

LXXXII. ŽUPNIJA SV. KRIŽA V BOŠTANJU

1. Apnenik, Boštanj Spodnji, Gabrje, Gradišče, Jablanica, Lukovec, Novi grad, Okič, Radna, Sv. Križ, Topolovec, Vrh.

2. Sowenstein, 1197 31/10 (GZS IV/898).

3. C. om. posredno z ž. v des. seznamu 1296, patrociniij izpričan 1364 1/3 (gl. kapele, št. 1). – Sedanja c. kot triladijska neoromanska bazilika z. 1853 in posv. 1857 5/7 (ZD 1857, 111).

4. Morebitna lastniška c. in patronatna ž., izločena iz šentrupeške ž., glede na patrociniij (enak tistemu v Svibnem) najbrž iz 12. stol. Prvič om. kot plebs v des. seznamu 1296, plebanus leta 1401 (Praytenreutter, ASU/AN, fasc. 5148/3, 45r, 46r), c. kot »farna« 1364 1/3 (Biz./Preinf. I št. 143), »fara« 1457 24/4 (Baraga št. 80).

5. Slej ko prej ustanova posestnikov boštanjkega gradu (om. 1197 31/10, kot zgoraj), ministerialov krške škofije, in v njihovi prezentaciji. 1485 in 1496 prezentira Krištof Lamberg (EAG 2009, 23, 24). Potrditvena pravica v srednjem veku je tako kot pri mnogih manj obsežnih župnijah, razvitih iz lastniških cerkva, prešla na krajevne arhidiakona (v tem primeru arhidiakona Slovenske Marke; tako v letih 1485 in 1496, kot spredaj, ko je župnika potrdil Jakob Auersperger, sicer župnik v Šentrupertu, in 1503 26/7; AAU, Chiese, IMK 1892, 34). Z inkorporacijo ž. Šentrupert novomeškemu kapitlju (1494) je potrditvena pravica pristala pri proštu in kolegiatnem kapitlju v Novem mestu. V popisu kranj. cerkv. drag. 1526 je boštanjka ž. zajeta z graščino Boštanj, v popisu dolenskih župnij Polidorja Montagnane (1592–1596; str. 94, št. 25, napačno v Rajhenburgu in v objavi zmotno identificirana z Dobropoljem) pod patronatom Janeza Lamberga, krivoverca. Po popisu 1667 župnika prezentira senior iz družine Lambergov, ki so veja Boštanjkih in Reitenburških, podeljuje in potrjuje prošt s kapitljem, za Valv. 1689 je župnika prezentiralo boštanjko gospostvo, potrjevala pa novomeška proštija.

Lit.: M. Simončič, A. Žibert (ur.), Bogastvo župnije Boštanj: 500 let župnije in 150 let cerkve, 2009.

6. Podružnice:¹³⁵

(1) *Marijinega vnebovzjetja* na Vrhu pri Boštanju (na Topolovcu) (Perg, 1436; celjski fevdi). Om. 1684. Sedanjo c. je dal leta 1734 sezidati boštanjki graščak Andrej Mordax (napisna plošča), domnevno po načrtih Candida Zulianija, a je bila posv. z velikim olt. šele 1771 12/7 po škofu Rudolfu Jožefu Edlingu (viz, 1771). (1684, 1689, 1690, 1753, 1757, 1763, 1783)

¹³⁵ V seznamu 1526 ž. ni specificirana, v viz. 1581 izostala.

(2) sv. Ane na Okiču (Vrh pri Boštanju) (Okkisch, 1359 24/4; ARS). Om. 1684. Ladja še ravno stropana, prezbiterij gotizirajoč (17. stol. ?). (1684, 1689, 1753, 1757, 1763, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. Nikolaja pri gradu Boštanj (Sowenstein, 1197 31/10, kot zgoraj), om. 1364 1/3 (sant Nicla unter der vest), ko je Rudolf Kacenštajnski, posestnik boštanjskega gradu, podelil ž. c. v čast sv. Križa (zu lob und zu eren dem heilligen creiz auf die phar khürchen zu Saunstein) določene desetine z zahtevo, da žpk. namesti dodatnega duhovnika, ki bo enkrat tedensko bral mašo v kapeli (Biz./Preinf. I št. 143). Prvotno pod starim gradom, porušeni v kmečkem uporu 1515. Om. še v popisih 1684 in 1690 ter pri Valv. 1689. Po 1734 (isti neznani stavbenik kot na Vrhu pri Boštanju, domnevno Candido Zuliani) pri novem gradu zgrajena nova baročna kapela, ob viz. 1753 porušena in v pozidavi. Ob požigu gradu 1943 kapela poškodovana in razpadla. Obnovljena. (1684, 1689, 1690, 1753, 1757, 1763, 1783)

LXXXIII. ŽUPNIJA SV. EGIDIJA (TILNA) V (DOLENJEM) MOKRONOGU

1. Martinja vas, Šeginke, Žalostna Gora.

2. Turrim Nazzenfuz forum ibidem, 1279 18/7 (stolp in trg v fevdu krške škofije; MC V/391); sicer pa Nider Nazznfu's, 1349 6/1 (ARS). Mokronog brez natančnejše označbe (Nazuo'z, 1137; GZS IV/142) pomeni sprva in tudi kasneje v načelu grad, vas in ž. v Gorenjem Mokronogu.

3. C. om. brez patrocinija 1349 6/1 (kot zgoraj), s patrocinijem 1364 24/6 (sand Gilgen chirchen; ARS). Stara cerkev zaradi dotrajanosti 1815 zrušena, nova z. 1822–1824, posv. 1828 7/9. – V srednjem veku om. olt. *Matere božje* 1349 6/1 (kot zgoraj) in 1364 24/6 (ARS; ustanovitev zgodnje maše po bratih Mehovskih s kaplanom v njihovi prezentaciji in potrditvi kostanjeviškega opata; pozneje je kaplana potrjeval žpk. v Gorenjem Mokronogu; tako 1518: F. Baraga, Razvoj župnije ...). 1365 12/1 se opat Janez in konvent v Kostanjevici obvežejo, da bodo po izumrtju Mehovskih upravljali ustanovo in potrjevali kaplana, ki ga bodo izbirali mokronoški tržani, om. tudi kaplan (Jakob) (ARS). Kaplan (Matija) in kapelanija (Vnser frawen stift) om. 1404 9/8 (B. Otorepec, v: Trg Mokronog, 2003, 204), kaplan sam (capplan vnser frowen stift cze Naszenfuzz) 1405 26/8 (DOZA) in 1406 14/3 (ARS). Po popisu 1667 beneficium simplex pod patronatom seniorja iz družine Gall de Gallenstein et St. Georgenperg.

4. Vik., izločen iz ž. sv. Petra v Gorenjem Mokronogu po letu 1581 (takrat se c. še navaja kot podružnica Gorenjega Mokronoga), in sicer na tistem delu župnije, ki si ga je po smrti Heme Breško-Seliške (verjetno leta 1045) na osnovi njene oporoke pridobila cerkev v Krki na Koroškem, poznejša škofija. Slej ko prej ustanova posestnikov gradu v (Spodnjem) Mokronogu, in sicer Gallov, ki so imeli v drugi pol. 16. stol. grad v zakupu. Montagnana 1592/1596 navaja tu beneficium simplex pod patronatom Frančiška Galla de Lueg. Kot ž. (dejansko vik.) prvič om. 1596 v popisu dolenskega arhidiakonata, ko ga je prevzel trebanjski žpk. Friderik Clemens (Baraga, str. 290), med naslovljenci napovedi arhidiakonatske vizitacije 1598 15/7 tudi Melhior Trumšič, vicarius & capellanus Inf. Nassenfuess (EAG 2005, 129). 1646 (gl. spodaj) prešla pod oblast kolegiatnega kapitlja v Novem mestu. Po viz. 1753 kapitulju inkorporirana, a mu dejansko le podvržena. – Kdaj je bila tu ust. ž., ni dokumentirano in ni znano (po CS ž. ust. 1649; v popisu 1667 parochia; v KAL 106/3 [1684] vik., Valv. 1689 ima Pfarr oder Vicariat), saj je duhovnik v prezentacijskih listinah še do vključno leta 1776 (1776 24/12; Baraga št. 539) označen kot vikar, a se je to vsaj neformalno moralo zgoditi še pred jožefinskimi reformami. Tako je duhovnika v viz. 1763 in 1771 označena kot parochia in duhovnik kot parochus, tudi Consign. 1783 ima tu Pfarrkirch. Popis 1690 navaja tako vikarja kot posebej beneficiata (kaplana).

5. V prezentaciji ustanovnikov (Galli), po popisu 1667 posestnika gosposčine Spodnji (Dolenji) Mokronog kot tudi sodnika in prebivalcev kraja (prim. prezentacijo vikarja 1646 20/4; Baraga št. 343), po Valv. 1689 le soseska. Potrditev do 1646 kostanjeviški opat kot nosilec župnikovih pravic v Gorenjem Mokronogu. Udeležba soseske izhaja iz dejstva, da je duhovnik združeval funkcijo vikarja kot tudi kaplana pri Marijinem oltarju, ki so ga po volji ustanovnikov kapelanije (gl. 1365 12/1 zgoraj) izbirali tržani. Ker leta 1646 kostanjeviški opat ni želel potrditi kandidata, ki so ga predlagali tržani, so se ti obrnili na novomeškega prošta (1646 20/4, kot zgoraj; 1646 29/4 opat protestira pri proštu; Baraga, str. 351). Ta je izkoristil priložnost, potrdil duhovnika in s tem podredil vikariat kapitulju. 1677 29/3 prezentira vdova barona Kaysella kot lastnica gospostva; 1736: grof Reissig, prezentacijska pravica po odloku 1721 7/3 skupaj z občino (gl. Baraga, str. 331); 1753 10/2: baronica Formentini, roj. Cristalnigg; itd. (Baraga št. 393, 454, 484; gl. tudi tam, str. 332, 1752 s.d., baroničino pismo novomeškemu proštu, v katerem se pritožuje nad magistratom, da si jemlje pravico župnikove prezentacije). Od 1646 potrditev novomeški prošt.

Lit.: F. Baraga, Razvoj župnije Mokronog (rokopis, pripravljen za objavo); za trg in listinsko gradivo (B. Otorepec, F. Baraga) Trg Mokronog skozi stoletja (ur. M. Bregar), 2003.

6. Podružnice:

(1) *Matere božje sedmero žalosti (Žalostne Matere božje)* na Žalostni Gori, z. ok. 1670 (veliki olt. dat. 1675; Valv. 1689 pravi, da so jo zgradili pred približno 18 leti), om. kot mokronoška filiala leta 1684 (KAL, fasc. 106/3). Pozneje predelana, prezbiterij z. do 1735 (tako dat. poslikava Franca Jelovška). Romarska, s svetimi stopnicami (1767).

(1684, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(2) *sv. Florijana* pri Mokronogu (na Šeginkah), z. ok. 1650, om. kot mokronoška filiala leta 1684 (KAL, fasc. 106/3).

(1684, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

7. Kapele:

(1) kapela v mokronoškem gradu, s (pač poznejšim) patrocinijem *sv. Heme*, s kaplanom, om. 1724 (ZZ, 331). Prvotno gotska (Gradovi II/3, 76). Grad 1943 požgan, ruševine po vojni odstranjene.

(1753)

(2) kapela *Božjega groba* pri cerkvi na Žalostni Gori.

(1753)

LXXXIV. ŽUPNIJA SV. PETRA V GORENJEM MOKRONOGU

1. Bitna vas, Cerovec, Cikava, Češnjica, Čučna vas, Dereči Vrh, Jelševce, Lakinice Dolenje, Srednje in Gorenje, Makovica, Mirna vas, Ornuška vas, Pavla vas, Podturn, Radna vas, Strnica, Sveti Vrh, Štatenberk, Trebelno, Vrh, Zabukovje.

2. Kot grad: Nazuo^vz, 1137 (GZS IV/142), kasneje Ober Nazznfu^ez, 1364 24/6 (ARS).

3. C. om. posredno z župnikom (plebanus) 1249 8/5 (GZS VI,1/86), s patrocinijem 1331 3/4 (ecclesia sancti Petri in Nazzenfu^ez; ARS). V jedru še srednjeveška (romanska ladja, med zadnjimi arheološkimi deli odkriti temelji polkrožne romanske apside, s fragmenti gotskih fresk), z novim prezbiterijem iz poznega 16. ali zgodnjega 17. stol., zvonik do 1618 (letnica ba zvonu), barokizirana.

4. Prvotno lastniška c. zgodnjega srednjega veka, glede na novo najdbo fragmenta obsenčnega obročka iz druge pol. 10 stol. v drugotnem nasutju ob romanski apside (Josipovič, str. 49–50) vladarjeva v okviru upravnega dvora iz časa pred podelitvijo ozemlja »med Savo in Mirno« savinjskemu grofu Viljemu II. leta 1016, na širši lokaciji z naselbinsko kontinuiteto iz rimske dobe v slovanski zgodnji srednji vek (Höfler, Lastniške, 89), zatem v lasti rodu Heme Breško-Seliške, s čimer se ujema

tudi patrocinijski sv. Petra. Neodvisna od šentrupeške ž. (ust. med 1045 in 1072) in neznano kdaj preoblikovana v patronatno ž., prvič om. z župnikom (plebanus) 1249 8/5 (kot zgoraj) in nastopajoča v des. seznamu 1296 kot plebs. Prvotno je obsegala tudi območje poznejše župnije v Dolenjem Mokronogu, tako še leta 1581 (gl. tam; glede na to je bila meja župnije, ki je bila hkrati tudi meja prvotnega mokronoškega kronskega posestva, določena že pred letom 1045). Leta 1803 sedež ž. na željo župljanov prenesen na Trebelno (1787 odobritev dvorne pisarne, tako pozna realizacija zaradi župnikovega nasprotovanja in vprašanja novega župnišča; Maček, Sklad, 382–384).

5. Patronat pri posestnikih mokronoškega gradu, ki je prek Askvincev, dedičev Heme Breško-Sekiške, Višnjegorskih in Spanheimskih pristal pri Habsburžanih oz. deželnih knezih. 1331 3/4 podeli vojvoda Oton s privoljenjem brata Albrehta kot dedni gospod na Kranjskem in v Marki patronat nad cerkvijo cistercijanskemu samostanu v Kostanjevici (potrditev patriarha Pagana 1331 27/6, oboje ARS; 1331 26/9 še s strani Henrika Goriško-Tirolskega, prepis v ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 179). Ius confirmandi je ostal v rokah ogl. patriarha (tako izrecna pripomba patriarha Bertranda v potrditvi zgornje daritve 1344 5/4, insert v 1392 29/7; ARS; gl. tudi 1488 3/3; AAU, Acta 13, 261v–262r: perpetua vicaria S. Petri in Obernosensfues, prezentacija kostanjeviški opat, pravica umestitve in potrditve patriarh). Po popisu 1665 v polnih pravicah kostanjeviške prelature.

Lit.: M. Šimac (ur.), *Od sv. Petra do sv. Križa: od farne cerkve do trebelske podružnice 1803, 2024* (tu posebej D. Josipovič, Arheološka sondiranja v letu 2021 in nova spoznanja o stavbni zgodovini cerkve, 37–45; J. Volčjak, *Zgodovina župnije Gorenji Mokronog do prenosa župnijskega sedeža na Trebelno*, 49–128; A. Krevelj, *Umetnostni zunačaj cerkve sv. Petra in kostnice*, 171–249).

6. Podružnice:

(1) *sv. Križa* (1665: SS. Passionis) na Trebelnem (Trobel, 1367 24/6; Biz./Preinf. I št. 161) (1581: Martiris Christi, 1689: Matere božje!; po KLS II, 626, nekdanj posvečena Mariji Magdaleni?!). Še srednjeveška ladja, barokizirana, prezbiterij 2. pol. 18. stol., prez. posv. 1828. – Od 1803 sedež ž. (1581, 1665, 1689, 1753, 1757, 1763, 1783)

(2) *sv. Jurija* pod Mirno vasjo (Neyrindorff, 1378 8/4; Biz./Preinf. I št. 209). Ne stoji več. 1790 zaprta in 1801 prodana (Maček, Sklad, 292). Consign. 1783 je nima. (1526, 1581, 1665, 1689, 1753, 1757, 1763)

(3) *sv. Jakoba* v Pavli vasi (Pawlsdarff, 1425 26/2; Biz./Preinf. II št. 93). Ladja menda še romanska, v 17. stol. prez. Consign. 1783 je nima. (1526, 1665, 1689, 1753, 1757, 1763)

(4) *Marijinega vnebovzetja* na Sv. Vrh nad Mokronogom (1783: Hl. Berg) (Weinsperg, 1405 4/5; ARS [?]; po HTK, 1435–1436, bi ta kraj glede na redosled v virih moral biti identičen s tem Sv. Vrhom, četudi ga viri postavljajo v šentruperško ž.; če je temu tako, je napaka posledica avtomatizma, saj so vsi kraji, omenjeni v teh virih, ležali v šentruperški župniji), om. 1502 v urb. krške cerkve (HTK, 1436), s kapelanijo 1507 17/5 (AAU, Chiese). V jedru gotska (odkriti deli poslikave iz sr. 15. stol. v prezbitariju), barokizirana (druga pol. 18. stol.). (1526, 1581, 1665, 1689, 1753, 1757, 1763, 1783)

(5) sv. *Jošta* v Gorenjih Laknicah (Loknitz, 1251 15/6; GZS VI,1/137) (Valv. 1689 ima napačno sv. Justa). Ladja verjetno še romanska, barokizirana sredi 18. stol. Consign. 1783 je nima. (1526, 1665, 1689, 1753, 1757, 1763)

(6) sv. *Ane* na Brezovici pri Trebelnem (Pirchenueld, 1371 20/3; ARS). Baročna. Consign. 1783 je nima. (1526, 1665, 1689, 1753, 1757, 1763)

(7) sv. *Pavla*, pozneje in danes sv. *Antona Pad.*) na Blečjem Vrh pri Trebelnem (Jelševce) (Welczperg, 1395; Blaznik, Urb., 261) (1526, 1665: sv. Pavla; sv. Antina Padovanskega od 1689 dalje). Nova, v funkciji romarske c., z. v zač. 18. stol. (letnica 1715 na zadnji strani oltarne menze). (1526, 1665, 1689, 1753, 1757, 1763, 1783)

(8) sv. *Nikolaja*, pozneje in danes sv. *Urha* na Cerovcu pri Trebelnem (Zerobicz, 1394 7/2; Biz./Preinf. I št. 258) (1526, 1581, 1665: sv. Nikolaja; sv. Urha od 1689 dalje). Verjetno z. na novo v drugi pol. 18. stol. (1526, 1581, 1665, 1689, 1753, 1757, 1763, 1783)

(9) sv. *Martina* v Štatenberku (Stettenburch, 1250 26/5; GZS VI,1/109; Stettenberg, 1250 13/8; Bernhard št. S33; GZS VI,1/113). C. om. brez patrocinijskega gradu. Ladja še romanska, z gotskim, še z izvirno obokanim prezbitarijem (Komelj). (1526, 1581, 1665, 1689, 1753, 1757, 1763, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* pri ž. c. v Gorenjem Mokronogu, kostnica. Še stoji. Poznoromanska križnorebrasto obokana rotunda iz 13. stol. (Zadnikar, 463ss). (1689)

(2) sv. *Rozalije* na hribu na Trebelnem. Baročna. (1689, 1753, 1757, 1763)

(3) sv. *Jožefa*, »penes domum parochialem pro parochi commoditatem et pro populo« in služi za ž. c. Kje? (1753, 1757, 1763)

(4) kapela v gradu Gorenji Mokronog. Romanska, ohranjena v tlorisu v ruševinah gradu, ki je že za Valvasorja propadel (Gradovi II/3, 68, 69). Listinskih podatkov o njej ni.

(5) sv. *Nikolaja* v (spodnjem) gradu Čretež (Reutenberg; Rutenberc, 1228 18/10; GZS V/486) (Srednje Lanknice), om. posredno s kaplanom 1324 18/3 (kaplan von Reüttenberch; Kos, Vitez in grad, 2005, 113, op. 35), 1353 7/12 (chappelan cze Rewtenberch; Biz./Preinf. I št. 100) in 1357 21/1 (Baraga št. 5), s patrocinijem 1388 17/4 (sand Nikla ze Rewtenberch; ARS). 1367 24/6 je rečeno, da kapela leži v ž. Gorenji Mokronog (pharr cze Obern Nazzenfu^ez; Biz./Preinf. I št. 161). 1455 12/9 po poravnavi s Turjaškimi dobijo iz čreteške dediščine grad s kapelo Pernecki (Biz./Preinf. II št. 265). Valv. 1689 je ne omenja več.
(1526)

(6) *Materē božje* v prenovljenem (spodnjem) gradu Čretež, om. v viz. 1753 (in dominio Reittenburg sitticensi; od 1696 je čreteško gospostvo v posesti stiškega samostana). Grad v razvalinah.
(1753)

LXXXV. ŽUPNIJA SV. KANCIJANA V MIRNI PEČI

1. Biška vas, Boršt Gorenji in Dolenji, Čemše, Češnjice, Dobje, Dolenja vas, Globočji Dol, Globoko Srednje in Spodnje, Golobinjek, Goriška vas, Hmeljčič, Hmeljnik, Hrastje, Jablan, Jelše, Jordan Kal, Kal Veliki in Mali, Kamenje, Karteljevo, Malenska vas, Orkljevec, Podboršt Dolenji, Poljane, Št. Jurij, Vrh, Vrhovo, Vrhpeč, Zagorica; *vikariat Straža*: Bršljin, Bučna vas, Čečna vas, Daljnji Vrh, Griblje, Hudo, Kal, Kamnica Gorenja in Dolenja, Ločna, Lokve, Luknja, Muhaber, Opeka, Podgora, Potočna vas, Prečna, Straža Gorenja in Dolenja, Suhor, Zalog.

2. Honichsten, 1135 5/7 (kot spodaj); Onigstain, Honicsteni, med 1130 (1135) in 1136 (GZS IV/102, 103; branje po HTK, 933), Hongenstein, po 1228 18/7 (kot spodaj).

3. C. om. posredno z ž. (plebs) 1135 5/7 (UBKr I/127; Bernhard št. P3; Härtel/Scalon, Urkunden, št. 64) in z župnikom po 1228 18/7 (plebanus de Hongestein; UBKr II/57; GZS IV/487; Bernhard št. S18). Patrocinijski izpričan v 15. stol. (Sand Cancian kyrichen, 1433 24/6; Baraga št. 49). Prez. 1915 po načrtih Josipa Vancaša ob uporabi zvonika in starega gotskega prezbiterija s kitastim rebrastim obokom s konca 15. stol. kot stranske kapele (Komelj), posv. 1917 15/4.

4. Sedež patriarhatske ž. 11. stol., izločene iz pražupnije Leskovec pri Krškem, glede na patrocinijske morebiti na mestu oglejske misijonske postojanke. Po sekundarnih virih je ž. (plebs) po posredovanju Ulrika iz rodu grofov Ortenburških, ogl. arhidiakona, izvoljenega, a nepotrjenega patriarha, ki je zatem stopil v rožaški

samostan, patriarh Peregrin I. za svojega vladanja (1131–1161) poklonil benediktinskemu samostanu v Rožacu (GZS IV/102, 103; k temu Bianchi, Thes., 5; podelilna listina 1135 5/7; kot zgoraj), do česar pa ni prišlo ali pa je samostan ž. kmalu zatem izgubil. Zanesljiva omemba župnika po 1228 (kot zgoraj). Ž. navedena kot plebs med župnijami Marke v des. seznamu 1296. Leta 1493 oz. 1494 vtelesena kolegiatnemu kapitlju v Novem mestu kot njegova ustanovna posest (gl. tam). – Zgodnjesrednjeveško grobišče ob cerkvi, ki ga nakazujejo najdbe iz 11. stol., je bilo bržkone nastavljeno šele ob ustanovitvi župnije in ne dokazuje obstoja starejše lastniške cerkve (Höfler, Lastniške, 91s).

5. Kot patriarhatska ž. sprva v popolni oblasti ogl. patriarha. Kasneje je patronat prešel na Habsburžane; kdaj, ni znano (morda sredi 14. stol. kot Dobrnič ali sredi 15. stol. kot Trebnje). Z inkorporacijo ž. novoustanovljenemu kolegiatnemu kapitlju v Novem mestu 1493/1494 po cesarju Frideriku III. in kralju Maksimiljanu je njen patronat prešel na novomeški kapitelj, s tem da je dekan kapitlja (običajno) postal naslovni mirnopedški žpk., potrditev patriarhova (Montagnana 1592/1596). 1667: v prezentaciji novomeškega prošta, dekana in kapitlja in papeževi potrditvi.

Lit.: (za občino Straža) S. Granda (ur.), Straža, kraj topline, zelenja in modrine, 2014.

6. Podružnice:

(1) sv. *Uršule* na Golobinjeku. Iz 17. stol. (?; na stranskem portalu letnica 1644). (1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(2) sv. *Marije Magdalene* v Dolenjem Globodolu (Tyffenthall, 1250 13/8; Bernhard št. S33; GZS VI,1/113), barokizirana (na zunanjščini freska dat. 1510). (1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)

(3) sv. *Pavla* na Dolenjem Podborštu (Vorst, inferiori, 1343 26/5; AT XIV, 68), om. 1392 27/3 (vnderm Vorst pei sand Pawl in Honigstainer pharr; Biz./Preinf. I št. 256). Barokizirana.

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(4) sv. *Mateja* na Malem Vrhu, om. 1386 20/7 (Brunner/Otorepec št. 75) in 1453 23/3 (Baraga št. 75). V jedru srednjeveška (s poznogotskim portalom), predelana 176(2) (letnica na fasadi). Med jožefinsko reformo (začasno) zaprta.

(1581, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(5) sv. *Duha* v Gorenjem Kamenju pod Hmeljnikom (1581: »na gradu Hmeljnik«, 1689: »v Kamenju«) (Oberen Stainbach, 1349 23/4; Grebenc, 64). Om. 1544/1545 (Baraga, str. 345). Barokizirana (18. stol.).

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(6) sv. *Primoža in Felicijana* v Gorenjem Karteljevu (Kertle, 1351 9/6; Baraga št. 2; Gerklaun, 1358 22/2; Biz./Preinf. I, št. 112). Srednjeveška (sledovi fresk na

zunanjščini ladje), z zgodnjebaročnim prezbiterijem v gotski tradiciji. Ustanova hmeljske graščine. V popisu 1667 manjka.

(1581, 1592/1596, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(7) *Marijinega vnebovzetja* v Hmeljčiču (pei dem wenigen Hophfenbach, 1359 1/3; ARS), om. 1336 6/12 (pei Hoffenbach ze Vnsrer vrowen in dem dorf, 1336 6/12; NšAL I/116). Baročna iz 18. stol. z delom stare srednjeveške zgradbe (na zahodni fasadi sledovi fresk).

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(8) *sv. Jurija* v Šentjurju na Dolenjskem (Chrainzllinsdorff, Chraynzllinsdorff, 1290; Grebenc, 41), om. 1351 9/6 (Sand Goʀgen pei Chraenczleins dorf; Baraga št. 2)¹³⁶ (Valv. 1689: in Zargdorf, 1755/1756: in St. Jergendorff, 1667 brez lokacije, 1783: v Karteljevu). Ohranjena zgradba s konca 16. stol. (Komelj).

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(9) *sv. Jakoba*, nelokalizirana.

(1592/1596)

(10) *Marijinega vnebovzetja* v Dolenji Straži (Straža pri Novem mestu; Warte, Warth, 1250 13/8; Bernhard št. S33; GZS VI,1/113). Sedanja c. na centralnem tlorisu s kupolo iz leta 1690. – V i k a r i a t ž. v Mirni Peči, ustanovljen vsekakor že v 16. stol.; Bizancijev popis iz leta 1581 vik. v Straži sicer nima, vendar so njegove podružnice že izločene iz vrste mironopeških podružnic, tako tudi pri Montagnani 1592/1596. Izostal je tudi pri Valvasorju 1689, v popisu 1667 kot subvikariat mironopeškega vik., 1729 parochus sive vicarius ad B. M. V. in Strasha (ZZ, 330). V viz. 1753 s podružnicama št. 11 in 12, v viz. 1763 s podružnicami 11–12 in 14–16. Navaja ga tudi obračun župnij novomeškega kapitlja iz 1755/1756. 1767 3/2 požar uničil c. in župnišče. Sedež vik. naj bi bil 1771 13/9 prenesen k cerkvi sv. Elije v Prečni in tam ust. ž. (Maček, Ustanove, 419; J. Visočnik, Začetki župnije Prečna, v: Straža, 2014, 423–442), vendar je bila ob viz 1771 (20/6) že župnija (parochia) z župnikom (parochus) v Prečni pri c. sv. Elije (gl. tam).

(1667, 1753, 1755/1756, 1763, 1771, 1783)

(11) *sv. Tomaža* v Gorenji Straži (Straža pri Novem mestu; Warte, Warth, 1250 13/8, kot zgoraj). Barokizirana romanska stavba (znotraj slavoloka, ohranjenega dela dokumentirane polkrožne apside, ostanki fresk iz zgodnjega 14. stol.).

(1667, 1753, 1755/1756, 1783, 1763, 1771, 1783)

(12) *sv. Martina* v Zalogu pri Prečni (Saloch, med 1180 in 1200; GZS IV/673), om. 1428 17/1 in 1428 23/6 (NšAL, KA Novo mesto; Baraga št. 39 in 44). Ladja v jedru srednjeveška (ostanki fresk na južni zunanjščini), barokizirana (17. stol.). Ustanova graščine Zalog (Breitenau).

(1667, 1753, 1755/1756, 1763, 1771, 1783)

¹³⁶ »In monte s. Georgii« 1341 (Mikuž, Top., 58; prim. GHTS, 608) je po Grebencu, 62, Gabrska Gora (Šentjurska Gora pri Gabrovki; prim. HTK, 307).

(13) *sv. Nikolaja* v Prečni (Prekan, med 1180 in 1200; GZS IV/637), om. 1389 11/10 (in der Priekinn bei sand Niclas; Brunner/Otorepec št. 81) in 1405 27/3 kot podružnica mirnopoške ž. (*filialis capella sancti Nicolai* in Priechk; Otorepec št. 1444). Glede na to, da je bila cerkev v Prečni (gl. naslednjo št.) posvečena sv. Eliji in da bi bila sprememba patrocinija iz priljubljenega sv. Nikolaja v sv. Elijo malo verjetna, lahko posumimo, da gre za neko starejšo zgradbo na drugi lokaciji, ki je ne poznamo.

(14) *sv. Elije* v Prečni. Je ni več. V srednjem veku se ne omenja, glede na patrocinij iz 16. stol. Najstarejši posredni podatek o obstoju cerkve je navedba nagrobne plošče baronice Eve Marije Brdske (Egkh), rojene Gall von Gallenstein, umrle leta 31. januarja 1606, v zakristiji cerkve (iz stare cerkve in zatem vzdana v pokopališčno obzidje; Otrin, Visočnik, 76; Stelè, Zapiski, gl. spodaj). Ta podatek govori o tem, da gre po vsej verjetnosti za ustanovo Gallensteinskih, ki so v 16. stol. (1545–1624) imeli v posesti grad in gospostvo Luknja (Smole, Graščine, 273–274). – Dan po požaru c. in župnišča v Straži 1767 3/2 sv. Rešnje telo preneseno v c. sv. Elije v Prečni, kamor se preseli tudi vikar. Istega leta dovoli namestnik novomeškega prošta Martin Jabacin povečanje c. (Baraga, str. 381; po poročilu vikarja iz leta 1821 naj bi se to zgodilo leta 1800, s tem da so ohranili staro zakristijo; Otrin, Visočnik, 76–77). Ob viz. 1771 (20/6) tu že župnija (parochia) z župnikom (parochus) in podružnicami pod št. 10 do 12 in 15 do 16, ki pa se ni obdržala. – C. v rabi do leta 1910, ko je bila posv. nova c. sv. Antona Padovanskega, zatem postopoma demolirana. Stala je pod sedanjo c. (KLS II, 525), leta 1914 jo je še videl France Stelè in jo opisal (Stelè, Zap. CVII, 1914, 15v) (J. Visočnik, Začetki župnije Prečna, v: Straža, 2014, 423–442.). – Ž. (ponovno) ust 1862, od 1910 pri novi c. Antona Padovanskega, z. 1907 (arh. Josip Vancaš) in posv. 1910 13/6. (1667, 1753, 1755/1756, 1763, 1771, 1783)

(15) *sv. Križa* v Gorenjih Kamencah (Steinpach, 1278 2/2; ARS) (1667: in Superiori Staindorff, 1755/1756: Obersteindorff, 1783: v Straži). Ladja v jedru še srednjeveška, večkrat prezidana. (1667, 1753, 1755/1756, 1763, 1771, 1783)

(16) *sv. Janeza Evangelista* na Dolenjih Kamencah (Steinpach, kot zgoraj; zdaj del Novega mesta). Romansko jedro (Zadnikar, 520), v 17. stol. prez. – Ž. (kot ž. Novo mesto, Sv. Janez) ust. 1981. (1667, 1753, 1755/1756, 1763, 1771, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Pankracija* na gradu Hmeljnik (Hopfenbach, 1217; GZS V/277). Glede na patrocinij še iz srednjega veka. 1753: oratorium publicum, z beneficijem, om. 1702 26/9 in 1749 22/8 (Baraga št. 429, 478). Kaplan (sacellanus) om. 1734 in 1737

(ZZ, 329, 330), tako tudi pozneje. S patrocinijem om. tudi v direktoriju kapucinskega samostana v Novem mestu (sredina 18. stol.; M. Benedik, ZČ 1994, 207). Grad 1942 po partizanih opustošen in požgan, v razvalinah, se obnavlja, kapela, poznogotska, lokalizirana (Gradovi II/1, 84ss). (1592/1596, 1689, 1690, 1753, 1757, 1763, 1771)

(2) *sv. Frančiška Ksaverja* (CC 1892; Otrin, Visočnik, 78) v gradu Zalog (Breitenau) (Preitenowe, 1249 8/5; GZS VI,1/86). Prvotno spanheimski ministerialni grad, v zadnji fazi prez. po letu 1676, med drugo vojno požgan in po vojni odstranjen. Kapela z oltarjem fotografsko dokumentirana (Gradovi II/1, 14ss). 1771 z duhovnikom. (1763, 1771)

(3) *Marijine zaroke* (CC 1892; Otrin, Visočnik, 78) v gradu Luknja (Luegg) (daz Lueg, 1351 1/8; HHStAW). V renesansi razširjen srednjeveški grad, od ok. 1900 v propadu, danes v ruševinah. Kapela dat. 1688, dokumentirana (Gradovi II/1, 134ss). S patrocinijem om. v direktoriju kapucinskega samostana v Novem mestu (sredina 18. stol.; M. Benedik, ZČ 1994, 205), 1771 z dvema duhovnikoma. (1763, 1771)

LXXXVI. KAPITELJ SV. NIKOLAJA V NOVEM MESTU

1. Novo mesto (na levem bregu Krke).

2. Graz (= Gradec), 1261 12/3 (UBK II/278; Mikuž, Top., 47, 94); Marchkstatt, 1331 s.d. (Grebenc, 57s, 133s; oboje kraj na okljuku Krke, kjer je bilo ustanovljeno Novo mesto); Ru^odolfswerde, 1365 8/2 (ARS; ustanovitev mesta po vojvodi Rudolfu IV.); sicer pa tudi Newnstat itd., de Nova civitate.

3. C. prvič om. 1428 24/4 brez patrocinija (in der pfarkirchen zu Rudolswerd; Baraga št. 42) in s patrocinijem 1428 23/6 (in sanndt Nicla khirchen; Baraga št. 44; objava po prepisu v mestnem arhivu Novo mesto MHVK 1865, 42–44). Verjetno še iz 14. stol. Po izgubljeni listini 1429 17/11 posv. prezbiterij z glavnim oltarjem (Baraga št. 47; J. Gregorič, Kronika 1937, 22–24), današnji na novo zgrajen po ustanovitvi kapitlja do 1517. Srednjeveška ladja obokana in razširjena s stranskimi kapelami od požara leta 1576 do 1621 (letnica na podboju južnih vrat). Kripta pod prezbiterijem. Zvonik med 1450 in 1480 (R. Peskar, v: Škofija Novo mesto, 2006, 214ss). – V srednjem veku om. oltarji: (1) *sv. Rešnjega telesa*, z istoimensko bratovščino, om. 1472 11/5, ko je prišlo do spora z bratovščino sv. Trojice v cerkvi sv. Antona (AAU, Acta 3, 129r); (2) *sv. Jakoba* z bratovščino čevljarkega ceha; 1488 22/6 sta Marin Froleich in njegova žena Mare ustanovila mesto kaplana (Baraga št. 129); (3) *Rožnovenske Matere božje*, om. 1500 18/8 ob ustanovitvi tedenske maše (Baraga št. 178); (4) *Štirinajstih pomočnikov*; 1520

26/10 ogl. gen. vizitator Daniel de Rubeis dovoli novomeškemu meščanu Jakobu Straussu, da ustanovi beneficij za enega kaplana, s pridržano prezentacijo, ki jo je pozneje izvajal mestni svet z meščani (Baraga št. 213; popis 1667). – Vélíki olt. (s Tintorettovo sliko) posv. 1593 28/9 (popis listin v ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 123 [= Breckerfeld IV]; prošnja Novo mesto; Baraga št. 287). Olt. sv. *Križa* v kripti postavil proš J. A. Stemberger (1653–1666); po Valv. 1689 pri njem bere mašo Straussov beneficiat.

4. Glavna c. v leta 1365 po vojvodi Rudolfu IV. ustanovljenem in zgrajenem mestu, podružnica ž. v Mirni Peči, verjetno z. kmalu po ustanovitvi mesta, vsekakor pa precej pred letom 1428 (kot zgoraj), ko se prvič omenja. Navedba »župnijske« cerkve v ustanovnih listinah kapelanije v c. sv. Antona v Novem mestu iz leta 1428 (in der pfarkirchen zu Rudolfswerd, 1428 24/4; kot zgoraj; in der pharkirchen zu Ruedolfswerdt, 1428 23/6; kot zgoraj), tako tudi 1438 11/11 (pharrkirchen zu sand Nicla; Baraga št. 52), dokazuje obstoj duhovnije (kapelanije) z dušno oskrbo. Če je v listinah iz leta 1428 om. vikar (mirnopoškega) župnika rezidiriral v Novem mestu, iz besedila ni razvidno, a je mogoče. Kaplan (kot vikar) prvič om. 1481 21/5 (AAU, Acta 10, 372v; tedaj je rečeno: ecclesia S. Nicolai in rudolfsuurd dicte parrochiali ecclesie [sv. Kancijana v Mirni Peči] annexa). Leta 1493 je bil pri cerkvi ustanovljen kolegiatni kapitelj (cesar Friderik III, 1493 27/4; potrditev kralja Maksimiljana 1493 21/12; 1494 30/4 je ustanovo potrdil in ukazal izvršbo papež Aleksander VI; kapitelj ponovno ustanovil cesar Maksimiljan I. 1509 16/10, vse Baraga), s proštom, dekanom in enajstimi kanoniki, pri čemer je prošta prezentiral cesar in potrjeval ogl. patriarh. Ob ustanovitvi so bile kapitlju inkorporirane ž. sv. Ruperta v Šentrupertu, sv. Kancijana v Mirni Peči, sv. Križa v Poljanah ob Kolpi in sv. Martina na Ponikvi na Štajerskem, dve leti zatem pa še ž. Šmihel pri Novem mestu. Cerkve v samem mestu so bile izvzete iz neposredne oblasti mirnopoškega župnika (ki se je sicer izbiral iz vrst kanonikov), čeravno v mestu ni bila hkrati ustanovljena posebna ž. (prim. tudi Valv. XI, 481: In der Stadt findet sich weiter keine Pfarre als nur Capitel).

5. Prezentacija prošta deželni knez, potrditev ogl. patriarh, dekana in kanonike volijo člani kapitlja sami in jih dajejo v potrditev ogl. patriarhu (gl. Montagnana 1592/1596).

Lit.: I. Vrhovec, Zgodovina Novega mesta, 1891; 500 let kolegiatnega kapitlja v Novem mestu: Dolenski zbornik 1996; F. M. Dolinar, S. Granda, Z. Pelko, R. Peskar, Škofija Novo mesto, 2006.

6.–7. Podružnice in kapele v mestu:

(1) sv. *Antona pušč.*, z bratovščino sv. Trojice, menda najstarejša c. na območju Novega mesta, posredno om. z bratovščino, ki je bila v tej cerkvi, že leta 1323

(popis listin novomeškega kapitlja; ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 123), zatem 1389 22/6 (Baraga št. 18), sama cerkev 1417 22/5 (kirchen Sand Anthonii, ib., št. 32), ko se omenja posebej tudi kaplan bratovščine. 1428 18/2 je bratovščini podelil odpustke patriarh Ludovik (ib., št. 40). Ust. (drugega) kaplanskega mesta 1428 24/4 (ib., št. 42; potrditev s strani ogl. patriarha 1428 28/7; ib., št. 45). 1428 23/6 ust. večna maša po župniku Mirne Peči (Baraga št. 44; MHVK 1865, 42–44). Tretji kaplan ustanovljen 1468 2/10 (ib., št. 97). 1460 4/6 prejela odpustke iz Rima (RG VIII, 653, št. 4664). V zadevi 1485 22/6 (AAU, Acta 11, 192r–192v) se omenja pri cerkvi sv. Antona v Novem mestu zakristija. – Ok. 1680 priz. nova kapela sv. *Florijana*, om. 1684 1/9 (Baraga št. 404; prim. Valv. XI, 483; beneficij om. 1755/56). 1825 dokončno zaprta, profanirana in podrta (Vrhovec, 32). (1581, 1592/1596, 1667, 1689/XI, 1755/1756, 1783)

(2) sv. *Jurija* na Bregu. 1790 prodana in podrta (Vrhovec, 36).

(1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1686/XI, 1755/1756, 1763, 1783)

(3) sv. *Katarine*. Om. 1504 18/4 z mašnim volilom (AAU, Acta 25, 371v). Po Valv. 1689 leta 1664 po požaru na novo zgrajena. 1794 v požaru pogorela (Vrhovec, 36), 1795 ruševine prodane (Maček, Sklad, 291).

(1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1686/XI, 1755/1756, 1763, 1783)

(4) sv. *Marije* (oz. sv. *Martina*) v špitalu, om. brez patrocinja 1427 14/4, ko je mirnopeški žpk. v Rimu zaprosil za odpustke (pro capella et hosp. paup. in d. op. R. [Rudolfswerde]; RG IV št. 01854), ter 1428 21/5 (kot hospitale beatissime Virginis Marie; sub vocabulo gloriosissime virginis Marie conceptionis), ko je njenim obiskovalcem patriarh Ludovik podelil štiridesetdnevne odpustke (Baraga št. 43). Deželnoknežja (habsburška) ustanova, 1493 inkorporirana kapitlju. V kapeli je imel špital lastnega kaplana, ki so ga prezentirali meščani, potrjeval pa ogl. patriarh, tako 1476 11/4 (institutio ad capellam hospitalis s. Marie Virginis v Novem mestu; AAU, Acta 7, 111v–113r). V srednjem veku se kapela vedno imenuje po Mariji (tudi Valv. XI), v popisih 1581, 1592/1596 in 1667 po sv. Martinu (v Valv. 1689 izpričan olt.), po urb. in šiftnih registrih iz sr. 18. stol. nosi beneficij naslov sv. Martina, c. pa Blažene device Marije (Žnidaršič Golec, Urbarji, 144).. 1779 zaprta in podrta (Vrhovec, 34).

(1581, 1592/1596, 1667, 1689/XI)

(5) sv. *Lenarta*, om. 1469 31/10 (quamdam capellam S. Leonardi in civitate Rudolfs-Werth situatam). Pri njej 1472 postavljen samostan frančiškanov observantov (gl. spodaj).

8. Redovne hiše:

(1) samostan frančiškanov observantov pri cerkvi sv. *Lenarta*, postavljen leta 1472 za menihe, prebegle iz Bosne, ki so se pred Turki umaknili iz Novega Kloš-

tra pri Gradcu v Beli Krajini. 1469 31/10 ukaz škofa Andreja Ferentinskega, gen. vikarja ogl. patriarha, da se c. sv. Lenarta preda menihom, v c. pa naj jih vpelje kostanjeviški opat Egidij, kar je bilo izvedeno 1470 7/1 (objava listine Greiderer I, 105ss; Rant, 90ss; Vrhovec, 37ss). Ustanovitev samostana potrjena z listino gen. vikarja škofa Andreja Ferentinskega z dne 1471 21/2 (ARS; obj. Greiderer I, 107ss; potrditev patriarha Marka Barba 1473 2/7; ARS). Samostansko poslopje z. do 1472 z volilom Elizabete Črnomaljske. Po letu 1472 z. nova troladijska dvoranska cerkev (z ravnim lesenim stropom?; Vrhovec, 39), posv. Materi božji in sv. Lenartu po pičenskem škofu Paskaziju (1478–1487). Od te ostal le križnorebrasto obokan prezbiterij, ladja predelana po požaru 1664, kapeli sv. Frančiška Asiškega in sv. Antona Padovanskega 1665, kapela Matere božje karmelske 1692. Novo pročelje 1866 (G. B. Pascoli).

(2) samostan sv. Jožefa manjših bratov kapucinov. Posv. temeljnega kamna po novomeškem proštu Andreju Štembergu 1658 11/6, z. s presledki, posv. v čast sv. Jožefa 1672 4/9 po senjskem škofu Ivanu Senogljanoviću, samostan naseljen šele ok. 1680. Z odlokom 1786 16/5 samostan zatrt (Vrhovec, 17–19; M. Benedik, ZČ 1994, 195ss).

LXXXVII. ŽUPNIJA SV. ERAZMA V SOTESKI OB KRKI

1. Hruševje, Polje Gorenje in Dolenje.

2. Tæure, 1145 (GZS IV/211; Bernhard št. S3); Aino^od, 1313 (MC VIII/47; M. Kos, GMD 1937, 44).

3. C. om. s patrocinijem in kaplanom 1396 28/4 (rect. capelle s. Erasmi in Aynod Aquileg. dioc.; RG II št. 2003), sicer pa 1444 17/3 (in der Aynatt pey dem lieben herrn sand Erasem; ARS). Srednjeveška, barokizirana 1664, prezbiterij 1680.

4. Ustanova graščine Soteska, izločena iz mirnopedške ž. V srednjem veku tu bržkone beneficij v prezentaciji posestnikov soteskega gradu. Po CS ž. ust. 1617, vendar se v popisu 1667 in popisu župnij novomeškega kapitlja iz leta 1672 (AAU, Chiese, Visite) tu še vedno omenja eiusdem parochie (tj. Mirne Peči) beneficiatus, beneficium simplex tudi v popisu 1690. Kot ž. jo navaja Valvasor 1689, kot ž. tudi v indulgenčni listini papeža Klemen VIII. 1736 27/7 (Čipić Rehar št. 8). V viz. 1753 vik., vendar po pomoti (zaradi aueršperškega lastništva?) v okviru žužemberške ž. Ž. ust. pred 1783 (prim. Miklavčič, 56, št. 74), v Consign. 1783 je ni.

5. Prezentacija posestniki soteske graščine: 1541 13/10: Erazem Širski (Scheyer; Baraga št. 243); od 1628 (Smole, Graščine, 455) Gallenberški (tako tudi v popisu 1667 in pri Valv. 1689), 1763: Liechtenbergi, potrditev sprva pač žpk. v Mirni Peči, zatem novomeški prošt s kapitljem.

6. Podružnice:

Nobene.

7. Kapele:

(1) sv. Trojice (1753), pozneje *Marijinega kronanja* (1757; CC 1892; tudi Srca Marijinega; Šilc) v (novem) dvorcu Soteska, z duhovnikom; 1734: sacellanus in arce Ainödt (ZZ, 330), 1753: capella privata [...] intra muros. Novi baročni grad z. 1664–1689 (grof Jurij Žiga Gallenberg), 1943 požgan in razvaljen, po vojni delno obnovljen in zavarovan. (1753, 1757)

LXXXVIII. ŽUPNIJA (VIKARIAT) SV. PETRA V OTOČCU (ŠT. PETER-OTOČEC)

1. Češnjica, Dobovo, Grčevje Gorenje, Srednje in Dolenje, Golušnik, Grič, Herinja vas, Jelše, Karlovec, Kote, Kronovo Gorenje, Lešnica, Lutriško Selo, Mačkovec, Paha, Prapreče, Sela, Sevno, Suhoplata, Štravberk, Trška Gora, Veliki Vrh, Vrh Gorenji in Dolenji, Zagrad, Ždinja vas.

2. Sand Peter, 1360 18/8 (ARS), običajno pri Bajnofu.

3. C. om. posredno s krajem 1360 18/8 (kot zgoraj), capella sancti Petri prope Altenburg, 1437 16/8 (DOZA). Barokizirana (1642, letnica nad glavnim in stranskim portalom; Valv. 1689 sporoča, da je c. »ustanovil«, menda dal pozidati, leta 1620 stiški opat Jakob, na zvoniku letnica 1632 ali 1639), v 19. stol. temeljito prez.

4. Vik. ž. Bela Cerkev, om. kot fara pred 1406 (Sant Petters pfarr; Blaznik, Urb., 245), 1437 16/8 (kot zgoraj) om. vikar (vicarius) kapele sv. Petra pri Starem gradu, 1459 12/2 kot »fara« (ARS). 1454 inkorporiran z matično ž. cistercijanskemu samostanu v Stični. Četudi se tu omenja ž. ali pa se c. navaja kot župnijska (1526, 1689, 1719: parochia; 1581 in 1667 imata tu določno vik., tako tudi Consign. 1783), je cerkev ostala le na stopnji vikariata. – Ž. ust. 1863 29/6.

5. Kanonične pravice v srednjem veku niso dokumentirane (prezentacija žpk. v Beli Cerkvi, potrditev patriarh?), po 1454 najbrž pleno iure stiškega opata (?), tako po popisu 1667.

Lit.: I. Šašelj, Zgodovina Šempeterske fare pri Novem mestu, 1886; J. Strgar, H. Murgelj, Šentpeterska fara skozi čas, 2013.

6. Podružnice:

(1) *sv. Križa* v Herinji vasi (Chreyndorf, 1389 22/6; Baraga št. 18; Ernstorff, 1439; urb. Kamnik; 1753: Kleindorf). 1778 11/11 zaradi udara strele pogorela in ne več obnovljena.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

(2) *sv. Jurija* v (Srednjem) Grčevju (Gerezaw, Gertschaw, 1360 18/8; ARS; 1753: Girschberg; 1783: Görzberg), om. kot toponim 1378 8/4 (sand Gorgen; Biz./Preinf. I št. 209). Iz 17. stol. s prezbiterijem v gotski tradiciji.

(1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(3) *sv. Janeza Krstnika* v Mačkovcu pri Novem mestu (Chachiz, 1388 17/4; ARS). Gotska (Komelj: ok. 1520), barokizirana.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(4) *sv. Jakoba* v Ždinji vasi (Sigilsdorf, 1145; GZS IV/211; Bernhard št. S3; Sittichsdorff, Sittigendorff, 1250 13/8; Bernhard št. S33; GZS VI,1/113). Srednjeveška (poznogotska), sredi 17. stol. predelana, 1885 ladja na novo obokana.

(1581, 1667a, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(5) *Matere božje (Marijinega rojstva)* (1719: *B. M. Virginis Miraculosae*) (v Consign. 1783 pač napačno kot *sv. Jurija*) v Trški Gori (1581: nei monti; 1757: Stattberg, 1783: Stadtberg), om. 1501 19/2 (Baraga št. 181). Romarska. Sedanja c. ustanova stiškega opata Jakoba Reinprechta, z. 1620, posv. 1622. 1625 27/4 tržaški škof Rajnald Scarlich posv. v cerkvi olt. sv. Marije Magdalene (ARS), 1751 priz. kapela sv. Izidorja.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Tomaža* (pozneje *Brezmadežnega spočetja*; CC 1892) v Bajnofu (Weinhof; Muenichhof, 1352 19/3; ob dem hofe ze Weinperg, 1365 8/2; oboje HHStAW), dvoru pod Trško goro, ki naj bi bil v lasti stiškega samostana že od vsega začetka (Grebenc). Montagnana 1592/1596 (Aula vinaria) navaja tu beneficium simplex v oskrbi stiških menihov. Pucelj (1719) je ne omenja. Z. 1591 (ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 123, z drugimi podatki), ponovno posv. 1682 po opatu Ludoviku Raumschüsslu (ARS, prav tam; Valv. 1689). Dvorec 1942 požgan, po vojni odstranjen (Gradovi II/1, 7ss).

(1689, 1753, 1757)

(2) *Matere božje* (ali *sv. Katarine*) v Starem gradu (Altenburch, 1251 15/6; GZS VI,1/137), z duhovnikom. Patrocinij sv. Katarine pri Valv. in v poročilu župnika iz leta 1821 (Otrin, Visočnik, 89). Nova kapela v renesančno-baročni gradbeni fazi

dat. 1637, blagosl. 1639, posvečena po stiškem opatu Rupertu 1641 29/10 (Otrin, Visočnik, ib.). Grad 1944 požgan, po vojni delno obnovljen (Gradovi II/1). (1526, 1689, 1753, 1757, 1763)

(3) *Matere božje (Marijinega rojstva*; po viz. 1753 in 1757 *Brezmadežne Matere božje*) v gradu Otočec (Insula, 1211 24/8; GZS V/177; Werde, 1252 12/7; GZS VI,1/166). V oskrbi grajskih duhovnikov (dokumentirani od 1728 dalje; I. Šašelj, 1886). Nova baročna v severozahodnem obrambnem stolpu urejena 1738. Grad med drugo vojno požgan, po vojno postopoma obnovljen (hotel), kapela lokalizirana (Gradovi II/1). (1526, 1753, 1757, 1763)

LXXXIX. ŽUPNIJA SV. MARJETE V ŠMARJETI NA DOLENJSKEM

1. Brezovica, Čelavec, Dolenja vas, Družinska vas, Dule, Gorenja vas, Gradenje, Kronovo, Laknice Dolenje (del), Obrh, Orešje, Osrečje, Radovlja, Strlac, Strmica, Sela, Šalovica, Toplice (Šmarješke), Vinica, Vinji Vrh, Zalog, Zbure.

2. Kraj prvotno le »Bavarska vas« (z dvema naseljema; ambo Pairsdorf, 1251 15/6; FRA II 31, 155; GZS VI,1/137), c. locirana v »Dolenjo vas« (in Inferiori Pairsdorf, 1306; Blaznik, Urb., 170), ki se pozneje imenuje po cerkvi, prvič 1314 14/5 (aput S. Margaretam; kot spodaj); pogosto tudi s pridevkom »pri Klevevžu«.

3. C. prvič om. 1314 14/5 z vikarjem (S. Margareta, apud S. Margaretam plebis Albe ecclesie; GZL I/21). Nekdaj enoladijska romanska cerkev s kornim zvonikom (Zadnikar, 389ss). Prezidana 1770, podrtá. Nova z. 1927, posv. 1928.

4. Vik. ž. Bela Cerkev, ust. verjetno v zač. 14. stol. po freisinškem škofu za prebivalce »bavarskih vasi«, izpričan 1314 14/5 (kot zgoraj; vikar je že tedaj imel pomočnika; vikar om. še 1375 10/4; Otorepec št. 1306), 1339 23/6 (kot spodaj) om. kot plebs, kot »fara« pred 1406 (Blaznik Urb., 246), kar pa še ne pomeni nujno ž. (prim. Otočec!), tako tudi v popisu 1526. Vendar smemo domnevati, da je bila ž. ustanovljena v 15. stol. (1581: pieve, 1667, 1689: ž.).

5. Prezentacija žpk. v Beli Cerkvi (prim. 1337 s.d.; Otorepec št. 808; 1339 23/6 patriarh pooblašča arhidiakona Kranjske in Marke, da zaradi nezasedenosti v njegovem imenu postavi župnike, mdr. tudi v Šmarjeti [Otorepec št. 868]), potrditev patriarh, po 1454 najbrž pleno iure stiškega opata (?), tako po popisu 1667.

Lit.: J. Volčič, Zgodovina Šmarješke fare na Dolenjskem, 1887; F. Cvelbar, Šmarjeta in Bela Cerkev skozi stoletja, 2007.

6. Podružnice:¹³⁷

(1) *Matere božje* (*Matere božje in sv. Jožefa*, zdaj samo *sv. Jožefa*) na (Velikem) Vinjem Vrhu (Uuinperch, 1074 15/6; GZS III/284). 1753: *Matere božje in sv. Jožefa*, z olt. sv. Volbenka; 1757: samo *Matere božje*; Zemljevid 1, Opis, 6, samo sv. Jožefa; dopolnitev patrocinija s sv. Jožefom, ki je pozneje prevladal, zaradi prenosa oltarja iz Jožefove kapele (gl. tam). Takrat naj bi bila nova, vendar v jedru še srednjeveška (romanska ladja, pozneje gotizirana, s sledovi fresk na južni zunanjsčini z zač. 16. stol.).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763)

(2) *sv. Volbenka* na (Velikem) Vinjem Vrhu, pogorela 1815 zaradi udarca strele (Volčič, 69). Ne stoji več. (Eden redkih bavarskih patrocinjev na Dolenjskem!). Verjetno pred 1753 že opuščena in olt. prenesen v Marijino cerkev (gl. zgoraj). Odkriti temelji v neposredni bližini Marijine oz. Jožefove cerkve, po najdbah sodeč je bila gotska. (Za oboje R. Peskar, VS 1998, 32–49.)

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719)

(3) *sv. Nikolaja* v (Dolenjem) Kronovem (Kronowwe, 1211 24/8; GZS V/177; 1308 15/3 kot trg: forum in Chronaw; pozneje propadel; S. Granda, v: Grafenauerjev zbornik 1996, 323–330). Ladja srednjeveška, barokizirana pred 1739 (letnica na zvoniku). Na slavoločni steni ostanki fresk iz ok. 1500. V popisu 1526 om. bratovščina sv. Ahaca (stranski olt.). – 1526 v pleterskem deželjskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1763, 1757)

(4) *sv. Štefana* na Šmarjeških Toplicah (Topplicz, 1352 19/3; HHStAW) (Valv. 1689: »v Gornjih Toplicah«). Romanska ladja z baročnim prezbiterijem.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763)

(5) *sv. Urha* v Žalovičah (Salowicz, 1351 25/7; ARS). Barokizirana.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763)

(6) *sv. Jakoba* na Cerovcu pri Radovlji. Poznogotska s sekundarno obokano ladjo (1689) (Komelj; ok. 1500).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763)

(8) *sv. Lenarta* (*sv. Barbare*) na Koglu (Sela pri Zburah) (Heglein, ok. 1306; Blaznik, Urb., 174). Gotska z enopolnim prezbiterijem in sekundarnim obokom v ladji (Komelj, konec 15. stol.). Kot c. sv. Barbare se omenja leta 1708 v gorskih bukvah gospostva Klevevž (ARS, fond AS 743, knj. 11, 5/3 1708), pri Puclju 1719 in v viz. 1753. V viz. 1757 om. dva olt., katerih eden je posv. sv. Lenartu, drugi sv. Barbari.

(1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763)

(9) *sv. Martina* na Vinici pri Šmarjeti. Srednjeveška, barokizirana (1742).

(1581, 1667a, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763)

¹³⁷ Consign. 1783 ima samo podružnico v Slapeh.

(10) *Materē božje karmelske* (prvotno verjetno *Marijinega oznanjenja*; 1719: *B. M. Virginis miraculosae*) v Slapeh pri Klevevžu (Grič pri Klevevžu) (Zlap, ok. 1215; GZS V/244). Z. verjetno malo pred letom 1469, ko je (1469 21/1) cesar Friderik III. v Rimu v imenu Gašperja Črnomaljskega zaprosil za odpustke (ad capel. b. Marie virg. in Slupp [!] prope Klingenfels; RG IX, 206, št. 1335; odpustki za pet let brez plačila izdani istega dne; RG IX, 822, št. 5593). Sedanjo c. je dal zgraditi Jurij Moškon, posestnik klevevškega gradu (1622–1628), vendar z uporabo delov stare zgradbe. Zvonik starejši, še z romansko osnovo (Zadnikar, 392s)? Indic, da je prvi patrocinij cerkve Marijino oznanjenje, je obstoj bratovščine tega imena (1753; Volčič, 52).

(1581, 1667a, 1677, 1689, 1690, 1753, 1719, 1757, 1763, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Jožefa* na Vinjem Vrhu. Sama zgradba še stoji. Omenja jo Pucelj kot eno od treh cerkva na Vinjem Vrhu. Po letu 1689 (Valvasor je še nima) prizidana prostostoječemu zvoniku med Marijino in Volbenkovo cerkvijo. Pred letom 1753 pa so morali njen oltar prenesti v Marijino cerkev, ki je s tem dobila sopatrocinij *sv. Jožefa*.

(1719)

(2) *Materē božje* (pozneje *Brezmadežnega spočetja*; CC 1892) na gradu Klevevž, zgrajenem v vasi Slape po letu 1265 po freisinških škofih (Chlingenvels, 1267 23/7; FRA II 31, št. 272; UBKr II/377). 1438 28/6 Konrad Apfalter, posestnik Klevevža, dobi v Rimu dovoljenje za maševanje na portatilu (RG V št. 01036). Grad 1942 požgan in zatem razrušen, kapela (gotska rotunda iz l. 1449; Komelj, ohranjeni sklepniki) dokumentirana (Gradovi II/1).

(1689, 1757)

(3) kapela (1753: oratorium publicum) *sv. Ane* v gradu Zbure (Rudolfswerft), z. s kapelo na novo leta 1736 (KLS II, 347), s kaplanom. Dvorec med drugo vojno požgan.

(1753, 1757)

XC. ŽUPNIJA SV. ANDREJA V BELI CERKVI

1. Dolina, Draga, Hrib, Ruhtna vas, Stranje, Straža, Tomažja vas, Vinji Vrh.

2. Kraj določno om. šele 1283 28/10, Alba Ecclesia (kot spodaj); Weisenkirch, 1291 (FRA II 36, 242).

3. C. om. posredno z župnikom kot pričo 1283 28/10 (Montenarior de Alba Ecclesia; V. Joppi, Nuovi documenti sull'Istria, 1878, 7; Otorepec št. 18), patrocinijski

izpričan 1376 11/12 (Otorepec št. 1329). Na tej lokaciji odkrito zgodnj srednjeveško grobišče z najdbami pozne köttlaške kulture (konec 10., zač. 11. stol.; Ph. Mason, A. Tiran, VS 2010, Poročila, 23, št. 4), ki pa je glede na listino 1074 15/6 (kot spodaj) moglo biti v rabi šele od poznega 11. stol. dalje (Höfler, Lastniške, 92). – Sedanja c. na sekundarni lokaciji, poznobaročna centralna stavba iz leta 1813. To je razvidno tudi iz dejstva, da Pucelj, 488 (kot tudi viz. 1757 in 1763 in že Valv. 1689) pri omembi cerkve navaja prizidano kapelo sv. Lucije, o kateri po arheološkem raziskovanju pri sedanji c. ni sledu, pač pa so na južni strani prezbiterija vidni starejši ostanki, ki bi lahko pripadali kapeli sv. Ane, ki jo omenja Pucelj, 485. Lokacija prvotne cerkve še ni ugotovljena, tudi zgodnj srednjeveško grobišče zaradi plazenja terena ni več na prvotnem mestu.

4. Sedež srednjeveške ž., ustanovljene v zadnji četrtini 11. stol. na freisinškem ozemlju na levem bregu spodnje Krke in izločene iz pražupnije v Leskovcu pri Krškem. 1074 15/6 se freisinški škof mdr. obveže, da pri kmetijah v Vinjem Vrhu (Uuinperch), ki jih je odstopil ogl. patriarhu, da sezidati cerkev tam, kjer bo patriarh zahteval, s tem da jo bo patriarh posvetil ter z njo združil prebivalce na omenjenih kmetijah ter še druge, ki ne stoje pod škofovo oblastjo (GZS III/284). S to listino predvidena cerkev je bila glede na patrocinij c. sv. Janeza Krstnika na Malem Vinjem Vrhu, pač še lesena, ki jo je v župnijski funkciji kmalu zatem nadomestila cerkev v Beli Cerkvi (v pomenu »zidana cerkev«), s patrocinijem kapitlja na »stolničnem hribu« (Domberg) v Freisingu. Grobišče (Knific/Mlinar, št. 54; Höfler, Lastniške, ib.; povezave z obstoječo cerkvijo ni najti) po vsej verjetnosti datira iz poznega 11. in 12. stol. Ž. v gradivu prvič om. 1283 28/10 (kot zgoraj), kot plebs v seznamu 1296. Obsegala je poznejše vikariate in vikariatne župnije v Št. Petru (Otočec), Šmarjeti, na Otoku (Gutenwerth), ki so ga pozneje prenesli v Škocjan, in na Raki. 1454 8/5 po posredovanju cesarja Friderika III. z »vsemi kapelami in pravicami« inkorporirana cistercijskemu samostanu v Stični (Fidler VI, 345–348, št. 49; Grebenc, 91; Mlinarič, Stična, 224, 233).

5. Patriarhatska ustanova in tako pleno iure v oblasti ogl. patriarha (glede na listino 1074 15/6 si je patriarh pri novi župniji zagotovil vse pravice). Po inkorporaciji stiškemu samostanu 1454 pleno iure stiška, tako tudi po popisu 1667.

6. Podružnice:¹³⁸

(1) sv. Štefana v Tomažji vasi (Thomasdorf, 1302 1/8; AH II, 260). 1526 om. bratovščine sv. Štefana, Florijana in Jurija. V jedru še srednjeveška (gotska), barokizirana. – 1526 v pleterskem deželskem sodišču. (1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763.)

¹³⁸ V Consign. 1783 podružnice niso našete.

(2) sv. *Helene* v Dragi (Drag, 1395/96; M. Bizjak, LR 2006, 338; Trag, 1467 22/7; Biz./Preinf. II, št. 324), om. v darovnici Jurija Froleichstorfferja c. sv. Nikolaja na Otoku iz leta 1492 (Pucelj, 89, s pojasnilo, da leži »in clivo sub Alba Ecclesia«). Še romanska enoladijska s polkrožno apsidno (Zadnikar, 210ss), z ostanki srednjeveške poslikave iz več obdobj, zadnja plast dat. 1531.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763)

(3) sv. *Janeza Krstnika* na Malem Vinjem Vrhu (Uuinperch, 1074 15/6; GZS III/284). V viz. 1667: S. Joannis Kapeln in Weinberg. Po vsej verjetnosti prva cerkev na območju ž. iz časa po letu 1074 in v začetku za razliko od tiste v Beli Cerkvi še lesena. Valv. 1689 in popis 1690 je nimata. Današnja iz 17. stol.

(1667, 1677, 1719, 1753, 1757, 1763)

7. Kapele

(1) sv. *Ane*. Om. samo pri Puclju, 1719, pri ž. c., s slovesnim praznovanjem ob patrociniju. Ne stoji več, morda na mestu današnje ž. c. (gl. zgoraj).

(1719)

XCI. ŽUPNIJA SV. KANCIJANA V ŠKOCJANU PRI NOVEM MESTU

1. Breznik, Čisti Breg, Čučja Mlaka, Dobrava, Dobruška vas, Dole, Družče Gorenje in Dolenje (= Velike in Male), Gora, Goriška vas, Grmovlje, Hrastje, Hrastrnik, Hrastovlje, Hudenje, Hrvaški Brod, Jelendol, Jeperjek, Klenovnik, Kršinji Vrh, Lepstan, Mačkovec, Mršeča vas, Nova Gora, Otavnik, Otok, Otresk, Poljane, Poljanica, Resa, Rogačica, Segonje, Slančji Vrh, Stopno, Stara vas, Telče, Zagrad, Zameško, Zavinek, Zloganje.

2. Kraj om. po cerkvi apud Sanctum Choncianum, ok. 1306 (Blaznik, Urb., 177).

3. C. om. ok. 1306 (kot zgoraj). Večkrat barokizirana. Temeljito prez. 1778 in posv. 1782.

4. Kasnejša škocjanska ž. je bila ustanovljena v nekdanjem trgu in mestu Gutenwerth (Otok) v zač. 14. stol. kot vikariat ž. v Beli Cerkvi. »Župnik« (pharrer ze Guetenberd) om. 1320 20/3 (ARS, listini št. 60 in 61), kot »fara« leta 1392 (in Gutenwerder pfarr; Blaznik, Urb., 245), tudi 1414 25/5 (in Guttenwerder pfarr; Baraga št. 30). Ker si Gutenwerth po turških pustošenjih 1469 in 1473 ni več opomogel, so sedež ž. prenesli v Škocjan (menda leta 1492); v Škocjanu nastopa ž. že v seznamu 1526. 1454 z matično ž. inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Stični.

5. Kanonične pravice niso dokumentirane (prezentacija žpk. v Beli Cerkvi, potrditev patriarh?), po 1454 najbrž pleno iure stiškega opata, tako po popisu 1667.

6. Podružnice:

(1) *sv. Nikolaja* na Otoku pri Dobravi (na Drami, nekdanj Gutenwerth, Gutenwerd, trg in mesto, om. v drugi četrtini 13. stol. [1251 15/6] kot trg; GZS VI,1/137; prvotno na levem bregu Krke; k lokalizaciji I. Pirkovič, Kronika 1961, 176s). Ena od prvotno treh cerkva na Otoku. Obstoj neke c. na tej lokaliteti posredno izpričan z navedbo »župnika« (pharrer) 1320 20/3 (ARS). Določno naj bi bila om. leta 1426, ko ji je duhovnik Nikolaj daroval travnik pri Otoku (Pucelj, 78), zatem 1437 20/8 prek duhovnega pomočnika (socius divinorum) oz. kaplana Tomaža kot podružnica (župnije Bela Cerkev) v Gutenwerthu ([...] filialis ecclesie Sancti Nicolai in Guttenwerd) oz. 1437 22/9 kot kapela ([...] capelle Sancti Nicolai in Gutenberd) (oboje DOZA). Ponovno se c. omenja leta 1492, ko je prejela v dar določene posesti (Pucelj, 89).¹³⁹ Po tem sodeč sedež vikariata oz. vikariatne župnije, kar dokazuje tudi to, da se je ob njej pokopavalo. Še stoji na severnem koncu nekdanjega naselja. V jedru romanska (13. stol.) s kvadratnim korom, pozneje nadomeščenim s tristrano sklenjenim prezbiterijem, barokizirana (prim. tudi Zadnikar, 306s). Na jožefinski vojaški karti (Zemljevid 1, sekc. 221, C1) sta patrocinija obeh takrat obstoječih cerkva zamenjana, kar je napaka. Dokumentirano je, da je bila podrti cerkev c. sv. Katarine. V popisu 1690 poleg c. sv. Katarine edina podružnica s premoženjem. (1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1753, 1757, 1763, 1783)

(2) *sv. Katarine*, v srednjem veku ni dokumentirana.¹⁴⁰ Zaprti in prodani 1807/1809 (Maček, Sklad, 292), pogojno lokalizirana (V. Šlibar, ZČ 1972, 67). Na jožefinski vojaški karti (kot prejšnja št., z označbo sv. Nikolaja) zarisana na sredini areala ob cesti v Šentjernej. – Leta 1969 na južnem koncu nekdanjega naselja izkopani temelji cerkvene stavbe iz obdobja romanike s polkrožno apsidno in kasnejšim pravokotnim prezbiterijem (V. Šlibar, ZČ 1972, 64s; Zadnikar, 227ss) ne morejo pripadati tej cerkvi, saj je bila že v poznem srednjem veku opuščena. O njej arhivskih podatkov ni.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1753, 1757, 1763)

(3) *sv. Barbare* (nekdanj *sv. Elije*) na Druščah (1526: sv. Elije z olt. sv. Barbare; 1581: sv. Elije). Sedanja c. 17. stol. Viz. 1753: novissime reparata cum fornice (z olt. sv. Elije).

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

¹³⁹ Pucelj v svoji Idiografiji (Pucelj, 42s) ob navedbi darovnice Markvarda, meščana v Gutenwerthu, stiškemu samostanu iz leta 1290 piše za Gutenwerth, da leži v škocjanski župniji in ima cerkvi sv. Nikolaja in sv. Katarine. Gre kajpak za topografsko pojasnilo na podlagi stanja iz avtorjevega časa. Enako velja za pojasnilo k omenjenima darovnicama duhovnika Nikolaja iz leta 1426 in Jurija Froleichstorfferja iz leta 1492, kjer je za c. sv. Katarine tudi zapisano, da je bila pred prestatvijo župnije v Škocjan župnijska.

¹⁴⁰ Gl. prejšnjo opombo. Po Pucelju naj bi c. stala nedaleč od c. sv. Nikolaja (oz. obratno).

(4) *sv. Trojice* (1581: *sv. Odrešenika*) v (Dolnji) Stari vasi (Altendorf, 1433 15/6; ARS). Srednjeveška ladja z dodanim prezbiterijem (17. stol.?). Viz. 1753: noviter exornata.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(5) *sv. Tomaža* v Zagradu (Zagrat, 1251 15/6; GZS VI,1/137) (Velike Poljane). (V popisu 1526 samo lokalizacija »Tzagrus«). Ladja v jedru še romanska (polkrožno okno) z ostanki fresk iz 14. in 15. stol. na zunanjščini, barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(6) *sv. Jurija* v Grmovljah (Gra^emelach, 1359 30/5; ARS), barokizirana ali nova baročna (1761?; letnica na portalu).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(7) *sv. Urha* na Slančjem Vrhu (Slansperg, 1425 26/2; Biz./Preinf. II, št. 93). Srednjeveška ladja, barokizirana, prezbiterij 17. stol.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(8) *sv. Jakoba st.* na Telčah (Teltsaco, 1252 13/7; GZS VI,1/167). Sedanja zgradba iz 16. ali 17. stol. (?), 1753: nova (!).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(9) *sv. Nikolaja* na Telčah (kot zgoraj), om. samo v viz. 1581. Ne stoji več. Neznana.

(1581)

(10) *Matere božje* (zdaj *Rožnovenske*) na Stopnem (Stamph, 1392; Blaznik, Urb., 242). Barokizirana. Stiška ustanova. Prezbiterij v jedru še gotski, odkriti ostanki fresk iz ok. 1460 (Janez Ljubljanski). S patrocinijem Kraljice presv. rožnega venca om. v direktoriju kapucinskega samostana v Novem mestu (sredina 18. stol.; M. Benedik, ZČ 1994, 205).

(1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(11) *sv. Petra* (1677: *sv. Jakoba*) na Stopnem, 1784 predvidena za zaprtje (dvorni odlok; V. Steska, Carniola 1911, 153), 1795 razsvetljena, 1820 ponovno posv. Po drugi svetovni vojni podrt, danes v ruševinah (EŠD 25618).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(12) *sv. Križa* (1783: *Žalostne Matere božje*) v Gorenjih Dolah (Dulach, 1358 17/7; ARS; Dierloch, Toblach, ok. 1390; Blaznik, Urb., 241, 242; Ober Du^elach, pred 1406; Blaznik, Urb., 247). Baročna. Ob viz. 1753 »noviter aedificata«.

(1526, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(13) *sv. Mohorja in Fortunata* (v Consign. 1783 pač napačno kot *sv. Primoža in Felicijana*) v Goriški vasi pri Škocjanu (villa Pvhel, 1261 17/4; FRA II 31, 214). Ladja v jedru še srednjeveška (gotska), ugotovljene freske kasneje prebeljene. Barokizirana (1726?).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(14) *Matere božje (Marijinega obiskanja)* v Zloganju (villa Logon, 1285 22/1; FRA II 31, 423). V jedru gotska, barokizirana. (1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

CXII. ŽUPNIJA SV. LOVRENCA NA RAKI

1. Ardro, Arto, Brezje, Bučka, Celine, Cicelj, Cirje, Dobrava, Dolenja vas, Dolga Raka, Dolenje Radulje, Gmajna, Goli Vrh, Gomila, Gorična vas, Hubanica, Impoljca, Impoljski Potok, Jelenjek, Jelša, Konjsko, Koren Veliki in Mali, Koritnica, Kržiše, Laze, Log, Močvirje, Mikote, Mirna, Novo, Orle Zgornje in Spodnje, Osredek, Planina, Podlipa, Podvrh, Podvršje, Ponikve, Preska, Prevalje, Pristava, Ravno, Roviše, Sela [pri Raki], Smolnik, Sv. Primož, Studenec, Tariška vas, Videm, Zabukovje, Zavratec, Zaloge, Žirovnik.

2. Arge, ok. 1130 (M. Kosi, ZČ 2002, 54); Arch, med 1161 in 1181 (potrditev darovnice koroškega vojvode Hermana Spanheimskega v 1250 13/8; Bernhard št. S33; GZS VI,1/113).

3. C. naj bi bila om. s patrocinijem v ustanovni listini kostanjeviškega samostana 1249 8/5 (apud S. Laurentium; GZS VI,1/86; prim. Mlinarič, Top., 38s; HTK, 1191), vendar gre pri om. cerkvi za nekdanjo kapelo pri samostanu (gl. tu ž. Šentjernej, podružnice št. 26; kolikor je znano, samostan na Raki ni imel posesti, vsaj ne glede na urb. 1350), sicer pa 1320 4/7 (dacz Arch pei sand Laurentium; ARS). Sedanja c. poznobaročna, z. od ok. 1772 s presledki po načrtih Lovrenca Pagerja in zatem njegovega sina Ignaca (Maček, Sklad, 384–387) do 1803, vmes v požaru vasi 1799 17/4 poškodovana. Posv. 1804 po nadškofu Mihaelu Brigidu (Otrin, Visočnik, 155, navaja 1803 kot leto posvetitve).

4. Iz ž. v Beli Cerkvi izločena ž. za ozemlje, ki je ležalo zunaj freisinške posesti in je od 12. stol. dalje pripadalo Spanheimskim. (Po Raki ok. 1130 om. grof Siegfried iz spanheimske veje Liebenau; M. Kosi, ZČ 2002, kot zgoraj.) Prvotno morda lastniška c. savinjskih grofov, a na morebitni lokaciji prvotnega dvora na robu vasi, kjer stoji graščina (Höfler, Lastniške, 93). Vik. ust. enkrat v zač. 14. stol., om. 1340 19/8 (in der vykerei datcz Arch; ARS), om. z vikarjem še 1401 8/4 (vicarius seu officians in Arch; Otorepec št. 1411). Pred 1406 om. fara (Archer pfarr; Blaznik, Urb., 247; tako tudi 1444; avstr. fevdi), vendar se ž. tu dejansko om. šele 1490 25/5 (AAU, Chiese; IMK 1892, 84–84).

5. Kanonične pravice niso dokumentirane (prezentacija žpk. v Beli Cerkvi, potrditev patriarh?), po 1454 najbrž pleno iure stiškega opata, tako po popisu 1667.

6. Podružnice:¹⁴¹

(1) sv. *Križa* na Logu (pri Boštanju oz. pri Sevnici) (Awen, 1359 30/5; ARS), še romanska ladja (s freskami furlanske smeri) in gotizirajoč prezbitarij. 1757 28/7 tu ust. vik. (ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 8; Mlinarič, Stična, 836; Volčjak, 108), vendar do dejanske vzpostavitve očitno ni prišlo, zato v viz. 1763 ponovna prošnja za ustanovitev. Zdaj v ž. Boštanj.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(2) *Materē božje* (pozneje *Marijinega brezmadežnega spočetja*; ZD 1873, 4) na Studencu (Prunn, 1359 30/5; ARS). V jedru še gotska, barokizirana posv. 1742. – V i k a r i a t . Kapelanija »sive vicariatum curatum« (in Fonticulo sive Brundl) ust. 1753 18/7 na prošnjo in z dotacijo rodbin Mordax, Hallerstein in Busset (viz. 1753, z navedbo krajev). Ob viz. 1757 na Studencu kurat in se ponovno razmišlja o sedežu vik. na Studencu ali v Logu, vik. dokončno ust. leta 1771 (Otrin, Visočnik, 159). V Consign. 1783 kot vikariatna ž. s podružnicami na Logu, na Primožu in na Lukovcu. – Ž. od 1862.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(3) sv. *Primoža in Felicijana* na Primožu (nad Hubajnico) (1581: La villa di S. Primo et Feliciano cosi intitolato; 1667: in Bergen; 1677: v Zeri [= Cerje]; 1689: in Hubanza; 1690: in montibus). Om. kot toponim 1433 23/5 (Sand Preims; Biz./Preinf. II št. 162). Ladja morda še romanska, barokizirana.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(4) sv. *Marije Magdalene* na Lukovcu (Valv. 1689, 1719: in Bukoviz). Romanska ladja, barokizirana (17. stol.), prezbitarij dat. 1888. Zdaj v ž. Boštanj.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(5) sv. *Katarine* na Studencu (kot zgoraj) (1719: in Brinnie), ne stoji več. Ob viz. 1757 se tu že ni maševalo.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763?)

(6) sv. *Martina* na Bučki (1667: Wutsschaberg) (1526: peř radl). Barokizirana. (1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(7) sv. *Matije* na Bučki (1667 kot zgoraj), troladijska iz 16./17. stol.? – Lok. 1788, ž. ust. 1876.

(1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(8) sv. *Mihaela* v Dolenjih Raduljah (Radeul, 1339 1/9; ARS). Srednjeveška, barokizirana, prezb. 16.–17. stol., 1526 om. z bratovščino.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(9) sv. *Katarine* na Dobravi pod Rako. Ne stoji več.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763?)

¹⁴¹ V viz. 1763 je zapisano, da ima župnija 16 (!) podružnic in da so to iste kot v 1757, zato je tu zabeležen, kot da jih navaja tudi viz. 1763. V popisu 1783 so našteje samo s patrociniji.

(10) *sv. Urha* v Roviščah pri Studencu (Rowicz, 1359 30/5; ARS) (Valv. 1689, 1719: »v Gradišču«). Iz 17. stol.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(11) *sv. Lenarta* v Ravnem pri Krškem (Rawan, Ravan, 1261 12/3; UBKr II/278) (1667: »v Dobravi«). Iz 17. stol.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(12) *sv. Nikolaja* na Hudem Brezju oz. v Rovišču pri Studencu (Possenpirich, Urb. Turjak; Possenpierg, 1484; urb. Turjak; HTK, 450) (1526: zu pierrkh; 1581: Pirc, 1667: Purgberg, 1677: Wresie, 1689, 1719: Kirchenberg, za Birkenberg, Brezova gora oz. Breška gora [?]; prim. komentar k izdaji vira iz 1526 v IMK). Ne stoji več. Malo pred 1490 postavljena lesena cerkev (sv. Nikolaja v raški fari, na kraju Kirchenberg, 1490 25/5; AAU, Chiese; IMK 1892, 84–85). 1502 8/3 dobi žpk. na Raki od videmske kurije dovoljenje, da sme maševati na prenosnem oltarju v cerkvi, na novo zgrajeni v čast sv. Trojice, Nikolaja škofa, Roka in sv. Radegunde (AAU, Acta 25, 129r). Ne stoji več.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763?)

(13) *sv. Neže* na Vrhu pri Površju (Perg, ok. 1420; urb. Svibno) (sicer vedno: na Ciclju). Baročna (18. stol.).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(14) *sv. Petra* v Koritnici (Koritten, 1366 18/7; ARS; Choritten, 1436; celjski fevdi), dejansko v Žerovniku južno od Koritnice (Žirovnik; prim. KLS III, 142; tako tudi v franciscejskem katastru v ARS, N010, list 01), kamor jo locirajo vsi viri (1581: Pirronic[!]; 1667: Schraunigberg; 1689: Sherounik; itd.).¹⁴² Iz 17. stol. (1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763, 1783)

(15) *sv. Gregorja* na Ponikvah, najbrž na Ponikvah pri Studencu. Valv. 1689 in Pucelj 1719 te cerkve ne omenjata. Ne stoji več.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1690, 1753, 1757, 1763?)

(16) *sv. Marjete* v Podulcah (Podvrh, nekdanj vedno: Podgora, Unterberg, Sub monte), romanska enoladijska cerkev s polkrožno apsido (Zadnikar, 233s).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1719, 1753, 1757, 1763, 1783)

(17) *sv. Marije Magdalene* v Podulcah (kot zgoraj). Ne stoji več. Ena sama Magdalenina c. v Consign. 1783 bo tista na Lukovcu v vik. Studenec.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1757, 1763?)

(18) *sv. Jurija* v Močvirju (Moschendr, 1359 15/4; ARS; Motschzery, ok. 1420; urb. Svibno). V osnovi romanska (R. Peskar, VS 2010, 38–70). Srednjeveška ladja z dodanim prezbiterijem (18. stol.).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1690, 1753, 1757, 1763, 1783)

¹⁴² M. Kos (GHTS, 578, 774) semkaj zmotno postavlja izginulo c. sv. Petra na Straži pri Raki, ž. Leskovec pri Krškem (gl. tam).

7. Kapele:

(1) *sv. Frančiška Ksaverija* na pokopališču na Raki. V viz 1763 kot nova in da je viz. 1757 še nima.

(1763)

(2) *Matere božje* (Šilc, 324) v gradu Raka (Arch), urejena v graščinskem poslopju leta 1720 z dovoljenjem stiškega opata (KLS III; Smole, Graščine, 410). Ob viz. 1763 in 1771 z duhovnikom. Graščina zdaj v posesti usmiljenih sester, kapela iz leta 1720 ni lokalizirana.

(1757, 1763)

(3) *sv. Trojice* (pozneje *sv. Križa*; Šilc, 324; CC 1892) v gradu Neustein (Impoljca, Impelhoff), z duhovnikom (tudi v viz. 1771). Do leta 1710 poz. dvorec v 19. stol. prenovljen, o kapeli ni podatkov.

(1753, 1757, 1763)

(4) *Marije Magdalene* (CC 1892) v gradu Radelca (Radelstein), z duhovnikom. Grad požgan 1943 in razvaljen, kapela lokalizirana (Gradovi II/1).

(1757, 1763)

(5) kapela v gradu Teriška vas pri Boštanju (Taritschendorf, Tarischenhof, Ruckenstein) (Radna), z duhovnikom (tako tudi v viz. 1771). Dvorec iz. 17. stol. (pred 1689), o kapeli ni podatkov.

(1757, 1763)

XCI. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V LESKOVCU PRI KRŠKEM

1. Apnenik, Brezje, Brod, Češnjica, Dole, Drnovec, Drnovo, Dunaj, Globel, Golek, Gora, Gorica, Grčeča vas, Ivandol, Jelševac, Kalce-Naklo, Kočno, Lepa vas, Loke, Lomno, Malo Mraševo, Mrtvice, Nemška vas, Nova Gora, Podlog Veliki in Mali, Pristava, Ravno, Rebroy, Selce, Senožet, Senuša, Straža pri Sv. Valentinu (= Straža pri Raki), Strmo Rebroy, Sv. Duh (Trn Veliki in Mali), Velika vas, Venišče, Vihre, Volovnik, Vrhpolje, Zakonce, Zdole, Žejne; *vikariat Cerklje*: Boršt, Češnjice, Gazice, Hrastje, Krška vas, Račja vas, Skopice, Veliko Mraševo, Zasad, Zasadje, Župeča vas; *vikariat Krško*: Cesta, Čretež, Pijavško, Sv. Rozalija, Trška gora.

2. Kraj praviloma imenovan po Krškem, Gurcheult, 895 29/9 (GZS II/309) (prvotno širše za Krško polje); Gurkfelde, 1154 s.d. (GZS IV/326), sicer Haselpach, 1436 (celjski fevdi).

3. C. om. posredno z župnikom kot pričo 1291 19/12 (Hermannu plebano in Gurwelt, insert v 1292 4/5; V. Joppi, v AT 1894, 275), s patrociniem 1336 s.d. (30/9 ?) (ecclesia sive capella sancte Marie in Gurgfeld; Otorepec št. 790), ž. s

patrocinijem 1374 s.d. (plebes sancte Marie de Gurchueld; Otorepec št. 1059). V Valv. 1689 patrocinijski Marijinega vnebovzetja, v viz. 1753 in zdaj Žalostne Matere božje (v Consign. 1783/III om. bratovščina Sedmero Marijinih žalosti), patrocinijski Žalostne Matere božje tudi v indulgenčni listini papeža Benedikta XIV. 1755 4/7 (Čipić Rehar št. 63). Troladijska dvoranska cerkev s križnorebrastimi oboki iz sr. 16. stol., z dodanim prezbitarijem (17. stol.). Ponovno posv. 1777.

4. Sedež pražupnije iz druge pol. 10. stol. na kronskem ozemlju »med Krko in Savo«, ki ga je leta 1025 kralj Konrad II. podelil savinjskemu grofu Viljemu II. (GZS III/68). Na to, da gre sedež pražupnije za to območje, ki se je razprostiralo na levi strani Krke vse do Soteske, postaviti v Leskovec pri Krškem, nas navaja zgodnja listinska omemba lokacije, »Krškega polja«,¹⁴³ iz nje pa sta se v drugi pol. 11. stol. izločili župniji v Beli Cerkvi in Mirni Peči. Om. z župnikom 1291 19/12 (kot zgoraj). Nastopa kot plebs v des. seznamu 1296. Težnja novomeškega kapitlja, da se mu inkorporira ž., je bila s strani nadvojvode Ferdinanda 1611 6/4 odklonjena (NšAL II/476).

5. Ogl. ž. pleno iure do 1393 (= 1392) 28/12, ko je njen patronat patriarh Janez podelil grofu Hermanu II. Celjskemu (Orožen IV/2, 13–15). Po letu 1456 patronat habsburški oz. deželnoknežji, potrditev ordinarij (1667: zaradi nesoglasij papež).

Lit.: M. Benedik, E. Cevc, v: Krško skozi čas, 1977.

6. Podružnice:

(1) sv. *Janeza Evangelista* v Krškem (Gurcheuelt, 895 29/9; GZS II/309), mestna c. v naselju (om. kot trg 1343, povzdignjen v mesto po cesarju Frideriku III. leta 1477), om. v seznamu cerkv. dragocenosti 1526. Menda z. po požaru (1573) leta 1582, ob koncu 19. stol. močno predelana. Z beneficiatom zgodnje maše v prezentaciji mestnega sodnika in mestnega sveta (1667). – V i k a r i a t leskovške ž., naveden v viz. 1753 (in ne šele od 1768) in 1763 kot parochia s podružnicami št. 2 do 5. 1757 in 1763 tu (začasni) sedež ž., v Leskovcu nameščen kooperator. V viz. 1771 župnik naveden kot župnik v Leskovcu in v Krškem. V Consign. 1783 napačno kot sv. Martina. – Ž. ust. 1894 z dotacijo Jospine Hočevar. (1526, 1581, 1667, 1684, 1689, 1690, 1741, 1753, 1757, 1763, 1783)

¹⁴³ Pristnost listine iz leta 895, ki govori o darovnici kralja Arnulfa svojemu zvestemu Waltunu (ali Waltuniju), predniku Heme Breško-Seliške, in ki je znana le iz prepisa v kopalni knjigi krške škofije iz druge pol. 12. stol., je predmet debate. Četudi pristanemo na to, da je pasus o podelitvi Rajhenburga in Krškega vstavljen naknadno v besedilo, ki sicer govori o podelitvi krajev na Koroškem, je glede na prakso kompilatorjev te knjige povsem mogoče, da je bil vzet iz neke druge pristne listine in v diktaciji prilagojen novemu času.

(2) sv. *Duha* v mestnem špitalu v Krškem, ust. ok. 1440 po laškem župniku Martinu, kanclerju celjskih grofov, z darovnico grofa Friderika in grofice Katarine, potrjenem po cesarju Frideriku III. leta 1478 (LMS 1870, 101). Sedanja stavba baročna, z. 1777 (letnica na portalu) po načrtu Janeza Nepomuka Fuchsa (Šumi/Sapač). Profanirana. Umetnostna galerija. Ob viz. 1753 pod vikariatom v mestu. Consign. 1783 je nima.

(1526, 1667, 1689, 1741, 1753, 1763, 1757)

(3) sv. *Florijana* v Krškem v mestu, pokopališka. 1753 pod vikariatom v mestu. 1891 na tej lokaciji z. nova cerkev sv. Križa. 1945 pokopališče ukinjeno in preurejeno v park, cerkev profanirana in služi za prireditve.

(1667, 1684, 1689, 1690, 1741, 1753, 1757, 1763, 1783)

(4) sv. *Rozalije* nad Krškim (nekdanj Sv. Rozalija, Stadtberg), z. 1647 (letnica na portalu) v spomin na kugo leta 1646 (Valv. 1689). Ok. 1680 obnovljena (?; IMK 1891, 14: prošnja leskovškega župnika Gašperja Tunkelsteinerja, da bi smel blagosloviti novo z. c. sv. Valentina na Straži ter cerkvi sv. Rozalije in sv. Jožefa).

(1667, 1684, 1689, 1690, 1741, 1753, 1757, 1763, 1783)

(5) sv. *Jožefa* na Trški gori (Markt perg, 1436; celjski fevdi) (1667 samo patrocinij; 1689: Stattberg, 1783: Stadtberg). Prvotno verjetno sv. *Barbare* in posledično še iz srednjega veka (popis 1684 ima neko c. sv. *Barbare*, om. med c. sv. *Florijana* in sv. *Ane*, a nima sv. *Jožefa*; popis 1690 pa nima ne ene ne druge). Po požaru ok. 1680 (1683) verjetno obnovljena (?; gl. prejšnjo točko), nova z. s sredstvi grofice Katarine Elizabete Auersperg, rojene Blagaj, od 1695 do smrti 1702 lastnice krškega gospostva (L. Šribar, Posavski obzornik, št. 46, sept. 2001, 20s); kronogram na portalu 1705, a ne dokončana, kot je bila zamišljena. 1700 ust. beneficij v prezentaciji rodbine Blagaj. Beneficiat om. 1763 in 1771 (ZZ, 464), tudi v 1783/I.

(1667, [1684], 1689, 1741, 1753, 1757, 1763, 1783)

(6) sv. *Ane*, nad Leskovcem. Iz 17. stol. (?), ok. 1760–1770 barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1684, 1690, 1689, 1741, 1753, 1763, 1783)

(7) sv. *Urbana* v Venišah (Fünisch, 1455; celjski fevdi) (1667 brez lokacije, 1689: Binischberg, 1753: in Vinisch). Je ni več, tudi Consign. 1783 je nima. V Zemljevidu 2, karte, sek. 220, A1, in Opisu, 146, še označena kot razvalina.

(1667, 1689, 1690, 1753, 1763)

(8) sv. *Martina* v Veliki vasi, om. kot toponim 1332 19/11 (von Sand Mertein; ARS). Srednjeveška, prez. v 19. stol.

(1581, 1667, 1684, 1689, 1690, 1741, 1753, 1763, 1783)

(9) sv. *Nikolaja* v Velikem Podlogu (Puedlag, 1330 30/11; ARS) (1581: Dolenji Podlog, 1667: in campestribus, 1689: Mali Podlog!), om. 1391 18/5 (filialis capelle sancti Nicolai in Puedlag; Otorepec št. 1349, še št. 1350 in 1351) (Viz. 1753 in 1771 je ne omenjata.). Regotizirana 1856.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1741, 1763, 1783)

(10) sv. *Janeza Krstnika* na Drnovem (Drenav^e, 1343 1/5; ARS), om. 1479 22/4 (ecclesie sancti Joannis in Drenavv que est filialis plebis de Gurchfeld; AAU, Acta 9, 275v). Stara krstna c. na rimskodobni arheološki lokaliteti. Barokizirana.

(1581, 1667, 1689, 1741, 1753, 1763, 1783)

(11) sv. *Urha* na Vihrah (Weycher, ok. 1442; celjski fevdi).¹⁴⁴ V popisu 1667 manjka. Ladja v jedru še romanska (na zunanjščini prizor Križanja iz ok. 1500), barokizirana, temeljito predelana konec 19. stol. Ob viz. 1753 in 1757 v vik. Cerklje.

(1581, 1684, 1689, 1690, 1741, 1753, 1757, 1763, 1783)

(12) sv. *Pavla* na Gorici (Puhel, 1330 30/11; ARS). Ladja v jedru še srednjeveška (romanska?), z dodanim prezbiterijem (18. stol.).

(1581, 1667, 1689, 1741, 1753, 1763, 1783)

(13) sv. *Jošta* (1526, 1581), pozneje sv. *Lucije* v Senušah (Zwynnu^esch, 1351 31/7; ARS). Srednjeveška (poznogotska), barokizirana in predelana sredi 19. stol. (letnica 1852 na portalu). 1753 v vik. Cerklje in neposvečena, viz. 1763 in 1771 je nimata.

(1526, 1581, 1667, 1684, 1689, 1690, 1741, 1753, 1783)

(14) sv. *Petra* na Straži (pač pri Raki in ne pri Krškem, tj. v Straži pri Sv. Lovrencu; prim. 1581, objava 1982, 41), om. 1445 (zu der Wart bei Sand Peter; celjski fevdi).¹⁴⁵ Valv. 1889 je ne om. več. Slej ko prej identična z naslednjo oz. njena prednica.

(1581, 1667)

(15) sv. *Valentina* na Straži pri Raki. 1677 28/3 se om. kot c. sv. Valentina(?)¹⁴⁶ in stara in naj se po nalogu novomeškega prošta in arhidiakona Germanika Thur-na zapre (IMK 1891, 13), nekoliko kasneje že nova (centralna ladja s kupolo in prezbiterijem z gotizirajočim mrežastim grebenastim obokom), po Valv. 1689 z. po zaobljubi leskovškega župnika Gašperja Tunckelsteinerja. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje.

(1689, 1690, 1741, 1753, 1763, 1783)

(16) sv. *Vida* na Ravneh (Ravni) (Rawn, 1359 30/5; ARS; Rawn in Gurkhuelder pharr, 1445 24/2; celjski fevdi; HTK, 1203). Barokizirana, prezb. 1778. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje.

(1581, 1667, 1684, 1689, 1690, 1741, 1753, 1763, 1783)

¹⁴⁴ »Apud sanctum Vdalricum« v dotacijski listini kostanjeviškega samostana 1249 8/5 (GZS VI,1/86), ki ga GHTS, 599, postavlja na Vihre, so Zavoglje pri Ljubljani (Mlinarič, Top. 45; HTK, 1751).

¹⁴⁵ V GHTS, 578, kraj zmotno identificiran s Stražo pri Studencu (zaselek Rovišče; KLS III, 273) in cerkev s cerkvijo sv. Petra v Žerovniku.

¹⁴⁶ Tako Koblar, IMK 1891, 13. V izvorniku, ki ga žal ni bilo mogoče preveriti, verjetno navedena brez patrocinija. Popis 1684 nima ne c. sv. Petra (tam om. c. sv. Petra je v Velikem Mraševem) ne sv. Valentina, kar je treba pripisati temu, da navaja le cerkve z dohodki.

(17) sv. Štefana v Nemški vasi (Dewtschdorff, ok. 1442; celjski fevdi), om. s patrociniem ok. 1350 (apud sanctum Stephanum; urb. Kostanjevica)¹⁴⁷ in 1445 24/2 (Deutschendorff, bei Sannd Steffann; celjski fevdi; HTK, 981). Barokizirana. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje. V popisu 1667 je ni.

(1581, 1689, 1741, 1753, 1763, 1783)

(18) sv. Duha v Velikem Trnu (1667: in Montibus, 1753: v Malem Trnu!) (zu grossen Damaa, 1436; celjski fevdi; gl. GHTS, 646, ni v HTK; Hof zu Doren, 1436, 1445; celjski fevdi). Prejšnja pogorela zaradi udara strele, nova z. od 1880 (1880 20/5 posv. temeljni kamen; ZD 1880, 171) dalje, posv. 1912. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje. – Ž. ust. 1793.

(1581, 1667, 1689, 1741, 1753, 1763, 1783)

(19) sv. Andreja v Dolcu (Dalce). Še srednjeveška z gotskim križnorebrasto obokanim prezbitrijem iz 15. stol. (Komelj). V ladji freske iz ok. 1440. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje.

(1581, 1667, 1684, 1689, 1690, 1741, 1753, 1763, 1783)

(20) sv. Primoža in Felicijana v Gorenji Lepi vasi (Schöndorff, 1356 25/2; ARS). V jedru romanska ladja (?), barokizirana. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje.

(1581, 1667, 1689, 1741, 1690, 1753, 1763, 1783)

(21) sv. Lovrenca na Gori pri Krškem (Gora sv. Lovrenca), om. prek toponima 1290 s.d. (ad sanctum Laurentium; Pucelj; Grebenc, 41) ter 1356 25/2 (auf dem perge dacz sand Lorenczen; ARS). Romanska ladja z baročnim prezbitrijem. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1741, 1753, 1763, 1783)

(22) sv. Aleksandra v Župeči vasi, dejansko v Cerkljah (tako 1581; po HTK, 142, naj bi bila predhodnica tamkajšnje cerkve sv. Marka),¹⁴⁸ om. 1274 s.d. (in villa ad Sanctum Alexandrum; Pucelj, 37; prim. GHTS, 697, in Mlinarič, Top., 78; v Grebenc, 36, 172s, lokalizirana v Lešnico pod Trško Goro oz. pri Otočcu) in ok. 1350 (apud sanctum Alexandrum in villa Suppistorf; urb. Kostanjevica, 11v). Ne stoji več, tudi Valv. je ne omenja.

(1581)

(23) sv. Marka v Cerkljah ob Krki (toponim v srednjem veku ni izpričan¹⁴⁹). C. om. s patrociniem v Valv. 1689 kot leskovška podružnica, z. in posv. 1611 21/8 po tržaškem škofu Ursinu de Bertisu (napisna plošča iz stare cerkve), nova c. z.

¹⁴⁷ Tako Mlinarič, Kostanjevica, 192. V GHTS, 598, in HTK, 1540, lokalizirana v Štefan pri Trebnjem.

¹⁴⁸ Register nepremične kulturne dediščine ima pod evidenčno številko 10607 arheološko najdišče sv. Aleksander v Župeči vasi, vendar so bile tam odkrite le rimskodobne najdbe, medtem ko sledov cerkve ni, tudi ne srednjeveških.

¹⁴⁹ Zirkowitz, 1331 19/10 (ARS) in ok. 1350 (urb. Kostanjevica, 11r) (gl. GHTS, 69) so Cirkuše v Tuhinjski dolini (HTK, 153). Vas je bila prvotno po vsej verjetnosti del Župeče vasi; prim. tudi HTK, 1825.

1904–1906 in posv. 1906 8/9. – Vikariat leskovške ž., kot tak naveden v viz. novomeškega prošta 1654 (EAG 2009, 23), kot subvikariat v popisu 1667 in v popisu župnij novomeškega arhidiakonata iz leta 1672 (AAU, Chiese, Visite), vik. v KAL, fasc. 106/3 (1684), v viz. 1753 in Consign. 1783. Valv. 1689 našteva njegove podružnice med podružnicami leskovške ž., a navaja, da se v c. opravljajo zakramenti. – Ž. ust. 1863.

(1667, 1684, 1689, 1690, 1741, 1753, 1757, 1763, 1783)

(24) sv. *Mohorja in Fortunata* v Krški vasi (Insula, 1290; Mlinarič, Top., 57[?]; Grasmukendorf, 1343 31/10; ARS). (1753: Münkendorf). Srednjeveška, z gotskim, zvezdasto obokanim prezbiterijem iz ok. 1510–1520 (Komelj), s sočasnimi freskami. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje, tako tudi v naslednjih dokumentih.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1741, 1753, 1757, 1763, 1783)

(25) sv. *Petra in Pavla* v Velikem Mraševem (Mrassaw, 1376 13/9; ARS; Veliko Mraševo določno Wraschach, Braschach, Brassach, 1439; Bizjak 2016, 83, 84, 86, 87). V viz. 1741 ni om. (?). Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje, tako tudi v naslednjih dokumentih. Po letu 1783 pogorela (Maček, Sklad, 249). 1924–1934 z. nova.

(1581, 1667, 1684, 1689, 1690, 1753, 1757, 1763, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* pri ž. c. v Leskovcu. Prejkone kostnica. 1763 neposvečena. Ne stoji več.

(1689, 1753, 1763)

(2) sv. *Nikolaja* v krškem gradu. Grad om. 1202 s.d. (GZS V/12, castrum v posesti salzburškega nadškofa), kapela om. 1408 25/11 (zw der stiftt der chapelen Sand Nicla gelegen zw Gurkfeld in der Vest; ARS). Po Valv. XI, 235–237 (z objavo listine) sta kapelanijo ustanovila grofa Herman in Viljem Celjska leta 1391 24/2, v prezentaciji posestnikov gradu in potrditvi krškega oz. leskovškega župnika; 1421 26/3 potrditev Friderika II. (prav tam, z objavo listine). Po 1456 patronat habsburški oz. deželnoknežji, po popisu 1667 v potrditvi ogl. patriarha oz. papeža. Grad v razvalinah.

(1667, 1689)

(3) *Mater božje* v gradu Šrajbarski turn v Leskovcu (Thurn am Hard; burg zum Hard, 1436; celjski fevdi) (v viz. 1763 med leskovškimi podružnicami). Sedanja zgradba iz prve pol. ali sr. 16. stol. (Gradovi II/2, 163).

(1689, 1753, 1763)

(4) sv. *Križa* v Globelem. Kapela dvorca Globelo (Globelhof; pristava Šrajbarskega turna). Še om. v CC 1892.

(1741)

8. Redovne hiše:

(1) samostan kapucinov s c. *Brezmadežne Matere božje*, ust. leta 1640. Posv. temeljnega kamna 1640 3/6 (novomeški prošt Nikolaj Mrav), c. posv. 1644 11/9 po pičenskem škofu Antonu Marenziju, ki je bil tudi leskovški žpk. Cerkev nova z. 1718, prenovljena 1897 (ZD 1897, 245–246). (Angel Kralj, Kapucinski samostan s cerkvijo v Krškem, 1994.)

XCIV. ŽUPNIJA MATERE BOŽJE (ZDAJ SV. ANE) V DOL. TOPLICAH

1. Gradišče Gorenje in Dolenje.

2. Topliz, 1328 30/6 (kot spodaj); sicer pa »pri Rožeku« (prope Rosech, 1499 16/2; AAU, Acta 24, 220v–221r), tudi samo »Rožek« (Kirchenlehen von Roßbeck, 1455 12/9; Biz./Preinf. II št. 265).¹⁵⁰

3. C. om. posredno s kaplanom 1328 30/6 (Otošepc št. 577), s patrocinijem določno 1334 21/8 (gotshous hincz unser vrouwen ze der Toplicz; Biz./Preinf. I št. 53) in 1342 29/9 (vnser frawn chapellen das der To^oplitz auf der Marich; GZL IX/21). 1469 3/1 na prošnjo cesarja Friderika III. v Rimu podelitev odpustkov (RG IX, 200–201, št. 1330). Srednjeveška, morda še z romansko ladjo, v drugi pol. 15. stol. prezidana (z novim prezbiterijem); ugotovljene freske iz ok. 1500. Barokizirana (na portalu letnica 1655, v prezbiteriju 1680). Patrocini: Marijino rojstvo (KAL, fasc. 106/3 [1684]; viz. 1753). Valv. VIII, 815: c. Naše Ljube Gospe z Marijinim olt. ter stranskima sv. Ane z bratovščino in sv. Katarine. Marijin patrociniš še v Consign. 1783, bratovščina sv. Ane v Consign. 1783/III. Sprememba patrocinija 1821–1822 (v župnikovem poročilu z dne 6. julija 1821 še vedno Marijin patrociniš; Otrin, Visočnik, 95). V oporoki Petra Dobrote, novomeškega kanonika in kaplana v

¹⁵⁰ »Töpliz«, kjer naj bi po nemškem popisu stiških listin z regesti iz časa 1136–1771 (NŠAL, fond 118, šk. 1: Stična, št. 1) Henrik Andeški leta 1215 stiškemu samostanu podaril hubo in mlin (gl. Baraga, kot spodaj, z literaturo), je napaka, ki ima daljšo zgodovino. Namesto Toplic bi morala tu stati Temenica, ob kateri je pri Veliki Loki Stična že od nekdaj imela hubo in mlin; Grebenc, 17 (št. 14), 25 (k št. 20), 189. Prav tako ostaja problematična doslej najstarejša veljavna omemba Toplic v darovnici Henrika Andeškega iz leta 1228, ki je znana le v prepisih iz 18. stol. (GZS V/483; Bernhard št. S 17; k temu Grebenc, 185–186). Tudi omenjeni popis stiških listin ima ob regestu iz leta 1215 pripombo, da se za ta kraj ne ve, saj o kakem mlinu v Toplicah v stiških urbarjih ni sledu. Kot poudarja J. Grebenc (185–186), si v prvem sklopu Henrikove daritve iz leta 1228 sledijo Stehanja vas, (Velika) Loka ter ta mlin, ki je nelogično postavljen v Toplice namesto ob bližnjo Temenico. Grebenc navaja tudi razloge, zakaj je Henrik ta mlin leta 1228 ponovno podaril Stični.

Toplicah, iz leta 1511 om. nabava oltarnega nastavka (»Taffl«), delo slikarja mojstra Jakoba, ki naj za to delo dobi še nekaj denarja (Baraga št. 194).

4. Kapelanija, om. posredno s kaplanom 1328 30/6 (kot zgoraj), v prezentaciji gospodov Čreteških (Reuttenberg) 1340 15/3 (IMK 1891, 31) in 1342 25/10 (Otošec št. 952). Plemiška ustanova v mejah šmihelske ž. 1407 9/6 tu om. žpk. (Georius plebanus de Toplicza nostre [oglejske] diocesis; DOZA, pod 1407 7/6), ki mu je patriarh Anton naložil, da umesti novega župnika v Črnomlju (M. Kos, GHTS, 638, dodaja: Ali na Hrvaškem?¹⁵¹), enako priča v notarski listini Kolomana de Manswerde 1423 13/12 (Egidio plebano in Rozek; ARS). C. sicer om. kot »farna« 1467 22/7 (Biz./Preinf. II št. 324) in 1484 6/7 (ib., št. 378); kot ž. v Montagnanovem popisu 1592/1596 in zapisku istega avtorja o cerkvah, okupiranih po heretikih iz leta 1599 (?) (parochia) (AAU, Chiese, Visite), tako tudi v vizitacijskem zapisniku novomeškega prošta in arhidiakona Janeza Andreja Stemberga iz leta 1654 (EAG 2009, 23). Vendar je tu dejansko bila le kapelanija šmihelske ž. (1505 16/5: capellanus perpetuus je moral glede na to odvisnost plačevati cenzulije novomeškemu kapitlju; AAU, Acta 25, 543r; tako tudi popis župnij novomeškega kapitlja iz 1672; AAU, Chiese, Visite: thermis pago intra dictam etiam parochiam [tj. Šmihel] sito capellanus qui vicarie deservit beneficio loci; 1690: beneficij). Ž. ust. 1770 13/7 z dekretom nadškofa K. M. Attemsa o namestitvi prvega župnika (Visočnik), kot takšna navedena v Consign. 1783.

5. Po izumrtju čreteških gospodov in v poravnavi s Pernecki dobijo patronat nad cerkvijo (Kirchenlehen von Roßbeck) Turjaški (1455 12/9; Biz./Preinf. II št. 265). Om. zopet v razdelitvi družinskega imetja Turjaških 1467 22/7 (lehenschaft der pfarrkirchen Rossegk an der Topplicz; Biz./Preinf. II št. 324). Tako tudi leta 1599 (Montagnana, kot zgoraj) in v Valv. 1689 (žužemberško gospostvo). Potrditev kaplanovega mesta v letih 1340 in 1342 (kot zgoraj) patriarh, 1484 6/7 (kot zgoraj) Jurij Turjaški prezentira duhovnika šmihelskemu župniku, kasneje (po ustanovitvi kapitlja?) konfirmator novomeški prošt (Montagnanov zapis iz 1599). 1667: v prezentaciji seniorja družine Auersperg; 1753: beneficij novomeškega kapitlja. 1721 (Smole V, 343) beneficiata predlaga knez Auersperg, potrjuje novomeški prošt; viz. 1757, 1763: Auerspergi prezentatorji in advokati. Podelitev in potrditev novomeški prošt s kapitljem (1667), pozneje goriški nadškof (prim. prezentacijo 1767 9/1; NšAL II/1096).

Lit.: F. Baraga, J. Visočnik, R. Peskar, v: Dolenjske Toplice v odsevu časa, 2015.

¹⁵¹ To bi bila župnija sv. Nikolaja na arealu cistercijanske opatije Topusko, nekdanje imenovane Toplica, ki je bila po letu 1544 opuščena (J. Buturac, Starine JAZU 1984, 48; A. Novak, Uključivanje Opatije Topusko u crkveno-politički i javni život na području Zagrebačke biskupije, v: Povijesni prilozi, 2008, 29–30). Ležala je kajpak v mejah zagrebske škofije in ne oglejskega patriarhata. Ker je šlo za umestitev na območju Bele krajine, ne bi bilo nemogoče, da bi patriarh to nalogo poveril kakšnemu župniku na Hrvaškem, a ne iz oddaljene slavonske Banovine. V HTK II, 258, je kraj identificiran z Dolenjskimi Toplicami.

6. Podružnice:

Nobene.

XCV. ŽUPNIJA (VIKARIAT) SV. JAKOBA ST. V VAVTI VASI

1. Bušinovec (= Bušinec), Dobenji dol (= Dobindol), Drganja sela, Jurka vas, Komanja (?; Romanja) vas, Laze, Loška vas, Meniška vas, Mraševo Dolnje, Nazarovice (?), Podhosta, Podturn, Prapreče, Sela, Selišče, St. Obrh, Sušice Gorenje in Dolenje, Suhor, Uršna sela, Veliki (?; Mali?) Rigelj (gl. ž. Črmošnjice).

2. Waltendorf, 1449 30/9 (Baraga št. 66).¹⁵²

3. C. om. 1500 28/3 (AAU, Acta 23, 138r–v) in 1501 15/2 (Baraga št. 180). Sedanja c. baročna, z. 1786.

4. Iz ž. Šmihel izločena ž. Vik. ust. v prvi pol. ali sredini 17. stol., opisan v popisu 1667 (kot subvikariat šmihelskega vikariata) ter om. leta 1672 (popis župnij novomeškega kapitlja; AAU, Chiese, Visite), tako tudi v popisu 1690. Pri Valvasorju (1689) nastopa kot ž., v resnici le vik. novomeškega kapitlja (1755/1756), v viz. 1763 in 1771 ter Consign. 1783 župnijski vik.

5. Pod patronatom novomeškega kapitlja.

Lit.: J. Visočnik, Začetki župnije Vavta vas, v: Straža, 2014, 475–486.

6. Podružnice:¹⁵³

(1) *Matere božje (tolažnice žalostnih)* na Drganjih selih. V jedru srednjeveška ladja, prez. v prvi pol. 18. stol. Ustanova graščine Volavče (1755/1756 advokatura). V viz. 1763 je ni.

(1581, 1592/1596, 1689, 1753, 1755/1756, 1767, 1783)

(2) *sv. Križa* na Uršnih selih (Werschndorff, 1477; urb. Kamnik). Iz prve pol. 17. stol.

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1763, 1783)

(3) *sv. Roka* na Gorenjih Sušicah (Oberen Schusitz, 1477; urb. Kamnik). Zgrajena 1651 v spomin na kugo leta 1646, kasneje obokana.

(1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1763, 1783)

(4) *sv. Nikolaja* v Podturnu pri Dolenjskih Toplicah (pei des Gretzer turen zu Rossekg, 1477; urb. Kamnik) (1581: Pottturnum, 1667: in Rosek, 1753: Sub turri). Sedanja c. z. leta 1693 (Otrin, Visočnik, 92).

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1763, 1783)

¹⁵² Walpottendorff iz celjske fevdne knjige 1436 (GHTS, 695, z vprašajem) ni Vavta vas na Kranjskem.

¹⁵³ Seznam podružnic v popisu 1667 ni popoln.

(5) *sv. Antona opata* (1689: samo *sv. Antona*) v Meniški vasi (zw Mäsendorf pey der Aynod, 1378 20/4; GZL II/33; sicer pa Munichdorff, prva pol. 15. stol.; Mlinarič, Kostanjevica, 140) (Valv. 1689: Nakizle, 1753: supra Minckendorf, 1755/1756: Küzl). Iz prve pol. 17. stol. Ustanova graščine Soteska (advokatura, 1755/1756). V Consign. 1783 je ni.

(1689, 1753, 1755/1756, 1763)

(6) *sv. Martina* (1667: *sv. Martina in Lovrenca*; 1689: *sv. Lovrenca*) v Loški vasi (1581: Postostoc; 1667: in Loog; 1689: Nalogu; 1753: sub sylva), om. 1477 (sand Martin in der Aw; urb. Kamnik). Sedanja zgradba baročna (konec 17. stol.). Ustanova graščine Soteska (advokatura 1755/1756).

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1763)

(7) *sv. Trojice* (prvotno *sv. Petra in Pavla*) na Cerovcu (pri Dolenjskih Toplicah). V popisu 1592/1596 om. kot c. sv. Petra in Pavla, pred kratkim zgrajena in še ne posvečena. Da gre za isto cerkve, pričata kipa sv. Petra in Pavla v levem in desnem krilu glavnega oltarja iz druge pol. 17. stol., ki ima v sredini Marijino kronanje po sv. Trojici. V baroku predelana in povečana.

(1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1763, 1783)

(8) *sv. Uršule* (1753: *sv. Uršule in sv. Urbana*) na Malem Riglju (1753, 1755/1756: na Zgornjem Riglju). Baročna, iz prve pol. 18. stol. Verjetno gre za c., ki jo je Valv. 1689 po pomoti uvrstil v ž. Mozelj (gl. tam) (gl. tudi Ferenc, Zupan II, 180 ss).

([1689], 1753, 1755/1756, 1763, 1783)

XCVI. ŽUPNIJA SV. MIHAELA V ŠMIHELU PRI NOVEM MESTU

1. Birčna vas, Biška vas, Boričevo, Cerovec, Cikava, Dolenja vas, Graben, Grm, Irča vas, Jama, Jedinščina, Krka, Lahovnica, Ljuben, Mraševo, Petane, Podljuben Veliki in Mali, Potov Vrh, Ragovo, Rakovnik, Regrča vas, Ruperčvrh, Selo, Slatnik, Smolenja vas, Srebrniče, Stranska vas, Škrjanče, Žabja Luža.

2. Kraj om. posredno s cerkvijo Sanctus Michael v des. seznamu 1296, ž. imenovana tudi po gradu Mehovo (Micho, ok. 1162; GZS IV/451); pozneje tudi pri Novem mestu (prope Novam Civitatem in Marchia Slauonie; 1404 2/7; DOZA).

3. C. om. posredno z župnikom in ž. 1275 2/3 (Ditimarus de Meychov, plebs de Meychov; Otorepec št. 14) in v des. seznamu 1296. Ladja v jedru še romanska, prvotno s polkrožno apsido (Zadnikar). Po Valv. 1689 leta 1544 pogorela. Predelana 1653 (nov prezbiterij, pod njim stari osilegij), 1730 (zvonik) in ok. 1737 (kapela sv. Frančiška Pavelskega).

4. Patronatna ž. višnjegorskih grofov iz 12. stol., ki so jo ti ustanovili po zavzetju tamkajšnjega, od ok. 1090 slavonskega oz. ogrskega območja verjetno sredi 12. stol. Takšna prvič om. 1275 2/3 (kot zgoraj) in navedena tudi v des. seznamu 1296

(Sanctus Michael). 1495 21/3 sklenjen dogovor med Janezom Pognom, novomeškim kanonikom in šmihelskim župnikom, in Jakobom Aueršperškim, novomeškim proštom, o inkorporaciji šmihelske ž. kapitlju (Baraga št. 151). Pooblastilo papeškega legata stiškega opatu, da preveri zadevo, 1496 15/8 (ib., št. 157). – Žpk. od 1759 rezidiriral pri Marijini romarski c. v Stopičah, kjer je bila leta 1767 ust. ž., hkrati pa je bil pri c. v Šmihelu ust. nov vik., 1763 10/7 ponovno povzdignjen v ž. (Viz. 1763; Volčjak, 100s).

5. Presentacija v rokah posestnikov gradu Mehovo (po Višnjegorskih Andeški, Babenberški in Spanheimski, od 1277 kralj Rudolf Habsburški, ki pa ga je zastavil goriškimi grofom). Leta 1336 29/11 je župnika prezentiral Janez Henrik, grof goriško-tirolski (Otopec št. 787). Potem ko je goriška grofija »v Marki in Metliki« prešla nazaj na Habsburžane (1374), je nanje prešel tudi patronat nad ž., četudi so od leta 1374 do 1456 grad imeli v zastavi Celjski. Tako je 1404 2/7 župnika ogl. patriarhu prezentiral vojvoda Viljem (DOZA). 1496 13/9 (Baraga št. 158) cesar Maksimilijan I. izvzame šmihelsko ž. iz svojega patronata in jo podredi novomeškemu kapitlju. Potrditev župnika do tedaj v pravici ogl. patriarha. Po inkorporaciji pod patronatom in v presentaciji prošta, dekana in kapitlja v Novem mestu, potrditev ordinarij (1667: papež).

Lit.: M. Dražumerič in dr., 700 let župnije Novo mesto-Šmihel, 1995.

6. Podružnice:

(1) *sv. Ane* v Grabnu (Ragovo) (Graben, 1350 5/8; Biz./Preinf. I št. 82), om. 1500 12/3, ko je bila v njej ust. tedenska maša (Baraga št. 174). Nova c. posv. po tržaškem škofu in vizitatorju ogl. patriarha Ursinu de Bertisu 1611 26/7 (Baraga št. 307). Po drugi svetovni vojni porušena.

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(2) *sv. Lenarta* v Gotni vasi (Gottendorf, 1436; celjski fevdi). V osnovi srednjeveška, v prvi pol. 17. stol. prez.

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(3) *sv. Nikolaja* (1667: *sv. Jurija*) v Stranski vasi (Strans Dorff, ok. 1490; Baraga št. 139). Ladja v jedru srednjeveška, z ostanki fresk iz ok. 1500, barokizirana. 1783 pri ž. Vavta vas.

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(4) *sv. Vida* na Ljubnu (Veliki Podljuben) (1667: in Lubenperg, Valv. 1689: auf dem Berge Lamina) (Livbel, 1273 5/9; MC V/134; bey dem Lewbel, 1436; celjski fevdi), om. s patrocinjem Sand Veit 1477 (urb. Kamnik). Sedanja iz zgodnjega 17. stol.(?), posv. po tržaškem škofu Ursinu de Bertisu 1611 27/7 Vsem svetnikom (Baraga št. 308), barokizirana. Nekdaj romarska.

(1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1763)

(5) *sv. Florijana* (1581: *sv. Ahacija*) na Cerovcu (Gorenje Lakovnice) (Czorobitz, Cerobytz, Czerowitz, 1477; urb. Kamnik). Srednjeveška (?), temeljito obnovljena v šestdesetih letih 19. stol. Med drugo svetovno vojno močno poškodovana, obnovljena blagosl. 1971.

(1581, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(6) *Marijinega vnebovzeta* v Smolenji vasi. V osnovi srednjeveška z gotskim prezbiterijem, barokizirana (na portalu letnica 1644). 1753 in 1755/1756 v »mehovskem« vik. (1757 ni om.).

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1763, 1783)

(7) *sv. Trojice* (1581, 1592/1596: *sv. Benedikta*; KLS II, 524: *sv. Marjete*) na Potovem Vrhu (Pottenberg, 1441 17/6; Baraga št. 57). Ladja še srednjeveška(?), barokizirana. 1753, 1755/1756 in 1757: v »mehovskem« vik.

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(8) *sv. Križa* (zdaj *Žalostne Matere božje*) na Velikem Slatniku (villa dicta Slatnik, 1295 13/1; AH I, 62–63, št. 25). Iz konca 17. stol. 1753, 1755/1756 in 1757 v »mehovskem« vik., 1783 pri Vavti vasi.

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(9) *Matere božje* v Stopičah. Od 1767 v ž. Stopiče.

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1690, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(10) *sv. Urbana* na Gornji Težki Vodi (Obern Swern Wazzer, 1393 19/5; ARS). Od 1767 v ž. Stopiče. V Consign. 1783 je ni.

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1763)

(11) *sv. Jošta* v Šentjoštu (Črmošnjice), om. prek toponima 1436 (Sannd Jost; celjski fevdi), določneje 1503 24/2 (zu Ober Tschermoschnitsch bey Sand Jobst in Sand Michels phar unnd Meychowarer gericht; Baraga št. 185; podobno 1503 26/6; Baraga št. 186). Od 1767 v ž. Stopiče.

(1581, 1690, 1592/1596, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(12) *sv. Marije Magdalene* v Črmošnjicah pri Stopičah (Scherczenicz, 1264; UBKr II/339). Od 1767 v ž. Stopiče.

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1690, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(13) *sv. Roka* nad gradom Pogance (Jedinščica), z. po Rudolfu Paradeiserju, lastniku gradu, v spomin na divjanje kuge v Novem mestu leta 1625. Po koncu druge svetovne vojne opuščena in v razvalinah, na portalu (danes v Dolenjskem muzeju, Novo mesto) letnica 1661. Gl. tudi Valv. XI, 449.

(1667, 1689, 1757, 1763)

(14) *sv. Jurija* v Orehovici. Bizancij 1581 ga (po pomoti?) našteva med šmi-helskimi podružnicami. Že leta 1609 v ž. Šentjernej (gl. tam).

(1581)

7. Kapele:

(1) *Božjega groba* »penes Stauden« na Grmu (Novo mesto). Po Valv. XI, 556, z. 1675 po tedanjem lastniku gradu Grm (Stauden), baronu Wolfu Ferdinandu Mordaxu, upod. Top. Carn., list št. 248. Pred 1702 k njej prizidana grobnica Wolfa Ferdinanda Mordaxa in njegove žene. V viz. 1757 navedena med podružnicami. Obnovljena in v rabi lokalne evangeličanske skupnosti.

(1689, 1757, 1763)

(2) *sv. Trojice* pri gradu Pogance (Poganiz) (Jedinščica), urejena za časa lastnika Rudolfa Paradeiserja (1634–1647) (Valv. XI, 447). 1734 se omenja grajski duhovnik (sacelan) (ZZ, 332). Dvorec 1942 oropan, 1943 požgan.

(1689/XI, 1757)

(3) *sv. Jožefa* v Ruperčvrhu (Ruprechtshof). Grad nastal iz propadajočega gradu Mehovo, z. 1641–1657 po grofih Paradeiser, po 1726 v posesti kostanjeviške opatiije. Prvotna kapela z. 1665, om. 1751 24/12, ko jo je kostanjeviški samostan kot lastnik gospostva Ruperčvrh prepustil ž. Šmihel kot javno podružnico (Baraga št. 408). Leta 1763 pogorela, 1765 obnovljena in 1766 posv. (po O. Frankoviču Gradovi II/1, 234ss). Graščina 1943 požgana, v razvalinah. Portal vzidan v stavbo Stare Kresije, zdaj knjižnice Mirana Jarca v Novem mestu.

(1757)

(4) *Materē božje trsatske* v gradu Neuhof (»Pred Malim mostkom«) v Kandiji. Zdaj tu bolnišnica.

(1757)

(5) *sv. Jožefa* v gradu Steinbrückel (Na Kamnu, Kamen) v Kandiji (zdaj bolnišnica).

(1757)

XCVII. ŽUPNIJA MATERE BOŽJE (OZNAJENJA) V STOPIČAH

1. Cerovec Veliki in Mali, Črmošnjice, Dolž, Grm (= Podgrad), Gabrje, Hrib, Hrušica, Igljenik, Jugorje, Jurinja vas, Konec, Koroška vas, Mehovo (= Grad), Mihovec, Orehek, Pangrč Grm, Podgrad, Pristava, Pušče, Sela, Sv. Jošt, Težka Voda, Verdun, Vinja vas, Zajčji Vrh.

2. Kraj v srednjem veku ni izpričan.

3. C. prvič om. v Bizancijevem popisu 1581. Sedanjo baročno c. je dal sezidati baron Janez Lovrenc Paradeiser, lastnik gradu Poganci, leta 1709 (kronogram nad portalom; letnica 1704 v lit. napačna). Božjepotna. Prezidana ponovno posv. 1888. Od Od postavitve novega glavnega olt. 1711 (Otrin, Visočnik, 82) posvečena Devici Mariji, tolažnici žalostnih.

4. Ž., izločena iz župnije Šmihel, ust. leta 1767 in naslednica vikariata šmihelske ž., ust. v prvi pol. ali sredi 17. stol., morda tudi ok. leta 1662 pri novi cerkvi Marije Device dobrega sveta v Podgradu. Obseg tega vik. je razviden iz popisa 1667 (kot subvikariat šmihelskega vik.), viz. 1753 in kapiteljskih obračunov 1755/1756, v katerih so kot v viz. 1757 navedene še tri podružnice šmihelske ž. (tam št. 6 do 8) in osem podružnic kasnejše stopiške ž. (brez Stopič!), to pa so z eno izjemo (Šentjošt) prav tiste cerkve, ki v Valvasorjevem seznamu šmihelskih podružnic manjkajo. Leta 1689 je torej ta vik., imenovan po gradu Mehovo, že obstajal, le da ga Valvasor ni zabeležil in naštel njegovih podružnic. 1767 ustanovljena ž. je pridobila štiri šmihelske podružnice (tam št. 9 do 12) z novim župnijskim sedežem, šmihelski pa odstopila tri podružnice nekdanjega mehovskega vik. (št. 6 do 8). Mehovski vik. so bili prejcone ustanovili grofje Paradeiserji, zakupniki Mehovega.

5. Pod patronatom novomeškega kapitlja.

Lit.: Župnija Stopiče: ob 300-letnici župnijske cerkve, 2009.

6. Podružnice:

(1) sv. *Marije Magdalene* v Črmošnjicah pri Stopičah (Scherczenicz, 1264; Grebenc, 33; UBKr II/339). Prez. v prvi pol. 19. stol. 1755/1756 in 1757 v ž. Šmihel. (1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(2) sv. *Urbana* (Consign. 1783: sv. *Tomaža*) na Gornji Težki Vodi (ober Swern wazzer, 1393 19/5; ARS). Barokizirana, predelana v 19. stol. (1833). 1755/1756 in 1757 v ž. Šmihel.

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(3) sv. *Petra in Pavla* (1581, 1592/1596; 1667: sv. *Petra*), pozneje sv. *Kozma in Damijana* v Dolžu (Gerzendorff, 1468 8/9; Baraga št. 96). Iz druge pol. 16. stol., baročno predelana (letnica 1722 na zvoniku, v tlaku 1749).

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(4) sv. *Jakoba st.* v Hrušici (Pirpawm, 1393 19/5; ARS). Iz poznega srednjega veka, barokizirana.

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(5) sv. *Jošta* (in sv. *Antona opata*; Otrin, Visočnik, 83) v Šentjoštu (pri Težki Vodi), om. posredno s krajem 1436 (celjski fevdi), določno 1503 24/2 v šmihelski ž. (Baraga št. 185). V zač. 19. stol. predelana baročna stavba. 1755/1756 in 1757 v ž. Šmihel.

(1581, 1592/1596, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(6) sv. *Andreja* v (Malem) Orehku (Nutzdorf, 1300 9/2; ARS; AH I, 47–48, št. 21), om. 1412 12/2 (vor sand Andreas kirchen [...] ze Nusdorf; GZL VII/60).¹⁵⁴ Ladja v jedru še romanska, barokizirana (17. stol.).

(1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(7) sv. *Nikolaja* (in sv. *Katarine*; Otrin, Visočnik, 84; patrocinij stranskega olt.) v Pangrč Grmu (1581: pod goro), om. 1459 s.d. posredno z goro (in Monte s. Nicolai; Baraga št. 86) in določno 1468 8/9 (in dem pergk zu sand Nikla; Baraga št. 96). Romanska ladja (Zadnikar, 541s; dvoje plasti poslikav iz zgodnjega in poznega 14. stol.) z baročnim prezbiterijem.

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(8) sv. *Mateja* (*Matije*) na Zajčjem Vrhju pri Stopičah (1581: na Selih) (Hasenperg, 1412 12/2; ARS). Baročna (druga pol. 17. stol.).

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(9) sv. *Primoža in Felicijana* na Velikem Cerovcu (Czerobytz itd., 1477; urb. Kamnik). Barokizirana.

(1592/1596, 1753, 1667, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(10) sv. *Lenarta* v Podgradu (dorf am ort [...] vnder Meichaw, 1444; avstr. fevdi) (1581: Potgradum, 1667: ibidem, tj. v Mehovem). V viz. 1763 samo patrocinij (!). Ne stoji več. V Consign. 1783 še om. (Untermaychau).

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1763, 1783)

(11) sv. *Jerneja* v Podgradu (kot zgoraj). Ne stoji več.

(1581, 1592/1596)

(12) *Marije Device dobrega sveta* (1753 in 1757: *Marijinega vnebovzetja*) v Podgradu pod Mehovim (redno lokalizirana v Mehovo; 1667: extra castrum Mayhou, 1783: Untermayhau). Z. in posv. 1662 namesto cerkve sv. Jerneja, prez. posv. 1892 3/7 (ZD 1892, 192). – V i k a r i a t od prve polovice ali sredine 17. stol. (ok. 1662 ali že pred tem?) do ustanovitve nove ž. v Stopičah (1767), ustanova grofov Paradeiser (v Mehovem od leta 1619 dalje; Smole, Graščine, 287) zaradi oddaljenosti od župnijskega sedeža, 1733 tu om. parochus sive vicarius in Maichou (ZZ, 330), kot vikariat tudi v viz. 1753. V viz. 1763 samo patrocinij (!). – Lok. 1790, ž. ust. 1874.

(1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

(13) sv. *Marjete* v Jurni vasi (Ju^rrendarff in sand Michels phfarr, 1424 10/3; Baraga št. 35), om. 1451 24/2 (Baraga št. 70). Barokizirana. Na portalu letnica 1748.

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1763, 1783)

¹⁵⁴ V urb. kamniškega deželskega sodišča 1477 je na fol. 45r poleg vasi Orehek navedeno še naselje, imenovano po c. sv. Andreja (Zw Sand Andre; ni v GHTS), kar je lahko le c. v Malem Orehku, torej je vas Orehek pravzaprav Veliki Orehek. Urb. nem. reda 1490 ima tu »bey sannd Andre« (gl. HTK, 871).

XCVIII. ŽUPNIJA SV. JERNEJA V ŠENTJERNEJU

1. [Apnenik], [Ban Gornji in Spodnji (= Veliki in Mali)], [Brezje pri Šentjerneju], [Breška vas], [Brezovica Dolenja in Gorenja], Brusnice (Velike in Male), Cerov Log, Čadraže, Dobe, Dobrava (= Dobravica), [Dol, zaselek Tolstega Vrha], Dolenje (?; gl. Gradišče), Drama, [Drča], [Gabrje], [Germberk], [Gomila Gorenja], [Gradišče pri Šentjerneju Dolenje in Gorenje], Grič, Groblje (pri Prekopi), Dolenja vas (?; gl. Stara vas), [Hrastje], [Imenje], Ivanjše, [Javorovica], [Jelše], Kočarija, [Loka], Maharovec (Dolenji in Gorenji), Mihovica, [Mihovo], [Mokro Polje Gorenje in Dolenje], [Nova Gora], Orehovec, Orehovica (Gorenja), Ostrog, Podstrm, Polhovica, Pristava (pri Šentjerneju), Pleterje, [Prapreče (pri Šentjerneju)], Prekopa Dolnja in Gornja), [Rakovnik], Ratež, [Razdrto], Roje (Velike in Male), Ržišče, [Sela pri Šentjerneju], Slatnik, Stara vas (Dolenja in Gorenja), Suhadol (Gorenji), Sv. Jera, Sv. Miklavž, [Šentjakob], [Šmalčja vas], [Šmarje], Vodenice (Male), [Vratno], [Vrbovce], [Vrh pri Šentjerneju], Vrhpolje (Gorenje in Dolenje), [Zapuže], [Žerjavina], [Žvabovo].

2. Kraj om. posredno z župnikom (plebanus de sancto Bartholomeo) 1249 8/5 (GZS VI,1/86), sicer pa tudi »na polju« (in dem velde, 1317 24/8; ARS; v latinskih virih »in campis«). Zagrebški viri jo označujejo po izginulem gradu Sicherstein (de Sychenstain, 1339 9/11; J. Barle, kot spodaj).

3. C. om. posredno z župnikom 1249 8/5 (kot zgoraj). Po arheoloških raziskovanjih dve romanski fazi (12., 13. stol.), še srednjeveška stavba prezidana, obokana in posv. 1827.

4. Prvotno c. Spanheimskih iz 12. stol., po osvojitvi slavonskega oz. ogrskega ozemlja južno od Krke, ki jo je prevzel patriarh. Ž. om. 1249 8/5 (kot zgoraj) in v des. seznamu 1296 (Sanctus Bartholomeus). Območje, ki ga je pokrivala šentjernejska ž., je prvotno sodilo pod ok. leta 1094 ustanovljeno zagrebško škofijo, katere stolni kapitelj si je lastil tamkajšnje desetine. Zato se tudi navaja v sporu, ki je sredi 14. stol. nastal med križniki v Beli krajini in zagrebškim stolnim kapitljem (J. Barle, ZZ, 289ss in 305ss), vendar je bila že v 13. stol. trdno v oglejskih rokah. 1459 18/2 papež Pij II. ž. vtelesi cistercijanskemu samostanu v Kostanjevici (prepis ARS, AS 746, samostan Kostanjevica, fasc. 15). Ker pa jo je cesar Friderik III. namenil za dohodke novo ustanovljenega stolnega kapitlja v Ljubljani, jo kostanjeviški samostan po posredovanju papeža Pavla II. v začetku(?) leta 1469 prepusti stolnemu kapitlju, v zameno pa prejme ž. Sv. Križa v Podbočju z inkorporacijsko bulo Pavla II. z dne 1468 (= 1469) 4/2 (ARS). Za Tomaža Hrena priključena ljublj. škofiji.

5. Ž. patriarhatska z vsemi pravicami do leta 1459 (kot zgoraj), ko z inkorporacijo kostanjeviški samostan prejme njen patronat. Po 1468 (1469) pod patronatom in v prezentaciji ljublj. stolnega kapitlja, potrditev ostane v rokah ogl. patriarha (tako tudi 1501 19/1, sub 1500 3/12; AAU, Acta 19, 114r–115v; 1500 3/12: ž. sv.

Jerneja je »annexa« ljublj. stolnemu kapitlju, zaradi zanemarjenosti in odsotnosti duhovnika jo papež Aleksander VI. podeljuje Klemenu, kanoniku v Novem mestu, kar je potrdil ogl. patriarh 1501 19/1). Ž. ostane v ogl. diecezi še vse 16. stol. (1581 jo vizitira Bizancij), dokler za Tomaža Hrena ne preide v ljublj. škofijo.

Lit.: A. Lesjak, Zgodovina šentjernejske fare, 1927; Zbornik župnije Šentjerneje (ur. M. Dražumerič, S. Granda), 1999.

6. Podružnice:¹⁵⁵

(1) *Marijinega rojstva* v Šmarju, om. prek toponima 1330 30/11 (dacz sand Mareyen; (ARS) in ok. 1350 (in beata Virgine prope Altendorf; urb. Kostanjevica). Ladja srednjeveška (freska sv. Krištofa iz zgodnjega 16. stol. na zunanjščini, sneta), barokizirana, prezbiterij ob viz. 1668 nov. – 1526 v pleterskem deželskem sodišču. (1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(2) sv. *Ane* v Ledeči vasi (Ladendorf, 1266 19/5; UBKr II/363), om. 1367 24/2 (ARS) (1631: Gledezhauass). Še srednjeveška ladja z gotskimi elementi. Po viz. 1668 prezbiterij na novo obokan. Barokizirana. (1526, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(3) sv. *Danijela* v Dolenjem Suhadolu (Zuchudol, 1306; Blaznik, Urb., 173) (1581: nei monti, 1609: in monte alto, 1631: in Suchodol), om. 1389 24/4 (vnder Sand Daniel; ARS). Po 1782 opuščena (1805: porušena¹⁵⁶). V razvalinah (romanska apsida).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(4) sv. *Roka* na Tolstem Vrhu, zgrajena po sredini 17. stol. (ok. 1680). (1689, 1747, 1783)

(5) sv. *Andreja* v Leskovcu pri Velikih Brusnicah (Lezkowicz, 1392; Blaznik, Urb., 242). Po 1782 opuščena (1805: porušena).¹⁵⁷

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(6) sv. *Jurija* v Orehovici (Orchwicz, 1308 15/3; HHStAW). Nova zgrajena leta 1788, z uporabo starih zidov (vzdolžni steni še romanski).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(7) sv. *Sigismunda* v Polhovici (Polhacz, 1306; Blaznik, Urb., 174; Pilchberg, z dvorom [hof], 1392; Blaznik, Urb., 242) (1631: in Bukouez). Še romanska ladja

¹⁵⁵ V popisu 1526 in Consign. 1783 so podružnice navedene le s patrociniji. Podatki iz leta 1805 so povzeti po matrikuli ž. Šentjerneje, NŠAL, Matrike, fasc. 1.

¹⁵⁶ Po poročilu lokalnega kaplana v Brusnicah iz leta 1821 je cerkev še stala, bila je samo zaprta; Otrin, Visočnik, 70. Enako velja za cerkvi sv. Andreja v Leskovcu in sv. Jedrt na Gorjancih.

¹⁵⁷ Gl. prejšnjo opombo.

skoraj kvadratnega tlorisa; romanska polkrožna apsida, om. v viz. 1668, nadomeščena z novim prezbiterijem (Zadnikar, 273).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(8) *sv. Jakoba* v Šentjakobu ob Krki, na Blatu (1581: v »Blata«, 1609: »v'Blatach«, 1631: in loco denouitsch, 1689: in St. Jacobs Dorff, 1747: penes Gurk), nekdanje naselje Blato (ali bolje Blata) pri Ostrogu (zu Blat, 1306 25/5; Mlinarič, Top., 63; prim. GHTS, 23; HTK, 59), om. 1379 2/3 (sand Jacob auf der Gurkch; ARS; MMVK 1901, 36). (Gl. tudi ž. Podbočje, št. 10.) Stala je tik ob reki. Po 1782 opuščena (1805: razrušena), ohranjeno ledinsko ime Pri cerkvi (KLS II, 534). Zarisana tudi na vojaški jožefinski karti (Zemljevid 1, C1) v bližini reke. Iz viz. 1653, 1673 in 1668 razviden obstoj romanske polkrožne apside (Zadnikar, 276). – V popisu 1526 navedena tudi v pleterskem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(9) *sv. Katarine* v Cerovem Logu. 1526 z bratovščino *sv. Sebastijana*. Ne stoji več (po 1782 opuščena, 1805: v ruševinah), ohranjeno ledinsko ime Za cerkvijo (KLS II, 478).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(10) *sv. Lenarta* (1783 in zdaj *sv. Kozme in Damijana*) v Gorenjem Gradišču pri Šentjerneju (Gradisch, 1347 31/3, M. Mikuž, Top., 59; Grebenc, 63). (1609: in Untergradisch!). Sedanji patrocini nastopa v matr. 1747. Po viz. 1668 romanska cerkva s polkrožno apsidno (Zadnikar, 267). Barokizirana.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(11) *sv. Marije Magdalene* v Ržiščah (1581: v Vodenicah, oz. na Velikih Vodenicah, 1689: v Ržiščah) (Wodniz, 1252; UBKr II/198; GZS VI,1/152) (1609: in colle). Poznoromanska enoladijska cerkva s pravokotnim prezbiterijem (Zadnikar, 315ss). V Consign. 1783 podružnice s tem patrociniem ni.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747)

(12) *sv. Nikolaja* na Gorjancih (nekdanj Sv. Miklavž) (Cerov Log) (1581: nei monti, 1609: in monte Vskokorum, 1631: in Gorianzhizh, 1689: im Uskokenberge). 1836 opuščena, 1887 z. nova.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(13) *sv. Ožbalta* na Javorovici (Yauriz, 1297 25/11; Mlinarič, Top., 59; Jarowicz, 1322 25/5; ARS), om. 1383 18/9 (MMVK 1901, 37). 1869 po odloku škof. ordinariata opuščena in propadla. 1984 obnovljena kot spominska kapela borcev Cankarjevega bataljona, padlih 16. marca 1944 v boju z Nemci in domobranci. – 1526 v pleterskem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(14) *sv. Petra* v Volčkovi vasi (Woltzgendorf, 1268 18/3; UBKr II/383). Po 1782 opuščena (1805: porušena). (Olt., dat. 1760, prenesen v zakristijo Ksaverjeve

cerkve v Dolenji Stari vasi, KLS II, 483; danes v prezbitariju). V Consign. 1783 ni podružnice s tem patrocinijem.

(1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747)

(15) *sv. Jedrti* na Gorjancih (Trdinov Vrh, Sv. Jera) (Cerov Log) (1581: nei monti, 1609: in monte Uskokorum, 1631: na Gori, 1689: najviše »in Uskokken-Gebirge«), om. 1447 2/9 (sannd Gertrauten kirchen; ARS; MMVK 1901, 62). Po 1777 opuščena in 1802 porušena (M. Dražumerič, v: Gorjanci: Dolenjski zbornik 1997, 212ss),¹⁵⁸ razvaline spomeniško prezentirane.

(1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(16) *Materē božje* na Malih Vodenicah (Wodniz, 1252; GZS VI,1/152). Zgodnje-gotska s kratkim korom, 14. stol. (Komelj).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(17) *sv. Martina* v Grobljah pri Prekopi (Grvčebloch, 1249 8/5; GZS VI,1/86). Ob viz. 1668 po potresu v večjem delu na novo pozidana. Barokizirana.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(18) *sv. Štefana* v Dolenji Stari vasi (1689: v Hrvaški Stari vasi) (Altendorf, 1314 24/6; ARS). 1742 podrta in postavljena nova v čast Frančišku Ksaverju (gl. naslednjo št.).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689)

(19) *sv. Frančiška Ksaverja* v Dolenji Stari vasi. Z. po letu 1742 po jezuitih v Pleterjah in posv. 1746 3/8 po škofu Ernestu Amadeju Attems (matriki 1747 in 1805).

(1747, 1783)

(20) *sv. Tomaža* v Gorenji Stari vasi (1689: v Kranjski Stari vasi) (Altdorf, 1301 10/11; FRA II 35, 15, 16). Bizancij 1581 je nima. Barokizirana.

(1526, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(21) *sv. Urbana* v Gorenjem Vrhpolju (Obernuelt, Oberuelt, ok. 1306; Blaznik, Urb., 176), om. 1439 2/4 (MMVK 1901, 60). Barokizirana, z ostanki srednjeveških fresk na severni zunanjščini ladje. (V viz. 1609 omenjene freske po stenah.) – 1526 v pleterskem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(22) *sv. Vida* (*sv. Vida in Modesta*) na Gorenjem Mokrem Polju (Nazzenvelt, 1228 18/10, GZS V/486), om. brez patrocinija 1436 (celjski fevdi). Še romanska ladja, nekdanja polkrožna romanska apsida (viz. 1668; Zadnikar, 272) zamenjana z gotskim prezbitarijem (ohranjen talni zidec), zdaj baročen.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(23) *sv. Križa* (zdaj *sv. Družine*) v Velikih Brusnicah (Fresnicz, ok. 1390; Blaznik, Urb., 243) (1609: in Hrosniz, 1631: Brusniz). Še romanska ladja (?) z gotizirajočim

¹⁵⁸ Gl. prejšnjo opombo.

rebrasto obokanim prezbiterijem 16./17. stol. (Komelj), na južni zunanjščini velika freska sv. Krištofa. Nova c. sv. Križa, zdaj župnijska, z. 1848; stara s spremenjenim patrocinijem sv. Družine ostala, opuščena, zdaj spet v rabi. V viz. 1686 zabeležena prošnja soseske za lastnega duhovnika, saj naj bi bila c. nekaj subvarikariatna. – Lok. 1787,¹⁵⁹ ž. ust. 1876.

(1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(24) sv. *Janeza Krstnika* v Gabrju (Gabriach, 1444; avstr. fevdi). Zgodnjebaročna (17. stol.; ob viz. 1668 nov obokan prezbiterij).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(25) sv. *Urha* v Čadražah (Sadras, 1360 21/6 ARS). Še romanska ladja s polkrožno sklenjenim portalom, v viz. 1668 izpričana polkrožna apsida zamenjana s poligonalnim korom (Zadnikar, 264s).

(1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747, 1783)

(26) sv. *Lovrenca* pri kostanjeviškem samostanu (1581: appresso il Monasterio di Lonstrons). Natančnejša lokacija ni ugotovljena. Stala je še pred ustanovitvijo samostana, om. v njegovi ustanovni listini 1249 8/5 kot določitev njegove lege: in valle que Topliz vulgariter dicitur iuxta capellam sancti Laurentii (GZS VI,1/86). Mlinarič, Top., 39s, jo lokalizira na Dobe pri Kostanjevici (en kilometer vstran vzdolž Krke navzgor), kar pa je verjetno predaleč.¹⁶⁰ Om. še v popisu kranjskih dragocenosti 1526, a brez lokacije. Po Bizanciju 1581 naj bi jo razrušili Turki in ni bila več v rabi. Valvasor je nima več.

(1526, 1581)

(27) sv. *Ignacija* v Draškovcu (Mihovica) (Draskowitz, 1421; Blaznik, Urb., 250, 251), ustanova Ignacija Berneškega, lastnika draškovske graščine, posv. in pripoznana kot šentjernejska podružnica 1756 31/7 (zapis v matr. 1747 in 1805). Om. še v CC 1892. Ne stoji več. (Gradovi II/2, 38.)

(1747)

(28) sv. *Petronile* v Ivanjdolu (Vanjdolu). C. om. v matr. 1747, v Consign. 1783 in v matr. 1805 (kot podrta). Ne stoji več.

(1747, 1783)

¹⁵⁹ Otrin, Visočnik, 69.

¹⁶⁰ V ustanovni listini iz leta 1249 je neka cerkev sv. Lovrenca om. še enkrat kot kraj »apud sanctum Laurentium« s 13 kmetijami. Če naj bi bile te kmetije še dalje v Ostrogu (GHST, 410–411), potem bi to morala biti neka druga cerkev, o kateri pa v virih ni sledu. Skupina prvih treh krajev s podeljenimi kmetijami v listini (Prekopa, »apud sanctum Laurentium«, »apud Topliz«) govori prej za to, da gre za isti objekt. Toda gl. tudi tu, ž. Raka, t. 3.

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela Nadangela* pri ž. c. v Šentjerneju, kostnica. Po viz. sodeč romanska s polkrožno apsido (Zadnikar, 494s). Ne stoji več.

(1609, 1631, 1653, 1686, 1689, 1747)

(2) *Materē božje* na trgu v Šentjerneju (1747: jo postavlja na Videm). Porušena v jožefinski reformi (matr. 1805: Videm Ecclesia penes Matricem est radicaliter diruta).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1653, 1668, 1689, 1747)

(3) *sv. Pankracija* v gradu Prežek (Cerov Log), glede na patrocinijsko dejstvo, da je Valv. ne omenja, verjetno v starem gradu (Priseche, med 1180 in 1200; GZS IV/637). Grad v 16. stol. porušen in razdejan, nižje poz. novi grad Prežek.

(1581)

(4) *sv. Antona Padovanskega* (Valv. XI, 150) v gradu Vrhovo (Freihof) (Orehovica). Po Valv. grad z. ok. 1533, med drugo svetovno vojno močno poškodovan in delno obnovljen. Kapela ni lokalizirana.

(1689)

(5) *Marijine predstavitve* (CC 1892) v gradu Gracarjev turn (Faistenberg; prim. upodobitev v Valv. XI, 133). Om. v matrikuli 1805. Grad v osnovi srednjeveški, v renesansi razširjen. 1942 požgan, po vonji postopoma obnovljen, kapela ohranjena (Gradovi II/1).

(1689)

(6) *Marijine zaroke* v gradu Struga (po matr. 1747 patrocinijsko 23. 1.; Šilc, 326). S kaplanom. S patrocinijsko om. tudi v direktoriju kapucinskega samostana v Novem mestu (sredina 18. stol.; M. Benedik, ZČ 1994, 205). Baročna, neogotsko predelana (Gradovi II/1).

(1689, 1747)

8. Redovne hiše:

(1) samostan cistercijanov *Studenec sv. Marije* (Fons sanctae Mariae) v Kostanjevici, ust. leta 1234 zunaj trga («v dolini, ki se ljudsko imenuje Toplica, poleg kapele sv. Lovrenca») po vojvodi Bernardu Spanheimskem in njegovi soprogi Juti. Ustanovna listina ni ohranjena, pač pa listina druge Bernardove dotacije iz 1249 8/5 (GZS VI,1/86). V gotiki na zahodu skrajšana in predelana in kasneje (18. stol.) barokizirana c. je v jedru prvotna triladijska cerkev bernardinskega tlora, nekdanj v celoti križnorebrasto obokana (tako zdaj rekonstruirana južna stranska ladja) z zgodnjegotsko arhitekturno plastiko (kapiteli, konzole itd.). Ena prvih cerkvenih stavb na Slovenskem, ki je vseskozi zgodnjegotsko zasnovana. Čas zidave in leto posvetitve nista znana; datirana proti sredini 13. stol. (J. Gregorič, ZUZ n.v. I, 1951;

M. Zadnikar, Arhitektura; I. Komelj; E. Cevc, Srednj. plastika, 1963, 48–51). Do ustanovitve samostana 1234 zgrajeni le južni in severni obkorni kapeli kot grobnici ustanovnikov, nadaljevanje gradnje pa je treba glede na zgodovinske okoliščine postaviti malo kasneje v tretjo četrtino 13. stol., vsekakor pa po letu 1249 (R. Peskar, v: Vekov tek: Kostanjevica na Krki 1252–2002, 2003, 436–454). Za časa opata Aleksandra Tauffererja (1737–1760) barokizirana. 1786 11/11 samostan z dekretom ukinjen, cerkev do 1793 župnijska, ko se sedež župnije vrne k cerkvi sv. Jakoba v mestu, zatem opuščena, 1820 prodaja opreme. 1942 požgana, po koncu vojne postopoma propadla, 1960–1971 obnovljena z delno rekonstrukcijo gotske zgradbe. – 1461 26/7: pičenski škof Jakob, gen. vikar ogl. patriarha, posveti c. in določi, naj se praznik posvetitve cerkve obhaja na dan 2. julija (Marijino obiskanje) (prepis v ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 179; Mlinarič, Kostanjevica, 232s); lahko da se ta posvetitev nanaša na gotske predelave. – V sred. veku om. oltarji: (1) *Materie božje* (pač veliki olt.), om. 1308 7/12 (Mlinarič, Top., 63) in 1401 17/1 (ARS; Mlinarič, ib., 82); (2) *sv. Mihaela*, om. 1317 24/8 (ARS; Mlinarič, ib., 65); (3) *sv. Janeza*, om. 1320 20/3 (ARS); (4) *sv. Križa*, om. 1401 17/1 (kot spreadaj). – K a p e l a zunaj cerkve: *sv. Lenarta* ali *sv. Treh kraljev*, om. kot nova kapela sv. Treh kraljev 1339 6/5 (ARS; Mlinarič, ib., 72), 1382 21/12 kot kapela sv. Lenarta z olt. sv. Treh kraljev (ARS; Mlinarič, ib., 80), 1389 9/4 kot capella sancti Leonhardi sita in monasterio Fontis sancte Marie prope Landstrost cum duobus altaribus (ARS), ko ji Lovrenc, pičenski škof in gen. vikar ogl. patriarha, podeli odpustke. Grobnica Gallov s Podpeči (1393 4/5; ARS). (Glede oltarjev in kapel vse: prepisi listin v ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 179). – 1525 25/6 pičenski škof Nikolaj blagoslovi novega opata Lenarta Moshaimerja ter posveti »ecclesiam vel capitulum« *sv. Martina in Ulrika*, 4 kapele znotraj samostanskih zidov in novo postavljeni križni hodnik (listina v WNOCist). – V jožefinski reformi samostan razpuščen. – Lit.: Mlinarič, Kostanjevica.

(2) samostan kartuzijanov *Sv. Trojice* (Thronus Sanctissimae Trinitatis), ust. po grofu Hermanu II. Celjskem v bližini obstoječe vasi Pleterje (Pletriach, 1368 23/1; Biz./Preinf. I št. 164), po zmotnem Valvasorjevem mnenju na lokaciji gradu Sicherstein, v šentjernejski ž. Prizadevanja kartuzijanskega reda in grofa Hermana za ustanovitev samostana segajo vsaj v leto 1400. Gradnja samostana od 1403 do 1407, ko sta posvečeni kapiteljska dvorana in zakristija (8/2 oz. 27/11) in ko je samostan z 1407 17/7 datirano ustanovno listino grofa Hermana tudi pravno ustanovljen (listina v ARS; potrditev ogl. patriarha Ludovika 1428 8/5; ARS). C. z. bržkone od leta 1407 dalje; do leta 1413 dograjen zahodni bratovski del cerkve (posvetitev dveh olt.), c. samo je posvetil freisinški škof Herman (ustanovnikov nezakonski sin) 1420 27/10 po nalogu ogl. patriarha Ludovika Tecka, ki je cerkvi podelil tudi odpustke (1420 1/11). C. je v naslednjih letih prejela še nadaljnje odpustke (patriarha Ludovika, 1426 22/5; gen. vikarja pičenskega škofa Gregorja, 1427 30/7).

1446 13/2 pičenski škof Martin posveti še dva oltarja in jima podeli odpustke (vse listine ARS, gl. še J. Mlinarič, *Kartuzija Pleterje 1403–1595*, 1982, 99–111). Leta 1593 je bil samostan razpuščen, 1596 ukinjen, njegove stavbe in imetje pa je prešlo v roke jezuitskega reda (do 1773) kot rezidenca ljublj. kolegija, ki je tu vzdrževal vikarja. Leta 1899 samostan ponovno ustanovljen in z redovno cerkvijo na novo sezidan. – Še ohranjena, konservirana in restavrirana samostanska c. iz časa gradnje, enoladijska kartuzijanskega tipa s križnorebrastimi oboki in arhitekturno plastiko parlerjevske smeri, z lektorijem razdeljena v bratovski in meniški del (M. Zadnikar, *Srednjeveška arhitektura kartuzijanov*, 1972). – V srednjem veku om. oltarji: s patrocinijem le oltarja v bratovskem delu cerkve (in ecclesia conversorum), in sicer (1) sv. *Križa* in vseh svetnikov ter (2) sv. *Treh kraljev*, posvečena in obdarjena z odpustki po gen. vikarju škofu Bartolomeu Caccia 1413 8/11 (ARS; Mlinarič, ib., 109s). – K a p e l i zunaj cerkve: (1) kapela v kapiteljski dvorani (capella capituli) z oltarjem *Vseh svetnikov*, posv. 1407 8/2 po gen. vikarju, kninskem škofu Petru Janezu; (2) kapela v zakristiji (capella sacristiae) z oltarjem *Matere božje in sv. Janeza Krstnika*, posv. 1407 27/11 po škofu Petru Janezu (oboje prepis v AS 1079 II/69r; Mlinarič, 107). Ohranjen gotsko obokan prostor na severni strani cerkve ob prezbiteriju (Zadnikar). – Lit.: J. Mlinarič, *Kartuzija Pleterje 1403–1595*, 1982.

XCIX. ŽUPNIJA SV. JAKOBA V KOSTANJEVICI NA KRKI

1. Mesto, Koprivnik, Malence, Sajevice.

2. Landestrost, 1220 24/6 (kot spodaj); kot trg (forum) 1249 8/5 (kot spodaj) in mesto (civitas) 1270 24/11 (AH I, 235–236, št. 64).

3. C. om. posredno z župnikom 1220 24/6 (GZS V/311); s patrocinijem 1280 24/1 (kot spodaj) in 1288 8/1 (Notbl. 1858, 404). 1763 in 1771 z dodatnim patrocinijem- Blažene Device Marije. Poznoromanska (baročno obokana) z dvema portaloma, katerih arhitekturna plastika, v preteklosti povezana s samostansko cerkvijo v Kostanjevici, kaže na predhodno obdobje do ok. 1220 (M. Oter Gorenčič, *Deformis formositas ac formosa deformitas: Samostanska stavbna plastika 12. in 13. stoletja v Sloveniji*, 2009, 125ss). Prvotno verjetno romanska apsida, ok. 1400 prizidan ravno sklenjen prezbiterij z dvema in pol polama, obokan (Peskar, *Arhitektura*, 205–207), v potresu med 1753 in 1757 porušen in po 1757 z ohranjenimi starimi stenami obnovljen in obokan (ob viz. 1753 še cel in posvečen, ob viz. 1757 porušen in na velikem olt. se ni maševalo).

4. Patronatna ž. spanheimskih grofov (po patrociniju in drugih okoliščinah sodeč) iz 12. stol. v oporišču njihove dolenjske posesti južno od Krke, prvotno v okljuku na levem bregu reke, prvič om. posredno z župnikom 1220 24/6 (kot zgoraj). Njen teritorij je segal na sever prek Krke s Krakovskim gozdom, ki so si ga bili prilastili

Spanheimski iz smeri Rake. V des. seznamu 1296 navedena kot plebs (forum de Landestrost), v seznamu kolekt 1323 kot capella (kot nekdanja plemiška ustanova ali zaradi podložnosti samostanu). 1249 8/5 (kot spodaj) delno inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Kostanjevici. – Patronat nad ž. v Kostanjevici je vojvoda Bernard Spanheimski v svoji drugi ustanovni listini samostana leta 1249 8/5 (GZS VI,1/86) podelil cistercijanskemu samostanu v Kostanjevici. Vendar takrat ta podelitev ni bila pravno priznana in potrjena s strani ogl. patriarha kot ordinarija loci (patriarha Bertolda Andeškega, pač zaradi sporov s Spanheimskimi med Bertoldovim vladanjem zaradi njihove uzurpacije patriarhovih pravic in oblasti na Kranjskem). Zato je patronat nad ž. po izumrtju Spanheimskih prešel na Habsburžane, tako da še kralj Rudolf na župnijsko mesto prezentira kaplana svojega sina, vojvode Alberta (Hartmana de Ulemsperch; pač po smrti Otokarja II. Češkega 1278, najbrž leta 1280, po 24/1). Leta 1283 (8/10, Dunaj) Rudolfov sin vojvoda Albert podeli patronat po resignaciji župnika Hartmana dokončno kostanjeviškemu samostanu. Mimo tega je že patriarh Rajmund 1280 24/1 (Čedad) podelil patronat kostanjeviškemu samostanu po odstopu dotedanega župnika Lamberta (listine v prepisih v ARS, AS 746, Samostan Kostanjevica, spisi fasc. 2, in Eccl. 13, Annotationes; še ena verzija Rajmundove podelitve 1280 24/1 z datumom 1288 8/1 v Notbl. 1858, 404).

5. C. pod patronatom Spanheimskih do leta 1249, ko ga vojvoda Bernard podeli cistercijanskemu samostanu v Kostanjevici ob njegovi drugi dotaciji (1249 8/5: [...] capellam in predicto foro nostro Landestrost in qua jus patronatus habere dinoscimur, cum eodem iure ipsi Monasterio similiter nos dedisse; GZS VI,1/86). Ponovna podelitev oz. potrditev patronata s strani patriarha Rajmunda 1280 24/1 (prepis ARS, AS 746, Kostanjevica, fasc. 2) kot tudi 1283 8/10 s strani vojvode Alberta (kot zgoraj) in patriarha Janeza 1392 17/1 (ARS – s sklicevanjem na renunciacijo na patronat po avstrijskih vojvodih; gl. tudi tam 1392 29/1). Glede na to župnika prezentira kostanjeviški opat, potrjuje pa ogl. patriarh, tako tudi ob podelitvi župnikovega mesta 1392 29/1 (ARS). Kasneje župnikovo mesto podeljuje kostanjeviški opat pleno iure (1436 24/4; ARS).

Lit.: Vekov tek: Kostanjevica na Krki 1252–2002 (ur. A. Smrekar, S. Granda, B. Božič; za zgodovino župnije J. Mlinarič), 2003

6. Podružnice:

Nobene.

7. Cerkve in kapele (vse v mestu):¹⁶¹

¹⁶¹ V popisu 1665 om. samo ž. c. sv. Jakoba v mestu z dvema posebej neimenovanima kapelama (sv. Nikolaja in sv. Martina). V Consign. 1983 je ž. izpadla.

(1) sv. *Mihaela*, verjetno kostnica pri ž. c. Ne stoji več, tudi Valv. 1689 je ne omenja. (1581)

(2) sv. *Martina*. Ne stoji več. Locirana na otoku pri južnem mostu (B. Golec, Vekov tek, 171ss). Podrta po 1787, četudi so jo nameravali ohraniti za primer, da bo ž. c. poplavljen (Maček, Ustanove, 198). Sodila je pod mestni špital (1752). (1581, 1689, 1752, 1763)

(3) sv. *Nikolaja*. Gotsko obokan prezbiterij (Komelj: 17. stol.?), barokizirana ladja. Skupaj s prejšnjo je sodila pod mestni špital. (1581, 1689, 1752, 1763)

(4) sv. *Neže*. Omenja jo samo Bizancij 1581. Spomin nanjo ohranjen v ustnem izročilu, stala je morda pri Tercialskem mostu (Golec, ib., 171). (1581)

(5) sv. *Ane* v kostanjeviškem dvorcu, tu po 1793 župnišče, posv. 1752 po kostanjeviškemu opatu Aleksandru Tauffererju. Baročna. (1757, 1763)

C. ŽUPNIJA SV. KRIŽA V PODBOČJU

1. Avguštine, Brezovica, Bušeča vas, Brvi, Češnjica, Črneča vas, Dobrava, Dol, Dolšice, Frluga, Globočice, Gradec, Hrastek, Izvir, Jablanica, Karelče, Mladje, Ostrc, Pirošica, Planina, Poštena vas, Prušnja vas, Pristava, Premagovce, Stojanski Vrh, Sela, Slinovce, Šutna, Trelnik (kje?), Vinji Vrh, Vrhovska vas, Zavodje; onstran deželne meje: Cerovica, Novo Selo, Poklek.

2. Kraj om. posredno s cerkvijo: Sancta Crux, 1249 8/5 (GZS VI,1/86).

3. C. om. posredno z župnikom 1249 8/5 (kot zgoraj). Sedanja c. z. 1907 (Moric Kirchschräger) in posv. 1908.

4. Prvotno c. Spanheimskih iz 12. stol., po osvojitvi slavonskega oz. ogrskega ozemlja južno od Krke, pod njihovim gradom Stari grad, ki pa jo je prevzel patriarh. Sedež ž., ki jo je glede na zgodovinske okoliščine in patrocinijske datirane v drugo pol. 12. stol. Skupaj s šentjernejsko ž. je pokrivala v bojih z Ogrji pridobljeni svet na desnem bregu spodnje Krke do sotočja Krke in Bregane s Savo. 1468 (= 1469) 4/2 jo po posredovanju cesarja Friderika III. papež Pavel II. dodeli samostanu v Kostanjevici (ARS) kot odškodnino za šentjernejsko ž., ki jo je samostan odstopil cesarju, da bi jo ta lahko ta podelil stolnemu kapitulju v Ljubljani (izročitev 1470 19/9; ARS). Dokončna izvedba inkorporacije 1475 10/4 (ARS).

5. Patriarhatska ustanova v popolni oblasti ogl. patriarha, tako tudi ob podelitvi župnikovega mesta 1292 13/2 (Otošec št. 78) in 1367 25/10 (Otošec št. 1269). Po 1468 oz. 1470 (kot zgoraj) prezentacija v rokah kostanjeviškega opata in konventa. Potrditev? Kasneje vključena v leta 1687 ust. kostanjeviški arhidiaconat.

Podružnice:¹⁶²

(1) *Žalostne Matere božje* v Bušeči vasi (Poschendorff, 1439; urb. Kamnik). V jedru še srednjeveška z enopolnim križnorebrasto obokanim prezbiterijem iz 15. stol. z ostanki sočasne poslikave (Komelj). Zvonik dat. 1601 (napisna plošča). (1665, 1689, 1753, 1757, 1763, 1771, 1783)

(2) sv. *Janeza Krstnika* na Gadovi Peči (Gadenstein, 1460 6/10; Biz./Preinf. II, št. 284). (1689: Goldenberg, 1753: Gadova Petz) (Stojanski Vrh). Ne stoji več. V popisu 1665 je ni. (1689, 1753, 1757, 1763, 1771)

(3) sv. *Nikolaja* na Gradcu (Gradiza, 1295 13/1; AH I, 62–63, št. 25). Ohranjena retardirajoča romanska enoladijska cerkva s polkrožno apsido iz 14. stol. (Zadnikar, 218s). (1665, 1689, 1753, 1757, 1763, 1771)

(4) sv. *Lovrenca* v Brezju v Podbočju (Briez, 1360 21/6; ARS; Piřch, 1376 30/8; ARS). Ne stoji več. Popis 1665 je nima. Ruševine še označene v Zemljevidu 2, karte, sekcija 220, A2, brez patrocinija (Rudera einer alten Kirche). (1689, 1753, 1757, 1763)

(5) sv. *Katarine* na Frlugi (Verlug vnder dem Wacz, 1407 10/7; Mlinarič, Pleterje, 263). Ohranjena retardirajoča romanska enoladijska cerkva s polkrožno apsido iz 14. stol. (Zadnikar, 214s). (1665, 1689, 1753, 1757, 1763, 1771)

(6) sv. *Mohorja in Fortunata* v Črneči vasi (Tscherndorf, 1376 30/8; ARS). Iz poznega 16. stol. (1665, 1689, 1753, 1757, 1763, 1771)

(7) sv. *Vida* v »Blushareber« (1689; 1757: Pluski verh 1763: Pluschiverg). Viz. 1753 in 1771 je nimata, pač pa jo navaja tabelarični prikaz prihodkov in odhodkov arhidiakonotov na Kranjskem v letu 1767 (Pluski verh, Plaschiverg; Volčjak, 130). Neidentificirana. Verjetno gre za izginulo naselje v bližini vasi Gradnje in Mladje, ki se kot Glusdorf navaja leta 1444 v fevdni knjigi deželnega kneza (HTK II, 322); odprto ostaja, če se toponim Pluschendorff oz. Luschendorff, ki se v virih pojavlja med letoma 1407 in 1459 (gl. HTK II, 1153–1154, pod geslom Prušnja vas) nanašajo na to lokaliteto. Enako veja za toponim Bluschendorff v listini 1447 3/9 (ARS), ki je v HTK II, 129, identificiran kot Bušeča vas (gl. tudi Mlinarič, Pleterje, 276²¹⁶³). To cerkev še ima označeno Zemljevid 2, karte, sekcija 220, A2, brez patrocinija (alte ... Kirche) na vzpetini severozahodno od vasi Mladje. (1665, 1689, 1757, 1763)

¹⁶² V popisu 1665 so podružnice z eno izjemo (Bušeča vas) navedene le s patrociniji, v Consign. 1783 naštetih le dve.

¹⁶³ Urbar gospostva Krško iz let 1653–1659 (ARS, AS 1074/80, 123) ima »Wluschkha Vaaß«.

(8) sv. *Jurija* na Slinovcah (Globočice pri Kostanjevici). Om. brez lokacije 1330 30/11 (hinder sand Jorgen) in določneje 1415 17/1 (vnder sand Jörgen vor der stat Landestrost; oboje ARS; gl. tudi HTK, 321). Valv. 1689: »pri Kostanjevici«, 1753: Slinovce. Ne stoji več (gl. naslednjo številko).

(1665, 1689, 1753, 1757, 1763, 1771)

(9) *Matere božje dobrega sveta* na Slinovcah (Globočice pri Kostanjevici), z. leta 1778 po kostanjeviških cistercijanih po načrtih Lovrenca Pragerja (Šumi/Sapač; M. Kemperl, v: Vekov vek: Kostanjevica na Krki 1252–2002, 2003, 493–500). Romarska. Na mestu nekdanje c. sv. Jurija: 1761 je bila v Jurijevi c. ust. bratovščina Matere božje dobrega sveta, katere namen je bilo tudi zbiranje sredstev za novo cerkev (A. Lavrič, Arhivi 2014/1, 120).

(1783)

(10) sv. *Jakoba* (1689: »pri Krki«, 1753: v kraju »Wendt«, 1757, 1763: »in Baddonu« in »Badoun«, pač zapisano za »Badouu« [= Badovo, Padovo]). Neznana, morda odplavljena. Identičnost z nekdanjo c. sv. Jakoba v Šentjakobu, ž. Šentjernej (tam št. 8), ni verjetna. Viz. 1771 je nima več, tudi toponim je izginil in ga ni mogoče identificirati.

(1665, 1689, 1753, 1757, 1763)

(11) sv. *Benedikta* na Vinjem Vrhu (Weinperg, 1439; urb. Kamnik). Viz. 1771 je nima. Ne stoji več (prim. tudi KLS III, 47). Ruševine še označene v Zemljevidu 2, sekcija 220, B2, brez patrocinija (rudera einer Kirche).

(1665, 1689, 1753, 1757, 1763)

(12) sv. *Mihaela* v Bočju pri Podbočju (Podbočje) (Boecz, 1317 25/5; ARS; Mlinarič, Top., 119; varianta s -perg že v srednjem veku; Wottscherp, 1625; HTK, 78–79; 1753: Wozberg). Ohranjen register cerkve iz let 1755–1782 (Registrum Sti. Michaelis in Wotschberg, Botschberg; ARS, AS 746, knj. 71). Popis 1665 je nima. Ne stoji več. Zemljevid, karte, sekcija 220, A2, jo še ima.

(1753, 1757, 1763, 1771)

(13) sv. *Marije Magdalene* (1753: sv. *Marije Magdalene in sv. Valentina*) v Oštrcu (Ostricz, 1330 11/4; ARS; gl. tudi Mlinarič, Top., 71, 74). Baročna (prva pol. 18. stol.). Ohranjen register cerkve iz let 1755–1782 (Registrum stae Mariae Magdalenaee in Ostertz; ARS, AS 746, knj. 70).

(1665, 1753, 1757, 1763, 1771)

CI. ŽUPNIJA SV. JURLIJA NA ČATEŽU OB SAVI

1. Bregana, Brezje, Cernik, Čedno, Cerina, Dobeno, Gaj, Globočice, Jesenice, Kamnica, Koritno, Kraška vas, Laze, Mala Dolina, Malence Velike in Male, Mokrice, Mrzlava vas, Nova vas, Obrežje, Perišče, Pogračeno, Ponikve, Stankovo, Straža, Velika Dolina, Žejno.

2. Satęs, 1249 15/5 (GZS VI,1/88).

3. C. om. prek vikarja 1302 2/6 (kot spodaj), s patrocinijem 1404 20/7 (filialis ecclesia sancti Georii in Zchates; ARS). 1481 2/10 škof Peter, vikar ogl. patriarha, izda župniku v Čatežu dovoljenje, da c., onečaščeno po Turkih, »zaradi bližine« rekonziliira zagrebški škof (Vale, 35). Sedanja c. z. 1832 in posv. 1833.

4. Vik. župnije Sv. Križa v Podbočju, ust. s cerkvene strani, om. z vikarjem 1302 2/6 (Chunrat der do ze Sates vicari was; prepis v ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 179). Po zapiskih v Annotationes, ARS, AS 746, Samostan Kostanjevica, Eccl. 13, naj bi ž. ust. grof Herman II. Celjski leta 1434 in jo vtelesil ž. Sv. Križa, a je takrat le potrdil župniku pri Sv. Križu pravico, da predlaga vikarja za Čatež (1434 21/1; prepis iz 18. stol. v ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 179). 1444 om. kot »phar« (avstr. fevdi). 1470 oz. 1475 z matično ž. inkorporiran kostanjeviškemu samostanu. Ž. ust. v zadnji četrtini 15. stol.: 1475 11/7 tu naveden vikar (ARS), 1480 27/10 žpk. (plebanus; AAU, Acta 9, 455r).

5. Vik. in vikariatna ž. v prezentaciji župnika pri Sv. Križu v Podbočju in potrditvi ogl. patriarha (po 1475 verjetno kostanjeviškega opata). 1404 20/7 (ARS) in 1434 21/1 (kot zgoraj) Herman II. na vikariat prezentira svojega kandidata, a po pritožbi oškodovancev obvelja župnikova prezentacija.

6. Podružnice:¹⁶⁴

(1) sv. *Vida* na Šentviški gori (nad Čatežem) (1689: zu Strasha; 1757, 1763: na Gorenji Straži). Romanska enoladijska cerkva s polkrožno apsidno (Zadnikar, 247s), glavni portal gotski.

(1665, 1689, 1712, 1753, 1757, 1763)

(2) sv. *Martina* na Velikih Malencah (Mvlbach, 1302 8/4; ARS; AH II, 259, prim. Mlinarič, Top., 61), na pomembni rimskodobni lokaliteti. Posvečena po enem od pičenskih škofov Poponov (ok. 1185/1187–1202 ali 1214–1220, gl. M. Miklavčič, v: Hauptmanov zbornik 1966). Še ohranjena romanska ladja s kratkim gotskim, baročno obokanim prezbiterijem (Zadnikar, 561ss).

(1665, 1689, 1712, 1753, 1757, 1763)

(3) sv. *Petra* na Stankovem (Stancko gelegen pey Rayn, 1288 1/5; prepis v ARS, AS 730, fasc. 179; prim. Mlinarič, Top., 56). Sedanja iz zgodnjega 17. stol. Med jožefinskimi reformami predvidena za zaprtje (V. Steska, Carniola 1911, 153).

(1665, 1689, 1712, 1753, 1757, 1763)

(4) sv. *Duha* v Mrzlavi vasi (1753 brez navedbe kraja). Romanska ladja, c. prez. (17. stol.?).

(1665, 1712, 1753, 1757, 1763, 1783)

¹⁶⁴ Popis 1665 navaja ž. po sv. Vidu, cerkve sv. Jurija nima, podružnice samo s patrociniji. Popis podružnic v Consign. 1783 je pomanjkljiv in pretežno le s patrociniji.

(5) *sv. Mihaela* na Cerini, kapela kostanjeviškega dvorca Dvorec (Mlinarič, Top., 99). (1753: na Straži). 1757, 1763: na Straži, in residentia abbatis ex Landstrass. Baročna. 1710 darovanje zemljišča za z. nove cerkve (Smole VI, 310). (1665, 1689, 1712, 1753, 1757, 1763)

(6) *sv. Marije Magdalene* v Jesenicah na Dol. (Essinicz, 1444; avstr. fevdi), om. ok. 1453 (prav tam) (1689: »na Zhernem«; lokalizacija sumljiva, ker Valvasor nima podružnic na vzhodu čateške ž., ki so kasneje prišle pod Veliko Dolino). V gotski tradiciji 17. stol. (1665, 1689, 1712, 1753, 1757, 1763, 1783)

(7) *Marijinega vnebovzetja* v Veliki Dolini (Dolan, Grass Dolan, 1455; celjski fevdi). Današnja z. 1882–1886 in posv. 1892 20/6 (ZD 1892, 111). – Lok. 1788, ž. ust. pred 1800 ali v letu 1800.¹⁶⁵ (1753, 1757, 1763, 1783)

(8) *sv. Jakoba* na Ponikvi. Iz 17. stol. (1665, 1712, 1753, 1757, 1763, 1783)

(9) *sv. Križa* na Cirniku (in monte Cernich, 1258 8/9; UBKr II/252). Še srednjeveška? Na portalu letnica 1645. (1665, 1712, 1753, 1757, 1763, 1783)

(10) *sv. Janeza Evang.* Om. v viz. 1753 brez lokacije, 1757: penes filialem sancti Michaelis (na Cerini; gl. zgoraj t. (5); v Consign. 1782 ni om.). Je ni več, stala nedaleč vzhodno od cerkve sv. Vida nad Čatežem (J. Pacek, Pogled v preteklost, Čatež ob Savi, 1983, 11). (1753, 1757)

(11) *sv. Jožefa* na Rajcu (perg genannt Reycz, 1455; celjski fevdi) (1757: Raizberg). V razvalinah. (1712, 1753, 1757, 1763)

(12) *sv. Ane* pri gradu Mokrice (Mokritz, 1447 3/9; ARS). Profanirana. (1712, 1753, 1757, 1763)

7. Kapele:

(1) *Žalostne Matere božje* v gradu Mokrice (die vessten Mokorecz, 1455; celjski fevdi), z duhovnikom. Gotsko obokana. Olt. posv. še 1720 (V. Steska, Carniola 1911, 156). 1763 in 1771 s sacelanom. Grad preurejen v hotel, kapela profanirana. (1757, 1763)

¹⁶⁵ Gl. zadevo župnika v Veliki Dolini, NšAL, ŽA Sv. Križ-Podbočje, fasc. 846.

CII. ŽUPNIJA SV. NIKOLAJA V METLIKI

1. Bereča vas, Bojanja vas, Boldrež (= Boldraž), Božičji Vrh (= Božič Vrh), Božjakovo (= Božakovo), Bušinja vas, Dole, Dragomlja vas, Drašiči, Gabrovec (= Grabrovec), Hrast, Jugorje, Krašnji Vrh, Križevska vas, Krmačina, Lokvice, Mačkovec, Radoše, Radovica, Ravnace, Rosalnice, Sela, Slamna vas, Suhor, Sv. Rok, Tri fare, Trnovce, Vidošiči, Železniki.

2. Kot pokrajinsko ime za Belo krajino: in regione que Metlica dicitur, 1228 18/10 (GZS V/486), za trg in mesto: de Nouo foro, 1300 13/6 (DOZA); Newemmarkt, 1309 25/5 (ARS); stat Mettlikg, 1455 10/8 (DOZA) (mesto pred 1335, potrjeno 1365).

3. C. sv. Nikolaja v mestu se prvič om. v zagrebškem popisu župnij in cerkva iz leta 1334 kot podružnica ž. c. pri Treh farah »v trgu« (filia [...] sancti Nicolai de foro). – 1705 pogorela, sedanja baročna, z. 1759 (napis nad glavnim portalom s kronogramom) in posv. po nadškofu Attemsju 1761 10/7 (viz. 1761). – Še v srednjem veku om. oltarji: (1) sv. *Katarine* (1466 11/6; Etnolog X/XI, št. 9); (2) sv. *Elizabete* (1466 11/6; ib.); (3) sv. *Rešnjega telesa* z bratovščino (1466 11/6, ib.; 1497 19/2, ib., št. 14; 1517 19/11, ib., št. 15); (4) *Marijinega oznanjenja* (1466 11/6; ib.); (5) sv. *Andreja* (1466 11/6; ib.); (6) sv. *Barbare* (1466 11/6; ib.); (6–7) sv. *Jakoba* in sv. *Jurija*, pri katerih sta bila – kot tudi pri olt. sv. Andreja – 1468 21/9 ust. beneficija (DOZA; IMK 1896, 228); (8) sv. *Sebastijana*, pri katerem je bratovščina sv. Rešnjega telesa na god sv. Janeza Krstnika leta 1510 (24/6) ustanovila kapelanijo (prepis ustanovne listine iz leta 1574 v Smole V, 92–93, z datumom 25. junija; gl. tudi Smole V, 63).

4. Ž. s prvotnim sedežem pri Treh farah in cerkvijo, ki je bila ena od štirih cerkva, ki jih je patriarh Bertold 1228 podredil novo ust. ž. v Črnomlju, verjetno pa nekaj desetletij starejša (gl. podružnice, št. 23–25). Plebanus om. 1295 25/6 (Biz./Preinf. I št. 19), nastopa kot plebs v des. seznamu 1296 in poleg Črnomlja edina v Beli krajini; kot plebs, podrejena Črnomlju, tudi v listini ogl. patriarha Otobona 1310 2/10, s katero naroča arhidiakonu Kranjske in Marke, naj je ne preveč obremenjuje (plebs ecclesie sancte Marie in Awa que parrochiali ecclesie in Scherno^omel subicitur; DOZA, št. 1291). V srednjem veku po Metliki poimenovani župniki (npr. Michael pharer zu den czeiten in der Metlich, priča v listini 1373 22/3; DOZA) se še vedno nanašajo na Tri fare. Da bi bila mestna c. v Metliki že leta 1468 župnijska (prim. IMK 1896, 228), ne drži. V zadevni listini (1468 21/9, kot zgoraj) je c. označena le kot »sand nicklas kirchen« brez kakršnekoli druge označbe, enako tudi v ustanovitveni listini zorničnega kaplana 1455 10/8 (sannd Niclas kirchen; DOZA). Prenos ž. v Metliko verjetno v 16. stol. (v popisu 1526 se ž. še vedno navaja pri Treh farah), izpričano v Valv. 1689.

5. Po zavzetju Bele krajine v lasti Višnjegorskih, po 1228 patronatna ž., po 1265 (gl. Črnomelj) patronatna ž. nemškega viteškega reda, ki ima tu tudi odvetništvo. V nasprotju s Črnomljem kot matično ž. Bele krajine za druge štiri župnije (Tri fare, Podzemelj, Semič, Vinica) prezentacijskih ali potrditvenih dokumentov ni. Obstaja možnost, da je župnike nameščal ali komtur v Ljubljani ali komtur v Metliki, ne da bi jih prezentiral patriarhu, morda s soglasjem arhidiakona za Kranjsko in Marko. 1295 25/6 (kot zgoraj) je v temporalije (svetno posest) župnika umestil Albert II. Goriško-Tirolski kot odvetnik cerkve.

Lit.: (za celotno Belo krajino) M. Ambrožič, *Kronika* 58/3, 2010, 647–674; J. Volčjak, *Bela krajina v vizitacijskih zapisnikih nadškofa Karla Mihaela Attemsa (1752–1774)*, prav tam, 729–752, in *Dušni pastirji v Beli krajini med letoma 1753 in 1771*, prav tam, 753–764; gl. tudi Črnomaljski zbornik (ur. J. Weiss), 2008; J. Weiss (ur.), *Neumarkt – Metlika: Nastanke in razvoj mesta od konca 13. do začetka 19. stoletja*, 2018.

6. Podružnice:¹⁶⁶

(1) *sv. Roka* »pred mestom« (1771: in suburbio), sedanja z. 1858 po načrtih metliškega dekana Vincencija Vovka. Pokopališka. (1689, 1753, 1771, 1783)

(2) *sv. Martina* »pred mestom« (1771: in suburbio), z nagrobniki Burgstallov, prenesenih iz cerkve sv. Sebastijana (sv. Ane) v Krupi. Opuščena (skladišče; pred tem lapidarij belokranjskega muzeja). (1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(3) *sv. Katarine* »pred mestom« (1771: in suburbio). Om. 1468 11/10 (Etnolog X/XI, št. 11). C. metliške komende, v času protestantizma (1581) okupirana po tamkajšnjem predikantu (prim. Th. Elze, *Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Österreich* 1901, 62; L. Podlogar, *IMK* 1907, 163). Po urb. iz sr. 18. stol. z beneficijem v posesti mesta (Žnidaršič Golec, *Urbarji*, 184 in op.). Je ni več. Med jožefinsko reformo zaprta in leta 1796 prodana (Maček, *Sklad*, 291). (1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(4) *sv. Antona Padovanskega* v Trnovcu. Baročna. Popis 1526 ima neko c. sv. Antona, prejkone sv. Antona puščavnika. Ker pa so te cerkve v baroku pogosto menjale patrocinij v sv. Antona Padovanskega, gre v popisu za to cerkev ali njeno prednico. (1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

¹⁶⁶ Popis 1526 navaja cerkve zunaj Metlike le s patrociniji, tako večinoma tudi v viz. 1753. V viz. 1761 podružnice niso našteje.

(5) *sv. Janeza Krstnika* na Gornji Lokvici (Lokwicz, 1342 19/5; Biz./Preinf. I št. 67). Med drugo svetovno vojno močno poškodovana, zvonik in prezbitერიj vključena v novo zgradbo.

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(6) *sv. Jakoba st.* v Dolnjem Suhorju pri Metliki (Suchar, 1477; urb. Kamnik), sicer v Bereči vasi, s pokopališčem. V zagrebškem popisu 1334 om. samo s patrociniem kot podružnica metliške župnije. Ok. 1870 prenovljena, z novim zvonikom, 1880 24/9 poškodovana zaradi udara strele (ZD 1880, 286). – Ž. ust. 1858 pri novi c. *sv. Jožefa* na Suhorju, z. 1853–1855, posv. 1858 27/6 (ZD 1858, 76, 118).

(1334, 1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(7) *sv. Vida* na Jugorju pri Metliki (1689: pod Gorjanci), 1334 om. brez navedbe kraja kot podružnica metliške ž., kraj sicer imenovan po cerkvi: zu sand Veytt, 1462, itd. (HTK, 498–499).

(1334, 1526, 1689, 1771, 1753)

(8) *sv. Tomaža*, v popisu 1526 om. med cerkvama *sv. Marka* in *sv. Trojice* ter *sv. Vida*; neznana.

(1526)

(9) *sv. Marka* (CS 1971: *sv. Martina*) v Bušinji vasi (Wuschendorff, 1434 28/10; ARS). Barokizirana.

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(10) *sv. Urbana* na Grabrovcu (Grabrewecz; 1447 18/9; ARS) (1689: auf dem Berge Berziz [Berčice]; 1771: Gabraviz; 1783: Gabrovitz!). Današnja verjetno iz 17. stol.

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(11) *sv. Marjete* v Bojanji vasi (Woyansdorff, 1423 30/11; DOZA), om. brez lokacije 1492 27/10, ko je cesar Friderik III. dovolil Metličanom, da sejem pri tej cerkvi zaradi turške nevarnosti prestavijo v mesto (Etnolog X/XI, št. 12). Barokizirana.

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(12) *sv. Križa* v Slamni vasi (Slaundorf, 1431 29/4; ARS; Etnolog X/XI, 29) (1783: Kleindorf). Baročna, prez. 1841 (napis in letnica na kamnitem portalu).

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(13) *sv. Nikolaja* (zdaj *sv. Trojice*) na Krašnjem Vrhu (sprememba patrocinija v drugi pol. 19. stol., verjetno po izgradnji nove 1858, om. v CC 1892). Nova z. 1858 (ZD 1858, 94). – Sem lokalizira M. Kos (GHTS, 725) c. *sv. Trojice*, om. kot metliška podružnica v zagrebškem popisu 1334, kar pa ni mogoče, saj je cerkev na Krašnjem Vrhu izpričana kot Nikolajeva.

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(14) *Marijinega vnebovzvetja* v Radovici (Radowitz, 1490; D. Kos, Urb., 224). Iz druge pol. 18. stol. (?), predelana (?) blagosl. 1855 15/12 (ZD 1855, 3). – J. Barle,

IMK 1901, 50, zmotno postavlja semkaj c. sv. Trojice iz popisa 1334. – Lok. 1849 (1854), ž. ust. 1876.

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(15) sv. *Trojice*, om. kot metliška podružnica v zagrebškem popisu 1334, ni identična z nobeno obstoječo cerkvijo, saj se tudi ti dve, ki bi najprej prišli v poštev, v Radovici in na Krašnjem Vrhu, pojavljata skupaj s to v popisu iz leta 1526. Glede na zemljepisno razporeditev leta 1334 om. metliških podružnic (Jugorje, Suhor, Božakovo in ta sv. Trojice) je pa precej verjetno, da je zadevna c. stala v tem kotu metliške ž. V 16. ali 17. stol. (pred 1689) izginila.

(1334, 1526)

(16) sv. *Ane* v Vidošičih.¹⁶⁷ V poznobaročni tradiciji zgodnjega 19. stol.

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(17) sv. *Mohorja*, v popisu 1526 navedena med cerkvama sv. Ane in sv. Nikolaja, neznana.

(1526)

(18) sv. *Lenarta*, v popisu 1526 navedena brez omembe kraja za c. sv. Nikolaja na Krašnjem Vrhu, v Valv. 1689 v Drežniku (Dreshnik), v viz. 1753 spet brez kraja med c. sv. Ane v Vidošičih in sv. Petra v Drašičih. Neznana. Toponima Drežnik v metliški ž. ni oz. ga ni več. Drežnik pri Vinici ne pride v poštev.

(1526, 1689, 1753)

(19) sv. *Andreja*, v popisu 1526 navedena med cerkvama sv. Lenarta in Matere božje, neznana.

(1526)

(20) sv. *Petra ap.* v Drašičih. Današnja poznobaročna centralna, z. 1773 (letnica na fasadi).

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(21) sv. *Marije Magdalene* na Božakovem. Om. v zagrebškem popisu 1334 brez navedbe kraja. Današnja baročna v centralni zasnovi.

(1334, 1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(22) sv. *Martina*, navedena na koncu popisa iz leta 1526. Ni identična s c. sv. Martina pred mestom. Neznana.

(1526)

(23 do 25) *Matere božje* pri Treh farah (Rosalnice) (1771: Blažene Matere božje, tri cerkve in Rossalniz; 1783: Rosalnitz, navedena samo ena c. Bl. Device Marije). Prvotni sedež metliške ž., morda ustanova templjarskega reda s slavonske oziroma ogrske strani v času kralja Bele III. (1172–1198) (M. Kosi, *Templarji na Slovenskem*, 1995, 18ss), ki jo je leta 1268 prevzel nemški viteški red. Prvič om. 1251 9/12 v darovnici grofa Majnharda III. Goriškega nemškemu viteškemu redu

¹⁶⁷ Witeczgeschies, 1406 25/7 in 1497 13/4 (oboje ARS; GHTS, 703) so Bitiče pri Hotiču (HTK, 54).

posredno z vasjo Bratilin, ki je ležala ob njej (villam que dicitur Bratilin [...] iuxta ecclesiam sancte Marie iuxta flumine qui dicitur Culp; J. Weiss, v: Med cesarstvom in kraljestvom, 2013, 18), zatem »apud Augiam iuxta fluvium Culpe« (1295 25/6; Biz./Preinf. I št. 19) (dalje: in Awa, in der awen itd., v des. seznamu 1296 Sancta Maria in Nawa). V zagrebškem popisu 1334: Item in Methlika ecclesia beate virginis circa castellum, matrix. – Tri cerkve s kasnejšim patrociniem (južna *Lurške Matere božje*, srednja *Ecce homo* in severna *Žalostne Matere božje*), od katerih je južna največja in je bila po izročilu župnijska; romanska ladja kaže na 12. stol. Drugi dve v osnovi gotski (za velikim olt. severne c. ostanki donatorske freske z letnico 143...). V popisu iz leta 1526 sta specificirana le dva patrocinija, *Marijinega vnebovzvetja*, ki se bržkone nanaša na južno cerkev, in *Marijinega oznanjenja* (vnser frawn Groß), verjetno za severno. Možno je, da so srednjo cerkev postavili šele po tem letu. Po Valv. 1689 naj bi bile vse tri cerkve posv. Materi božji. – Marijina romarska točka. 1383 21/6 posv. prezbiterij in glavni olt. Marijine župnijske cerkve po ogl. gen. vikarju bratu Frančišku s podelitvijo odpustkov na praznik sv. Janeza Krstnika (DOZA; IMK 1896, 225). V bližini z arheološkim raziskovanjem odkriti sledovi grajske arhitekture, domnevno templjarske postojanke in pozneje križniške komende. (J. Lux, R. Peskar, VS 2003, 27–52.) – 1466 11/6 (Etnolog X/XI, št. 9, kot zgoraj) tu om. olt. sv. *Elizabete* (*Ogrske*; križniški patrocini). (1334, 1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

7. Kapele:

(1) kapela v deželnoknežjem gradu Metlika. Na obstoj kapele je mogoče soditi po navedbi iz leta 1492, da ima metliški glavar svojega kaplana (AAU, Acta 15, 420r–v). Drugih podatkov o njej ni.

8. Redovne hiše:

(1) Hiša nemškega viteškega reda. Prvo postojanko v Beli krajini so križniki verjetno ustanovili pri Marijini cerkvi pri Treh farah, in sicer kmalu po letu 1251, ko so od Majnharda III. Goriškega prejeli tamkajšnjo posest, na lokaciji morebitne opuščene postojanke templjarjev s cerkvijo. Obstoj gradu na tem mestu izpričan prek označbe cerkve v popisu 1334 (circa castellum), v Valvasorjevem času v ruševinah (Valv. 1689, knj. VIII, 775; Valvasor jih pripisuje templjarjem). V »Metliki« prvič om. komtur 1373 22/3 (DOZA). Na tej lokaciji (in der Medlik cze vnser frawen) komenda prvič izpričana 1378 4/1 (ARS), zadnjič 1466 11/12, ko se omenja neki plavajoč mlin »pod nemško hišo ob Kolpi« (vnder dem dewtschen Hawss in der Mettling an der Khulpp; DOZA; za oboje M. Kosi, Črnomaljski zbornik 2008, 147). Po tem letu so – pač zaradi turške nevarnosti – konvent preselili v novo redovno

hišo v sami Metliki na nasprotnem koncu trga kot deželnoknežji grad, staro poslopje v Rosalnicah, bržčas kmalu zatem opustošeno in požgano med turškim vdorom, pa je bilo prepuščeno propadu. Po najdenih ostankih sodeč (J. Lux, R. Peskar, VS 2003, 27–52) naj bi bilo poslopje še v 15. stol. velikopotezno obnovljeno.¹⁶⁸

CIII. ŽUPNIJA SV. PETRA IN PAVLA V ČRNOMLJU

1. Bistrce (= Bistrica), Breznik, Butoraj, Čudno selo, Desinec, Dobljče, Dragovanja vas, Goljek, Grič (pri Dobljčah), Jelševnik, Jerneja vas, Kočevje, Kvasica, Lahinja, Loka, Maverlin, Mihelja vas, Naklo, Otavec, Paka Gorenja in Dolenja, Petrova vas, Rodine, Rožanec, Rožičev Vrh, Ručetna vas, Sela (pri Dragatušu), Sv. Ana, Svibnik, Talčji Vrh, Tušev Dol, Zajčji Vrh (= Snečji Vrh), Zastava.

2. Schirmomel (1228 18/10, kot spodaj), kot trg, pripadajoč gradu Mehovo (cum foro ad ipsum pertinente nomine Zermenli) om. 1277 24/1 (AH I, 239–240, št. 66).

3. C. prvič om. 1228 18/10 (kot spodaj), ko jo je posvetil patriarh Bertold, a po vsej verjetnosti z. na mestu neke starejše, o čemer priča zgodnjesrednjeveško grobišče na tej lokaciji s slovanskimi najdbami (10.–11. stol.), ki se povezujejo z najdbami na hrvaškem oz. dalmatinskem ozemlju. Baročno prezidana, posv. 1753 12/8 po nadškofu Attensu (viz. 1753), popravljena 1896 (ZD 1896, 360). – Še v srednjem veku om. oltarji: (1) sv. *Florijana*, om. 1459 21/2, ko je bil pri njem ust. zornični kaaplan (prepis v DOZA); (2) *Matere božje*, om. 1473 25/5 prek kaplana (DOZA); (3) sv. *Katarine* s kapelanijo, om. 1487 23/4 (prepis v DOZA).

4. Ž. je ust. patriarh Bertold 1228 18/10 (DOZA; GZS V/486; Bernhard št. P19), ji v smislu matične ž. podredil štiri obstoječe cerkve v Beli krajini (Vinica, Podzemelj, Semič in »Metlika«, to je Tri fare) in v njej umestil župnika, na ozemlju, ki so ga višnjegorski grofje ok. leta 1200 iztrgali Ogrom. V des. seznamu 1296 navedena kot plebs. 1251 6/5 Majnhard II. Goriški podeli župnijo skupaj s kapelama sv. Štefana in sv. Janeza nemškemu viteškemu redu (ecclesiam sancti Petri in Tzarneml cum capellis sancti Steffani et sancti Johannis; J. Weiss, v: Med cesarstvom in kraljestvom, 2013, 18 in op. 33); omenjeni kapeli sta c. sv. Štefana v Semiču in sv. Janeza (takrat pač še Krstnika) v Dobljčah. 1268 16/1 jo Ulrik Spanheimski na prošnjo svojega kaplana in vicedoma Janeza, pred tem župnika pri Sv. Petru »v Metliki« (tj. Črnomlju), skupaj z vsemi pripadajočimi ji cerkvami

¹⁶⁸ Ukoreninjeno mnenje, da se listina 1310 10/2, s katero ogl. patriarh podeljuje dvajsetdnevne odpustke vsem, ki bodo z miloščino ali dobrimi deli pomagali pri gradnji nove hiše nemškega reda »v Metliki« (DOZA, št. 1292; IMK 1896, 224), nanaša na novo komendo v sami Metliki, spričo razpoložljivih podatkov ne drži, gre namreč za Črnomelj (gl. tam). V tem času se nova tržna naselbina, ki jo poznamo kot Metliko, še imenuje kot »novi trg« (z variantami).

v Beli krajini (in Methlica) podeli nemškemu viteškemu redu v Ljubljani v polno pravico, na novo zgrajenimi in tistimi, ki se bodo še zgradile (universas quoque Ecclesias in Methlica de novo constructas et imposterum ad laudem Divini nominis erigendas pleno iure contulimus; DOZA; AH I, 27, št. 11). Ž. je z vsemi podrejenimi ji cerkvami vsaj od leta 1228 de facto sodila pod ogl. patriarhat, vendar se je v 14. stol. zaradi nekdanje pripadnosti Bele krajine (in dela ozemlja južno od Krke) Ogrski in s tem zagrebški škofiji vnel spor med viteškim redom v Ljubljani in zagrebškim kapitljem, ki se je pravno končal v korist slednjega, a zagrebški kapitelj teh pravic ni mogel uveljaviti (gl. J. Barlè, ZZ, 289ss; nazadnje M. Kosi, Črnomaljski zbornik 2008, 149ss).

5. Ob ustanovitvi ž. (1228 18/10, kot zgoraj) patriarh Bertold njene patronatske pravice podeli Sofiji, vdovi istrskega mejnega grofa Henrika IV. Andeškega, patriarhovega brata, zadnji iz rodu Višnjegorskih. Po njenem odhodu v samostan Admont leta 1230 in prodaji Bele krajine preide patronat na Otona VII. Andeškega, prek Otonove hčere Agneze pa najprej na Friderika II. Babenberškega, zatem (med 1248 in 1263) na Majnhardta II. Goriškega in naposled Ulrika III. Spanheimskega, ki ga 1268 16/1 (kot zgoraj) odstopi nemškemu viteškemu redu; podelitev patronatskih pravic nad črnomaljsko ž. in podrejenimi ji župnijami nemškemu viteškemu redu ponovno potrdi grof Janez Goriško-Tirolski 1337 16/10 (DOZA). Po odpovedi bivškega župnika Janeza 1279 22/1, takrat župnika v Rogatcu (DOZA), red v Črnomlju namešča redovne brate na prezentacijo ljublj. komturja in potrditev ogl. patriarha (prim. 1300 20/4 in 1336 16/4; oboje DOZA), sicer pa na prezentacijo deželnega komturja za Štajersko, Koroško in Kranjsko, tako 1358 15/2 (DOZA; Otorepec št. 1224) in 1407 9/6 (DOZA, pod 1407 7/6). 1342 22/10 patriarh Bertrand križnikom dovoli, da župnike dajejo v potrditev arhidiakonu Kranjske in Marke (Otorepec št. 951), a to nalogo še naprej opravlja patriarh (prim. 1358 15/2 in 1407 9/6, kot spredaj). Po osamosvojitvi metliške komende od ljubljanske po sredini 14. stol. funkcijo črnomaljskega župnika občasno opravlja metliški komtur. V 16. stol. red izvzet iz arhidiakonove oblasti; v Montagnanovem popisu 1592–1596 belokranjskih župnij ni več.

Lit.: L. Podlogar, Kronika mesta Črnomelj in njega župe, 1906 (ponatis iz Danice 1905); Črnomaljski zbornik (ur. J. Weiss), 2008; M. Ambrožič, Kronika 2010 (kot zgoraj); J. Weiss, Da ogen vun ne pride, 2011; Hodil po zemlji sem naši (ur. M. A. Kranjc), 2018 (za sakralno dediščino v črnomaljskem in viniškem okolišu M. A. Kranjc, T. Mesojedec, P. Mason, 233–251); (za nemški etnični prostor) Ferenc, Zupan II.

6. Podružnice:¹⁶⁹

(1) *sv. Duha* v Črnomlju (1753: in civitatis sive oppidi parte inferiori), z. 1469 ali malo pred tem, ko (1469 21/5) cesar Friderik III. v Rimu v imenu Gašperja Črnomaljskega zaprosi za odpustke (RG IX, 206, št. 1335). 1487 23/4 tu ust. beneficij (prepis v DOZA). Ostanke fresk iz skupine ti. hrvaških slikarjev (zgodnje 16. stol.). Valv. 1689 je ne omenja. Na rimskodobni lokaliteti (zgodnjekrščanska cerkev s talnim mozaikom; Ph. Mason, Arheo 1991, 44–48; isti, AV 1998, 285–313). 1885 zaprta. 1886 4/11 jo odkupi mestna občina in obnovi (blagosl. 1895 3/8; Podlogar). Po drugi svetovni vojni nacionalizirana, obnovljena 2002–2007 in predana kulturnim dejavnostim.

(1526, 1753, 1761, 1783)

(2) *Marijinega rojstva* v Vojni vasi. Baročna. Od 1802 tu črnomaljsko mestno pokopališče.

(1689, 1753, 1761, 1783)

(3) *sv. Mihaela* na Desincu (Dessynperk, 1423 30/11; DOZA). V osnovi še srednjeveška, barokizirana.

(1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(4) *sv. Marka* na Butoraju. V osnovi še srednjeveška, barokizirana.

(1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(5) *sv. Antona opata* (viz. 1753, 1761: *Padovanskega*) na Goljeku pri Dragatušu (1783: Kraschnitz). Današnja iz 18. stol.

(1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(6) *sv. Tomaža* na Tanči Gori (Dalsberg, 1457; celjski kart.; Tanczberg, 1490; urb. nem. reda; D. Kos, Urb., 220). Gotska, 16. stol.

(1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(7) *sv. Ane* na Tanči Gori (Dalsberg, kot zgoraj) (v Attemsovih viz. je ni). Nova c. na oktogonalnem tlorisu z. 1805 (letnica nad portalom) malo više od prejšnje.

(1526, 1689, 1783)

(8) *sv. Ožbalta* v Dragovanji vasi (Dragezgesiezz, 1359 11/2; DOZA). Barokizirana (18. stol.).

(1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(9) *sv. Janeza Evangelista* (prvotno pač *Janeza Krstnika*) v Dobljčah, om. brez lokacije kot kapela sv. Janeza v podelilni listini Majnharda III. Goriškega nemškemu viteškemu redu 1251 6/5 (J. Weiss, v: Med cesarstvom in kraljestvom, 2013, 18) ter zatem v zagrebškem popisu 1334 kot c. sv. Janeza Krstnika »de Dobljch« (kraj tudi kot: Aychen, 1397 11/10; ARS). Po vsej verjetnosti krstna c. za Belo krajino.

¹⁶⁹ V popisu 1526 so podružnice navedene samo patrocinijski, tako večinoma tudi v viz. 1753 in popisu 1783.

Glede na podatek iz leta 1251 tako kot tista v Semiču z dotacijo in duhovnikom, a se v župnijo ni razvila. Sedanja c. z. na drugem mestu 1843–1863.

(1334, 1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(10) *sv. Florijana* v Dobljučah. Om. samo v Valv. 1689. Je ni več (prim. Podlogar, 66).

(1689)

(11) *sv. Vida* (nekdaj *sv. Urha?*) v Dobljučki Gori. Valv. je nima. Sedanja c. z. 1824 na mestu starejše iz 17. stol. Da bi bila ta cerkev c. sv. Florijana, ki jo om. samo Valv. v Dobljučah (Ferenc, Zupan II, 116), ne drži. Ker Valv. 1689 te cerkve nima, ima pa neko cerkve sv. Urha na Stražnjem vrhu, in ker so prvi podatki o tej cerkvi šele iz sredine 18. stoletja, je kljub Valvasorjevi navedbi lokacije povsem mogoče, da gre za isto cerkev s spremenjenim patrocinijem. Gl. tudi Podlogar, 67. (1753, 1761, 1771, 1783)

(12) *sv. Marije Magdalene* v Tuševem Dolu (Tutzental, 1359 5/6; Biz./Preinf. I št. 122), barokizirana (druga pol. 18. stol.). V viz. 1771 je ni.

(1526, 1689, 1753, 1761, 1783)

(13) *sv. Nikolaja* na Stražnjem Vrh (1689: v Tuševem Dolu, v popisu 1526 in Consign. 1783 ni lokalizirana).¹⁷⁰ V osnovi še romanska, barokizirana v zgodnjem 18. stol. po Janez Matiji Freydangu (napis nad vhodom v lopi s kronogramoma 1711, ta letnica tudi v napisu s kronogramom, ki govori o obnovi c. po Ani Doroteji, poročeni baronici Apfalter, leta 1808).¹⁷¹ Cerkev družbeno vzpenjajoče se metliške meščanske rodbine Freydang, ki se je z Matijo (nedvomno identičnim z v napisu om. Janezom Matijo) pred letom 1707 preselila v Črnomelj (gl. J. Weiss, Častite avstrijske hiše zvesti podložniki: Oris prebivalstva Metlike, mesta na meji cesarstva, med poznim srednjim vekom in zgodnjo moderno dobo, v: Neumarkt - Möttling - Metlika: nastanek in razvoj mesta od konca 13. do začetka 19. stoletja (ur. M. Kosi), 2018, 227). Glede na kronologijo lahko domnevamo, da je c. kupil om. Matija po preselitvi v Črnomelj in jo dal leta 1711 preurediti. Rodbina je leta 1744 pridobila še tako imenovani Črnomaljski ali Freydangov dvorec v Črnomlju, ki ga je imela do leta 1808, ko ga je prodala in se, kot kaže, izselila (Smole, Graščine, 127). V napisu om. obnovo leta 1808 je mogoče pripisati novemu skrbništvu c. Kako je bilo z novo skrbnico c., om. Ano Dorotejo Apfalter, morebiti sorodnico Freydangov, in njeno povezavo z novim lastnikom Črnomaljskega dvorca, Valentinom Irbarjem, pa bi bilo treba še raziskati. (Gl. tudi Ferenc, Zupan II, 128 in dalje.)

(1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

¹⁷⁰ C. sv. Križa nad Stražnjim Vrhom, v ruševinah, je ležala v mejah ž. Koprivnik. Gl. tam.

¹⁷¹ Za posredovanje fotografije se podpisani zahvaljujem kolegici Luciji Fabjančič z Zavoda za varstvo kulturne dediščine Novo mesto.

(14) sv. *Jakoba st.* v Naklem (1689: v Rodinah). V osnovi gotska, gotski kor s freskami iz druge pol. 15. stol.

(1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(15) sv. *Katarine* (1689: sv. *Elije in sv. Katarine*) v Rodinah. Je ni več (še om. v Consign. 1783 brez lokacije).

(1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(16) *Marije Pomočnice (Maria Hilf)* v Rodinah, na kočevarskem etničnem ozemlju. Valv. 1689 je ne omenja, z. verjetno šele ob koncu 17. stol. na oktogonalnem tlorisu. Romarska. Glede na to, da je cerkev sv. Katarine om. vse do leta 1783, mnenje, da je bila cerkev Marije pomočnice zidana na njenem mestu (Ferenc, Zupan II, 122), ne drži.

(1753, 1761, 1771, 1783)

(17) sv. *Jerneja* na Otovcu (Sela pri Otovcu), v zagrebškem popisu 1334 om. kot c. sv. *Irineja* (fonetična pomota, ki dokazuje svetnikovo slovensko poimenovanje!). Sedanja baročna.

(1334, 1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(18) sv. *Jurija* na Rožancu (Rosanecz, 1342 19/5; Biz./Preinf. I št. 67). C. stoji nad mitrejem nad vasjo Rožanec. V jedru srednjeveška (romanska?).

(1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(19) sv. *Janeza Krstnika* v Petrovi vasi (Pettersdärff, 1462 24/7; Biz./Preinf. II št. 307). Baročna, večkrat predelana.

(1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(20) sv. *Jedrti* nad Petrovo vasjo (Pettersdärff, kot zgoraj). Je ni več.

(1689)

(22) sv. *Mohorja*, om. brez navedbe kraja v popisu 1526. Neznana.

(1526)

7. Kapele:

(1) sv. *Fabijana in Sebastijana (Sebastijana in Roka)* v Mestni lozi pri Črnomlju, z. 1510 na novem, pozneje pa opuščnem pokopališču v času kuge (Podlogar). Današnja z. 1646.

(1526, 1689, 1753, 1761, 1783)

(2) sv. *Andreja* v gradu Turn pri Dragatušu (1526: zu Turnaw; danes Breznik). Om. 1467 29/10, ko je v njej (St. Andreas Capellen bey Vesten Thurn zu Turnau) Viljem Semenič s soglasjem brata Volfganga, metliškega komturja in župnika v Črnomlju, ustanovil tedensko mašo (prepis v DOZA). V viz. 1761 navedena prek kaplana (sacelana) »domini de Ruesenstein«. Grad v pretežnem delu razvaljen, kapela ni lokalizirana.

(1526, 1689, 1761)

8. Redovne hiše:

(1) Hiša nemškega viteškega reda. Postavljena (kot druga v Beli krajini) v zač. 14. stol. 1310 10/2 ogl. patriarh podeli dvajsetdnevne odpustke vsem, ki bodo z miloščino ali dobrimi deli pomagali pri gradnji nove hiše »v Metliki« (noue domus fratrum Theotonicorum hospitalis sancte Marie Jerosolimitane que in Metlica nostre dyocesis erigit; DOZA, št. 1292; IMK 1896, 224). Po M. Kosiju (Črnomaljski zbornik, 2008, 146ss) se ta listina nanašala na komendo v Črnomlju in ne v Metliki, pri čemer izraz »Metlika« pomeni pokrajino in ne sam kraj Metliko.¹⁷² Njen obstoj je potrjen z več navedbami od leta 1339 dalje, a naj bi bila sredi 15. stol. ukinjena (M. Kosi, ib.). Vendar se leta 1543 med prelati v kranjskem deželnem zboru poleg metliškega komturja še vedno omenja črnomaljski (A. Nared, Historični seminar ZRC 7, 2009, 14). Poslopje, z. po požaru 1655, še stoji.

CIV. ŽUPNIJA SV. ŠTEFANA MUČ. V SEMIČU

1. Brezje, Brezova Reber, Brstovec, Cerovec, Češnjevček (= Črešnjevček), Gaber, Gorenjce, Gradnik, Hrib, Kal, Krupa, Krvavški Vrh, Laze, Lipovec, Maline, Nes toplja vas, Omota, Osolnik, Podreber, Prapreče, Praprot, Preloge, Pribišje, Rečica (= Vrčice), Rožni Dol, Sela, Smuk, Sodinja (= Sadinja) vas, Sodji Vrh, Starihov Vrh, Stranska vas, Štrekljavec, Trata, Trebinji Vrh, Valpča vas, Vinji Vrh, Vrtača.

2. Kraj izpričan posredno s cerkvijo 1251 6/5 (kot spodaj), sicer pa Schiemze, 1309 25/5 (ARS).

3. C. prvič om. brez lokacije kot kapela sv. Štefana 1251 6/5 v podelilni listini Majnharda III. Goriškega nemškemu viteškemu redu (J. Weiss, v: Med cesarstvom in kraljestvom, 2013, 18), zatem 1279 22/1 (ecclesia [...] sancti Stephani) (DOZA). Posv. sv. Štefanu prvemu mučencu. Gradivo zagrebškega kapitlja (1339 9/11, 1349 5/2, 1350 25/3; J. Barlè, ZZ, 289ss; HTK, 1275–1276) cerkev redno označuje kot c. sv. Štefana ogrskega kralja, tako tudi popis 1334 (ecclesia sancti regis Stephani matrix, de foundationis regis Bele, ut creditur), kar je lahko načrtna potvorba, vendar ne nujno. 1526 om. bratovščina Matere božje. Današnja z. po požaru ok. leta 1745 (viz. 1753: pred osmimi leti) in posv. po nadškofu Attemsju sv. Štefanu prvemu mučencu 1753 10/8 (viz. 1753).

4. Ena od štirih cerkva, ki jih je patriarh Bertold leta 1228 podredil novo ustanovljeni ž. v Črnomlju (gl. tam). Ob podelitvi leta 1251 še pripada črnomaljski ž.,

¹⁷² Ker je glede na naselitev križnikov na lokaciji Pri treh farah leta 1251 (gl. tam) metliška komenda leta 1310 gotovo že stala, mnenju J. Weissa (Neumarkt– Metlika ..., 2018, str. 174, op. 108), da se ta dokument vendarle nanaša na metliško komendo, ni mogoče pritrčiti.

a nedvomno z dotacijo in duhovnikom. Če navedba o prvotnem patrociniju velja, potem gre lahko še za ustanovo iz časa, ko je sem segala jurisdikcija zagrebške škofije (12. stol.). 1342 22/10 om. skupaj z drugimi kot filialna ž. črnomaljske župnije (filiales [...] quas esse dicit ecclesias [...] sci Stephani sub monte Syems; Otorepec št. 951), sredi 14. stol. dvakrat izpričana kot plebs (1349 5/2: ecclesia et plebs sancti Stephani regis Hungarie de Semch; J. Barlè, v: ZZ, 289ss; 1358 15/2: plebanus ecclesie sancti Stephani in Schyems; Otorepec št. 1224). Gl. tudi Črnomelj. 5. Isto kot Metlika.

Lit.: M. Ambrožič, Kronika 58/3, 2010 (kot zgoraj); A. Semenič (ur.), Župnija Semič nekoč in danes, 2022; (za nemški etnični prostor) Ferenc, Zupan II.

6. Podružnice:¹⁷³

(1) *sv. Marije Magdalene* v Rožnem Dolu, 1334 kot podružnica (capella) ž. v Semiču. Barokizirana (sredina 18. stol.).

(1334, 1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(2) *sv. Trojice* na Vinjem Vrhu pri Semiču, z. 1647 menda po zgledu Nove Štifte pri Ribnici na osmerokotnem tlorisu s kupolo, romarska.

(1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(3) *sv. Roka* v Nestoplji vasi (1689: na Lipovcu) (Consign. 1783: Stabelsdorf) (Nepleins geschies, 1414 20/4; MMVK 1901, 45). Po Valv. 1689 z. 1646 (?). Viz. 1761 je nima.

(1689, 1753, 1771, 1783)

(4) *sv. Jošta* (1526; Valv. 1689: *sv. Justa*; zdaj *sv. Jožefa*) v Gorenjcih (ime za vinograde nad Sadinjo vasjo; Kot pri Semiču: zum Winkchel, 1434 28/10; ARS; za Sadinjo vas: Schopffendorf, 1477; urb. Kamnik). Nova c. *sv. Jožefa* z. 1737.

(1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(5) *sv. Katarine* na Brezovi Rebri (Pyrglewtenn, 1477; urb. Kamnik). Iz 18. stol.

(1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(6) *sv. Lenarta* na Kalu (Kal, 1334, 21/8; Biz./Preinf. I št. 53). Iz 18. stol.

(1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(7) *sv. Nikolaja* v Gradniku. Barokizirana (18. stol.).

(1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(8) *sv. Florijana* (1761: *sv. Fabijana*) na Krvavčjem Vrhu. Še iz srednjega veka, barokizirana.

(1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

¹⁷³ Popis 1526 pomanjkljiv, v viz. 1753 so podružnice navedene samo s patrociniji.

(9) *sv. Primoža in Felicijana* na Gabru pri Semiču (Consign. 1783: ob Schöpfenberg), om. 1334 kot podružnica (capella) *sv. Primoža semiške ž. Sedanja baročna* (18. stol.).

(1334, 1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(10) *sv. Janeza*; om. samo v zagrebškem popisu 1334 za prejšnjo ([...] item sancti Primi et sancti Johannis). Ni verjetno, da gre za prejšnjo z dvojnimi patrocinijem, ker v tem viru dvojnih patrocinijev ni. Neznana.

(1334)

(11) *sv. Duha* na Selih pri Semiču, z. 1646. Viz. 1761 je nima.

(1689, 1753, 1771, 1783)

(12) *Marijinega vnebovzetja* na Štrekljencu (1689: Slekamaz; 1753: in monte Strekleviz), iz druge pol. 18. stol.

(1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(13) *Marijinega rojstva* v Vrčicah (Rečicah) (Reczicz, 1454 12/5; ARS), iz sr. 18. stol.

(1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

(14) *sv. Tomaža*, po A. Koblarju v popisu 1526 (IMK 1895, 251) naj bi stala na Vrtači (Frtätsch, 1468 21/9; DOZA) – kasneje se ne omenja.

(1526)

(15) *sv. Mihaela* v Vavpči vasi (Ammansdorf, 1423 30/11; DOZA), navedena brez lokacije šele v viz. 1753. Sedanja na osmerokotnem tlorisu iz druge pol. 18. stol.

(1753, 1761, 1771)

7. Kapele:

(1) *sv. Lovrenca* na Smuku pri istoimenskem gradu nad Semičem (od zač. 17. do sr. 19. stol. v lasti baronov in grofov Lichtenberg, od zač. 20. stol. v razvalinah; Smole, Graščine, 448). Sedanja z. 1689 po grofu Francu Bernardu (lastnik gradu od 1662 dalje) in Ani Feliciti, roj. Gall z Rožeka (napis s kronogramom na portalu). Božjepotna. Za to, da bi bila prvotno posv. Materi božji, kot govori izročilo, ni dokaza, pač pa je po viz. 1753 v kapeli stal olt. Naše Ljube Gospe z beneficiatom, ki naj bi ga pred približno 60 leti (očitno po postavitvi nove cerkve) ust. grof Žiga Lichtenberg (Jurij Žiga, sin Franca Bernarda) in ki je opravljal tudi službo kurata. Patrocinijski sv. Lovrenca (10. avgust) om. tudi v direktoriju kapucinskega samostana v Novem mestu (sredina 18. stol.; M. Benedik, ZČ 1994, 207). Beneficij dejansko ust. 1693 1/6 (Maček, Ustanove, 399). V viz. 1771 kot podružnica s patrocinijem Lavretanske Matere božje, tako tudi po letu 1790, ko je govor o loretski kapeli (Maček, ib., 398; prim. tudi Šilc, 326, kjer se navaja kapela Matere božje).

(1753, 1771)

(2) *sv. Ane* (prvotno *sv. Sebastijana*) v Krupi. Om. kot c. *sv. Sebastijana* brez lokacije samo v popisu 1526. Zunanja kapela gradu Krupa (v viz. 1771 kot podružnica), z nagrobniki lastnikov gradu Burgstallov. Nazadnje neogotsko predelana. 1952 porušena, nagrobniki preneseni v opuščeno c. *sv. Martina* v Črnomlju (I. Sapač, Kronika 2010, 546–547). (1526, 1771)

CV. ŽUPNIJA SV. MARTINA V PODZEMLJU

1. Adlešiči, Bedenj, Cerkvišče, Dobravice, Dolinci (= Dolenjci), Fučkovci, Gorenjci, Gradec (= Gradac), Griblje, Kapljišče, Klošter, Krasinec, Krivoglavce, Marindol (dve hiši), Mlake, Pobrežje, Pribinci, Prilozi (= Prilozje), Primostek, Sela, Tribuče, Vranoviče, Vrhovci.

2. Kraj izpričan posredno s cerkvijo 1279 22/1 (kot spodaj), sicer pa Zemel, 1309 25/5 (ARS); Semelna, 1466 22/8 (listina v franč. arhivu v Ljubljani; Rant, 87–89).

3. C. prvič om. 1279 22/1 (ecclesia [...] sancti Martini; DOZA), sicer pa gre za eno tistih štirih posebej ne imenovanih cerkva, ki jih je patriarh Bertold 1228 18/1 podredil novo ustanovljeni ž. v Črnomlju (gl. tam). – Sedanja zgradba baročna.

4. Precej stara cerkev, na arheološki lokaciji, najbrž še iz časa, ko je bila Bela krajina v ogrskih rokah. 1228 18/10 (kot zgoraj) podrejena ž. v Črnomlju, vendar slej ko prej z lastnim duhovnikom in župnijskimi pravicami. 1268 16/1 inorporirana skupaj z drugimi posredno prek Črnomlja nemškemu viteškemu redu v Ljubljani (glej tam); da je šlo za filialno ž. in ne za običajno podružnico, je razvidno tudi iz formulacije o teh cerkvah 1342 22/10: filiales [...] quas esse dicit ecclesias [...] sancti Martini apud Culpam; Otorepec št. 951). Om. samo s patrociniem tudi v zagrebškem popisu 1334 (Item ecclesia S. Martini matrix [...] in prouincia Methlike) s kapelama *sv. Marjete* in *sv. Nikolaja*. O drugih podatkih gl. Črnomelj.

5. Isto kot Metlika.

Lit.: M. Ambrožič, Kronika 58/3, 2010 (kot zgoraj); za Adlešiče I. Šašelj, Zgodovina adlešičke far na Belokranjskem, 1887.

6. Podružnice:¹⁷⁴

(1) *sv. Nikolaja* v Adlešičih (1689: zu Freyenthurn), om. v zagrebškem popisu 1334 kot podružnica podzemeljske ž. (capella sancti Nicolai). Glede na morebitni obstoj kostnice je bila v srednjem veku verjetno oskrbovana. V sedanjem stanju baročna iz druge pol. 18. stol. – Lok. 1785, ž. ust. 1789. (1334, 1689, 1753, 1771)

¹⁷⁴ Popis 1526 pomanjkljiv, v viz. 1753 so podružnice navedene samo s patrociniiji.

(2) *sv. Marije Magdalene* na Veliki Plešivici (Bedenj) (Gross Plesschiuecz, 1477; Urb. Kamnik; D. Kos, Urb., 181) (1771: v Dolenjih). Iz zač. 17. stol., 1846 prez. in povečana.

(1689, 1753, 1771)

(3) *sv. Janeza Krstnika* (1753: *Janeza Evangelista*) v Tribučah (Trabusch, 1444; avstr. fevdi). Starejši ladji prezbiterij in zvonik priz. v drugi pol. 18. stol.

(1689, 1753, 1771)

(4) *sv. Vida* v Gribljah (Griblach, 1468 21/9; DOZA). Baročna (18. stol.).

(1526, 1689, 1753, 1771)

(5) *sv. Antona opata* na Krasincu (Kchrazt pei der Culp, 1342 19/5; Biz./Preinf. I št. 67; prim. HTK, 655). Iz 18. stol.

(1689, 1753, 1771)

(6) *sv. Marjete* v Borštu, om. 1334 kot podružnica (capella) podzemeljske ž., sicer pa 1438 16/6 (czum Vorst pey sand Margretten; ARS) in še večkrat v 15. stol. Podrta leta 1925.

(1334, 1526, 1689, 1753, 1771)

(7) *sv. Helene* v Zemlju (1689: v Podzemlju) (Zemel, 1309 25/5; ARS). Današnja 19. stol. (?).

(1526, 1689, 1753, 1771)

(8) *sv. Križa* pri Gradcu (Gradac) (1689: bey Gradez) (Græcz, 1326 16/6; Biz./Preinf. I št. 47). Neznana. Omenja jo samo Valv. 1689.

(1689)

(9) *Device Marije (Žalostne Matere božje)* v Kloštru pri Gradcu (Gradac) (1753: Closter). C. samostana, ki so ga leta 1466 dali postaviti vitezi Gašper Črnomaljski, miznik na Kranjskem in v Marki, Andrej Hohenwarter, glavar v Metliki, in Jurij iz Gradca (Gratzer) za frančiškane observante, prebegle iz Bosne, in so ga ob vdoru leta 1469 uničili Turki, menihi pa so se umaknili v Novo mesto. Odobritev prošnje za zidavo na rimsko kurijo dat. 1466 22/8 (ecclesia [...] sub vocabulo gloriose virginis marie in insula penes Castrum Gretz infra parrochiam parochialis ecclesie S. Martini in Semelna; RG IX, 30, 107; listina v franč. arhivu v Ljubljani; obj. Rant, 87–89), ust. listino pa so leta 1467, v petek pred Marijinim vnebovzetjem (14/8), izdali Gašper Črnomaljski in njegov brat Jurij ter Andrej Hohenwarter (objava v Valv. XI, 603s; Greiderer I, 139s). Om. 1468 21/9 kot »von dem Newn Kchloster(!)« (DOZA). Od stare c. v jedru ohranjen prezbiterij (dolgi kor), barokiziran, s pozneje dozidanima ladjo in zvonikom. (J. Škofljanec, Kronika 2010, 675–684.)

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* v Adlešičih, kostnica pri ž. c. (?; Valv. 1689: zu Freyenthurn: welches aber nur eine Capell ist) ali pa kapela, ki naj bi po ustnem izročilu stala na Mali Plešivici in naj bi jo podrli Turki, nato pa naj bi jo nadomestili z leseno kapelo (?); zdaj nova, blagosl. 2011 1/10. V Viz. 1771 se ne om. več. Zemljepis 1, Opis, 168 (sekc. 247), navaja zidano kapelo brez patrocinija na Mali Plešivici (Solide Gebäude: Eine Capelle auf Mala Plisivicza).

(1689, 1753)

(2) *sv. Frančiška Ksaverja* v gradu Gradec (Gradac) (Valv. XI, 213). V viz. 1771 tu om. kaplan (sacelan). Samostojno stoječa, z. verjetno v času Gusičev po sredini 17. stol., z grobnico posestnikov gradu. V viz. 1771 med podružnicami, a s kaplanom. Po CC 1892 še v rabi.

(1689, 1771)

(3) *sv. Florijana* v predgradju gradu Pobrežje (Freyenthurn), v viz. 1771 tu om. kaplan (sacelan). Z. v času grofov Burgstall ok. 1685 (Valv. XI, 145: pred 4 ali 5 leti), zvonik dat. z napisom 1697. Na zunanjem dvorišču, po CC 1892 še v rabi, a po Šašlju, 22, baje že od 1859 opuščena in začela propadati. V viz. 1771 med podružnicami, a s kaplanom. Grad 1955 razstreljen, v ruševinah, v ruševinah tudi kapela (T. Golob, v: Hodil po zemlji sem naši, 2018, 203ss).

(1689, 1771)

CVI. ŽUPNIJA SV. KRIŽA NA VINICI

1. Balkovci, Beleči Vrh (= Belčji Vrh), Češnjevce, Damelj, Dragatuš, Hrast, Knežina, Kovačji Grad, Lipa Stara in Nova, Narajec (= Nerajec), Obrh, Podklaneč, Preloka, Pusti Gradec, Sečje selo, Suhor Stari in Novi, Učakovice, Zapodje, Zilje, Žuniči.

2. Weinz, 1279 22/1 (kot spodaj).

3. C. prvič določno om. 1279 22/1 (ecclesia sancte crucis in Weinz; DOZA), sicer pa gre za eno tistih štirih posebej ne imenovanih belokranjskih cerkva, ki jih je patriarh Bertold 1228 18/10 podredil novo ustanovljeni ž. pri sv. Petru v Črnomlju (gl. tam). – Prezbitarij v gotski tradiciji 16. stol., barokizirana proti sredini 18. stol., predelana 1928 in posv. 1930.

4. Glede na patrocinj bržkone z. kot ustanova Višnjegorskih okoli leta 1200 ali kmalu zatem na novi mejni črti z Ogrsko, leta 1228 18/10 (kot zgoraj) podrejena ž. v Črnomlju, vendar slej ko prej z lastnim duhovnikom in župnijskimi pravicami. 1268 16/1 inkorporirana posredno prek Črnomlja nemškemu viteškemu redu v Ljubljani (glej tam); da je šlo za filialno ž. in ne za običajno podružnico, je razvi-

dno tudi iz formulacije 1342 22/10: filialis [...] quae esse dicitur ecclesia (sancte Crucis in Weyntz; Otorepec št. 951). Žpk. izpričan 1424 8/9 (DOZA; IMK 1896, 227). O drugih podatkih gl. Črnomelj.

5. Patronat prvotno slej ko prej v rokah Višnjegorskih, določno podeljen (prek Črnomlja, 1228 18/10, kot zgoraj) Sofiji Višnjegorski. Drugo kot Metlika.

Lit.: M. Ambrožič, *Kronika* 58/3, 2010 (kot zgoraj); A. Gnidovec (ur.), *Opevam tvojo zvestobo*, Gospod, 2020.

6. Podružnice:¹⁷⁵

(1) *Matere božje (Imena Marijinega)* na Žežlju, romarska, baročna (prim. tudi Valv. XI, 640). Om. v urb. gospodstva Vinica iz leta 1674 s proščenjem na nedeljo po Marijinem vnebovzetju (D. Kos, Urb., 468, 469). Iz prve pol. 17. stol. (1689, 1753, 1771, 1783)

(2) *sv. Antona Padovanskega*, prvotno pač *sv. Antona opata* (1753: *sv. Antona Pad.*; 1783: *sv. Antona opata in Padovanskega*) na Ziljah, barokizirana v 18. stol. (1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(3) *sv. Trojice* na Preloki, v zagrebškem popisu 1334 om. s patrocinijem brez lokacije kot viniška filiala (capella sancte Trinitatis). Današnje stanje iz sr. 19. stol. – Lok. 1787, ž. ust. 1876. (1334, 1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(4) *sv. Jožefa* na Podklancu, sedanja na stari osnovi iz druge pol. 17. stol. (1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(5) *sv. Katarine* na Vinici, kapela viniškega gradu (gl. spodaj), v popisu 1526 in pri Valv. 1689 našeta med podružnicami. Pozneje, tudi v šematizmih ljublj. škofije, se ne om. več. (1526, 1689)

(6) *sv. Jakoba st.* v Učakovcih (Woltskowitsch, 1490; urb. nemškega reda; D. Kos, Urb., 210), om. s proščenjem na dan sv. Jakoba v viniškem urbarju 1674 (D. Kos, Urb., 469). Ne stoji več. Ruševine ohranjene v bližini sedanje kapelice. Consign. 1783 ima brez navedbe kraja c. sv. Magdalene in sv. Jakoba. (1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(7) *sv. Ane* v Nerajcu (Veliki Nerajec) (Neraitz, 1395 27/1; HHStAW). Om. brez lokacije še v Consign. 1783. V objavi popisa 1526 ni lokalizirana (Koblar jo napačno postavlja na Tančo goro v črnomaljski ž.). Ne stoji več (1859 pogorela, parcela ostala nepozidana, lokacija registrirana EŠD 30522). – Ž. ust. 1788, a kmalu zatem ukinjena. (1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

¹⁷⁵ V popisu 1526 in viz. 1753 so podružnice navedene samo s patrociniji, tako večinoma tudi v popisu 1783. V viz. 1761 podružnice niso našete.

(8) *Matere božje* (v viz. 1771, popisu 1783 in zdaj *sv. Roka*) v Hrastu pri Vinici (Kchrazt pei der Culp, 1342 19/5; Biz./Preinf. I št. 67), v 18. stol. barokizirana z novim prezbitrijem.

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(9) *sv. Duha* v Novi Lipi (dacz der Linten, 1334 21/8; Biz./Preinfl. I št. 53; zu der Lyndenn, 1490; D. Kos, Urb., 218). Iz 17. stol.?

(1689, 1753, 1771, 1783)

(10) *sv. Barnaba* v Stari Lipi (dacz der Linten, 1334 21/8; zu der Lyndenn, 1490; kot zgoraj). Om. jo samo Valv. 1689, je ni več.

(1689)

(11) *sv. Mihaela* v Damlju (Da^emlach, 1414 1/5; HHStAW). Z. 1664 (dat. na fasadi).

(1689, 1753, 1771, 1783)

(12) *sv. Helene* na Belčjem Vrhu (zu Polcz, 1458 28/2; Biz./Preinf. II št. 273; Wirlsperg, 1468 21/9; DOZA). Srednjeveška, s fragmenti fresk iz skupine ti. hrvaških slikarjev (zgodnje 16. stol.), barokizirana sredi 18. stol.

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(13) *sv. Urbana* na Selih (pri Dragatušu). Je ni več. (Tudi viz. 1753 in Consign. 1783 je ne omenjata).

(1526, 1689)

(14) *sv. Fabijana in Sebastijana* na Gornjem Suhorju pri Vinici (Ober Zau^echor, 1390 7/4; ARS). V osnovi gotska tradicija 16. stol.

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(15) *Vseh svetnikov* v Pustem Gradcu. Z. 1638 po lastniku istoimenskega gradu Mateju Plasmanu (napis na portalu).

(1689, 1753, 1771, 1783)

(16) *sv. Petra* (Consign. 1783: *sv. Jurija in sv. Petra*) v Zapudju. Prvotna stala na hribu z ledinskim imenom Pusti Peter, razvaline zaznamovane s kamnitim oltarjem in križem. Nova baročna, z. 1780 (letnica na pročelju).

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(17) *sv. Lovrenca* v Obrhu pri Dragatušu, om. 1392 23/4 (pei Sand Larenzen vnder Tyeboldcz hoff; ARS) in prek toponima 1427 11/5 (Sand Larenzen in Weyniczer pharr; ARS; MMVK 1901, 54) in še večkrat v 15. stol. (Mlinarič, Pleterje, 141 itd.); 1458 28/2: zu sand Larennczen bei dem vrsprung (Biz./Preinf. II št. 273). Ladja morda še romanska, z ostanki fresk z zač. 16. stol., prezbitrij 17. stol.

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(18) *sv. Trojice* (in *sv. Janeza Krstnika*) (1689, 1753: *sv. Trojice*; 1771, Consign. 1783: *sv. Janeza Krstnika*) v Dragatušu (Dragotusch, 1359 13/1; ARS). Nova c. sv. Janeza Krstnika z. na drugem mestu (ostanki stare vidni ob veliki suši; arheološko najdišče EŠD 3051) 1854 in posv. 1858 4/7, dvostolpna neobaročna, uničena z

vasjo vred med nemškim bombardiranjem 1944 5/5, nova z. 1984–1986, posv. 1988 1/5. – Ž. ust. 1854, potrjena 1858 (ZD 1858, 76, 94). (J. Mušič, J. Rus, 150 let župnije Dragatuš, 2008.)
(1689, 1753, 1771, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Katarine* v viniškem gradu (gl. zgoraj). Prvotno samostojna z enopolnim, križnorebrasto obokanim prezbiterijem, 1472(?) nadzidana z dvema obrambnima nadstropjema. Grad obnovljen 2015–2017. (Komelj; Gradovi II/5, 121ss; T, Britovšek, T. Golob, v: Hodil po zemlji sem naši, 2018, 197ss.)

Abecedno kazalo župnij

- Bela Cerkev 10, 13, 15, 38–39, 47, 326, 328, 330–332, 332–333, 335, 338
- Bled-Grad 11, 13, 15, 36, 45, 64, 65–70
- Bloke 12, 16, 35, 39, 46, 216, 226, 227–230, 239
- Bohinj-Srednja vas 11, 13, 15, 37, 45, 61, 66, 70–72
- Boštanj ob Savi 10, 13, 15, 39, 47, 312–313
- Cerklje na Gor. 10, 13, 15, 37, 39–41, 45, 98–99, 100–104, 105–106, 189
- Cerknica 7–9, 11, 13, 15–16, 35, 37–38, 41, 46, 87, 211–214, 215–221, 222, 231–232, 235–236, 240, 265
- Čatež ob Savi 14, 39, 47, 364–366
- Čemšenik 13, 46, 145–147
- Črmošnice 14, 39, 46, 251, 261–264
- Črnomelj 12–13, 47, 261, 345, 366–367, 368, 372–377, 378–380, 382–383
- Dob 10, 12, 14–15, 37, 39, 45, 124–125, 127–129
- Dobropolje (Videm-Dobropolje) 8, 11, 12, 16, 39, 46, 195, 216, 231, 234–239, 240–241, 246, 265, 312
- Dobrnich 10, 12, 15, 46, 94, 276, 286–288, 289, 291, 318
- Dol pri Ljubljani 13, 46, 137–138, 140, 144–145
- Dolenji Mokronog, gl. Mokronog
- Dolenjske Toplice 17, 39, 47, 259, 288, 344–346
- Dovje 8, 14–15, 45, 51, 53–54
- Gorenji Mokronog 9–10, 13, 15, 47, 276, 313–314, 315–318
- Gorje, gl. Zgornje Gorje
- Ihan 10, 13, 38, 45, 127, 132–133, 200
- Ig 13, 15, 37, 46, 192–193, 195–200
- Jesenice 16, 37, 45, 54–56, 58
- Kamnik 13–15, 38–39, 45, 112–121, 122, 129
- Kočevje 9, 14, 16, 46, 216, 223, 240–241, 247, 249, 253–256, 257, 260
- Kočevska Reka 9, 14, 22, 46, 216, 241–242, 248–250, 253
- Komenda 10, 13, 38–39, 41–42, 45, 101, 104–106
- Koprivnik 14, 46, 260–261, 375
- Kostel 14, 16, 39, 46, 241, 249, 250–252
- Kovor 10, 13, 15, 45, 83, 90, 92–93, 189
- Kranj 7–8, 11, 13, 16, 45, 75, 79–80, 83, 85–86, 89–92, 96, 98, 103, 149, 172, 216, 305
- Kranjska Gora 8, 14–15, 37, 45, 51–53, 55
- Krašnja 14–15, 37, 45, 127–128
- Križe 14–15, 37, 45, 80–82, 86, 90
- Krka na Dol. 14, 17, 39, 46, 282–286
- Kropa 16, 37, 45, 53, 58, 74
- Leskovec pri Krškem 10, 12–13, 15, 17, 39, 47, 175, 293, 318, 331, 337, 338–345
- Ljubljana, gl. Stolna župnija
sv. Nikolaja v Ljubljani
- Loka pri Zidanrm Mostu 47, 303, 305
- Metlika 12, 40, 47, 348, 373, 367–372, 372, 375, 377–378, 380, 383

- Mengeš 7–8, 10–11, 13, 36, 38,
45, 101, 104, 107, 110, 114, 117,
125, 129, 131–132, 133–137, 145,
171–172
- Mirna na Dol. 38, 297–299
- Mirna Peč 10, 13, 15, 39, 47, 318–322,
323–325, 339
- Mokronog 17, 39, 47, 313–315, 316
- Moravče 10, 13, 38, 45, 124–125, 127,
129–132
- Motnik 46, 147–148
- Mozelj 14, 249, 257–259, 260, 262,
264, 347
- Naklo 11, 13, 15, 37, 45, 83–84, 90
- Nevlje 11, 13–14, 38–39, 45, 112–115,
121–122, 124
- Novo mesto 15–16, 38, 41, 47,
322–325, 334, 348, 354, 381
- Osilnica 12, 17, 46, 241, 246–248
- Otočec (Št. Peter-Otočec) 13, 47,
326–328, 328, 331
- Planina pri Rakeku 39, 46, 211,
213–215, 216
- Podbočje 12–15, 47, 353, 355,
362–364, 365, 366
- Podbrezje 14–15, 37, 45, 79–80, 86,
90, 92
- Podzemelj 12, 47, 368, 372, 380–382
- Polhov Gradec 13, 15, 21, 36, 46,
200–204
- Poljane, gl. Stari trg ob Kolpi
- Poljane nad Škofjo Loko 13, 18,
38–39, 46, 159–162
- Polšnik 14, 39, 47, 270, 299, 305–
306
- Preddvor 13–15, 37, 45, 73, 80, 84–89,
90, 238
- Preserje 8, 13, 39, 46, 98, 210–213
- Pri Fari, gl. Kostel
- Radeče 47, 303–304
- Radovljica 13, 15–16, 22, 35, 37, 45,
51, 54–55, 56–62, 63, 65–66, 70,
72–74, 150
- Raka 10–11, 15, 17–18, 39, 47, 331,
335–338, 357, 361
- Ribnica 9, 11, 13–14, 16, 35, 39, 40,
46, 216–217, 223, 230, 235, 238,
239–246, 247, 251, 253, 265, 267
- Selca 14, 36, 38–39, 46, 155–158, 165
- Smlednik 14–15, 39, 45, 105, 107,
109–111, 112
- Semič 12, 47, 368, 372, 375, 377–380
- Sora 12, 15–16, 36, 46, 160, 164–167,
171
- Soteska ob Krki 17, 39, 47, 325–326,
339
- Spodnji Mokronog, gl. Mokronog
- Stara Loka 7–9, 13, 38–39, 46, 54,
148–153
- Stari trg ob Kolpi (Poljane) 11, 13,
16, 38, 46, 230, 241, 243, 264–268
- Stari trg pri Ložu 9, 11, 14–15, 21,
35, 39–40, 46, 216, 221–227, 227,
230, 266
- Stolna župnija sv. Nikolaja v Ljubljani
46, 181–188
- Stopiče 17, 47, 348–349, 350–352
- Sv. Križ-Podbočje, gl. Podbočje
- Svibno 15, 299–303
- Šenčur 11, 13, 38–39, 45, 90, 96–98,
103
- Šentjernej 11, 13, 15, 36–37, 39, 47,
335, 349, 353–360, 362–363
- Šentpeter pri Ljubljani 8, 10–11,
13, 14–15, 46, 90, 112, 134, 167,
171–181, 182, 188–189, 194–195,
203–205, 212
- Šentrupert na Dol. 7, 10, 13, 15–16,
38, 47, 275, 297–298, 306–311, 312,
323

- Šentvid nad Ljubljano 10, 13, 15, 46,
167–170, 171–172, 189, 200–201
- Šentvid pri Stični 7, 10, 13–14, 39,
46, 172, 193, 201, 234–235, 269,
271–272, 275–282, 286, 292,
294–295, 307
- Škocjan pri Novem mestu 14, 38–39,
47, 331, 332–335
- Šmarje pri Ljubljani 8, 11, 13, 39–40,
46, 100–101, 188–195
- Šmarjeta na Dol. 13, 38–39, 47,
328–330, 331
- Šmartin pri Kranju 11, 13, 15–16, 45,
72, 75–79
- Šmartno pri Litiji 14, 16–17, 39, 46,
268–272
- Šmartno pod Šmarno goro 13, 15, 45,
107, 109, 111–112, 200
- Šmartno v Tuhinju 14, 38, 45, 112–113,
122–123, 124
- Šmihel pri Novem mestu 12–13,
16–17, 39, 47, 259, 323, 345, 346,
347–350, 351
- Toplice, gl. Dolenjske Toplice
- Trata, gl. Velesovo-Trata
- Trebnje 10, 13, 15, 17, 46, 61, 276,
280, 292–297, 298, 308, 314, 319
- Tržič 14–15, 38–39, 45, 93–95, 286
- Vače 13, 17, 38, 46, 133, 139–143
- Vavta vas pri Šmihelu 17, 39, 47, 259,
261, 346–347, 348–349
- Velesovo-Trata 11, 15, 39, 45, 96,
98–100
- Vinica 12, 47, 368, 372, 382–385
- Višnja Gora 14, 16, 46, 272–275
- Vodice 10, 13–15, 30, 45, 105,
107–109, 110–112
- Vrhnika 14–15, 37, 46, 164, 204–210
- Zagorje ob Savi 13, 16, 46, 143–145
- Zasip 10, 12, 15, 45, 63, 64
- Zgornje Gorje 10, 13, 15, 45, 57, 60,
64–65, 73, 200
- Zgornji Tuhinj 14, 38, 45, 113, 124
- Železniki 16, 36, 46, 158–159, 163
- Žiri 14, 38–39, 148, 159, 162–164
- Žužemberk 14–15, 39, 46, 94, 235,
286, 288–291, 325

Historische Topographie der vorjosephinischen Pfarren in Slowenien: Das Herzogtum Krain

Zusammenfassung

Der vorliegende Band der historischen Topographie der vorjosephinischen Pfarren in Slowenien, d. h. der Pfarren vor der kirchlichen Reform unter Kaiser Joseph II. in den frühen achtziger Jahren des 18. Jahrhunderts, ist dem Herzogtum Krain gewidmet allerdings mit Ausnahme jener Pfarren, die unter dem Archidiakonat Vipava (Wippach) des Patriarchats von Aquileia bzw., nach 1752, des Erzbistums Görz, einschließlich der Pfarre Zgornja (ali Nemška) Idrija (Ober- oder Deutsch-Idria) sowie unter dem Bistum Triest lagen. Diese Pfarren wurden bereits in dem dem Küstenland (das Patriarchat von Aquileia, Bistum Triest) gewidmeten Band behandelt.¹ In der Einleitung wird kurz die Geschichte der kirchlichen Einteilung des behandelten Gebiets geschildert, von den Ursparren und Eigenkirchen des frühen Mittelalters bis zur Entstehung der Patriarchats- und Patronatsparren im hohen Mittelalter und der Bildung der Vikariate und Vikariatsparren, des Weiteren die Geschichte der Patronate und der Kampf um diese zwischen den kirchlichen Institutionen und dem Hohen Adel auf Grund dessen territorialer Jurisdiktion. Die Neuzeit wird, um die Seelsorge der Bevölkerung effektiver auszugestalten, durch die Gründung weiterer Vikariate und Kuratkaplaneien und in seltenen Fällen neuer Pfarren gekennzeichnet, vor allem nach der Auflösung des Patriarchats und Errichtung des Erzbistums Görz 1752.

Der Hauptteil behandelt nun die Pfarren in der Anordnung vom Norden des Landes bis zu dessen Süden. Die einzelne Pfarre wird nach den folgenden Punkten dargestellt:

1. Der territoriale Umfang der Pfarre mit der Aufzählung der Orte, die in den für die josephinische Reform vorbereiteten Akten (1782, 1783) als bis dahin ihr zugehörig verzeichnet sind;
2. Die erste urkundliche Nennung des Pfarrorts mit eventuellem Kommentar;
3. Kurze Baugeschichte der Pfarrkirche mit den im Mittelalter belegten Altären und Kaplaneien;
4. Kurze Geschichte der Pfarre;
5. Kurze Geschichte des Patronats und eventuell der Vogtei.

Es folgen die (6) Ferialkirchen mit ihren Patrozinien, dargestellt nach denselben Prinzipien, (7) Kapellen und (8) eventuelle Klöster in den Grenzen der Pfarre.

¹ Janez Höfler, *Historična topografija predjožefinskih župnij na Slovenskem: Primorska (Oglejski patriarhat, Tržaška škofija)*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2022.

Die Daten stammen hauptsächlich aus Urkunden, Pfarrverzeichnissen unterschiedlicher Art und pastoralen Visitationen, für einzelne Kirchen wurden dazu kunstgeschichtliche und eventuell archäologische Erkenntnisse berücksichtigt. Bei den untergegangenen Kirchen oder denjenigen, deren Standort im Laufe der Zeit geändert worden war, wurden die josephinische Militärkarte, die so genannte Josephinische Landesaufnahme, und die Karten des Franziszeischen Katasters herangezogen.

Die Absicht der vorliegenden Publikation ist es nicht, eine erschöpfende Geschichte einzelner Pfarren darzubieten, sondern nur die Eckdaten zu liefern, die für die weitere Forschung behilflich sein können. Dabei zu denken ist auch an die Geschichte der feudalen Verhältnisse sowie Kunst- und allgemeine Kulturgeschichte.

VSEBINA

Predgovor

Uvod

1. Okrajšave nahajališč virov
2. Okrajšave virov
3. Okrajšave objav virov, periodike in citirane literature
4. Kronološki popis večkrat citiranih virov sistematičnega značaja
5. Druge okrajšave

Sinopsis točk

Razpored župnij

Župnije

Abecedno kazalo župnij

Zusammenfassung

20,00 EUR

9 789612 681135